

The Project Gutenberg eBook of David Copperfield II, by Charles Dickens

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: David Copperfield II

Author: Charles Dickens

Translator: Waldemar Churberg

Release date: April 18, 2006 [EBook #18201]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK DAVID COPPERFIELD II ***

Produced by Tapio Riikonen

DAVID COPPERFIELD II

David Copperfield nuoremman elämäkerta ja kokemukset

Kirj.

CHARLES DICKENS

Englannin kielestä suomentanut

Waldemar Churberg

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 1880.

SISÄLLYS:

1. Pitkän matkan alku. 2. Autuaana. 3. Tätini kummastuttaa minua. 4. Alakuloisuutta. 5. Innostusta. 6. Vähän kylmää vettä. 7. Eräs kumppani-kunta hajoo. 8. Wickfield ja Heep. 9. Matkamies. 10. Doran tädit. 11. Ilkeyttä. 12. Toinen takaisinkatsaus. 13. Taloutemme. 14. Mr. Dick toteuttaa tätini ennustuksen. 15. Uutisia. 16. Martha. 17. Perheellisiä oloja. 18. Minä kietounnun salaisiin seikkoihin. 19. Mr. Peggotyn uni käy toteen. 20. Vielä pidemmän matkan alku. 21. Minä olen läsnä eräässä räjähdyksessä. 22. Vielä yksi takaisinkatsaus. 23. Mr. Micawber'in raha-asiat. 24. Myrsky. 25. Uusi ja vanha haava. 26. Siirtolaiset. 27. Poissa-olo. 28. Takaisintulo. 29. Agnes. 30. Minulle näytetään kaksi omituista katumuksen tekiää. 31. Valkeus loistaa tielleni. 32. Eräs vieras. 33. Viimeinen takaisinkatsaus.

ENSIMÄINEN LUKU.

Pitkän matkan alku.

Mikä on luonnollista minussa, on luonnollista monessa muussa ihmisessä, arvaan minä, enkä niin muodoin pelkää kirjoittamasta, etten ollut koskaan rakastanut Steerforth'ia enemmän, kuin nyt, jolloin ne siteet, jotka yhdistivät minut häneen, katkaistiin. Haikeassa tuskassani, kun huomasin hänen kunnottomuutensa, ajattelin enemmän kaikkia, mitä hänessä oli loistavaa, miellyin enemmän kaikkiin, mitä hänessä oli hyvää, tein enemmän oikeutta niille ominaisuuksille, jotka olisivat voineet saattaa hänet jaloksi ja kuuluisaksi mieheksi, kuin mitä ikinä olin tehnyt silloin, kuin ihastukseni häneen oli ylimmillään. Vaikka syvästi tunsin, että olin tietämättäni ollut osallinen, kun hän häväisi kunniallisen perheen, luulen, että, jos olisin kohdannut hänet kasvoista kasvoihin, en olisi kyennyt lausumaan yhtäkään moitteen sanaa. Minä olisin rakastanut häntä niin paljon vielä — vaikka hän ei enää lumonnut minua — minä olisin niin hellästi muistanut rakkauttani häneen, että olisin, luullakseni, ollut yhtä heikko, kuin sairasmaielinen lapsi, kaikissa, paitsi semmoisen ajatuksen pitämisessä, että me vielä keskenämme yhdistyisimme. Semmoista ajatusta minulla ei koskaan ollut. Minä tunsin, niinkuin hän oli tuntenut, että meidän välimme ijäksi oli rikkoutunut. Mitkä hänen muistonsa minusta olivat, en ole koskaan saanut tietää — ne olivat ehkä keveät kyllä ja helposti haihdutetut — mutta minun muistoni hänestä olivat niinkuin muisto hartaasta ystävästä, joka oli kuollut.

Niin, Steerforth, sinä olet aikoja sitten kadonnut tämän surkean kertomuksen näkymöiltä! Suruni todistanee tahtomatta sinua vastaan suuren tuomarin valta-istuimen edessä; mutta vihaiset ajatukseni taikka moitteeni eivät koskaan todista, minä tiedän sen!

Sanoma siitä, mitä oli tapahtunut, levisi niin pian kaupungissa, että kun seuraavana aamuna kuljin pitkin katuja, kuulin ihmisten puhuvan siitä porteillansa. Useat olivat tylyt Em'lylle, muutamat harvat Steerforth'ille, mutta Em'lyn toisen isän ja hänen sulhonsa suhteen pitivät kaikki yhtä mieltä. Kaikensäätyiset ihmiset osoittivat heille heidän surussaan semmoista kunnioitusta, joka oli täynnä hyvänsuontia ja hienotuntoisuutta. Merimiehet pysyivät syrjässä, kun näitten molempien nähtiin varhain kävelevän hitaisilla askelilla rannalla, ja seisoiivat ryhmissä, puhuen sääliväisästi keskenänsä.

Rannalla aivan likellä merta minä tapasin heidät. Olisi voinut helposti huomata, että he eivät olleet nukkuneet koko viime yönä, vaikk'ei Peggotty olisi kertonutkaan minulle, että he vielä, kun oli iso päivä, istuivat juuri niinkuin minä olin jättänyt heidät. He näyttivät väsyneiltä; ja minusta tuntui kuin Mr. Peggoty'n pää olisi yhtenä yönä painunut enemmän alaspäin, kuin kaikkina niinä vuosina, joina olin tuntenut hänet. Mutta he olivat molemmat yhtä totiset ja vakavat, kuin meri itse, joka silloin makasi aallotonna mustan taivaan alla — vaikka se verkalleen kuohui, niinkuin se olisi levätessään hengittänyt — ja ilmanrannalla välkkyen näkymättömän auringon hopeasäteistä.

"Me olemme puhuneet paljon, Sir", lausui Mr. Peggotty minulle, kun olimme kaikki kolme kävelleet vähän aikaa äänettöminä, "siitä, mitä meidän tulee ja mitä meidän ei tule tehdä. Mutta me näemme tiemme nyt".

Minä satuin luomaan silmäni Ham'iin, joka silloin katseli tuota kaukaista valoa ulkona merellä, ja se kauhea ajatus joutui mieleeni — ei sen vuoksi, että hänen kasvonsa olisivat olleet vihaiset, sillä sitä ne eivät olleet; muistaakseni ei niissä ilmestynyt, kuin luja päätös — että, jos hän kohtaisi Steerforth'in, hän tappaisi tämän.

"Velvollisuuteni täällä, Sir", lausui Mr. Peggotty, "on täytetty. Minä menen hakemaan" — hän pysähtyi ja jatkoi vahvemalla äänellä — "minä menen hakemaan häntä. Se on tästälähin minun velvollisuuteni".

Hän pudisti päätänsä, kun kysyin häneltä, mistä hän aikoi hakea sisarentytärtänsä, ja tiedusteli, aioinko seuraavana päivänä matkustaa. Minä sanoin hänelle, etten ollut lähtenyt tänään, koska pelkäsin, että minulta menisi hukkaan joku tilaisuus olla hyödyksi hänelle; mutta että olin valmis lähtemään, milloin hän vaan tahtoi.

"Minä tulen huomenna teidän kanssanne, Sir", vastasi hän, "jos suvaitsette".

Me astuimme taas hetken mitään puhumatta.

"Ham", jatkoi hän vähän ajan perästä, "hän jää nykyiseen työhönsä ja muuttaa asumaan sisareni luoksi. Tuo vanha vene tuolla —".

"Hylkäätekö tuon vanhan veneen, Mr. Peggotty?" keskeytin hiljalleen.

"Minun paikkani, Mas'r Davy", vastasi hän, "ei ole enää siinä; ja jos koskaan mikään vene on siitä asti

hukkunut, kuin pimeys asettui syvyyden kasvoille, on tämä pohjaan mennyt. Mutta ei, Sir, ei; minä en tarkoita, että se jätettäisiin autioksi. Kaukana siitä".

Me astuimme taas tuokion, niinkuin ennen, siksi kuin hän selitti tarkemmin:

"Minun tahtoni on, Sir, että se yöt päivät, suvet talvet näyttää samanlaiselta, kuin se aina näytti siitä asti, kuin Em'ly ensin tunsin sen. Jos hän joskus tulisi kuljeksien takaisin, en tahtoisi, että tuo vanha paikka näyttäisi sysäävän häntä pois, te ymmärrätte, vaan houkuttelisi häntä tulemaan likemmäksi ja ehkä haamun tavalla tuulesta ja sateesta vanhan akkunan lävitse katsahdamaan tuota vanhaa paikkaa pesän vieressä. Silloin hän ehkä, Mas'r Davy, nähdessään, ettei siellä ole ketään muuta, kuin Mrs. Gummidge, uskaltaa väristen hiipiä sisään, ja laskeuu ehkä vanhaan vuoteesensa ja levähyttää väsynyttä päätänsä siinä paikassa, jossa ennen oli niin iloista".

Minun oli mahdoton vastata hänelle mitään, vaikka koetin.

"Joka ilta", sanoi Mr. Peggotty, "yhtä säännöllisesti, kuin ilta tulee, täytyy kynttilän seisoa vanhan akkunanruudun vieressä, että, jos hän joskus näkisi sen, se näyttäisi sanovan: 'tule takaisin, lapseni, tule takaisin!' Jos joskus pimeän tultua kuuluu koputus tätisi ovelta, Ham, (varsinkin hiljainen koputus); älä sinä lähesty. Sovita, että se on tätisi, — etkä sinä — joka näkee langenneen lapseni!"

Hän astui vähän eteenpäin meistä ja käveli sillä tapaa edellämme hetken aikaa. Tällä välin minä taas loin silmäni Ham'iin ja havaitessani, että hänellä oli sama katse kasvoissaan ja että hän yhä tähysteli tuota kaukaista valoa, koskin hänen kättänsä.

Kaksi kertaa kutsuin häntä nimeltä semmoisella äänellä, jolla olisin koettanut nukkuvaa herättää, ennenkuin hän huomasi. Kun vihdoinkin kysyin, mitä hän ajatteli, vastasi hän:

"Sitä, mikä on edessäni, Mas'r Davy; ja tuota tuolla puolen".

"Tarkoitatteko sitä elämää, joka on edessänne?" Hän oli hämmentyneenä viitannut merelle päin.

"Niin, Mas'r Davy. Minä en oikein tiedä, kuinka laita on, mutta tuolta toiselta puolen näytti minusta tulevan — niinkuin tämän loppu", katsellen minua, niinkuin hän olisi herännyt, mutta kasvot osoittaen samaa lujaa päätöstä.

"Mikä loppu?" kysyin minä edellisen pelkoni hallussa.

"En tiedä", sanoi hän mieltävällisesti; "minä muistelin, että kaikki sai alkunsa täällä — ja sitten tulee loppu. Mutta se on mennyt! Mas'r Davy", lisäsi hän; vastaten, niinkuin minusta näytti, katseeseni; "teidän ei tarvitse pelätä minua; mutta minä olen niin huumeissani; minä en ole siinä tilassa, että tuntisin mitään" — joka tarkoitti, ettei hän tietänyt omaa mieltänsä, vaan että hänen ajatuksensa olivat aivan sekaisin.

Kun Mr. Peggotty pysähtyi odottamaan meitä, yhdyimme häneen emmekä puhuneet sen enempää. Muisto tästä ynnä edellinen ajatukseni vaivasivat minua kuitenkin silloin tällöin, siksi kuin leppymätön loppu tuli määrättyllä ajallansa.

Me lähestyimme huomaamatta vanhaa venettä ja astuimme sisään. Mrs. Gummidge, joka ei enää nuhaellut erityisessä nurkassaan, valmisteli ahkerasti aamiaista. Hän otti Mr. Peggotyyn hatun ja asetti tuolin hänelle ja puhui niin lohdullisesti ja ystävällisesti, että tuskin tunsin hänet.

"Rakas Dan'l", sanoi hän, "teidän täytyy syödä ja juoda ja ylläpitää voimianne, sillä muutoin ei teistä ole mihinkään. Koettakaatpa, hyvä toveri! Ja jos häiritseten teitä kalkutuksellani", hän tarkoitti lavertamistansa, "sanokaat minulle, Dan'l, ja minä heitän sen".

Kun hän oli tuonut meille kaikille ruokamme, vetäytyi hän akkunan luo, jossa hän uutterasti paikkasi muutamia Mr. Peggotyyn paitoja ja muita vaatteita, pani ne sievästi kokoon ja sovitti ne vanhaan vaksitahti-laukkuun, jommoisia merimiehet käyttävät. Tällä välin puhui hän yhä samalla levollisella tavalla:

"Joka hetki ja aika, tiedättekö, Dan'l", lausui Mrs. Gummidge, "olen täällä ja pidän kaikki semmoisessa tilassa, kuin tahdotte. Minulla ei ole suuri oppi, mutta minä kirjoitan teille silloin tällöin, kun olette poissa, ja lähetän kirjeeni Mas'r Davy'lle. Ehkä tekin kirjoitatte minulle, Dan'l, jolloin kulloin ja kerrotte minulle, kuinka teidän käy yksinäisellä, kolkolla matkallanne".

"Minä varon, että olonne täällä käy kovin yksinäiseksi!" lausui Mr. Peggotty.

"Ei, ei, Dan'l", vastasi hän, "ei se käy. Älkää minusta huoliko. Minulla on kyllin tekemistä, kun pidän

tätä oltavaa (Mrs. Gummidge tarkoitti asuntoa) kunnossa teille, siksi kuin palajatte — kun pidän tätä oltavaa kunnossa jokaiselle, joka sattuu tulemaan takaisin, Dan'l. Kun on kaunis sää, menen istumaan ulkopuolelle ovea, niinkuin tapani on ollut. Jos muutamat tulisivat likipaikoille, saavat he pitkän matkan päästä nähdä, että vanha leski on heille uskollinen".

Mikä muutos Mrs. Gummidge'ssä lyhyellä ajalla! Hän oli ihan toinen ihminen. Hän oli niin harras ystävytydessään, hän käsitti niin nopeasti, mitä oli hyvä sanoa ja mitä oli hyvä jättää sanomatta, hän unhotti niin itsensä ja muisti niin sitä surua, joka oli hänen ympärillensä, että minä oikein kunnioitin häntä. Sitä työtä, jonka hän sinä päivänä teki! Oli paljon tavaraa, jota piti tuoda rannasta ja koota ulkokuoneeseen — niinkuin airoja, verkkoja, purjeita, köysiä, raakoja, hummeri-astioita, ballasti-säkkejä ja semmoista; ja vaikka apua yltäkyllin annettiin, kosk'ei koko sillä rannalla löytynyt yhtäkään paria työkättä, joka ei olisi pannut liikkeelle voimiansa Mr. Peggotyyn hyväksi ja katsonut sitä kylläiseksi palkinnoksi, että heitä avuksi pyydettiin, puuhasi Mrs. Gummidge kuitenkin koko päivän pitkän semmoisten taakkojen alla, joihin hänen voimansa eivät riittäneet, ja hääri edestakaisin kaikenlaisissa tarpeettomissa askareissa. Mitä siihen tuli, että hän olisi valittanut onnettomuuttansa, näytti hän kokonaan unhottaneen, että hänellä koskaan oli ollut mitään semmoista. Sääliväisyytensä ohessa osoitti hän tasaista iloa, ja tämäkin kummastutti minua suuresti siinä muutoksessa, joka hänessä oli tapahtunut. Päivitteleminen ei tullut kysymykseenkään. Minä en edes havainnut, että hänen äänensä olisi värissyt taikka mikään kyynel vierähtänyt hänen silmistänsä koko päivän kuluessa hämärään asti; jolloin, kun hän ja minä ja Mr. Peggotty olimme kolmen kesken yhdessä, ja Mr. Peggotty oli perin uupuneena mennyt nukuksiin, hän purskahti puoleksi pidätettyyn itkuun ja nyyhkytykseen ja, taluttaen minua oven luo, sanoi: "Jumala siunatkoon teitä aina, Mas'r Davy, olkaat ystävä hänelle, mies parallel!" Sitten hän kohta juoksi ulos huoneesta pesemään kasvojansa, että hän istuisi levollisesti Mr. Peggotyyn vieressä ja nähtäisiin työskentelevän siinä, kun tämä heräisi. Lyhyeltä, illalla lähtiessäni jätin hänet tueksi ja turvaksi Mr. Peggotyille hänen surussaan; enkä saattanut kyllin miettiä sitä opetusta, jonka Mrs. Gummidge oli antanut minulle, ja sitä uutta kokemusta, jonka hänen kauttansa olin saanut.

Kello oli yhdeksän ja kymmenen välillä, kun minä synkkämielisenä kaupunkia kävellessäni seisahduin Mr. Omer'in ovelle. Asia oli niin kovasti koskenut Mr. Omer'in sydäntä, kertoi hänen tyttärensä minulle, että hän oli ollut kovin alakuloinen ja huono ja pannut maata piippuansa polttamatta.

"Viekas, paha-sydäminen tyttö", sanoi Mrs. Joram. "Hänessä ei ollut koskaan mitään hyvää!"

"Älkääät sanoko niin", vastasin minä. "Se ei ole teidän ajatuksenne".

"Ajattelen minä!" huudahti Mrs. Joram vihaisesti.

"Ette suinkaan", sanoin minä.

Mrs. Joram heitähytti päätänsä, koettaen olla kovin ankara ja suuttunut; mutta hän ei voinut hillitä luonnollista leppeyttänsä, vaan alkoi itkeä. Minä tosin olin nuori, mutta minä pidin paljon enemmän hänestä tämän sääliväisyyden tähden ja arvelin, että se sopi hänelle, siveälle vaimolle ja äidille, erittäin hyvin.

"Mitä hän nyt tekee!" nyyhkytti Minnie. "Mihin hän menee! Mihin hän joutuu! Voi, kuinka hän saatti olla niin julma itseänsä ja häntä vastaan!"

Minä muistin sitä aikaa, jolloin Minnie oli nuori ja sievä tyttö; ja minua ilahutti, että hänkin muisti sitä niin hellästi.

"Pikku Minnie'ni", lausui Mrs. Joram, "on vast'ikään mennyt nukuksiin. Unissaankin nihkuttaa hän Em'lyä. Koko päivän on pikku Minnie itkenyt häntä ja kysynyt minulta monta monituista kertaa: 'onko Em'ly ollut häijy?' Mitä saatan sanoa hänelle, kun Em'ly viimeisenä iltana, jona hän oli täällä, pani nauhan omasta kaulastaan pikku Minnie'n kaulaan ja lasi päänsä tyynylle lapsen pään viereen, siksi kuin tämä oli sitkeästi nukkunut! Nauha on vielä pikku Minnie'ni kaulassa. Sen ehkä ei pitäisi olla, mutta mikä neuvokseni tulee? Em'ly on kovin huono ihminen, mutta he pitävät niin toisistaan. Eikä lapsi ymmärrä mitään!"

Mrs. Joram oli niin onneton, että hänen puolisonsa tuli ulos pitämään huolta hänestä. Jättäen heidät yksikseen, lähdin kotiin Peggotyyn luo, enemmän synkkämielisenä, jos mahdollista, kuin olin tähän saakka ollut.

Tämä hyvä olento — minä tarkoitan Peggottya — oli nykyisistä vaivoistansa ja onnettomista öistään uupumatta mennyt veljensä luo, jonne hän aikoi jäädä aamuksi. Eräs vanha eukko, joka muutamia viikkoja oli toimittanut talon askareita, sillä aikaa kuin Peggotty itse ei ollut ehtinyt niihin, oli huoneen ainoa asukas, paitsi minua. Kosk'en tarvinnut hänen palvelustansa, lähetin hänet levolle (ei millään lailla vastoin hänen tahtoansa); ja istuin kyökin valkean eteen vähäksi aikaa ajattelemaan näitä kaikkia.

Minä ajattelin vaihetellen näitä ja Mr. Barkis vainajan kuolinvuodetta ja liuvuin vuoksen kanssa sitä kaukaisuutta kohden, jota Ham aamulla oli niin kummallisella tavalla katsellut, kun koputus ovelle herätti minut haaveksimisestani. Ovessa oli kolkutin, mutta se ei tätä ääntä aikaan saanut. Koputus oli ihmiskäden ja kuului alhaalta ovesta, niinkuin lapsi olisi naputtanut.

Tämä säpsäytti minua yhtä paljon, kuin jos se olisi ollut jonkun ylhäisen miehen palvelian koputus. Minä avasin oven enkä ihmeekseni ensi aluksi nähnyt mitään muuta kuin ison paraplyyn, joka näytti kävelevän itsestensä. Mutta melkein kohta huomasin Miss Mowcher'in sen alla.

Kenties en olisi ollut taipuvainen erittäin ystävällisesti vastaan-ottamaan tätä pikkuista olentoa, jos hän, paraplyytä sivulle päin asettaessaan, jota hänen kovimmat ponnistuksensa eivät olleet saaneet alas lasketuksi, olisi näyttänyt minulle tuota "liehun" muotoa, joka oli niin suuresti vaikuttanut minuun meidän ensimmäisessä ja viimeisessä yhtymyksessämme. Mutta kun hän käänsi kasvonsa minuun päin, olivat ne niin totiset, ja kun minä päästin hänet paraplyystä (joka olisi ollut Irlannin jättiläisenkin hankala pidellä), väanteli hän vähäisiä käsiänsä niin surullisella tavalla, että minä oikein miellyin häneen.

"Miss Mowcher!" sanoin minä, tyhjää katua ylös- ja alaspäin katsottuani, vaikk'en tarkoin tietänyt, mitä odotin saavani lisäksi nähdä; "kuinka te tänne tulette? Mikä nyt on?"

Lyhyellä oikealla käsivarrellansa viittasi hän minua laskemaan alas paraplyytä ja, astuen kiivaasti ohitseni, meni kyökkiin. Kun olin sulkenut oven ja, paraplyy kädessäni, seurasin häntä, tapasin hänet kaminin-ristikon kulmalta istumasta — se oli matala rautakehä, jossa oli kaksi litteätä poikki-pienaa, johon sopi asettaa talrikkejä — kattilan varjosta, jossa hän huojutti ruumistansa edestakaisin ja hieroi käsiänsä polviinsa, niinkuin tuskissaan oleva ihminen.

Aivan levotonni siitä, että olin ainoa, joka vastaanotin tämän myöhäisen käviäimen, ja ainoa, joka näin tämän pahan-enteisen käytöksen, huudahdin taas: "tehkäät hyvin ja sanokaat minulle, Miss Mowcher, mikä nyt on! Oletteko kipeä?"

"Kallis nuori sieluni", vastasi Miss Mowcher, laskien molempia käsiänsä toistensa päälle sydämensä kohdalle. "Minä olen kipeä täältä, olen kovin kipeä. Kun ajattelee, että näihin jouduttaisiin, vaikka minun olisi ollut mahdollista tietää ja ehkä estää se, jollen olisi ollut ajattelematon houkkio!"

Taas hänen iso hattunsa (jossa ei ollut mitään suhtaa hänen vartalonsa katsoen) liikkui edestakaisin, kun hän huojutti vähäistä ruumistansa; samalla kuin oikea jättiläishattu myöskin edestakaisin heilui seinällä.

"Minua kummastuttaa", aloitin minä, "nähdä teitä niin surullisena ja totisena" — mutta hän keskeytti minut.

"Niin, sillä tapaa on aina laita!" sanoi hän. "Heitä kummastuttaa kaikkia noita huolettomia nuoria ihmisiä, hyvä- ja täysikasvuisia, nähdä luonnollisia tunteita niin vähäisessä olennessa, kuin minussa! He pitävät minua leikkikalunansa, käyttävät minua huviksensa, heittävät minut pois, kun ovat väsyneet, ja ihmettelevät, että minussa on enemmän tunteita, kuin lelu-hevosessa taikka puu-soturissa! Niin, niin, se on heidän tapansa. Heidän vanha tapansa!"

"Kenties muitten on niin laita", vastasin minä, "mutta ei minun, vakuutan teille. Kenties minun ei olisi tullut ollenkaan kummastella, että näin teidät semmoisena, kuin nyt olette: minä tunnen teitä niin vähän. Minä sanoin arvelematta, mitä ajattelin".

"Mikä minun on neuvona?" vastasi pikku nainen, nousten seisolle ja ojentaen käsivarsiaan näyttääksensä itseään. "Katsokaat! Mikä minä olen, oli isäni, on sisareni ja on veljeni. Minä olen monta vuotta työskennellyt sisartani ja veljeäni varten — kovasti, Mr. Copperfield — päiväkaudet. Minun täytyy elää. Minä en tee mitään pahaa. Jos löytyy niin ajattelemattomia taikka niin julmia ihmisiä, että he tekevät pilkkaa minusta, mitä jää minulle muuta, kuin tehdä pilkkaa itsestäni, heistä ja kaikista? Jos teen niin eri tiloissa, kenen vika lienee? Minunko?"

Ei. Ei Miss Mowcher'in, huomasin minä.

"Jos olisin ilmestynyt tunteikkaana kääpiönä petollisen ystäväne edessä", jatkoi pikku nainen, pudistaen päätänsä minulle nuhtelevalla vakavuudella, "kuinka paljon apua taikka hyvän-suontia luulette, että *minä* olisin häneltä saanut? Jos pikku Mowcher (joka ei ole, nuori gentlemani, luonut itseänsä) olisi puhutellut häntä taikka hänen vertaisiansa vastustensa johdosta, milloin luulette, että hänen heikkoa ääntänsä olisi kuultu? Pikku Mowcher'in olisi yhtä suuri tarve elää, vaikka hän olisi äreini ja ikävin kääpiö; mutta hänen olisi ollut mahdoton tehdä sitä. Ei. Hän saisi vikistä leipäänsä ja voitansa, siksi kuin hän kuolisi ilmasta!"

Miss Mowcher istui taas kaminin-ristikolle, veti esiin nenäliinansa ja pyyhki silmiänsä.

"Kiittäkää Jumalaa minun puolestani, jos teillä on hyvä sydän, niinkuin teillä, luullakseni, on", sanoi hän, "siitä, että, vaikka hyvin tiedän, mikä olen, minä voin olla iloinen ja kestää kaikkia. Kaikissa tapauksissa kiitän itse puolestani Jumalaa, että pääsen vähäistä tietäni eteenpäin mailman läpi kiitollisuuden velassa kenellekään olematta; ja että palkinnoksi kaikesta siitä, mitä hulluudesta tai turhamielisyydestä heitetään minulle, kun kuljen matkaani, voin laskea pilapuheita takaisin. Jos en sureksi kaikkia, mitä kaipaen, on se parempi minulle eikä pahempi kenellekään. Jos minä olen leikkikalua teidän, jättiläisten, käsissänne, olkaat lempeät minua kohtaan".

Miss Mowcher pani nenäliinansa takaisin plakkariinsa, katsellen minua hyvin tarkasti koko ajan, ja pitkitti:

"Minä näin teidät vast'ikään kadulla. Teidän on helppo ymmärtää, etten lyhyillä jaloillani ja lyhyellä hengitykselläni pysty astumaan yhtä nopeasti, kuin te, jonka vuoksi en myöskään voinut saavuttaa teitä; mutta minä arvasin, mihin menitte ja seurasin teitä. Minä olen käynyt täällä ennen tänään, mutta tuo hyväntahtoinen nainen ei ollut kotona".

"Tunnetteko häntä?" kysyin minä.

"Minä tunnen hänet", vastasi hän, "Omer ja Joram'in kautta. Minä olin siellä kello seitsemän tänä aamuna. Muistatteko, mitä Steerforth sanoi minulle tuosta onnettomasta työstä sillä kertaa, kuin näin teidät molemmat hotellissa?"

Iso hattu Miss Mowcher'in päässä ja tuo vielä isompi hattu seinällä alkoivat uudestaan liikkua edestakaisin, kun hän teki tämän kysymyksen.

Minä muistin sangen hyvin, mitä hän tarkoitti, koska se oli ollut mielessäni monta kertaa tänä päivänä. Minä sanoin sitä hänelle.

"Kadottakoon kaiken pahuuden isä hänet", lausui pikku nainen, pitäen ylöspäin etusormeansa minun ja säkenöivien silmiensä välissä, "ja kymmentä kertaa pahemmin kadottakoon tuon ilkeän palvelian; mutta minä luulin, että te se olitte, joka olitte lapsellisesti rakastuneet tyttöön!"

"Minäkö?" toistin minä.

"Lapsi, lapsi!" huudahti Miss Mowcher kärsimättömästi käsiänsä väännellen, tuossa kun hän taas kiikkui edestakaisin kaminin-ristikolla, "miksi sokean onnettomuuden nimessä kiititte häntä niin paljon ja punehduitte ja näytitte hämmentyneeltä?"

Minä en saattanut salata itseltäni, että olin tehnyt niin, vaikka aivan toisenlaisesta syystä, kuin hän luuli.

"Mitä minä tiesin?" lausui Miss Mowcher, taas vetäen esiin nenäliinaansa ja polkien lattiata joka kerta, kuin hän vähän väliä pani sen silmiensä eteen molemmilla käsillään yhtä haavaa. "Hän vastusteli teitä ja lepytti teitä, näin minä; ja te olitte pehmeä vaha hänen käsissään, näin minä. Minä tuskin ehdin huoneesta, kun tuo palvelia jo jutteli minulle, että 'nuori viaton' (siksi hän teitä nimitti ja teidän sopii nimittää häntä 'vanhaksi vialliseksi', niin kauan kuin elätte) oli iskenyt silmänsä tyttöön ja että tyttö oli huima ja rakasti teitä, mutta hänen isäntänsä oli päättänyt, ettei mitään vahinkoa saisi tapahtua — enemmän teidän tähtenne, kuin tytön — ja että se oli heidän toimensa täällä, Kuinka minä *muuta* voin, kuin uskoa häntä? Minä näin, että se tyydytti ja miellytti teitä, kun Steerforth kiitti tyttöä! Te olitte ensimmäinen, joka mainitsitte tytön nimeä. Te myönsitte olleenne hänen vanha ihasteliansa. Te olitte kuuma ja kylmä, punainen ja valkoinen, kaikki yhtä haavaa, kun puhuin teille hänestä. Mitä minä *muuta* voin ajatella — mitä ajattelin *muuta* — kuin, että te olitte nuori aituri kaikissa, paitsi kokemuksessa, ja olitte joutuneet semmoisiin käsiin, joilla oli tarpeeksi kokemusta ja voimaa hillitä teitä (koska se oli juolahtanut hänen mieleensä) omaksi hyväksenne? Voi! voi! voi! He pelkäsivät, että minä huomaisin asian oikean laidan", huudahti Miss Mowcher, laskeutuen alas kaminin-ristikolta ja astuen edestakaisin kyökissä, tuskissaan nostaen ylös molempia käsinsänsä, "koska minä olen teräväsilmainen pikku olento — minun täytyy olla niin, mailmassa toimeen tullakseni! — ja he pettivät minut kokonaan, ja minä annoin onnettomalle tyttö-raukalle yhden kirjeen, jota varmaan luulen ensimmäiseksi syyksi siihen, että hän joutui puheesen Littimer'in kanssa, joka varta vasten jätettiin jällelle!"

Minä seisoin hämmästyneenä, kun koko tämä petollisuus paljastettiin, ja katselin Miss Mowcher'ia, joka käveli edestakaisin kyökissä, siksi kuin hän oli kokonaan hengästyneenä, jolloin hän taas istui kaminin-ristikolle ja kasvojansa pyyhkien kauan aikaa pudisti päätänsä muulla tavalla liikkumatta tai äänettämyyttä keskeyttämättä.

"Matkoillani maakunnassa", lisäsi hän viimein, "jouduin tois-iltana Norwich'iin, Mr. Copperfield. Mitä

siellä satuin näkemään siitä salaisesta tavasta, jolla he tulivat ja menivät ilman teitä — joka minusta näytti kummalliselta — saatti minut siihen ajatukseen, että jotakin oli väärällä kannalla. Minä astuin London'in vaunuihin eilis-iltana, kun ne kulkivat Norwich'in läpi, ja olin täällä tänä aamuna. Voi, voi, voi! liian myöhään!"

Pikku Mowcher paran oli kaikesta tästä itkusta ja riehumisesta tullut niin vilu, että hän kääntyi kaminin-ristikolla, pisti vähäiset, märät jalka-raukkansa tuhkaan, lämmittääkseen niitä, ja istui katsellen valkeata, niinkuin iso vauva. Minä istuin tuolilla toisella puolella liettä surullisiin mietteisiin vaipuneena ja katsellen myöskin valkeata ja toisinaan häntä.

"Minun täytyy mennä", sanoi hän viimein ja nousi puhuessaan. "On myöhäistä. Ette suinkaan epäile minua?"

Kun kohtasin hänen terävän katseensa, joka oli tavallista terävämpi, kun hän kysyi minulta, en saattanut tähän äkilliseen kysymykseen suorastaan vastata: en.

"No!" lausui hän, vastaan-ottaen kättäni, jota tarjosin, auttaakseni häntä ristikolta, ja katsellen totisesti kasvoihini, "te tiedätte, ettette epäilisi minua, jos olisin täysikokoinen nainen!"

Minä tunsin, että oli paljon perää näissä sanoissa; ja minä melkein häpesin itseäni.

"Te olette nuori mies", lausui hän päätänsä nyykäyttäen. "Ottakaat yksi varoituksen sana myöskin kolmen jalan tyhjältä. Älkää ajatelko ruumiillisia vikoja sielun vioista eroamattomiksi, hyvä ystäväni, jollei teillä ole täyttä syytä".

Hän oli nyt päässyt ristikolta ja minä epäilyksestäni. Minä sanoin hänelle, että luulin hänen antaneen todenperäisen kertomuksen itsestään ja meidän molempien olleen onnettomia välikappaleita kavaltajien käsissä. Hän kiitti minua ja sanoi, että minä olin hyvä toveri.

"Muistakaat nyt!" huudahti hän, matkallansa oven luo kääntyen takaisin ja viekkaasti katsellen minua, etusormi ylöspäin nostettuna. "Sen johdosta, mitä olen kuullut — minun korvani ovat aina auki; minun ei käy niitä voimia säästäminen, joita minulla on — on minulla syytä luulla, että he ovat lähteneet ulkomaille. Mutta, jos he koskaan palajavat, jos koskaan jompikumpi heistä palajaa minun eläessäni, on luultava, että minä, joka aina liikun siellä täällä, pikemmin, kuin kukaan muu, kuulen siitä. Mitä hyvänsä minä tiedän, saatte tekin tietää. Jos koskaan voin tehdä jotakin auttaakseni petettyä tyttö parkaa, teen sen, Jumala suo, rehellisesti! Ja Littimer'in olisi parempi, jos verikoira ajaisi häntä takaa, kuin pikku Mowcher!"

Minä uskoin ehdottomasti tätä viimeistä väitettä, kun näin sen katseen, joka yhtyi siihen.

"Älkää luottako minuun enemmän, mutta älkää luottako minuun vähemmänkään, kuin luottaisitte täysikokoiseen naiseen", lausui pikku olento, rukoilevaisesti koskien minua kalvoisimeeni. "Jos joskus näette minut taas toisenlaisena, kuin nyt olen, ja semmoisena, kuin olin, kun ensin näitte minut, huomatkaat, missä seurassa minä olen. Johdattakaat mieleenne, että minä olen kovin avuton ja turvaton pikku olento. Ajatelkaat minua kodissani minun kaltaisen veljeni ja minun kaltaisen sisareni kanssa, kun päivällinen työni on tehty. Kenties te ette silloin ole niin ankara minulle ettekä kummastele, että minäkin voin olla surullinen ja totinen. Hyvää yötä!"

Minä annoin Miss Mowcher'in kättä aivan toisenlaisella ajatuksella hänestä, kuin mitä minulla oli tähän saakka ollut, ja avasin oven päästäkseni häntä ulos. Ei ollut mikään leikki-asia saada hänen isoa paraplyytänsä viritetyksi ja asetetuksi tasapainoon hänen käteensä; mutta viimein tämä onnistui minulta, ja minä näin sen sateessa hytkyttävän katua alaspäin, ilman että vähintäkään näkyi, että ketään oli sen alla, paitsi kuin joku tavallista raskaampi rästäskourun roikkaus pani sen kupertumaan toiselle puolelle ja asetti näkyviin Miss Mowcher'in, joka kaikin voimin koetti saada sitä pystyyn jälleen. Pari kertaa hyökättyäni ulos hänen avuksensa, joka kuitenkin oli turhaa työtä, koska paraply taas harpasti eteenpäin, niinkuin suunnattoman suuri lintu, ennenkuin ehdin sen luo, menin sisään, panin maata ja nukuin aamuun asti.

Aamulla tulivat Mr. Peggotty ja vanha hoitajattareni luokseni, ja me lähdimme hyvin varhain vaunukonttoriin, jossa Mrs. Gummidge ja Ham odottivat, saadaksensa jättää meitä hyvästi.

"Mas'r Davy", kuiskasi Ham, vetäen minua syrjäpuoleen, sillä välin kuin Mr. Peggotty sovitti laukkuansa muihin matkatavarain joukkoon, "hänen elämänsä on aivan pilaantunut. Hän ei tiedä, mihin hän menee; hän ei tiedä, mikä hänen edessään on; hän lähtee semmoiselle retkelle, joka kestää hänen elämänsä loppuun saakka, sen takaan sanallani, jollei hän löydä, mitä hän hakee. Minä olen varma, että pysytte hänen ystävänsä, Mas'r Davy?"

"Luottakaat minuun, minä pysyn", sanoin minä, vakaasti Ham'in kättä pudistaen.

"Kiitoksia. Kiitoksia, te olette kovin hyvä, Sir. Yksi asia vielä. Minä olen edullisessa työssä, tiedättehän, Mas'r Davy, eikä minulla ole mitään, johon käyttäisin, mitä ansaitsen. Raha ei ole enää miksiäkään hyödyksi minulle, paitsi että elän sillä. Jos teidän sopisi maksaa hänen puolestansa, teen minä työtäni paremmalla mielellä. Vaikka, mitä tähän tulee, Sir", ja hän puhui hyvin vakavasti ja lempeästi, "te ette saa ajatella muuta, kuin että aina teen työtä, niinkuin mies, ja koetan parastani!"

Minä lausuin hänelle, että olin hyvin varma siitä; ja minä viittasin siihen, että toivoin senkin ajan tulevan, jolloin hän herkeisi elämästä sitä yksinäistä elämää, jota hän nyt luonnollisesti ajatteli.

"Ei, Sir", sanoi hän, päätänsä pudistaen, "kaikki nuot ovat menneet minulta, Sir. Ei kukaan voi milloinkaan täyttää sitä paikkaa, joka on tyhjä. Mutta älkäätko unhottako tuota rahaa, sillä hänen varallansa tulee aina olla jotakin".

Minä muistutin häntä, että Mr. Peggotty sai varman, vaikka tosin vähäisen tulon, lanko vainajansa testamentteeraamasta omaisuudesta, mutta lupasin pitää asiaa mielessäni. Me sanoimme sitten hyvästi toisillemme. Minä en saata edes nyt jättää häntä, mielihaikealla muistamatta yhtä haavaa hänen ujoa urhoollisuuttansa ja hänen suurta suruansa. Mitä Mrs. Gummidge'en tulee, jos koettaisin kuvailla, kuinka hän juoksi katua alaspäin vaunujen vieressä, näkemättä ketään, paitsi Mr. Peggottya katolla, niitten kyynelten takaa, joita hän koetti pidättää, ja törmäten kaikkiin ihmisiin, jotka tulivat vastaan, ryhtyisin jokseenkin vaikeaan toimeen. Sentähden on parempi, että jätän hänet istumaan erään leipurin portaille hengästyneenä, hattu aivan lytistyneenä ja toinen kenkä jääneenä kadulle jokseenkin kauas hänestä.

Kun pääsimme matkamme päähän, oli ensimmäinen tehtävämme etsiä jotakin vähäistä asuntoa Peggottyille, jossa hänen veljensä saisi yö-sijaa. Meidän onnistuikin löytää sangen puhdas ja helppo asuinpaikka jonkun rihkamakauppiaan puodin päällä ainoastaan kaksi katua minusta. Kun olimme hyyränneet tämän paikan, ostin vähän kylmää lihaa jostakin ravintolasta ja vein matkakumppanini kotiin teetä juomaan; jota menetystä, minä sanon sitä surulla, Mrs. Crupp ei hyväksynyt, vaan päinvastoin paheksi. Minun täytyy kuitenkin tämän ladyn mieli-alan selitykseksi muistuttaa, että hän loukkaantui kovasti siitä, että Peggotty tuskin oli ollut kymmentä minuuttia siellä, kun hän jo sonnusti leskihameensa ja alkoi tomuttaa makuuhuonettani. Tätä katsoi Mrs. Crupp sopimattomaksi rohkeudeksi, ja sopimaton rohkeus, arveli hän, oli semmoinen asia, jota hän ei koskaan sallinut.

Mr. Peggotty oli London'in matkallamme ilmoittanut minulle jotakin, jota tiesin odottaa. Hän sanoi aikovansa ensiksi käydä Mrs. Steerforth'in luona. Koska katsoin itseni velvolliseksi auttamaan häntä tässä, niinkuin myöskin rupeamaan heidän välittäjäksi (siinä toivossa, että sen kautta säästäisin äidin tunteita niin paljon, kuin mahdollista), kirjoitin Mrs. Steerforth'ille samana iltana. Minä kerroin hänelle niin taitavasti, kuin voin, mitä vääryyttä Mr. Peggotty oli kärsinyt ja millä tapaa itse olin ollut siinä osallinen. Minä sanoin, että hän oli aivan alhainen mies, mutta että hänellä oli erittäin säyseä ja rehellinen luonto; sekä että minä uskalsin toivoa, ettei Mrs. Steerforth kieltäytyisi vastaan-ottamasta häntä hänen raskaassa surussansa. Minä mainitsin, että meidän oli aikomus tulla kello kaksi jälkeen puolen päivän, ja lähetin itse kirjeen ensimmäisillä vaunuilla aamulla.

Määrätyllä ajalla seisoimme ovella — sen asunnon ovella, jossa minä muutamia päiviä takaperin olin ollut niin onnellinen; jossa olin niin alttiisti antanut nuorekkaan luottamukseni ja sydämen hellyyteni; joka tästälähin oli ijäksi suljettu minulta; joka nyt oli autiona, rauniona.

Ei mitään Littimer'iä näkynyt. Ne hauskemmat kasvot, jotka olivat tulleet niitten sijaan, kun viimein kävin siellä, avasivat oven meille ja kävivät edellämme vierashuoneeseen. Mrs. Steerforth istui siellä. Kun astuimme sisään, luikahti Rosa Dartle esiin toisesta huoneen osasta ja asettui hänen tuolinsa taa.

Minä näin kohta Mrs. Steerforth'in kasvoista, että hän oli pojaltansa kuullut, mitä tämä oli tehnyt. Ne olivat kovin vaaleat; ja niissä näkyi syvemmän liikituksen jälkiä, kuin mitä minun kirjeeni yksistänsä, heikkountuneena niitten epäilysten kautta, joita hänen rakkautensa olisi luonut sitä vastaan, olisi voinut synnyttää. Hän oli minusta enemmän Steerforth'in näköinen, kuin koskaan ennen olin huomannut; ja minä tunsin enemmän kuin näin, ettei tämä yhtäläisyys jäänyt kumppaniltanikaan havaitsematta.

Hän istui suorana nojatuolissaan komealla, liikkumattomalla, tyvenellä muodolla, jota ei mikään näyttänyt voivan häiritä. Hän katseli hyvin vakaasti Mr. Peggottya, kun tämä seiso i hänen edessään; ja Mr. Peggotty katseli aivan yhtä vakaasti häntä. Rosa Dartle'n terävä katse käsitti meidät kaikki. Tuokioon aikaan ei puhuttu yhtään sanaa. Mrs. Steerforth viittasi Mr. Peggottya istumaan. Tämä vastasi matalalla äänellä: "minusta ei tuntuisi luonnolliselta, Ma'am, että tässä huoneessa kävisin istumaan. Minä seison mieluisammin". Ja tätä seurasi taas äänettömyys, jota Mrs. Steerforth keskeytti näin:

"Minä tiedän suurella surulla, mikä on tuottanut teidät tänne. Mitä minulta tahdotte? Mitä vaaditte minut tekemään?"

Mr. Peggotty pani hattunsa kainaloonsa ja, tavoitellen povestansa Em'lyn kirjettä, veti sen esiin, avasi sen ja antoi sen hänelle.

"Tehkääät hyvin ja lukekaat tämä, Ma'am. Se on sisarentyttäreni käsi-alaa!"

Mrs. Steerforth luki sen samalla komealla ja tyvenellä tavalla — sen sisältö ei minun nähdäkseni ensinkään vaikuttanut häneen — ja antoi sen takaisin Mr. Peggottyille.

"Jollei hän tuo minua takaisin vaimonaan", lausui Mr. Peggotty, osoittaen sitä paikkaa sormellansa. "Minä tulen tiedustelemaan, Ma'am, pitääkö hän puhettansa, vai ei!"

"Ei", vastasi Mrs. Steerforth.

"Miks'ei?" lausui Mr. Peggotty.

"Se on mahdotonta. Poikani häväisisi itsensä. Te ette voi olla tietämättä, että tyttö on kovasti alhainen hänen rinnallansa".

"Koroittakaat hänet!" sanoi Mr. Peggotty.

"Hänellä ei ole mitään kasvatusta; hän on taitamaton".

"Kenties hän ei ole, kenties onkin", lausui Mr. Peggotty. "*Minä* en luule, että hän on, Ma'am; mutta minä en voi tämmöisiä asioita ratkaista. Antakaat hänelle parempi oppi!"

"Koska pakoitatte minua puhumaan selvemmin, jota sangen vastahakoisesti teen, saattaisivat hänen alhaiset sukulaisensa asian mahdottomaksi, jos ei mikään muu".

"Kuulkaat tämä, Ma'am", vastasi hän pitkäkänsä ja tyvenesti. "Te tiedätte, mitä rakkaus omaan lapseen on. Minäkin tiedän sen. Vaikka tyttö olisi sata kertaa lapseni, en voisi rakastaa häntä enemmän. Te ette tiedä, mitä lapsensa kadottaminen on. Minä tiedän. Kaikki mailman aarteet olisivat vähäpätöiset minulle (jos ne olisivat minun), kun vaan saisin ostaa hänet takaisin! Mutta pelastakaat hänet tästä häpeästä, emmekä me koskaan häväise häntä. Ei kukaan meistä, joitten kesken hän on kasvanut, ei kukaan meistä, jotka olemme eläneet hänen kanssaan ja pitäneet häntä silmäteränämme näinä monena vuotena, tule koskaan katsomaan hänen sieviä kasvojaan jälleen. Mielellään jätämme hänet rauhaan; mielellään ajattelemme häntä kaukaiseksi, niinkuin hän olisi toisen auringon ja taivaan alla; mielellään uskomme hänet hänen puolisolonsa — hänen pienille lapsillensa ehkä — ja odotamme sitä aikaa, jolloin kaikki olemme yhtäläiset Jumalamme edessä!"

Se yksinkertainen kaunopuheliaisuus, jolla hän tämän lausui, ei ollut kokonaan vaikutusta vailla. Mrs. Steerforth tosin ei luopunut ylpeästä käytöksestensä, mutta hänen äänensä oli lempeän-puolinen, kun hän vastasi:

"Minä en puollusta mitään. Minä en tee mitään vastasyttöksiä. Mutta mielipahakseni toistan, että se on mahdotonta. Semmoinen naiminen tekisi ikipäiviksi lopun poikani tulevaisuudesta ja hävittäisi hänen toiveensa sen suhteen. Ei mikään ole varmempi, kuin ettei se koskaan voi eikä koskaan saa tapahtua. Jos sopisi muulla lailla palkita —".

"Minä näen nyt", keskeytti Mr. Peggotty vakavalla, mutta syttyvällä silmällä, "niitten kasvojen kuvan, jotka ovat katselleet minua kodissani, valkeani ääressä, veneessäni — missä ei? — ystävällisinä ja hymyilevinä, vaikka ne olivat niin petolliset, että puoleksi vimmastun, kun ajattelen sitä. Jollei noitten kasvojen kuva muutu palavaksi tuleksi aikoessaan tarjota rahaa minulle lapseni turmiosta ja perikadosta, on tämä kuva yhtä paha, kuin nuot kasvot, kenties pahempikin, koska se on lady".

Mrs. Steerforth muuttui nyt silmänräpäyksellä. Vihan puna levisi hänen kasvoihinsa; ja hän sanoi, kärsimättömästi molemmin käsin tarttuen nojatuoliinsa:

"Mitä palkintoa te saatatte tarjota *minulle* siitä, että avaatte semmoisen juovan minun ja poikani välille? Mitä teidän rakkautenne minun rakkauteni rinnalla on? Mitä teidän eronne meidän eromme rinnalla?"

Miss Dartle kosketti häntä hiljalleen ja notkisti alas päätänsä, kuiskataksensa jotakin, mutta Mrs. Steerforth ei tahtonut kuulla sanaakaan.

"Ei, Rosa, ei sanaakaan! Tuo mies kuulkoon, mitä minä sanon! Kun poikani, joka on ollut elämäni tarkoitus, jolle olen pyhittänyt kaikki ajatukseni, jonka jokaista mielihalua olen täyttänyt hänen lapsuudestaan asti, jota ei mikään ole eroittanut minusta hänen syntymisestäään saakka — yht'äkkiä tyytyy kurjaan tyttöön ja karttaa minua! Kun hän palkitsee luottamukseni varsinaisella petoksella tuon tytön tähden ja tämän vuoksi jättää minut! Kun hän asettaa tämän viheliäisen oikun niitä vaatimuksia

vastaan, jotka minulla on hänen velvollisuutensa, hänen rakkautensa, hänen kunnioituksensa, hänen kiitollisuutensa suhteen — vaatimuksia, joita jokaisen päivän ja hetken hänen elämässään olisi pitänyt vahvistaa semmoisiksi siteiksi, joita ei mikään olisi vastustanut! Eikö tässä ole mitään vääryyttä?"

Taas Rosa Dartle koetti rauhoittaa häntä; taas turhaan.

"Minä sanon, Rosa, ei sanaakaan! Jos hän voi panna kaikki alttiiksi halvimman esineen tähden, voin minäkin panna kaikki alttiiksi suuremman tarkoituksen tähden. Menkoon hän, mihin hän tahtoo, niillä varoilla, joita rakkauteni on hankkinut hänelle! Luuleeko hän saattavansa kukistaa minua pitkän poisolon kautta? Hyvin vähän hän äitinsä tuntee, jos hän semmoisia luulee. Heittäköön hän oikkunsa, ja hän on tervetullut takaisin. Olkoon hän tyttöä hylkäämättä, eikä hän koskaan saa lähestyä minua, ei elävänä eikä kuolleena, niin kauan kuin jaksan nostaa kättäni, viitatakseni häntä pois, jollei hän, työstä erottuaan, palaja nöyränä luokseni ja pyydä anteeksi minulta. Se on minun oikeuteni. Se on se myönnytys, jota minä *tahdon itselleni*. Tämä on se ero, joka on meidän välillämme! Eikö tässä", lisäsi hän, katsellen vierastansa sillä ylpeällä, suvaitsemattomalla muodolla, jolla hän oli aloittanut, "ole mitään vääryyttä?"

Kun kuulin ja näin äidin tämän puheen kestäessä, oli minusta, kuin olisin kuullut pojan vastustavan sitä. Mitä ikinänsä olin taipumatonta, itsepintaista henkeä Steerforth'issa nähnyt, näin äidissä. Minkä verran ymmärsin pojan harhaantunutta jänteveyttä, sen verran ymmärsin nyt äidin luonnetta ja havaitsin, että molemmat olivat pää-lähteistensä samat.

Mrs. Steerforth lausui nyt, palaten entiseen kylmäkiskoisuuteensa, minulle ääneen, että oli turha kuulla enemmän taikka puhua enemmän, ja että hän pyysi, että tämä kohtausta päättyisi. Hän nousi arvokkaalla muodolla, jättääksensä huonetta, kun Mr. Peggotty ilmoitti, että se oli tarpeetonta.

"Älkää peljätkö, että aion rasittaa teitä. Minulla ei ole enään mitään sanomista, Ma'am", muistutti hän, kun hän astui ovea kohden. "Minä en tullut tänne milläkään toivolla enkä vie muassani mitään toivoa. Minä olen tehnyt, mitä mielestäni oli tehtävä, mutta minä en koskaan odottanut, että mitään hyvää tulisi siitä, että seison, missä seison. Tämä on ollut liian paha huone minulle ja omaisilleni, että täydellä järjellä odottaisin sitä".

Tällä puheella lähdimme pois, jättäen Mrs. Steerforth'in seisomaan nojatuolinsa viereen jalon ryhdin ja kauniitten kasvojen esikuvaksi.

Meidän tuli meno-matkallamme käydä kivitetyin, lasiseinillä ja -katolla varustetun eteisen poikki, jonka ylitse viiniköynnös oli kasvatettu. Tämän lehdet ja vesat olivat silloin viheriöinä ja, koska aurinko paisti sinä päivänä, oli pari lasi-ovea, joista pääsi puutarhaan, auki. Juuri kuin lähestyimme niitä, astui Rosa Dartle sisään kuulumattomilla askelilla ja puhutteli minua.

"Te teitte kai mielestänne hyvin", sanoi hän, "kun toitte tämän toverin tänne!"

Semmoista vihan ja ylenkatseen määrää, kuin se, joka pimitti hänen kasvonsa ja leimusi hänen pikimustista silmistään, en olisi luullut mahtuvan edes näihin kasvoihin. Vasaran tekemä arpi oli, niinkuin ainakin, kun hänen kasvonjuonteensa kiihtyivät, kovasti näkyvissä. Kun se värähdys, jonka ennen olin nähnyt, nyt ilmestyi siinä, minun katsellessani häntä, nosti hän nopeasti ylös kättänsä ja löi sitä. "Tämä on juuri sovelias toveri", sanoi hän, "suojella ja tuoda tänne, eikö ole? Te olette oikea mies!"

"Miss Dartle", vastasin minä, "te ette suinkaan tee niin väärin, että moittitte *minua*!"

"Miksi synnyttätte eripuraisuutta näitten molempain mielettömäin olentojen välillä?" vastasi hän. "Ettekö tiedä, että he ovat molemmat mielettömät itsepäisyydestään ja ylpeydestään?"

"Synnytätkö minä eripuraisuutta?" vastasin minä.

"Synnyttätte te eripuraisuutta!" vastasi hän. "Miksi tuotte tämän miehen tänne?"

"Hän on kärsinyt kovaa vääryyttä, tämä mies, Miss Dartle", vastasin minä. "Te ehkä ette tiedä sitä".

"Minä tiedän, että James Steerforth'illa", lausui hän, käsi povellansa, ikäänkuin estääksensä sitä myrskyä kuulumasta, joka riehui siinä, "on viekas, turmeltunut sydän, ja että hän on petturi. Mutta mitä minun tarvitsee tietää taikka huolia tästä toverista ja hänen yhteisestä sisarentyttärestään?"

"Miss Dartle", sanoin minä, "te suurennatte tuota vääryyttä. Se on jo kylläksi suuri. Minä tahdon vaan jäähyväisiksi sanoa, että pahasti solvaisette häntä".

"Minä en solvaise häntä ollenkaan", vastasi hän. "He ovat alhaista, huonoa joukkoa. Minä soisin, että tyttö saisi raippoja!"

Mr. Peggotty astui eteenpäin sanaakaan lausumatta ja meni ulos ovesta.

"Hävetkää, Miss Dartle! hävetkää!" sanoin minä suuttuneena. "Kuinka kehtaatte polkea jalkojenne alle tämmöistä ansaitsematonta surua!"

"Minä tahtoisin polkea heitä kaikkia jalkojeni alle", vastasi hän. "Minä tahtoisin tämän miehen huoneen hajotetuksi, tahtoisin merkin poltetuksi tytön otsaan, tahtoisin hänet ryysyihin puetuksi ja kaduille heitetyksi nälkään nääntymään. Jos minulla olisi oikeus laskea hänen tuomionsa, pitäisin huolta siitä, että nämät tehtäisiin. Pitäisin huolta siitä, että nämät tehtäisiin? Minä tekisin itse! Minä inhoon häntä. Jos saisin joskus soimata häntä hänen kelvottomasta käytöksestään, menisin sitä varten mihin hyvänsä. Jos voisin vainota häntä hänen hautaansa asti, vainoisin. Jos löytyisi joku lohdutuksen sana, josta hän saisi lievitystä kuolinhetkellensä, ja se olisi ainoastaan minulla, en hellittäisi siitä, vaikka henkeni menisi".

Sanojen kiivaus yksistään ei synnytä, sen huomaa, muuta kuin heikon kuvan siitä intohimosta, joka vallitsi hänessä ja joka ilmestyi koko hänen ruumiissaan, vaikka hänen äänensä ei ollut kovempi, vaan päinvastoin matalampi, kuin tavallisesti. Ei mikään minun kertomukseni vastaisi muistoani hänestä eikä sitä vihaa, johon hän kokonaan heittäysi. Minä olen nähnyt intohimon moninaisissa muodoissa, mutta en ole koskaan nähnyt sitä semmoisessa muodossa, kuin tässä.

Kun yhdyin Mr. Peggottyyn, käveli hän hitaasti ja miettiväisesti mäkeä alaspäin. Kun pääsin hänen viereensä, kertoi hän minulle, että, koska hän nyt oli tehnyt, mitä hänen oli määrä Londonissa tehdä, hän aikoi lähteä matkalleen tänä iltana. Minä kysyin häneltä, mihin hän aikoi? Hän vastasi vaan: "minä menen, Sir, hakemaan sisarentytärtäni".

Me palasimme tuohon vähäisen asuntoon rihkamakauppiaan puodin päällä, ja siellä minun oli tilaisuus kertoa Peggottyille, mitä Mr. Peggotty oli minulle sanonut. Hän ilmoitti minulle vastaukseksi, että Mr. Peggotty aamulla oli sanonut hänelle samaa. Hän ei tietänyt enemmän, kuin minä, mihin hän aikoi mennä, mutta luuli, että hänellä oli joku tuuma mielessään.

Minä en tahtonut tämmöisissä oloissa jättää Mr. Peggottya, vaan me söimme kaikki kolme yhdessä päivällisiksi biffipasteijaa — joka oli yksi niistä monesta herkusta, joista Peggotty oli kuuluisa — ja jota tässä tilaisuudessa kummallisella tavalla mausti, sen muistan hyvin, joku sekanainen, puodista herkeämättä nouseva haju teestä, kahvista, silavasta, juustosta, tuoreesta leivästä, polttopuista, kynttilöistä ja saksanpähkinä-kastimesta. Päivällisten jälkeen istuimme tunnin verran akkun vieressä, vaikk'emme puhuneet juuri mitään; ja sitten Mr. Peggotty nousi ylös, toi vaksitahtilaukkunsa ja tukevan sauvansa ja laski ne pöydälle.

Sisarensa rahavaroista otti hän vähäisen summan testamentin johdosta; töintuskin niin paljon, että niitä minun mielestäni riitti kuukaudeksi. Hän lupasi ilmoittaa minulle, jos jotakin tapahtui hänelle; sitten hän heitti laukkunsa selkäänsä, tarttui hattuunsa ja sauvansa ja sanoi meille molemmille: "Jumalan haltuun!"

"Kaikenlainen onni seuratkoon sinua, rakas, vanha sisar", sanoi hän, Peggottya syleillen, "ja teitä myöskin, Mas'r Davy!" pudistaen kättäni. "Minä menen hakemaan häntä laajalta ja lavealta. Jos hän tulisi kotiin, kun minä olen poissa — mutta voi, ei ole luultavaa, että niin käy! — taikka, jos minä toisin hänet takaisin, on minun aikomukseni, että hän ja minä elämme ja kuolemme, missä ei kukaan voi soimata häntä. Jos joku vahinko tapahtuisi minulle, muistakaat, että viimeiset sanani, jotka jätin jälkeeni hänelle, olivat: 'muuttumaton rakkauteni on aina lemmityn lapseni kanssa, ja minä annan hänelle anteeksi!'"

Hän sanoi tämän juhlallisella tavalla ja paljastetulla päällä; sitten pani hän hattunsa päähän ja lähti portaita alas ja pois. Me seurasimme häntä portille. Oli lämmin, tomuinen ilta, juuri siihen aikaan, jolloin tuo ikuinen jalkojen astunta sillä suurella valtakadulla, josta tälle sivukadulle poikettiin, oli hetkeksi herjennyt. Aurinko paisti väkevänä ja punertavana. Hän kääntyi yksinään varjokkaan katumme kulmasta hohtavaan valoon, johon hän silmistämme katosi.

Harvoin tuli tämä illan tunti, harvoin heräsin yöllä, harvoin tähystelin kuuta taikka tähtiä taikka katselin lankeevaa sadetta taikka kuuntelin tuulta, ajattelematta, kuinka hän, pilgrimi raukka, yksinään pyrki eteenpäin matkallansa, ja muistamatta sanoja:

"Minä menen hakemaan häntä laajalta ja lavealta. Jos joku vahinko tapahtuisi minulle, muistakaat, että viimeiset sanani, jotka jätin jälkeeni hänelle, olivat: 'muuttumaton rakkauteni on aina lemmityn lapseni kanssa, ja minä annan hänelle anteeksi!'"

TOINEN LUKU.

Autuaana.

Koko tämän ajan olin yhä rakastanut Doraa enemmän, kuin ennen. Pettyneissä toiveissani ja suruissani oli minun turvani ajatella häntä, ja tämä palkitsi vähän ystävänikin kadon. Mitä enemmän säälin itseäni taikka säälin muita, sitä enemmän etsin lohdutusta Doran kuvasta. Mitä sakeammalta petoksia ja huolia mailmassa, sitä kirkkaammin ja puhtaammin loisti Doran tähti korkealla mailman ylitse. Minä en luule, että minulla oli mikään selvä käsitys, mistä Dora tuli taikka missä määrässä hän kuului johonkin korkeampaan olentojen luokkaan; mutta minä olen varma, että olisin suuttumuksella ja ylenkatseella hyljännyt sen ajatuksen, että hän oli vaan inhimillinen olento, niinkuin kaikki muut nuoret ladyt.

Minä olin uppoontunut Doraan, jos minun sopii niin sanoa. Minä en ollut ainoastaan korvia myöden rakastunut häneen, vaan kokonaan likoontunut hänestä. Olisi voitu, verrannollisesti puhuen, vääntää rakkautta minusta kylläksi kenen hukuttamiseen hyvänsä; vaan kuitenkin olisi sitä jäänyt niin tarpeeksi sisä- ja ulkopuolelle minua, että se olisi tunkenut läpi koko olentoni.

Ensi työksi minä kotiin tultuani otin hämärässä kävelläkseni Norwood'iin, jossa minä, niinkuin esine eräässä vanhassa lapsuuteni arvoituksessa, 'kiersin ehtimiseen huoneen ympäri, sisään koskaan pääsemättä', Doraa ajatellen. Minä luulen, että tämän käsittämättömän arvoituksen selitys oli kuu. Vähät siitä, mikä se oli, minä, Doran kuu-houreinen orja, kiertelin huonetta ja puutarhaa kaksi tuntia, kurkistellen säle-aidakkeen raoista, ankaralla ponnistuksella nostaen leukaani sen ruosteisten päällis-naulojen yli, heittäen sormi-suukkusia kynttilöille akkuniin ja tuon tuostakin romantillisesti vannottaen yötä suojelemaan Doraani — en tiedä tarkoin mistä, arvatakseni valkean-vaarasta. Kenties hiiristä, joita hän suuresti kammosi.

Rakkauteni oli niin paljon mielessäni ja minusta oli niin luonnollista uskoa kaikki Peggottyille, että minä, kun hän taas iltaisin istui vieressäni ja vanhoilla työkapineillansa ahkerasti paikkasi vaatteitani, ilmoitin hänelle monen mutkan perästä suuren salaisuuteni. Peggotty otti hartaasti osaa siihen, mutta minun oli mahdoton saada häntä katsomaan asiaa minun kannaltani. Hän oli edeltäpäin rohkeasti minun puolellani eikä voinut ensinkään ymmärtää, miksi minulla oli mitään pahoja aavistuksia taikka olin alakuloinen sen asian tähden. "Tuon nuoren lady'n sopi pitää itseänsä onnellisena", muistutti hän, "kun hänellä oli semmoinen kosija. Ja mitä hänen isäänsä tulee", lausui hän, "mitä Jumalan nimessä tämä gentlemani odotti!"

Minä huomasin kuitenkin, että Mr. Spenlow'in proktorin vaippa ja kankea kaulahuivi vähän masensivat Peggottya ja vuodattivat häneen suurempaa kunnioitusta sitä miestä kohtaan, joka vähitellen ja päivästä päivään minun silmissäni muuttui yhä enemmän etherilliseksi ja jonka ympäri kirkas sädekiehkura näytti hohtavan, kun hän suorana istui oikeustossa paperien keskellä, niinkuin vähäinen tulitorni kirjoitustarpeitten meressä. Ja sen ohessa oli minun, muistan, tavattoman kummallista ajatella, oikeustossa itsekä istuessani, kuinka nuot vanhat, tylsät tuomarit ja tohtorit eivät olisi huolineet Dorasta, jos olisivat tunteneet hänet; kuinka he eivät olisi ihastuksesta menneet järjeltänsä, jos heille olisi tarjottu avioliittoa Doran kanssa; kuinka Dora olisi saanut laulaa ja soittaa tuolla taivaallisella gitarrilla, siksi kuin hän olisi saattanut *minut* hulluuden partaalle, eikä kuitenkaan olisi houkutelut yhtäkään näistä hitureista tuumaakaan pois heidän uraltaan!

Minä ylenkatsoin heitä jok'ikistä. Jäätäneet vanhat puutarhurit sydämen kukkatarhoissa, te loukkasitte minua itseä! Tuomio-istuini oli minusta täynnä tunnottomia houkkioita. Advokatin-aidakkeessa ei ollut enemmän hellyyttä eikä runoutta, kuin ravintolan tiskissä.

Jommoisellakin ylpeydellä otin Peggoty'n asiain hoidon omiin käsiini, vein testamentin tutkittavaksi ja vahvistettavaksi, maksoin veron siitä asian-omaisessa byroossa, saatin Peggoty'n pankkiin ja laitoin pian kaikki seikat selville. Virvoitukseksi näissä lain-opillisissa puuhissa menimme katsomaan muutamia hikoilevia vahakuvia Fleet-street'illä (kuvat ovat luullakseni sulanneet jo parikymmentä vuotta takaperin); kävimme Miss Linwood'in näyttelyssä, joka muistissani kangastaa jonkunlaisena neulomatöitten mausoleumina, varsin sovelias itsetutkimusta ja katumusta synnyttämään; tarkastimme London'in Tower'ia; ja nousimme St. Paul'in kirkon huippuun. Kaikki nämät ihmeet tarjosivat Peggottyille niin paljon huvia, kuin hänen oli mahdollista silloisissa oloissa nauttia; paitsi, luullakseni, St. Paulin kirkko, joka sen vuoksi, että hän niin kauvan oli rakastanut työ-rasiaansa, joutui kilpailemaan kannessa olevan kuvan kanssa eikä, arveli hän, muutamissa kohden vetänyt vertoja tälle taideteokselle.

Kun Peggoty'n asia, joka oli, mitä meidän Commons'issa oli tapa sanoa "tavanmukaiseksi" (sangen helpot ja tuottavat nuot tavanmukaiset asiat olivatkin), oli ratkaistu, vein hänet eräänä aamuna alas

byroosen rätinkiänsä maksamaan. Mr. Spenlow oli pistäynyt ulos, sanoi vanha Tiffey, vannottaaksensa jotakuta gentlemania naimalupaa varten; mutta kun tiesin, että hän pian palaisi, koska meidän paikkamme oli likellä piispa-kanslerin edustajan ja generalivikariuksen virastoja, käskin Peggoty odottaa.

Testamentin tutkimisen ja vahvistamisen asioissa olimme Commons'issa vähän niinkuin hautajaishankkijat, tavallisesti sääntönä pitäen, että näytimme enemmän taikka vähemmän sortuneelta, kun meidän oli tekemistä murehtivien kanssa. Samanlaisesta hienotuntoisuuden syystä olimme aina iloiset ja hupaiset naimaluvan hakiain suhteen. Sentähden mainitsin Peggotylle sitä mahdollisuutta, että hän havaitsisi Mr. Spenlow'in suuresti tointuneeksi siitä surusta, jonka Mr. Barkis'in kuolema oli tuottanut, ja tämä astuikin todella sisään hilpeänä kuin ylkämies.

Mutta ei Peggoty eikä minun tehnyt mieli katsoa häntä, kun hänen seurassaan näimme Mr. Murdstone'n. Tämä gentlemani oli hyvin vähän muuttunut. Hänen hiuksensa näyttivät yhtä tuuhealta ja olivat varmaan yhtä mustat, kuin koskaan; ja hänen katseensa oli yhtä vähän luotettava, kuin ennen.

"Ah, Copperfield!" lausui Mr. Spenlow. "Te tunnette tämän gentlemanin, luulen minä?"

Minä kumarsin kylmästi gentlemaniani ja Peggotty oli häntä tuskin tuntevinaan. Mr. Murdstone oli ensin hiukan hämmennyksissään, kun näki meidät molemmat yhdessä, mutta päätti nopeasti, mitä tehdä, ja tuli minun luokseni.

"Minä toivon", lausui hän, "että teidän on hyvin laita?"

"Siitä te tuskin pidätte lukua", sanoin minä. "Hyvin. jos tahdotte tietää".

Me katselimme toisiamme, ja hän puhutteli nyt Peggottya.

"Entä te", arveli hän. "Minä huomaan surulla, että teidän on miehenne kuollut".

"Tämä ei ole ensimmäinen, jonka kuolema on minulta eläessäni vienyt, Mr. Murdstone", vastasi Peggotty, kiireestä kantapäähän vapisten. "Minä toivon ilolla, ettei tarvitse soimata ketään tästä — ettei kenenkään tarvitse vastata siitä".

"Hoo!" lausui Mr. Murdstone; "se on lohduttava ajatus. Te olette siis tehneet velvollisuutenne?"

"Minä en ole, kiitos Jumalan, vaivannut ketään kuoliaaksi", sanoi Peggotty. "Ei, Mr. Murdstone, minä en ole pakoittanut ja peloittanut mitään suloista olentoa ennenaikaiseen hautaan!"

Mr. Murdstone katseli hetken aikaa Peggottya synkästi — katuvaisesti, siltä minusta näytti — ja sanoi sitten kääntäen päätänsä minua kohden, mutta katsellen jalkojani eikä kasvojani:

"Ei ole luultavaa, että yhdymme pian jälleen; — epäilemättä yksi ilon lähde meille molemmille, sillä tällaiset kohtaukset eivät koskaan voi olla hupaiset. Minä en odota, että te, jotka aina kapinoitsitte minun oikeata valtaani vastaan, jota harjoitin teidän eduksenne ja parannukseksenne, nytkään osoittaisitte mitään hyvänsuontia minulle. Meillä on molemmin-puolinen vastenmielisyys —".

"Vanha, luullakseni?" sanoin minä, keskeyttäen häntä. Hän hymyili ja loi minuun niin vihasen katseen, kuin ikinä saatti lähteä hänen mustista silmistään.

"Se äityi rinnassanne jo lapsena", sanoi hän. "Se katkeroitti äiti-raukkanne elämän. Te olette oikeassa. Minä toivon, että vielä menettelette paremmin; minä toivon, että oikaisette käytöksenne".

Tähän hän päätti keskustelun, jota olimme matalalla äänellä pitäneet yhdessä ulkopuolisen byroon nurkassa, sillä, että hän meni Mr. Spenlow'in huoneeseen ja ääneen sanoi lempeimmällä tavallansa:

"Mr. Spenlow'in ammatin gentlemanit ovat tottuneet perhe-riitoihin ja tietävät, kuinka mutkikkaat ja vaikeat ne aina ovat!" Näin puhuen hän maksoi rahat naimaluvasta, jonka Mr. Spenlow antoi hänelle sievästi kokoon taitettuna, samalla pusertaen hänen kättänsä ja kohteliaasti toivottaen hänelle ja morsiamelle onnea, ja lähti ulos byroosta.

Minun ehkä olisi ollut vaikeampi pidättää itseäni ja hänen puhuessaan pysyä vai, jollei minun olisi ollut niin suuri vastus teroittaa Peggottyyn (joka vaan minun puolestani oli vihoissaan, tuo hyvänlaitainen olento!), ettemme olleet missään vastasytösten paikassa, jonka vuoksi pyysin häntä rauhoittumaan. Hän oli joutunut niin tavattomaan mielenliikutukseen, että olin iloissani, kun pääsin hellällä syleilyllä, johon tämä vanhojen vääryksiemme muisto houkutteli häntä ja jota koetin parhaan voimani mukaan pitää hyvänäni Mr. Spenlow'in ja konttoristien läsnä ollessa.

Mr. Spenlow ei näyttänyt tietävän, minkälaisessa sukulaisuudessa Mr. Murdstone ja minä olimme; josta olin iloinen, sillä minun oli mahdoton tunnustaa häntä siksi, mikä hän oli, edes omassa rinnassani,

niin kauan kuin muistin, mitä muistin äiti raukkani kohtalosta. Mr. Spenlow näytti ajattelevan, jos hän ollenkaan ajatteli asiaa, että tätini oli hallituspuolueen johdattaja heimossamme ja että löytyi joku vastustuspuolue, jota joku johdatti — niin minä ainakin päätin siitä, mitä hän sanoi, sillä aikaa kuin odotimme Mr. Tiffey'tä, joka kirjoitti ulos Peggoty'n rätinkiä.

"Miss Trotwood", muistutti hän, "on epäilemättä sängen luja, eikä ole todenmukaista, että hän taipuisi minkään vastustuksen alle. Minä ihmettelen hänen luonnettansa ja minun sopii toivottaa onnea teille, Copperfield, että olette oikealla puolella. Sukulais-riidat ovat kovin surkuteltavia — mutta ne ovat hyvin tavallisia — ja pää-asia on, että on oikealla puolella", tarkoittaen, käsitän minä, rahallisella puolella.

"Jotenkin edullinen naimakauppa tämä, luulen?" sanoi Mr. Spenlow.

Minä ilmoitin, etten tuntenut mitään siitä.

"Todella!" lausui hän. "Niistä muutamista sanoista päättäen, joita Mr. Murdstone laski — jotenka miehet usein tällaisissa tiloissa tekevät — ja sen johdosta, mitä Miss Murdstone tuli lausuneeksi, sanoisin, että se on hyvienpuolinen naimakauppa".

"Tarkoitatteko, että hän saa rahaa, Sir?" kysyin minä.

"Tarkoitatan", arveli Mr. Spenlow. "Minä ymmärsin, että hän saa rahaa. Kauniin lady'n sen lisäksi, jutellaan minulle".

"Vai niin? Onko hänen morsiamensa nuori?"

"Äsken päässyt lailliseen ikään", lausui Mr. Spenlow. "Niin äsken päässyt, että ovat, luullakseni, vaan odottaneet sitä".

"Jumala armahtakoon häntä!" sanoi Peggotty, niin pontevasti ja äkki-arvaamatta, että kaikki kolme seisoimme hämmästyneenä; siksi kuin Tiffey tuli sisään rätingin kanssa. Vanha Tiffey ilmestyi kuitenkin pian ja ojensi sen Mr. Spenlowille katseltavaksi. Leukaansa kaulahuiviinsa sovittaen ja hivuttaen sitä hiljalleen, luki Mr. Spenlow eri kohdat anteeksi pyytävällä katsannolla — niinkuin ne kaikki olisivat olleet Jorkins'in tekoa — ja antoi sitten lempeällä huokauksella rätingin takaisin Tiffey'lle.

"Niin", hän sanoi. "Se on oikea. Aivan oikea. Minä olisin ollut erittäin onnellinen, Copperfield, jos olisin voinut rajoittaa näitä kulunkeja vaan niihin maksoihin, joita meillä on ollut hänen puolestaan; mutta se on minun ammatillisessa elämässäni ikävä seikka, etten ole oikeutettu noudattamaan omaa tahtoani. Minulla on asiakumppani — Mr. Jorkins".

Koska hän sanoi tätä semmoisella suopealla raskasmielisyydellä, joka oli lähin askel ilmaiseksi antamiseen, lausuin kiitollisuuttani Peggoty'n puolesta ja maksoin Tiffey'n pankkiseteleissä. Peggotty lähti nyt asuntoonsa, mutta Mr. Spenlow ja minä menimme oikeustoon, jossa meillä oli käsiteltävänä joku avio-eron pyyntö, erään näppärän asetuksen nojalle rakennettu (tämä asetus on, luullakseni, nyt lakkautettu, mutta sen voimasta olen nähnyt monta avioliittoa purettavan). Pyynnön perustukset olivat nämät. Mies, jonka nimi oli Thomas Benjamin, oli ottanut ulos naimalupansa ainoastaan Thomaan nimellään; jättäen pois Benjaminin nimensä sitä tapausta varten, ettei hänen olonsa tulisi niin mukavaksi, kuin hän odotti. Koska hänen olonsa *ei* tullut niin mukavaksi, kuin hän oli odottanut, taikka hän oli vähän kyllästynyt vaimoonsa, mies raukka, astui hän nyt vuoden parin naimisissa oltuaan esiin erään ystävän kautta ja ilmoitti, että hänen nimensä oli Thomas Benjamin ja ettei hän sentähden ollut naimisissa ollenkaan. Jonka oikeusto hänen suureksi iloksensa vahvisti.

Minun täytyy sanoa, että minua epäilytti, oliko tämä aivan oikein, eikä edes tuo vehnän busheli, joka suoritti kaikki säännöttömyydet, voinut haihduttaa näitä epäilyksiäni. Mutta Mr. Spenlow puhui minun kanssani tästä asiasta. Hän sanoi: "katsokaat mailmaa, siinä on hyvää ja pahaa; katsokaat kirkollislakia, *siinäkin* on hyvää ja pahaa; kaikki oli saman järjestelmän osaa; hyvä; mitä muuta tarvitaan!"

Minulla ei ollut rohkeutta esitellä Doran isälle, että ehkä voisimme parantaa mailmaakin vähän, jos nousisimme varhain aamuisin ja heittäisimme takkimme yltämme työhön ryhtyessämme; mutta minä tunnustin ajattelevani, että Commons'ia ehkä voisimme parantaa. Mr. Spenlow vastasi, että hän tahtoi erittäin neuvoa minua karkoittamaan tuota ajatusta aivoistani, kosk'ei se soveltunut minun gentlemanin luontooni; mutta että hän tahtoisilolla kuulla minulta, mitä parannusta minä arvelin Commons'issa mahdolliseksi.

Minä ryhdyin siihen Commons'in osaan, joka sattui olemaan lähinnä meitä — sillä puheen-alainen mies oli nyt vaimostansa eroitettu, ja me olimme jättäneet tuomio-salin ja astuimme testamentin-oikeuston ohitse — ja arvelin, että testamentin-oikeusto oli jotenkin kummallisesti hoidettu laitos. Mr. Spenlow kysyi, missä kohden? Minä vastasin kaikella soveliaalla kunnioituksella hänen kokemuksensa suhteen (mutta suuremmalla kunnioituksella, pelkään minä, sen asian vuoksi, että hän oli Doran isä),

että ehkä oli vähän järjetöntä, että tämän oikeuston arkistoa, joka sisälsi kaikkien niitten ihmisten alkuperäiset testamentit, jotka laveassa Canterbury'n maakunnassa kolmen kokonaisen vuosisadan kuluessa olivat jättäneet jälkeensä omaisuutta, pidettiin väliaikaisessa rakennuksessa, jota ei oltu koskaan aiottu tähän tarkoitukseen, jota registratorit hyyräsivät ulos omaa, yksityistä voittoansa varten, joka ei ollut turvallinen, joka ei ollut suojassa valkean-vaaralta, joka oli läikäntymällänsä niistä tärkeistä dokumenteista, joita siinä talletettiin, ja joka katosta lattiaan suorastaan oli registratorien rahanhankkeen keinona, jotka registratorit kiskoivat isoja palkkoja yleisöltä ja pistivät yleisön testamentit pois millä tavalla hyvänsä ja mihin paikkaan hyvänsä ilman mitään muuta tarkoitusta, kuin että he helposti pääsivät niistä; että kenties oli vähän järjetöntä, etteivät nämät registratorit, joitten tulot nousivat kahdeksaan taikka yhdeksään tuhanteen puntaan vuoteensa (vararegistratorien ja ääntövaltaisten sihteerien tuloista puhumatta), olleet velvolliset käyttämään edes osaa tästä rahasta ja etsimään kohtuullisen turvallista paikkaa niitä kalliita dokumentteja varten, joita kaikkien kansaluokkien täytyi uskoa heille, joko tahtoivat taikka ei; että oli ehkä vähän väärin, että kaikki isot virat tässä suuressa oikeustossa olivat uhkeita sinekyrejä, kun päinvastoin nuot onnettomat työkonttoristit tuossa kylmässä, pimeässä huoneessa toisessa kerroksessa olivat mitä huonoimmin palkittuja ja vähimmässä arvossa pidettyjä ihmisiä kaikista niistä London'in virkamiehistä, joilla oli tärkeä toimi; että ehkä oli vähän sopimatonta, että korkein registratori, jonka velvollisuus oli katsoa, ettei se yleisö, joka alinomaa kävi tässä paikassa, kaivannut mitään tarpeellista mukavuutta, tämän virkansa kautta oli suunnattoman suuri sinekyristi (ja sai olla, paitsi sitä, pappi, useitten kirkkoherranpaikkojen pitäjä, tuomiokirkon penkkien vouraaja ja jos jotakin), — sillä välin kuin yleisö kärsi semmoista epämukavuutta, josta meillä oli esimerkki joka ilta, kun byroo oli auki, ja jonka tiesimme kauhean isoksi; että, lyhyeltä puhuen, tämä Canterbury'n hippakunnan testamentin-oikeusto ehkä oli kokonaan semmoinen myrkyllinen laitos ja semmoinen turmiollinen hulluus, että, jollei sitä olisi rutistettu kokoon St. Paul'in kirkkotarhan nurkkaan, josta harvat ihmiset tiesivät, se varmaan kauan aikaa sitten olisi täydellisesti käännetty nurin narin ja ylös alaisin.

Mr. Spenlow hymyili, kun ujosti innostuin tässä aineessa, ja keskusteli sitten tästä kysymyksestä minun kanssani niinkuin hän oli keskustellut toisestakin. Hän sanoi, mitä se viimeistä lukua oli? Se oli tunteen kysymys. Jos yleisöstä tuntui siltä, kuin heidän testamenttinsa olisivat turvallisessa paikassa, ja yleisö lisäksi piti varmana, ettei oikeustoa voinut paremmaksi saattaa, kenellä siis siitä vahinkoa oli? Ei kenelläkään? Kenellä hyötyä siitä? Kaikilla sinekyristeillä. No. Niinmuodoin hyvä oli voittopuolella, Tässä kenties ei ollut mikään täydellinen järjestelmä; *ei mikään* maan päällä *ollut* täydellistä; mutta mitä hän kammoi, oli vaajan sisään-lyöminen. Niin kauan kuin testamentin-oikeusto oli ollut olemassa, oli maa ollut kunniakas. Lyötäköön vaaja testamentin-oikeustoon, ja maa lakkaa kunniakkaana olemasta. Hän arveli gentlemanin perus-aatteen olevan sen, että hän otti asiat semmoisina, kuin hän tapasi ne; eikä hän epäillyt, että testamentin-oikeusto kestäisi meidän aikamme. Minä taivuin hänen ajatukseensa, vaikka suuresti itse epäilin sitä. Minä huomaan kuitenkin, että hän oli oikeassa; sillä se ei ole ainoastaan kestänyt tähän aikaan saakka, vaan se on kestänyt erään suuren parlamentinmietteen kiusallakin, joka miete laitettiin (ei erittäin mielukkaasti) kahdeksantoista vuotta takaperin, jolloin kaikki nämät minun muistutukseni esiteltiin perinpohjin ja jolloin senaikainen testamenttien säilytys huone ilmoitettiin riittävän vaan puoleksi kolmatta vuotta siitä lähtien. Mitä he sen jälkeen ovat näitten testamenttien tehneet, ovatko he hukanneet montakin vai myyvätkö he niitä silloin tällöin voipuoteihin, sitä en tiedä. Minua ilahuttaa, ettei minun testamenttini ole siellä, ja minä toivon myöskin, ettei se vielä pitkään aikaan joudu sinne.

Minä olen kirjoittanut nämät kaikki tähän autuaalliseen lukuuni, koska ne tässä joutuvat luonnolliseen paikkaansa. Kun Mr. Spenlow ja minä rupesimme tähän keskusteluun, pitkitimme sitä ja kävelyämme edestakaisin, siksi kuin haaraannimme yleisiin puhe-aineisiin. Ja niin tapahtui lopulta, että Mr. Spenlow kertoi minulle, että tästä päivästä viikko oli Doran syntymäpäivä ja että häntä ilahuttaisi, jos tulisin ja ottaisin osaa vähäiseen piknikkiin sinä päivänä. Minun meni kohta järkeni; minä kävin aivan houkkaapäiseksi seuraavana päivänä, kun vastaan-otin vähäisen koru-reunaisen kirjepaperi-arkin, jossa seiso: "Isä suosii. Älkää unhotkako"; ja vietin loma-ajan jonkunlaisessa mielettömyyden tilassa.

Minä luulen, että rupesin kaikkiin mailmattomiin hullutuksiin, valmistaessani itseäni tätä siunattua tilaisuutta varten. Minua kuumottaa vielä, kun muistan sen kaulahuivin, jonka ostin. Saappaani sopisi asettaa mihin kidutuskoneitten kokoelmaan hyvänsä. Iltaa ennen hankin ja lähetin Norwood'in vaunuilla menemään sievän pikkuisen korin, joka jo itsessänsä oli, arvelin, melkein koko rakkauden ilmoitus. Siinä oli paukkukaramelleja mitä hellimmillä mielilauseilla vaan rahalla sai. Kello kuusi aamulla olin Covent Garden'in torilla Doralle kukkakimppua ostamassa. Kello kymmenen ratsastin (minä olin tätä tilaisuutta varten hyyrännyt uljaan kimon) kukkakimppu hatussa, että se pysyisi tuoreena, täyttä ravia Norwood'ia kohden.

Minä luulen, että, kun näin Doran puutarhassa, mutta en ollut häntä näkevinäni, ja ratsastin rakennuksen ohitse, mutta en ollut millään muotoa sitä tuntevinani, vaan tuskallisesti etsin sitä, minä tein kaksi vähäistä narrin työtä, joita muut nuoret gentlemanit minun tilassani ehkä myöskin olisivat

tehneet — koska ne minusta tuntuivat niin luonnollisilta. Mutta voi! kun todella löysin rakennuksen ja astuin maahan puutarhan portilla ja vaivalla vedin nuot kivisydämiset saappaani nurmikon poikki Doran luo, joka istui puutarhan tuolilla syrenipuun alla, mimmoiselta hän näytti tänä ihanana aamuna perhosten keskellä valkoisella olkihatullaan ja taivaan-sinisellä hameellaan!

Hänen seurassaan oli eräs nuori lady — häneen verraten vanhanpuolinen — melkein kahdenkymmenen vuotinen, sanoisin. Hänen nimensä oli Miss Mills, ja Dora sanoi häntä Juliaksi. Hän oli Doran paras ystävä. Onnellinen Miss Mills! Jip oli siellä, ja Jip yritti taas haukkumaan minua. Kun tarjosin kukkakimppuani Doralle, kiristi se hampaitansa mustasukkaisuudesta. Hyvällä syyllä. Hyvällä syyllä todellakin, jos se olisi hiukankin aavistanut, kuinka minä jumaloitsin hänen emäntäänsä!

"Oh, kiitoksia, Mr. Copperfield! Mitkä kauniit kukat!" sanoi Dora.

Minun oli aikomus sanoa (ja minä olin kolme penikulmaa opiskellut parasta lausetta sitä varten), että katsoin niitä kauniiksi, ennenkuin näin ne niin likellä *häntä*. Mutta minä en saanut sitä tehdyksi. Hän oli liian lumoava. Kun näin hänen panevan kukat vähäistä, kuoppaista leukaansa vastaan, meni mieli ja kieli ja minä raukesin ihastukseen. Minä kummastelen, etten sanonut: "tappakaat minut, jos teillä on mitään sydäntä, Miss Mills. Sallikaat minun kuolla tähän!"

Sitten piti Dora kukkiani Jip'in edessä haistettavaksi. Mutta Jip murisi eikä tahtonut haistaa niitä. Nyt Dora nauroi ja asetti ne hiukan likemmäksi Jip'ia, pakottaaksensa sitä. Mutta Jip tarttui johonkin geraniumin varteen ja pureskeli sitä, niinkuin se olisi ollut kissa. Silloin Dora löi sitä ja näytti nyreältä ja sanoi: "ihanaat kukka parkani!" yhtä sääliväisesti, ajattelin minä, kuin jos Jip olisi iskenyt minuun. Minä toivoin, että se olisi!

"Te tulette hyvin iloiseksi, Mr. Copperfield, kun kuulette", lausui Dora, "ettei tuo äreä Miss Murdstone ole täällä. Hän on lähtenyt veljensä häihin ja jää pois ainakin kolmeksi viikoksi. Eikö se ole hauskaa?"

Minä vastasin, että olin vakuutettu siitä, että se oli hauskaa hänelle, ja että kaikki, mikä oli hauskaa hänelle, oli hauskaa minulle. Miss Mills hymyili meille jonkunlaisella korkeamman viisauden ja hyvänsuonnin katsannolla.

"Hän on mitä ikävin olento minä milloinkaan olen nähnyt", sanoi Dora.
"Sinä et saata uskoa, kuinka pahaluontoinen ja häijy hän on, Julia".

"Kyllä minä saatan, rakas ystäväni!" lausui Julia.

"*Sinä* ehkä saatat, kultani", vastasi Dora, pitäen kättänsä Julian käden päällä. "Anna minulle anteeksi, etten kohta eroittanut sinua muista".

Minä opin tästä, että Miss Mills'illä oli ollut koetuksensa vaiherikkaan elämän kuluessa; ja minun sopii ehkä lukea tätä syyksi siihen viisaaseen ja hyvänsuopaan käytökseen, jota jo olen maininnut. Minä huomasin päivän kuluessa, että näin oli asian laita: Miss Mills oli ollut onneton rakkaudessaan ja luultiin paenneen mailmasta katkerasti kootulla kokemuksellansa, vaikka yhä ottavan tyvenesti osaa nuoruuden eheään toivoon ja lempeen.

Mutta nyt tuli Mr. Spenlow ulos asunnosta, ja Dora meni hänen luoksensa, sanoen: "katso, isä, niin ihania kukkia!" Ja Miss Mills hymyili miettiväisesti, niinkuin hän olisi sanonut: "te päivänperhoset, nauttikaat lyhyttä olemustanne elämän kirkkaana aamuna!" Ja nyt astuimme kaikki nurmikolta vaunuja kohden, jotka seisoivat valmiina. Minä en saa koskaan semmoista matkaa enää. Minulla ei ole koskaan ollut toista semmoista. Vaunuissa ei ollut kuin nämät kolme, heidän korinsa, minun korini ja gitarrikotelo; ja tietysti vaunut olivat avonaiset; ja minä ratsastin niitten takana, ja Dora istui, selkä hevosia päin, katsoen minua kohden. Hän piti kukkakimppua likellä itseänsä tyynyllä eikä tahtonut sallia, että Jip ollenkaan istui sillä puolella häntä, peläten, että se rusentaisi kukkia. Hän otti ne usein käteensä ja virvoitti itseänsä usein niitten hajulla. Semmoisiin aikoihin meidän silmämme usein kohtasivat toisensa, ja suuresti minua kummastuttaa, etten lentänyt uljaan kimoni pään ylitse vaunuihin.

Tomutti, luullakseni. Tomutti kovin, luullakseni. Minulla on joku heikko muisto, että Mr. Spenlow nuhteli minua siitä, että ratsastin tomussa; mutta minä en tietänyt mistään tomusta. Minä näin jonkun rakkauden ja ihanuuden pilven Doran ympäri, mutta ei mitään muuta pilveä. Mr. Spenlow nousi välisti seisolle ja kysyi minulta, mitä minä näköalasta pidin. Minä sanoin, että se oli kaunis, ja niin se todella olikin; mutta se oli kaikki Doraa minulle. Aurinko paisti Doraa, linnut lauloivat Doraa. Etelätuuli puhalsi Doraa, ja metsäkukat pensastoissa olivat kaikki Doria, joka umpu. Se on lohdukseni, että Miss Mills ymmärsi minut. Miss Mills yksin käsitti tunteeni kokonaan.

Minä en tiedä, kuinka kauas ajoimme; enkä tähän hetkeen saakka sen paremmin tiedä, mihin

ajomme. Kenties olimme likellä Guildford'ia. Kenties joku Tuhat-yhdenyön loihtija oli avannut paikan päiväksi ja sulki sen ijäksi, kun olimme jättäneet sen. Se oli viheriäinen paikka pehmeillä turpeilla peitetyllä kunnaalla. Siellä oli varjokkaita puita ja kanervaa ja niin pitkältä, kuin silmä kannatti, viljavaa maisemaa.

Oli harmillista nähdä, että siellä oli ihmisiä, jotka odottivat meitä; ja mustasukkaisuuteni ladyjenkin suhteen oli rajaton. Mutta kaikki oman sukupuoleni jäsenet — erittäin eräs ryökäle, kolme, neljä vuotta minua vanhempi, punaisella poskiparralla, johon hän perusti niin paljon röyhkeyttä, että oli mahdoton sitä kärsiä — olivat veri-vihollisiani.

Kaikki purkasimme korimme ja puuhasimme päivällistemme valmistamisessa. Punaparta kehui osaavansa laittaa erästä sallattia (jota minä en usko) ja tungetteli yleisön huomioon. Muutamat nuoret ladyt pesivät kaalikset hänelle ja leikkasivat ne palasiksi hänen johdolla. Dora oli niitten joukossa. Minä tunsin, että sallimus oli asettanut minut tätä miestä vastaan ja että toisen meistä täytyi kuolla. Punaparta teki sallattinsa (minä kummastelin, kuinka he saivat sitä syödyksi; vaikka mikä olisi ollut, *minä* en olisi siihen koskenut!) ja äänesti itsensä viinikellarin päälliköksi. Viinikellarin oli hän, kekseliäs peto, rakentanut ontelon puun tyveen. Vähän ajan perästä näin hänen, hummerin enemmistö talrikillansa, syövän päivällistänsä Doran jalkojen juurella!

Minulla on vaan himmeä muisto siitä, mitä tapahtui jonkun ajan kuluessa siitä, kuin tämä surkea esine ilmestyi silmiäni eteen. Minä olin hyvin iloinen, tiedän minä; mutta se oli onteva ilo. Minä lähestyin erästä nuorta, pieni-silmäistä, vaalean-punaisiin puettua olentoa ja mielittelin häntä hurjasti. Hän vastaan-otti kohteliaisuuteni suosiolla; mutta oliko se ainoastaan minun tähteni, vai sentähden, että hänellä oli jonkunlaisia tuumia Punaparran suhteen, en voi sanoa. Juotiin Doran maljaa. Kun join sitä, olin siksi tarpeeksi keskeyttävänäni puhettamme ja heti jälleen siihen ryhtyvinäni. Minä kohtasin Doran silmää, kun kumarsin häntä, ja minusta tuntui, kuin se olisi näyttänyt rukoilevalta. Mutta se katseli minua Punaparran pään yli, ja minä olin kuin timantti.

Tuolla nuorella, vaalean-punaisiin puettuna olennolla oli viheriäisiin puettu äiti; ja minä melkein luulen, että jälkimäinen valtiollisista syistä eroitti meidät. Oli miten oli, koko seura hajosi, sillä välin kuin päivällisten tähteet korjattiin pois; ja minä kävelin itsekseni puitten välissä jonkunlaisessa riehuvassa ja katuvaisessa tilassa. Minä mietin, pitikö minun sanoa syyksi, etten voinut hyvin, ja paeta — en tiedä mihin — uljaalla kimollani, kun Dora ja Miss Mills kohtasivat minut.

"Mr. Copperfield", sanoi Miss Mills, "te olette raskasmielinen".

Minä pyysin anteeksi. En ollenkaan.

"Ja Dora", sanoi Miss Mills, "*sinä* olet raskasmielinen".

"En! En suinkaan!"

"Mr. Copperfield ja Dora", lausui Miss Mills melkein kunnian-arvoisalla katsannolla. "Tässä on jo kylläksi. Älkää salliko, että joutava epä-yymmärrys kiihdyttää kevään kukat, joita, kun ne kerta ovat puhjenneet ja lakastuneet, ei koskaan voi elvyttää. Minä puhun", sanoi Miss Mills, "entisyiden — kaukaisen, peräyttämättömän entisyiden kokemuksesta. Niitä kuohuvia lähteitä, jotka kimaltelevat päivänpaisteessa, ei saa pelkkä oikku seisauttaa; Saharan erämaan kosteikkaa ei saa suotta autioksi muuttaa".

Minä tuskin tiesin, mitä tein; siinä määrässä kiehahti vereni kuumaksi; mutta minä tartuin Doran pieneen käteen ja suutelin sitä — ja hän salli minun! Minä suutelin Miss Mills'in kättä; ja mielestäni tuntui, kuin kaikki kolme olisimme suoraan menneet seitsemänten taivaasen.

Me emme laskeneet alas takaisin. Me pysyimme siellä ylhäällä koko illan. Ensiksi astuimme edestakaisin puitten välissä: minä, Doran ujo käsivarsi kainalossani; ja sen Jumala tietää, että, vaikka tämä kaikki oli hulluutta, se olisi ollut onnellinen kohtalo, jos kesken näitä hullumaisia tunteita olisi muuttunut kuolemattomaksi ja ijäti saanut astua puitten välissä!

Mutta liian pian kuulimme muitten nauravan ja haastelevan ja huutavan: "missä Dora on?" Jonka vuoksi palasimme, ja he pyysivät Doraa laulamaan. Punaparta olisi noutanut gitarrikotelon vaunuista, mutta Dora sanoi hänelle, ettei kukaan tietänyt, missä se oli, paitsi minä. Niin Punaparta silmänräpäyksellä sysättiin pois; ja minä sen toin, minä sen avasin, minä gitarrin esiin otin, minä Doran viereen istuin, minä hänen nenäliinaansa ja hansikkaitansa pidin, minä jokaisen sävelen hänen suloisesta äänestään join, minulle hän lauloi, joka rakastin häntä; ja taputtivat kaikki muut käsiänsä mitä taputtivat, heillä ei ollut mitään tekemistä sen kanssa!

Minä olin päihtynyt ilosta. Minä pelkäsin, että tämä onni oli liian suuri todellisena ollaksensa, ja että minä ennen pitkää heräisin Buckingham Street'illä ja kuulisin Mrs. Crupp'in kilistelevän tee-kuppeja,

aamiaista valmistaessaan. Mutta Dora lauloi, ja muut lauloivat, ja Miss Mills lauloi — kuinka muistin onkaloissa kai'ut nukkuvat; niinkuin hän olisi ollut sadan vuoden vanha — ja ilta tuli; ja me joimme teetä ja pidimme kattilaa kiehumassa mustalaisten tavalla; ja minä olin yhä yhtä onnellinen, kuin ennen.

Minä olin onnellisempi, kuin koskaan, kun seura hajosi, ja toiset, voitettu Punaparta ja kaikki, lähtivät kukin tahollensa, ja me lähdimme meidän tahollemme. Ilta oli hiljainen, päivä alkoi himmetä ja suloiset lemut nousivat maasta ympäriltämme. Koska Mr. Spenlow oli unissansa champagnesta — kunnia maalle, joka synnytti rypäleen, rypäleelle, joka tuotti viinin, auringolle, joka kypsensi sen, ja kauppiaille, joka väärensi sen! — ja nukkui sitkeästi yhdessä vaunun-nurkassa, ratsastin minä vaunujen vieressä ja puhuttelin Doraa. Hän ihmetteli hevostani ja taputti sitä — voi kuinka kalliilta, pieneltä hänen kätensä näytti hevosen kaulalla! eikä hänen shaalinsa tahtonut pysyä oikein paikallansa, vaan minä sovitin sitä tuon tuostakin hänen ympärillensä käsivarrellani; ja minusta tuntui vielä, kuin Jip olisi ruvennut huomaamaan, kuinka asian laita oli, ja ymmärtämään, että sen täytyi taipua ystävyYTEEN minun kanssani.

Tuo viisas Miss Mills myöskin; tuo rakastettava, vaikka mailmaan kyllästynyt nunna; tuo pikkuinen, tuskin kahdenkymmenen täyttänyt patriarkka, joka oli suorittanut välinsä mailman kanssa ja joka ei millään lailla sallinut herättää nukkuvia kaikuja muistin onkaloissa; minkä hyvän asian *hän* teki!

"Mr. Copperfield", lausui Miss Mills, "tulkaat tälle puolelle vaunuja hetkeksi — jos teiltä liikenee yksi silmänräpäys. Minä tahtoisin puhua teidän kanssanne".

Katsokaat minua uljaalla kimollani, kun nojaun Miss Mills'in puoleen, käsi vaunujen ovella!

"Doran on määrä oleskella joku aika minun luonani. Hän lähtee ylihuomenna kotiin minun kanssani. Jos teidän tekisi mieli käydä meitä tervehtimässä, olen varma, että isä ilolla näkisi teidät".

Mitä minä muuta voin tehdä, kuin rukoilla hiljaista siunausta Miss Mills'in pään päälle ja kätkeä Miss Mills'in adressin muistini varmimpaan soppeen! Mitä minä muuta voin tehdä, kuin ilmoittaa Miss Mills'ille kiitollisilla katseilla ja hehkuvilla sanoilla, kuinka suurella arvossa pidin hänen hyvänsuontiansa, ja kuinka sanomattoman kallis hänen ystävyYTENSÄ oli minulle!

Silloin Miss Mills lempeästi laski minut pois sanoen: "menkää takaisin Doran luo!" ja minä menin; ja Dora kallistui ulos vaunuista, puhutellaksensa minua, ja me haastelimme koko loppupuolen matkaa; ja minä ratsastin uljaalla kimollani niin likellä pyörää, että hivutin sen vasenta etujalkaa siihen ja "vein kuorta pois", niinkuin sen omistaja sanoi minulle, "kolmen punnan ja seitsemän shillingin edestä" — jotka minä suoritin ja pidin erinomaisen halpaa maksona niin suuresta ilosta. Jonka ajan kuluessa Miss Mills istui ja katseli kuuta, lausuen värssyjä ja ajatellen, arvaan minä, niitä muinaisia päiviä, jolloin hänellä vielä oli jotakin tekemistä mailman kanssa.

Norwood oli monta penikulmaa liian lähellä, ja me saavuimme siihen monta tuntia liian pian; mutta Mr. Spenlow tointui vähän sitä ennen ja sanoi: "teidän täytyy tulla sisään, Copperfield, ja levätä!" ja kun minä suostuin, saimme voileipää, viiniä ja vettä. Valoisassa huoneessa Dora punehtuessaan näytti niin armaalta, etten voinut riistää itseäni pois, vaan istuin siinä tuijottaen unelmassani, siksi kuin Mr. Spenlow'in kuorsaaminen sen verran herätti minua, että jätin hyvästi. Niin erosimme toisistamme, minä ratsastaen London'iin, koko matkan kädessäni tuntien Doran käden hienoa jäähyväis-koskemista, kymmenen-tuhatta kertaa mieleeni johdattaen jokaista tapausta ja sanaa, ja viimein laskeutuen omaan vuoteeseeni yhtä ihastuneena, kuin mikä nuori narri hyvänsä, jolta rakkaus ikinä vei kaikki viisi aistia.

Kun seuraavana aamuna heräsin, olin päättänyt ilmoittaa rakkauteni Doralle ja saada tietoa kohtalostani. Onnesta tai onnettomuudesta oli kysymys. Muuta kysymystä ei minun tietääkseni löytynyt mitään mailmassa, ja ainoastaan Dora voi antaa vastausta siihen. Minä vietin kolme päivää jonkunlaisessa uhkeassa kurjuudessa, kiduttaen itseäni sillä, että selitin kaikenlaisella lannistuttavalla tavalla kaikki, mitä oli tapahtunut Doran ja minun välilläni. Viimein suurilla kustannuksilla yritykseeni hankittuani lähdin Miss Mills'in luo, rakkauden ilmoituksen taakka hartioillani.

Kuinka monta kertaa kävelin katua edestakaisin ja neliskulmaisen edustan ympäri — tuskalla huomaten, että itse olin paljon parempi selitys vanhaan arvoitukseen, kuin tuo alkuperäinen — ennenkuin sain astutuksi portaita ylös ja kolkutetuksi, on yhdentekevä asia nyt. Silloinkin, kuin vihdoin olin kolkuttanut ja ovella odotin, aioin, hädässäni vähän Barkis raukkaa ajatellen, kysyä Mr. Blackboy'ta, pyytää anteeksi ja peräytyä. Mutta pysyin sentään paikallani.

Mr. Mills ei ollut kotona. Minä en odottanutkaan, että hän olisi. Häntä ei kukaan kaivannut. Miss Mills oli kotona. Miss Mills'issä oli kylläksi.

Minä saatettiin johonkin huoneeseen toisessa kerroksessa, jossa Miss Mills ja Dora olivat. Jip oli myöskin siellä. Miss Mills kopioitsi nuotteja (minä muistan, että se oli uusi laulu nimeltä Rakkauden ruumiinvirsi) ja Dora maalasi kukkia. Kuinka onnelliseksi kävin, kun tunsin omat kukkani; juuri samat,

jotka olin ostanut Covent Garden'in torilta! Minun ei sovi sanoa, että ne olivat suuresti niitten näköiset taikka ylimalkain muistuttivat mistäkään muista kukista, joita olin nähnyt; mutta siitä paperista, joka ympäröitsi niitä ja joka oli tarkasti kopioitu, tunsin, mitä tarkoitettiin.

Miss Mills'ia ilahutti suuresti nähdä minua ja hän oli kovin pahoillansa, ettei hänen isänsä ollut kotona; vaikka minusta tuntui, kuin kaikki olisimme mielilujuudella sitä kantaneet. Miss Mills haasteli meidän kanssamme hetken aikaa, mutta laski sitten kynänsä alas Rakkauden ruumiinvirren päälle, nousi ja jätti huoneen.

Minä rupesin ajattelemaan, että lykkäisin ilmoitukseni huomiseksi.

"Minä toivon, ettei teidän ratsu parkanne ollut väsynyt, kun se tois-iltana tuli kotiin", lausui Dora, nostaen ylös ihania silmiänsä. "Se oli pitkä matka sille".

Minä rupesin ajattelemaan, että suorittaisin sen tänään.

"Se oli pitkä matka *sille*", sanoin minä, "kosk'ei sillä ollut mitään, joka voimistutti sitä matkalla".

"Eikö sitä ruokittu, luontokappale raukkaa?" kysyi Dora.

Minä rupesin ajattelemaan, että lykkäisin sen huomiseksi.

"Kyllä — kyllä", vastasin minä, "siitä pidettiin hyvästi huolta. Minä tarkoitan, ettei sillä ollut se sanomaton onni, joka minulla oli, kun sain olla niin likellä teitä".

Dora painoi päätänsä maalauksensa puoleen ja sanoi tuokion perästä — minä olin tällä välin istunut tulisessa kuumeessa, jalat kovasti kankeassa asemassa —

"Te ette näyttäneet itsekään huomaavan tätä onnea yhteen aikaan päivästä".

Minä näin nyt, että olin pahassa pulassa ja että minun täytyi suorittaa se paikalla.

"Te ette huolineet vähintäkään siitä onnesta", lausui Dora, kohottaen hiukan kulmakarvojansa ja pudistaen päätänsä, "kun istuitte Miss Kitt'in vieressä".

Kitt, tulee minun muistuttaa, oli tuon pieni-silmäisen vaalean-punaisiin puetun olennon nimi.

"Vaikk'en tosiaan tiedä, miksi te huolisitte siitä", sanoi Dora, "taikka miksi te ensinkään sanoisitte sitä onneksi. Mutta tietysti te ette tarkoita, mitä sanotte. Ja minä olen varma, ettei kukaan epäile, että teillä on vapaus tehdä, mitä hyvänsä tahdotte. Jip, sinä häijy poika, tule tänne!"

Minä en tiedä, kuinka suoritin sen. Minä suoritin sen; yhdellä silmänräpäyksellä. Minä katkaisin Jip'in tien. Minä suljin Doran syliini. Minä olin täynnä kaunopuheliaisuutta. Minä en hetkeksikään pysähtynyt sanoja tavoittaakseni. Minä kerroin hänelle, kuinka rakastin häntä. Kerroin hänelle, että kuolisin ilman häntä. Kerroin, että jumaloitsin ja palvelin häntä. Jip haukkui, kuin hullu, koko ajan.

Kun Dora painoi alas päänsä, itki ja vapisi, karttui vaan kaunopuheliaisuuteni. Jos hän tahtoi, että minä kuolisin hänen jalkojensa eteen, ei hänen tarvinnut kuin sanoa sana, ja minä olin valmis siihen. Elämä ilman Doran rakkautta oli jotakin, jota en millään tavalla voinut elää. Minä en voinut kestää sitä enkä tahtonutkaan. Minä olin rakastanut häntä joka hetki yöt päivät siitä saakka, kuin ensin näin hänet. Minä rakastin häntä tänä hetkenä hulluuteen asti. Rakastajat olivat ennen rakastaneet ja vasta rakastaisivat, mutta ei yksikään rakastaja ollut koskaan rakastanut eikä vasta rakastaisi, ei saattanut, taitanut, voinut ikinä rakastaa niin, kuin minä rakastin Doraa. Mitä enemmän minä raivosin, sitä enemmän Jip haukkui. Me kävimme kumpikin omalla tavallamme hetkestä hetkeen hullummaksi. Hyvä, hyvä! Dora ja minä istuimme vähän ajan perästä sohvalla jotenkin tyventyneinä, ja Jip makasi hänen sylissänsä, sovinnollisesti vilkuttaen silmiänsä minulle. Taakka oli nyt poissa. Minä olin jonkunlaisessa täydellisen hurmauksen tilassa. Dora ja minä olimme kihloissa.

Minä arvaan, että meillä oli joku käsitys, että tämän tuli päättyä naimisiin. Meillä oli epäilemättä joku semmoinen, koska Dora asetti sen ehdon, ettemme koskaan menisi naimisiin ilman hänen isänsä suostumusta. Mutta minä en luule, että me nuorekkaassa ihastuksessamme todella katsoimme eteenpäin taikka taaksepäin taikka pyrimme mihinkään tuolle puolen tiedotonta nykyisyyttä. Meidän oli määrää pitää asiamme salassa Mr. Spenlow'ilta; mutta minä olen varma siitä, ettei se ajatus silloin ensinkään tullut mieleeni, että tässä olisi jotakin kunniatonta.

Miss Mills oli tavallista miettäväisempi, kun Dora, joka oli lähtenyt noutamaan häntä, toi hänet takaisin — arvattavasti sen vuoksi, että nykyinen tapahtuma oli omainen herättämään muistin onkaloissa nukkuvia kaikuja. Mutta hän antoi meille siunauksensa ja vakuutti meitä ijäisestä ystävyydestänsä ja puhutteli meitä yleensä, niinkuin sopi luostarista lähtevälle äänelle.

Mikä joutava aika se oli! Mikä haaveellinen, onnellinen, narrimainen aika se oli!

Kun otin mittaa Doran sormesta sormukseen, joka oli lemmikeistä tehtävä, ja juvelikauppias, jolle vein mitan, huomasi asian ja nauroi tilauskirjansa takana ja vaati minulta mielin määrin maksoa tuosta sievästä, sinikivisestä, pienestä leikkikalusta — joka muistissani on niin likeisesti yhdistynyt Doran käteen, että eilen, kun sattumalta näin toisen samanlaisen sormuksen oman tyttäreni sormessa, pikainen liikutus tuntui sydämessäni, niinkuin tuskasta!

Kun kävelin ympäri, ylpeänä salaisuudestani ja omaa ettäni ajatellen, ja tunsin, mikä arvokas asia se oli, että minä rakastin Doraa ja hän minua, siinä määrässä, että, jos olisin kävellyt ylhäällä ilmassa, minä en olisi saattanut olla enemmän koroitettu niitten ihmisten yli, jotka, toisessa tilassa ollen, matelivat maan päällä!

Kun meidän oli tapa yhtyä neliskulmaisen talon-edustan puutarhassa ja istuimme sen mustanruskeassa huvimajassa niin onnellisina, että minä vaan tästä syystä vielä tänä hetkenä rakastan Londonin varpusia, ja niitten savuttuneet höyhenet silmissäni muuttuvat tropikein kirjaviksi suliksi!

Kun meillä oli ensimmäinen suuri riitamme (ensi viikolla kihlauksen jälkeen) ja Dora lähetti minulle takaisin sormuksen suljettuna toivottomaan kolmikulmaiseen pilettiin, jossa hän käytti sitä kauheata lausetta, että "rakkautemme oli alkanut narrimaisuudessa ja päättyi hulluuteen!" jotka julmat sanat saivat minut repimään hiuksiani ja itkien huutamaan, että kaikki oli ohiitse!

Kun illan pimeässä pakenin Miss Mills'in luo, jonka varkain näin takakyökissä, jossa mankeli oli, ja rukoilin Miss Mills'iä rupeamaan välittäjäksemme ja estämään mieleni vikaantumista. Kun Miss Mills ryhtyi tähän toimeen ja palasi Doran kanssa, oman katkeran nuoruutensa saarnastuolista kehoittaen meitä keskinäisiin myönnytyksiin ja Saharan erämaan karttamiseen!

Kun itkimme ja sovimme ja taas olimme niin autuaat, että takakyökki, mankeli ja kaikki muuttuivat rakkauden omaksi temppeliksi, jossa tuumimme Miss Mills'in kautta tapahtuvaa kirjeenvaihtoa, joka aina käsittäisi vähintäänkin yhden kirjeen kummaltakin puolelta päiväänsä!

Mikä joutava aika! Mikä haaveellinen, onnellinen, narrimainen aika! Kaikista niistä elämäni jaksoista, joita Aika pitää kourassansa, ei löydy yhtäkään, jota, taaksepäin katsoessani, voin hymyillä puoleksikaan niin paljon taikka ajatella puoleksikaan niin hellästi.

KOLMAS LUKU.

Tätini kummastuttaa minua.

Minä kirjoitin Agnes'ille heti kuin Dora ja minä olimme menneet kihloihin. Minä kirjoitin hänelle pitkän kirjeen, jossa koetin saada häntä ymmärtämään, kuinka onnellinen minä olin ja mikä suloinen tyttö Dora oli. Minä pyysin, ettei hän pitäisi tätä minäkään ajattelemattomana taipumuksena, joka kerta voisi peräytyä jonkun muun edestä, taikka joka vähintäänkin muistutti niistä poikamaisista mielijohteista, joista meidän oli tapa laskea leikkiä. Minä vakuutin hänelle, että sen syvyys oli aivan pohjaton, ja sanoin uskovani, ettei mitään senkaltaista oltu ikinä mailmassa tiedetty.

Kun eräänä ihanana iltana avoimessa akkunassani kirjoitin Agnes'ille ja hänen kirkkaitten, levollisten silmiensä ja lempeitten kasvojensa muisto vähitellen virisi minussa, vuodatti se jollakin tapaa semmoista rauhaa siihen hämmennykseen ja kiihtymykseen, jossa olin viime aikoina elänyt ja joka jossakin määrässä vaikutti itse onnellisuuteenikin, että sydämeni heltyi kyyneliin asti. Minä muistan, että, kun kirje oli puoli-valmiina, istuin käsi poskellani ja että minusta tuntui, niinkuin Agnes olisi välttämätön osa luonnollisesta kodistani. Niinkuin jos Dora ja minä sen asunnon suojassa, jonka hänen läsnä-olonsa oli tehnyt melkein pyhäksi minulle, olisimme onnellisemmat kuin missään muualla. Niinkuin jos rakkaudessa, ilossa, surussa, toivon täytyessä taikka pettyessä, kaikissa mielenliikunnoissa sydämeni vaistomaisesti kääntyisi häneen ja hänestä saisi turvansa ja parhaan ystävänsä.

Steerforth'ista minä en puhunut mitään. Minä kerroin hänelle vaan, että oli ollut suuri suru Yarmouth'issa Emily'n pa'on tähden; ja että se kaksinkertaisesti koski minuun siihen kuuluvien asianhaarojen vuoksi. Minä tiesin, kuinka nopeasti hän aina arvasi totuuden ja ettei hän suinkaan olisi ensimmäinen, joka lausuisi Steerforth'in nimeä.

Tähän kirjeeseen sain vastauksen ensi postilla. Kun luin sitä, tuntui mielestäni, kuin Agnes olisi puhutellut minua. Oli niinkuin hänen sydämellinen äänensä olisi soinut korvissani. Mitä minä muuta voin sanoa!

Viime aikoina kun olin ollut poissa kotoa, oli Traddles pari kolme kertaa käynyt minua hakemassa. Hän oli tavannut Peggoty minun asunnossani ja tältä saanut sen tiedon, että hän oli minun vanha hoitajattareni (tämän tiedon oli Peggotty aina valmis antamaan kenelle hyvänsä, joka vaan vastaan-otti sen), sekä ruvennut hyvänsävyiseen tuttavuuteen hänen kanssansa ja jäänyt hetkeksi jaarittelemaan hänen kanssaan minusta. Niin Peggotty sanoi, mutta minä varon, että jaaritus oli kokonaan hänen omansa ja kohtuuttoman pitkä, koska häntä oli kovin mahdoton hillitä, Jumala siunatkoon häntä! kun minä jouduin hänen puheen-aineeksensa.

Tämä muistuttaa minua osittain siitä, että minä odotin Traddles'ia eräänä iltana, jonka hän itse oli määrännyt ja joka nyt oli tullut, osittain siitä, että Mrs. Crupp oli luopunut kaikista, mitä hänen virkaansa kuului (paitsi palkasta), siksi kuin Peggotty lakkaisi luonani käymästä. Mrs. Crupp oli kimeällä äänellä pitänyt useita puheita portaissa — ilmeisesti jonkun näkymättömän talon-tontun kanssa, sillä, ruumiillisesti puhuen, oli hän aivan yksinään niissä tiloissa — ja lähetti sitten minulle kirjeen, jossa hän toi esiin mielipiteitensä. Aloittaen sitä sillä yhteiskäytöllisellä väitöksellä, joka sopi jokaiseen kohtaukseen hänen elämässään, nimittäin, että hän itse oli äiti, jatkoi hän ilmoittaen minulle, että hän oli kerta nähnyt aivan toisenlaisia päiviä, mutta että hänellä oli koko elin-aikansa ollut syntyperäinen viha urkkijoita, päälletunkioita ja ilmi-antajia vastaan. Hän ei nimittänyt mitään nimeä, sanoi hän; se lakin pitääköön, jolle se sopii; mutta urkkijoita, päälletunkioita ja ilmi-antajia, erittäinkin leski-puvussa (näitten sanojen alle oli viiva vedetty), oli hän aina tottunut ylenkatsomaan. Jos urkkijat, päälletunkiat ja ilmi-antajat (mutta yhä nimiä nimittämättä) olivat saaneet jonkun gentlemanin haltuunsa, olkoon se hänen oma huvinsa. Gentlemanin oli oikeus huvittaa itseänsä; tehkoon hän siis niin. Kaikki, mitä hän, Mrs. Crupp, tahtoi, oli, ettei häntä "saatettaisi kontrahtiin" semmoisten henkilöin kanssa. Sentähden pyysi hän, että hänelle annettaisiin anteeksi, jollei hän enää tullut ylikerrokseen passaamaan, ennenkuin kaikki oli niinkuin ennen ja niinkuin suotava oli; ja mainitsi lisäksi, että hänen pikkuinen kirjansa löydettäisiin aamiaispöydältä joka lauantai-aamu, jolloin hän heti vaati maksonsa siinä hyvänsuovassa tarkoituksessa, että asianomaisilta säästettäisiin vaivaa ja rettelöitä.

Tämän jälkeen rajoitti Mrs. Crupp toimensa siihen, että hän asetti loukkaita portaisiin, etupäässä vesi-ämpäreitä, ja koetti houkutella Peggottya taittamaan poikki jalkansa. Minusta tuntui jotenkin ikävältä elää tällaisessa piiritystilassa, mutta minä pelkäsin liian paljon Mrs. Crupp'ia, keksiäkseni mitään keinoa, millä siitä päästä.

"Rakas Copperfield'ini", huudahti Traddles, joka kaikista näistä haitoista huolimatta säntilleen ilmestyi ovellani, "kuinka voit?"

"Rakas Traddles'ini", sanoin minä, "minua ilahuttaa saada viimeinkin nähdä sinua ja minä olen kovin pahoillani, kun en ole ennen ollut kotona. Mutta minulla on ollut niin paljon puuhaa —".

"Kyllä ymmärrän, kyllä ymmärrän", lausui Traddles, "tietysti. Sinun asuu kaiketi London'issa".

"Mitä tarkoitat?"

"Hän — suo minulle anteeksi — Miss D., tiedäthän", sanoi Traddles, punehtuen suuressa hienotuntoisuudessaan, "asuu kaiketi London'issa?"

"Kyllä. Likellä London'ia".

"Minun, ehkä muistat", lausui Traddles totisella katsannolla, "asuu alhaalla Devonshire'ssä — yksi kymmenestä, minulla ei ole siis niin paljon puuhaa, kuin sinulla — tässä kohden".

"Minä ihmettelen, kuinka saat oluksi", vastasin minä, "häntä sen useammin näkemättä".

"Oh!" sanoi Traddles miettiväisesti. "Se näyttää ihmeelliseltä. Minä arvaan, että se tulee siitä, Copperfield, ettei voi auttaa sitä".

"Minä arvaan sen", vastasin minä hymyillen ja hiukan punehtuen. "Ja myöskin siitä, että sinä olet niin kestäväinen ja kärsivällinen, Traddles".

"Voi minua!" arveli Traddles, sitä ajatellen, "kummastuttaako sinua tässä suhteessa, Copperfield? Minä en todella tietänyt, että olin semmoinen. Mutta hän on itse niin erittäin suloinen tyttö, että hän kenties on vähän istuttanut minuunkin näitä hyviä avuja. Kun nyt mainitset sitä, Copperfield, en ihmettelisi sitä ollenkaan. Minä vakuutan sinulle, että hän aina unhottaa itsensä ja pitää huolta noista toisista yhdeksästä".

"Onko hän vanhin?" kysyin minä.

"Ei", sanoi Traddles. "Vanhin on oikea kaunotar".

Hän näki, luullakseni, etten minä voinut olla tämän vastauksen suoruutta hymyilemättä; ja lisäsi, vähäinen hymy omilla avosydämisillä kasvoillaan:

"Ei tietysti niin, ettei minun Sofiani — sievä nimi, Copperfield, vai kuinka?"

"Sangen sievä!" sanoin minä.

"Ei tietysti niin, ettei Sofia myöskin olisi kaunis minun silmissäni ja jokaisen täytyisi, luullakseni, lukea häntä suloisinten tyttöjen joukkoon, mitkä milloinkaan ovat eläneet. Mutta kun sanon, että vanhin on oikea kaunotar, tarkoitan, että hän todella on —" hän näytti kuvaavan pilviä ilmassa molemmilla käsillensä — "komea, näetkö", lausui Traddles voimakkaasti.

"Todella!" sanoin minä.

"Niin, minä vakuutan sinulle", lausui Traddles, "todesti jotakin varsin tavatonta! Koska hän, näetkö, on luotu seura-elämässä ihasteltavaksi, mutta heidän vähien varojensa vuoksi ei paljon saa nauttia tätä iloa, käy hän tietysti toisinaan hiukan närkkääksi ja vaativaiseksi. Sofia saattaa hänet hyvälle tuulelle taas!"

"Onko Sofia nuorin?" kysyin minä koetteeksi.

"Ei!" sanoi Traddles, leukaansa sivellen. "Molemmat nuorimmat ovat vaan yhdeksän ja kymmenen vuoden vanhat. Sofia kasvattaa heitä".

"Ehkä toinen järjestyksessä?" kysyin uudestaan.

"Ei", vastasi Traddles. "Sarah on toinen. Sarah on jollakin tapaa kipeä selästensä, tyttö parka. Tauti katoa vähitellen, sanovat lääkärit, mutta sillä välin täytyy hänen maata vuoteen omana noin vuosi aikaa. Sofia hoitaa häntä. Sofia on neljäs".

"Elääkö äiti?" kysyin minä.

"Kyllä", vastasi Traddles, "hän elää. Hän on hyvin etevä nainen, mutta kostea paikkakunta ei ole sovelias hänen ruumiillensa ja — totta puhuen, hän ei voi enää käyttää jäseniänsä".

"Sepä onnetonta!" sanoin minä.

"Kovin surkeata, eikö ole?" vastasi Traddles. "Mutta, pelkältä kodilliselta kannalta katsoen, se ei ole niin paha, kuin se voisi olla, koska Sofia on astunut hänen sijaansa; Sofia on yhtä paljon äiti äidillensä, kuin yhdeksälle sisarukselleen".

Minä ihmettelin suuresti tämän nuoren lady'n hyviä avuja; ja rehellisesti tahtoen tehdä parastani estääkseni, että Traddles'in hyvää luontoa käytettäisiin väärin ja heidän yhteisen tulevaisuutensa vahingoksi, kysyin, kuinka Mr. Micawber jaksoi.

"Hän jaksaa varsin hyvin, Copperfield, kiitoksia paljon", lausui Traddles. "Minä en asu hänen luonansa tätä nykyä".

"Etkö?"

"En. Asia on se", sanoi Traddles kuiskaten, "että hän satunnaisten vastustensa vuoksi on muuttanut nimensä Mortimer'iksi eikä liiku ulkona ennenkuin pimeään tultua — ja silloin silmälaseilla. Kävivät ryöstämässä meillä hyyryn tähden. Mrs. Micawber oli niin kauheassa tilassa, etten todella juljennut olla nimeäni antamatta tuohon toiseen vekseliin, josta täällä puhuimme. Sinun on helppo arvata, Copperfield, kuinka hauskalta minusta tuntui, kun näin, että asia sen kautta suoritettiin ja Mrs. Micawber jälleen tointui".

"Hm!" sanoin minä.

"Ei niin, että hänen onneansa kesti kauan", jatkoi Traddles, "sillä, paha kyllä, kävivät viikon perästä uudestaan ryöstämässä. Se kukisti koko laitoksen. Minun on siitä saakka asuntonani ollut kaluineen hyyrätty huone, ja Mortimer'in on oltu hyvin piilossa. Minä toivon, ettet katso sitä itsekkäisyydeksi, Copperfield, jos mainitsen, että mäkläri vei pikkuisen, pyöreän, marmori-laikkaisen pöytäni ja Sofian kukka-ruukun sekä alustan?"

"Mikä ikävä seikka!" huudahdin minä suuttuneena.

"Se oli kova kiusta", sanoi Traddles, ruumistansa rytkyttäen, niinkuin ainakin, tätä lausetta käyttäessään. "Minä en kuitenkaan mainitse sitä soimatakseni heitä, vaan eräässä tarkoituksessa. Asia on, Copperfield, se, etten kyennyt ostamaan niitä takaisin siihen aikaan, kuin ne vietiin; ensiksi, koska mäkläri, jota aavisti, että minä halusin saada niitä, suunnattomasti koroitti niitten hintaa; ja toiseksi, koska minulla — ei ollut mitään rahaa. Nyt olen siitä asti pitänyt mäkläarin puotia silmällä", lausui Traddles, suuresti iloiten salaisuudestaan. — "Se on Tottenham Court Road'in päässä, ja vihdoin olen tänään nähnyt, että ne ovat asetetut esiin myytäväksi. Minä olen vaan katsellut niitä kadun toiselta puolelta, sillä, jos hän näkisi *minut*, vaatisi hän äärettömiä niistä! Minun on nyt johtunut mieleeni, että, koska minulla tällä haavaa on rahaa, sinä ehkä suostuisit pyytämään, että sinun hyvä hoitajattaresi lähtisi minun kanssani puotiin — minun sopii näyttää se hänelle toisen kadun kulman takaa — ja ostaisi ne niin huokealla, kuin mahdollista, ikäänkuin itseänsä varten!"

Se ilo, jolla Traddles esitteli tätä tuumaa minulle, ja se vakuutus, joka hänellä oli sen tavattomasta sukkeluudesta, ovat mitä tuoreimpia seikkoja muistissani.

Minä vastasin hänelle, että vanha hoitajattareni mielihyvällä auttaisi häntä, ja että me kaikki kolme yhdessä astuisimme sotatanterelle, mutta yhdellä ehdolla. Tämä ehto oli juhlallinen päätös hänen puoleltaan, ettei hän enää lainaisi nimeänsä eikä mitään muuta Mr. Micawber'ille.

"Rakas Copperfield'ini", lausui Traddles, "minä olen jo tehnyt niin, koska rupesin ymmärtämään, etten ole ainoastaan ollut varomaton, vaan suorastaan tehnyt väärin Sofian suhteen. Jos kerta olen luvannut sen itselleni, ei ole enää mitään pelkoa; mutta minä olen aivan taipuvainen lupaamaan sitä sinullekin. Tuon ensimmäisen onnettoman vekselin olen maksanut. Minä en epäile, että Mr. Micawber olisi maksanut sen, jos hän olisi voinut, mutta hän ei voinut. Yksi asia täytyy minun, Copperfield, mainita, josta pidän hyvin paljon Mr. Micawber'issa. Se koskee tuota toista vekseliä, joka ei vielä ole maksettavaksi langennut. Hän ei sano minulle, että siitä *on* pidetty huolta, vaan että hän *aikoo* pitää huolta siitä. Tuossa on mielestäni jotakin sangen rehellistä ja kunnollista!"

Minä en tahtonut vähentää hyvän ystäväni luottamusta ja yhdyin sentähden hänen ajatukseensa. Hiukan vielä keskusteltuaamme lähdimme rihkamakauppiaan puotia päin Peggottyta pestaamaan, koska Traddles ei suostunut viettämään iltaa minun kanssani osittain sentähden, että hän suuresti pelkäsi, että joku muu ostaisi hänen omaisuutensa, ennenkuin hän ehti ostaa sitä takaisin, ja osittain sentähden, että se oli se ilta, jona hän aina kirjoitti suloisimmalle tytölle mailmassa.

Minä en koskaan unhota, kuinka hän kurkisteli kadun kulmasta Tottenham Court Road'illa, sillä aikaa kuin Peggotty hieroi kauppaa noista kalliista kaluista, eikä hänen levottomuuttansa, kun Peggotty jotakin hintaa turhaan tarjottuaan verkalleen lähestyi meitä, mutta helppoittava myymämies huusi häntä takaisin ja hän palasi. Kaupanteko päättyi niin, että Peggotty osti tavarain jotenkin hyvillä ehdoilla, ja Traddles oli sanomattomasti ihastunut.

"Minä olen todella hyvin kiitollinen teille", sanoi Traddles, kun hän kuuli, että ne samana iltana lähetettäisiin hänen asuntoonsa. "Jos lisäksi pyytäisin yhtä hyvää työtä sinulta, Copperfield, toivon, ettet katsoisi sitä aivan narrimaiseksi?"

Minä sanoin edeltäpäin, etten suinkaan katsoisi.

"Jos siis tahtoisitte tehdä niin hyvin", lausui Traddles Peggotylle, "ja hankkia minulle kukkaruukun, luulen, että minun tekisi mieli itse (koska se oli Sofian, Copperfield) kantaa se kotiin!"

Peggotty hankki sen hänelle ilolla, ja hän lausui Peggotylle sulimmat kiitoksensa sekä astui Tottenham Court Road'ia ylöspäin, hellästi sylissään kantaen kukkaruukkua mitä iloisimmalla katsannolla minä milloinkaan olen nähnyt.

Tuosta palasimme asuntooni. Koska puodit siinä määrässä viehättivät Peggottyta, etten koskaan ole moista nähnyt, kävelin verkalleen eteenpäin, huvitettuna siitä, että hän tirkisteli sisään akkunoista, ja odottaen häntä niin usein, kuin hän tahtoi. Meiltä meni niin muodoin kappale aikaa, ennenkuin pääsimme Adelphi'in.

Portaita ylöspäin astuessamme, huomautin hänelle, että Mrs. Crupp'in loukkaat äkkiä olivat kadonneet, niinkuin myöskin että näkyi jälkiä äskeisistä askelista. Me olimme molemmat kovasti kummastuksissa, kun korkeammalle tullessamme näimme, että ulko-ovi, jonka olin sulkenut, oli auki ja kuulimme ääniä sisältäpäin.

Me katselimme toisiamme tietämättä, mitä tehdä, ja astuimme arkihuoneeseen. Kuinka suuresti hämmästyin, kun aivan odottamatta siellä näin tätini ja Mr. Dick'in! Tätini istui niinkuin mikä naispuolinen Robinson Crusoe tahansa ja joi teetä läjään kootulla matkatavarallaan, molemmat lintunsa edessään ja kissa polvillansa. Mr. Dick nojautui mieltiväisesti isoon paperileijaan, jommoisia olimme usein yhdessä laskeneet, ja hänen ympärillensä oli vielä enemmän kaluja kasattuna!

"Kallis täti!" huudahdin minä. "Mikä odottamaton ilo!"

Me syleilimme sydämellisesti toisiamme; Mr. Dick ja minä pudistimme sydämellisesti kättä; ja Mrs. Crupp, joka ahkerasti jakeli teetä ja oli ylenmäärin kohtelias, sanoi sydämellisesti, että hän hyvin tiesi, että Mr. Copperfield'illä olisi sydän suussa, kun hän näkisi rakkaat sukulaisensa.

"Halloo!" sanoi tätini Peggottyille, joka seisoi epäileväenä hänen kammottavan olentonsa edessä. "Kuinka *te* jaksatte?"

"Sinä muistat tätini, Peggotty?" sanoin minä.

"Älä Jumalan tähden, lapsi", huudahti tätini, "nimitä tätä naista tuolla Etelämeren Saarien nimellä! Jos hän on mennyt naimisiin ja päässyt siitä, joka oli mitä parasta hän voi tehdä, miks'et suo hänelle voittoa tästä muutoksesta? Mikä nimenne nyt on, P.?" kysyi tätini, lievittääksensä tuota vastenmielistä nimitystä.

"Barkis, Ma'am", lausui Peggotty niiaten.

"Hyvä! se on inhimillistä", sanoi tätini. "Se kuuluu vähemmän siltä, kuin tarvitsisitte lähetysaarnaajaa. Kuinka voitte, Barkis? Minä toivon, että voitte hyvin?"

Näistä armollisista sanoista rohkaistuna sekä siitä, että tätini ojensi kättänsä, tuli Barkis esiin, tarttui hänen käteensä ja niiasi kiitokseksi.

"Me olemme, näen minä, vanhemmat, kuin olimme", sanoi tätini. "Me olemme vaan kerran ennen kohdanneet toisemme, tiedättehän. Sievä toimi meillä silloin oli! Rakas Trot, kupillinen lisäksi".

Minä ojensin sen nöyrästi tädilleni, jonka ryhti oli jäykkä, kuin ainakin, ja uskalsin muistuttaa, että hän istui arkulla.

"Sallikaat minun vetää tänne sohva taikka nojatuoli, täti", sanoin minä. "Miksi istutte niin epämukavasti?"

"Kiitoksia, Trot", vastasi tätini, "minä istun mieluisammin omaisuuteni päällä". Tässä tätini terävästi katseli Mrs. Crupp'ia ja muistutti: "meidän ei tarvitse enää vaivata teitä, Ma'am".

"Panenko hiukan enemmän teetä kannuun, ennenkuin menen, Ma'am", arveli Mrs. Crupp.

"Ei, kiitoksia, Ma'am", vastasi tätini.

"Tahtoisitteko, että tuon kappaleen voita lisäksi, Ma'am?" kysyi Mrs. Crupp. "Taikka suvaisisitteko maistaa tuoreita munia? taikka paistanko palasen silavaa? Eikö ole mitään, jota voisin tehdä rakkaan tätinne hyväksi, Mr. Copperfull?"

"Ei mitään, Ma'am", vastasi tätini. "Minä tulen varsin hyvästi toimeen, kiitoksia".

Mrs. Crupp, joka oli lakkaamatta hymyillyt, ilmoittaaksensa lempeätä luontoansa, ja lakkaamatta pitänyt päätänsä kallella, ilmoittaaksensa yleistä heikkoutta ruumiinrakennuksessaan, sekä lakkaamatta hieronut käsiänsä, ilmoittaaksensa haluansa palvella kaikkia ansiollisia olentoja, hymyili vähitellen itsensä, kallisti itsensä sekä hieroi itsensä ulos huoneesta.

"Dick!" lausui tätini. "Te tiedätte, mitä sanoin teille silmänpalvelioista ja kullankumartajista?"

Mr. Dick — näyttäen jotenkin pelästyneeltä, niinkuin hän olisi unhottanut sen — vastasi nopeasti myöntämällä.

"Mrs. Crupp on yksi niistä", lausui tätini. "Barkis, tahdotteko nähdä sitä vaivaa, että katsotte teetä ja annatte minulle kupillisen lisäksi, sillä minun ei ole mieleeni, että tuo nainen kaataa sitä minulle!"

Minä tunsin tätini kylläksi hyvin, havaitakseni, että hänellä oli jotakin tärkeätä sydämellensä ja että hänen tulonsa tiesi paljon enemmän, kuin mitä outo ehkä olisi ajatellut. Minä huomasin, kuinka hänen silmänsä siirtyivät minun puoleeni, kun hän luuli minun kääntäneen huomioni muuante, ja kuinka joku omituinen epäneuvoisuus näytti taistelevan hänessä, vaikka hän ulkonaisesti pysyi jäykkänä ja tyvenenä. Minä rupesin miettimään, olinko tehnyt mitään, joka oli loukannut häntä; ja omatuntoni kuiskasi minulle, etten ollut vielä kertonut hänelle Dorasta. Lieneekö se tämä, ajattelin minä.

Koska tiesin, ettei hän ilmoittaisi mitään, ennenkuin hänen mielestään aika oli tullut, istuin likelle häntä, puhuttelin lintuja, leikittelin kissan kanssa ja olin niin levollinen, kuin suinkin mahdollista. Mutta todella minä en likimainkaan ollut levollinen; enkä olisi ollut levollinen, vaikka Mr. Dick, joka seisoi

nojautuen isoon paperileijaansa tätini takana, ei olisikaan käyttänyt jokaista salaista tilaisuutta ja synkkämuotoisesti pudistanut päätänsä minulle, samalla kuin hän osoitti tätiäni.

"Trot", lausui tätini viimein, kun hän oli juonut teensä, huolellisesti silitellyt pukuansa ja pyhkinyt huuliansa — "teidän ei tarvitse mennä, Barkis! — Trot, oletko sinä oppinut lujaksi ja itseesi luottavaksi?"

"Minä toivon sitä, täti".

"Mitä sinä pidät varmana?" kysyi miss Betsey.

"Sitä, mitä sanoin, täti".

"Miksi siis, lemmittyäni", sanoi tätini, totisesti minua katsellen, "miksi sinä luulet, että minä mieluisammin istun tänä iltana tämän omaisuuteni päällä, kuin missään muualla?"

Minä pudistin päätäni kykenemätönnä arvaamaan.

"Koska", lausui tätini, "se on kaikki, mitä minulla on. Koska olen kokonaan häviöön joutunut, rakas poikani!"

Jos rakennus ja me kaikki olisimme pyörähtäneet alas virtaan yhdessä, olisin tuskin kovemmin säpsähtänyt.

"Dick tietää sen", sanoi tätini, laskien kättänsä levollisesti olkapäälleni. "Minä olen kokonaan häviöön joutunut, rakas Trotini! Kaikki, mitä minulla mailmassa on, löytyy tässä huoneessa, paitsi tuo vähäinen taloni; ja sen olen käskenyt Janet'in hyyrätä muille. Barkis, minä tarvitsisin vuodetta yöksi tälle gentlemanille. Kustannusten karttamiseksi ehkä saatatte hankkia täällä vuoteen minulle itselle. Kaikki kelpaa. Se on vaan täksi yöksi. Puhutaan tästä enemmän huomenna".

Hämmästyksestäni ja huolestani hänen tähtensä — todella hänen tähtensä — heräsin, kun hän hetkeksi lankei kaulaani ja itkien sanoi, että häntä suretti vaan minun puolestani. Seuraavana silmänräpäyksenä tukahutti hän mielenliikutuksensa ja lausui pikemmin voittosalla, kuin alakuloisella katsannolla:

"Meidän tulee kohdata vastuksia eikä sallia niitten peloittaa itseämme, rakas poikani. Meidän tulee oppia näyttämään näytelmä loppuun asti. Meidän tulee osoittaa, ettei onnettomuus voi kukistaa meitä, Trot!"

NELJÄS LUKU.

Alakuloisuutta.

Heti kuin jälleen saavutin mielenmalttini, joka kokonaan oli kadonnut minusta, kun ensin kuulin tätini masentavan ilmoituksen, esittelin Mr. Dick'ille, että hän tulisi rihkamakauppiaan puotiin ja ottaisi haltuunsa sen vuoteen, jonka Mr. Peggotty tuonain oli jättänyt tyhjäksi. Koska rihkamakauppiaan puoti oli Hungerford-torin vieressä ja Hungerford-tori niihin aikoihin oli aivan toisenlainen paikka, kuin nyt, oli oven edessä matala, puinen pylvästö (muistuttaen vähän siitä, joka oli sen huoneen edessä, jossa pikku ukko ja akka elivät vanhassa ilmapuntarissa), joka suuresti huvitti Mr. Dick'ia. Varmaan olisi se kunnia, että hänen oli tilaisuus asua ylipuolella tämmöistä rakennusta, saanut hänet unhottamaan monta ikävää asiaa; mutta koska niitä todella oli vaan hyvin harva, paitsi tuo seka-haju, josta jo olen puhunut, ja ehkä tilan puute, oli hän aivan mieltynyt asuntoonsa. Mrs. Crupp oli suuttuneena vakuuttanut hänelle, ettei siellä ollut kylläksi tilaa kissan hirttämiseenkään; mutta niinkuin Mr. Dick oikein huomautti minulle, sänkynsä päähän istuen ja jalkaansa pidellen, "te tiedätte, Trotwood, minä en tahdo hirttää mitään kissoja. Minä en koskaan hirtä kissoja. Sentähden, mitä tämä *minun* tekee!"

Minä koetin tutkia, tiesikö Mr. Dick ollenkaan syitä tähän äkkinäiseen ja suureen muutokseen tätini asioissa. Niinkuin minun sopi odottaa, hän ei tietänyt. Ainoa selitys, jonka hän voi antaa siihen, oli se, että tätini toisena päivänä oli sanonut hänelle: "no, Dick, oletteko todella ja totisesti se filosofi, jona pidän teitä?" että hän silloin oli vastannut: "kyllä, minä toivon sitä"; että tätini silloin oli sanonut: "Dick, minä olen häviöön joutunut"; että hän silloin oli sanonut: "vai niin!" että tätini silloin oli kovasti kiittänyt häntä, josta hän oli hyvin iloissaan; että he silloin olivat lähteneet minun luokseni ja matkalla syöneet

voileipää ja juoneet pullo-porteria.

Mr. Dick oli niin hyvillään, tuossa kun hän istui sängyn päässä, pidellen jalkaansa ja kertoen minulle näitä, silmät pystyssä ja kummastuksen hymy huulilla, että, minä sanon sitä mielipahalla, minä suutuin ja selitin hänelle, että häviö oli sama kuin hätä, puute ja nälkä; mutta minä rangaistiin pian tästä tylyydestä, kun näin, että hänen kasvonsa kävivät vaaleiksi ja kyynleet juoksivat hänen pidentyneille poskillensa, samalla kuin hän niin tuskastuneena katseli minua, että paljon kovempi sydän, kuin minun, olisi heltynyt. Minulla oli paljon enemmän vaivaa hänen reipastuttamisestaan, kuin hänen surettamisestaan, ja minä huomasin pian (mitä minun kohta olisi pitänyt huomata), että hän oli ollut niin levollinen vaan sen vuoksi, että hän uskalsi kaikkein viisaimpaan ja ihmeellisimpään naiseen ja rajattomasti luotti minun hengenvoimiini, joitten jälkimäisten hän, luullakseni, arveli voittavan kaikenlaiset vaarat, jotka eivät suorastaan kuolemaa tuottaneet.

"Mitä voimme tehdä, Trotwood?" kysyi Mr. Dick. "Ensiksi meillä on memoriali —".

"On kyllä", sanoin minä. "Mutta kaikki, mitä tätä nykyä voimme tehdä, Mr. Dick, on se, että näytämme iloisilta emmekä anna tätini huomata, että ajattelemme asiaa".

Hän suostui tähän mitä vakavimmalla tavalla ja käski minun, jos näkisin hänen poikkeevan vaan tuuman verran oikealta suunnalta, muistuttaa häntä jollakin semmoisella oivallisella keinolla, joka aina oli minun tarjonani. Mutta mielipahalla kerron, että se pelko, jonka olin hänessä herättänyt, oli niin suuri, ettei hän pystynyt millään lailla sitä salaamaan. Koko illan kääntyivät hänen silmänsä tätini kasvoja kohden semmoisella kammolla, kuin hän olisi nähnyt tätini paikalla laihaksi muuttuvan. Mr. Dick tiesi kyllä tämän ja koetti pidättää päätänsä, mutta asia ei ensinkään parantunut siitä, että hän istui pää liikkumaton ja pyöritti silmiänsä niinkuin hengetön kone. Illallisella näin hänen katsovan leipäänsä (joka sattui olemaan vähäinen), niinkuin tämä olisi ollut ainoa, joka varjeli meitä nälänhädästä; ja kun tätini kehoitti häntä syömään niinkuin tavallisesti, tapasivat silmäni hänet, kun hän juuri pisti palasia leivästänsä ja juustostansa plakkariinsa, epäilemättä siinä tarkoituksessa, että hän näillä säästöillä virvoittaisi meitä, kun olimme jommoisessakin määrässä hoikenneet.

Tätini päinvastoin oli aivan levollisella mielellä, joka oli opetukseni meille kaikille — varsinkin minulle. Hän oli erittäin armollinen Peggottya kohtaan, paitsi kun minä huomaamatta nimitin häntä tällä nimellä; ja vaikka tiesin että hän tunsu olonsa Londonissa oudoksi, näytti hän olevan aivan kuin kotona. Hänen oli määrä saada minun vuoteeni, ja minun tuli maata arkihuoneessa, vartioitakseni häntä. Hän pani paljon arvoa siihen, että hän oli niin likellä virtaa, jos tulipalo sattuisi; ja minä todella luulen, että hän suuresti rauhottui tämän seikan kautta.

"Ei, Trot, rakas poikani", lausui tätini, kun hän näki, että minä hankin sekoittamaan hänelle hänen tavallista iltajuomaansa.

"Eikö mitään, täti?"

"Ei viiniä, poikani. Olutta".

"Mutta täällä on viiniä, täti. Ja se tehtiin teille aina viinistä".

"Säästä viini tautia varten", lausui tätini. "Me emme saa varottomasti kuluttaa sitä, Trot. Olutta minulle. Puoli mittaa".

Minä pelkäsin, että Mr. Dick pyörtyisi. Kun täti ei ottanut taipuaksensa, menin itse olutta ostamaan. Koska ilta oli joutunut, käyttivät Peggotty ja Mr. Dick tätä tilaisuutta ja lähtivät yhdessä asuntoonsa. Minä erosin hänestä, mies raukasta, kadun kulmassa, jossa hän seisoi, paperi-leija selässä, täydellisenä inhimillisen onnettomuuden kuvapatsaana.

Tätini käveli edestakaisin huoneessa, kun palasin, sormillansa laskostellen yölakkinsa reunuksia. Minä lämmitin oluen ja leikkasin paahdettua leipää tavallisten, tarkasti pidettävien sääntöjen mukaan. Kun se oli valmiina hänelle, oli hän valmiina sille, yölakki päässä ja hameen liepeet polven kohdalta sonnustettuina.

"Rakas poikani", sanoi tätini, lusikallisen siitä juotuaan, "se on monin verroin parempaa, kuin viini. Se ei vaivaa päätä puoleksikaan niin paljon".

Minä arvaan, että näytin epäilevältä, sillä hän lisäsi:

"Hyi, hyi, lapseni. Jollei mikään pahempi, kuin täytyminen juoda olutta, tapahtuisi meille, olisi meidän hyvin laita"

"Niin itsekin ajattelisin, täti", sanoin minä.

"No, mikset siis ajattele niin?" lausui tätini.

"Koska teillä ja minulla on suuri eroitus", vastasin minä.

"Joutavia, Trot!" sanoi tätini.

Levollisella tyytyväisyydellä, jossa ilmestyi varsin vähän, jos mitäkään, teeskentelemistä, särpi tätini sitten lämmintä oluttansa tee-lusikalla ja kasti siihen leivän liuskojansa.

"Trot", arveli hän. "Yleensä oudot kasvot eivät miellytä minua, mutta Barkis'ia, tiedätkö, melkein rakastan!"

"Teidän sananne maksavat enemmän, kuin sata puntaa!" lausuin minä.

"Mailma on aivan kummallinen", muistutti tätini, nenäänsä hivuttaen; "kuinka tuo vaimo joutui siihen tuommoisella nimellä, on minun mahdoton ymmärtää. Luulisi, että olisi paljon helpompi syntyä Jackson'iksi taikka joksikin semmoiseksi".

"Kenties hänkin ajattelee niin; eihän nimi ole hänen vikansa", sanoin minä.

"Arvattavasti ei", vastasi tätini, melkein paheksien myöntymistänsä; "mutta ikävä seikka se on. Kuitenkin hän nyt on Barkis. Siinä on jotakin lohdutusta. Barkis pitää tavattoman paljon sinusta, Trot".

"Ei löydy mitään, jota hän ei tekisi osoittaaksensa sitä", sanoin minä.

"Niin minäkin luulen", vastasi tätini. "Tässä huppelo raukka on pyytännyt ja rukoillut, että hän saisi antaa minulle vähän rahoistansa — koska hän on saanut liian paljon niitä! Se houkkio!"

Tätini silmistä tiukkuivat ilon kyynelät suorastansa lämpimään olueen.

"Hän on mitä naurettavimpia olentoja milloinkaan on löytynyt", lausui tätini. "Ensi hetkestä, jolloin näin hänet rakkaan äiti vainajasi luona, tiesin, että hän oli kaikkein naurettavin kuolevaisten joukosta. Mutta Barkis'issa on paljon hyvää!"

Hän oli nauravinansa ja sai sillä tapaa tilaisuutta nostaa kättänsä silmilleen. Tämän tehtyä alkoi hän taas syödä paahdettua leipäänsä ja samalla puhua.

"Niin! Jumala armahtakoon meitä!" huokaili tätini. "Minä tiedän kaikki, Trot! Barkis ja minä haastelimme vähän sillä aikaa, kuin sinä olit poissa Dick'in kanssa. Minä tiedän kaikki. Minä en puolestani ymmärrä, mihin nuot viheliäiset tytöt toivovat pääsevänsä. Minua kummastuttaa, että he eivät särje aivojansa — kaminin-reunuksiin", lausui tätini; joka ajatus arvattavasti joutui hänen mieleensä, kun hän katseli minun kaminin-reunustani.

"Em'ly parka!" sanoin minä.

"Voi, älä puhu minulle paroista", vastasi tätini. "Hänen olisi sopinut ajatella sitä, ennenkuin hän aikaan-saatti niin paljon onnettomuutta! Suutele minua, Trot. Sinun varhainen kokemuksesi surettaa minua".

Kun kallistuin eteenpäin, pani hän lasinsa polvelleni, pysyttääkseni minua lähellään ja sanoi:

"Oi, Trot, Trot! Vai luulet sinäkin itsesi rakastuneeksi! Luuletko?"

"Luulen, täti!" huudahdin minä niin punaisena, kuin minun oli mahdollinen olla. "Minä jumaloitsen häntä kaikesta sydämestäni!"

"Doraa, se on tietty!" vastasi tätini. "Ja sinä aiot kai sanoa, että tuo pikku olento on aivan lumoava?"

"Rakas tätini!" vastasin minä, "ei kukaan voi arvatakaan, mimmoinen hän on!"

"Vai ei! Eikö hän ole typerä?" sanoi tätini.

"Typerä, täti!"

Minä luulen täyttä totta, etten ollut koskaan hetkeksikään joutunut ajattelemaan, oliko hän semmoinen, vai ei. Minä paheksin tietysti koko tuota ajatusta; mutta se iski mieltäni jollakin tapaa, niinkuin ihan uusi miete.

"Eikä huikentelevainen?" lausui tätini.

"Huikentelevainen, täti!" Minä en voinut muuta kuin toistaa tätä rohkeata arvelua samanlaisella

tunteella, kuin millä olin toistanut edellisen kysymyksen.

"No, no!" sanoi tätini. "Minä kysyn vaan. Minä en halvenna häntä. Pikku pariskunta raukka! Ja te luulette kai, että olette luodut toisianne varten ja saatte viettää jonkunlaista pitopöydän elämää, niinkuin kaksi sievää konfektia, vai kuinka, Trot?"

Hän kysyi minulta tätä niin ystävällisesti ja niin lempeällä katsannolla, puoleksi leikkillisellä ja puoleksi surullisella, että se oikein koski sydäntäni.

"Me olemme nuoret ja kokemattomat, sen tiedän kyllä, täti", vastasin minä; "ja totta puhuen sanomme ja ajattelemme paljon, joka on jotenkin lapsellista. Mutta me rakastamme toisiamme vilpittömästi, siitä olen varma. Jos ajattelisin, että Dora voisi rakastua johonkukin muuhun taikka lakata minua rakastamasta, taikka että minä voisin rakastua johonkukin muuhun taikka lakata häntä rakastamasta, en tiedä, mitä tekisin — tulisin hulluksi, luulen minä!"

"Voi, Trot!" lausui tätini, päätänsä pudistaen ja totisesti hymyillen; "sokea, sokea, sokea!"

"Joku, jonka minä tunnen, Trot", jatkoi tätini, hetken vaiti oltuansa, "on, vaikka sangen taipuvainen luonnoltansa, kuitenkin tunteiltansa niin vakava, että tuo lapsi parka muistuu mieleeni. Vakavuutta, sitä juuri tämän jonkun tulee tavottaa tueksensa ja paranteeksensa, Trot. Syvää, suoraa, puhdasta vakavuutta".

"Jospa vaan tietäisitte Doran vakavuuden, täti!" huudahdin minä.

"Voi, Trot!" sanoi hän taas; "sokea, sokea!" ja, vaikk'en tietänyt mistä syystä, tunsin jonkun epämääräisen, onnettoman kadon taikka kaipauksen pimittävän itseäni, niinkuin pilvi.

"Minä en kuitenkaan tahdo", lausui tätini, "kyllästyttää kahta nuorta olentoa toisiinsa taikka saattaa heitä onnettomiksi; ja vaikka se on pikku tytön ja pikku pojan rakkaus, ja semmoiset lasten rakkaudenliitot sangen usein — huomaa! minä en sano aina! — raukeavat tyhjään, katsokaamme kuitenkin asiaa totiselta kannalta ja toivokaamme onnellista päätöstä jonakin päivänä. Asialla on kyllä aikaa kypsyä!"

Tämä ei ylimalkain ollut erittäin lohdullista innostuneelle rakastajalle; mutta minua ilahutti, että tätini tiesi asiani, ja minä muistin, että hän oli väsynyt. Minä kiitin häntä sen vuoksi hartaasti tästä hänen rakkautensa osoituksesta ja kaikesta muusta hyvydestä minua kohtaan; ja hellästi hyvää yötä toivotettuaan hän meni yö-lakkineen makuuhuoneeseeni.

Kuinka onneton olin maata pannahani! Kuinka ajattelemistani ajattelin, että olin köyhä Mr. Spenlow'in silmissä; etten ollut, mitä luulin olevani, kun kosin Doraa; että minun tuli ritarillisesti ilmoittaa Doralle, mimmoinen maallinen tilani oli, ja päästää hänet hänen lupauksestansa, jos hän katsoi sitä tarpeelliseksi; että minun täytyi keksiä, kuinka elää pitkän oppi-aikani kuluessa, jolloin en ansainnut mitään; että minun tuli tehdä jotakin, auttaakseni tätiäni, vaikk'en ensinkään ymmärtänyt, millä keinoin; että minun täytyisi nöyrytyä olemaan ilman rahaa plakkarissani, pitämään kulunutta takkia, käymään Doran luona ilman vähäisiä lahjoja, olemaan uljailla kimoilla ratsastamatta ja miellyttävässä valossa itseäni näyttämättä! Vaikka tiesin, että oli häpeällistä ja itsekästä ajatella omaa suruani niin paljon, ja vaikka vaivasin itseäni sillä tiedolla, että näin oli laita, rakastin kuitenkin Doraa niin, etten voinut sitä auttaa. Minä tiesin, että tein huonosti, kun en enemmän ajatellut tätiäni ja vähemmin itseäni; mutta itsekkäisyyteni oli siinä määrässä Dorasta eroamaton, enkä minä voinut ajatuksissani syrjäyttää Doraa kenenkään kuolevaisen tähden. Kuinka peräti onneton sinä yönä olin!

Mitä nukkumiseeni tulee, näin unta kaikenmuotoisesta köyhydestä, mutta tuntui siltä, kuin olisin nähnyt unta ennen nukuksiin mentyäni. Minä milloin olin ryysyissä, tahtoen myydä tulitikkuja Doralle, kuusi kimppua puolesta pennystä; milloin olin byroossani puettuna vaan yö-nuttuun ja saappaisiin, ja sain nuhteita Mr. Spenlow'ilta sen vuoksi, että ilmestyin siellä-käviäin edessä tässä ilmaisessa puvussa; milloin ahneesti noukin niitä muruja, jotka putosivat vanhan Tiffey'n jokapäiväisestä korpusta, jonka hän säännöllisesti söi, kun St. Paul'in kirkonkello löi yksi; milloin turhaan koetin hankkia Doralle ja minulle naimalupaa eikä minulla ollut maksoksi tarjota mitään muuta, kuin toinen Uriah Heep'in hansikkaista, jonka koko Commons hylkäsi; ja enemmän taikka vähemmän omaa huonettani tuntien, heiluin lakkaamatta sinne tänne, niinkuin hätääntynyt laiva sänkyvaatteitten merellä.

Tätini oli myöskin levoton, sillä minä kuulin hänen usein kävelevän edestakaisin. Pari kolme kertaa hän yön kuluessa ilmestyi, niinkuin häiritty haamu, huoneessani, puettuna pitkään flanelli-vaippaan, jossa hän näytti seitsemän jalan pitkältä, ja tuli sen sohvan viereen, jossa minä makasin. Ensi kerralla kavahdin ylös ja sain tietää, että hän jostakin omituisesta valosta taivaalla päätti Westminster Abbey'n olevan tulella; jonka ohessa hän keskusteli minun kanssani, oliko luultavaa, että se sytyttäisi Buckingham Street'in siinä tapauksessa, että tuuli kääntyisi. Kun sitten makasin alallani, huomasin, että tätini oli käynyt istumaan likelle minua ja itseksensä kuiskasi: "poika parka!" Ja silloin minä kohta kymmenen kertaa kovemmin tunsin onnettomuuteni, kun tiesin, kuinka hän unhotti itsensä minua

muistaakseen, mutta kuinka minä itsekkäästi ajattelin vaan omaa oloani.

Vaikea oli uskoa, että semmoinen yö, joka oli niin pitkä minulle, voi kenellekään muulle olla lyhyt. Tämä miete pani minut itsekseksi kuvailemaan pitoja, joissa ihmiset tanssivat pois tuntinsa, siksi kuin sekin muuttui unelmaksi ja minä kuulin samaa nuottia lakkaamatta soitettavan ja näin Doran lakkaamatta tanssivan samaa tanssia, minua vähintäkään huomaamatta. Se mies, joka koko yön oli soittanut harppua, koetti turhaan peittää tätä konettaan jollakin yölakilla, joka ei ollut tavallista suurempi, kun vihdoinkin heräsin taikka, pikemmin sanoen, herkesin unta tavottamasta, ja viimein näin päivän paistavan sisään akkunasta.

Jonkun Strand'in poikkikadun päässä löytyi siihen aikaan eräs vanha romalainen kylpyhuone — se ehkä on siellä vielä — jossa monta kertaa olin sukeltanut kylmään veteen. Minä puin itseni niin hiljalleen, kuin voin, jätin Peggotyn katsomaan tätiäni, syöksin päätähavin kylpyyn ja lähdin sitten kävelemään Hampstead'ia päin. Minä toivoin, että tämä vilpas tempu vähän virvoittaisi aivojani; ja minä luulen, että se teki niitten hyvää, sillä minä tulin pian siihen päätökseen, että minun tarvitsi ensi työkseni koettaa, saisinko kontrahtini puretuksi ja sisäänkirjoitus-rahani takaisin. Minä söin aamiaista Heath'in ravintolassa ja astuin, matkallani ajatellen tätä ensimmäistä koetta, jolla aioin parantaa kohtaloamme, takaisin Doctors Commons'iin pitkin kastettuja katuja, jossa tuntui suloinen haju kesäkukista, jotka kasvoivat puutarhoissa taikka joita myyjättäret päänsä päällä kantoivat kaupunkiin.

Minä ehdin kuitenkin niin varhain byroosen, että kuljeksi puolen tunnin aikaa Commons'in ympäri ennenkuin vanha Tiffey, joka aina oli ensimmäinen, ilmestyi avaiminensa. Sitten kävin istumaan varjokkaaseen nurkkaan, katselin päivänpaistetta vastapäisillä takantorvilla ja ajattelin Doraa, siksi kuin Mr. Spenlow tuli sisään kireävaatteisena ja kiharaisena.

"Kuinka jaksatte, Copperfield?" sanoi hän. "Kaunis aamu!"

"Thana aamu, Sir", vastasin minä. "Saisinko puhua teille sanan, ennenkuin menette oikeustoon?"

"Hyvin mielelläni", lausui hän. "Tulkaat huoneeseni".

Minä seurasin häntä hänen huoneesensa, ja hän alkoi pukea päällensä vaippaansa ja hankkia itseänsä vähäisen peilin edessä, joka riippui jonkun kaapin oven sisäpuolella.

"Minua surettaa ilmoittaa", sanoin minä, "että olen saanut pahoja sanomia tädiltäni".

"Voi minua!" lausui hän. "Ei suinkaan halvattu, toivon minä".

"Asia ei koske hänen terveyttänsä, Sir", vastasin minä. "Hänelle on tullut kova rahallinen häviö. Hänelle on jäänyt sangen vähän".

"Te kummastutatte minua, Copperfield!" huudahti Mr. Spenlow.

Minä pudistin päätäni. "Hänen tilansa, Sir", sanoin minä, "on todella niin muuttunut, että minä tahtoisin kysyä teiltä, olisiko mahdollista — me puolestamme uhraisimme tietysti jonkun osan sisäänkirjoitus-rahoistani", tämän pistin väliin hetken kehoituksesta ja varoitettuna hänen kasvojensa hämmästyneestä muodosta — "peräyttää kontrahtini?"

Mitä tämän ehdoituksen tekeminen maksoi minulle, sitä ei kukaan tiedä. Tuntui siltä, kuin suosion osoitukseksi olisin pyytänyt päästä maanpakolaisuuteen pois Doran tyköä.

"Peräyttää kontrahtinne, Copperfield? Peräyttää?"

Minä selitin jotenkin levollisesti, etten todella tietänyt, mistä saada elatukseni, jollen itse voinut sitä ansaita. Minulla ei ollut mitään pelkoa tulevaisuuden suhteen, arvelin minä — ja minä lausuin sitä erittäin pontevasti niinkuin viittaukseksi vaan, että minut sopisi varsin hyvin vielä jonakin päivänä valita vävyksi — mutta tätä nykyä täytyi minun tulla omin voimin toimeen.

"Minua surettaa kovasti kuulla tätä, Copperfield", lausui Mr. Spenlow. "Surettaa kovasti. Ei ole tavallista peräyttää kontrahteja mistään semmoisesta syystä. Se ei ole mikään ammatin-mukainen menetyks. Se ei ole mikään sovelias esimerkki. Kaukana siitä. Mutta" —

"Te olette sangen hyvä, Sir", sopersin minä, odottaen jotakin myöntymistä.

"En ollenkaan. Älkää puhuko siitä", lausui Mr. Spenlow. "Mutta minä aioin sanoa, jos minun olisi sallittu vapaasti liikkua — jos minulla ei olisi asiakumppania — Mr. Jorkins" —

Toivoni raukesi silmänräpäyksellä, mutta minä yritin uudestaan.

"Luuletteko, Sir", sanoin minä, "että jos mainitsisin asiaa Mr.

Mr. Spenlow pudisti päätänsä peloittavaisesti. "Jumala varjelkoon, Copperfield", vastasi hän, "että arvostelisin väärin ketään ihmistä, saatikka Mr. Jorkins'ia. Mutta minä tunnen asiakumppanini, Copperfield. Mr. Jorkins *ei* ole se mies, joka suostuu tällaiseen omituiseen ehdoitukseen. Mr. Jorkins on varsin vastahakoinen poikkeamaan totutulta tieltä. Te tiedätte, mimmainen hän on!"

Minä en totta puhuen tietänyt hänestä mitään, paitsi että hän alusta oli yksinään hoitanut tätä tointa ja nyt eli itseksensä likellä Montagu Square'ä semmoisessa asunnossa, joka kovasti kaipasi maalausta; että hän tuli sangen myöhään päivällä ja meni pois sangen varhain; että näytti siltä, kuin ei hänen kanssaan koskaan neuvoteltaisi mistään; ja että hänellä toisessa kerroksessa oli pimeä, vähäinen koppi, jossa ei mitään asioita koskaan ajettu ja jossa hänen pulpetillansa alustana oli keltaista, vanhaa kartuusi-paperia, joka ei ollut tahraantunut läkistä ja sanottiin olevan kahdenkymmenen vuoden vanha.

"Olisiko teillä mitään sitä vastaan, että mainitsen asiaa hänelle, Sir?" kysyin minä.

"Ei mitään", vastasi Mr. Spenlow. "Mutta minä tunnen hiukan Mr. Jorkins'in, Copperfield. Minä soisin, että olisi toisin laita, sillä minä olisin onnellinen, jos voisin täyttää teidän tahtonne jossakin suhteessa. Minulla ei ole mitään sitä vastaan, että puhuttelette Mr. Jorkins'ia, Copperfield, jos luulette, että se maksaa vaivan".

Käyttäen tätä lupaa, joka annettiin hartaalla käden puserruksella, istuin ajatellen Doraa ja katsellen auringonpaistetta, joka hiipi takantorvilta vastapäisen rakennuksen seiniä alaspäin, siksi kuin Mr. Jorkins tuli. Minä menin nyt ylös Mr. Jorkins'in huoneeseen ja kummastutin häntä silminnähävästi sangen paljon ilmestymiselläni.

"Astukaat sisään, Mr. Copperfield", lausui Mr. Jorkins. "Astukaat sisään!"

Minä menin sisään, kävin istumaan ja esittelin asiaani Mr. Jorkins'ille melkein samalla tavalla, kuin olin esitellyt sitä Mr. Spenlow'ille. Mr. Jorkins ei ollut millään lailla se kammottava olento, jota olisi sopinut odottaa, vaan iso, lempeä, ystävällinen mies seitsemännellä kymmenellä, joka pani niin vahvasti nuuskaa, että Commons'issa hoettiin hänen etupäässä elävän tästä kiihdykkeestä, koska hänellä oli varsin vähän tilaa ruumiissansa muille elatus-aineille.

"Te olette puhuneet tästä Mr. Spenlow'ille, arvaan minä?" lausui Mr. Jorkins, kun hän kovin levottomana oli kuunnellut minua loppuun saakka.

Minä vastasin: olen, ja ilmoitin hänelle, että Mr. Spenlow oli maininnut hänen nimeänsä.

"Hän sanoi kaiketi, että minä vastustaisin?" kysyi Mr. Jorkins.

Minun täytyi myöntää, että Mr. Spenlow oli arvellut sitä todennäköiseksi.

"Minä tunnustan mielipahalla, Mr. Copperfield, etten voi auttaa teitä tässä asiassa", lausui Mr. Jorkins maltittomasti. "Asia on se — mutta minun on määrä tavata joku pankissa, jos tahdotte tehdä hyvin ja antaa minulle anteeksi".

Tällä puheella nousi hän kiireesti ja oli huoneesta lähtemäisillänsä, kun minä rohkenin sanoa, että pelkäsin, ettei siis saatu tätä seikkaa millään lailla suoritetuksi.

"Ei!" vastasi Mr. Jorkins, pysähtyen oven eteen päätänsä pudistaaksensa. "Ei! Minä panen sitä vastaan, tiedättehän sen", jota hän sanoi hyvin nopeasti ja meni ulos. "Teidän tulee huomata, Mr. Copperfield", lisäsi hän, levottomasti katsoen sisään ovesta, "että jos Mr. Spenlow vastustaa —".

"Itse kohdaltansa hän ei vastusta, Sir", sanoin minä.

"Itse kohdaltansa!" toisti Mr. Jorkins maltittomalla tavalla. "Minä vakuutan teille, että tässä on esteitä, Mr. Copperfield. Turhaan yritätte. Mitä tahdotte tehdyksi, sitä ei voi tehdä. Minun — minun on todella määrä tavata joku pankissa". Näin puhuen hän suorastaan juoksi pois; ja minun muistaakseni meni kolme päivää, ennenkuin hän ilmestyi Commons'issa jälleen.

Kosk'en tahtonut jättää mitään keinoa käyttämättä, odotin siksi, kuin Mr. Spenlow tuli sisään, ja kerroin silloin, mitä oli tapahtunut, viitaten siihen toivoon, että hän voisi lepyttää tuota kovasydämistä Jorkins'ia, jos hän tahtois käydä asiaan käsin.

"Copperfield", vastasi Mr. Spenlow viekkaalla hymyllä, "te ette ole tunteneet asiakumppaniani, Mr. Jorkins'ia, niin kauan kuin minä. Ei mikään ole kauempaa minusta kuin syyttää Mr. Jorkins'ia

mutkallisuudesta. Mutta Mr. Jorkins'illa on semmoinen tapa laatia vastalauseitansa, joka usein pettää ihmisiä. Ei, Copperfield!" pudistaen päätänsä, "Mr. Jorkins'ia ei voi järkähyttää, uskokaat minua!"

Minä olin kokonaan epätiedossa, kumpiko, Mr. Spenlow vai Mr. Jorkins, todella oli tuo vastustava asiakumppani; mutta minä näin kyllin selvästi, että oli jäykkyyttä firmassa jossakin ja ettei tätini tuhannen punnan takaisin saaminen tullut kysymykseenkään. Alakuloisessa mielentilassa, jota en suinkaan tyytyväisyydellä muista, koska tiedän, että se yhä liian paljon koski minua itseä (vaikka aina yhteydessä Doran kanssa), jätin byroon ja lähdin kotiinpäin. Minä koetin totuttaa ajatuksiani kaikkein pahimpiin ja mitä synkeimmässä muodossa itselleni esittää niitä muutoksia, joita meidän tulevaisuudessa täytyi tehdä, kun puolikatteiset hyyryvaunut, jotka ajoivat minun perässäni ja pysähtyivät aivan jalkaini viereen, saivat minut katsahamaan ylös. Kaunis käsi ojennettiin minulle akkunasta, ja minua kohden hymyili ne kasvot, joita en koskaan ollut nähnyt levollisuutta ja onnea tuntematta siitä hetkestä saakka, kuin ne ensiksi vanhoilla, isolla, leveällä rintanojalla varustetuilla tammi-portailla kääntyivät takaisin ja minä sovitin niitten lempeätä kauneutta yhteen maalatun kirkon-akkunan kanssa. "Agnes!" huudahdin minä iloisesti. "Rakas Agnes, kuinka hauska nähdä sinua!"

"Todesti?" lausui hän sydämellisellä äänellensä.

"Minulla on niin paljon puhumista sinun kanssasi!" sanoin minä. "Sydämeni huojentuu jo siitä, että vaan näen sinut! Jos minulla olisi ollut joku taikalakki, en olisi halannut nähdä ketään muuta, kuin sinua!"

"Kuinka?" vastasi Agnes.

"No! ehkä Doraa ensiksi", myönsin punehtuen.

"Niin, Doraa ennen kaikkia, tietysti", lausui Agnes nauraen.

"Mutta sinua hänen jälkeensä!" sanoin minä. "Mihin sinä aiot?"

Hän aikoi minun asuntooni, tätiäni tavataksensa. Koska ilma oli sangen kaunis, tuli hän mielellään ulos vaunuista, jotka haisivat (minä pidin päätäni niitten sisäpuolella koko ajan) niinkuin talli kurkkulavan alla. Minä lähetin pois vaunut; Agnes pisti kätensä kainalooni, ja me astuimme eteenpäin yhdessä. Hän oli minusta niinkuin toivo itse. Kuinka toisenlaiseksi mieleni muuttui lyhyellä aikaa, kun Agnes oli vieressäni!

Tätini oli kirjoittanut hänelle yhden noista kummallisista, lyhyistä kirjeistä — ne olivat tuskin pankinseteliä pidemmät — joihin hänen kirjeelliset ponnistuksensa tavallisesti rajoittuivat. Hän oli siinä ilmoittanut, että häntä oli kohdannut vastoinkäyminen ja että hän aikoi jättää Dover'in ijäksi, mutta että hän oli kokonaan mieltynyt tähän päätökseen ja voi niin hyvin, ettei kenenkään tarvinnut olla levoton hänen tähtensä. Agnes oli tullut London'iin tätiäni tervehtimään, sillä heidän välillään oli näinä monena vuonna syntynyt keskinäinen ystävyys, niin, se alkoi siihen aikaan, jolloin minä muutin Mr. Wickfield'ille. Hän ei ollut tullut yksinään, sanoi hän. Hänen isänsä oli hänen kanssaan — ja Uriah Heep.

"Ja nyt he ovat asiakumppanit", sanoin minä. "Hiiteen koko mies!"

"Niin", vastasi Agnes. "Heillä on joku asia täällä; ja minä käytin heidän lähtöänsä tullakseni minäkin. Sinun ei tarvitse ajatella, että minä käyn täällä vaan ystävyydestä ja ilman tarkoituksetta, Trotwood, sillä — minä pelkään kuitenkin, että tuomitsen kovasti väärin — minä en tahdo päästää isää matkustamaan yksinään hänen kanssaan".

"Onko hänellä yhä sama vaikutus Mr. Wickfield'in suhteen, Agnes?"

Agnes pudisti päätänsä. "Kotona on tapahtunut niin suuret muutokset", lausui hän, "että sinä tuskin tuntisit rakasta, vanhaa kotiamme. He asuvat nyt meillä".

"Kutka?" kysyin minä.

"Mr. Heep ja hänen äitinsä. Mr. Heep makaa sinun vanhassa huoneessasi", sanoi Agnes, katsoen ylös kasvoihini.

"Minä soisin, että saisin määrätä hänen unelmansa", arvelin minä. "Hän ei makaisi siellä kauan".

"Minä asun omassa vähäisessä huoneessani", lausui Agnes, "jossa minun oli tapa lukea läksyjäni. Kuinka aika menee! Muistatko sitä? Tuo vähäinen paneli-seinäinen kammio, johon päästään vierashuoneesta?"

"Muistanko minä sitä, Agnes? Sitä, jonka ovesta näin sinun ensi kerran tulevan ulos, tuo omituinen

pikku avainkori riippuen vyötäisiltäsi?"

"Juuri se", sanoi Agnes hymyillen. "Minua ilahuttaa, että muistat sitä niin hupaisesti. Me olimme sangen onnelliset".

"Olimme tosiaan", vastasin minä.

"Minä pidän yhä tätä huonetta itseäni varten; mutta minä en voi aina jättää Mrs. Heep'iä yksin, tiedätkö. Ja niin", sanoi Agnes levollisesti, "olen mielestäni velvoitettu olemaan hänen kanssansa, milloin ehkä mieluisammin olisin itsekseni. Mutta minulla ei ole mitään muuta syytä valittaa häntä vastaan. Jos hän välisti väsyttää minua poikaansa kiittämällä, on se vaan luonnollista äidissä. Uriah on sangen hyvä poika häntä kohtaan".

Minä katselin Agnes'ia, kun hän lausui nämät sanat, mutta en mielestäni havainnut, että hän olisi tietänyt Uriah'n tarkoituksesta. Hänen lempeät, mutta vakavat silmänsä kohtasivat minua ihanalla suoruudellaan eikä hänen leppeissä kasvoissaan ollut mitään muutosta.

"Suurin haitta siitä, että he asuvat meillä", jatkoi Agnes, "on se, etten voi olla niin likellä isääni, kuin soisin — koska Uriah aina on välissämme — enkä voi vartioita häntä, jollei tämä ole liian rohkeasti sanottu, niin tarkasti, kuin tahtoisin. Mutta jos jotakin vilppiä eli petosta harjoitetaan häntä vastaan, toivon, että yksinkertainen rakkaus ja rehellisyys lopulta voittavat. Minä toivon, että todellinen rakkaus ja rehellisyys lopulta vievät voiton mistä pahuudesta taikka onnettomuudesta tahansa mailmassa".

Jonkunlainen kirkas hymy, jota en ole koskaan nähnyt missään muissa kasvoissa, kuoli pois jo sillä aikaa, kuin minä ajattelin, kuinka suloinen se oli ja kuinka hyvin minä sen ennen olin tuntenut; ja hän kysyi minulta, äkkiä muodoltansa muuttuen (me lähestyimme nyt minun katuani), tiesinkö minä, mistä tämä kommelus tätini asioissa oli tullut. Kun vastasin: "en, hän ei ole kertonut sitä minulle", kävi Agnes miettiväiseksi ja minusta tuntui, kuin hänen käsivarttansa olisi värisyttänyt kainalossani.

Me tapasimme tätini yksinään ja jotenkin kiivastuneena. Hän ja Mrs. Crupp olivat riitaantuneet yhden yleisen kysymyksen johdosta (oliko soveliasta, että hempeämpi sukupuoli asui hyrryhuoneissa); ja tätini, joka huoli viisi Mrs Crupp'in värveistä, oli katkaissut keskustelun sillä, että hän ilmoitti tälle ladylle, että hän haisi minun konjakiltani, ja käski hänen tehdä hyvin ja mennä tiehensä. Molemmat nämät lauseet sopivat Mrs. Crupp'in mielestä kanteen alle pantavaksi, ja hän oli uhannut saattaa asian "brittiläisen jury'n" eteen — tarkoittaen, niinkuin arvelimme, yhtä kansallisten oikeuksiemme pääturvaa.

Koska tätini kuitenkin oli ehtinyt tyyntyä, sillä välin kuin Peggotty oli ulkona Mr. Dick'ille hevoskaartin sotamiehiä näyttämässä — ja koska hän paitsi sitä suuresti ihastui Agnes'in nähdessänsä — ylpeili hän pikemmin tästä kahakasta, kuin paheksi sitä, ja vastaan-otti meidät aivan hyvällä tuulella. Kun Agnes oli asettanut hattunsa pöydälle ja käynyt istumaan tätini viereen, en saattanut hänen lempeitä silmiänsä ja kirkasta otsaansa katsellessani olla ajattelematta, kuinka luonnolliselta näytti, että hän oli täällä; kuinka luottavaisesti tätini turvasi häneen, vaikka hän oli niin nuori ja kokematon; kuinka voimakas hän todella oli yksinkertaisessa rakkaudessaan ja rehellisyydessään.

Me rupesimme puhumaan tätini tappiosta, ja minä kerroin heille, mitä tänä aamuna olin koettanut tehdä.

"Joka oli järjetöntä, Trot", lausui tätini, "vaikka hyvässä tarkoituksessa tehty. Sinä olet jalomielinen poika — minä arvaan, että minun nyt täytyy sanoa nuori mies — ja minä olen ylpeä sinun puolestasi, ystäväni. Tämä on kaikki hyvä. Nyt, Trot ja Agnes, katsokaamme Betsey Trotwood'in asiaa kasvoihin ja oppikaamme tietämään, millä kannalla se on".

Minä huomasin, että Agnes vaaleni tätiäni tarkasti katsellessaan. Tätini, joka taputti kissaansa, katseli puolestaan hyvin tarkasti Agnes'ia.

"Betsey Trotwood'illa", lausui tätini, joka ei koskaan ollut ilmoittanut raha-asioitansa kenellekään: "— minä en tarkoita sisartasi, Trot, rakas poikani, vaan itseäni — oli jommoinenkin omaisuus. Vähät siitä, kuinka suuri; kylläksi suuri elättämään häntä. Suurempikin, sillä hän oli säästänyt vähän ja kartutti sitä. Betsey pani ajaksi rahansa valtiopapereihin ja lainasi ne sitten asiamiehensä neuvosta takuuta vastaan maatiloissa. Tämä kannatti sangen hyvin ja tuotti varsin edullisen koron, siksi kuin Betsey maksettiin. Minä puhun Betsey'stä niinkuin sotalaivasta. Hyvä! Silloin tuli Betsey'n etsiä jotakin paikkaa, mihin nyt tiloittaa rahansa. Hän luuli jo olevansa viisaampi, kuin hänen asiamiehensä, joka ei ollut niin hyvä asiamies siihen aikaan, kuin hän ennen oli — minä tarkoitan teidän isänne, Agnes — ja sai päähänsä, että hän itse tiloittaisi niitä. Niin hän vei porsaansa", lausui tätini, "muille markkinoille; ja kovin huonot markkinat ne havaittiin olevan. Ensiksi hävisi hän vuorityön toimissa, sitten hävisi hän sukellushankkeissa — oli määrä onkia aarteita taikka muuta Tom Tidler'in tavaraa", selitti tätini, nenäänsä hivuttaen; "ja sitten hävisi hän taas vuorityön toimissa, ja päälle päätteeksi hävisi hän pankkitoimissa.

Minä en tiedä, mikä pankin osakkeitten hinta kappaleen aikaa olikaan", lausui tätini; "sata prosenttia luvattiin vähintään, luulen minä; mutta pankki oli toisessa päässä mailmaa ja meni kuperinkeikkaa, en tiedä mistä syystä; tavalla taikka toisella se hajosi eikä koskaan tahdo eikä koskaan voi maksaa kuutta pennyä; mutta Betsey'n kuuden pennyn kappaleet olivat siinä kaikki, ja sinne ne menivät. Mitä vähemmin puhutaan siitä, sitä parempi!" Tätini päätti tämän filosofillisen katsauksen sillä, että hän jonkunlaisella voitonriemulla loi silmänsä Agnes'iin, jonka kasvoihin puna vähitellen palasi.

"Rakas Miss Trotwood, onko tässä koko kertomus?" lausui Agnes.

"Minä toivon, että siinä on kyllin, lapseni", sanoi tätini. "Jos olisi löytynyt enemmän rahoja hukata, ei suinkaan kertomus vielä olisi loppunut. Betsey olisi osannut heittää nekin toisten perästä ja epäilemättä aloittanut uutta pääkappaletta. Mutta rahaa ei löytynyt enemmän, ja sen vuoksi loppuu juttukin".

Agnes oli ensin kuunnellut pidätetyllä hengellä. Hänen kasvojensa puna tuli ja meni yhä, mutta hän hengitti alttiimmin. Minä luulin tietäväni, minkä vuoksi. Minä luulin hänen pelkäävän, että hänen isä raukkansa oli jollakin tapaa syypää siihen, mitä oli tapahtunut. Tätini otti hänen kätensä omaan käteensä ja nauroi.

"Onko tämä koko kertomus?" toisti tätini. "No, kyllä se on koko, paitsi: 'Ja hän eli aina onnellisena sen jälkeen'. Ehkä minä saan lisätä tämän Betsey'stä vielä jonakin päivänä. Nyt on teillä, Agnes, terävä pää. Niin myöskin sinulla, Trot, muutamissa asioissa, vaikk'en aina saata kehua sitä sinusta"; ja tässä tätini omituisella jäntevyydellä pudisti päätänsä minulle. "Mikä on tehtävä? Taloni tuottaa keskimäärin seitsemänkymmentä puntaa vuoteensa. Minä luulen, että saamme varmuudella laskea tulon siksi. Hyvä! — Siinä on kaikki, mitä meillä on", lausui tätini, joka, niinkuin muutamat hevoset, oli erinomainen siitä, että hän aivan äkkiä pysähtyi, kun hän näytti olevan parhaassa vauhdissansa.

"Sitten", arveli tätini levättyänsä, "on meillä Dick. Hänen kauttansa tulee sata puntaa vuoteensa, mutta tietysti täytyy käyttää ne häntä varten. Minä lähettäisin hänet mieluisammin pois, vaikka tiedän, että olen ainoa, joka panee arvoa häneen, kuin pitäisin häntä luonani käyttämättä hänen rahaansa häntä itseä varten. Kuinka nyt Trot ja minä vast'edes parhaiten tulemme toimeen varoillamme? Mitä te, Agnes, sanotte?"

"*Minä* sanon, täti", keskeytin minä, "että minun täytyy ruveta johonkin!"

"Ruveta sotamieheksi kaiketi?" vastasi tätini levottomasti; "taikka mennä merelle? Minä en tahdo kuulla semmoisia. Sinusta täytyy tulla proktori. Me emme tahdo mitään särjetyitä päitä meidän suvussamme, jos suvaitsette, Sir".

Minä yritin selittämään, etten tahtonut aloittaa tuommoista elatuskeinoa suvussamme, kun Agnes kysyi, olivatko huoneeni hyyrätyt pitkäksi ajaksi.

"Te osasitte oksaan, rakas tyttöni", lausui tätini. "Niistä ei pääse ainakaan puoleen vuoteen, jollei niitä saa vouratuksi pois vähempään hyyryyn, enkä minä sitä usko. Viimeinen asukas kuoli tänne. Viisi henkeä kuudesta tappaisi — tietysti — tuo nankini-nainen villaisella alushameella. Minulla on vielä vähän puhdasta rahaa; ja minä arvelen, niinkuin te, että paras asia, jonka voimme tehdä, on se, että asumme täällä, siksi kuin hyyry-aika loppuu, ja hankimme Dick'ille makuuhuoneen jossakin likellä".

Minä katsoin velvollisuudekseni viitata siihen vaivaan, jota tätini saisi nähdä, kun hänen olisi täytymys elää lakkaamattomassa guerilla-sodassa Mrs. Crupp'in kanssa; mutta hän suoritti tämän aineen lyhyesti sillä selityksellä, että hän kohta vihollisuuden ilmestyessä oli valmis kummastuttamaan Mrs. Crupp'ia koko hänen loppu-elämäkseen.

"Minä olen ajatellut, Trotwood", lausui Agnes epäillen, "että jos sinulla olisi aikaa —".

"Minulla on paljon aikaa, Agnes. Minä olen aina vapaa kello neljän taikka viiden jälkeen, ja minulla on aikaa varhain aamulla. Tavalla taikka toisella on minulla yltäkyllin aikaa", sanoin minä, tietäen, että punehduin vähän, kun ajattelin niitä tunteja, joita olin menettänyt kuljeksiessani ympäri kaupunkia taikka Norwood'in tiellä.

"Minä tiedän, ettet halpelisti sihteerin virkaa", arveli Agnes luokseni tullen ja puhuen matalalla äänellä, joka oli niin täynnä suloa ja toivokasta huolenpitoa, että vielä nytkin kuulen sen.

"Halpelistin, rakas Agnes'ini?"

"Sillä", jatkoi Agnes, "tohtori Strong on pannut toimeen aikomuksensa luopua virastaan ja tullut London'iin asumaan; ja hän kysyi isältäni, tiedän minä, voiko hän neuvoa hänelle ketään. Etkö luule, että hän mieluisammin valitsisi vanhan lempi-oppilaansa, kuin kenenkään muun?"

"Rakas Agnes!" sanoin minä. "Mitä minä tekisin ilman sinutta? Sinä olet aina minun hyvä enkelini.

Minä olen sanonut sitä sinulle ennen. Minä en koskaan katso sinua miksiäkään muuksi".

Agnes vastasi hupaisella naurullansa, että yhdessä hyvässä enkelissä (tarkoittaen Doraa) oli kylläksi; ja muistutti lisäksi minulle, että tohtorin oli ollut tapa työskennellä lukuhuoneessansa aamuisin ja iltaisin — ja että minun joutoaikani luultavasti sangen hyvästi sopisi yhteen hänen vaatimustensa kanssa. Se toivo, että voisin ansaita oman leipäni, tuskin ilahutti minua enemmän, kuin se todennäköisyys, että saisin ansaita sitä vanhan opettajani johdolla; lyhyeltä, Agnes'in neuvoa noudattaen istuin alas ja kirjoitin kirjeen tohtorille, esitellen asiaani ja ilmoittaen, että kävisin hänen luonansa seuraavana aamuna kello kymmenen. Kirjeen adresseerasin Highgate'en — sillä tässä minulle niin merkillisessä paikassa hän asui — menin ulos ja vein sen itse postikonttoriin hetkeäkään hukkaamatta.

Missä hyvänsä Agnes oli, näytti myöskin joku miellyttävä merkki hänen hiljaisesta läsnä-olostaan ilmestyvän. Palatessani näin, että tätini linnunhäkki riippui juuri niinkuin se oli riippunut niin kauan vierashuoneen akkunassa hänen talossaan; että minun nojatuolini oli asetettu avonaisen akkunan viereen samalla tapaa, kuin tätini paljon mukavampi nojatuoli Dover'issa; ja että yksin tuo ympyriäinen, viheriä varjostinkin, jonka tätini oli ottanut mukaansa, oli väännetty kiinni akkunan lautaan. Minä tiesin, kuka kaikki nämät muutokset oli tehnyt, siitä, että ne näyttivät hiljaisuudessa tapahtuneen itsestänsä; ja minä olisin silmänräpäyksellä tietänyt, kuka oli asettanut laiminlyödyt kirjani koulupäivieni vanhaan järjestykseen, vaikkapa olisin luullut Agnes'in olevan penikulmien päässä sen sijaan, että näin hänen puuhaavan niitten kanssa ja hymyilevän sitä epäjärjestyttä, johon ne olivat joutuneet.

Tätini oli hyvin mielissään Thems'in tähden (se näytti todella sangen komealta, kun aurinko paisti siihen, vaikk'ei se ollut niinkuin meri tätini talon edessä), mutta hän ei voinut sallia London'in savua, joka, sanoi hän, "pippuroitsi kaikki". Täydellinen mullistus, jossa Peggotylla oli etevä osa, tapahtui joka nurkassa huoneissani tämän pippurin vuoksi; ja minä katselin sitä, ajatellen, kuinka vähän Peggottykin näytti saavan aikaan häärinällensä, ja kuinka paljon Agnes sai aikaan ilman minkäänlaista häärinää, kun kuulumme ovea koputettavan.

"Minä arvaan", lausui Agnes vaaleten, "että se on isä. Hän lupasi tulla".

Minä avasin oven ja laskin sisään sekä Mr. Wickfield'in että Uriah Heep'in. Minä en ollut moneen aikaan nähnyt Mr. Wickfield'ia. Sen johdosta, mitä olin Agnes'ilta kuullut, tiesin odottaa suurta muutosta hänessä, mutta kuitenkin hänen ulkomuotonsa säikäytti minua.

Se ei ollut se, että hän näytti monta vuotta vanhemmalta, vaikka hän yhä oli puettu entisellä perin tarkalla puhtaudellaan; ei sekään, että kivulloinen puna hehkui hänen kasvoissansa; ei sekään, että hänen silmänsä olivat pullistuneet ja veristyneet; eikä sekään, että hänen kätensä hermoja värisytti, johon tiesin syyn, koska olin muutamia vuosia nähnyt sen vaikuttavan. Se ei ollut se, että hän oli kadottanut komean katsantonsa ja vanhan gentlemanin ryhtinsä — sillä hän ei ollut kadottanut sitä — vaan se minua kaikkein enimmänsä kummastutti, että, vaikka hänen syntyperäisen etevyytensä todistukset vielä näkyivät hänessä, hän antautui tuon huonouden matelevan perikuvan, Uriah Heep'in alle. Noitten molempien luontojen keskinäisessä asemassa tapahtunut muutos, Uriah'n valta ja Mr. Wickfield'in vallan-alaisuus, oli tuskallisempi näky minulle, kuin voin ilmoittaa. Jos olisin nähnyt apinan rupeavan ihmistä komentamaan, luulen tuskin, että se minusta olisi näyttänyt häpeällisemmältä.

Mr. Wickfield näytti itse erittäin hyvin tietävän tämän. Sisään tultuaan seiso i hän paikallansa ja painoi päänsä alaspäin, niinkuin hän olisi tuntenut sen. Tätä kesti kuitenkin vaan silmänräpäys, sillä Agnes sanoi lempeästi hänelle: "isä! tässä on Miss Trotwood — ja Trotwood, jota ette ole nähneet moneen aikaan!" Ja silloin hän lähestyi ja ojensi kankeasti kättänsä tädilleni, mutta pudisti sydämellisesti minun kättäni. Sen vähäisen seisauksen aikana, jota mainitsin, näin Uriah'n kasvojen kääntyvän mitä ilkeimpään hymyyn. Agnes näki sen myöskin, luulen minä, sillä hän vetäytyi taaksepäin hänestä.

Mitä tätini näki taikka ei nähnyt, sitä ei mikään muodon tuntia olisi voinut saada selville ilman hänen suostumustansa, rohkenen väittää. Minä luulen, ettei koskaan ole löytynyt ketään, jolla oli semmoinen järkähtämätön katsanto, kuin hänellä, kun hän tahtoi. Puheen-alaisessa tilassa olisi hänen kasvojansa sopinut verrata akkunattomaan muuriin, siihen vähäiseen valoon katsoen, joka niistä levisi hänen ajatuksiinsa, siksi kuin hän tavallisella äkillisyydellään keskeytti äänettömyyden.

"No, Wickfield!" lausui tätini; ja Mr. Wickfield katsahti ylös häneen ensi kerran. "Minä olen kertonut tyttärelle, kuinka hyvin olen käyttänyt rahani, kosk'en voinut uskoa niitä teille, joka rupeatte ruostumaan raha-asioissa. Me olemme neuvotelleet yhdessä ja, kaikki seikat lukuun otettuina, tulleet hyvään päätökseen. Agnes maksaa mielestäni yhtä paljon kuin koko firma".

"Jos minä saisin nöyrästi tehdä yhden muistutuksen", sanoi Uriah Heep, ruumistansa luikerruttaen,

"pidän kaikin puolin Miss Betsey Trotwood'in ajatusta ja olisin peräti onnellinen, jos Miss Agnes myöskin olisi asiakumppani".

"Olettehan itse asiakumppani", vastasi tätini, "ja siinä on melkein kylläksi teille, toivon minä. Kuinka voitte, Sir?"

Vastaukseksi tähän kysymykseen, joka asetettiin hänelle erinomaisen lyhyesti, sanoi Mr. Heep, kömpelösti puserrellessaan sitä sinistä laukkaa, jota hän kantoi, että hän voi sangen hyvin, kiitti tätiäni ja toivotti hänelle samaa.

"Ja te Master — Mister Copperfield aioin sanoa", jatkoi Uriah, "minä toivon, että tekin voitte hyvin! Minua ilahuttaa, että saan nähdä teitä, Mister Copperfield, nykyisessäkin tilassa".

Tästä olin varma, sillä hän näytti olevan sydämestään mielissään siitä.
"Nykyinen tila ei ole semmoinen, kuin ystävänne soisivat teille, Mister Copperfield, mutta raha se ei miestä tee; se on — minä en todellakaan halvoilla hengenlahjoillani pysty selittämään, mikä se on", lausui Uriah imartelevasti väänneksien, "mutta raha se ei ole!"

Tässä hän pudisti kättäni; ei niinkuin tavallisesti, vaan seisoen etäällä minusta ja nostaen kättäni ylös ja alas niinkuin pumpun tankoa, jota hän hiukan pelkäsi.

"Ja miltä me mielestänne näytämme, Master Copperfield — Mister aioin sanoa?" liehitteli Uriah. "Eikö Mr. Wickfield ole mielestänne kukoistava, Sir? Vuodet eivät vaikuta paljon meidän firmassamme, Master Copperfield, paitsi että ne koroittavat halpoja, äitiäni ja itseäni — ja kehittävät", lisäsi hän joksikin jälki-ajatukseksi, "kaunottaria, nimittäin Miss Agnes'ia".

Tämän kohteliaisuuden lausuttuaan ryhtyi hän ruumistansa niin inhottavalla tavalla, että tädiltäni, joka oli istunut ja katsonut häntä suorastansa kasvoihin, loppui kaikki kärsivällisyys.

"Hiisi vieköön miehen!" sanoi tätini vakavasti, "mikä häntä vaivaa? Älkäätkä olko galvanillinen, Sir?"

"Minä pyydän anteeksi, Miss Trotwood", vastasi Uriah, "minä huomaan, että olette heikkohermoinen".

"Menkäätkä järveen, Sir!" lausui tätini, joka ei suinkaan ollut leppynyt. "Älkäätkä rohjetko laskea tuommoisia! Minä en ole ensinkään semmoinen. Jos olette ankerias, Sir, käyttäkäätkä itseänne niinkuin ankerias. Jos olette mies, hallitkaat jäseniänne, Sir! Hyvä Jumala!" huudahti tätini kovasti suuttuneena, "minä en aio antaa tuommoisten kiemuroimisten ja väännelemisten saattaa itseäni järjeltä!"

Mr. Heep oli vähän häpeissänsä, niinkuin enimmäkseen ihmiset olisivat olleet, tästä räjähyksestä, jonka voima lisääntyi siitä suuttuneesta tavasta, jolla tätini jälestäpäin liikahteli tuolillansa ja pudisti päätänsä, niinkuin hän olisi hankkinut hypätä taikka karata Uriah'n kimppuun. Mutta tämä sanoi minulle syrjään nöyrällä äänellä:

"Minä tiedän hyvin, Master Copperfield, että vaikka Miss Trotwood on oivallinen lady, hän on äkkipikainen mielenlaadultaan (minä todella luulen, että minun oli ilo halpana konttoristina tuntea hänet, ennenkuin te, Master Copperfield), ja aivan luonnollista, totta puhuen, on, että nykyiset asianhaarat ovat tehneet hänet vielä pikaisemmaksi. Kummallista on, ettei hän ole käynyt paljon äreämmäksi! Minä tulinkin ilmoittamaan, että jos löytyi jotain, jota äiti ja minä itse, taikka Wickfield ja Heep, voisimme tehdä nykyisessä tilassa, olisimme todella iloiset. Minä saanen mennä niin pitkälle?" kysyi Uriah, kivullosesti hymyillen asiakumppanilleen."

"Uriah Heep", lausui Mr. Wickfield yksitoikkoisella, väkinäisellä tavalla, "on se, joka toimii asiakumppanuudessamme, Trotwood. Siihen, mitä hän sanoo, suostun täydellisesti. Te tiedätte, että minä ennen pidin paljon väliä teillä. Mutta sitäkin katsomatta suostun täydellisesti siihen, mitä Uriah sanoo!"

"Oh, mikä palkinto tämmöisen luottamuksen osoitus on", arveli Uriah, nostaen ylös toista jalkaansa, että oli syy pelätä, että hän saisi tätini uudestaan kimppuunsa, "mutta minä toivon voivani tehdä jotakin, säästääkseni häneltä ammattimme vaivoja, Master Copperfield!"

"Uriah Heep'istä on minulla suuri helpoitus", lausui Mr. Wickfield samalla unteloisella äänellä. "Minä olen päässyt raskaasta taakasta, Trotwood, kun sain semmoisen asiakumppanin".

Tuo punainen kettu pani Mr. Wickfield'in sanomaan nämät kaikki, että tämä ilmestyisi minun edessäni semmoisena, joksi hän oli kuvannut häntä sinä iltana, jolloin hän myrkytti leponi. Minä näin taas saman ilkeän hymyn hänen kasvoissansa ja huomasin, kuinka hän tarkasteli minua.

"Ettehän lähde vielä, isä?" kysyi Agnes tuskallisesti. "Ettekö tahdo kävellä takaisin Trotwood'in ja minun kanssani?"

Hän olisi, luullakseni, katsonut Uriah'n puoleen, ennenkuin hän vastasi, joll'ei tämä kunnan mies olisi ennättänyt häntä.

"Minulla on asioita ajettavana", lausui Uriah; "muutoin olisin ylen mielelläni pysynyt ystävieni luona. Mutta minä jätän asiakumppanini edustamaan firmaa. Miss Agnes, aina teidän palvelianne! Minä toivotan teille hyvää päivää, Master Copperfield, ja lausun nöyrän kunnioitukseni Miss Betsey Trotwood'ille".

Tällä puheella hän poistui, suudellen isoa kättänsä ja uskotellen meitä, niinkuin naamarin takaa.

Me istuimme tuossa, puhuen tunnin taikka pari hupaisista, vanhoista Canterbury'n ajoistamme. Agnes'in haltuun jätettynä kävi Mr. Wickfield pian enemmän entisen itsensä näköiseksi, vaikka hänessä huomasi jonkunlaista vakavaa alakuloisuutta, jota hän ei saanut luovutetuksi. Kuitenkin hän kirkastui ja häntä huvitti silminnähtävästi kuulla meidän johdattavan mieleemme pieniä tapauksia vanhasta elämästämme, joista hän sangen hyvin muisti monta. Hän sanoi, että, kun hän taas oli kolmen kesken Agnes'in ja minun kanssani, tuntui siltä, kuin entiset ajat olisivat palanneet; ja hän soi Jumalan kautta, etteivät ne koskaan olisi muuttuneet. Minä olen varma, että Agnes'in leppeissä kasvoissa ja jo hänen kätensä herkässä kosketuksessa, kun se lepäsi isän käsivarrella, oli joku voima, joka sai toimeen tämän ihmeen.

Tätini, joka melkein koko tämän ajan puuhasi Peggoty'n kanssa sisähuoneessa, ei tahtonut seurata meitä heidän asuntoonsa, vaan kehoitti minua menemään; ja minä menin. Me söimme päivällistä yhdessä. Päivällisen jälkeen istui Agnes Mr. Wickfield'in vieressä, niinkuin ennen, ja kaatoi viiniä hänelle. Hän otti, mitä Agnes antoi hänelle, eikä enempää — niinkuin lapsi — ja me istuimme kaikki kolme yhdessä akkunon luona, siksi kuin ilta saapui. Kun oli melkein pimeä, laskeusi Mr. Wickfield jollekin sohvalle. Agnes pani tyynyn hänen päänsä alle ja kallistui hänen puoleensa vähäksi aikaa; ja kun hän palasi akkunon luo, ei ollut niin pimeä, etten voinut nähdä, kuinka kyynelät kiilsivät hänen silmissään.

Minä rukoilen Jumalaa, etten koskaan unhottaisi tätä kallista tyttöä hänen rakkaudessaan ja vilpittömyydessään tähän elämäni aikaan; sillä, jos sen tekisin, lähestyisin varmaan loppuani, ja silloin tahtoisin muistaa häntä parhaiten! Hän täytti sydämeni semmoisilla hyvillä päätöksillä, lujitti esimerkillänsä heikkouttani, johdatti — en tiedä kuinka; hän oli liian ujo ja hellä monilla sanoilla neuvomaan — levotonta intoani ja epävakaisia aikomuksiani, että kaikki, mitä vähän hyvää olen tehnyt, ja kaikki, mitä pahaa olen välttänyt, sai alkunsa hänestä, siitä olen varma.

Ja kuinka hän puhui minulle Dorasta, akkunani luona pimeässä istuessamme; kuunteli, kun minä ylistin tätä; ylisti itse; ja vuodatti tämän feen-kaltaisen olennon ympäri muutamia säteitä omasta puhtaasta valostansa, jotka saattivat sen vielä kalliimmaksi ja viattommaksi minun silmissäni! Voi, Agnes, lapsuuteni sisar, jos minä silloin olisin tietänyt, mitä kauan aikaa perästäpäin tiesin! —

Ulos tullessani oli joku kerjäläinen kadulla; ja kun käänsin kasvojani akkunaa kohden, ajatellen Agnes'in levollisia, serafin-kaltaisia silmiä, sai hän minut hypähtämään sillä, että hän, niinkuin aamullisen puheemme kaikku, hiljalleen lausui:

"Sokea! sokea! sokea!"

VIIDES LUKU.

Innostusta.

Minä aloitin seuraavan päivän toistamiseen romalaiseen kylpyyn sukeltamalla ja lähdin sitten Highgate'en. Minä en ollut enää alakuloinen. Minä en pelännyt kulunutta takkia enkä halannut uljaita kimoja. Koko se tapa, jolla ajattelin viimeistä onnettomuuttamme, oli muuttunut. Minun oli velvollisuus osoittaa tädilleni, ettei hänen entinen hyvyytensä ollut tuhlattu pois mihinkään tunnottomaan, kiittämättömään esineeseen. Minun tuli hyödykseni käyttää nuorempien päivieni kovaa opetusta ja ryhtyä työhön lujalla ja vakavalla sydämellä. Minun tuli tarttua puunhakkaajan kirveeseen ja raivata itselleni tietä vastusten metsän läpi, kaataen puita, siksi kuin pääsin Doran luo. Ja minä astuin kelpo

vauhtia, niinkuin kaikki olisi saatu aikaan vaan kävelemällä.

Kun havaitsin itseni olevan tutulla Highgate'n tiellä, vieläpä ihan toisenlaisessa toimessa, kuin entisillä huviretkilläni, joista se muistutti, tuntui siltä, kuin täydellinen muutos olisi tapahtunut koko elämässäni. Mutta tämä ei lannistanut minua. Uusi elämä tuotti uuden tarkoituksen, uuden aikomuksen. Suuri oli työ; palkinto arvaamattoman kallis. Dora oli palkinto, ja Dora täytyi minun voittaa.

Minä jouduin semmoiseen intoon, että olin pahoillani, kun ei takkini jo ollut vähän kulunut. Minä tahdoin päästä kaatamaan noita puita vastusten metsässä semmoisilla oloilla, jotka osoittaisivat voimaani. Minun teki suuresti mieli pyytää erästä vanhaa miestä, joka, rautalankaiset silmälasit päässä, rouhensi kiviä tiellä, lainaamaan itselleni vasaraansa hetkeksi ja antamaan minun rakentaa itselleni kivinen silta Doran luo. Minä kiihoitin itseäni semmoiseen lämpimän määrään ja tulin niin hengästyneeksi, että minusta tuntui, kuin olisin ansainnut tiesi kuinka paljon rahaa. Tässä tilassa astuin vähäiseen asuntoon, jonka näin olevan hyrrättävänä, ja tutkin sitä tarkasti — sillä minä huomasin tarpeelliseksi, että olin käytöllinen. Se sopi ihmeen hyvin Doralle ja minulle: siinä oli edustalla vähäinen puutarha, jossa Jip'in kelpaisi juosta ympäri ja aidakkeen takaa haukkua käsityöläisiä, ja oivallinen huone ylikerroksessa tätiäni varten. Minä tulin ulos jälleen kuumempana ja hätäisempänä, kuin koskaan, ja riensin Highgate'en semmoisella kiiruulla, että tulin sinne tuntia varemmin, kuin tarvitsi; ja vaikk'en olisi tullutkaan, olisi minun täytynyt kävellä jähdyttääkseni itseäni, ennenkuin olin ensinkään mahdollinen ilmestymään. Tämän tarpeellisen valmistustyön suoritettua, oli ensimmäinen huoleni etsiä tohtorin asuntoa. Se ei ollut siinä Highgate'n osassa, jossa Mrs. Steerforth asui, vaan vastapäisellä puolella tässä vähäisessä kaupungissa. Tämän havaittuani palasin minä jonkunlaisesta viehätyksestä, jota en voinut vastustaa, eräälle syrjäkadulle lähelle Mrs. Steerforth'in kartanoa ja tähystelin puutarhan muurin ylitse. Steerforth'in huone oli tarkasti suljettu. Kasvihuoneen ovet olivat auki, ja Rosa Dartle käveli avopäin nopeilla, kiivailla askelilla edestakaisin somer-käytävällä nurmikon vieressä. Hän johdatti mieleeni villi-eläintä, joka tallatulla tiellä laahaa kahleitaan ja näännyttää sydäntänsä.

Minä poistuin hiljaisesti tähysteliän paikaltani ja karttaen tämänpuolista seutua sekä suoden, etten olisi mennyt likelle sitä, käyskelin siellä täällä, siksi kuin kello oli kymmenen. Hoikka-torninen kirkko, joka nyt seisoo ylinnä mäellä, ei ollut silloin siellä ilmoittamassa, mikä aika oli. Vanha, punatiilinen rakennus, jota käytettiin kouluksi, oli sen asemalla; ja kaunis vanha kouluhuone se lienee ollut, sitä myöden kuin minä muistan sitä.

Kun lähestyin tohtorin taloa — sievää, vanhaa paikkaa, johon hän näytti panneen vähän rahaa, niistä korjauksista ja koristuksista päättäen, jotka näyttivät äskettäin valmistuneen — näin hänen säärystimineen kaikkineen jaloittelevan viereisessä puutarhassa, niinkuin hän ei koskaan olisi laannut jaloittelemasta siitä ajasta, kuin olin hänen oppilaansa. Hänellä oli myöskin vanhat kumppaninsa ympärillään; sillä siellä oli paljon korkeita puita lähellä, ja pari kolme peltovaresta astuskeli ruohossa häntä katsastellen, niinkuin Canterbury'n peltovarekset olisivat kirjoittaneet heille hänestä ja he sen johdosta tyystisti tarkastelleet häntä.

Koska tiesin, että oli mahdoton saada häntä mitään huomaamaan näin kaukaa, uskalsin avata veräjän ja kävellä hänen jälkeensä, että kohtaisin hänet, kun hän kääntäisi takaisin. Kun hän käänsi ja tuli minua kohden, katseli hän minua tuokion miettiväisesti, ilmeisesti minua ollenkaan ajattelematta; mutta sitten hänen hyvänsuovat kasvonsa osoittivat erinomaista mieltymistä, ja hän tarttui minuun molemmin käsin.

"No, rakas Copperfieldini", lausui tohtori; "olettehan nyt aika mies! Kuinka voitte? Minua ilahuttaa nähdä teitä. Rakas Copperfieldini, kuinka suuresti olette varttuneet! Te olette — niin — voi sentään!"

Minä toivoin, että hän voi hyvin, ja Mrs. Strong myöskin.

"Kyllä!" vastasi tohtori; "Annie voi varsin hyvin ja käy varmaan iloiseksi, kun hän saa nähdä teidät. Te olitte aina hänen lemmittynsä. Hän sanoi niin eilen illalla, kun näytin hänelle kirjeenne. Ja — niin tosiaan — te muistatte Mr. Jack Maldon'in, Copperfield?"

"Täydellisesti, Sir".

"Tietysti", sanoi tohtori. "*Hänkin* voi sangen hyvin".

"Onko hän tullut kotiin, Sir?" kysyin minä.

"Indiastako?" arveli tohtori. "On. Mr. Jack Maldon ei sietänyt ilman-alaa siellä, ystäväni. Mrs. Markleham — te ette ole unhottaneet Mrs. Markleham'ia?"

"Unhottaneet 'vanhaa soturia!' Ja niin lyhyellä aikaa!"

"Mrs. Markleham raukka", lausui tohtori, "oli kovin pahoillansa hänen tähtensä; sentähden toimitimme hänet takaisin jälleen ja ostimme hänelle vähäisen patentti-paikan, joka soveltuu hänelle paljon paremmin".

Minä tunsin kylläksi Mr. Jack Maldon'in, tästä kertomuksesta arvatakseni, että se oli semmoinen paikka, jossa ei ollut paljon työtä, mutta hyvä palkka. Tohtori, joka tällä välin käveli edestakaisin, käsi olkapäälläni ja nuot lempeät kasvot rohkaisevaisesti minua kohden käännettyinä, jatkoi:

"Mitä nyt, rakas Copperfieldini, teidän ehdoitukseenne tulee, se on, totta puhuen, sangen ilahuttava ja mieluisa minulle; mutta ettekö luule voivanne muulla lailla ansaita paremmin? Te pääsitte, tiedättehän, hyvin eteväksi meillä ollessanne. Te pystytte moneen hyvään asiaan. Te olette laskeneet semmoisen perustuksen, että siihen sopii asettaa mikä rakennus hyvänsä; ja eikö ole vahinko, että panisitte elämäenne kevään niin halpaan toimeen, kuin minä voin tarjota?"

Minä hehkaannuin taas ja puhuen, niinkuin pelkään, jotenkin katkonaisella tavalla, puollustin pyyntöäni lujasti; muistuttaen tohtorille, että minulla jo oli virka.

"Hyvä, hyvä", vastasi tohtori, "se on totta. Tosin se asia, että teillä on virka ja että ahkerasti opettelette sitä harjoittamaan, muuttaa paljon. Mutta, hyvä, nuori ystäväni, mitä seitsemänkymmentä puntaa vuoteensa on?"

"Se saattaa tulomme kahta suuremmaksi, tohtori Strong", sanoin minä.

"Hyvä Jumala!" vastasi tohtori. "Kun ajattelee sitä! Ei sen vuoksi, että tahtoisin sanoa, että palkka välttämättömästi on rajoitettu seitsemänkymmeneen puntaan vuoteensa, koska aina olen aikonut antaa sille nuorelle ystävälle, jota näin käyttäisin, lahjan lisäksi. Aivan varmaan", lausui tohtori, yhä kuljettaen minua edestakaisin, käsi olkapäälläni, "olen aina ottanut lukuun vuotuisen lahjan".

"Rakas opettajani", lausuin minä (tällä kertaa tyvenesti), "jolle jo olen suuremmassa velassa, kuin mitä ikinä voin maksaa —".

"Ei, ei", keskeytti tohtori. "Älkääät millään muotoa!"

"Jos tahdotte hyväksyä sitä aikaa, joka minulta liikenee, nimittäin aamu- ja iltakaudet, ja katsotte työtäni seitsemänkymmenen punnan arvoiseksi vuoteensa, teette minulle niin suuren hyvän työn, etten voi sitä sanoa".

"Voi minua!" lausui tohtori viattomasti. "Kun ajattelee, että näin vähällä saa aikaan niin paljon! Voi, voi! Mutta jos saatatte ansaita muualla paremmin, ettekö mene sinne? Lupaatteko sanallanne?" kysyi tohtori — tämä oli aina suuri vetoaminen meidän, poikien, kunniantuntoomme.

"Sanallani, Sir!" vastasin minä, noudattaen vanhaa koulutapaamme.

"Olkoon siis menneeksi!" arveli tohtori, taputtaen minua olkapäälleni ja yhä pitäen kättänsä siinä, kun vielä kävelimme edestakaisin.

"Ja minä tulen kahtakymmentä kertaa onnellisemmaksi, Sir", sanoin minä vähäisellä — minä toivon viattomalla — imartelevaisuudella, "jos minua käytetään sanakirjan työhön".

Tohtori pysähtyi, taputti hymyillen minua olkapäälleni jälleen ja huudahti semmoisella voitonriemulla, joka oli erittäin hauska katsella ja josta olisi sopinut päättää, että olin tunkenut inhimillisen viisauden syvimpään pohjaan: "rakas, nuori ystäväni, te olette arvannut oikein. Se on sanakirjan työhön!"

Kuinka se saattikaan olla mitään muuta! Hänen plakkarinsa olivat yhtä täynnä sanakirjaa, kuin hänen päänsäkin. Se pisti ulos hänestä joka taholta. Hän kertoi minulle, että hän, koulu-elämästään luovuttuaan, kummallisessa määrässä oli edistynyt siinä; sekä ettei mikään sopinut hänelle paremmin, kuin esitetty aamu- ja iltatyön aika, sentähden, että hänen oli tapa päivällä kävellä miete-lakki päässä. Hänen paperinsa olivat vähän sekaannuksissa, koska Mr. Jack Maldon nykyisin oli tarjounut toimittamaan hänelle amanuensin virkaa eikä ollut tottunut tähän työhön; mutta pian me oikealle kannalle asettaisimme, mitä oli väärin, ja menestyisimme mainiosti. Jälestäpäin, kun olimme ryhtyneet työhömmme, huomasin Mr. Jack Maldon'in kokeet itselleni vaikeammiksi, kuin olin odottanut, sillä hän ei ollut tyytynyt siihen, että hän laski summalta virheitä, vaan oli lisäksi piirtänyt niin monta sotamiestä ja naispäätä tohtorin käsikirjoitukseen, että usein eksyin täydellisiin epätiedon labyrinteihin.

Tohtori oli varsin onnellinen, kun hän ajatteli, että yhdessä rupeisimme työskentelemään tässä ihmeellisessä teoksessa, ja me päätimme ruveta seuraavana aamuna kello seitsemän. Meidän oli määrä tehdä työtä kaksi tuntia joka aamu, ja kaksi, kolme tuntia joka ilta, paitsi lauantaisin, jolloin minä saisin levätä. Sunnuntaisin saisin tietysti myöskin olla jouten, ja minä katsoin näitä ehtoja sangen helpoiksi.

Kun näin olimme keskinäiseksi mielihyväksi järjestäneet toimmme, vei tohtori minut sisään, esitelläkensä minua Mrs. Strong'ille, jonka tapasimme tohtorin uudesta lukuhuoneesta hänen kirjojansa tomuttamasta — jota vapautta noitten pyhien suosikkiensa suhteen hän ei koskaan sallinut kenellekään muulle.

He olivat minun tähteni viivytäneet aamiaistansa, ja me istuimme pöytään yhdessä. Me emme olleet kauan istuneet, ennenkuin Mrs. Strong'in kasvoista näin, että joku lähestyi taloa, vaikk'en kuullut mitään ääntä. Joku ratsastava gentlemani tuli portille, talutti, ohjakset käsivarrellaan, hevosensa vähäiseen pihaan, niinkuin hän olisi ollut kokonaan kotona, satoi sen renkaasen tyhjän vaunu-vajan seinään ja astui aamiais-huoneeseen, ratsu-vitsa kädessä. Se oli Mr. Jack Maldon; eikä Mr. Jack Maldon ollut ensinkään parantunut Indiassa, siltä minusta näytti. Mutta minä arvostelin silloin niin ankaran siveellisesti nuoria miehiä, jotka eivät kaataneet puita vastusten metsässä, että tulee sovelialla varovaisuudella vastaan-ottaa minun muistutukseni.

"Mr. Jack!" lausui tohtori, "Copperfield!"

Mr. Jack Maldon pudisti kättäni, mutta mielestäni jotenkin penseästi ja jollakin välinpitämättömällä suojelian katsannolla, josta salaisesti suutuin. Mutta hänen välinpitämättömyytensä oli kummallinen näky, paitsi kun hän puhutteli serkkuunsa Annie'ta.

"Oletteko syöneet aamiaista tänäpäpä, Mr. Jack?" kysyi tohtori.

"Minä syön tuskin milloinkaan aamiaista, Sir", vastasi hän, heittäen päätänsä taaksepäin nojatuolissaan. "Minä huomaan, että se haittaa minua".

"Onko mitään uutisia tänään?" kysyi tohtori.

"Ei mitään, Sir", vastasi Mr. Maldon. "Puhutaan ihmisistä, jotka ovat nälissään ja suutuksissaan Pohjois-Englannissa, mutta aina niitä on nälkäisiä ja suuttuneita jossakin".

Tohtori näytti totiselta ja sanoi, niinkuin hän olisi tahtonut vaihtaa puhe-ainetta, "ei ole siis mitään uutisia; joka on sama, sanotaan, kuin hyvät uutiset".

"Sanomalehdissä on pitkä juttu, Sir, jostakin murhasta", jatkoi Mr. Maldon. "Mutta aina joku murhataan, enkä minä lukenut sitä".

Siihen aikaan ei, luullakseni, katsottu penseyden osoitusta kaikkien ihmiskunnan tekojen ja intohimojen suhteen niin erinomaiseksi ominaisuudeksi, kuin olen huomannut sitä jälestäpäin katsottavan. Minä olen havainnut tuommoisen penseyden hyvin muodinmukaiseksi. Minä olen nähnyt sitä tuotavan esiin semmoisella menestyksellä, että olen kohdannut muutamia hienoja ladyjä ja gentlemaneja, joitten olisi sopinut yhtä hyvin syntyä kaalimadoiksi. Se ehkä vaikutti enemmän minuun silloin, koska se oli jotakin uutta minulle, mutta ei se suinkaan puolestansa koroittanut ajatustani Mr. Jack Maldon'ista eikä lujittanut luottamustani häneen.

"Minä tulin kysymään, tekeekö Annie'n mieli mennä operaan tänä iltana", lausui Mr. Maldon, kääntyen Mrs. Strong'in puoleen. "Se on viimeinen hyvä ilta tällä näytäntökäudella; ja siellä on eräs laulajatar, jota hänen todella pitäisi kuulla. Hän on aivan erinomainen. Paitsi sitä on hän niin viehättävän ruma", ja Mr. Maldon vaipui entiseen välinpitämättömyyteensä.

Tohtori, jota aina kaikki huvitti, mikä, hänen luullaksensa, huvitti hänen nuorta vaimoansa, kääntyi nyt tämän puoleen ja sanoi:

"Sinun tarvitsee mennä, Annie. Sinun tarvitsee mennä".

"Minä en juuri huolisi", sanoi tämä tohtorille. "Minä jään mieluisammin kotiin. Minä jäisin paljon mieluisammin kotiin".

Serkkuunsa katsahtamatta puhutteli Mrs. Strong sitten minua ja kysyi minulta Agnes'ista, saisiko hän nähdä tätä ja oliko luultavaa, että Agnes tulisi tänään. Mrs. Strong oli niin hämmentynyt, että minua kummastutti, kuinka tohtorikaan, joka levitti voita paahdetulle leivällensä, saatti olla niin ilmeistä asiaa näkemättä.

Mutta tohtori ei nähnyt mitään. Hän sanoi hyvänsävyisesti vaimollensa, että hän oli nuori, että hänen täytyi huvitella ja hauskutella eikä saanut sallia, että hänen ikävä, vanha toverinsa ikävystytti hänen elämänsä. Paitsi sitä, lausui hän, tahtoi hän kuulla vaimonsa laulavan kaikkia tuon uuden laulajattaren lauluja; ja kuinka tämä siihen pystyi, jollei hän mennyt? Niin tohtori yhä pyysi sopia asiasta hänen puolestaan, ja Mr. Jack Maldon'in oli määrä tulla takaisin päivällisiksi. Kun tämä oli päättynyt, lähti hän, arvaan minä, patentti-paikkaansa; oli kuinka tahansa, hän lähti pois ratsullansa, kovin joutilalta näyttäen.

Seuraavana aamuna olin utelias tietämään, oliko Mrs. Strong käynyt operassa. Hän ei ollut käynyt, vaan oli lähettänyt sanan London'iin ja päästänyt serkkunsa hänen lupauksestaan. Hän oli illalla mennyt ulos tapaamaan Agnes'ia ja oli saanut tohtorin seuraamaan itseänsä; ja he olivat palanneet kotiin ketojen poikki, jutteli tohtori minulle, koska ilta oli ollut kaunis. Minä tuumailin silloin, olisiko Mrs. Strong mennyt operaan, jollei Agnes olisi ollut kaupungissa, ja vaikuttiko Agnes hyvää hänenkin suhteensa!

Mrs. Strong ei näyttänyt erittäin onnelliselta, ajattelin minä; mutta hänen kasvonsa olivat hyvät taikka kovin viekkaat. Minä katselin niitä usein, sillä hän istui akkunan vieressä koko ajan, kuin teimme työtä, ja laitti aamiaistamme, jota söimme palasittain, koska olimme toimeissamme kiinni. Kun kello yhdeksältä lähdin, oli hän polvillansa lattialla tohtorin edessä, vetäen kenkiä ja säärystimiä tämän jalkaan. Muutamat viheriät lehdet, jotka riippuivat matalan huoneen avonaisen akkunan edessä, loivat jonkunlaista lientynyttä varjoa hänen kasvoilleensa; ja Doctors' Commons'iin mennessäni ajattelin koko matkan sitä iltaa, jona olin nähnyt niitten katselevan tohtoria, tämän lukiessa.

Minä olin nyt kovin ahkera: ylhäällä kello viisi aamuisin ja kotona kello yhdeksän taikka kymmenen illalla. Mutta minä olin sanomattoman tyytyväinen, kun minulla oli niin paljon työtä, enkä koskaan kävellyt verkalleen mistään syystä, vaan tunsin innokkaasti, että mitä enemmän väsytin itseäni, sitä enemmän ansaitsin Doraa. Minä en ollut vielä Doralle ilmoittanut muuttunutta tilaani, koska hän muutamien päivien perästä aikoi käydä Miss Mills'in luona, ja minä siksi lykkäsin kaikki, mitä minulla oli hänelle puhuttavaa; minä kerroin vaan hänelle kirjeissäni (kaikki meidän keskinäiset tiedonantomme toimitti salaisesti Miss Mills), että minulla oli paljon sanottavaa hänelle. Tällä välin rupesin yhä vähemmin käyttämään karhun-ihraa, heitin kokonaan hyvähajuisten saipuan ja lavendeli-veden sekä myin suurella tappiolla pois kolme liiviä, koska ne olivat liian koreat nykyisellä, vakavalla elämänradallani.

Minä en tyytynyt näihin ponnistuksiin, vaan hartaasti tahtoen tehdä jotakin lisäksi, lähdin tapaamaan Traddles'ia, joka nyt asui ylikerroksessa rintavarustimen takana jossakin rakennuksessa Castle Street'illä, Holborn'issa. Minä otin mukaani Mr. Dick'in, joka jo oli kahdesti ollut minun kanssani Highgate'ssa ja uudestaan aloittanut tuttavuuttansa tohtorin kanssa.

Minä otin Mr. Dick'in mukaani, sillä kovasti pahaksensa pannen tätäni vastoinkäymisiä ja täyttä totta uskoen, ettei mikään kaleri-orja taikka pahan-tekijä tehnyt työtä niinkuin minä, oli hän ruvennut kiusaamaan ja vaivaamaan itseänsä alakuloiseksi ja nujoksi, koska ei hänellä ollut mitään hyödyllistä tehtävää. Tässä tilassa hän vielä vähemmin, kuin muutoin, kykeni päättämään memorialiansa; ja mitä kovemmin hän puuhasi siinä, sitä useammin kuningas Kaarlo Ensimmäisen onneton pää pujahti siihen. Toden takaa pelätessäni, että hänen tautinsa pahentuisi, jollemme jollakin viattomalla tavalla voisi viekoitella häntä uskomaan, että hänestä oli hyötyä, taikka todella saisi häntä tekemään jotakin hyötyä (joka olisi parempi), päätin koettaa, voisiko Traddles auttaa meitä. Ennenkuin lähdimme, kirjoitin Traddles'ille ja kerroin täydellisesti kaikki, mitä oli tapahtunut, ja Traddles kirjoitti minulle takaisin oivallisen vastauksen, jossa hän ilmoitti osan-ottoansa ja ystävyytensä.

Me tapasimme hänet ahkerassa työssä läkki-tolpponsa ja paperiensa ääressä, jossa hän välisti virvoitukseen katseli kukkaruukun alustaa ja tuota pikkuista, pyöreätä pöytää, jotka seisovivat jossakin nurkassa vähäisessä huoneessa. Hän vastaan-otti meidät sydämellisesti ja rupesi kohta hyväksi ystäväksi Mr. Dick'in kanssa. Mr. Dick väitti varmaan nähneensä häntä ennen, ja me sanoimme molemmat: "hyvin luultavaa".

Ensimmäinen asia, josta aioin neuvotella Traddles'in kanssa, oli tämä: — minä olin kuullut, että moni eri toimissa mainio mies oli ensi aluksi laatinut kertomuksia parlamentin keskusteluista. Koska Traddles oli minulle maininnut sanomalehtiä yhdeksi toiveistansa, olin minä sovittanut yhteen nämät molemmat asiat ja ilmoitin hänelle kirjeissäni, että tahdoin tietää, kuinka minä pääsisin tammöiseen virkaan. Traddles esitteli nyt minulle, mitä hän oli kysymällä saanut tietää, nimittäin, että, paitsi harvoissa tapauksissa, jo yksistään se mekaaninen taito, jota vaadittiin, jos mieli tulla eteväksi siinä, se on, jos mieli täydellisesti ja kokonaan oppia pikakirjoituksen keinon, oli yhtä vaikea, kuin kuuden kielen oppiminen; ja että sitä voi saavuttaa, jos oli kestäväinen, vaan muutamien vuosien kuluessa. Traddles tietysti luuli, että tämä ratkaisi asian; mutta minä, jonka mielestä tässä vaan oli muutamia pitkiä puita kaadettavana, päätin kohta kirves kädessä avata itselleni tietä Doran luo tämän tiheikön lävitse.

"Minä olen kovasti kiitollinen sinulle, rakas Traddles'ini!" sanoin minä. "Minä aloitan huomenna".

Traddles näytti kummastuneelta, niinkuin hänen hyvin sopi; mutta hänellä ei ollut vielä mitään käsitystä innostuneesta tilastani.

"Minä ostan kirjan", lausuin minä, "joka sisältää hyvän opastuksen tähän taitoon; minä tutkin sitä Commons'issa, jossa minulla ei ole puoleksikaan kyllin työtä; harjoitukseksi kirjoitan ylös, mitä oikeustossamme puhutaan — Traddles, rakas toverini, minä opin sen!"

"No, voi", sanoi Traddles, silmät selällään, "minulla ei ollut mitään aavistusta, että sinulla oli niin luja luonto, Copperfield!"

Minä en tiedä, kuinka hänellä olisi voinutkaan olla, sillä se oli jotenkin uutta minullekin. Minä jätin tämän sikseen ja rupesin puhumaan Mr. Dick'istä.

"Jos, näettekö, Mr. Traddles", lausui Mr. Dick miettiväisesti, "minä voisin ryhtyä johonkin — jos osaisin lyödä rumpua taikka puhaltaa!"

Mies raukka! Minä en epäile, että hän sydämessänsä olisi pitänyt semmoista työtä kaikkein mieluisimpana. Traddles, joka ei olisi tahtonut nauraa, vaikka mikä olisi ollut, vastasi tyvenesti:

"Mutta olettehan sangen hyvä kynämies, Sir. Sinä kerroit minulle siitä, Copperfield?"

"Oivallinen!" sanoin minä. Ja hän olikin todella. Hän kirjoitti erinomaisen sievästi.

"Ettekö luule", kysyi Traddles, "että voisitte kopioita asiakirjoja, Sir, jos minä hankkisin niitä teille?"

Mr. Dick katseli minua epäileväisesti. "Kuinka teen, Trotwood?"

Minä pudistin päätäni. Mr. Dick pudisti myös päätänsä ja huokaili. "Kertokaat hänelle memorialista", lausui Mr. Dick.

Minä selitin Traddles'ille, että oli vastus pitää kuningas Kaarlo Ensimmäistä poissa Mr. Dick'in käsikirjoituksista; jolla aikaa Mr. Dick sangen kunnioittavaisesti ja vakavasti katseli Traddles'ia ja imi peukaloansa.

"Mutta ne asiakirjat, joista minä puhun, ovat jo paperille piirretyt ja päätetyt", lausui Traddles vähän mietittyänsä. "Mr. Dick'in ei tarvitse lisätä mitään niihin. Eikö tämä muuttaisi asiaa, Copperfield? Eikö kaikissa tapauksissa olisi hyvä koettaa?"

Tämä antoi meille uutta toivoa. Sillä aikaa kuin Mr. Dick huolestuneena katseli meitä tuoliltansa, laskimme Traddles ja minä syrjässä päämme yhteen ja sepitimme semmoisen tuuman, jonka johdosta saimme hänet seuraavana päivänä suurella menestyksellä ryhtymään työhön.

Yhdelle pöydälle akkunani viereen Buckingham Streett'illä asetimme sen työn, jonka Traddles hankki hänelle — joka oli semmoinen, että hän tekisi en muista kuinka monta kopiaa eräästä oikeudenkirjasta, joka koski jotakin tietä — ja toiselle pöydälle levitimme viimeisen suuren memorialin keskentekoisen alkukirjoituksen. Me teroitimme Mr. Dick'iin, että hän kopioitsisi tarkkaan sitä, joka oli hänen edessään, originalista vähintäkään poikkeamatta; ja että, kun hän katsoi tarpeelliseksi hiukankin viitata kuningas Kaarlo Ensimmäiseen, hän turvaisi memorialiin. Me kehoitimme häntä olemaan lujana tässä kohden ja jätimme hänet tätini valvottavaksi. Tätini kertoi meille jälestäpäin, että Mr. Dick ensiksi menetteli niinkuin mies, joka lyö vaskirumpuja, ja ehtimiseen jakoi huomiotansa molempain asiakirjain välille, mutta että hän, huomattuansa, että se hämmensi ja vaivasi häntä sekä että hänen kopiansa oli suoraan hänen silmiensä edessä, pian kävi siihen säännöllisellä asiamiehen tavalla käsiksi ja lykkäsi memorialinsa soveliaammaksi ajaksi. Sanalla sanoen, vaikka me tarkasti katsoimme, ettei hänellä olisi enemmän työtä, kuin oli hyvä hänelle, ja vaikk'ei hän aloittanut viikon alusta, oli hän seuraavana lauantai-iltana ansainnut kymmenen shillingiä ja yhdeksän pennyä; enkä minä eläissäni unhota, kuinka hän kävi kaikissa puodeissa naapuristossa vaihtamassa tätä aarrettansa kuuden pennyn kappaleiksi, taikka kuinka hän ilon ja ylpeyden kynelet silmissä toi ne tädilleni tarjottimella, johon hän oli järjestänyt ne sydämen muotoon. Oli niinkuin joku hyvänsuopa henki tenhovoimallaan olisi vaikuttanut häneen siitä hetkestä saakka, kuin häntä hyödyksi käytettiin; ja jos mailmassa ketään onnellista sinä lauantai-iltana löytyi, oli se se kiitollinen olento, joka ajatteli tätiäni ihmeellisimmäksi naiseksi ja minua ihmeellisimmäksi nuoreksi mieheksi koko maan päällä.

"Nyt ei enää kuolla nälkään, Trotwood", lausui Mr. Dick, pudistaen kättäni jossakin nurkassa. "Minä pidän huolta hänestä, Sir!" ja hän heilutti kymmentä sormeansa ilmassa, niinkuin ne olisivat olleet kymmenen pankkia.

Minä tuskin tiedän, kumpi oli iloisempi, Traddles vai minä. "Se on, totta puhuen", sanoi Traddles samalla kuin hän veti esiin yhden kirjeen plakkaristansa ja ojensi sen minulle, "kokonaan karkoittanut Mr. Micawber'in päästäni!"

Kirje (Mr. Micawber ei laiminlyönyt mitään tilaisuutta kirjeitten kirjoittamiseen) oli adresseerattu minulle "Inner Temple'n jäsenen T. Traddles'in, Esquire'n, hyvyyden kautta". Se kuului näin:

"Rakas Copperfieldini!"

"Luultavasti se tieto, että jotakin on ilmaantunut, ei äkki-arvaamalla kohtaa teitä. Minä olen ehkä maininnut teille jossakin edellisessä tilaisuudessa, että olen odottanut jotakin semmoista tapausta".

"Minä olen asettumallani eräesen siunatun saaremmen maaseutu-kaupunkiin (jonka vallasväessä sopii sanoa maanviljeliäin ja pappien onnellisesti sulanneen toisiinsa) suoraan yhteyteen erään oppineen ammatin kanssa. Mrs. Micawber ja lapsemme seuraavat minua. Jonakin tulevana aikana löydetään varmaan meidän kaikkien tuhkamme sen kunnianarvoisen rakennuksen hautausmaassa, josta se paikka, jota tarkoitan, on saavuttanut mainetta, sanonko Kiinasta Peruun saakka?"

"Kun jätämme hyvästi tämän uuden-aikaisen Babelin, jossa olemme nähneet niin monta muutosta, minä toivon aivan kunniallista, emme, Mrs. Micawber ja minä, voi salata itseltämme, että eroamme kenties vuosiksi ja kenties ijäksi eräästä henkilöstä, joka on lujilla siteillä liitetty kodillisen elämämme alttariin. Jos te semmoisen lähdön aattona tahdotte seurata yhteistä ystäväämme, Mr. Thomas Traddles'ia, nykyiseen asuntoomme ja siellä vaihtaa toivotuksia, jotka ovat luonnollisia semmoisessa tilaisuudessa, osoitatte paljon

hyvyyttä
yhdelle,
joka
aina
on
teidän
Wilkins Micawber".

Minua ilahutti kuulla, että Mr. Micawber oli päässyt tomustaan ja tuhastaan, ja että jotakin todella viimein oli ilmaantunut. Kun sain Traddles'ilta kuulla, että kutsumus tarkoitti paraikaa kuluvaan iltaan, sanoin olevani valmis noudattamaan sitä; ja me lähdimme pois yhdessä siihen taloon, jossa Mr. Micawber asui Mr. Mortimer'ina ja joka oli likellä Gray's Inn Road'in päätä.

Tässä asunnossa oli niin vähän tilaa, että tapasimme kaksoiset, jotka nyt olivat noin kahdeksan taikka yhdeksän vuoden vanhat, makaavina kokoon lykättävässä sängyssä perheen arkihuoneessa, jossa Mr. Micawber oli pesukannuun laittanut, niinkuin hän sanoi, "panoksen" sitä miellyttävää juomaa, josta hän oli mainio. Minulla oli ilo tässä tilaisuudessa uudistaa tuttavuuteni Master Micawber'in kanssa, joka oli hyvätoiveinen poika kahden- tai kolmentoista vuoden ijällä ja hyvin taipusa siihen jäsenten levottomuuteen, joka on jotenkin tavallinen ilmauma hänen ikäisissä nuorukaisissa. Minä tulin myöskin kerran vielä tuttavaksi hänen sisarensa, Miss Micawber'in kanssa, jossa, niinkuin Mr. Micawber sanoi meille, "hänen äitinsä uudisti nuoruutensa, niinkuin Phoenix".

"Rakas Copperfieldini", lausui Mr. Micawber, "te ja Mr. Traddles tapaatte meidät lähdön liepeillä ja antanette anteeksi ne vähäiset hankaluuden kohdat, jotka kuuluvat semmoiseen tilaan".

Sovelialla tavalla vastattuani katselin ympärilläni ja huomasin, että perheen kalut jo olivat kokoon säälityt sekä ettei tavaraa ollut erittäin kauhistavassa määrässä. Minä onnittelin Mrs. Micawber'ia lähestyvän muutoksen suhteen.

"Rakas Copperfieldini", sanoi Mrs. Micawber, "teidän ystävällisestä osan-otostanne kaikkiin meidän asioihimme olen hyvin varma. Heimoni katsokoon tätä maanpakolaisuudeksi, jos heitä haluttaa; mutta minä olen vaimo ja äiti enkä minä koskaan jätä Mr. Micawber'ia".

Traddles, johon Mrs. Micawber'in silmä vetosi, myönsi hellätunteisesti.

"Tämä", lausui Mrs. Micawber, "tämä on ainakin minun käsitykseni, rakas Mr. Copperfieldini ja Mr. Traddles, siitä velvollisuudesta, johon sitouduin, kun toistin nuo peräyttämättömät sanat: 'minä, Emma, otan sinut, Wilkins'in'. Minä luin eilen illalla yökynttilän ääressä vihkisanat ja se päätös, johon siitä tulin, oli se, etten koskaan voisi jättää Mr. Micawber'ia. Ja", jatkoi Mrs. Micawber, "vaikka on mahdollista, että käsitykseni vihkisanosta on väärä, en minä ikänä sitä tee!"

"Rakas ystäväni", arveli Mr. Micawber vähän maltittomasti, "minä en tiedä, että kukaan luulee sinun tekevän mitään semmoista".

"Minä näen, rakas Mr. Copperfield", jatkoi Mrs. Micawber, "että nyt lähdän koettamaan onneani vieraitten joukossa, ja näen myöskin, etteivät ne erinäiset heimoni jäsenet, joille Mr. Micawber on mitä gentlemanin-kaltaisimmilla lauseilla kirjoittanut ja ilmoittanut tämän, ole pitänyt vähintäkään väliä Mr. Micawber'in sanomalla. Minä ehkä olen taika-uskoinen", lausui Mrs. Micawber, "mutta minusta näyttää, kuin Mr. Micawber'in ei olisi suotu koskaan saada minkäänlaista vastausta useimpiin niihin kirjeisiin, joita hän kirjoittaa. Heimoni vaiti-olosta saan ehkä ennustaa, että he moittivat sitä päätöstä, jonka olen tehnyt; mutta minä en sallisi, Mr. Copperfield, kenenkään, ei edes isäni ja äitini, jos he vielä eläisivät, työntää itseäni velvollisuuden tieltä".

Minä lausuin ajattelevani, että tämä kävi oikeaa suuntaa.

"Monesta edusta luopuu", sanoi Mrs. Micawber, "kun menee sulkeumaan vähäiseen tuomiokirkkokaupunkiin; mutta totta puhuen, Mr. Copperfield, jos minä eduista luovun, luopuu Mr. Micawber'in lahjainen mies paljon suuremmista".

"Vai niin! Te lähdette siis johonkin tuomiokirkkokaupunkiin?" arvelin minä.

Mr. Micawber, joka oli jaellut meille kaikille pesu-kannusta, vastasi;

"Canterbury'yn. Minä olen todella, rakas Copperfieldini, suostunut semmoiseen sopimukseen, jonka johdosta olen velvoitettu ja kontrahdilla sidottu auttamaan ja palvelemaan ystäväämme Heep'ia hänen uskottuna konttoristinaan".

Minä tuijotin Mr. Micawber'iin, jota hämmästykseni suuresti miellytti.

"Minun tulee kertoa teille", sanoi Mr. Micawber varsinaisella virkamiehen katsannolla, "että Mrs. Micawber'in asioitsian kokemus ja viisaat tuumat suureksi osaksi ovat aikaan saaneet tämän seikan. Sen haastokintaan, johon Mrs. Micawber eräässä edellisessä tilaisuudessa viittasi ja joka heitettiin ulos sanomalehti-ilmoituksen muodossa, otti ystävämme Heep ylös, ja me tunsimme toisemme jälleen. Ystävästani Heep'istä", lausui Mr. Micawber, "joka on erinomaisen terävä mies, tahdon puhua kaikenlaisella kunnioituksella. Ystävänä Heep ei ole määrännyt oikeata palkkaani erittäin korkean laskun mukaan, mutta hän on pääasiallisesti luvannut auttaa minua rahallisten vastusteni kuormasta sitä myöden kuin palveluksellani on arvoa; ja juuri tämän palveluksen arvoon perustan minä toivoni! Mitä sukevuutta ja tietoa minulla sattuu olemaan", sanoi Mr. Micawber vanhalla gentilillä katsannollansa kehuvaisesti alentaen itseänsä, "pannaan ystävälleni Heep'ille alttiiksi. Minä tunnen jo vähän lakia — vastaajana siviili-asioissa — ja minä aion heti ryhtyä yhden mitä etevimmän ja mainioimman englantilaisen lakimiehemme kommentareihin. Minä katson tarpeettomaksi lisätä, että tarkoitan tuomaria Mr. Blackstonea".

Näitä selityksiä niinkuin useimpia niistä selityksistä, joita tuotiin esiin tänä iltana, keskeytti Mrs. Micawber, kun hän huomasi, että Master Micawber milloin istui saappaillansa, milloin tuki päätänsä molemmilla käsivarsillansa, niinkuin hän olisi pelännyt, että se oli irti, milloin vahingossa potkaisi Traddles'ia pöydän alla, milloin viskeli jalkojansa toinen toisensa päälle, milloin siirsi niitä luonnottoman kauas luotansa, milloin kallisteli itseänsä, että hiukset menivät viini-laseihin, milloin osoitti jäsentensä levottomuutta jollakin muulla lailla, joka ei soveltunut yhteen seuran yleisen edun kanssa; samoin ikään Master Micawber, joka suuttumuksella vastaan-otti nämät muistutukset. Minä istuin koko ajan kummastellen Mr. Micawber'in ilmoitusta ja ihmetellen, mitä se tiesi; siksi kuin Mrs. Micawber taas jatkoi keskustelua ja kiinnitti huomiotani.

"Mitä minä erittäin käsken Mr. Micawber'in varoa, on se", lausui Mrs. Micawber, "ettei hän, rakas Mr. Copperfieldini, tähän alhaiseen lain-opin haaraan ruvetessaan saata itseänsä kykenemättömäksi lopullisesti nousemaan puun latvaan. Minä olen vakuutettu, että, jos Mr. Micawber kääntyy tämmöiseen ammattiin, joka niin soveltuu hänen uhkeihin taidonlahjoihinsa ja sujuvaan kieleensä, hän *varmaan* tulee eteväksi. Pannaan nyt, Mr. Traddles", sanoi Mrs. Micawber, syvämietteiseltä näyttäen, "esimerkiksi tuomari taikka vaikka kanslerikin. Asettuuko joku ulkopuolelle näitä ylhäisiä paikkoja, jos rupeaa semmoiseen virkaan, johon Mr. Micawber on suostunut?"

"Rakas ystävänä", muistutti Mr. Micawber — mutta samalla myöskin kysyväisesti katsellen Traddles'ia; "meillä on kylläksi aikaa vast'edes ajatella näitä kysymyksiä".

"Ei, Micawber!" vastasi hän. "Sinun erehdyksesi elämässä on se, ettet katso kyllin kauas eteenpäin. Sinä olet velvollinen perheesi tähden, jollet itsesi tähden, luomaan silmäsi kaukaisimpaan kohtaan ilman-rannalla, johon luonnonlahjasi ehkä johdattavat sinua".

Mr. Micawber yski ja joi punssiinsa erinomaisen tyytyväisellä muodolla — yhä katsellen Traddles'ia, niinkuin hän tahtois kuulla hänen ajatustansa.

"No, asian laita, Mrs. Micawber", sanoi Traddles, lempeästi ilmoittaen totuutta hänelle, "minä tarkoitan oikeata, prosallista tosi-asiaa, tiedättekö —".

"Juuri niin", lausui Mrs. Micawber, "rakas Mr. Traddles'ini, minä tahdon olla niin prosallinen ja kirjaimenmukainen, kuin mahdollista näin tärkeässä seikassa".

"— on yksinkertaisesti se", sanoi Traddles, "että tällä lain-opin haaralla, vaikkapa Mr. Micawber olisi oikea asianajaja", —

"Aivan niin", vastasi Mrs. Micawber ("Wilkins, sinä karsastelet etkä saa silmiäsi kohdalleen jälleen".)

"— ei ole mitään", jatkoi Traddles, "tekemistä tämän kanssa. Ainoastaan advokati kelpaa valittavaksi semmoisiin virkoihin; eikä Mr. Micawber'ista voi tulla advokatia, jollei hän ole viisi vuotta ollut oppilaana jossakin lakitieteellisessä kollegiumissa".

"Ymmärrätkö teitä?" kysyi Mrs. Micawber ystävällisimmällä asiamiehen katsannollansa. "Saanko päättää, rakas Mr. Traddles'ini, että Mr. Micawber tämän ajan kuluttua kelpaisi tuomarin tai kanslerin virkaan valittavaksi?"

"Hän *kelpaisi valittavaksi*", vastasi Traddles, pannen suurta painoa näihin sanoihin.

"Kiitoksia", lausui Mrs. Micawber. "Tässä on aivan kylläksi. Jos asia on semmoinen eikä Mr. Micawber kadota mitään etu-oikeuksia, vaikka hän rupeaa tähän ammattiin, ovat huoleni menneet. Minä puhun", sanoi Mrs. Micawber, "tietysti niinkuin nainen; mutta minulla on aina ollut se ajatus, että Mr. Micawber'illa on, miksi kuulin isäni sitä sanovan, kun asuin kotona, lakimiehen äly; ja minä toivon, että Mr. Micawber nyt astuu semmoiselle kentälle, jossa tämä äly saa kehittyä ja pääsee valtavaan asemaan".

Minä olen ihan varma, että Mr. Micawber lakimiehen älynsä silmällä jo näki itsensä istuvan villasäkillä. [Villasäkiksi nimitetään suurta, neliskulmaista, punaisella veralla päällistettyä tyynyä, jolla lordkansleri istuu Englannin parlamentin ylihuoneessa.] Hän siveli tyytyväisesti kaljua päätänsä kädellään ja sanoi kerskaavalla nöyryydellä:

"Rakas ystäväni, meidän ei tule pyrkiä sallimuksen ennalles. Jos olen määrätty kantamaan perukia, olen ainakin ulkonaisesti valmis", paljaspäisyyttänsä tarkoittaen, "tähän kunniaan. Minä en", lausui Mr. Micawber, "sure hiuksiani, ja ehkä ne vietiin minulta jossakin erityisessä tarkoituksessa. Sitä on vaikea sanoa. Minun on aikomus, rakas Copperfieldini, kasvattaa poikani kirkon palvelukseen; minä en kiellä, että minua hänen tähtensä ilahuttaisi, jos pääsisin eteväksi".

"Kirkon palvelukseen?" sanoin minä, vielä vähän väliä muistellen Uriah Heep'ia.

"Niin", lausui Mr. Micawber. "Hänellä on mainio tenori-ääni, ja hän saa alkaa kuorilaulajana. Canterbury'ssä olomme ja paikkakunnallinen tuttavuutemme tuottavat epäilemättä hänelle tilaisuutta hyödyksi käyttää jokaista avointa paikkaa, joka ehkä ilmestyy tuomiokirkollisessa virkamiehistössä".

Kun taas katselin Master Micawber'ia, huomasin, että hänen kasvonsa jollakin lailla näyttivät siltä, kuin hänen äänensä olisi ollut hänen kulmakarvojensa takana; jossa se heti havaittiinkin olevan, kun hän lauloi meille (hänen oli toinen ehdolla, laulaminen tai maatapano) "Nokkivan tikan". Useita kertoja kiitettyämme sitä tapaa, jolla hän tehtävänsä toimitti, ryhdyimme yleiseen keskusteluun; ja koska hurjat tuumani siinä määrässä pyörivät päässäni, etten voinut salata muuttunutta tilaani, annoin siitä tiedon Mr. ja Mrs. Micawber'ille. Minun on mahdoton kuvata, kuinka se ajatus, että tätini oli joutunut pahaan pulaan, erinomaisesti huvitti heitä molempia, ja kuinka hauskaksi ja ystävälliseksi se teki heidät.

Kun lähestyimme sitä aikaa, jolloin punssi viimeisen kerran kiertelisi, käännyin Traddles'in puoleen ja muistutin hänelle, ettemme saisi erota ystävillemme terveyttä, onnea ja menestystä heidän uudella elämänradallaan toivottamatta. Minä käskin Mr. Micawber'in täyttää lasimme ja esittelin maljan asianmukaisella tavalla: pudistaen hänen kättänsä pöydän poikki ja suudellen Mrs. Micawber'ia tämän tärkeän kohtauksen muistoksi. Traddles teki niinkuin minä ensimmäisen tempun suhteen, mutta hän ei katsonut itseänsä kyllin vanhaksi ystäväksi uskaltamaan ruveta toiseen.

"Rakas Copperfieldini", lausui Mr. Micawber nousten, peukalot liivinplakkareissaan, "nuoruuteni kumppani — jos minun sallitaan käyttää tätä lausetta — ja kunnioitettu ystäväni Traddles — jos minun sallitaan nimittää häntä siksi — suvainnevat minun Mrs. Micawber'in, omasta ja lastemme puolesta hartaimmilla ja vakavimmilla sanoilla kiittää heitä heidän hyvistä toivotuksistaan. Sopii odottaa, että minä semmoiselle matkalle hankkiessani, joka saattaa meidät aivan uuteen elämään", Mr. Micawber puhui, niinkuin olisivat aikoneet lähteä viiden sadan tuhannen penikulman päähän, "omistaisin muutamia jäähyväis-lauseita kahdelle semmoiselle ystävälle, kuin nyt näen edessäni. Mutta kaikki, mitä minulla on sanomista tässä suhteen, olen sanonut. Mihin yhteiskunnalliseen asemaan hyvänsä minä pääsnen sen oppineen ammatin kautta, jonka halvaksi jäseneksi olen joutumallani, koetan olla sitä häväisemättä, ja Mrs. Micawber on puoleltansa varmaan sitä kaunistava. Semmoisten rahallisten sitoumusten satunnaisen taakan alla, joihin menin siinä toivossa, että ne kohta suoritettaisiin, vaikka ne moninaisten asianhaarain vuoksi ovat jääneet suorittamatta, olen ollut pakoitettu rupeamaan tämmöiseen valepukuun, jota luontoni inhoo — minä tarkoitan silmälaseja — ja ottamaan semmoista liikanimeä, johon en voi tuoda esiin mitään laillista vaatimusta. Kaikki, mitä minun tulee sanoa tämän johdosta, on, että pilvi on siirtynyt pois kolkolta näkymöltä ja että päivän jumala kerran vielä on kohonnut korkealle vuorten huippujen ylitse. Ensi maanantaina, kun neljän-vaunut saapuvat Canterbury'yn, on jalkani kotiseutuni nummella — on nimeni Micawber!"

Mr. Micawber istui takaisin paikallensa näitten muistutusten lopulla ja joi vakaasti kaksi lasillista punssia perätysten, jonka tehtyänsä hän juhlallisesti sanoi:

"Yksi seikka lisäksi tulee minun suorittaa, ennenkuin tämä ero on täydellinen, ja se on eräs oikeuden osoitus. Ystäväni Mr. Thomas Traddles on kahdessa eri tilaisuudessa 'pistänyt nimensä', jos saan käyttää tätä jokapäiväistä lausetta, vekseleihin minun hyväkseni. Ensimmäisessä tilaisuudessa jätettiin Mr. Thomas Traddles — sallikaat minun lyhyeltä sanoa — pulaan. Toinen vekseli ei ole vielä langennut. Ensimmäinen vekseli tekee", tässä Mr. Micawber huolellisesti katsoi papereihinsa, "luullakseni, kolmekolmatta puntaa, neljä shillingiä ja yhdeksän ja puoli pennyä; toinen, minun kirjojeni mukaan, kahdeksantoista puntaa, kuusi shillingiä ja kaksi pennyä. Nämät summat tekevät yhteen laskettuina, jos lukuni ovat oikeat, yksiviidettä puntaa, kymmenen shillingiä ja yksitoista ja puoli pennyä. Ystäväni Copperfield on ehkä hyvä ja tarkastaa tätä laskua!"

Minä tein niin ja huomasin sen oikeaksi.

"Jos jättäisin tämän metropolin", lausui Mr. Micawber, "ja ystäväni Mr. Thomas Traddles'in, tämän sitoumuksen rahallista osaa suorittamatta, rasittaisi se mieltäni sanomattomasti. Minä olen sentähden laatinut ystävälleni Mr. Thomas Traddles'ille ja pidän nyt kädessäni semmoisen dokumentin, joka toimittaa tämän asian. Minä pyydän saadakseni ojentaa ystävälleni Thomas Traddles'ille yhdenviidettä punnan, kymmenen shillingin ja yhdentoista ja puolen pennyn velkasetelin; ja minä tunnen itseni onnelliseksi, kun saan takaisin siveellisen arvoni ja tiedän, että voin kerran vielä käydä pää pystyssä kanssa-ihmisteni vieressä!"

Tämän johdannon jälkeen (joka suuresti liikutti häntä) antoi Mr. Micawber velkasetelinsä Traddles'ille käteen ja sanoi, että hän toivotti hänelle hyvää kaikissa elämän oloissa. Minä en ole ainoastaan varma siitä, että tämä Mr. Micawber'in mielestä oli aivan sama, kuin makso, vaan myöskin siitä, että Traddles itse tuskin tiesi eroitusta, ennenkuin hänellä oli ollut aikaa ajatella sitä.

Mr. Micawber käveli tämän kunnan työn johdosta pää niin pystyssä kanssa-ihmistensä vieressä, että hänen rintansa taas näytti puolta leveämmältä, kun hän, kynttilä kädessä, saatti meitä portaita alas. Me erosimme suurella sydämellisyydellä kummaltakin puolelta; ja kun minä olin seurannut Traddles'ia hänen portillensa ja yksinään astuin kotiin, ajattelin muitten kummallisten ja vastakkaisten asiain joukossa, että, vaikka Mr. Micawber oli löyhä, minä arvattavasti sain kiittää jotakin hellämielistä muistoa, jota hän oli säilyttänyt minusta niiltä ajoilta, jolloin poikana olin hänen hyryrläisensä, siitä, ettei hän koskaan pyytänyt minulta rahaa. Minulla ei tosiaankaan olisi ollut siveellistä voimaa kieltää sitä; enkä minä epäile, että hän (olkoon se kirjoitettu hänen kunniaksensa) tiesi tämän yhtä hyvin, kuin minä.

KUODES LUKU.

Vähän kylmää vettä.

Uutta elämääni oli kestänyt toista viikkoa, ja minä olin jäykempi kuin koskaan noissa kauhean käytöellisissä päätöksissä, joita muutos mielestäni vaati. Minä astuin yhä erinomaisen nopeasti ja luulin yleensä, että edistyin. Minä määräsin säännöksi, että ponnistaisin itseäni niin paljon, kuin mahdollista, kaikissa toimissa, joihin ryhdyin. Minä tein itseni täydelliseksi uhriksi. Jopa puolimmiten päätin ruveta elämään vaan kasvuruoalla, himmeästi ajatellen, että kantaisin Doralle uhrin, jos näin muuttuisin ruohonsyöjäksi eläimeksi.

Tähän saakka pikku Dora ei ollenkaan tietänyt hurjasta lujuudestani, paitsi mitä kirjeissäni hämärästi heijasti. Mutta toinen lauantai tuli, ja sinä lauantai-iltana oli hänen määrä olla Miss Mills'in luona; ja kun Mr. Mills oli lähtenyt whisti-klubiinsa (joka telegrafeerattiin minulle kadulle linnunhäkin avulla, joka asetettiin vierashuoneen keski-akkunaan), tuli minun mennä sinne teetä juomaan.

Tähän aikaan olimme saaneet taloutemme täyteen järjestykseen Buckingham Street'illä, jossa Mr. Dick ihan onnellisena jatkoi kopioimistaan. Tätini oli saanut suuren voiton Mrs. Crupp'ista sillä, että hän maksoi hänet pois, viskasi ensimmäisen ruukun, jonka hän oli asettanut portaisiin, ulos akkunasta, ja itse suojellen saatti portaita ylös ja alas erään varapalvelian, jonka hän pestasi ulkonaisesta mailmasta. Nämät ankarat keinot synnyttivät semmoista kammaa Mrs. Crupp'in povessa, että hän peräytyi omaan kyökkiinsä siinä vakuutuksessa, että tätini oli hullu. Koska tätini piti yhtä vähän väliä Mrs. Crupp'in kuin muitten ajatuksella ja pikemmin vahvasti kuin vähensi tuota vakuutusta, muuttui Mrs. Crupp, joka

äskettäin oli niin rohkea, muutaman päivän perästä semmoiseksi pelkuriksi, että hän ennemmin, kuin kohtasi tätini portaisissa, koetti kätkeä kookasta ruumistansa ovien taa — josta kuitenkin leveä päärmie hänen villaisesta alushameestaan pisti näkyviin — taikka pakeni pimeihin nurkkiin. Tämä miellytti tätiäni niin sanomattomasti, että hän semmoisiin aikoihin, kuin sopi arvata, että Mrs. Crupp oli tulossa, pelkäsi huviksensa, niinkuin minä luulen, kulki portaita ylös ja alas, hattu mielettömän tavalla orsitettuna päälle laelle.

Tätini, joka oli tavattoman siisti ja keksiväinen, teki niin monta pientä parannusta huoneellisissa laitoksissamme, että minusta tuntui siltä, kuin olisin ollut rikkaampi eikä köyhempi. Muun muassa muutti hän ruokakamion pukiaishuoneeksi minulle ja osti minulle sängyn ja koristi sen, että se päivällä näytti niin paljon kirjakaapilta, kuin sänky voi näyttää. Minusta hän lakkaamatta piti huolta; eikä oma äiti raukkani olisi voinut rakastaa minua enemmän taikka hartaammin koettanut tehdä minua onnelliseksi.

Peggotty oli katsonut itseänsä suuresti kunnioitetuksi, kun hän sai ottaa osaa näihin töihin; ja vaikka hän yhä niinkuin ennenkin vähän pelkäsi tätiäni, oli hän vastaanottanut niin monta kehoituksen ja luottamuksen osoitusta, että he olivat mitä parhaat ystävät mailmassa. Mutta se aika oli nyt tullut (minä puhun siitä lauantaista, jona minun oli määrä juoda teetä Miss Mills'in luona), jolloin hänen täytyi palata kotiin ja ruveta toimittamaan niitä velvollisuuksia, joihin hän oli sitoutunut Ham'in suhteen. "Jumalan haltuun siis, Barkis", lausui tätini, "ja pitäkää huolta itsestänne! Minä en todella koskaan luullut, että voisin sureksia teidän lähtöänne!"

Minä vein Peggotyyn vaunukonttoriin ja näin hänen lähtevän pois. Hän itki, kun erosimme, ja sulki veljensä minun ystävytyteeni, niinkuin Ham oli tehnyt. Me emme olleet kuulleet Mr. Peggotyta siitä kuin hän lähti pois tuona päivänpaisteisena iltana.

"Ja nyt oma, rakas Davyni", lausui Peggotty, "jos opissa ollessanne tarvitsisitte rahaa taikka jos opista päästyänne, rakas poikani, tarvitsisitte jotakin oman taloutenne asettamiseksi (ja jompikumpi taikka molemmat, lemmittyni, tapahtuu varmaan), kuka on enemmän oikeutettu pyytämään saadaksensa lainata sitä teille, kuin suloisen tyttöni oma, vanha, typerä minä!"

Minä en ollut niin kauhean itsenäinen, että olisin vastannut mitään muuta, kuin että, jos koskaan lainaisin rahaa keneltäkään, minä lainaisin häneltä. Paitsi jos paikalla olisin vastaanottanut suuren summan, luulen, että tämä tuotti enemmän lohdutusta Peggotylle, kuin mikään muu asia, jonka olisin voinut tehdä.

"Ja, kultani!" kuiskasi Peggotty, "kertokaat tuolle sievälle pikku enkelille, että minä olisin niin mielellään tahtonut nähdä hänet, vaikka vaan pikimmältä. Ja sanokaat hänelle, että, ennenkuin hän menee naimisiin poikani kanssa, minä tulen ja teen asuntonne niin ihanaksi teille, jos sallitte minun!"

Minä vakuutin, ettei kukaan muu saisi koskea siihen; ja tämä teki Peggotyyn niin iloiseksi, että hän lähtiessään oli varsin hyvällä tuulella.

Koko päivän vaivasin itseäni Commons'issa niin paljon, kuin mahdollista, kaikenlaisilla tuumilla, ja menin määrättyyn aikaan illalla Mr. Mills'in kadulle. Mr. Mills, joka oli koko kauheaa nukkumaan jälkeen päivällisen, ei ollut vielä lähtenyt ulos eikä ollut mitään linnunhäkkiä keski-akkunassa. Hän odotutti minua niin kauan, että minä hartaasti toivoin, että klubi sakoittaisi hänet myöhästymisestä. Viimein hän tuli ulos, ja silloin minä näin oman Dorani ripustavan ylös linnunhäkin, kurkistelevan balkongille, etsiäksensä minua, ja juoksevan sisään taas, kun hän näki minun olevan siellä, samalla kuin Jip jäi jällelle ja hävyttömästi haukkui julman isoa teurastajan koiraa, joka oli kadulla ja olisi voinut nielaista sen, niinkuin pillerin.

Dora tuli minua vastaan vierashuoneen ovesta; ja Jip syöksi ulos ja tupertui omaan murinaansa, epäilemättä luullen, että minä olin rosvo; ja sen jälkeen menimme kaikki kolme sisään niin onnellisina ja rakastavaisina, kuin mahdollista. Minä tuotin ennen pitkää surua iloomme — ei sen vuoksi, että aioin tehdä sitä, vaan sen vuoksi, että asiani oli täyttänyt kaikki ajatukseni — kun ilman vähintäkään valmistusta kysyin Doralta, voiko hän rakastaa kerjäläistä?

Sievä, pikkuinen, hämmästynyt Dora! Muuta ei tämän sanan johdosta tullut hänen mieleensä, kuin keltaiset kasvot ja yölakki taikka pari kainalo-sauvoja taikka puujalka taikka koira, karaffin-tarjotin suussa, taikka jotakin sellaista; ja hän tuijotti minuun mitä hupaisimmalla kummastuksella.

"Kuinka saatat kysyä minulta niin hullunkurisia!" sanoi Dora vähän närkästyneenä. "Rakastaa kerjäläistä!"

"Dora, oma kultani!" lausuin minä. "*Minä* olen kerjäläinen!"

"Kuinka saatat olla niin typerä", vastasi Dora, vähän napaisten kättäni, "että istut tässä ja lasket

semmoisia juttuja? Minä panen Jip'in puremaan sinua!"

Hänen lapsellinen käytöksensä oli minusta mitä suloisin käytös mailmassa, mutta nyt oli tarpeellista puhua selvästi, ja minä toistin juhlallisesti:

"Dora, oma henkeni, minä olen sinun häviöön joutunut David'isi!"

"Minä sanon, että panen Jip'in puremaan sinua!" lausui Dora, kiharoitansa pudistaen, "jos yhä olet niin naurettava".

Mutta minä näytin niin totiselta, että Dora herkesi kiharoitansa pudistamasta, pani vapisevan pikku kätensä olkapäälleni ja näytti ensiksi pelästyneeltä ja tuskastuneelta, mutta alkoi sitten itkeä. Tämä oli kauheata. Minä lankesin polvilleni sohvan eteen, hyväilin häntä ja rukoilin, ettei hän musertaisi sydäntäni; mutta isoon aikaan pikku Dora parka ei tehnyt muuta, kuin huusi: voi minua! voi minua! Oi, hän oli niin pelästynyt! Missä Julia Mills oli! Oi! Minun tuli viedä hänet Julia Mills'in luo ja olla hyvä ja mennä pois, siksi kuin itse olin melkein mieleltä mennyt.

Viimein minä, tuskissani paljon rukoiltuani ja vakuutettuani, sain Doran katsomaan itseeni kauhistuneella muodolla, jota vähitellen lievitin, siksi kuin se kävi lempeäksi ja hänen hieno, sievä poskensa taas nojauti minun poskeani vastaan. Silloin minä kiersin käsivarteni hänen ympärillensä ja kerroin hänelle, kuinka hellästi, ylen hellästi rakastin häntä; kuinka katsoin oikeaksi esitellä, että hän olisi vapaa lupauksestaan, koska minä nyt olin köyhä; kuinka en kuitenkaan voinut kestää hänen katoansa taikka tointua siitä; kuinka en pelännyt köyhyyttä, jos ei hän pelännyt, sillä hän terästi käsivarttani ja innostutti sydäntäni; kuinka jo työskentelin semmoisella rohkeudella, jota ei kukaan, paitsi rakastaja, tuntenut; kuinka olin ruvennut olemaan käytöllinen ja ajattelemaan tulevaisuutta; kuinka rehellisesti ansaittu leivänkannikka maistui makeammalta, kuin peritty ateria; ja paljon muuta senlaatuista, jota lausuin niin hehkuvalla kaunopuheliasuudella, että se kummastutti itseänikin, vaikka olin ajatellut asiaa yöt päivät siitä saakka, kuin tätini oli kummastuttanut minua.

"Onko sydämesi vielä minun, rakas Dora?" sanoin minä ihastuneena, sillä siitä, että hän painui puoleeni, tiesin, että se oli.

"Voi, on!" huudahti Dora. "Voi, on; se on kokonaan sinun. Mutta älä ole julma!"

Minä julma! Doralle!

"Älä puhu köyhydestä ja kovasta työstä!" sanoi Dora vielä enemmän lähestyen minua. "Voi, älä, älä!"

"Kallis sydänekäpyni", lausuin minä, "rehellisesti ansaittu leivänkannikka —".

"Niin kyllä; mutta minä en tahdo kuulla mitään enää leivänkannikoista!" arveli Dora. "Ja Jip'in täytyy saada lammaskotlettinsa joka päivä kello kaksitoista, muutoin se kuolee!"

Hänen lapsellinen, viehättävä käytöksensä lumosi minut. Minä selitin lempeästi Doralle, että Jip saisi lammaskotlettinsa yhtä säännöllisesti, kuin ennen. Minä kuvasin yksinkertaista kotiamme, jonka oma työni oli tekevä itsenäiseksi — ja piirsin hänen eteensä sen vähäisen huoneuksen, jonka olin nähnyt Highgate'ssa ja jossa tätini oli asuva kammiossansa ylikerroksessa.

"Olenko nytkin julma, Dora?" kysyin minä hellästi.

"Voi, ei, ei!" huudahti Dora. "Mutta minä toivon, että tätisi enimmiten pysyy omassa huoneessansa! Ja minä toivon, ettei hän ole mikään toruva, vanha tonttu!"

Jos minun olisi ollut mahdollinen rakastaa Doraa enemmän, kuin ennen, olen varma, että nyt rakastin. Mutta minä havaitsin, että hän oli hiukan taipumaton. Se jähdytti vasta syntynyttä intoani, kun näin, että oli niin vaikea vuodattaa tätä intoa häneen. Minä koetin uudestaan. Kun hän jälleen oli entisellään ja kiverteli sylissänsä makaavan Jip'in korvia, kävin vakavaksi ja lausuin:

"Dorani! Saanko sanoa sinulle jotakin?"

"Voi, mutta älä ole käytöllinen!" vastasi Dora hyväillen. "Sillä se peloittaa minua niin kovasti!"

"Suloinen sydämeni!" vastasin minä; "ei näissä ole mitään huolettavaa. Minä soisin, että katsoisit asiaa aivan toiselta kannalta. Minä soisin, että se terästäisi ja innostuttaisi sinua, Dora!"

"Voi, se on niin kauheata!" huudahti Dora.

"Ei, armaani. Kestäväisyys ja lujaluontoisuus tekevät, että kykenemme kantamaan paljon pahempia asioita".

"Mutta minussa ei ole mitään lujuttua ensinkään", lausui Dora, kiharoitansa pudistaen. "Onko minussa, Jip? Kas niin, suutele Jip'iä ja ole kiltti!"

Minun oli mahdoton olla Jip'iä suutelematta, kun hän nosti sitä ylöspäin minua kohden tätä tarkoitusta varten, sovittaen omaa heleätä, ruusuista suutansa suutelon asentoon, samalla kuin hän johdatti minun tointani, joka oli tehtävä niin, että täsmälleen kosketin kuonon keskipalkkaa. Minä tein, niinkuin hän käski — palkiten itseäni jälestäpäin kuuliaisuudestani — ja niin hän tenhosi minut pois vakavammasta mieli-alastani, en tiedä kuinka pitkäksi ajaksi.

"Mutta, rakas Dora!" lausuin minä vihdoin, jälleen palaten siihen; "minä aion sanoa jotakin".

Itse prerogativi-oikeuston tuomarikin olisi rakastunut Doraan, jos hän olisi nähnyt, kuinka tämä pani pikkuiset kätensä ristiin ja nosti niitä ylöspäin, pyytäen ja rukoillen, etten taas rupeisi julmaksi.

"Sitä en suinkaan aio, lemmittyni!" vakuutin hänelle. "Mutta, Dora, silmäteräni, jos joskus tahtoisit ajatella — ei epätoivossa; kaukana siitä — mutta jos joskus tahtoisit ajatella — ainoastaan rohkaistaksesi itseäsi — että olet kihlattu köyhälle miehelle —".

"Älä, älä!" huudahti Dora. "Se on niin kauheata!"

"Ei ollenkaan, Dora kultani!" sanoin minä iloisesti. "Jos joskus ajattelisit tätä ja silloin tällöin loisit silmäsi isäsi talouteen ja koettaisit vähän harjaantua — esimerkiksi kirjanpitoon —".

Pikku Dora raukka vastaan-otti tämän ehdoituksen jollakin puoleksi huokauksen- ja puoleksi huudontapaisella äänellä.

"— hyödyttäisi se meitä jälestäpäin", jatkoin minä. "Ja jos tahtoisit luvata minulle, että luet pikkuista — pikkuista kokkikirjaa, jonka aion lähettää sinulle, olisi se mainion hyvä meille molemmille. Sillä elämämme tie, Dorani", sanoin minä aineestani kiihtyen, "on nyt kivinen ja karkea, ja meistä itse riippuu sen tasoittaminen. Meidän täytyy taistellen pyrkiä eteenpäin. Meidän täytyy olla urhoollisia. Esteitä on, jotka kohtaavat meitä, mutta meidän täytyy kohdata ja kukistaa ne!"

Minä puhuin hyvin nopeasti, käsi kokoon puristettuna ja kasvot aivan hehkuvina, mutta oli ihan tarpeetonta jatkaa. Minä olin puhunut kylläksi. Kaikki oli taas hullusti. Oi, hän oli pelästynyt! Missä Julia Mills oli! Oi, minun tuli viedä hänet Julia Mills'in luo ja olla hyvä ja mennä pois! Niin että minä, lyhyeltä puhuen, nyt olin kokonaan suunniltani ja riehuin sinne tänne vierashuoneessa.

Tällä kertaa luulin, että olin tappanut hänet. Minä parskutin vettä hänen kasvoilensa. Minä lankesin polvilleni. Minä revin hiuksiani. Minä julistin itseni luonnottomaksi hirviöksi ja sääliettömäksi pedoksi. Minä rukoilin häneltä anteeksi. Minä pyysin häntä avaamaan silmiänsä. Minä myljäsin Miss Mills'in ompelurasian, hajuveden-pulloa tavatakseni, sieppasin sen sijasta tuskissani elfen-luisen neulakotelon ja kaasin kaikki neulat Doran ylitse. Minä pudistin nyrkkiä Jip'ille, joka oli yhtä raivosa, kuin minä itse. Minä tein kaikki hurjat mielettömyyden työt, joita ikinä voi tehdä, ja olin aikaa kadottanut järkeni, kun Miss Mills astui sisään.

"Kuka tämän on tehnyt!" huudahti Miss Mills, juosten ystävänsä avuksi.

Minä vastasin: "*minä*, Miss Mills! *Minä* sen olen tehnyt! Katsokaat surmaajaa!" — taikka jotakin semmoista — ja kätkin kasvoni sohvan tyynyyn.

Ensiksi Miss Mills luuli, että olimme riitaantuneet ja lähestyimme Saharan erämaata, mutta huomasi pian, kuinka asian laita oli, sillä, häntä syleillen, alkoi rakas, säälivä pikku Dorani huudahdella, että minä olin "köyhä työmies", käski minun sitten itkien luoksensa, syleili minua ja kysyi, sallisinko, että hän antoi kaikki rahansa minulle, jonka jälkeen hän lankesi Miss Mills'in kaulaan, nyyhkien, niinkuin hänen hellä sydämensä olisi ollut pakahtumallaan.

Miss Mills näytti oikein syntyneen siunaukseksi meille. Hän tiedusteli muutamilla sanoilla minulta, mitä oli tapahtunut, lohdutti Doraa ja sai hänet vähitellen uskomaan, etten minä ollut mikään työmies — siitä tavasta, jolla olin asiaa esitellyt, päätti Dora, että minä olin merimies, joka päiväkaudet viippuen lykkäsin karryjä ylös ja alas plankkua myöden — ja tällä tapaa sovitti meidät. Kun olimme kokonaan tyyntyneet, ja Dora oli mennyt ylikerrokseen vähän hautomaan silmiänsä ruusuvedellä, soitti Miss Mills sisään teetä. Tällä välin vakuutin minä Miss Mills'ille, että hän ijäti oli minun ystäväni, ja että minun sydämeni täytyi laata sykkimästä, ennenkuin unhotin hänen osan-ottonsa.

Tuosta minä selitin Miss Mills'ille, mitä niin vähällä menestyksellä olin koettanut selittää Doralle. Miss Mills vastasi yleisillä lauseilla, että tyytyväisyyden maja oli parempi, kuin kylmän komeuden palatsi, ja että missä rakkaus oli, siinä oli kaikki.

Minä sanoin Miss Mills'ille, että tämä oli aivan totta, ja kuka sen paremmin tiesi, kuin minä, joka

rakastin Doraa semmoisella rakkaudella, jota ei kukaan kuolevainen tähän saakka ollut koettanut. Mutta kun Miss Mills alakuloisesti huomautti, että todella olisi hyvä muutamille sydämille, jos niin laita olisi, lisäksi, että pyysin saada supistaa väitöstäni miespuolisiin kuolevaisiin.

Minä kehoitin sitten Miss Mills'ia sanomaan, oliko vai ei, hänen mielestensä, mitään käytöllistä ansiota siinä ehdoituksessa, jonka minä niin kiivaasti olin tehnyt kirjanpidosta, taloudesta ja kokkirjasta?

Vähän mietittyään vastasi Miss Mills näin:

"Mr. Copperfield, minä aion olla suora teitä kohtaan. Sielun vaivat ja koetukset täyttävät muutamissa luonnoissa vuosien sijan, ja minä aion olla yhtä suora teitä kohtaan, kuin jos olisin luostarin abedissa. Ei. Ehdoitus ei ole sovelias Doralle. Rakas Doramme on luonnon lempilapsia. Hänen koko olentonsa on valoa, ilmaa ja iloa. Minä olen valmis tunnustamaan, että, jos sitä voisi tehdä, se olisi hyvä, mutta —".

Ja Miss Mills pudisti päätänsä.

Tämän viimeisen Miss Mills'in myönnytyksen johdosta rohkaisin mieltäni ja kysyin häneltä, tahtoiko hän, jos hänellä olisi jotakin tilaisuutta johdattaa Doran huomiota tällaisiin totisen elämän valmistuksiin, Doran tähden käyttää sitä? Miss Mills vastasi suostuvaisesti, jopa niin alttiisti, että minä lisäksi kysyin häneltä, tahtoiko hän ottaa tuota kokkirjaa huostaansa sekä, jos hän joskus saisi Doran vastaan-ottamaan sitä, häntä peloittamatta, tehdä minulle tämän suuren hyvän työn. Miss Mills vastaan-otti tämänkin toimen, mutta hän ei toivonut suuria siitä.

Ja Dora palasi, näyttäen niin armaalta pikku olennoita, että todella epäilin, sopiko vaivata häntä milläkään niin jokapäiväisellä asialla. Ja hän osoitti rakkauttansa minua kohtaan niin paljon ja oli niin viehättävä (erittäin, kun hän pani Jip'in seisomaan takajaloillaan paahdettua leipää varten ja oli pitävänä sen kuonoa päin kuumaa tee-kannua rangaistukseksi, kun se ei ottanut totellaksensa), että minä, kun ajattelin, että olin peloittanut ja itkettänyt häntä, mielestäni olin niinkuin jonkunlainen hirviö, joka oli joutunut feen lehtoon.

Teen jälkeen soitettiin gitarria ja Dora lauloi nuot samat rakkaat, vanhat franskalaiset laulut, kuinka oli mahdoton mistäkään syystä herjetä tanssimasta, tra-la-ra, trala-ra, siksi kuin pidin itseäni paljon suurempana hirviönä, kuin ennen.

Illomme häirittyi vaan kerran, ja se tapahtui vähän ennenkuin jätin hyvästi, kun Miss Mills sattui viittaamaan huomis-aamuun ja minä, paha kyllä, ilmoitin, että, koska minun nyt täytyi ponnistaa voimiani, minä nousin kello viisi. Luuliko Dora, että minä olin jonkunlainen yksityinen yövartia, sitä en saata sanoa, mutta se koski kipeästi häneen ja sitten hän ei soittanut eikä laulanut mitään enää.

Se oli vielä hänen mielessänsä, kun sanoin hyvästi hänelle; ja hän lausui minulle sievällä, hyväilevällä tavallansa — niinkuin olisin ollut joku nukki, siltä minusta näytti:

"Älä nyt nouse kello viisi, sinä häijy poika. Se on niin julmaa!"

"Lemmittyäni", sanoin minä, "minun täytyy tehdä työtä".

"Mutta älä huoli siitä!" vastasi Dora. "Miksi sinä siitä huolisit?"

Oli mahdoton sanoa näille suloisille pikku hämmästyneille kasvoille muulla lailla, kuin iloisesti ja leikillisesti, että meidän täytyi tehdä työtä, voidaksemme elää.

"Voi! Kuinka naurettavaa!" huudahti Dora.

"Kuinka voimme elää työtä tekemättä, Dora?" arvelin minä.

"Kuinka? Millä lailla hyvänsä!" lausui Dora.

Hän näytti ajattelevan, että hän tällä oli kokonaan ratkaissut asian ja antoi minulle semmoisen voittosan, pikkuisen suudelman suoraan viattomasta sydämestänsä, että tuskin olisin tahtonut osoittaa hänen erehdyksensä, vaikka olisin saanut koko mailman.

Niin! Minä rakastin häntä, ja minä yhä rakastin häntä aivan yksinomaisesti, täydellisesti ja kokonaan. Mutta kovasti työskennellessäni ja ahkerasti pitäessäni tulikuuma kaikkia rautoja, jotka minulla oli ahjossa, istuin välistä iltaisin vastapäätä tätiäni ja ajattelin, kuinka sillä kertaa olin peloittanut Doraa, ja kuinka, gitarrikotelo kädessä, parhaiten voisin raivata itselleni tietä vastusten metsän läpi, siksi kuin rupesin luulemaan, että pääni kävi aivan harmaaksi.

SEITSEMÄS LUKU.

Eräs kumppani-kunta hajoo.

Minä en antanut päätökseni parlamentin keskustelujen suhteen jähtyä. Se oli yksi niistä raudoista, joita rupesin heti lämmittämään, ja yksi niistä raudoista, joita pidin kuumana ja taoin semmoisella kestäväisyydellä, jota minun syystä sopii ihmetellä. Minä ostin hyväksi katsotun oppikirjan pikakirjoituksen jalossa, salamyhkäisessä taidossa (se maksoi minulle kymmenen shillingiä ja kuusi pennyä); ja sukelsin semmoiseen hämmennysten mereen, joka muutamien viikkojen perästä saatti minut hulluuden partaalle. Ne muutokset, jotka syntyivät pisteistä, jotka tiesivät missä sitä, missä tätä; ne kummalliset oikut, joita ympyrät osoittivat; ne arvaamattomat seuraukset, jotka lähtivät karpäsjalan kaltaisista merkeistä; ne kauheat vaikutukset, joita joku koukero-viiva väärässä paikassa tuotti, ne eivät ainoastaan rasittaneet minua, kun olin valveilla, vaan ilmestyivät jälleen edessäni, kun nukuin. Kun olin hapuillut tietäni eteenpäin näitten vastusten läpi ja olin oppinut aapiston, joka jo itsessään oli kokonainen Egyptin temppeli, astui eteeni joukko uusia kauhuja, joita nimitettiin mielivaltaisiksi kirjaimiksi; mitä puolettomimpia olentoja minä milloinkaan olen nähnyt, jotka esimerkiksi vaativat, että hämähäkin-siiman kaltainen saikura merkitsi "toivomusta", ja että läkki- ja pännäraketti oli sama kuin "eduton". Kun olin kiinnittänyt nämät pahukset muistiini, huomasin, että ne olivat karkoittaneet pois kaikki muut siitä, ja kun aloitin uudestaan, unhottuivat ne itse pois; kun taas poimin niitä ylös, pudotin muita järjestelmän kappalia; lyhyeltä, se oli melkein kuolettavaa.

Se olisikin tappanut minut, jollei Doraa olisi ollut. Hän oli minun myrskyn-alaisen haahteni tuki ja ankkuri. Jokainen oppikirjan piirto oli oksainen tammi vastusten metsässä, ja minä kaasoin niitä toinen toisensa perästä semmoisella voimalla, että minun oli kolmen taikka neljän kuukauden perästä tilaisuus tehdä yksi koe, kun joku meidän korupuhujistamme Commons'issa käytti sanavaltaansa. Unhottanenko koskaan, kuinka korupuhuja juoksi luotani, ennenkuin pääsin alkuun, ja jätti heikon kynäni hoipertelemaan paperilla, niinkuin se olisi ollut jossakin taudin setkessä!

Tämä ei käynyt laatuun; se oli aivan selvää. Minä lensin liian korkealle enkä koskaan edistyisi tällä tapaa. Minä pyysin neuvoa Traddles'ilta, joka esitteli, että hän lukisi ääneen puheita minulle niin pitkäänsä ja semmoisilla satunnaisilla pysäyksillä, jotka soveltuivat heikkoudelleni. Hyvin kiittolisena tästä ystävällisestä avusta suostuin ehdotukseen, ja ilta toisensa perästä, melkein jok'ikinen ilta, pidimme monta aikaa jonkunlaista yksityistä parlamenttia Buckingham Street'illä, kun olin tullut kotiin tohtorin tyköä. Minä tahtoisin nähdä semmoista parlamenttia muualla! Tätini ja Mr. Dick edustivat hallitusta taikka vastustajakuntaa (kuinka kulloinkin sopi) ja Traddles paiskeli Enfield'in Puhujan taikka vihkollisen parlamentin-puheitten avulla mitä kummastuttavimpia soimauksia heitä vastaan. Seisoen pöydän ääressä, sormi kirjan sivulla, paikkaa tietääksensä, ja heiluttaen oikeata kättänsä päänsä yli, kiihoitti Traddles, niinkuin Mr. Pitt, Mr. Fox, Mr. Sheridan, Mr. Burke, Lord Castlereagh, Viscount Sidmouth taikka Mr. Canning, itseänsä mitä tulisimpaan intoon ja syytti mitä myrkyllisimmällä tavalla tätiäni ja Mr. Dick'iä kelvottomuudesta ja lahjan-alaisuudesta, sillä välin kuin minä istuin vähän matkan päässä, muistoonpanokirjani polvellani, ja voimani takaa pyrin hänen jälessään. Ei mikään todellinen valtiomies olisi voittanut Traddles'ia ristiriitaisuudessa ja välinpitämättömyydessä. Hän puollusti jos jonkunlaista valtiollista menetystä saman viikon kuluessa ja veti vaikka mimmoisen lipun mimmoiseen mastoon tahansa. Tätini, joka näytti yhtä jäykältä, kuin mikä lordkansleri hyvänsä, keskeytti silloin tällöin, kun teksti näytti sitä vaativan, sanoilla: "kuulkaat!" taikka "ei!" taikka "oh!"; jonka merkin kuullessa Mr. Dick (joka oli täydellinen maakunnan gentlemani) lujasti huusi samalla tavalla. Mutta Mr. Dick'iä moitittiin parlamentin jäsenenä semmoisista asioista ja tehtiin vastuun-alaiseksi semmoisista kauheista seurauksista, että hän välisti rupesi hätäntymään. Minä luulen, että hän alkoi pelätä todella tehneensä jotakin, joka tarkoitti brittiläisen perustuslain kumoamista ja maan häviötä.

Usein jatkoimme näitä keskusteluita siksi kuin kello osoitti keski-yötä ja kynttilät paloivat loppuun. Seuraus niin paljosta hyvästä harjoituksesta oli, että minä ennen pitkää rupesin pysymään sangen hyvin Traddles'in rinnalla ja olisin ollut oikein riemuissani, jos minulla vaan olisi ollut vähintäkään aavistusta, mitä kirjoitukseni merkitsivät. Mutta mitä kirjoitetun lukemiseen tulee, olisin yhtä hyvin voinut ymmärtää suunnattoman teerasia-joukon kiinalaiset päällekirjoitukset taikka nuot kullatut kirjaimet kaikissa suurissa punaisissa ja viheriöissä apteeki-pulloissa!

Tässä ei ollut muuta neuvoa kuin palata takaisin ja aloittaa aivan uudestaan. Se oli kovin ikävää, mutta minä palasin, vaikka raskaalla sydämellä, ja rupesin ahkerasti ja säännöllisesti etanan hitaisuudella tarsimaan samaa väsyttävää tietäni, pysähtyen tyystisti kaikilta tahoilta tutkimaan jokaista pilkkua matkalla ja vimmatun tavalla koettaen kohta nähdessäni tuntea näitä petollisia merkkejä, missä hyvänsä kohtasin niitä. Minä olin aina säntillinen byroossa; tohtorin luona myöskin; ja minä tein todella työtä, tavallista puheenpartta käyttäkseni, niinkuin juhta.

Kun eräänä päivänä tapani mukaan lähdin Commons'iin, näin Mr. Spenlow'in erittäin totisena seisovan käytävässä ja puhuvan itseksensä. Koska hänen oli tapa valittaa päänskipua — hän oli luonnosta lyhytkaulainen ja minä luulen vakaasti, että hän käytti liiaksi tärkkelystä — kävin ensin levottomaksi, kun ajattelin, ettei hänen ollut oikein hyvin laita tässä kohden; mutta hän päästi minut pian huolistani.

Hän ei vastannut tavallisella ystävyydellensä "hyvään huomeneeni", vaan katseli minua vieraalla, juhlallisella lailla ja kylmäkiskoisesti käski minun seurata itseään eräsen kahvilaan, joka siihen aikaan oli vähäisessä St. Paul'in kirkkomaan holvikäytävässä ja josta ovi kävi Commons'iin. Minä tottelin jotenkin alakuloisena, ja koko ruumistani pisteli ja kuumotti, niinkuin pelkoni olisi puhjennut kukkiin. Kun soukan tien vuoksi väistyin hänen edestään, laskeakseni häntä ohitseni, huomasin, että hän piti päätänsä pystyssä ylpeällä katsannolla, joka ei ennustanut mitään hyvää; ja minua aavisti, että hän oli saanut tietää jotakin minun ja lemmityn Dorani keskinäisestä välistä.

Jollen matkalla kahvilaan olisi arvannut tätä, olisin tuskin voinut olla asian laitaa huomaamatta, kun seurasin häntä johonkin huoneesen ylikerrokseen ja siellä näin Miss Murdstone'n selin nojaavan pöytään, jolla oli useita ylös alaisin käännettyjä laseja, sitruuneja pohjalla, ja kaksi tuommoista kummallista, pelkkiä syrjiä ja uurteita täynnä olevaa laatikkoa, joihin veitsiä ja kahveleita pistettiin, mutta jotka ihmiskunnan onneksi nyt ovat vanhan-aikaisia.

Miss Murdstone ojensi minulle kylmät kyntensä ja istui tuossa kovasti tylyn-näköisenä. Mr. Spenlow sulki oven, osoitti minulle yhtä tuolia ja asettui matolle kaminin eteen seisomaan.

"Tehkää hyvin ja näyttäkää Mr. Copperfieldille", lausui Mr. Spenlow, "mitä teillä on väskyssänne, Miss Murdstone".

Minä luulen, että se oli tuo vanha teräslukkoinen lapsuuteni väsky, joka meni kiinni kuin pihti. Ummistaen huuliansa sopusointuun lukon kanssa, avasi Miss Murdstone sen — avaten suutansa vähän samalla kertaa — ja veti esiin viimeisen kirjeeni Doralle, joka oli täynnä hartaan rakkauden lauseita.

"Minä luulen, että tämä on teidän käsi-alanne, Mr. Copperfield?" lausui Mr. Spenlow.

Minua kuumotti kovasti, ja se ääni, jonka kuulin, kun sanoin: "niin on, Sir!" oli aivan toisenlainen, kuin minun ääneni.

"Jollen erehdy", sanoi Mr. Spenlow, kun Miss Murdstone väskystänsä otti esiin kimpun kirjeitä, joka oli sidottu kiinni mitä sievimällä, sinisellä nauhan-palasella, "ovat nuotkin siis teidän kynästäanne lähteneet, Mr. Copperfield?"

Minä otin ne häneltä syvän alakuloisuuden tunteella, ja nähden semmoisia lauseita kirjeitten alussa, kuin: "Oma, kallis Dorani", "Hartaasti rakastettu enkelini", "Ijäti lemmitty" ja samanlaisia, punehduin kovasti ja painoin alas pääni.

"Ei, kiitoksia!" vastasi Mr. Spenlow kylmästi, kun minä koneentapaisesti tarjosin näitä takaisin hänelle. "Minä en tahdo ryöstää niitä teiltä. Miss Murdstone, tehkää hyvin ja jatkakaat!"

Tuokion miettäväisesti mattoon katsottuaan, puhui tämä lempeä olento kuivakiskoisella tekoliikutuksella niinkuin seuraa:

"Minun täytyy myöntää, että kappaleen aikaa olen epäillyt Miss Spenlow'ia David Copperfieldin suhteen. Minä katselin Miss Spenlow'ia ja David Copperfieldia, kun he ensi kerran kohtasivat toinen toisensa; eikä se vaikutus, jonka tämä kohtaaminen teki minuun, ollut miellyttävä. Ihmissydämen huonous on semmoinen —".

"Minä olen kiitollinen teille, Ma'am", keskeytti Mr. Spenlow, "jos pysytte teko-asioissa".

Miss Murdstone loi silmänsä maahan, pudisti päätänsä, niinkuin hän olisi pannut vastaväitteensä tähän sopimattomaan keskeyttämiseen, ja jatkoi sitten synkkämuotoisella arvokkaisuudella:

"Koska minun täytyy pysyä teko-asioissa, esittelen niitä niin koristelematta, kuin mahdollista. Tätä ehkä katsotaan mieluisaksi menetykseksi. Minä olen jo sanonut, Sir, että jonkun aikaa olen epäillyt Miss Spenlow'ia David Copperfieldin suhteen. Minä olen usein koettanut löytää jotain ratkaisevaa vahvistusta näihin luuloihin, mutta ilman menestyksettä. Minä en ole sen vuoksi maininnut niitä Miss Spenlow'in isälle", tätä ankarasti katsellen, "koska tiedän, kuinka vähän taipusat semmoisissa asioissa ollaan hyväksymään tunnollista velvollisuuksien täyttämistä".

Mr. Spenlow näytti kovasti pelästävän Miss Murdstone'n käytöksen miehen-tapaista vakavuutta ja koetti luovuttaa hänen ankaruuttansa vähäisellä, lepyttävällä käden liikunnolla.

"Kun palasin Norwood'in, veljeni häitten tähden poissa oltuani", jatkoi Miss Murdstone välinpitämättömällä äänellä, "ja Miss Spenlow palasi, ystävänsä Miss Mills'in luona käytyänsä, oli mielestäni kuin Miss Spenlow'in käytös olisi antanut minulle enemmän syytä epäluuloon, kuin ennen. Sentähden pidin tarkkaa vaaria Miss Spenlow'ista".

Kallis, hellä, pikku Dora, joka niin vähän aavistit tämän lohikäärmeen silmää!

"Minä en kuitenkaan", pitkitti Miss Murdstone, "löytänyt mitään todistusta, ennenkuin eilen illalla. Minusta tuntui siltä, kuin Miss Spenlow olisi saanut liian paljon kirjeitä ystävältänsä Miss Mills'iltä; mutta koska Miss Mills oli hänen ystävänsä hänen isänsä täydellisellä suostumuksella", toinen sattuva kolhaus Mr. Spenlow'ille, "ei minun tullut siihen ryhtyä. Jollei minun sallita viitata ihmissydämen luonnolliseen huonouteen, saanen ainakin — minun täytyy saada — huomauttaa tästä väärin sijoitetusta luottamuksesta".

Mr. Spenlow sopersi jotakin puollukseksi ja suostumukseksi.

"Eilen illalla teen jälkeen", jatkoi Miss Murdstone, "näin pikku koiran hyppelevän vierashuoneen lattialla, murisevan ja repivän jotakin. Minä sanoin Miss Spenlow'ille: 'Dora, mikä se on, joka koiralla on suussaan? Se on joku paperi'. Miss Spenlow pisti kohta kätensä hameesensa, huudahti ja juoksi koiran luo. Minä astuin väliin ja sanoin: 'rakas Dorani, teidän täytyy sallia minun katsoa'".

Voi Jip, pahanpäiväinen pentu, sinä siis tämän surkeuden synnytit!

"Miss Spenlow koetti", lausui Miss Murdstone, "lahjoa minua suudelmilla, ompelu-rasioilla ja vähäisillä hempukaluilla — mutta tämän jätän tietysti mainitsematta. Pikku koira pakeni, minun läheystyessäni, sohvan alle ja saatiin vaan suurella vastuksella ajetuksi pois sieltä hiilihangon avulla. Sieltä karkoitettunakin se yhä piti kirjettä suussaan; ja kun minä yritin ottamaan sitä pois ja oli suuri vaara, että se purisi minua, kiristi se hampaansa kiinni niin lujasti, että saatti nostaa sen paperista ilmaan. Viimein sain kuitenkin paperin käsiini. Sen luettuani väitin minä, että Miss Spenlow'illa oli monta semmoista kirjettä hallussansa; ja sain lopullisesti häneltä sen kimpun, joka nyt on David Copperfieldin kädessä".

Tähän hän päätti ja näytti, väskyänsä jälleen lukiten ja suutansa ummistaen, semmoiselta, kuin hänet ehkä olisi saanut murtumaan, mutta ei koskaan mukaantumaan.

"Te olette varmaan kuulleet, mitä Miss Murdstone on lausunut", sanoi Mr. Spenlow, kääntyen minun puoleeni. "Minä tahdon kysyä, Mr. Copperfield, onko teillä mitään vastata tähän?"

Se kuva, joka oli edessäni, kuinka tuo sievä pikku sydämeni aarre koko yön oli nyyhkinnyt ja itkenyt — kuinka hän oli ollut yksinään, peloissaan ja huolissaan — kuinka hän oli niin surkeasti pyytänyt ja rukoillut tätä kivisydämistä naista antamaan itselleen anteeksi — kuinka hän turhaan oli tarjonnut hänelle noita suudelmia, ompelu-rasioita ja hempukaluja — kuinka hän oli kovin suuressa tuskassa, ja kaikki minun tähteni — heikoksi sangen paljon, mitä vähän arvokkaisuutta olisin kyennyt osoittamaan. Minä pelkään, että olin tuokion aikaa jonkunlaisessa vapisevassa tilassa, vaikka tein parastani, sitä salatakseni.

"Minulla ei ole mitään sanomista tähän, Sir", vastasin minä, "paitsi, että koko vika on minun. Doran —".

"Miss Spenlow'in, jos suvaitsette", lausui hänen isänsä majesteetillisesti.

"— minä houkuttelin ja suostutin", jatkoin minä, nielaisten tuon kylmemmän nimen, "myöntymään tähän salaamiseen, ja minä kadun sitä katkerasti".

"Te olette kovasti moitittava, Sir", lausui Mr. Spenlow, kävellen edestakaisin kaminin matolla ja kaulahuivinsa ja selkensä kankeuden tähden pannen pontta sanoihinsa koko ruumiillansa eikä päällään. "Te olette tehneet salaisen ja sopimattoman teon, Mr. Copperfield. Kun lasken gentlemanin huoneeseni, vähät siitä, onko hän yhdeksäntoista, yhdeksänkymmeneen vai yhdeksänkymmenen vuoden vanha, lasken hänet luokseni täydellä luottamuksella. Jos hän väärinkäyttää luottamustani, tekee hän kunniattoman työn, Mr. Copperfield".

"Minä ymmärrän sen, Sir, vakuutan teille", vastasin minä. "Mutta minä en ole koskaan ennen sitä ajatellut. Suoraan, rehellisesti sanottuna, minä en, Mr. Spenlow, ajatellut sitä ennen. Minä rakastan Miss Spenlow'ia siinä määrässä —".

"Pah! Joutavia!" sanoi Mr. Spenlow punehtuen. "Älkääät sanoko vasten kasvojani, että rakastatte tytärtäni, Mr. Copperfield!"

"Voisinko puollustaa käytöstäni, jollen sitä tekisi, Sir?" vastasin minä kaikella nöyryydellä.

"Voitteko puollustaa käytöstänne, jos teette sen, Sir?" kysyi Mr. Spenlow, yht'äkkiä pysähtyen kaminin matolla. "Oletteko ajatelleet omaa ikäänne ja tyttäreni ikää, Mr. Copperfield? Oletteko ajatelleet, mikä asia se on, kun hävitätte sen luottamuksen, jonka pitäisi olla tyttäreni ja minun välilläni? Oletteko ajatelleet tyttäreni asemaa elämässä, niitä tuumia, joita minä ehkä mietin hänen eduksensa, niitä testamentin aikomuksia, joita minulla ehkä on hänen suhteensa? Oletteko ajatelleet mitään, Mr. Copperfield?"

"Sangen vähän, Sir, varon minä", vastasin minä, puhuen hänelle sillä kunnioituksella ja surulla, jota tunsin; "mutta olkaat hyvä ja uskokaat minua, minä olen ajatellut omaa maallista tilaani. Kun selitin sitä teille, olimme jo kihloissa —".

"Minä *pyydän*", lausui Mr. Spenlow, enemmän Punch'in näköinen, kuin olin ikinä nähnyt hänet, samalla kuin hän toisella kädellä lujasti löi toista kättänsä selkään — jota en edes tuskassani voinut olla huomaamatta; "ett'ette puhu minulle kihlauksista, Mr. Copperfield!"

Tuo muutoin liikahtamaton Miss Murdstone naurahti halveksien yhdellä lyhyellä tavulla.

"Kun selitin muuttunutta tilaani teille, Sir", rupesin uudestaan, pannen toisia sanoja niitten sijaan, jotka olivat niin vastenmieliset hänelle, "oli tämä salaaminen, johon, paha kyllä, olen johdattanut Miss Spenlow'in, alkanut. Siitä asti, kuin jouduin muuttuneeseen tilaani, olen jännittänyt jokaista hermoa, olen ponnistanut kaikkia voimiani, parantaakseni sitä. Minä olen varma, että voin parantaa sitä aikaa myöden. Tahdotteko sallia minulle aikaa — kuinka pitkän tahansa? Me olemme molemmat niin nuoret, Sir —".

"Te olette oikeassa", keskeytti Mr. Spenlow, nykäyttäen päätänsä useita kertoja ja kovasti rypistäen otsaansa, "te olette molemmat hyvin nuoret. Pelkkää hulluutta. Tehkää loppu siitä. Ottakaat pois nämät kirjeet ja heittäkää ne tuleen. Antakaat minulle Miss Spenlow'in kirjeet tuleen heitettäväksi; ja vaikka meidän yhteytemme vast'edes täytyy, te ymmärrätte, supistua Commons'iin, suostukaamme, ettemme sen koommin menneitä mainitse. No niin, Mr. Copperfield, teiltä ei puutu järkeä; ja tämä on järjellinen meno".

Ei! Minä en voinut ajatella mitään tämmöistä suostumusta. Minä olin kovin pahoillani, mutta tässä oli eräs korkeampi arvostelukanta, kuin järki. Rakkaus oli kaikkia maallisia arvostelukantoja korkeampi, ja minä rakastin Doraa niinkuin epäjumalaani, ja Dora rakasti minua. Minä en juuri sanonut niin; minä lievitin sanojani niin paljon, kuin voin; mutta minä viittasin selvästi siihen, ja minä olin luja siinä.

"Hyvä, Mr. Copperfield", lausui Mr. Spenlow, "minun täytyy koettaa, mitä valtaa minulla on tyttäreni suhteen".

Selvästi kuvailevalla äänellä, pitkäveteisellä henkäyksellä, joka ei ollut huokaus eikä voihkaus, vaan molempien kaltainen, ilmoitti Miss Murdstone, että tämä olisi ollut ennen tehtävä.

"Minun täytyy koettaa", arveli Mr. Spenlow, jota tämä apu vahvisti, "valtaani tyttäreni suhteen. Ettekö suostu ottamaan näitä kirjeitä, Mr. Copperfield?" Sillä minä olin laskenut ne pöydälle.

Ei. Minä sanoin hänelle, että toivoin, ettei hän katsoisi sitä vääräksi, mutta minä en voinut millään lailla ottaa niitä Miss Murdstone'n kädestä.

"Eikö minunkaan?" kysyi Mr. Spenlow.

Ei, vastasin minä syvimmällä kunnioituksella; ei hänenkään.

"Hyvä!" sanoi Mr. Spenlow.

Tuosta oltiin vaiti, enkä minä tietänyt, tuliko minun mennä vai jäädä. Viimein minä verkan astuin ovea kohden, aikoen sanoa, että ehkä parhaiten tekisin hänen mieltänsä myöden, jos menisin; jolloin hän, kädet takinplakkareissaan, joihin hän töin tuskin sai ne pistetyksi, ja semmoisella katsannolla, jota minä ylimalkain sanoisin suoraan hurskaaksi, lausui:

"Arvattavasti tiedätte, Mr. Copperfield, etten minä ole maallista omaisuutta aivan vailla, ja että tyttäreni on lähin ja kalliin sukulaiseni?"

Minä kiirehdin vastaamaan hänelle, että toivoin, ettei se erehdys, johon hurjaluontoinen rakkauteni oli houkutellettu minua, saattanut häntä ajattelemaan minua myöskin rahanhimoiseksi?

"Minä en maininnut asiaa siitä syystä", lausui Mr. Spenlow. "Se olisi parempi teille itselle ja meille kaikille, jos *olisitte* rahanhimoinen, Mr. Copperfield — minä tarkoitan, jos olisitte älykkäämpi ja

vähemmän altis kaikkiin noihin nuoruuden hullutuksiin. Ei. Minä sanon vaan toisenlaisessa aikomuksessa, että arvattavasti tiedätte, että minulla on omaisuutta testamenteerata lapselleni?"

Minä arvelin, että niin oli laita.

"Ja koska olette nähneet, mitä joka päivä Commons'issa näemme ihmisten anteeksi antamattomasta ja huolimattomasta menetyksestä testamenttiansä suhteen — jotka kaikista asioista ovat ne, joissa ehkä kummallisimmat todistukset ihmisten epämukaisuudesta tavataan, te tuskin voitte ajatella muuta, kuin että minä olen testamenttini säännökset tehnyt?"

Minä notkistin päätäni myönnytykseksi.

"Minä en sallisi", sanoi Mr. Spenlow, jonka hurskaat tunteet ilmeisesti enenivät ja joka pitkänsä pudisti päätänsä, kun hän viippui vuorotellen varpaillansa ja kantapäillään, "että joku nuoruuden hulluus, niinkuin tämä, vaikuttaisi niihin soveliaisiin keinoihin, joihin olen ryhtynyt lastani varten. Sillä se on hulluutta. Pelkkää mielettömyyttä. Lyhyen ajan perästä se on köykäisempi, kuin höyhen. Mutta kenties minä — kenties minä — jollei tätä tyhmää tointa kokonaan heitetä, jonakin tuskan hetkenä saatettaisiin varjelemaan ja suojelemaan häntä niistä seurauksista, jotka lähtisivät järjettömästä naimishankkeesta. Minä toivon nyt, Mr. Copperfield, ettette pakoita minua avaamaan, edes neljänneksen tunnin ajaksi, tätä suljettua sivua elämän kirjassa ja kumoamaan, edes neljänneksen tunnin ajaksi, vakaita määräyksiä, joita kauan sitten asetettiin".

Häntä ympäröitsi joku levollisuus, joku tyvenyys, joku hiljaisen päivänlaskun ilma, joka suuresti koski minuun. Hän oli niin rauhallinen ja tyytyväinen — hänen asiansa olivat ilmeisesti niin hyvässä kunnossa ja niin täydellisessä järjestyksessä — että hän oli mies, jonka sopi tulla liikutetuksi, kun hän ajatteli itseänsä. Minä todella luulen, että näin kyynelten puhkeavan hänen silmiinsä niitten tunteitten syvyydestä, joita tämä kaikki synnytti.

Mutta mitä minä voin tehdä? Minä en voinut kieltää Doraa ja omaa sydäntäni. Kun hän sanoi minulle, että olisi paras, jos viikon aikaa mieltäisin, mitä hän oli lausunut, kuinka voin vastata, etten tahtonut miettiä viikon aikaa, mutta kuinka voin toiselta puolelta olla tietämättä, ettei mikään viikkojen määrä voinut vaikuttaa semmoiseen rakkauteen, kuin minun?

"Tällä välin neuvotelkaat Miss Trotwood'in taikka kenenkä hyvänsä kanssa, jolla on joku kokemus elämästä", lausui Mr. Spenlow, molemmin käsin korjaten kaulahuiviansa. "Miettikää viikko aikaa, Mr. Copperfield".

Minä mukaannuin ja astuin ulos huoneesta semmoisilla kasvoilla, jotka osoittivat niin paljon alakuloista ja toivotonta kestäväisyyttä, kuin voin saada niitä osoittamaan. Miss Murdstone'n synkät kulmakarvat seurasivat minua oven luo — minä sanon hänen kulmakarvansa ennemmin, kuin hänen silmänsä, koska ne olivat paljon tärkeämmät hänen kasvoissaan — ja hän näytti niin samanlaiselta, kuin hänen oli tapa näyttää juuri tähän aikaan aamuisin vierashuoneessamme Blunderstone'ssa, että helposti olisin luullut, että jälleen hämmennyin läksyissäni ja että se paino, joka rasitti sydäntäni, tuli tuon kauhean vanhan aapiskirjan soikeista puupiirroksista, jotka lapsellisen mielikuvitukseni mukaan olivat muodoltaan niinkuin silmälasit.

Kun tulin byroosen ja, käsilläni sulkien vanhaa Tiffey'tä ja heitä kaikkia näkyvistäni, istuin pulpettini vieressä omassa erityisessä nurkassani, ajatellen tätä niin äkkiä tapahtunutta maanjäristystä sekä katkerassa mielentilassani kiroten Jip'iä, jouduin semmoiseen tuskaan Doran vuoksi, että minua kummastuttaa, etten siepannut hattuani käteeni ja mielettömän tavalla rientänyt Norwood'iin. Se ajatus, että he peloittaisivat ja itkettäisivät häntä ja etten minä ollut siellä häntä lohduttamassa, vaivasi minua niin, että se pakotti minua kirjoittamaan hurjan kirjeen Mr. Spenlow'ille, jossa rukoilin häntä, ettei hän rankaisisi Doraa minun kovan onneni tähden. Minä pyysin, että hän armahtaisi hänen lempeätä luontoansa — ettei hän murtaisi hentoa kukkaa — ja puhuttelin häntä, muistaakseni, yleisesti, niinkuin hän olisi ollut joku petolintu taikka lohikäärme eikä hänen isänsä. Tämän kirjeen panin sinettiin ja laskin sen Mr. Spenlow'in pulpetille, ennenkuin hän palasi, ja kun hän tuli sisään, näin minä hänen huoneensa puoleksi avatusta ovesta, että hän otti ylös ja luki sen.

Hän ei puhunut siitä koko aamun kuluessa, mutta ennenkuin hän illalla lähti pois, käski hän minut sisään ja ilmoitti minulle, ettei minun tarvinnut ollenkaan pitää murhetta hänen tyttärensä onnesta. Hän oli vakuuttanut tyttärellensä, lausui hän, että kaikki oli vaan joutavaa; eikä hänellä ollut tyttarelleen mitään muuta sanomista. Hän luuli olevansa hellä isä (niinkuin hän todella oli), ja minun sopi säästää huoliani hänen tyttärensä puolesta.

"Jos yhä olette järjetön taikka itsepintainen, Mr. Copperfield", muistutti hän, "ehkä pakoitatte minut lähettämään tyttäreni joksikin aikaa ulkomaille jälleen; mutta minulla on parempi ajatus teistä. Minä toivon, että tulette viisaammaksi jo muutamien päivien perästä. Mitä Miss Murdstone'en koskee", sillä

minä olin kirjeessäni viitannut häneen, "kunnioitan tämän lady'n valppautta ja tunnen itseni kiitolliseksi hänelle; mutta minä olen ankarasti käskenyt hänen karttaa tätä ainetta. Minä en pyydä mitään muuta, Mr. Copperfield, kuin että se unhotetaan. Teidän ei tarvitse tehdä muuta, Mr. Copperfield, kuin unhottaa se".

Ei muuta! Siinä kirjeessä, jonka kirjoitin Miss Mills'ille, toistin katkerasti tämän lauseen. Minun ei tarvinnut tehdä mitään muuta, sanoin minä synkällä ivalla, kuin unhottaa Dora. Ei siis mitään muuta, ja kuinka helppo tämä oli! Minä pyysin saadakseni tavata Miss Mills'iä sinä iltana. Jollei se voinut tapahtua Mr. Mills'in luvalla ja suostumuksella, anoin salaista yhtymystä takakyökissä, jossa mankeli oli. Minä ilmoitin hänelle, että järkeni horjui valta-istuimellansa ja että ainoastaan hän, Miss Mills, voi estää sitä kukistumasta. Minä kirjoitin kirjeen alle: "hänen mielimennyt palveliansa"; ja kun luin tätä kynäelmääni, ennenkuin lähetin sen, en voinut itseltäni salata, että se oli vähän Mr. Micawber'in laatuun.

Kuitenkin panin sen menemään. Illalla lähdin Miss Mills'in kadulle ja kävelin edestakaisin, siksi kuin Miss Mills'in neitsyt varkain vei minut sisään ja saatti minut piha-tietä takakyökkiin. Minä olen jällestäpäin saanut syytä siihen luuloon, ettei mikään mailmassa olisi estänyt minua katuovesta sisään menemästä ja vierashuoneeseen pääsemästä, paitsi Miss Mills'in taipuvaisuus kaikkiin, mitä oli romantillista taikka salamyhkäistä.

Takakyökissä raivosin niinkuin tilani vaati. Minä olin, arvatakseni, lähtenyt sinne, tehdäkseni itseäni narriksi, ja minä olen varma siitä, että se onnistui minulta. Miss Mills oli saanut hätäisen kirjeen Doralta, jossa tämä kertoi, että kaikki oli saatu ilmi, ja sanoi: "Oi, tee hyvin ja tule luokseni, Julia, tule, tule!" Mutta Miss Mills, joka epäili, olisiko hänen läsnä-olonsa korkeille asianomaisille otollinen, ei ollut vielä lähtenyt; ja me yövyimme kaikki Saharan erämaahan.

Miss Mills'in varalla oli kummallinen sanantulva, ja hän laski sitä mielellään liikkeelle. Vaikka hän yhdisti kyynelensä minun kyyneliini, en voinut olla ajattelematta, että meidän surumme tuottivat hänelle hirveätä hekumaa. Hän hyväili niitä, sopisi minun sanoa, ja teki niistä niin paljon, kuin hän voi. Syvä juopa, arveli hän, oli auennut Doran ja minun välilläni, ja ainoastaan rakkaus saatti silloittaa sen taivaankaarellansa. Rakkaus sai kärsiä tässä tyylyssä mailmassa; niin oli aina ollut, niin oli aina oleva. Vähät siitä, muistutti Miss Mills. Hämähäkin verkkoihin kiedotut sydämet pakahtuvat viimein, ja silloin rakkaus on kostettu.

Tässä ei ollut paljon lohdutusta, mutta Miss Mills ei tahtonut kehoittaa petollisiin toiveisiin. Hän saatti minut paljon kurjemmaksi, kuin ennen olin, mutta minä tunsin (ja sanoinkin sitä hänelle syvimmällä kiitollisuudella), että hän oli tosi-ystävä. Me päätimme, että hän ensimmäiseksi työksensä aamulla menisi Doran luo ja jollakin tavalla, katseilla taikka sanoilla, koettaisi vakuuttaa hänelle minun rakkauttani ja surkeata tilaani. Me erosimme kokonaan surun vallassa, ja minä luulen, että Miss Mills'in nautinto oli täydellinen.

Kotiin tultuani uskoin kaikki tädilleni, ja mistäkään hänen puheestaan huolimatta panin epätoivossa maata. Minä nousin epätoivossa ja lähdin ulos epätoivossa. Oli lauvantaiaamu, ja minä menin suoraan Commons'iin.

Byroon ovea lähestyessäni näin ihmeekseni, että palvelusmiehemme seisovat ulkopuolella, keskinäisesti puhuen, samalla kuin kymmenkunta ohitse meneviä katseli akkuniin, jotka olivat suljetut. Minä joudutin askeliani ja, käyden heidän välitsensä, kummastelin heidän katseitansa ja menin nopeasti sisään.

Konttoristit olivat siellä, mutta ei kukaan tehnyt mitään. Vanha Tiffey istui ensi kerran eläessänsä, luulen minä, jonkun muun tuolilla eikä ollut ripustanut ylös hattuansa.

"Se on kauhea onnettomuus, Mr. Copperfield". lausui hän, kun minä astuin sisään.

"Mikä on?" huudahdin minä. "Mitä on tapahtunut?"

"Ettekö tiedä?" huusi vanha Tiffey, ja koko muu joukko kerääntyi minun ympärilleni.

"En!" vastasin minä, katsellen heitä toinen toisensa perästä.

"Mr. Spenlow", sanoi Tiffey.

"Mitä hänestä?"

"Kuollut!"

Minä luulin, että se oli byroo, joka horjui, enkä minä, kun joku konttoristi tarttui minuun. He asettivat minut jollekin tuolille, päästivät auki kaulahuivini ja toivat minulle vettä. Minulla ei ole mitään

käsitystä, veikö tämä mitään aikaa.

"Kuollut?" sanoin minä.

"Hän söi päivällistä eilen kaupungissa ja ajoi Norwood'iin faetonillansa yksinään", lausui Tiffey, "lähetettyänsä oman palveliansa kotiin postivaunuilla, niinkuin hänen toisinaan oli tapa tehdä, tiedättehän —".

"No?"

"Faetoni tuli kotiin ilman häntä. Hevoset pysähtyivät tallin ovelle. Palvelia meni ulos lyhdyllä. Ei ketään faetonissa".

"Olivatko hevoset vaukkoontuneet?"

"Ne eivät olleet hiessä", lausui Tiffey, pannen silmälasinsa päähän; "ei enemmän hiessä, kuulen ma, kuin ne olisivat olleet, jos olisivat menneet Norwood'iin tavallista kulkuansa. Ohjokset olivat katkenneet, mutta ne olivat laahanneet pitkin maata. Koko talonväki herätettiin heti, ja kolme heistä lähti liikkeelle tietä myöden. He löysivät hänet penikulman päästä".

"Enemmän, kuin penikulman päästä, Mr. Tiffey", keskeytti joku nuorempi konttoristi.

"Oliko se niin? Minä luulen, että olette oikeassa", lausui Tiffey, — "*enemmän*, kuin penikulman päästä — likeltä kirkkoa — silmillänsä makaamasta puoleksi ajo- ja puoleksi kävelytiellä. Oliko hän jossakin taudin kohtauksessa pudonnut vaunuista vai astunut maahan sen vuoksi, että hän tunsu itsensä pahoinvoivaksi, ennenkuin tauti kohtasi häntä — vai oliko hän edes oikein kuollut silloin, vaikka siitä ei ole mitään epäilystä, että hän oli kokonaan tainnoksissa — sitä ei kukaan näytä tietävän. Jos hän hengittikin, ei hän ainakaan puhunut mitään. Lääkärin apua hankittiin niin pian, kuin mahdollista, mutta siitä ei ollut mitään hyötyä".

Minä en voi kuvailla sitä mielentilaa, johon tämä sanoma saatti minut. Kauhistus tästä tapauksesta, joka tuli niin äkkiä ja kohtasi semmoista, jonka kanssa minä olin ollut kaikin päin riidassa — kammottava tyhjyys siinä huoneessa, jossa hän oli niin nykyisin oleskellut, jossa hänen tuolinsa ja pöytänsä näyttivät odottavan häntä ja hänen eilispäiväinen käsi-alansa oli niinkuin aave — sanomaton mahdottomuus ajatella häntä paikasta eronneeksi ja se tunto, joka kerta kuin ovi avattiin, että hän astuisi sisään — joutilas hiljaisuus ja rauha, joka vallitsi byroossa, ja se ääretön halu, jolla meidän väki puhui siitä ja muut tulivat ja menivät koko päivän, ahdaten itseänsä täyteen tällä aineella — nämät kaikki jokainen helposti ymmärtää. Mitä en voi kuvata, se on se, kuinka oman sydämeni sisimmissä sopukoissa olin mustasukkainen itse kuolemallekin; kuinka tuntui siltä, kuin sen voima sysäisi minut sijaltani Doran ajatuksissa; kuinka minä jollakin nureksivalla tavalla, jota en voi sanoiksi saattaa, kadehdin hänen suruansa; kuinka kävin levottomaksi, kun ajattelin, että hän itki muitten edessä taikka muut lohduttivat häntä; kuinka minulla oli joku kiihkeä halu sulkea pois kaikki hänen yhteydestään, paitsi itseni, ja olla kaikki kaikissa hänelle tähän perin sopimattomaan aikaan.

Tässä tuskallisessa mieli-alassa — joka ei liene, toivon minä, yksin-omaisesti minun, vaan jota muutkin tuntevat — lähdin samana iltana Norwood'iin; ja kun, ovella tiedusteltuani, sain joltakin palvelialta tietää, että Miss Mills oli siellä, pyysin tätini adresseeraamaan hänelle yhden kirjeen, jonka minä kirjoitin. Minä surkuttelin vilpittömästi Mr. Spenlow'in ennen-aikaista kuolemaa ja vuodatin kyyneliä sitä tehdessäni. Jos Dora oli semmoisessa tilassa, että hän saatti kuulla sitä, pyysin häntä kertomaan Doralle, että Mr. Spenlow oli puhutellut minua suurimmalla ystävyydellä ja arvonnolla ja maininnut Doran nimeä vaan hellyydellä ilman yhtäkään ainoata nuhtelevaa sanaa. Minä tiedän, että tein tämän itsekkäisyydestä, että nimeni tuotaisiin hänen eteensä, mutta minä koetin uskoa, että siinä tein vaan oikeutta Mr. Spenlow'in muistolle. Kenties uskoinkin sitä.

Tätini sai seuraavana päivänä muutamia rivejä vastaukseksi, adresseerattuina päältäpäin hänelle, sisältäpäin minulle. Dora oli surusta sortunut, ja kun hänen ystävänsä oli kysynyt häneltä, saisiko hän lähettää terveisiä häneltä minulle, oli hän vaan huutanut, niinkuin hän aina huusi: "voi kallista isääni! voi isä raukkaa!" Mutta hän ei ollut sanonut: "ei!" ja sitä minä pidin hyvänä enteenä.

Mr. Jorkins, joka siitä asti, kuin onnettomuus tapahtui, oli ollut Norwood'issa, tuli byroosen muutamia päiviä jälestäpäin. Hän ja Tiffey neuvottelivat vähän aikaa eri huoneessa, ja sitten Tiffey katsoi ulos ovesta ja viittasi minua sisään.

"Mr. Tiffey ja minä, Mr. Copperfield", arveli Mr. Jorkins, "aiomme tutkia pulpattia, laatikoita ja muita semmoisia vainajan kätköjä, pannaksemme hänen yksityisiä papereitansa sinettiin ja etsiäksemme testamenttia. Semmoisesta ei näy mitään jälkiä missään. Kenties teette hyvin ja autatte meitä".

Minä olin halannut saada tietää, mimmoisiin oloihin Dorani joutuisi — esimerkiksi, kenenkä

holhottavaksi ja niin edespäin — ja tämä johdatti vähän sinnepäin. Me rupesimme heti etsimään, Mr. Jorkins avaten laatikoita ja pulpetteja, ja me kaikki kolmen vetäen esiin papereita niistä. Virkaan koskevat paperit panimme toiselle puolelle ja hänen yksityiset paperinsa (joita ei ollut paljon) toiselle. Me olimme kovin totiset, ja kun tapasimme jonkun sinetin taikka lyijyspiirtimen taikka sormuksen taikka jonkun muun samankaltaisen pikku kapineen, joka sattumalta oli tullut sinne ja joka erittäin muistutti hänestä, puhuimme hyvin matalalla äänellä.

Me olimme jo lakanneet useita paketteja ja jatkoimme yhä tomussa ja rauhassa, kun Mr. Jorkins sanoi meille, käyttäen juuri samoja sanoja kumppani vainajansa suhteen, kuin hänen kumppani vainajansa oli käyttänyt hänen suhteensa:

"Mr. Spenlow oli sangen vastahakoinen poikkeemaan totutulta tieltä. Te tiedätte, mimmainen hän oli! Minä olen taipuvainen uskomaan, ettei hän ole tehnyt mitään testamenttia".

"Oh, minä tiedän, että hän on!" sanoin minä.

He pysähtyivät molemmat ja katselivat minua.

"Juuri sinä päivänä, kuin minä viimein näin hänet", lausuin minä, "kertoivat hän minulle, että hän oli tehnyt testamenttinsa, ja että hänen asiansa olivat kanan sitten järjestetyt".

Mr. Jorkins ja vanha Tiffey pudistivat yhtä haavaa päätänsä.

"Se ei merkitse paljon", sanoi Tiffey.

"Varsin vähän", arveli Mr. Jorkins.

"Te ette suinkaan epäile —", aloitin minä.

"Hyvä Mr. Copperfieldini!" lausui Tiffey, laskien kättänsä minun käsivarrelleni ja ummistaen molempia silmiänsä, samalla kuin hän pudisti päätänsä: "Jos olisitte olleet Commons'issa niin kauan, kuin minä, tietäisitte, ettei löydy mitään asiaa, jossa ihmiset ovat niin epämukaiset ja jossa voi luottaa heihin niin vähän".

"No, siunatkoon sieluani, hän teki itse juuri tämän muistutuksen!" vastasin minä, väitöksessäni kiinni pysyen.

"Minä sanoisin tätä melkein ratkaisevaksi", muistutti Tiffey. "Minun ajatukseni on — ei löydy mitään testamenttia".

Tämä näytti kummalliselta minusta, mutta havaittiin, ettei löytynyt mitään testamenttia. Hän ei ollut edes sen vertaa kuin ajatellut tämmöistä, sitä myöden kuin hänen paperinsa todistivat; sillä niissä ei ollut vähintäkään viittausta, suunnitelmaa taikka aihelmaa mihinkään testamenttiin. Se, mikä melkein yhtä paljon kummastutti minua, oli, että hänen asiansa olivat kokonaan epäjärjestyksessä. Oli erittäin vaikea, kuulin minä, saada selville, mitä hän oli velkaa taikka mitä hän oli maksanut taikka mitä omaisuutta hänellä oli kuollessaan. Todennäköiseksi arveltiin, ettei hänellä itselläkään vuosikausiin ollut mitään varmaa tietoa näissä asioissa. Vähitellen huomattiin, että hän, pyytäessään kaikin puolin kannattaa sitä komeutta ja ylellisyyttä, joka silloin kuului hyvään tapaan Commons'issa, oli kuluttanut enemmän, kuin virkatulonsa, jotka eivät olleet erittäin isot, ja mitättömiin vähentänyt yksityiset varansa, jos ne koskaan olivat olleet suuret, joka oli erittäin epäiltävää. Norwood'issa huonekalut myytiin ja talo vourattiin pois, ja Tiffey jutteli minulle, varsin vähän ajatellen, kuinka suuresti asia koski minuun, että, kun kaikki vainajan velat olivat maksetut ja hänen osansa ulkona olevista huonoista ja epävarmoista firman saatavista otettiin pois, hän ei antaisi tuhatta puntaa kaikesta jällelle jääneestä omaisuudesta.

Tämä tapahtui noin kuusi viikkoa kuoleman kohtaamisen jälkeen. Minä olin kärsinyt kauheita vaivoja koko ajan ja luulin, että minun täytyi menettää itseni, kun Miss Mills lisäksi ilmoitti minulle, että sydämestä sortunut pikku Dorani, joka kerta kuin minua mainittiin, huudahti vaan: "voi isä raukkaa! voi kallista isää!" Sen ohessa sain tietää, ettei hänellä ollut mitään muita sukulaisia, kuin kaksi tättä, Mr. Spenlow'in naimattomia sisaria, jotka asuivat Putney'ssa ja jotka eivät olleet moneen vuoteen olleet kuin satunnaisessa yhteydessä veljensä kanssa. Ei sen vuoksi, että he koskaan olisivat riidelleet (kertoivat Miss Mills minulle); vaan sen vuoksi, että, kun heitä kutsuttiin Doran ristiäisiin teetä juomaan, vaikka he mielestänsä olivat oikeutetut päivällisiin, he olivat kirjallisesti lausuneet ajatuksensa, että "oli parempi kaikkien puolten onnelle", että he pysyivät poissa. Jonka jälkeen he olivat astuneet omaa tietänsä, ja heidän veljensä omaa.

Nämät molemmat ladyt tulivat nyt esiin turvapaikastansa ja esittelivät, että Dora muuttaisi asumaan heidän luoksensa Putney'hin. Dora syleili heitä molempia ja huudahti itkien: "Voi, niin, tädit! Tehkää"

hyvin ja ottakaat Julia Mills ja minut ja Jip Putney'hin!" Sinne he lähtivätkin pian hautajaisten jälkeen.

Kuinka sain aikaa käydä Putney'ssa, minä en suinkaan tiedä, mutta minä keksin tavalla taikka toisella keinoja sangen usein liikkua likiseuduilla. Voidaksensa tarkemmin täyttää ystävyiden velvollisuuksia, piti Miss Mills päiväkirjaa, ja hän tuli välistä tapaamaan minua yhteismaalla ja luki sitä taikka (jos hänellä ei ollut aikaa siihen) lainasi sen minulle. Kuinka paljon arvoa panin näihin muistelmiin, joista liitän tähän yhden esimerkin!

"Maanantaina. Suloinen D:ni yhä kovasti alakuloinen. Päänkivistystä. Johdatin hänen huomionsa J:iin, koska se oli niin hienon sileä. D. hyväili J:iä. Muistot näin herätettyinä avasivat surun sulkuportit. Tuska laskettiin tulvaamaan. (Ovatko kyynelkannat sydämen kastepisaroina? J. M.)"

"Tiistaina. D. heikko ja hermoton. Ihana vaaleudessansa. (Emmekö huomaa tätä myöskin kuusta? J. M.) D., J. M. ja J. kävimme vaunuilla ilmailemassa. Akkunasta katsellen ja rajusti lakaisijaa haukkuen sai J. hymyn leviämään D:n kasvoille. (Semmoisista vähäpätöisistä renkaista on elämän jakso kokoon pantu! J. M.)"

"Keskiviikkona. D. verraten iloinen. Lauoin hänelle Iltakellot, mielestäni soveliaat sävelet. Vaikutus ei viihdyttävä, vaan päinvastainen. D. sanomattomasti liikutettu. Tavattiin jälestäpäin omasta huoneestansa nyyhkimästä. Lausuin värssyjä hänestä itsestä ja nuoresta gazellista. Turhaan. Viittasin myöskin Kärsivällisyyteen hautapatsaalla. (Kysytään: miksi hautapatsaalla? J. M.)"

"Tuorstaina. D. ilmeisesti vaurastuneena. Hyvänpuolinen yö. Vieno ruusun puna taas poskella. Päätin mainita D. C:n nimeä. Lausuin sitä varovaisesti, kun olimme ilmailemassa. D. heti surun vallassa. 'Voi, rakas, rakas Julia! Oh, minä olen ollut häijy ja tottelematon lapsi!' Viihdytin ja hyväilin. Kuvasin ihanteellisesti D. C:ia haudan reunalla. D. taas surun vallassa. 'Voi mitä minun tulee tehdä, mitä minun tulee tehdä? Oi, vie minut johonkin!' Minä kovasti levoton. D. tainnoksissa ja lasillinen vettä ravintolasta. (Runollinen heimolaisuus: kirjava nimitaulu portinpielessä; ihmis-elämä myöskin kirjava. Ah! J. M.)"

"Perjantaina. Tapauksista rikas päivä. Mies ilmestyy kyökissä, sininen pussi kädessä ja siinä 'ladyjen korkotettavaksi annetut kengät'. Kokki vastaa: 'ei täältä'. Mies väittää vastaan. Kokki menee sisältä kysymään, jättäen miehen kahden kesken J:n kanssa. Kun kokki palajaa, väittää mies yhä vastaan, mutta lähtee viimein. J:iä kaivataan. D. suunniltansa. Ilmoitus lähetetty polisille. Miehen tunnusmerkit: leveä nenä ja jalat niinkuin siltapylväät. Etsitään joka haaralta. Ei mitään J:iä. D. itkee katkerasti eikä ota lohdutusta. Uudistin viittausta nuoreen gazelliin. Soveliasta, mutta hyödytöntä. Iltapuolella käy outo poika meillä. Tuodaan vierashuoneeseen. Leveä nenä, mutta ei mitään siltapylväitä. Sanoo tahtovansa yhden punnan ja tietävänsä erään koiran. Ei taivu enempiin selityksiin, vaikka kovasti ahdistetaan. Kun D. on tuonut esiin punnan, vie poika kokin vähäiseen majaan, jossa Jip seisoo yksinään sidottuna pöydänjalkaan. D. iloitsee. Tanssii J:n ympäri, joka syö illallistansa. Tästä onnellisesta muutoksesta rohkaistuneena mainitsen ylikerroksessa D. C:ia. D. itkee uudestaan ja huutaa surkeasti: 'Voi, älä, älä, älä. On niin häijyä ajatella mitään muuta, kuin isä parkaa!' — syleilee J:iä ja nyyhkyttää itsensä nukuksiin. (Eikö D. C:n tule luottaa Ajan leveihin siipiin? J. M.)"

Miss Mills ja hänen päiväkirjansa olivat ainoa lohdutukseni tähän aikaan. Kun näin hänet, joka vaan vähäistä ennen oli nähnyt Doran — kun vainusin Doran nimen alkukirjaimia hänen myötätunteisilla lehdillänsä — kun mieleni tila hänen kauttansa kävi yhä kurjemmaksi — se oli minun ainoa lievitykseni. Minusta tuntui, kuin olisin asunut korttilinnassa, joka oli luhistunut kokoon, jättäen ainoastaan Miss Mills'in ja minut raunioin joukkoon; kuin joku julma loihtija olisi vetänyt tenho-piirinsä sydämeni viattoman jumalattaren ympäri, jonka piirin sisäpuolelle minä en pääsisi muulla keinolla, kuin noitten samojen lujien siipien avulla, jotka kantavat niin monta ihmistä niin moninaisten ylitse!

KAHDEKSAS LUKU.

Wickfield ja Heep.

Tätini, jota, arvaan minä, pitkällinen alakuloisuuteni rupesi toden perästä pelottamaan, oli hartaasti tahtovina, että lähtisin Dover'iin katsomaan, että kaikki oli hyvällä kannalla hänen talossaan, joka oli hyyrätty pois, sekä sopimaan nykyisen asukkaan kanssa voura-ajan pidentämisestä. Janet oli muuttanut

Mrs. Strong'in palvelukseen, jossa näin hänet joka päivä. Dover'ista lähtiessään oli hän ollut kahdenvaiheella, tokko hän tekisi sen miespuolten kieltämisen, jossa häntä oli kasvatettu, täydelliseksi ja menisi vaimoksi eräälle luotsille, vai ei; mutta hän päätti karttaa tätä vaarallista yritystä. Ei niin paljon perus-aatteen tähden, luulen minä, kuin sen tähden, ettei hän sattunut rakastamaan tätä.

Vaikka minun oli vaikea jättää Miss Mills, olin jotenkin taipuvainen tätini tuumaan, koska sen kautta sain viettää muutamia rauhallisia hetkiä Agnesin kanssa. Minä pyysin hyvältä tohtorilta lupaa olla poissa kolme päivää; ja kun tohtori kehoitti minua levähtämään tämän ajan — hän olisi suonut minulle vielä pidemmän ajan, mutta intoni ei sallinut sitä — päätin lähteä.

Mitä Commons'iin tulee, ei minulla ollut mitään syytä olla erittäin tarkka velvollisuuksieni suhteen sillä taholla. Totta puhuen rupesivat etevämmät proktorit saamaan huononlaisen ajatuksen meistä, ja me livuimme nopeasti alas johonkin arveluttavaan asemaan. Toimi oli käynyt laimeasti Mr. Jorkins'in johdattaessa ennen Mr. Spenlow'in aikaa; ja vaikka uusi, lisäksi tullut veri sekä se komeus, jota Mr. Spenlow kannatti, olivat virkistyneet sitä, ei se kuitenkaan ollut niin lujalle pohjalle perustettu, että se olisi järkkymättä kestänyt semmoista kohtausta, kuin sen uutteran johtajan äkillistä poismenoa. Se huononi huononemistaan. Vaikka Mr. Jorkins'illa firmassa oli hyvä maine, oli hän hidas, kykenemätön mies, jonka arvo ulkopuolella firmaa ei ollut semmoinen, josta olisi ollut jotakin tukea. Minä jouduin nyt hänen haltuunsa ja kun näin hänen panevan nuuskaansa ja antavan asiain mennä menoansa, surin tätini tuhatta puntaa enemmän, kuin koskaan.

Mutta tämä ei ollut pahin seikka. Commons'issa hyöri joukko liikavieraita ja syrjäläisiä, jotka, vaikk'eivät itse olleet proktoreita, askaroitsivat tavallisissa laki-asioissa ja saivat niitä toimitetuksi todellisten proktorein avulla, jotka lainasivat nimensä sitä vastaan, että heille annettiin osa ryöstöstä; — ja tällaisia oli päälliseksi sangen paljon. Koska meidän firmamme nyt tahtoi työtä vaikka mimmoisilla ehdoilla, rupesimme liittoon tämän kunnon joukkion kanssa ja heitimme ulos syöttejämme näille liikavieraille ja syrjäläisille, että he toisivat työtänsä meille. Naimaluvat ja vähäisten testamenttien vahvistamiset, niitä me kaikki halusimme ja niistä saimme parhaimman makson, jonka vuoksi niistä myöskin kiihkeästi kilpailtiin. Kaappareita ja houkuttelijoita asetettiin kaikille Commons'in oville ja heidän käskettiin voimiensa mukaan katkaista tie kaikilta suruvaatteisin puetuilta ja kaikilta ujomuotoisilta gentlemaneilta sekä viekoitella näitä niihin byroisin, joita heidän itsekunkin isäntänsä hallitsivat; ja noita käskyjä noudatettiin niin hyvin, että minä itse, ennenkuin olin tunnettu ulkomuodoltani, kaksi kertaa sysättiin päävastustajamme huoneeseen. Koska näitten onkijain ristiriitaiset pyrinnot oman luontonsa kautta ärsyttivät tunteita, joutuivat he itse usein kahakkaan; ja Commons sai senkin häpeän, että paras houkutteliamme (joka ennen oli ollut viinikaupassa, ja jällestäpäin vannotettu mäkläri) muutamia päiviä kävi silmä mustansinisenä. Ei kukaan näistä vakojista pitänyt sitä minään, jos hän kohteliaasti auttoi vanhaa, mustiin puettua ladyä ulos vaunuista, tappoi jokaisen proktorin, jota tämä kysyi, esitteli isäntänsä saman proktorin lailliseksi jälkeläiseksi ja edustajaksi sekä kantoi tämän lady'n (joka välisti oli kovasti säikähtynyt) mainitun isäntänsä byroosen. Monta vangittua tuotiin tällä tapaa minun luokseni. Mitä naimalupiin tulee, kohosi kilvoitus niin suureksi, että ujo gentlemani, joka tahtoi semmoista, ei voinut muuta, kuin antautua ensimmäiselle houkuttelialle taikka sallia heidän tapella hänestä itsestä ja joutua väkevimmän saaliiksi. Tuimimman tappelun aikana istui eräs meidän konttoristimme, joka oli tuota ukittajan joukkoa, tavallisesti hattu päässä, että hän olisi valmis ryntäämään ulos ja asian-omaisen tuomarin edessä vannottamaan jokaista uhria, joka tuotiin sisään. Tätä houkuttelemisen tapaa kestää vielä tänä päivänä, luulen minä. Kun viimeisen kerran olin Commons'issa, karkasi kohtelias mies valkoisella esiliinalla kimppuuni jostakin käytävästä, kuiskasi "naimaluvan" sanan korvaani, ja minä sain vaan suurella vastuksella häntä estetyksi sivumasta itseäni syliinsä ja kantamasta itseäni jonkun proktorin luo.

Sallikaat minun tämän poikkeuksen perästä jatkaa matkaani Dover'iin.

Tätini talossa havaitsin kaikki olevan hyvässä kunnossa, ja minun oli tilaisuus suuresti ilahuttaa häntä, kun kirjoitin hänelle, että hänen hyryyläisensä oli perinyt hänen riitansa ja lakkaamatta kävi sotaa aseja vastaan. Kun olin toimittanut vähäisen asiani ja maannut yön siellä, lähdin varhain aamulla Canterbury'yn. Nyt oli taas talvi, ja vilpas, kylmä, tuulinen päivä ja avara tasanko saattivat toiveeni vähän kirkkaammiksi.

Kun tulin Canterbury'yn, kävelin pitkin vanhoja katuja jonkunlaisella vakavalla ilolla, joka rauhoitti mieltäni ja tyynttyi sydäntäni. Tuossa olivat vanhat nimi-taulut, vanhat kirjoitukset puotien ovissa, vanhat palveliat puodeissa. Siitä, kuin olin koulupoikana täällä, tuntui niin pitkä aika kuluneen, että minua kummastutti, että paikka oli niin vähän muuttunut, siksi kuin tulin ajatelleeksi, kuinka vähän itse olin muuttunut. Kumma kyllä, sama levollinen vaikutus, jota aina ajattelin Agnes'iin yhdistyneeksi, näytti vallitsevan joka paikassa yksin siinä kaupungissakin, jossa hän asui. Kunnian-arvoiset tuomiokirkon tornit ja vanhat naakat ja peltovarekset, joitten ilmasta kuuluvat äänet tekivät nämät yksinäisemmiksi, kuin täydellinen äänettömyys olisi tehnyt; vanhentuneet holviportit, muinoin täytetyt kuvapatsailla, jotka aikaa sitten olivat kukistuneet ja tomuksi muuttuneet niinkuin ne kunnian-arvoiset

pilgrimit, jotka olivat katselleet niitä; hiljaiset sovet, joissa vuosisatojen muuri vehreä suikerteli pitkin päätyjä ja hajoavia seiniä; vanhanaikuiset rakennukset; maaseudun kaltainen kaupungin ympäristö, jossa pellot, puutarhat ja kryptimaat vaihtelivat; kaikkialla — kaikissa — tunsin saman puhtaan ilman, saman rauhallisen, mieltävän, lievittävän hengen.

Kun saavuin Mr. Wickfield'in asuntoon, näin siinä vähäisessä huoneessa alikerroksessa, jossa Uriah Heep'in ennen oli tapa istua, Mr. Micawber'in suurella ahkeruudella juoksuttavan kynäänsä. Hän oli puettu lakimiehen tapaisiin, mustiin vaatteisiin ja hämmötti isona ja kookkaana tässä vähäisessä byroossa.

Mr. Micawber kävi erittäin iloiseksi minut nähdessään, mutta oli myöskin vähän hämmentynyt. Hän tahtoi heti saattaa minut Uriah'n luo, mutta minä kielsin.

"Minä tunnen tämän talon vanhastansa, niinkuin muistatte", lausuin minä, "ja osaan kyllä ylikerrokseen. Mitä lakitieteestä pidätte, Mr. Micawber?"

"Rakas Copperfieldini", vastasi hän, "semmoiselle miehelle, joka on varustettu mielikuvituksen korkeammilla lahjoilla, on lakitieteellisissä tutkimuksissa paha vastus niissä monilukuisissa erityis-seikoissa, joita ne käsittävät. Ei edes ammatillisessa kirjeenvaihdossamme", lausui Mr. Micawber, katsellen muutamia kirjeitä, joita hän paraikaa suoritti, "mieli saa kohota mihinkään ylevämpään lauselaatuun. Kuitenkin on se jalo harrastus. Jalo harrastus!"

Hän kertoi sitten minulle, että hän oli hyyrännyt Uriah Heep'in vanhan asunnon, ja että Mrs. Micawber ihastuksella vastaan-ottaisi minut oman kattonsa alla.

"Se on halpa", sanoi Mr. Micawber — "käyttääkseni ystäväni Heep'in mielilauseita, mutta se kenties on astuin komeampaan taloudelliseen asemaan".

Minä kysyin häneltä, oliko hänellä tähän saakka ollut syytä olla tyytyväinen siihen tapaan, jolla hänen ystävänsä Heep kohteli häntä. Hän nousi katsoaksensa, oliko ovi oikein kiinni, ennenkuin hän matalammalla äänellä vastasi:

"Rakas Copperfieldini, mies, joka ponnistaa rahallisten vastusten taakan alla, on useimpien ihmisten suhteen eduttomassa asemassa. Tämä eduton asema ei parane, jos tuo taakka pakoittaa häntä pyytämään palkkaansa ennen määrättyä makso-aikaa. Kaikki, mitä minä voin sanoa, on, että ystäväni Heep on vastannut anomuksiini, joita minun ei tarvitse tarkemmin selittää, semmoisella tavalla, joka on omainen lisäämään kunniaa yhtä paljon hänen järjellensä kuin hänen sydämellensä".

"Minä en olisi luullut hänen olevan aivan auliin rahoillensa", muistutin minä.

"Antakaat anteeksi minulle!" lausui Mr. Micawber, muotoansa teeskellen, "minä puhun ystävästäni Heep'istä minun kokemukseni mukaan".

"Minua ilahuttaa, että teidän kokemuksenne on niin hyvä", vastasin minä.

"Te olette hyvin ystävällinen, rakas Copperfieldini", sanoi Mr. Micawber ja hyräili jotakin nuottia.

"Näettekö Mr. Wickfield'ia usein?" kysyin minä, puheainetta muuttaakseni.

"En usein", vastasi Mr. Micawber halveksivaisesti. "Mr. Wickfield on, rohkenen sanoa, mies, jolla on sangen oivalliset aiomukset, mutta hän on — lyhyeltä, hän on vanhan-aikainen".

"Minä pelkään, että hänen asiakumppaninsa koettaa saattaa häntä siksi", sanoin minä.

"Rakas Copperfieldini!" vastasi Mr. Micawber, levottomasti ruumistansa tuolillaan väänneltyään, "sallikaat minun tehdä yksi muistutus! Minä olen täällä luottamus-virassa. Minä olen täällä uskotun asemassa. Muutamien aineitten keskusteleminen, vaikka itse Mrs. Micawber'in kanssa (joka niin kauan on ottanut osaa erinäisiin vaiheisiin ja on erinomaisen selväjärkinen nainen), on, minun täytyy ajatella niin, soveltumaton niihin toimiin, jotka nyt ovat jätetyt minulle. Minä rohkenisin sentähden esitellä, että me ystävällisessä keskuudessamme, joka, toivoakseni, ei koskaan häirity! — vedämme viivan. Toisella puolen tätä viivaa", lausui Mr. Micawber, byroon linjaalilla osoittaen sitä pulpetillansa, "on kaikki, mitä ihmisjärki käsittää vähäisellä poikkeuksella; toisella on tämä vähäinen poikkeus, se on: Messrs. Wickfield ja Heep'in asiat ynnä kaikki, mitä kuuluu ja koskee niihin. Minä toivon, etten loukkaa nuoruuteni kumppania, kun panen tämän ehdoituksen hänen kylmemmän ymmärryksensä ratkaistavaksi?"

Vaikka Mr. Micawber'issa näin jonkun levottoman muutoksen, joka vaivasi häntä, niinkuin hänen uudet velvollisuutensa olisivat olleet sopimattomat hänelle, tunsin, ettei minulla ollut mitään oikeutta

katsoa itseäni loukatuksi. Kun sanoin sitä hänelle, näytti se lievittävän häntä, ja hän pusersi kättäni.

"Minä olen ihastunut, Copperfield", lausui Mr. Micawber, "antakaat minun vakuuttaa sitä teille, Miss Wickfield'iin. Hän on sangen etevä nuori lady; hänellä on tavattoman viehättävät ominaisuudet, sulot ja hyvät avut. Totta tosiaan", sanoi Mr. Micawber, lukemattomia kertoja suudellen kättänsä ja kumartaen gentilimmalla ryhdillänsä, "minä kunnioitan Miss Wickfield'ia! Hem!"

"Siitä ainakin olen iloinen", arvelin minä.

"Jollette, rakas Copperfieldini, tuona hauskana iltana, jota meidän oli onni viettää teidän kanssanne, olisi vakuuttanut meille, että D. oli teidän lempikirjaimenne", sanoi Mr. Micawber, "olisin epäilemättä luullut A:ta siksi".

Meillä on kaikilla joku kokemus eräästä tunteesta, joka satunnaisesti valloittaa meidät, että mitä sanomme ja teemme, on sanottu ja tehty ennen jonakin kaukaisena aikana — että samat kasvot, esineet ja asianhaarat ovat ympäröineet meitä hämääriä ikäkausina sitten — että täydellisesti tiedämme, mitä ensiksi tämän jälkeen sanotaan, niinkuin yhtäkkiä muistaisimme sen! Minä en koskaan ollut havainnut tätä salamyhkäistä tuntoa voimakkaammin eläessäni, kuin hänen lausuessaan näitä sanoja.

Minä sanoin siksi kertaa hyvästi Mr. Micawber'ille, käskien hänen viedä parhaita terveisiäni kaikille kotona oleville. Kun jätin hänet ja hän jälleen ryhtyi tuoliinsa ja kynäänsä ja sovitti päätänsä kaulahuiviinsa, mukavaan kirjoitus-asemaan päästäksensä, huomasin selvästi, että siitä, kuin hän oli ruvennut uuteen virkaansa, jotakin oli tullut hänen ja minun väliini, joka esti meitä lähestymästä toisiamme, niinkuin meidän oli tapa lähestyä, ja kokonaan muutti keskuutemme luonteen.

Tuossa omituisessa, vanhassa vierashuoneessa ei ollut ketään, vaikka siinä näkyi jälkiä Mrs. Heep'in läsnä-olosta. Minä katsoin siihen huoneeseen, joka vielä oli Agnesin, ja näin tämän istuvan valkean vieressä, vanhan-aikuisen pulpettinsa ääressä, ja kirjoittavan.

Varjoni saatti hänet katsomaan ylös. Mikä ilo, kun sai olla syynä tuommoiseen kirkkaaseen muutokseen hänen huomiokkaissa kasvoissaan ja tulla kunnioitetuksi semmoisella suloisella tervehdyksellä!

"Voi Agnes!" sanoin minä, kun istuimme toinen toisemme vieressä; "minä olen kaivannut sinua niin paljon viime aikoina!"

"Todella?" vastasi hän. "Taas! Ja niin pian!"

Minä pudistin päätäni.

"Minä en tiedä, kuinka laita on, Agnes; minä kaipaen mielestäni jotakin hengen-avua, joka pitäisi olla minulla. Sinä olit niin tottunut ajattelemaan minun puolestani noina onnellisina vanhoina päivinä täällä, ja minä käännyin niin luonnollisesti sinuun, neuvoa ja turvaa etsiäkseni, että todella luulen, etten ole tuota avua saavuttanut".

"Ja mikä se on?" kysyi Agnes iloisesti.

"Minä en tiedä, miksi sanon sitä", vastasin minä. "Minä luulen, että olen vakava ja kestäväinen?"

"Minä olen varma siitä", arveli Agnes.

"Ja kärsivällinen, Agnes?" kysyin vähäisellä epäilyksellä.

"Niin", vastasi Agnes nauraen. "Jotenkin".

"Vaan kuitenkin", lausuin minä, "käyn niin onnettomaksi ja kiusaantuneeksi, ja olen niin horjuva ja epäneuvoinen, kun koetan lujittaa itseäni, että varmaan tiedän kaipaavani jonkunlaista — sanonko sitä siksi? — luottamusta".

"Sano sitä siksi, jos niin tahdot", arveli Agnes.

"Hyvä!" vastasin minä. "Kuule siis! Sinä tulet London'iin, minä luotan sinuun, ja minulla on kohta joku tarkoitus ja elämänsuunta. Ne katoovat minulta, minä tulen tänne ja tunnen itseni silmänräpäyksellä toisenlaiseksi ihmiseksi. Asianhaarat, jotka vaivaavat minua, eivät ole muuttuneet, siitä kuin tulini tähän huoneeseen, mutta lyhyellä aikaa valloittaa minut joku vaikutus, joka muuttaa minut, voi, kuinka paljon paremmaksi! Mikä se on? Missä sinun salaisuutesi on, Agnes?"

Hän oli painanut päänsä alaspäin ja katseli valkeaan.

"Se on se vanha juttu", sanoin minä. "Älä naura, kun sanon, että ennen kävi vähissä asioissa aina

samalla tapaa, kuin nyt suurissa. Entiset huoleni olivat joutavia, ja nykyiset ovat totisia, mutta milloin hyvänsä olen lähtenyt pois kasvatus-sisareni luota —".

Agnes katsahti ylös — kuinka taivaallisilla kasvoilla! — ja ojensi minulle kätensä, jota minä suutelin.

"Joka kerta, jolloin sinä, Agnes, et ole ollut minua neuvomassa ja hyväksymässä jossakin hankkeessa, olen mielestäni käynyt epävakaiseksi ja joutunut kaikenlaisiin vastuksiin. Kun lopulta olen tullut sinun luoksesi (niinkuin aina olen tullut), olen muuttunut levolliseksi ja onnelliseksi. Nyt palajan kotiin, niinkuin väsynyt matkustaja, ja löydän semmoisen siunatun rauhan!"

Minä tunsin syvästi, mitä sanoin, se koski minuun niin suoraan, että ääneni petti minut; minä peitin kasvoni kädelläni ja puhkesin kyyneliin. Minä kirjoitan totuuden. Mitä ristiriitaisuutta ja epämukaisuutta tahansa minussa oli, niinkuin sitä on meissä niin monessa; mikä hyvänsä olisi voinut olla aivan toisenlaista ja paljon parempaa; mitä hyvänsä olin tehnyt, jossa itsepäisesti käännyin pois oman sydämeni äärestä, sitä en tietänyt. Minä tiesin vaan, että täyttä totta tunsin rauhaa ja lepoa Agnesin läheisyydessä. Leppeällä, sisarellisella käytöksellensä, sädehtivillä silmillänsä, hellällä äänellensä ja tuolla suloisella tyvenyydellä, joka oli aikoja sitten tehnyt sen asunnon, jossa hän oleskeli, pyhäksi paikaksi minulle, toinnutti hän minut pian tästä heikkoudesta ja sai minut kertomaan kaikki, mitä oli tapahtunut siitä asti, kuin viimein tapasimme toisemme.

"Eikä minulla ole sanaakaan lisätä, Agnes", lausuin minä, kun olin päättänyt kertomukseni. "Nyt luotan sinuun".

"Mutta minuun sinä et saa luottaa, Trotwood", vastasi Agnes, iloisesti hymyillen. "Sinun täytyy luottaa toiseen".

"Doraanko?" sanoin minä.

"Tietysti".

"No, minä en ole maininnut, Agnes", lausuin vähän hämmentyneenä, "että Doraan on jotenkin vaikea — minä en tahtoisi millään muotoa sanoa luottaa, koska hän on itse puhtaus ja totuus — vaan jotenkin vaikea — minä todella tuskin tiedän, mitä sanaa käyttäisin, Agnes. Hän on arka pikku olento ja helposti häirittynyt ja peloitettu. Kun vähäistä ennen hänen isänsä kuolemaa katsoin velvollisuudekseni mainita hänelle — mutta minä kerron sinulle, jos maltat kuunnella, kuinka se oli".

Minä juttelin siis Agnesille, kuinka olin puhunut köyhydestäni, kokkikirjasta, kirjanpidosta ja kaikista muista.

"Voi Trotwood!" nuhteli hän hymyillen. "Juuri sinun vanhaa, äkkipikaista käytöstäsi! Olisihan sinun kyllä sopinut vakaasti pyrkiä eteenpäin mailmassa eikä kuitenkaan tarvinnut olla niin raju arkaa, hellää, kokematon tyttöä vastaan. Dora raukka!"

Minä en ole koskaan kuullut semmoista suloista, kärsivällistä hyvyyttä lausuttavan, kuin se, jota hän osoitti, tätä vastatessaan. Oli niinkuin olisin nähnyt hänen ihmetellen ja hellästi syleilevän Doraa sekä sillä huolenpidolla, jolla hän puollusti tätä, äänettömästi moittivan minua siitä hätäisyydestä, jolla olin säikäyttänyt tätä pikkuista sydäntä. Oli niinkuin olisin nähnyt Doran koko lumoavassa luonnollisuudessaan hyväilevän Agnesia ja kiittävän häntä sekä miellyttellen vetoavan hänen puoleensa minua vastaan, mutta kuitenkin rakastavan minua koko lapsellisella viattomuudellansa.

Minä tunsin itseni niin kiitolliseksi Agnesille ja ihmettelin häntä niin suuresti! Minä näin, ikäänkuin valoisassa tulevaisuudessa, nämät kaksi yhdessä, pari soveliaita ystäviä, toinen toistansa kaunistaan!

"Mitä minun siis tulee tehdä, Agnes?" kysyin minä, vähän aikaa valkeaan katseltuani. "Mikä olisi oikein tehty?"

"Minä arvaan", lausui Agnes, "että menettelisit kunniallisesti, jos kirjoittaisit noille molemmille ladyille. Eikö omasta mielestäsi kaikenlaiset salaiset toimet ole sopimattomat?"

"Kyllä. Jos niin on sinun mielestäsi", sanoin minä.

"Varsin vähän pystyn päättämään tällaisista asioista", vastasi Agnes ujolla epäilyksellä, "mutta minä tunnen varmaan — lyhyeltä, minä tunnen, että, jos peität ja salaat asiaa, se ei ole sinun tapaistasi".

"Ei minun tapaistani sen liika hyvän ajatuksen mukaan, jota sinä, Agnes, pelkään minä, pidät minusta", lausuin minä.

"Sinun tapaistasi suoran luonteesi puolesta", vastasi hän; "ja sentähden minä kirjoittaisin noille

molemmille ladyille. Minä kertoisin niin selvästi ja avosydämisesti, kuin mahdollista, kaikki, mitä on tapahtunut, ja kysyisin heiltä lupaa saada välisti käydä heidän luonansa. Siihen katsoen, että olet nuori ja vasta pyrit johonkin asemaan elämässä, luulen, että olisi hyvä, jos sanoisit, että mielellään tyydyt niihin ehtoihin, joita he ehkä asettavat sinulle. Minä pyytäisin, että he eivät hylkäisi anomustani Doran puoleen kääntymättä, vaan keskustelisivat siitä hänen kanssaan, kun katsoivat aikaa sopivaksi. Minä en olisi liian kiivas", lausui Agnes lempeästi, "enkä vaatisi liian paljon. Minä luottaisin uskollisuuteeni ja kestäväisyyteeni — ja Doraan".

"Mutta jos he taas tällä ilmoituksella peljättäisivät Doran, Agnes", sanoin minä. "Ja jos Dora itkisi eikä sanoisi mitään minusta!"

"Lieneekö se luultavaa?" kysyi Agnes samalla suloisella huolenpitäväisyydellä kasvoissaan.

"Jumala siunatkoon häntä, hän on arka, kuin lintu", lausuin minä. "Olisipa tuo mahdollista. Taikka jos molemmat Miss Spenlow'it (tämänlaatuiset vanhanpuoliset ladyt ovat toisinaan hyvin kummallisia) eivät olisi semmoisia, joihin sopisi tällä tapaa kääntyä!"

"Minä en luule, Trotwood", vastasi Agnes, nostaan lempeitä silmiänsä minun silmiäni kohden, "että minä katsoisin tuota. Olisi kenties parempi vaan katsoa, onko oikein tehdä näin; ja, jos on, tehdä".

Minulla ei ollut enää mitään epäilystä tässä asiassa. Huojentuneella mielellä, vaikka tyyni tietäen, kuinka ylen tärkeä toimeni oli, pyhitin koko iltapuolen tämän kirjeen suunnittelemiseen, jota suurta tarkoitusta varten Agnes jätti pulpettinsa minulle. Mutta ensiksi menin alikerrokseen kohtaamaan Mr. Wickfield'iä ja Uriah Heep'iä.

Minä tapasin Uriah'n uudessa, muurisavelta haisevassa byroossa, joka oli rakennettu ulos puutarhaan päin ja jossa hän keskellä kirjoja ja papereita istuessaan näytti erinomaisen ilkeältä. Hän vastaan-otti minut tavallisella imarruksellaan ja oli olevinaan, niinkuin hän ei olisi Mr. Micawber'ilta kuullut mitään tulostani, jota väitöstä minä suorastaan en uskonut. Hän saatti minut Mr. Wickfield'in huoneeseen, joka oli entisestä kovasti muuttunut — sieltä oli uuden asiakumppanin eduksi viety koko joukko mukavia huonekaluja — ja seisoi valkean edessä, lämmittäen selkäänsä ja hivuttaen leukaansa laihalla kädellensä, sillä välin kuin Mr. Wickfield ja minä tervehdimme toisiamme.

"Totta kai jäätte meille, Trotwood, siksi aikaa, kuin olette Canterbury'ssä?" sanoi Mr. Wickfield, pikimmältä katsahtaen Uriah'an tämän suostumusta varten.

"Onko täällä sijaa minulla?" kysyin minä.

"Minä muutan mielelläni, Master Copperfield — Mister aioin sanoa, mutta tuo toinen tuntuu niin luonnolliselta", lausui Uriah — "vanhasta huoneestanne, jos se olisi hauskaa teille".

"Ei, ei", arveli Mr. Wickfield. "Miksi *teitä* häirittäisiin? Löytyy toinen huone. Löytyy toinen huone".

"Niin, mutta te tiedätte", vastasi Uriah irvistellen, "minua todella ilahuttaisi!"

Asiaa ratkaistakseni sanoin, että tahdoin tuota toista huonetta taikka ei mitään, ja niin päätettiin, että minä saisin sen. Minä jätin firman hyvästi päivällisiksi ja menin jälleen ylikerrokseen.

Minä olin toivonut, etten saisi muuta seuraa, kuin Agnesin. Mutta Mrs. Heep oli pyytänyt lupaa saada kutiminsa istua pesän vieressä samassa huoneessa sillä nimellä, että se tällä tuulella oli soveliaampi hänen luuvalollensa, kuin vieras- taikka päivällishuone. Vaikka olisin ilman mitään omantunnon vaivaa juljennut asettaa hänet tuomiokirkon korkeimmalle harjalle tuulen armoille, taivuvin pakon alle ja tervehdin häntä ystävällisesti.

"Minä kiitän teitä nöyrästi, Sir", vastasi Mrs. Heep, kun kysyin hänen terveyttänsä, "mutta minä en voi oikein hyvin. Minulla ei ole paljon, josta sopii kerskata. Jos saisin nähdä Uriah'ni toimeen-tulon taatuksi mailmassa, ei minulla ole mielestäni juuri mitään lisäksi toivottavaa. Miltä Ury'ni teistä näyttää, Sir?"

Minusta hän näytti yhtä konnamaiselta, kuin ennen, ja minä vastasin, etten huomannut mitään muutosta hänessä.

"Vai ei hän teistä ole muuttunut?" kysyi Mrs. Heep. "Tässä minun täytyy nöyrästi pyytää lupaa ajatella toisin. Ettekö näe, että hän on laiha?"

"Ei laihempi, kuin tavallisesti", vastasin minä.

"*Ettekö* tosiaan!" sanoi Mrs. Heep. "Mutta te ette tarkasta häntä äidin silmällä!"

Uriah'n äidin silmä oli paha silmä koko muulle mailmalle, ajattelin minä, kun se kohtasi minut, olipa

se kuinka hellä hyvänsä Uriah'lle, ja minä luulen, että hän ja hänen poikansa rakastivat toisiansa. Se siirtyi nyt minusta Agnes'iin.

"Ettekö *te* näe, että hän riutuu ja hiukenee, Miss Wickfield?" kysyi Mrs. Heep.

"En", lausui Agnes, tyvenesti jatkaen työtänsä. "Te olette liiaksi huolissanne hänen puolestaan. Hän voi varsin hyvin".

Paha-enteisellä nuhistuksella ryhtyi Mrs. Heep jälleen kutimeensa.

Tästä hän ei hiukkaakaan luopunut eikä jättänyt meitä hetkeksikään. Minä olin tullut varhain aamulla, ja meillä oli vielä kolme, neljä tuntia päivällisiin, mutta hän istui tuossa, liikuttaen vartaitansa yhtä yksitoikkoisesti, kuin tuntiasi hiekkaansa juoksuttaa. Hän istui toisella puolella valkeata: minä pulpetin vieressä vastapäätä sitä; vähän tuolla puolen minua ja syrjempänä Agnes. Joka kerta kuin minä, kirjeeni ääressä miettien, nostin ylös silmäni ja katseeni kohtasi Agnes'in ajattelevaiset kasvot sekä minä näin niitten kirkkaina ja enkelinkaltaisina hohtavan rohkeutta itselleni, huomasin kohta, että paha silmä siirtyi minusta Agnes'iin päin, palasi takaisin minuun ja lopulta taas varkain kutimeen. Mitä hän kutoi, sitä en tiedä, kosk'en ole perehtynyt siihen taitoon; mutta verkolta se näytti; ja kun hän työskenteli kiinalaisten syömäpuikkojen muotoisilla vartaillansa, näytti hän valkean valossa häijyn-ilkiseltä noidalta, jota vastapäätä istuva, hohtava hyvyys vielä piti kurissa, mutta joka hankki ensi tilaisuudessa heittämään verkkoansa. Päivällisillä hän samalla tapaa pitkitti vartioimistansa silmiään räpyttämättä. Päivällisten jälkeen tuli hänen poikansa vuoro, ja kun Mr. Wickfield, hän ja minä jäimme yksikseen, karsasteli hän minua ja luikerrutti ruumistansa, siksi kuin tuskin saatin kestää sitä. Vierashuoneessa oli äiti taas kutomassa ja vartioimassa. Koko ajan, kuin Agnes lauloi ja soitti, istui äiti pianon ääressä. Kerran hän pyysi jotakin erityistä balladia, johon, sanoi hän, hänen Ury'nsa (joka haukotellen istui jossakin nojatuolissa) oli kovin mieltynyt, ja tuon tuostakin katsahti hän poikaansa ja kertoi Agnesille, että Ury oli ihastuksissaan hänen soitostaan. Mutta hän puhui tuskin koskaan — minä epäilen, josko kertaakaan — poikaansa jollakin tavalla mainitsematta. Minä näin selvästi, että tämä oli se tehtävä, joka oli hänelle annettu.

Tätä kesti maata-panon aikaan saakka. Kun olin nähnyt äidin ja pojan, niinkuin kaksi isoa yölepakkoa, liehuvan koko asunnon ympäri ja pimittävän sitä rumalla ruumiillansa, kävin niin alakuloiseksi, että olisin mieluisammin jäänyt alikerrokseen, kutimista ja kaikista huolimatta, kuin mennyt levolle. Minä en saanut paljon mitään unta. Seuraavana päivänä alkoi kutominen ja vartioiminen taas ja sitä kesti koko päivän.

Minulla ei ollut mitään tilaisuutta puhua Agnesin kanssa edes kymmentä minutia. Minä tuskin sain hänelle kirjettäni näytetyksi. Minä esittelin hänelle, että hän tulisi kävelemään kanssani, mutta kun Mrs. Heep useita kertoja valitti, että hän voi huonommin, jäi Agnes armeliaisesti hänen luoksensa pitämään hänelle seuraa. Kun rupesi hämärtämään, lähdin ulos yksinään, miettien, mitä minun piti tehdä ja olinko oikeutettu kauemmin Agnesilta salaamaan, mitä Uriah Heep London'issa oli kertonut minulle; sillä tämä rupesi taas kovasti huolettamaan minua.

Minä en ollut vielä astunut niin pitkälle, että olisin ehtinyt ulkopuolelle kaupunkia Ramsgate'n tiellä, jossa löytyi hyvä polku, kun joku pimeässä takaapäin huusi minua. Hoikan ruumiin ja kapean päällystakin suhteen oli mahdoton erehtyä. Minä pysähdyin ja Uriah Heep saavutti minut.

"No?" sanoin minä.

"Kuinka nopeasti te astutte!" lausui hän. "Minulla on sangen pitkät jalat, mutta te annoitte niille täyden työn".

"Mihin olette menossa?" kysyin minä.

"Minä aion seurata teitä, Master Copperfield, jos suotte minulle huvin kävellä vanhan tuttavan kanssa". Hän lausui tätä jonkunlaisella ruumiinsa rytkytyksellä, jota sopi katsoa joko anovaksi taikka pilkkaavaksi, ja alkoi astua rinnallani.

"Uriah!" sanoin minä niin kohteliaasti, kuin voin, vähän vaiti-olon perästä.

"Master Copperfield!" vastasi Uriah.

"Totta puhuakseni (te ette saa paheksia sitä) lähdin ulos kävelemään yksinään, koska minulla on ollut niin paljon seuraa".

Hän katseli minua sivultapäin ja sanoi inhottavimmalla irvillänsä: "te tarkoitatte äitiäni?"

"Niin tarkoitan", arvelin minä.

"Ah! Mutta te tiedätte, että me olemme niin halpoja", vastasi hän. "Ja koska me tiedämme oman halpuutemme, täytyy meidän todella pitää huolta, etteivät ne, jotka eivät ole halpoja, sysää meitä syrjälle. Rakkaudessa ovat kaikki sotakeinot luvallisia, Sir".

Hän nosti isot kätensä, että ne koskivat hänen leukaansa, hieroi niitä hiljalleen toisiinsa ja nauroi leppeästi, näyttäen niin häijyltä babianilta, kuin mikään inhimillinen olento voi näyttää.

"Te olette, näettekö, Master Copperfield", lausui hän, yhä hyväillen itseänsä samalla ilkeällä tavalla ja pudistaen päätänsä minulle, "te olette kovin vaarallinen kilpakosija. Niin olette aina olleet, sen tiedätte".

"Minunko tähteni Miss Wickfield'ia vartioitsette ja teette, ettei hänen kotinsa ole mikään koti?" kysyin minä.

"Oh! Master Copperfield! Nuot ovat kovin ankaria sanoja", vastasi hän.

"Pukekaat ajatukseni mihin sanoihin tahdotte", arvelin minä. "Te tiedätte, mikä se on, Uriah, yhtä hyvin, kuin minä".

"Voi, ei! Teidän täytyy itse pukea se sanoihin", lausui hän. "Oi, todella! Minä en saata sitä tehdä".

"Luuletteko", sanoin minä, Agnesin tähden pakoittaen itseäni hyvin maltilliseksi ja tyveneksi häntä kohtaan, "että minä pidän Miss Wickfield'ia minäkään muuna, kuin varsin kalliina sisarena?"

"Hyvä, Master Copperfield", vastasi hän, "te havaitsette, etten ole velvollinen vastaamaan tähän kysymykseen. Te ette ehkä pidä, tiedättehän. Mutta te, näettekö, ehkä pidättekän!"

Minä en ole koskaan nähnyt mitään semmoista, kuin hänen kasvojensa ja varjottomien silmiensä alhaisen viekkauksen, noitten silmien, joissa ei ollut ripsen haamuakaan.

"No siis!" sanoin minä. "Miss Wickfield'in tähden —".

"Minun Agnesini tähden!" huudahti hän jollakin vavahtelevalla, jyrkällä ruumiinsa vääntelyllä. "Tahtoisitteko olla niin hyvä ja nimittää häntä Agnesiksi, Master Copperfield!"

"Agnes Wickfield'in tähden — Jumala siunatkoon häntä!"

"Kiitoksia tästä siunauksesta, Master Copperfield", keskeytti hän.

"Minä kerron teille, mitä olisin, asiain toisin ollen, yhtä pian kertonut — Jack Ketch'ille". [S.o. pyövelille.]

"Kenelle, Sir?" sanoi Uriah, kaulaansa kurottaen ja pitäen kättänsä korvan takana.

"Pyövelille", vastasin minä. "Sille, joka kaikkein vähimmin olisi tullut mieleeni" — vaikka hänen omat kasvonsa olivat aivan itsealtansa synnyttäneet tämän viittauksen. "Minä olen kihloissa toisen nuoren ladin kanssa. Minä toivon, että tämä tyydyttää teitä".

"Kunnianne kautta?" lausui Uriah.

Minä aioin suuttuneena antaa sanoilleni sitä vahvistusta, jota hän pyysi, kun hän tarttui käteeni ja likisti sitä.

"Voi Master Copperfield!" sanoi hän. "Jos olisitte vaan alentaneet itseänne ja vastanneet luottamukseeni, kun vuodatin sydämeni kyllyyden teidän eteenne sinä iltana, jona häiritsin teitä niin paljon ja nukuin arkihuoneenne pesän edessä, en olisi koskaan epäillyt teitä. Asiain nykykannalla käsken heti pois äitini, jopa aivan halustakin. Minä tiedän, että annatte anteeksi rakkauden varokeinot, ettekö anna? Mikä onnettomuus, Master Copperfield, ettette alentaneet itseänne ja vastanneet luottamukseeni! Minä olen varma, että annoin teille monta tilaisuutta. Mutta te ette ole koskaan alentaneet itseänne minun suhteeni niin paljon, kuin minä olisin suonut. Minä tiedän, ettette ole koskaan rakastaneet minua, niinkuin minä olen rakastanut teitä!"

Koko tämän ajan likisti hän kättäni kosteilla, kalankaltaisilla käsillänsä, sillä välin kuin minä kaikenlaisilla tempuilla, joita häveliäisyys salli, koetin saada sitä pois. Mutta se ei onnistunut minulta. Hän veti käsivarteni silkkiäismarjan-karvaisen päällystakkinsa hian alle, ja minä astuin eteenpäin, melkein pakosta, käsitysten hänen kanssaan.

"Joko palataan?" kysyi Uriah, samalla kääntäen minut ympäri, että kasvoni tulivat kaupunkia kohden, johon nouseva kuu nyt paisti, kaukaisia akkunoita hopioiten.

"Ennenkuin jätämme tämän aineen, täytyy teidän saada tietää", sanoin minä, keskeyttäen jokseenkin pitkää äänettömyyttä, "että Agnes Wickfield, minun luullakseni, on niin paljon teitä ja kaikkia teidän toiveitanne ylempänä, kuin itse tuo kuu!"

"Niin levollinen! Eikö hän ole!" lausui Uriah. "Sangen levollinen! Tunnustakaat nyt, Master Copperfield, ettette ole rakastaneet minua aivan niinkuin minä olen rakastanut teitä. Koko ajan olette ajatelleet minua liian halvaksi. Minä en ihmettele sitä!"

"Minua ei miellytä halpuuden vakuutukset", vastasin minä, "eikä minkään muunlaisetkaan vakuutukset".

"Kas niin!" lausui Uriah, kuutamossa näyttäen kovin lakastuneelta ja lyijynkarvaiselta. "Enkö minä sitä tietänyt! Mutta kuinka vähän te ajattelette, että minun kaltaiseni hyvällä syyllä on nöyrä, Master Copperfield! Isä ja minä kasvatettiin eräässä köyhäin koulussa poikia varten; ja äitini kasvatettiin samaten eräässä armeliaisuuden laitoksessa. Meille opetettiin kaikille nöyryyttä — aamusta iltaan saakka ei paljon muuta, tietääkseni. Meidän tuli olla nöyrät tälle henkilölle, ja nöyrät tuolle, nostaa lakkiamme täällä ja kumartaa tuolla, aina tietää paikkamme ja alentaa itseämme niitten edessä, jotka olivat meitä paremmat. Ja kuinka suuri joukko tämmöisiä oli! Isä sai monitorin metalin nöyryytensä tähden. Häntä mainittiin ylhäisten joukossa hyvän käytöksensä puolesta, ja he päättivät auttaa häntä. 'Ole nöyrä, Uriah', sanoo isä minua, 'ja sinun käy hyvin'. Se se oli, jota aina soitettiin sinulle ja minulle koulussa; se se on, joka parhaiten miellyttää. 'Ole nöyrä', sanoo isä, 'ja sinä menestyt!' Eikä, totta puhuen, minun ole huonosti käynyt!"

Se oli ensimmäinen kerta, kuin mieleeni johtui, että tuo inhottava väärän nöyryyden jahkina oli peritty Heep'in perheessä. Minä olin nähnyt sadon, mutta en ollut koskaan siementä ajatellut.

"Kun vielä olin pieni poika", lausui Uriah, "opin tietämään, mitä nöyryys aikaan sai, ja minä rupesin nöyräksi. Minä söin maukkaasti nöyryyden leipää. Minä pysähdyin alhaiselle opin asteelle ja sanoin: 'jää tähän!' Kun te lupasitte opettaa minulle latinaa, tiesin paremmin. 'Ihmiset tahtovat olla sinua ylempänä', sanoo isä, 'pysy sen vuoksi alipuolella'. Minä olen hyvin nöyrä vieläkin, Master Copperfield, mutta minä olen saanut hiukan valtaa!"

Ja hän sanoi kaikki nämät — minä tiesin sen, kun näin hänen kasvonsa kuutamossa — että minä ymmärtäisin, että hän aikoi palkita itseänsä valtaansa käyttämällä. Minä en ollut koskaan epäillyt hänen huonouttansa, viekkauttansa ja häijyyttänsä, mutta nyt ensi kerran täydellisesti käsitin, mikä kurja, tunnoton ja kostonhimoinen luonto oli syntynyt tämmöisen varhaisen ja pitkällisen sorron kautta.

Hänen kertomuksellaan oli sillä tapaa hyvä seuraus, että hän veti pois kätensä, leukaansa uudestaan sivelläksensä. Kerran irti hänestä päästyäni päätin pysyä erinään hänestä, ja me palasimme vieretysten monta sanaa matkallamme puhumatta.

Oliko minun ilmoitukseni vai hänen takaisinkatsahduksensa innostuttanut häntä, sitä en tiedä, mutta innostunut hän oli jostakin syystä. Hän puhui enemmän päivällisillä, kuin hänen oli tapa, kysyi äidiltänsä (joka pääsi vahdinpidostaan samalla hetkellä, kuin jälleen astuimme huoneeseen), eikö hän alkanut käydä liian vanhaksi nuorena miehenä ollaksensa, ja katseli kerta Agnesia semmoisella tavalla, että olisin tahtonut antaa kaikki, mitä minulla oli, kun vaan olisin saanut lyödä hänet maahan.

Kun me kolme miespuolta olimme jääneet yksiksemme päivällisten jälkeen, kävi hän vielä uskaliaammaksi. Hän oli juonut vähän taikka ei ensinkään viiniä, ja minä arvaan, että syy hänen menetykseensä oli pelkkä voiton uhkamielisyys, jota ehkä läsnä-oloni houkutteli näkyviin.

Edellisenä päivänä olin huomannut, että hän oli koettanut viekoitella Mr. Wickfield'ia juomaan, ja hyvin ymmärtäen sitä katsetta, jonka Agnes mennessään oli luonut minuun, olin tyytynyt yhteen lasiin ja sitten esitellyt, että me seuraisimme häntä. Minä olisin tehnyt niin tänään taas, mutta Uriah oli minua nopeampi.

"Me näemme harvoin nykyisen vieraamme, Sir", sanoi hän, puhutellen Mr. Wickfield'ia, joka hänen täydellisenä vastakohtanaan istui pöydän päässä, "ja minä ehdottaisin, että toivottaisimme häntä tervetulleeksi vielä yhdellä taikka parilla lasilla viiniä, jos ei teillä ole mitään sitä vastaan. Mr. Copperfield, teidän terveydeksenne ja onneksenne!"

Minun täytyi olla likistävinäni sitä kättä, jota hän ojensi pöydän poikki minulle, ja tartuin sitten aivan toisenlaisilla tunteilla onnetoman gentlemanin, hänen asiakumppaninsa käteen.

"No asiakumppani", lausui Uriah, "jos saan anastaa itselleni sen vapauden — mitähän jos nyt esittelisitte meille jotakin maljaa, joka sopisi Copperfield'in puolesta!"

Minä jätän kertomatta, kuinka Mr. Wickfield esitteli tädilleni, esitteli Mr. Dick'ille, esitteli Doctors

Commons'ille, esitteli Uriah'lle, esitteli jokaista maljaa kaksi kertaa; kuinka hän tiesi oman heikkoutensa; kuinka hän turhaan ponnisti sitä vastaan; kuinka hänen häpeänsä Uriah'n käytöksestä ja hänen halunsa lepyttää tätä taistelivat keskenänsä; kuinka Uriah ilmeisellä riemulla kierteli ja väänteli ja asetti Mr. Wickfield'ia minun katsottavakseni. Sydäntäni viilsi, kun näin tämän, ja käteni kammoo sitä kirjoittamasta.

"No asiakumppani!" lausui Uriah viimein, "*minä* tahdon esitellä teille toista maljaa ja pyydän nöyrästi täysiä laseja, koska aion esitellä sitä sukupuolensa oivallisimmalle".

Agnesin isällä oli tyhjä lasi kädessään. Minä näin hänen asettavan sen pois, katsovan sitä kuvaa, jonka näköinen Agnes niin suuresti oli, nostavan kättänsä otsalleen ja heittäytyvän taaksepäin nojatuolissaan.

"Minä olen kovin halpa esittelemään Agnes'in maljaa", jatkoi Uriah, "mutta minä ihmettelen — jumaloitsen häntä".

Ei mikään ruumiillinen kipu, joka olisi voinut kohdata hänen isänsä harmaata päätä, olisi, luullakseni, ollut minun kauheampi nähdä, kuin se sielun tuska, jonka nyt näin pusertuneena hänen molempien käsiensä välissä.

"Agnes", sanoi Uriah, joka ei katsellut Mr. Wickfield'ia taikka ei ymmärtänyt hänen liikuntonsa luontoa, "Agnes Wickfield on, sitä uskallan väittää, sukupuolensa oivallisin. Saanko puhua suuni puhtaaksi ystävien joukossa? Suuri kunnia on olla hänen isänsä, mutta olla hänen puolisonsa —".

Säästyköön minulta ijäksi toinen semmoinen huuto, kuin se, jolla hänen isänsä nousi pöydästä!

"Mikä nyt on?" lausui Uriah ja kävi kalmankarvaiseksi. "Ette suinkaan ole tulleet hulluksi, Mr. Wickfield, toivon minä? Jos sanon, että minun kunnianhimoni on, että teidän Agnes'inne joutuu minun Agnesikseni, on minulla yhtä hyvä oikeus siihen, kuin kenelläkään muulla. On minulla parempikin oikeus siihen, kuin kenelläkään muulla!"

Minä kiersin käsivarteni Mr. Wickfield'in ympärille ja rukoilin häntä kaikkien kautta, mitä voin ajatella, erittäin hänen rakkautensa kautta Agnesiin, että hän vähän tyyntyisi. Hän oli sillä hetkellä kokonansa mieleltään mennyt, repi hiuksiansa, löi päätänsä, koetti työntää minua luotansa, riisti itsensä irti minusta, ei vastannut sanaakaan, ei katsellut ketään eikä nähnyt ketään, reutoi umpimähkään itseään tietämättä mitä varten, silmät tuijottain ja kasvot hurjistuneina — kamala näky.

Minä vannotin häntä katkonaisilla sanoilla, mutta mitä innokkaimmalla tavalla, vastustamaan tätä vimmaa ja kuuntelemaan minua. Minä käskin hänen ajatella Agnesia, Agnesia ja minua yhdessä, kuinka Agnes ja minä olimme kasvaneet toinen toisemme vieressä, kuinka minä kunnioitin ja rakastin Agnesia, kuinka Agnes oli hänen ylpeytensä ja ilonsa. Minä koetin saattaa Agnesin kuvaa hänen eteensä jos jossakin muodossa, jopa nuhtelinkin häntä, ettei hän ollut kyllä luja säästämään Agnesilta tietoa tällaisesta kohtauksesta. Minä ehkä vaikutin jotakin häneen taikka kukaties hänen vimmansa itsestään raukeni, sillä vähitellen riehui hän vähemmin ja alkoi katsella minua — oudosti ensiksi, sitten tuntevilla silmillä. Viimein hän sanoi: "minä tiedän sen, Trotwood! Lemmitty lapseni ja te — minä tiedän sen! Mutta katsokaat tuota!"

Hän osoitti Uriah'ta, joka vaaleana ja synkkämuotoisena seisoj nurkassa ilmeisesti suuresti erehtyneenä laskuissansa ja aivan hämillään.

"Katsokaat kiusaajaani", vastasi hän. "Hänen kauttansa minulta vähitellen on mennyt nimeni ja maineeni, leponi ja rauhani, kotini ja kartanoni".

"Minä olen teille säilyttänyt nimenne ja maineenne, ja leponne ja rauhanne, ja kotinne ja kartanonne myöskin", lausui Uriah suuttuneella, hätäntyneellä, lannistuneella sovituksen katsannolla. "Älkäätkä olko narrimainen, Mr. Wickfield. Jos olen mennyt vähän kauemmaksi, kuin tiesitte odottaa, arvaan, että voin palata takaisin. Ei mitään vahinkoa ole tapahtunut".

"Minä tutkin, mitkä erinäiset johdattavat syyt jokaisella oli", sanoi Mr. Wickfield, "ja minä olin varma siitä, että olin kiinnittänyt hänet itseeni edun siteillä. Mutta katsokaat, mikä hän on — voi, katsokaat, mikä hän on!"

"Olisi paras hillitä häntä, Copperfield, jos voitte", huudahti Uriah, osoittaen pitkällä etusormellansa minua kohden. "Hän sanoo pian jotakin — huommatkaat! — hän katuu jällestäpäin, että hän on sanonut, ja te kadutte, että olette kuulleet!"

"Minä sanon vaikka mitä!" huudahti Mr. Wickfield hurjistuneella muodolla. "Miks'en olisi koko mailman vallassa, jos olen teidän!"

"Huomatkaat! Minä sanon teille", lausui Uriah, yhä varoittaen minua. "Jollette tuki hänen suutansa, ette ole hänen ystävänsä! Miks'ette olisi koko mailman vallassa, Mr. Wickfield? Siksi, että teillä on tytär. Te ja minä tiedämme, mitä tiedämme, eikö niin? Antakaat nukkuvan koiran maata — kuka sitä tahtois herättää? Minä en tahdo. Ettekö näe, että minä olen niin nöyrä, kuin olla voin? Minä sanon teille, että olen pahoillani, jos olen mennyt liian pitkälle. Mitä lisäksi pyydätte, Sir?"

"Voi, Trotwood, Trotwood!" huudahti Mr. Wickfield, käsiänsä väännellen. "Mimmoiseksi olen tullut siitä, kuin ensin näin teidät tässä huoneessa! Jo silloin olin matkalla alaspäin, mutta se kauhea, kauhea tie, jonka olen kulkenut sen jälkeen! Heikko myöntöväisyys on tehnyt lopun minusta. Minä olen antanut liian paljon valtaa muistolle, ja liian paljon valtaa unhotukselle. Luonnollinen suruni lapseni äidin kuolemasta muuttui taudiksi; luonnollinen rakkauteni lastani kohtaan muuttui taudiksi. Minä olen saastuttanut kaikki, mihin olen koskenut. Minä olen saattanut kurjuuteen sen, jota hellästi rakastan, minä tiedän sen — te tiedätte sen! Minä luulin mahdolliseksi totisesti rakastaa yhtä olentoa maailmassa, kaikkia muita rakastamatta; minä luulin mahdolliseksi totisesti murehtia yhtä olentoa, joka oli mennyt maailmasta, osaa ottamatta kaikkien muitten murehtivien suruun. Näin ovat elämäni opetukset tulleet nurin käännytyksi! Minä olen kalvanut omaa kivulloista, pelkurimaista sydäntäni, ja se on kalvanut minua. Kurja olen ollut surussani, kurja rakkaudessani, kurja viheliäisessä paossani kummankin pimeältä puolelta. Oi, katsokaa, mikä raunio minä olen, ja vihatkaat minua, kammotkaat minua!"

Hän vaipui tuoliinsa ja nyyhkytti heikosti. Se kiihtymys, johon hän oli joutunut, laantui. Uriah tuli esiin nurkastansa.

"Minä en tiedä kaikkia, mitä järjettömyydessäni olen tehnyt," lausui Mr. Wickfield, kurottaen käsiänsä, niinkuin minun tuomiotani torjuaksensa. "*Hän* sen parhaiten tietää", tarkoittaen Uriah Heep'iä, "sillä hän on aina seisonut vieressäni. Te näette, mikä myllynkivi hän on kaulassani. Te tapaatte hänet huoneessani, te tapaatte hänet toimessani. Te kuulitte hänen puhuvan vaan vähä aika sitten. Mitä muuta minun tarvitsee sanoa!"

"Teidän ei tarvitse sanoa niin paljon eikä puoltakaan sen vertaa eikä mitään ollenkaan", muistutti Uriah, puoleksi uljaillen ja puoleksi imarellen. "Te ette olisi panneet sitä niin pahaksenne, jollette olisi juoneet. Te ajattelette siitä toisin huomenna, Sir. Jos minä olen sanonut liian paljon taikka enemmän, kuin aion, entä sitten? Minä en pidä kiinni siitä!"

Ovi aukeni ja Agnes astui, kasvot aivan vaaleana, sisään, pani käsivartensa Mr. Wickfield'in kaulaan ja sanoi tyvenesti: "isä, te ette voi hyvin. Tulkaat minun kanssani!" Mr. Wickfield laski päänsä hänen olallensa, niinkuin haikea häpeä olisi rasittanut häntä ja lähti ulos hänen kanssaan. Agnesin silmät kohtasivat minut vaan vilaukselta, mutta kuitenkin minä näin, kuinka hyvin hän tiesi, mitä oli tapahtunut.

"Minä en olisi uskonut, että hän olisi näin närkästynyt, Master Copperfield", lausui Uriah. "Mutta sillä ei ole mitään väliä. Minä olen ystävä hänen kanssaan huomenna. Se on hänen hyväksensä. Minä olen nöyrästi huolissani hänen hyvästänsä".

Minä en vastannut hänelle mitään, vaan menin ylikerrokseen siihen hiljaiseen huoneeseen, jossa Agnes niin usein oli istunut vieressäni, kun luin kirjaani. Ei kukaan lähestynyt minua ennenkuin myöhään illalla. Minä tartuin johonkin kirjaan ja koetin lukea. Minä kuulin kellojen lyövän kaksitoista ja luin yhä tietämättä, mitä luin, kun Agnesin käsi koski minua.

"Sinä lähdet varhain aamulla, Trotwood. Jättäkäämme nyt toinen toisemme hyvästi!"

Hän oli itkenyt, mutta nyt hänen kasvonsa olivat niin levolliset ja ihanat!

"Jumala siunatkoon sinua!" sanoi hän, ojentaen minulle kättänsä.

"Rakas Agnes!" vastasin minä, "minä näen, että käsket minun olla puhumatta tänä iltana — mutta eikö ole mitään neuvoa?"

"On Jumala, johon luottaa!" vastasi hän.

"Enkö *minä* voi tehdä mitään — *minä*, joka tulen sinun luoksesi *minun* vähillä suruillani?"

"Ja teet minun suruni niin paljon keveämmäksi", vastasi hän. "Rakas Trotwood, ei!"

"Rakas Agnes", lausuin minä, "se on rohkeata, että minä, joka olen niin köyhä kaikista, joista sinä olet niin rikas — hyvydestä, lujuudesta, kaikista jaloista avuista, epäilen taikka neuvon sinua; mutta sinä tiedät, kuinka paljon minä rakastan sinua, ja kuinka suuressa kiitollisuuden velassa olen sinulle. Ethän

sinä koskaan rupee minkään väärän velvollisuuden tunteen uhriksi, Agnes?"

Hän kiihtyi tuokioksi enemmän, kuin koskaan olin nähnyt, irroitti kätensä minun kädestäni ja astui askeleen taaksepäin.

"Sano, ettei sinulla ole mitään semmoista ajatusta, rakas Agnes. Sinä sisarta enempi! Ajattele, mikä arvaamattoman kallis lahja semmoinen sydän, kuin sinun, semmoinen rakkaus, kuin sinun, on!"

Voi! kauan, kauan jälestäpäin näin näitten kasvojen ilmestyvän eteeni silloisella katseellansa, joka ei kummastellut, ei syyttänyt, ei murehtinut. Voi, kauan, kauan jälestäpäin näin tämän katseen muuttuvan, niinkuin se nyt muuttui, siksi armaaksi hymyksi, jolla hän vakuutti minulle, ettei hän itse puolestansa pelännyt mitään — ettei minunkaan tarvinnut pelätä hänen puolestansa — ja erosi minusta, veljestänsä, ja oli kadonnut!

Hämärsi jo aamulla, kun nousin postivaunuihin ravintolan ovella. Päivä koitti juuri, kun meidän oli määrä lähteä, ja kun tuossa istuin, Agnesia ajatellen, pyrki Uriah'n pää ylöspäin sekaantuneen päivän ja yön lävitse pitkin vaunujen kylkeä.

"Copperfield!" sanoi hän käheällä kuiskauksella, pitäen kiinni vaununkaton raudasta, "minä ajattelin, että teitä ilahuttaisi ennen lähtöänne kuulla, että välimme taas on hyvä. Minä olen jo käynyt hänen huoneessansa, ja me olemme sovittaneet kaikki. No, vaikka minä olen halpa, olen hyödyllinen hänelle, niinkuin tiedätte; ja hän ymmärtää etunsa, kun hän ei ole päissänsä! Mikä miellyttävä mies hän sentään on, Master Copperfield!"

Minä pakoitin itseäni sanomaan, että olin mielissäni siitä, että hän oli pyytänyt anteeksi.

"No niin!" sanoi Uriah. "Kun on nöyrä, mikä on anteeksi pyytäessä? Se käy niin helposti! Kuulkaat! Oletteko koskaan", lisäsi hän nytkähtäen, "poinnut päärynää, ennenkuin se oli kypsä, Master Copperfield?"

"Olen, luullakseni", vastasin minä.

"Minä tein niin eilen illalla", lausui Uriah; "mutta se kypsyy vielä! Täytyy vaan malttaa mieltänsä vähän. Minä voin odottaa!"

Yltäkylläisen hyvästi-jätön jälkeen astui hän maahan taas, kun vaunun-ajaja nousi ylös. Hyvin mahdollista, että hän söi jotakin, sulkeaksensa pois raakaa aamu-ilmaa; mutta hän liikutti suutansa, niinkuin päärynä jo olisi ollut kypsä ja hän olisi siitä maiskuttanut huuliaan.

YHDEKSÄS LUKU.

Matkamies.

Meillä oli sinä iltana varsin totinen keskustelu Buckingham Street'illä niistä perheellisistä kohtauksista, joista viimeisessä luvussa laveammalta puhuin. Tätini otti sydämestään osaa niihin ja käveli jälestäpäin, kädet ristissä, edestakaisin huoneessa enemmän, kuin kaksi tuntia. Milloin hyvänsä hän oli erittäin huolestuneena, suoritti hän aina jonkun tällaisen kilpakäynnin; ja hänen huoltensa suuruus näkyi aina hänen kävelynsä pitkäkkäisyydestä. Tässä tilaisuudessa oli hän niin levoton, että hän katsoi tarpeelliseksi avata makuuhuoneen oven ja tehdä itselleen radan, joka käsitti makuuhuoneitten koko pituuden seinästä seinään; ja sillä välin kuin Mr. Dick ja minä rauhallisesti istuimme valkean edessä, astui hän sisään ja ulos pitkin tätä mitattua polkua samantlaisilla askelilla ja yhtä säännöllisesti kuin kellonlekku.

Kun tätini ja minä, Mr. Dick'in levolle mentyä, olimme jääneet kahden kesken, istuin kirjoittamaan kirjettäni noille kahdelle vanhalle ladylle. Tähän aikaan väsyi tätini kävelemästä ja asettui valkean ääreen, puku sonnustettuna, niinkuin tavallisesti. Mutta hän ei istunut, niinkuin muutoin, pitäen lasiansa polvellaan, vaan tämä seisoi laiminlyötynä kaminin-reunuksella; ja hän katseli miettiväisesti minua, nojaten vasenta kynnäspäätänsä oikeaan käsivarteensa ja leukaansa vasempaan käteensä. Joka kerta, kuin nostin silmäni työstäni, kohtasin hänen silmänsä. "Minä olen mitä lempeimmällä tuulella, rakas poikani", vakuutti hän minulle pään nyykkäyksellä, "mutta minä olen levoton ja suruissani!"

Minä olin ollut niin harras työssäni, etten huomannut, ennenkuin tätini oli pannut maata, että hän oli

jättänyt ilta-mixturinsa, joksi hän aina nimitti sitä, koskematta kaminin-reunukselle. Kun koputin hänen oveansa, ilmoittaakseni hänelle tätä havaintoani, tuli hän vielä suuremmalla hellyydellä käytöksessään, kuin tavallisesti, minua vastaan, mutta sanoi vaan: "minä en saa sitä tänä iltana juoduksi, Trot", pudisti päätänsä ja meni sisään taas.

Seuraavana aamuna luki hän, mitä olin kirjoittanut noille kahdelle ladylle, ja hyväksyi sitä. Minä panin kirjeen postiin, eikä minulla sitten ollut muuta tekemistä, kuin odottaa vastausta niin kärsivällisesti, kuin voin. Minä olin yhä tässä vartovassa tilassa ja olin ollut niin melkein viikon aikaa, kun eräänä lumisena iltana lähdin tohtorilta ja astuin kotiin.

Oli ollut kylmä päivä, ja viukka koillistuuli oli puhaltanut jonkun aikaa. Illan tullen oli tuuli laantunut, ja sitten oli alkanut sataa lunta. Sitä satoi raskaasti, pitkäänsä ja suurissa hahtuvissa, muistan minä; ja maa peittyi siihen paksulta. Pyöräin ja ihmisjalkojen kopina oli niin hiljentynyt, kuin olisi höyheniä yhtä paksulta kaduille levitetty.

Lyhyin matkani kotiin — ja tietysti semmoisena iltana valitsin lyhyimmän matkan — kävi Saint Martins' Lane'n kautta. Se kirkko, josta tämä soukka katu on saanut nimensä, ei siihen aikaan sijainnut niin erinänsä muista rakennuksista, kuin nyt, koska ei ollut mitään avonaista paikkaa sen edustalla ja katu suikerteli alas Strand'ia päin. Kun menin pylväs-käytävän astuinten ohitse, kohtasin nurkassa naisen kasvot. Nämät katsoivat minun kasvoihini, astuivat kapean kadun poikki ja katosivat. Minä tunsin ne. Minä olin nähnyt ne jossakin. Mutta minä en voinut muistaa, missä. Minussa virisi joku tunto, joka heti iski sydämeeni, mutta kun se ensiksi tuli, ajattelin jotakin muuta ja olin vähän hämmentynyt.

Kirkon portailla istui maahan notkistunut mies, joka oli sileälle lumelle käsistään laskenut jonkun taakan, sitä järjestääksensä. Minä näin kasvot ja minä näin hänet yhtä haavaa. Minä en luule, että olin kummastuksissani pysähtynyt; mutta oli miten oli, hän nousi, kun astuin eteenpäin, kääntyi ja tuli minua kohden. Minä seisoin kasvoista kasvoihin Mr. Peggoty'n kanssa.

Silloin minä muistin, kuka nainen oli. Se oli Martha, jolle Em'ly tuona iltana oli antanut rahaa kyökissä. Martha Endell — jonka vieressä, niinkuin Ham oli sanonut minulle, Mr. Peggotty ei olisi tahtonut nähdä kallista sisarentytärtänsä, vaikka hän olisi saanut kaikki aarteet, jotka olivat mereen hukkuineet.

Me pudistimme kättä sydämellisesti. Ensiksi ei kumpikaan meistä voinut puhua sanaakaan.

"Mas'r Davy!" lausui hän, tukevasti tarttuen minuun, "se tekee sydämeni hyvää, kun näen teidät, Sir. Onnellinen yhtymys. Onnellinen yhtymys!"

"Onnellinen yhtymys, rakas, vanha ystäväni!" sanoin minä.

"Minä aioin vähän tulla kysymään teitä tänä iltana, Sir", arveli hän, "mutta tietäen, että tätinne asui luonanne — sillä minä olen käynyt tuolla alhaalla — Yarmouth'in puolella — pelkäsin, että oli liian myöhäistä. Minä olisin tullut huomenna varhain, Sir, ennenkuin lähdin",

"Taas?" sanoin minä.

"Niin, Sir", vastasi hän, kärsivällisesti pudistaen päätänsä, "minä olen poissa huomenna".

"Mihin nyt aiotte mennä?" kysyin minä.

"No!" vastasi hän, varistaen lunta pitkistä hiuksistaan, "minä aion poiketa sisään johonkin".

Tähän aikaan löytyi melkein vastapäätä sitä paikkaa, jossa seisoiimme, eräs syrjä-pääsy "Kultaisen Ristin" tallipihalle, tämän ravintolan, jonka hyvin muistin sen yhteyden tähden, joka sillä oli hänen onnettomuutensa kanssa. Minä osoitin porttia, pistin käteni hänen kainaloonsa, ja me astuimme kadun poikki. Tallipihasta pääsi pariin, kolmeen ravintolan huoneeseen; ja katsoen yhteen niistä ja havaiten, että se oli tyhjä sekä että hyvä valkea paloi siinä, vein hänet sisään siihen.

Kun näin hänet kynttilän valossa, huomasin, ettei ainoastaan hänen hiuksensa olleet pitkät ja pörröiset, vaan myöskin että aurinko oli paahtanut hänen kasvonsa mustaksi. Hän oli harmaampi, vaot hänen kasvoissaan ja otsassaan olivat syvemmät, ja näytti kaikin puolin siltä, kuin hän olisi ponnistellut ja kuljeskellut kaikenlaisissa säissä; mutta hän oli muodoltaan voimallinen, semmoisen miehen kaltainen, jota luja tarkoitus tukee ja jota ei mikään voi uuvuttaa. Hän karisti lumen hatustansa ja vaatteistansa ja pyyhki sitä pois kasvoistansa, sillä aikaa kuin minä ajattelin näitä. Kun hän oli käynyt istumaan vastapäätä minua jonkun pöydän viereen, selkä päin sitä ovea, jonka kautta olimme tulleet, ojensi hän jälleen minulle karkean kätensä ja tavoitti lempeästi minun kättäni.

"Minä kerron teille, Mas'r Davy", sanoi hän — "missä kaikkialla minä olen ollut ja mitä kaikkia olemme kuulleet. Minä olen käynyt kaukana, ja vähän olemme kuulleet; mutta minä kerron teille!"

Minä soitin kelloa, että saisimme jotakin lämmintä juoda. Hän ei tahtonut mitään väkevämpää, kuin olutta; ja sillä välin kuin se tuotiin sisään ja lämmitettiin valkean edessä, istui hän itsekseen ajatellen. Hänen kasvoissaan kuvautui kaunis, kiinteä vakavuus, jota en uskaltanut häiritä.

"Kun Em'ly oli lapsi", lausui hän, nostaen ylös päätänsä heti, kuin olimme jääneet kahden kesken, "oli hänen usein tapa puhua minulle merestä ja niistä rannikoista, joissa meri oli tumman sininen ja aina kimalteli auringonpaisteessa. Minä tuumin välisti, että hänen isänsä hukkuminen saatti hänet ajattelemaan sitä niin paljon. Minä en tiedä, mutta ehkä hän luuli — taikka toivoi — että hänen isänsä oli ajaantunut niille seuduille, jossa kukat alati kukkivat ja maa on heleä".

"Hyvin luultavaa, että semmoiset kuvittelivat hänen lapsellisessa mielessään", vastasin minä.

"Kun hän oli kadonnut", lausui Mr. Peggotty, "tiesin sydämessäni, että tuo mies veisi hänet näille maille. Minä tiesin sydämessäni, että tuo oli kertonut hänelle kummia niistä ja kuinka hän pääsisi ladyksi siellä, ja kuinka hän ensiksi tämmöisten kautta sai hänet kallistamaan korvaansa. Kun näimme tuon miehen äidin, tiesin aivan hyvin, että olin oikeassa. Minä lähdin kanavan poikki Franskaan ja rantauduin sinne, niinkuin olisin taivaasta pudonnut".

Minä näin oven liikkuvan ja lumen vierähtävän sisään. Minä näin sen liikkuvan vähän enemmän ja käden pistäyvän väliin, pitääksensä sitä auki.

"Minä tapasin erään englantilaisen gentlemanin, jolla oli joku virka siellä", lausui Mr. Peggotty, "ja kerroin hänelle, että mielin hakea sisarentytärtäni. Hän hankki minulle ne paperit, joita välttämättömästi tarvitsin eteenpäin päästäkseni — minä en oikein tiedä, miksi niitä nimitetään — ja hän olisi myöskin antanut minulle rahaa, mutta minä en, Jumalan kiitos, tarvinnut sitä. Minä kiitin häntä sydämestäni kaikista, mitä hän teki! 'Minä olen edeltäpäin kirjoittanut teitä varten', sanoo hän minulle, 'ja minä aion puhutella monta, jotka matkustavat samaa tietä, ja moni on tunteva teidät kaukana täältä yksinäisellä vaelluksellanne'. Minä ilmoitin hänelle parhaan kykyeni mukaan, kuinka kiitollinen olin, ja lähdin Franskan maata astumaan".

"Yksin ja jalkaisin?"

"Enimmiten jalkaisin", vastasi hän; "välisti torille lähtevien maalaisten rattailla, välisti tyhjissä vaunuissa. Monta penikulmaa päiväänsä jalkaisin ja usein sotamies raukan taikka jonkun muun kanssa, joka lähti ystävänsä tervehtimään. Minä en osannut puhua hänen kanssaan", sanoi Mr. Peggotty, "eikä hän minun kanssani, mutta meistä oli kuitenkin seuraa toisillemme pölyisillä teillä".

Minä olisin arvannut sen hänen ystävällisestä äänestään.

"Kun tulin johonkin kaupunkiin", jatkoi hän, "hain ylös ravintolan ja varroin pihalla, siksi kuin joku ilmestyi (useimmiten joku ilmestyikin), joka osasi Englannin kieltä. Sitten kerroin, kuinka olin lähtenyt etsimään sisarentytärtäni, ja he ilmoittivat minulle, mitä vallasväkeä talossa oli, ja minä odotin nähdäkseni, josko joku Em'lyn muotoinen tuli taikka meni. Kun se ei ollut hän, lähdin taas liikkeelle. Vähitellen, kun tulin johonkin kylään eli talonryhmään köyhiin ihmisiin, huomasin, että he tiesivät minusta. He käskivät minua istumaan majansa oven eteen ja antoivat minulle kaikenlaista syötävää ja juotavaa ja neuvoivat minulle makuupaikan; ja monta vaimoa, Mas'r Davy, jolla oli ollut Em'lyn ikäinen tytär, olen tavannut itseäni odottamassa Vapahtajan ristin luona ulkopuolella kylää, että hän saisi osoittaa minulle samanlaista ystävällisyyttä. Muutamilla oli ollut tyttäriä, jotka olivat kuolleet. Mutta Jumala yksin tietää, kuinka hyvät nämät äidit minulle olivat!"

Se oli Martha, joka seisoj ovella. Minä näin selvästi hänen laihat, kuuntelevat kasvonsa. Minä pelkäsin, että Mr. Peggotty kääntäisi päätänsä ja myöskin näkisi hänet.

"He asettivat usein lapsensa — erittäin pikku tyttärensä", lausui Mr. Peggotty, "polvelleni, ja monta kertaa olisitte nähneet minun yön saapuessa istuvan heidän ovellansa, melkein niinkuin lapset olisivat olleet lemmittyäni lapset. Voi lemmittyäni!"

Äkillisen surun vallassa nyyhkytti hän ääneen. Minä laskin vapisevan käteni sen käden päälle, jota hän piti kasvojensa edessä. "Kiitoksia, Sir", sanoi hän, "älkäätkö pitäkö sillä väliä".

Vähän ajan perästä veti hän kätensä pois, pisti sen poveensa ja jatkoi kertomustansa.

"He saattivat minua usein aamuisin", sanoi hän, "noin penikulman tai parin matkallani; ja kun erosimme ja minä sanoin: 'minä olen kovin kiitollinen teille! Jumala siunatkoon teitä!' näyttivät he aina ymmärtävän ja vastasivat iloisesti. Viimein tulin meren-rannikolle. Minun, merimiehen, ei ollut, niinkuin arvaatte, vaikea päästä sen poikki Italiaan. Kun olin päässyt sinne, lähdin taas kävelemään, niinkuin olin tehnyt ennen. Ihmiset olivat aivan yhtä hyvät minulle, ja minä olisin kulkenut kaupungista kaupunkiin ehkä koko maan halki, jollen olisi saanut kuulla, että olivat nähneet hänet Schweitzin

vuoristossa. Joku, joka tunsu tuon miehen palvelian, oli nähnyt heidät kaikki kolme siellä ja kertoi minulle, kuinka he matkustivat ja missä olivat. Minä pyrin noita vuoria kohden, Mas'r Davy, yöt päivät. Mitä kauemmaksi kuljin, sitä kauemmaksi näyttivät vuoret siirtyvän minusta. Mutta minä saavutin ne ja astuin niitten yli. Kun lähestyin sitä paikkaa, josta minulle oli puhuttu, rupesin itsekseni ajattelemaan: 'mitä teen, kun tapaan Em'lyn?'

Kalseasta ilta-ilmasta huolimatta pysyivät kuuntelevat kasvot yhä notkistuneina ovella, ja kädet pyysivät — rukoilivat minua — etten sysäisi niitä pois.

"Minä en koskaan epäillyt Em'lyä", lausui Mr. Peggotty. "Ei! ei yhtäkään! Jahka hän vaan näkisi minun kasvoni — jahka hän vaan kuulisi ääneni — jahka vaan seisaisin hänen edessään ja palauttais hänen ajatuksensa siihen kotiin, josta hän oli paennut, ja siihen lapseen, jona hän oli ollut — ja vaikka hän olisi tullut ruhtinattareksi, lankeisi hän jalkojeni juureen! Minä tiesin sen hyvin! Usein olin unissani kuullut hänen huutavan: 'eno!' ja nähnyt hänen lankeevan eteeni, niinkuin kuollut. Usein olin unissani nostanut hänet ylös ja kuiskannut hänelle: 'rakas Em'lyni, minä olen tullut antamaan sinulle anteeksi ja viemään sinua kotiin!'"

Hän vaikenä, pudisti päätänsä ja jatkoi huoaten:

"Tuo mies ei ollut mitään minulle nyt. Em'ly oli kaikki. Minä ostin maatyön puvun häntä varten; ja minä tiesin, että, jos hän kerta löydettiin, hän kulkisi minun vieressäni noita kivisiä teitä, menisi, mihin minä tahtoisin, eikä jättäisi minua koskaan, ei koskaan enää. Että saisin pukea tämän puvun hänen päällensä ja heittää pois sen, joka hänellä oli yllään — että saisin jälleen tukea häntä käsivarrellani ja astua kotia päin — että saisin välisti pysähtyä tiellä ja parantaa hänen loukkaantuneita jalkojansa ja vielä pahemmin loukkaantunutta sydäntänsä — siinä oli kaikki, mitä nyt ajattelin. Minä en luule, että olisin edes sen verran kuin katsellut tuota toista. Mutta, Mas'r Davy, se ei saanut vielä tapahtua — ei vielä! Minä myöhästyin, ja he olivat lähteneet. Mihin, siitä en saanut selkoa. Muutamat sanoivat sinne, toiset tänne. Minä matkustin sinne, ja matkustin tänne, mutta en löytänyt mitään Em'lyä, ja silloin matkustin kotiin".

"Kauanko sitten palasitte?" kysyin minä.

"Ainoastaan muutamia päiviä sitten", vastasi Mr. Peggotty. "Pimeän tultua keksin vanhan veneen ja valon, joka loisti akkunasta. Kun lähestyin ja katsahdin akkunan ruudun takaa sisään, näin tuon uskollisen olennon Missis Gummidge'n yksinään istuvan valkean vieressä, niinkuin puhe oli ollut. Minä huusin: 'älkää pelästykö! Se on Dan'!' ja menin sisään. Minä en olisi voinut koskaan ajatella, että vanha vene olisi tuntunut niin oudolta!"

Jostakin poviplakkarista veti hän hyvin varovaisella kädellä esiin vähäisen paperikäärn, joka sisälsi pari kolme kirjettä elikkä pientä pakettia, jotka hän laski pöydälle.

"Tämä ensimmäinen tuli", sanoi hän, etsien sitä muitten joukosta, "ennenkuin olin ollut viikon poissa. Se oli viidenkymmenen punnan pankkiseteli, joka paperiin pantuna ja minulle adresseerattuna yöllä oli pistetty oven alle. Em'ly oli koettanut tehdä käsi-alaansa toisenlaiseksi, mutta hän ei voinut eksyttää minua!"

Hän taitti suurella maltilla ja huolella setelin kokoon jälleen, aivan niinkuin se oli ollut ennen, ja asetti sen syrjälle.

"Tämä tuli Missis Gummidge'lle", sanoi hän, avaten toista paperia, "pari kolme kuukautta takaperin". Katseltuaan tätä tuokion aikaa, antoi hän sen minulle ja lisäsi matalalla äänellä: "olkaat hyvä ja lukekaat se, Sir".

Minä luin, niinkuin seuraa:

"Voi, mitkä tunteenne lienevät, kun näette tämän kirjoituksen ja tiedätte, että se lähtee minun rikollisesta kädestäni! Mutta koettakaat, koettakaat — ei minun tähteni, vaan enoni hyvyyden tähden, koettakaat antaa teidän sydämenne lauhtua minua kohtaan ainoastaan vähäksi, vähäksi aikaa! Koettakaat leppyä kurjaa tyttöä kohtaan ja kirjoittakaat paperilipulle, voiko eno hyvin ja mitä hän sanoi minusta, ennenkuin lakkasitte koskaan minua keskenänne mainitsemasta — ja havaitsetteko milloinkaan iltaisin, kun on vanha kotiin-tuloni aika, hänen näyttävän, niinkuin hän ajattelisi jotakuta, jota hän rakasti niin kalliisti. Oi, sydämeni pakahtuu, kun ajattelen sitä! Minä olen polvillani teidän edessänne, minä pyydän ja rukoilen teitä, ettette ole niin kova minua vastaan, kuin ansaitseen — kuin hyvin, hyvin tiedän ansaitsevani — vaan olette niin lempeä ja hyvä ja kirjoitate jotakin hänestä ja lähetätte sen minulle. Teidän ei tarvitse sanoa minua pikku Em'lyksi, teidän ei tarvitse nimittää minua sillä nimellä, jota olen häväissyt; mutta, voi, kuulkaat tuskani ja armahtakaat minua niin paljon, että panette minulle jonkun sanan enosta, jota minun silmäni eivät koskaan, koskaan enää näe tässä mailmassa!"

"Rakkaani, jos sydämenne on kova minua vastaan — syystä kova, minä tiedän sen — mutta kuulkaat, jos se on kova, kysykääት háneltá, jolle olen tehnyt suurimman vääryyden — háneltá, jonka vaimoksi miná olisin tullut — ennenkuin kokonaan ummistatte sydämenne rukous-raukaltani! Jos hán olisi niin sääliväinen ja sanoisi, että saatte kirjoittaa jotakin minulle luettavaksi — miná luulen, että hán olisi, oi, miná luulen, että hán olisi, jos vaan kysyisitte háneltá, sillä hán oli aina niin hyvä ja anteeksi antava — kertokaat hánelle silloin (mutta ei muutoin), että, kun kuulen tuulen iltaisin puhaltavan, tuntuu minusta, kuin se, hánet ja enon nähtyään, vihaisena kulkisi ohitseni ja nousisi ylös Jumalan luo minua syyttämään. Kertokaat hánelle, että jos kuolisin huomenna (ja, voi, kuinka mielelláni kuolisin, jos vaan olisin valmis siihen!), miná siunaisin hántá ja enoa viimeisillä sanoillani ja rukoilisin hánen onnellisen kotinsa puolesta viimeisellä henkäykselläni!"

Vähän rahaa oli myöskin tähän kirjeeseen suljettu. Viiden punnan seteli. Se oli koskematta, niinkuin edellinen summa, ja hán taitti sen kokoon samalla tavalla. Täydelliset osoitukset, mihin vastaus oli lähetettävä, olivat kirjoitukseen liitetyt ja vaikka ne ilmaisivat monen káden välityksen ja tekivät vaikeaksi päästä aivan tarkkaan päätökseen, missá paikalla Em'ly piileskeli, eivät ne ainakaan kieltäneet mahdolltomaksi, että hán oli kirjoittanut siitä paikasta, jossa väitettiin hánen olleen.

"Mimmoinen vastaus lähetettiin?" kysyin Mr. Peggotyta.

"Kosk'ei Missis Gummidge", vastasi hán, "ole erittäin oppinut, Sir, pani Ham hyväntahtoisesti kokoon vastauksen ja hán kopioitsi sen sitten. He kertoivat Em'lylle, että miná olin lähtenyt etsimään hántá, ja mitká minun jäähyväissanani olivat".

"Onko tuokin kirje, joka teillä on kádessánne?" kysyin miná.

"Se on rahaa, Sir", sanoi Peggotty, avaten sitä vähän. "Kymmenen puntaa, niinkuin näette. Ja sisäpuolella seisoo kirjoitettuna: 'totiselta ystävältä', niinkuin ensimmäisessäkin. Mutta ensimmäinen pistettiin oven alle, ja tämä tuli toispäivänä postin kautta. Miná menen etsimään hántá postimerkin johdolla".

Hán näytti sen minulle. Se oli joku kaupunki ylisen Rhein'in varrella. Hán oli tavannut Yarmouth'issa muutamia muukalaisia kauppiaita, jotka tunsivat tämän maan, ja he olivat piirtäneet hánelle paperille yksinkertaisen kartan, jota hán ymmärsi aivan hyvin. Hán levitti sen pöydälle meidän väliimme, ja tukien leukaansa toisella kädellä, osoitti hán tietänsá toisella.

Miná kysyin háneltá, kuinka Ham jaksoi. Hán pudisti päätänsá.

"Hán tekee työtä", lausui hán, "niin rotevasti, kuin kukaan ihminen voi. Hánen maineensa on koko siinä paikkakunnassa niin hyvä, kuin kenenkään muun ihmisen missään mailmassa. Jokaisen käsi on valmis auttamaan hántá, ja hánen kätensä on valmis auttamaan heitä. Hánen ei ole koskaan kuultu valittavan. Mutta sisareni luulo on (meidán kesken puhuen), että asia on kovasti koskenut háneen".

"Mies raukka, sen kyllá uskon!"

"Hán ei huoli, Mas'r Davy", lausui Mr. Peggotty juhlallisella kuiskauksella — "hán ei huoli yhtään hengestänsá. Kun miestä tarvitaan kovaan paikkaan kovassa säässä, on hán saapuvilla. Kun on jotain vaikeata ja vaarallista tehtävää, astuu hán esiin ennen kaikkia kumppaneitansa. Vaan kuitenkin hán on lempeä, kuin lapsi. Yarmouth'issa ei löydy sitä lasta, joka ei tunne hántá".

Hán kerási mieltiväisesti kokoon kirjeet, silittäen niitä kädellánsá, pani ne vähäiseen kääryynsä ja kátki tämän hellästi poveensa jälleen. Kasvot olivat nyt kadonneet ovelta. Miná yhä näin lumen tunkevan sisään, mutta siellä ei ollut mitään muuta.

"Hyvä!" sanoi hán, katsellen laukkuansa, "koska olen tavannut teidät täná iltana, Mas'r Davy (ja tämä tekee minun hyväá!), lähden huomenna varhain pois. Te olette nähneet, mitä olen saanut tänne", laskien kättänsá sille paikalle, jossa pieni kääry oli; "ainoa asia, joka huolettaa minua, on se ajatus, että joku vahinko tapahtuu minulle, ennenkuin nämät rahat ovat takaisin annetut. Jos miná kuolisin, ja ne hukkaantuisivat taikka varastettaisiin taikka muulla lailla joutuisivat pois, eikä tuo mies koskaan saisi tietää muuta, kuin että miná olen pitänyt ne, luulen, etten saisi lepoa toisessa mailmassa! Miná luulen, että minun täytyisi palata takaisin!"

Hán nousi, ja miná nousin myöskin; me tartuimme taas toistemme káteen, ennenkuin lähdimme ulos.

"Miná astuisin kymmenen tuhatta penikulmaa", lausui hán, "miná astuisin siksi, kuin kuolleena kaatuisin maahan, kun vaan saisin laskea nämät rahat alas tuon miehen eteen. Jos saan tehdä sen ja löydän Em'lyn, olen tyytyväinen. Jollen löydá hántá, ehká hán kerran kuulee, että hánen rakas enonsa lakkasi hántá etsimästä vasta, kuin hán lakkasi elämästä; ja jos tunnen hánet, tuottaa tämäkin hánet viimein kotiin!"

Kun lähdimme ulos kylmään yöhön, näin tuon yksinäisen haamun poistuvan edestämme. Jollakin verukkeella käännähytin Mr. Peggoty'n toisaalle ja pidätin häntä puheellani, siksi kuin haamu oli kadonnut.

Hän puhui jostakin ravintolasta Dover'in tiellä, jossa hän tiesi saavansa puhtaan, yksinkertaisen yömajan. Minä saatin hänet Westminster Bridge'n yli ja erosin hänestä Surrey'n rannalla. Tuntui siltä, kuin kaikki olisi hiljentynyt kunnioituksesta häntä kohtaan, kun hän jälleen aloitti yksinäistä vaellustansa lumessa.

Minä palasin ravintolan pihalle ja muistaen noita kasvoja, etsin niitä, kammolla katsoen ympärilleni. Ne eivät olleet siellä. Lumi oli peittänyt äskeiset jälkemme; minun viimeiset jälkeni olivat ainoat, jotka näkyivät, ja nekin alkoivat hävitä (niin vahvasti satoi lunta), kun katsoin taaksepäin olkapääni ylitse.

KYMMENES LUKU.

Doran tädit.

Viimein tuli vastaus noilta kahdelta vanhalta ladyltä. He lähettivät tervehdyksensä Mr. Copperfield'ille ja ilmoittivat hänelle, että he olivat tarkoin miettineet hänen kirjittänsä, "silmällä pitäen molempien puolten onnea" — jota lausetta minä katsoin jotenkin huolettavaksi, ei ainoastaan sen tähden, että he olivat käyttäneet sitä tuossa ennen mainitussa perhe-riidassa, vaan myöskin sen tähden, että olin (ja olen koko elin-aikani) huomannut, että tuommoiset tavanmukaiset lauseet ovat jonkunlaisia leikkitulitus-kapineita, jotka ovat helpot laukaista ja taipusat kääntymään kaikenlaisiin muotoihin ja väreihin, joita alkuperäinen rakennus ei ollenkaan ennustanut. Missit Spenlow lisäsivät, että he pyysivät saada olla kirjeenvaihdon kautta ajatustansa Mr. Copperfield'in ilmoituksesta lausumatta; mutta että, jos Mr. Copperfield osoittaisi heille sitä kunniaa, että hän kävisi heidän luonansa jonakin määrättyinä päivinä (jonkun hyvän ystävän seurassa, jos hän katsoi soveliaaksi), keskustelisivat he mielellään vähän asiasta.

Tähän suosion-osoitukseen vastasi Mr. Copperfield viipymättä, nöyrästi tervehtien ja ilmoittaen, että hänellä olisi kunnia käydä Missien Spenlow'in luona määrättyllä ajalla, ja että hänen ystävänsä Mr. Thomas Traddles, Inner Temple'n jäsen, heidän hyväntahtoisella luvallansa seuraisi häntä. Jonka kirjeen lähetettyään Mr. Copperfield joutui kovaan tuskaan, jota kesti, siksi kuin määröpäivä oli tullut.

Levottomuuteni karttui suuresti siitä, etten tässä tärkeässä elämäni kääntekohdassa saanut käyttäen Miss Mills'in arvaamattoman kallista apua. Mutta Mr. Mills, joka aina teki sitä taikka tätä minua harmittaaksensa — taikka minusta näytti, niinkuin hän olisi tehnyt, joka oli sama asia — oli saattanut menetyksensä pahimmillensa ja saanut päähänsä, että hänen piti lähteä Indiaan. Miksi hän Indiaan lähtisi, jollei minua kiusataksensa? Hänellä ei suinkaan ollut mitään tekemistä missään muussa mailman osassa, mutta hänellä oli paljon tekemistä tuossa; koska hän harjoitti suurta Indian kauppaa, mitä se lienee ollutkaan (mielessäni kuvitteli kulta-kuteiset shaalit ja elefantin hampaat); koska hän nuoruudessaan oli oleskellut Calcutta'ssa; ja koska hän nyt aikoi muuttaa sinne firman päämieheksi. Mutta mitä tämä minuun koski! Häneen se kuitenkin koski niin paljon, että Indiaan hän hankki matkustaaksensa, ja Julia hänen kanssaan; ja Julia lähti maalle jättämään sukulaisiansa hyvästi; ja talo pantiin täydelliseen plakati-pukuun, joka ilmoitti, että se oli hyyrättävänä tai myytävänä, ja että huonekalut (mankeli ja kaikki) saataisiin ostaa määrättyyn hintaan. Näin tapahtui täällä toinen maanjäritys, jonka alaiseksi minä jouduin, ennenkuin olin toipunut edellisenkään täräyksestä!

Minä olin kahdella päällä, kuinka pukisin itseni sinä tärkeänä päivänä; sillä toiselta puolen tahdoin näyttää hyvin miellyttävältä, mutta toiselta puolen pelkäsin panemasta päälleni jotakin, joka Missien Spenlow'in silmissä heikontaisi minun kovin käytännöllistä luontoani. Minä koetin soveliaalla tavalla karttaa liiallisuutta kummaltakin puolen; tätini hyväksyi lopullisen päätökseni, ja Mr. Dick heitti hyvää onnea varten toisen kenkäänsä Traddles'in ja minun jälkeeni, kun menimme portaita alas.

Vaikka tiesin, että Traddles oli oivallinen toveri, ja vaikka olin sydämestäni mieltynyt häneen, en voinut tässä arkaluontoisessa tilaisuudessa olla toivomatta, ettei hän koskaan olisi ruvennut harjaamaan hiuksiansa niin peräti pystyyn. Se antoi hänelle jonkunlaisen hämmästyneen, jopa luudentapaisen muodon, joka, niin pelkoni kuiskasi, ehkä olisi turmiollinen meille.

Minä mainitsin sitä Traddles'ille, kun astuimme Putney'hin, ja sanoin, että, jos hän tahtoisilittää niitä vähän —

"Rakas Copperfield", vastasi Traddles, ottaen hattuansa päästään ja tokaisten hiuksiansa kaikille tahoille, "ei mikään ilahuttaisi minua enemmän. Mutta ne eivät ota laskeaksensa".

"Eivätkö ota?" sanoin minä.

"Ei", arveli Traddles. "Ei mikään saa niitä taipumaan. Vaikka koko Putney'n matkan kantaisin kolmen leiviskän painon niitten päällä, nousisivat ne taas pystyyn samalla hetkellä, kuin paino olisi poissa. Sinä et voi uskoa, kuinka itsepintainen tukka minulla on, Copperfield. Minä olen oikein äkäinen piikkisika".

Minä petyin toiveissani, se täytyy minun tunnustaa, mutta ihastuin myöskin täydellisesti hänen hyvinluontoisuuteensa. Minä sanoin hänelle, kuinka panin arvoa siihen, ja arvelin, että hänen hiuksensa varmaan olivat ottaneet kaiken itsepintaisuuden hänen luonteestaan, sillä hänessä itsessä ei ollut mitään semmoista.

"Oh!" vastasi Traddles nauraen, "minä vakuutan sinulle, että tästä onnettomasta tukastani on pitkä juttu. Setäni vaimo ei sietänyt sitä. Hän sanoi, että se ärsytti häntä. Kovasti se haittasi minua myöskin, kun ensin rakastuin Sofiaan. Kovasti!"

"Paheksiko hän sitä?"

"Ei hän", vastasi Traddles; "mutta hänen vanhin sisarensa — se, joka on kaunotar — oikein pilkkasi sitä, ymmärtääkseni. Totta puhuen, kaikki sisaret nauravat sitä".

"Varsin hauskaa!" sanoin minä.

"Niin", vastasi Traddles aivan viattomasti, "me laskemme kaikki leikkiä siitä. He väittävät, että Sofialla on suortuva siitä pulpetissansa, ja että hänen täytyy sulkea se hakasilla varustettuun kirjaan, pitääksensä sitä alallaan. Me nauramme kaikki asiaa".

"Kesken puheen, rakas Traddles'ini", lausuin minä, "sinun kokemuksestasi ehkä on minulla joku neuvo. Kun ensin menit kihloihin tuon nuoren lady'n kanssa, jota juuri mainitsit, pyysitkö häntä säännön-mukaisesti omaksesi hänen perheeltänsä? Täytyikö sinun esimerkiksi tehdä jotakin semmoista, jota me tänään aiomme tehdä?" lisäsin minä levottomasti.

"No", vastasi Traddles, jonka tarkkaavaiset kasvot vähän synkistyivät, "minun asiassani oli jotenkin tuskalliset temput, Copperfield. Koska, näetkö, Sofia oli niin tuiki tarpeellinen perheessä, ei kukaan heistä kärsinyt sitä ajatusta, että hän koskaan menisi naimisiin. He olivat keskenänsä suoraan päättäneet, ettei hän milloinkaan saisi mennä naimisiin, ja he nimittivät häntä vanhaksi piiaksi. Kun minä siis suurimmalla varovaisuudella ilmoitin asian Mrs. Crewler'ille —".

"Äidille?" kysyin minä.

"Niin äidille", lausui Traddles — "kunnian-arvoisa Horace Crewler on tytön isä — kun kaikenlaisella varovaisuudella ilmoitin asian Mrs. Crewler'ille, vaikutti se häneen niin, että hän kirkasi ja pyörtyi. Minä en uskaltanut moneen kuukauteen uudestaan koskea tähän aineeseen".

"Mutta viimein koskit?" sanoin minä.

"Kunnian-arvoisa Horace koski", vastasi Traddles. "Hän on oivallinen mies, kaikin puolin esikuvaksi kelpaava, ja hän teroitti vaimoonsa, että tämän tuli kristittyinä taipua tähän uhraukseen (erittäin koska se oli niin epätietoinen) eikä saisi pitää nurjaa mieltä minua vastaan. Mitä minuun itseän tulee, Copperfield, takaan sinulle, että minusta tuntui juuri kuin olisin ollut joku petolintu perheen suhteen".

"Sisaret pitivät kai sinun puoltasi, toivon minä, Traddles?"

"No, sitä minun ei juuri sovi sanoa", vastasi hän. "Kun olimme johonkin määrään lepyttäneet Mrs. Crewler'in, tuli meidän ilmoittaa asia Sarah'lle. Sinä muistat, että mainitsin Sarah'ta siksi, joka on kipeä selästään?"

"Täydellisesti!"

"Hän puristi kiinni molempia käsiänsä", lausui Traddles, katsellen minua kauhulla, "ummisti silmänsä, kävi lyijynkarvaiseksi, tuli aivan kankeaksi eikä syönyt mitään kahteen päivään, paitsi paahdettua leipää ja vettä, jota annettiin hänelle tee-lusikalla".

"Sepä oli ilkeä tyttö, Traddles", muistutin minä.

"Oh, anna anteeksi, Copperfield!" lausui Traddles. "Hän on sangen viehättävä tyttö, mutta hän on kovin tunteikas. Totta puhuen, he ovat kaikki tunteikkaita. Sofia kertoi minulle jälestäpäin, etteivät mitkään sanat voi kuvata niitä syytöksiä, joita hän, Sarah'ta hoitaessaan, teki itse suhteensa. Minä tiedän, että ne olivat ankarat, Copperfield, omista tunteistani päättäen, jotka olivat niinkuin pahantekiän. Kun Sarah oli toipunut, täytyi meidän vielä ilmoittaa asia toisille kahdeksalle; ja se vaikutti eri lailla heihin, mutta kaikkiin mitä syvimmällä tavalla. Nuot kaksi vähintä, joita Sofia kasvattaa, ovat vast'ikään lakanneet minua inhoamasta".

"Totta he nyt kaikki ovat suostuneet siihen, toivoakseni?" arvelin minä.

"O-ovat; minä sanoisin, että he ylipäänsä ovat mukaantuneet siihen", vastasi Traddles epäileväisesti. "Tosi asia on, että kartamme siitä puhumasta; ja minun epävakaiset tulevaisuuden toiveeni ja vähäiset varani lohduttavat heitä suuresti. Syntyy surkea meno, milloin hyvänsä me menemme naimisiin. Ne häät tulevat enemmän hautajaisten kuin häitten kaltaiseksi. Ja he vihaavat minua varmaan kaikki sen vuoksi, että vien hänet pois!"

Hänen rehelliset kasvonsa, kun hän katseli minua puoleksi totisella ja puoleksi naurettavalla pään pudistuksella, vaikuttavat muistissani enemmän minuun, kuin silloin todellisuudessa, sillä minä olin siihen aikaan semmoisessa erinomaisen tuskan ja hajamielisyyden tilassa, että olin aivan kykenemätön kiinnittämään huomiotani mihinkään. Kun lähestyimme sitä kartanoa, jossa Missit Spenlow asuivat, olin katsannoltani ja ryhdiltäni niin huono, että Traddles esitteli jotakin lienteätä kiihdykettä olut-lasin muodossa. Kun olimme läheisessä ravintolassa nauttineet tämän, talutti hän minut horjuvilla askelilla Missien Spenlow'in ovelle.

Kun palvelusneitsyt avasi oven, oli minussa joku himmeä tunto, että olin niinkuin näyteltäväksi asetettu; että jollakin tapaa eteisen poikki, jossa oli ilmapuntari, hoipertelin vähäiseen vierashuoneeseen ensi kerrokseen, joka antoi sievään puutarhaan päin; että siellä kävin sohvaan istumaan ja näin Traddles'in hiusten, kun hattu oli otettu pois, kimmahdettavan ilmaan, niinkuin joku tuommoinen vähäinen, nenäkäs vieterivauva, joka hyppää ylös valhe-tekoisesta nuuskarasiasta, kun kansi vedetään pois; että kuulin vanhan-aikaisen kellon tikittävän kaminin-reunuksella ja koetin saada sitä pitämään samaa tahtia, kuin sykkivä sydämeni — johon se ei taipunut; että katselin ympäri huonetta nähdäkseni jotain merkkiä Dorasta, mutta mitään näkemättä; ja että luulin kuulevani Jip'in kerran etäällä haukkuvan, mutta että joku kohta tyystytti sitä. Viimein huomasin itseni sysäävän Traddles'ia pesään ja kovassa hämmennyksessä kumartavan kahta kuivaa, pientä, vanhanpuolista ladyä, jotka olivat puetut mustiin ja kumpikin muodoltaan ihmeen tavalla yhtäläinen kuin joku puusta tai parkista tehty Spenlow vainajan kuva.

"Tehkää hyvin", sanoi toinen pienistä ladyistä, "ja käykää istumaan".

Kun olin kompastellut Traddles'in yli ja istahtanut jollekin esineelle, joka ei ollut mikään kissa — ensimmäinen istuimeni oli kissa — sain sen verran näköni takaisin, että havaitsin, että Mr. Spenlow ilmeisesti oli ollut nuorin perheessä; että oli kuuden tai kahdeksan vuoden eroitus molempien sisarten välillä, ja että nuorempi nähtävästi johdattaisi keskustelua, koska hänellä oli kirjeeni kädessä — kuinka tuttavalta se minusta näytti, vaan kuitenkin niin oudolta! — ja hän tuon tuostakin katsahti siihen lorgnetillansa. He olivat puetut samalla tavalla, mutta toinen kantoi pukuansa nuorekkaammalla ryhdillä, kuin toinen, ja hänellä oli ehkä hiukan suurempi rintaröyhelö tai kaulaharso tai joku solki tai rannerengas tai muu semmoinen pikku kapine, joka teki, että hän näytti virkeämmältä. He olivat molemmat suorat käytökseltään, jäykät, vakavat ja tyvenet. Se sisar, jolla minun kirjeeni ei ollut, piti käsivartensa ristissä rinnan ylitse kiinni toinen toisessaan, niinkuin epäjumalan kuva.

"Mr. Copperfield, arvaan minä", sanoi se sisar, jolla kirjeeni oli, Traddles'ia puhutellen.

Tämä oli kauhea alku. Traddles'in tuli ilmoittaa, että minä olin Mr. Copperfield, minun tuli vakuuttaa itseni itsekseni, heidän tuli poistaa itsestänsä se luulo, että Traddles oli Mr. Copperfield, ja, kaikki lukuun otettuna, olimme sangen tukalassa tilassa. Päälle päätteeksi kuulimme kaikki selvästi Jip'in kahdesti urahtavan ja jonkun taas tyystyttävän sitä.

"Mr. Copperfield!" lausui se sisar, jolla kirje oli.

Minä tein jotakin — kumarsin, arvaan minä — ja olin kokonaan korvana, kun toinen keskeytti.

"Sisareni Lavinia", lausui hän, "jolla on kokemus tällaisissa asioissa, on selittävä, mikä meidän mielestämme soveliaimmin edistää molempien puolten onnea".

Minä havaitsin jälestäpäin, että Miss Laviniaa pidettiin valtatuomarina sydämen asioissa, koska oli muinoin löytynyt eräs Mr. Pidger, joka pelasi lyhyttä whistiä ja luultiin olevan rakastunut häneen. Minun yksityinen ajatukseni on se, että tämä oli kokonaan mielivalentainen päätös ja että Pidger oli aivan

syytön tämmöisiin tunteisiin — joita hän ei milloinkaan ollut lausunut, sitä myöden kuin minä sain tietoihini. Sekä Miss Lavinia että Miss Clarissa uskoivat kuitenkin, että hän olisi ilmoittanut rakkautensa, jollei hän äkkiä nuoruudessaan (noin kuuden kymmenen ijällä) olisi kuollut sen kautta, että hän ryyppäsi liaksi ja terveytensä parantamiseksi liaksi joi Bath'in vettä. Heillä oli joku sisällinen tunto, että hän riutui salaisesta rakkaudesta; vaikka minun täytyy sanoa, että talossa oli eräs hänen kuvansa, jonka tummanpunaista nenää salainen rakkaus ei näyttänyt koskaan kalvaneen.

"Me emme ryhdy", lausui Miss Lavinia, "tämän asian entisiin vaiheisiin. Veljemme Francis vainajan kuolema on pyyhkäissyt pois ne".

"Meillä ei ollut tapa", arveli Miss Clarissa, "usein olla yhteydessä veljemme Francis'in kanssa; mutta meillä ei ollut keskenämme mitään suoraa eripuraisuutta elikkä riitaa. Francis astui omaa tietänsä; me astuimme omaa tietämme. Me ajattelimme, että se edistäisi kaikkien puolten onnea, että niin oli. Ja se edistikin".

Kumpikin sisar nojasi puhuessaan vähän eteenpäin, pudisti puhuttuaan päätänsä ja oikaisi vaietessaan selkänsä. Miss Clarissa ei koskaan liikuttanut käsivarsiansa. Välisti hän näpytteli sormillansa niihin — minuetteja ja marsseja, luullakseni — mutta ei liikuttanut niitä koskaan.

"Veljentyttäreemme tila taikka luultu tila on paljon muuttunut veljemme Francis'in kuoleman kautta", lausui Miss Lavinia; "ja sentähden arvelemme, että veljemme ajatukset hänen tilansa suhteen myöskin ovat muuttuneet. Meillä ei ole mitään syytä epäillä, Mr. Copperfield, että te olette nuori gentlemani, jolla on hyvät avut ja kunniallinen luonto, taikka että rakastatte — taikka olette täydellisesti vakuutetut siitä, että rakastatte — veljentytärtämme".

Minä vastasin, niinkuin tavallisesti tein, milloin hyvänsä minulla oli siihen tilaisuutta, ettei kukaan koskaan ollut rakastanut ketään, niinkuin minä rakastin Doraa. Traddles tuli avukseni vahvistavalla muminalla.

Miss Lavinia yritti vastaamaan jotakin, kun Miss Clarissa, joka näytti ehtimiseen haluavan mainita veljeänsä Francis'ia, taas keskeytti:

"Jos Doran äiti", sanoi hän, "kun hän meni naimisiin veljemme Francis'in kanssa, kerrallaan olisi sanonut, ettei sukulaisilla ollut tilaa päivällispöydässä, olisi se ollut parempi kaikkien puolten onnelle".

"Sisar Clarissa", sanoi Miss Lavinia. "Ehkä meidän ei tarvitse huolia siitä nyt".

"Sisar Lavinia", vastasi Miss Clarissa, "se kuuluu aineesen. Siihen aineen osaan, jossa sinä yksin pystyt puhumaan, en tahtoisin ensinkään sekaantua. Tässä aineen osassa on minulla ääni ja ajatus. Olisi ollut parempi kaikkien puolten onnelle, jos Doran äiti, kun hän meni naimisiin veljemme Francis'in kanssa, olisi sanonut, mitkä hänen aikomuksensa olivat. Me olisimme silloin tietäneet, mitä saimme odottaa. Me olisimme sanoneet: 'älkäätsä kutsuko meitä milloinkaan'; eikä olisi ollut mitään epäsovun aiheittakaan".

Kun Miss Clarissa oli pudistanut päätänsä, jatkoi Miss Lavinia, lorgnetillansa taas katsoen kirjeeseni. Heillä oli, sivumennen, molemmilla pienet, kirkkaat, pyöreät, vilkkuvat silmät, jotka olivat niinkuin lintujen silmät. He olivat itse vähän lintujen näköiset, sillä heillä oli pikainen, vilpas, äkillinen käytös ja hiukan nopea, sievä tapa järjestää pukuansa, niinkuin kanarilinnut.

Niinkuin olen sanonut, jatkoi Miss Lavinia:

"Te pyydätte lupaa sisareltani Clarissalta ja minulta itseltä, Mr. Copperfield, käydä täällä veljentyttäreemme hyväksyttynä kosijana".

"Jos veljemme Francis", arveli Miss Clarissa, hyökäten esiin taas, jos sopii nimittää niin tyventä menetystä hyökkäämiseksi, "tahtoi elää jonkunlaisessa Doctors' Commons'in ilmassa ja ainoastaan Doctors' Commons'in ilmassa, mikä oikeus taikka halu meillä on paheksia sitä? Ei mikään tosiaan. Me olemme aina olleet viimeiset tunkemaan kenenkään pariin. Mutta miks'ei sitä sanota suoraan? Pitäköön veljemme Francis ja hänen vaimonsa oman seuransa. Pitäköön sisareni Lavinia ja minä meidän seuramme. Me voimme, toivon minä, itse valita seuramme!"

Koska tämä näytti olevan aiottu Traddles'ille ja minulle, vastasimme sekä Traddles että minä jotakin. Traddles'in sanat eivät kuuluneet. Minä puolestani luulen muistuttaneeni, että se suuresti kunnioitti kaikkia asian-omaisia. Minä en tiedä vähintäkään, mitä tällä tarkoitin.

"Sisar Lavinia", lausui Miss Clarissa näin sydämeltänsä huojentuneena, "sinä saat jatkaa, rakkaani".

Miss Lavinia jatkoi:

"Mr. Copperfield, sisareni Clarissa ja minä olemme hyvin huolellisesti punninneet tätä kirjettä, emmekä ole punninneet sitä lopullisesti, sitä veljentyttäreillemme näyttämättä ja veljentyttäreimme kanssa siitä keskustelematta. Me emme epäile ollenkaan, että luulette rakastavanne häntä suuresti".

"Luulen, Ma'am", aloitin minä innokkaasti, "voi!" —

Mutta kun Miss Clarissa loi minuun katseen (juuri niinkuin hilpeä kanarilintu), joka vaati, etten keskeyttäisi orakelia, pyysin anteeksi.

"Rakkaus", lausui Miss Lavinia, katsellen sisartansa, että tämä vahvistaisi hänen sanojansa, jota tämä tekikin, vähän nyökkäyttäen päätänsä jokaiseen lauseeseen, "kypsynyt rakkaus, sydämen kunnioitus, hellyys ei helposti ilmoita itseänsä. Sen ääni on matala. Se on ujo ja arka, se on väijyksissä, se odottaa ja vartoo. Semmoinen kypsynyt hedelmä on. Välisti kokonainen elämä liukuu pois ja tapaa sen yhä kypsymästä varjossa".

Tietysti minä en silloin ymmärtänyt, että tämä oli viittaus hänen luultuun kokemukseensa surustansa sortuneen Pidger'in suhteen, mutta siitä vakavasta tavasta, jolla Miss Clarissa nyökkäytti päätänsä, näin, että näihin sanoihin pantiin suuri arvo.

"Kovin nuorten ihmisten herkat taipumukset — sillä minä sanon niitä herkiksi tuommoisten tunteitten rinnalla —" jatkoi Miss Lavinia, "ovat kuin pöly kallion rinnalla. Siitä syystä, että on niin vaikea tietää, onko luultavaa, että ne kestävät taikka että niillä on joku todellinen perustus, olemme sisareni Clarissa ja minä kovasti epäilleet, kuinka menetellä, Mr. Copperfield ja Mr. —"

"Traddles", sanoi ystäväni, havaiten, että häneen katsottiin.

"Minä pyydän anteeksi. Inner Temple'n jäsen, luullakseni?" lausui Miss Clarissa, taas kirjettäni silmäillen.

Traddles sanoi: "niin oikein", ja kävi tulipunaiseksi.

Vaikka en vielä ollut saanut mitään selvää kehoitusta, luulin molemmissa pienissä sisarissa ja erittäin Miss Laviniaassa havaitsevani jonkunlaista harrasta iloa tästä uudesta, hedelmällisestä kodillisen elämän aineesta, jonkunlaista aikomusta tehdä siitä, mitä suinkin voi, jonkunlaista taipumusta hoimia sitä, josta kirkas toivon säde lähti minulle. Minä luulin huomaavani, että Miss Lavinia tavattomalla tyytyväisyydellä vartioitaisi kahta semmoista nuorta rakastavaista, kuin Dora ja minä; ja että Miss Clarissa tuskin vähemmällä tyytyväisyydellä näkisi, että hänen sisarensa vartioitsi meitä, sekä itse ryhtyisi omaan, erityiseen osaansa tästä toimesta, milloin hyvänsä hän sai halun siihen. Tämä rohkaisi minua mitä kiihkeimmällä tavalla väittämään, että minä rakastin Doraa enemmän, kuin saatin sanoa taikka kukaan uskoi; että kaikki ystäväni tiesivät, kuinka rakastin häntä; että tätini, Agnes, Traddles, jokainen, joka tunsikin minut, tiesi, kuinka rakastin häntä ja kuinka vakavaksi rakkauteni oli tehnyt minut. Minä vetosin Traddles'iin, että hän vakuuttaisi näitä todeksi. Ja innostuen, niinkuin hän olisi syönyt johonkin parlamentin väittelyyn, puhui Traddles oikein jalosti, puollustaen minua sopivilla, suorilla lauseilla ja yksinkertaisella, käytöllisellä tavalla, joka nähtävästi teki hyvän vaikutuksen.

"Minä puhun, jos niin uskallan sanoa, semmoisen tavalla, jolla on vähän kokemusta tämmöisissä asioissa", lausui Traddles, "koska itse olen kihloissa nuoren lady'n kanssa — hän on yksi kymmenestä alhaalla Devonshire'ssä — enkä tätä nykyä näe, kuinka olisi mahdollista, että kihlauksestamme lopulta jotakin syntyisi".

"Te ehkä, Mr. Traddles, voitte vahvistaa, mitä minä olen puhunut", muistutti Miss Lavinia, ilmeisesti vielä enemmän mieltäen häneen, "siitä rakkaudesta, joka on ujo ja arka, joka odottaa ja vartoo?"

"Täydellisesti, Ma'am", vastasi Traddles.

Miss Clarissa katsahti Miss Laviniaan ja pudisti totisesti päätänsä. Miss Lavinia katsahti ymmärtävän tavalla Miss Clarissaan ja huoasti vähän.

"Sisar Lavinia", lausui Miss Clarissa, "ota minun hajupulloni".

Virvoitukseksi Miss Lavinia muutamia kertoja vähän haisti aromatillista etikkaa — Traddles ja minä katselimme sitä suurella huolella; ja Miss Lavinia jatkoi puhettansa jotenkin heikolla äänellä:

"Sisareni ja minä olemme, Mr. Traddles, suuresti epäilleet, mitä meidän tulee tehdä niin nuorten ihmisten, kuin ystäväne, Mr. Copperfieldin, ja veljentyttäreimme taipumusten taikka luultujen taipumusten suhteen".

"Veljemme Francis'in tyttären", muistutti Miss Clarissa. "Jos veljemme Francis'in vaimo eläessään olisi katsonut soveliaaksi (vaikka hänellä oli kieltämätön oikeus menetellä, niinkuin hän parhaiten

tahtoi) kutsua sukulaisensa päivällispöytänsä, olisimme ehkä paremmin tunteneet veljemme Francis'in lapsen tänä hetkenä. Sisar Lavinia, jatka".

Miss Lavinia käänsi kirjeeni niin, että päällekirjoitus tuli häneen päin ja katseli lorgnetillansa muutamia säännöllisiltä näyttäviä muistutuksia, joita hän oli piirtänyt sille puolelle kirjettä.

"Meistä näyttää viisaalta, Mr. Traddles", sanoi hän, "laskea nuot tunteet oman vaarin-ottomme koetuskielle. Tätä nykyä emme tiedä niistä mitään emmekä ole tilaisuudessa päättää, kuinka paljo todellisuutta niissä lienee. Sentähden olemme taipuvaiset siinä määrässä suostumaan Mr. Copperfieldin ehdotukseen, että sallimme hänen käydä täällä".

"Minä en koskaan, kalliit ladyt, unhota teidän hyvyttänne", huudahdin minä, ankarasta pelon taakasta pääsneenä.

"Mutta, Mr. Traddles", jatkoi Miss Lavinia — "mutta me soisimme mielellään, että näitä käyntejä toistaiseksi ajateltaisiin meitä tarkoittaviksi. Meidän täytyy varoa, ettemme tunnusta mitään oikeata kihlausta Mr. Copperfieldin ja veljentyttäremme välillä, ennenkuin meillä on ollut tilaisuus" —

"Ennenkuin *sinulla* on ollut tilaisuus, sisar Lavinia", sanoi Miss Clarissa.

"Olkoon niin", suostui Miss Lavinia huohtaen — "ennenkuin minulla on ollut tilaisuus tarkastaa heitä".

"Copperfield", lausui Traddles, kääntyen minun puoleeni, "sinä huomaat varmaan, ettei mikään voisi olla järkevämpää ja kohtuullisempää".

"Ei mikään!" huudahdin minä. "Minä tunnen sen sydämessäni".

"Koska asiat nyt ovat tällä kannalla", lausui Miss Lavinia, katsoen taas muistoonpanoihinsa, "ja me sallimme hänen ainoastaan näillä ehdoilla käydä täällä, täytyy meidän Mr. Copperfieldilta vaatia tarkka lupaus hänen kunniansanallansa, ettei hän ja veljentyttäremme pidä minkäänlaista keskuutta meidän tietämättä, sekä ettei ryhdytä mihinkään tuumaan veljentyttäremme suhteen, ilman että sitä ensiksi esitellään meille —".

"Sinulle, sisar Lavinia", keskeytti Miss Clarissa.

"Olkoon niin, Clarissa!" myönsi Miss Lavinia nöyrästi — "minulle, ja me siihen suostumme. Meidän tulee katsoa tätä nimen-omaiseksi ja vakavaksi määräykseksi, jota ei millään tavalla käy purkaminen. Me tahdoimme, että joku hyvä ystävä tänään seuraisi Mr. Copperfieldia", notkistaen päätänsä Traddles'ille, joka kumarsi, "ettei olisi mitään epäilystä eikä väärää käsitystä tässä kohden. Jos Mr. Copperfieldia taikka teitä, Mr. Traddles, vähänkin arveluttaa antaa tätä lupausta, pyydän, että olette hyvä ja otatte mietintö-aikaa".

Minä huudahdin innoissani, ettei meidän tarvinnut hetkeäkään mieltä. Minä sidoin itseni mitä hartaimmalla tavalla vaadittuun lupaukseen, pyysin Traddles'ia todistamaan sitä ja julistin itseni mitä julmimmaksi ihmiseksi, jos milloinkaan vähintäkään poikkeisin siitä.

"Malttakaat!" sanoi Miss Lavinia, nostaen ylös kättänsä; "ennenkuin meidän oli ilo nähdä teitä, gentlemanit, päätimme jättää teidät kahden kesken neljänneksen tunnin ajaksi, että saisitte ajatella tätä kohtaa. Te suvainnette meidän poistua".

Turhaan vakuutin, ettei mitään mietintö-aikaa tarvittu. He tahtoivat välttämättömästi poistua mainituksi ajaksi. Nuot kaksi pientä lintua hyppäsivät siis suurella arvokkaisuudella ulos, jättäen minut vastaan-ottamaan Traddles'in onnentoivotuksia ja tuntemaan itseäni muutetuksi ikuisen onnen maille. Juuri neljänneksen kuluttua ilmestyivät he jälleen samalla arvokkaisuudella, kuin millä olivat kadonneet. He olivat menneet kahisten pois, niinkuin heidän pienet pukunsa olisivat olleet syksyn lehdistä tehdyt; ja he tulivat kahisten takaisin samalla tavalla.

Minä sitouduin silloin kerran vielä määrättyihin ehtoihin.

"Sisar Clarissa", lausui Miss Lavinia, "loppu-asiat kuuluvat sinulle".

Miss Clarissa irroitti ensi kerran käsivartensa, tarttui muistoonpanoihin ja katseli niitä.

"Meitä ilahuttaisi", sanoi Miss Clarissa, "saada nähdä Mr. Copperfieldia päivällisillä joka sunnuntai, jos hänen sopii. Me aterioitsemme kello kolme".

Minä kumarsin.

"Meitä ilahuttaisi", jatkoi Miss Clarissa, "saada viikon kuluessa nähdä Mr. Copperfieldia teellä. Me juomme teetä puoli seitsemän".

Minä kumarsin taas.

"Kaksi kertaa viikkoonsa", sanoi Miss Clarissa, "mutta ylipäänsä ei useammin".

Minä kumarsin uudestaan.

"Miss Trotwood", sanoi Miss Clarissa, "jota mainitaan Mr. Copperfieldin kirjeessä, ehkä tulee meitä tervehtimään. Jos toistensa luona käyminen on parempi kaikkien puolten onnelle, vastaan-otamme mielellään käviät ja käymme itse. Jos päinvastoin on parempi kaikkien puolten onnelle, ettei mitään kanssakäymistä pidetä (niinkuin veljemme Francis'in ja hänen perheensä asiassa), se on aivan toista".

Minä viittasin siihen, että tätini olisi sekä ylpeä että iloinen, jos hän saisi tutustua heidän kanssansa; vaikka minun täytyy sanoa, etten aivan varmaan tietänyt, kuinka he yhdessä menestyisivät. Koska kaikista ehdoista nyt oli sovittu, lausuin sulimmat kiitokseni, tartuin ensiksi Miss Clarissan ja sitten Miss Lavinian käteen ja suutelin niitä kumpaakin vuorostansa.

Miss Lavinia nousi silloin ja, pyytäen Mr. Traddles'ilta anteeksi hetkeksi, käski minun seurata itseänsä. Minä tottelin, kovasti vapisten, ja johdatettiin toiseen huoneeseen. Siellä minä näin kalliin lemmittyä oven takana pitävän käsiään korviensa edessä, suloiset pikku kasvot seinää vastaan, ja Jip'in seisovan talrikin-lämmittäjässä, pää sidottuna käsiliinaan.

Voi kuinka kaunis hän oli mustassa hameessansa ja kuinka hän ensiksi nyhki ja itki eikä tahtonut tulla esiin oven takaa! Kuinka hellät olimme toisillemme, kun hän viimein tuli sieltä, ja missä autuaallisessa tilassa minä olin, kun otimme Jip'in ulos talrikin-lämmittäjästä ja päästimme hänet jälleen päivän valoon, ja Jip aivasteli, ja me kaikki kolme taas olimme yhdistetyt!

"Kallis Dorani! Nyt ijäti minun!"

"Voi, älä!" vastasi Dora. "Voi, älä, älä!"

"Etkö sinä ole ijäti minun, Dora?"

"Voi, kyllä, tietysti minä olen!" huudahti Dora, "mutta minä olen niin peloissani!"

"Peloissasi, kultani?"

"Niin. Minä en kärsi häntä", lausui Dora. "Miksi hän ei mene pois?"

"Kuka, henkeni?"

"Sinun ystäväsi", sanoi Dora. "Asia ei koske häneen yhtään. Kuinka typerä hän lienee!"

"Armaani!" (Tuskin löytyi mitään niin mielitelevää, kuin hänen lapsellinen käytöksensä). "Hän on mitä kunnollisimpia ihmisiä!"

"Oh, mutta emme tarvitse mitään kunnollisia ihmisiä!" nureksi Dora.

"Rakas Dorani", väitin minä, "sinä opit pian tuntemaan hänet hyvin ja pitämään hänestä paljon. Tätini tulee pian tänne, ja hänestäkin sinä varmaan pidät paljon, kun opit tuntemaan häntä".

"Ei, ole kiltti äläkä tuo häntä tänne!" sanoi Dora, antaen minulle pelästyneen pienen suudelman ja pannen käsiänsä ristiin. "Älä. Minä tiedän, että hän on vanha, häijy olento, joka aikaan-saattaa vaan pahaa! Älä päästä häntä tänne, Doady!" joka oli väännös David'ista.

Selityksistä ei ollut mitään apua silloin, jonka vuoksi minä nauroin ja ihmettelin ja olin kovasti rakastunut ja onnellinen; ja Dora näytti minulle, kuinka Jip viimeiseksi oli oppinut seisomaan takajaloillaan nurkassa — jota se pystyi tekemään vaan leimauksen aikaa ja putosi alas taas — enkä tiedä, kuinka kauaksi olisin jäänyt sinne, Traddles'ia muistamatta, jollei Miss Lavinia olisi tullut ja vienyt minua pois. Miss Lavinia piti hyvin paljon Dorasta (hän jutteli minulle, että Dora oli aivan niinkuin hän itse oli ollut hänen ijällensä — hän oli varmaan paljon muuttunut) ja kohteli Doraa juuri niinkuin tämä olisi ollut joku leikkikalua. Minä houkuttelin Doraa tulemaan Traddles'ia katsomaan, mutta kun esittelin sitä, juoksi hän pois omaan huoneeseensa ja lukitsi oven perästään; minä menin siis Traddles'in luo ilman häntä ja astuin ihastuneena pois tämän kanssa.

"Paremmiin ei olisi voinut käydä", lausui Traddles; "he ovat hyvin miellyttäviä vanhoja ladyjä. Minä en kummastelisi ollenkaan, vaikka sinä menisit naimisiin vuosikausia ennen minua, Copperfield".

"Osaako sinun Sofiasi soittaa mitään, Traddles?"

"Hän soittaa sen verran pianoa, että hän voi opettaa vähäisiä sisariansa", vastasi Traddles.

"Laulaako hän?" kysyin minä.

"No, hän laulaa välisti balladeja virvoittaaksensa vähän toisia, kun ovat huonolla tuulella", vastasi Traddles. "Ei mitään taiteellista".

"Hän ei laula ja säestä itseään gitarrilla?" sanoin minä.

"Oh, rakas ystäväni, ei!" lausui Traddles.

"Maalaako hän?"

"Ei ollenkaan", arveli Traddles.

Minä lupasin Traddles'ille, että hän saisi kuulla Doran laulavan ja nähdä muutamia hänen kukanmaalauksistaan. Hän sanoi, että hän tahtoi hyvin mielellään, ja me astuimme kotiin käsitysten, kovasti hilpeinä ja iloisina. Minä kehoitin häntä matkalla puhumaan Sofiasta; jota hän teki niin herttaisella luottamuksella morsiamensa, että minä olin suuresti ihmeissäni. Ajatuksissani minä melkoisella sisällisellä tyytyväisyydellä vertasin Sofiaa Doraan, mutta myönsin rehellisesti itsekseni, että hän kuitenkin oivallisesti sopi Traddles'ille.

Tietysti tätini heti sai tietää neuvottelun onnellisen päätöksen ja kaikki, mitä siinä oli sanottu ja tehty. Häntä ilahutti, kun hän näki minut niin onnellisena, ja hän lupasi viipymättä käydä Doran tätien luona. Mutta hän käveli sinä iltana niin kauan edestakaisin huoneissamme, sillä välin kuin minä kirjoitin Agnesille, että rupesin pelkäämään, että hän aikoi kävellä aamuun asti.

Kirjeeni Agnesille oli innokas ja kiitollinen ja kertoi kaikki ne hyvät seuraukset, jotka olivat lähteneet siitä, että noudatin hänen neuvoansa. Hän vastasi ensi postilla minulle. Hänen kirjeensä oli toivokas, sydämellinen ja iloinen. Tästä silmänräpäyksestä saakka hän aina oli iloinen.

Minulla oli nyt enemmän tekemistä, kuin koskaan. Jos ottaa lukuun jokapäiväisiä matkojani Highgate'en, oli Putney kaukana poissa, ja tietysti tahdoin käydä siellä niin usein, kuin suinkin mahdollista. Koska esitellyt teen-juomiset olivat aivan epäkäytölliset, sovin Miss Lavinian kanssa, että saisin käydä heillä joka lauantai-ilta, ilman että se haittaisi etu-oikeutettuja sunnuntaitani. Sillä tapaa jokaisen viikon loppu oli suloinen aika minulle, ja minä kestin viikon muut päivät sillä, että muistelin sitä.

Mieleni huojentui ihmeellisesti, kun huomasin, että tätini ja Doran tädit ylimalkain tulivat paljon paremmin toimeen yhdessä, kuin olisin voinut toivoa. Tätini suoritti luvatus käyntinsä pari päivää neuvottelun jälkeen; ja toisten parin päivän perästä kävivät Doran tädit soveliaalla komeudella ja kaavanmukaisuudella hänen luonansa. Samanlaisia, mutta enemmän ystävällisiä vuoro-vierailuita tapahtui jälestäpäin ja tavallisesti kolmen tai neljän viikon väli-ajan perästä. Minä tiedän, että tätini sangen usein tuskastutti Doran tätejä, kun hän kokonaan halveksi sitä arvokkaisuutta, jota hyyryvaunut antoivat, ja astui Putney'hin eriskummallisiin aikoihin, niinkuin kohta aamullisen jälkeen taikka juuri ennen teetä; samaten, kun hän piti hattuaan, millä tavalla milloinkin vaan hänen päällensä sopi, eikä ollenkaan taipunut sivistyneen mailman ennakkoluuloihin tässä kohden. Mutta Doran tädit yhdistyivät pian siihen ajatukseen, että tätini oli omituinen ja vähän miehentapainen lady, jolla oli terävä järki; ja vaikka tätini tuon tuostakin pöyristytti Doran tätien höyheniä sillä, että hän lausui vääräuskoisia ajatuksia useissa kohteliaisuuden kysymyksissä, rakasti hän minua niin paljon, että hän mielellään luopui muutamista vähistä omituisuuksistaan yhteisen sopusoinnun vuoksi.

Ainoa vähäisen seurapiirimme jäsen, joka suorastansa kieltäysi oleviin oloihin mukaantumasta, oli Jip. Sen ei tarvinnut kuin nähdä tätini, kun se jo näytti jokaisen hampaan suussansa, peräytyi jonkun tuolin alle ja murisi lakkaamatta, silloin tällöin surkeasti ulvoen, niinkuin tädissäni todella olisi ollut liikaa sen tunteille. Kaikkia keinoja koetettiin: sitä hyväiltiin, nuhdeltiin, lyötiin, tuotiin Buckingham Street'ille (jossa se heti kaikkein katseliain kauhuksi karkasi molempien kissojen kimppuun), mutta sen oli mahdoton sietää tätini seuraa. Välisti se jo luuli voittaneensa vastenmielisyytensä ja oli hetken aikaa ystävällinen. Mutta sitten se kohotti tylpeän kuononsa ilmaan ja vonkui hirveästi, ettei ollut muuta neuvoa, kuin sitoa sen silmät ja pistää se talrikin-lämmittäjään. Viimein Dora säännöllisesti peitti sen käsiliinalla ja sulki sen siihen, milloin hyvänsä vaan tätini ilmoitettiin tulleen.

Yksi seikka huoletti minua paljon sen jälkeen, kuin asiat olivat tulleet tähän tasaiseen menoon. Se oli se, että näytti siltä, kuin yhteisestä suostumuksesta Doraa olisi katsottu joksikin sieväksi nukeksi tai muuksi leikkikaluksi. Tätini, jota hän yhä enemmän lähestyi, nimitti häntä aina Pikku Kukaksi, ja Miss Lavinian elämän ilo oli, että hän sai palvella Doraa, kähertää hänen hiuksiansa, tehdä koristuksia

hänelle ja pidellä häntä niinkuin hempu-lastaa. Mitä Miss Lavinia teki, teki tietysti myöskin hänen sisarensa. Se oli hyvin kummallista minusta, mutta he näyttivät kaikki kohtelevan Doraa hänen asemassaan melkein niinkuin Dora kohteli Jip'iä sen asemassa.

Minä päätin puhua tästä Doralle; ja eräänä päivänä, kun olimme kävelemässä (sillä Miss Lavinia oli vähän ajan perästä antanut meille luvan mennä kahden kesken kävelemään), sanoin hänelle, että soisin, että hän pyytäisi heitä kohtelemaan häntä toisella tavalla.

"Koska, niinkuin tiedät, lemmittyäni, et ole mikään lapsi", muistutin minä.

"Kas niin!" lausui Dora. "Nyt sinä käyt häijyksi!"

"Häijyksi, armaani?"

"Ovathan he niin hyvät minua kohtaan", sanoi Dora, "ja minä olen varsin onnellinen".

"No mutta rakkain Dorani!" arvelin minä, "sinä saatat olla varsin onnellinen ja heidän sopii kuitenkin kohdella sinua järkevällä tavalla".

Dora loi minuun nuhtelevan katseen — mitä sievimmän katseen! — ja alkoi sitten nyhkiä, sanoen, että, jollen rakastanut häntä, miksi olin niin hartaasti pyrkinyt kihloihin hänen kanssaan? Ja miks'en nyt mennyt tieheni, jollen voinut sietää häntä?

Mitä minä muuta voin tämän jälkeen tehdä, kuin suudella pois hänen kyynelensä ja kertoa hänelle, kuinka rakas hän oli minulle!

"Minä pidän todella sinut kovin hyvänä", lausui Dora; "sinä et saa olla julma minua vastaan, Doady!"

"Julma, kallis Dorani! Niinkuin minä tahtoisin — taikka voisin — olla julma sinua vastaan, vaikka saisin koko mailman!"

"Älä siis etsi vikoja minussa", sanoi Dora, sovittaen suutansa ruusun-ummuksi; "ja minä olen kiltti".

Minä ihastuin, kun hän heti sen jälkeen itse-altansa käski minun antaa hänelle sen kokki-kirjan, josta kerta olin puhunut, ja opettaa hänelle kirjanpitoa, niinkuin kerta olin luvannut. Kun taas tulin, toin kirjan myötäni (minä sidotin sen ensiksi kauniisti, ettei se näyttäisi niin kuivalta ja miellyttäisi enemmän); ja kun kävelimme kedolla, näytin hänelle tätini vanhan talouskirjan ja annoin hänelle joukon vähäisiä tauluja, sievän, pienen lyijyspitimen ja rasian lyijyspuikkoja, että hän saisi harjoitella kirjanpitoa.

Mutta kokkikirja pani Doran pään kivistämään, ja numerot saivat hänet itkemään. Ne eivät tahtoneet lyödä yhteen, sanoi hän. Sen vuoksi hän pyyhki pois ne ja piirsi taulun täyteen pieniä kukkaskimppuja ja minun ja Jip'in kuvia.

Nyt minä lauvantai-iltaisin, kun olimme kävelemässä, leikillä yritin suullista opetusta talouden asioissa. Välisti esimerkiksi, kun kuljimme jonkun teurastajan-puodin ohitse, sanoin:

"Otaksukaamme nyt, sydänkäpyni, että olisimme naimisissa ja sinä menisit ostamaan lampaanlapaa päivällisiksi, tietäisitkö, kuinka ostaisit sen?"

Sievän pikku Dorani kasvot synkistyivät ja hän sovitti taas suunsa ruusun-ummuksi, niinkuin hän olisi paljon mieluisammin tukkinut suuni suudelmalla.

"Tietäisitkö, kuinka ostaisit sen, lemmittyäni?" toistin, jos olin hyvin taipumaton.

Dora ajatteli vähän ja vastasi sitten suurella riemulla:

"No, teurastaja tietäisi kyllä, kuinka myydä se, ja mitä minun siis tarvitsee tietää sitä? Voi, sinä tyhmä poika!"

Samalla tapaa, kun kerta, kokkikirjaa tarkoittaen, Doralta kysyin, mitä hän tekisi, jos olisimme naimisissa ja minä sanoisin, että tahtoisin hyvää irlantilaista ragout'ia, vastasi hän, että hän käskisi piian laittaa sitä, ja pusersi sitten pienet kätensä käsivarteni ympäri ja nauroi niin viehättävällä tavalla, että hän oli suloisempi, kuin koskaan.

Päätapa, jolla kokkikirjaa siis käytettiin, oli, että se pantiin lattialle nurkkaan, Jip päälle seisomaan. Mutta kun Dora oli opettanut Jip'in liikahtamatta seisomaan kirjan päällä ja samalla pitämään lyijyspiirintä suussansa, huvitti se häntä niin suuresti, että minä olin oikein iloinen, että olin ostanut sen.

Ja me ryhdyimme taas gitarrinkoteloon, kukan-maalaukseen ja noihin lauluihin, kuinka ei koskaan saisi lakata tanssimasta, tra-la-ra! ja olimme yhtä onnelliset, kuin viikko pitkä. Minä toivoin toisinaan, että olisin uskaltanut viitata siihen, että Miss Lavinia kohteli sydämeni lemmittyä liian paljon niinkuin leikkikalua; ja minä heräsin toisinaan niinkuin unesta, ihmeekseni havaiten, että minullekin oli tullut sama yleinen vika ja minäkin kohdellut häntä niinkuin leikkikalua — mutta en usein.

YHDESTOISTA LUKU.

Ilkeyttä.

Vaikk'ei tätä käsikirjoitusta ole aiottu kenenkään muun silmille, kuin minun, tuntuu minusta, niinkuin minun ei tulisi kertoa, kuinka ahkerasti minä, hyvin tuntien, missä edesvastauksessa olin Doralle ja hänen tädeillensä, tein työtä, oppiakseni tuota kauheata pikakirjoitusta ja kaikkia siihen kuuluvia parannuksia. Siihen, mitä jo olen kirjoittanut kestäväisyydestäni tähän elämäni aikaan sekä siitä kärsivällisestä ja hellittämättömästä jäntevyydestä, joka silloin alkoi kypsyä minussa ja joka, minä tiedän sen, on luonteeni voimakkain osa, jos siinä yleensä on mitään voimaa, tahdon vaan lisätä, että, taaksepäin katsoessani, pidän juuri niitä menestykseni lähteenä. Minä olen ollut hyvin onnellinen maallisissa asioissa; moni mies on tehnyt paljon kovemmin työtä eikä ole onnistunut puoleksikaan niin hyvin; mutta minä en olisi koskaan saanut aikaan, mitä olen saanut, jollen olisi tottunut säännöllisyyteen, tarkkuuteen ja ahkeruuteen sekä päättänyt yhdistää kaikkia voimiani yhteen asiaan kerrallaan, kysymättä, kuinka pian toinen seuraisi sitä kantapäillä. Jumala tietää, etten kirjoita tätä missään oman kiitoksen hengessä. Se mies, joka tarkastaa omaa elämäänsä, niinkuin minä, sivusta sivuun jatkaen, saa todella olla eheä ihminen, jos hän välttää katkeria omantunnon vaivoja siitä, että hän on laiminlyönyt monta luonnonlahjaa, että hän on jättänyt monta tilaisuutta käyttämättä, että monta hairastelevaa ja väärää tunnetta taukoamatta on taistellut hänen rinnassaan ja voittanut hänet. Minulla ei suinkaan ole yhtäkään luonnonlahjaa, jota en ole väärin käyttänyt. Tarkoitukseni on yksinkertaisesti se, että mitä tahansa olen elämässä koettanut tehdä, sitä olen kaikesta sydäimestä koettanut tehdä hyvin; että mihin tahansa olen antaunut, siihen olen täydellisesti antaunut; että suurissa aikeissa niinkuin vähäisissäkin aina olen täydellä todella käynyt asiaan käsiksi. Minä en ole koskaan luullut mahdolliseksi, että mikään syntyperäinen tai saavutettu taito voi toivoa pääsevänsä tarkoituksensa perille, jollei siihen yhdy vakavuus, suoruus ja uutteruus. Ei tässä mailmassa löydy mitään päämäärää, johon päästään ilman näitä hyviä avuja. Mainio luontoperäinen kyky ja onnellinen sattumus saattavat ehkä olla niitten tikapuitten molempina kylkinä, joita myöden muutamat ihmiset nousevat ylöspäin, mutta näitten tikapuitten puolapuina täytyy olla semmoinen aine, jota kestää kuluttaa; eikä löydy mitään, joka palkitsee perinpohjaista, harrasta ja vilpittöntä todentekoa. Etten koskaan pannut vaan kättäni mihinkään, johon sopi panna koko ruumis, ja etten koskaan halveksinut työtäni, olipa se mikä hyvänsä, ne, huomaan minä nyt, olivat minun kultaiset sääntöni.

Kuinka paljon niistä tavoista, joita vast'ikään olen säännöiksi muodostanut, olen saanut Agnesilta, en tahdo uudestaan tässä selittää. Kertomukseni kääntyy nyt kiitollisella rakkaudella hänen puoleensa.

Hän tuli kahdeksi viikoksi vieraisille tohtorille. Mr. Wickfield oli tohtorin vanha ystävä, ja tohtori tahtoi haastella hänen kanssaan ja virkistyttää häntä. Tästä oli puhuttu Agnesin kanssa, kun tämä viimein oli kaupungissa, ja mainittu vieraisilla käynti oli seuraus siitä. Agnes ja hänen isänsä tulivat yhdessä. Minä en kummastellut paljon, kun kuulin häneltä, että hän oli luvannut hankkia jotakin asuntoa lähitteellä Mrs. Heep'ille, jonka luovallo vaati ilman muutosta ja joka mielellään tahtoi nauttia sitä tämmöisessä seurassa. Enkä sitäkään kummastellut, kun seuraavana päivänä Uriah, niinkuin kuuliainen poika, tuotti arvokkaan äitinsä uuteen asuntoon.

"Näettekö, Master Copperfield", lausui hän, kun hän minun pyytämättäni tuli kävelemään kanssani tohtorin puutarhassa, "kun on rakastunut, on aina vähän mustasukkainen — kumminkin tahtoo pitää armastansa silmällä".

"Ketä te nyt epäilette?" kysyin minä.

"Kiitos teidän, Master Copperfield", vastasi hän, "ei ketään erityisesti juuri tätä nykyä — ei mitään miespuolta kumminkaan".

"Tarkoitatteko siis, että epäilette jotakin naispuolta".

Hän loi minuun syrjäisen katseen paha-enteisistä, punaisista silmistänsä ja nauroi.

"Todella, Master Copperfield", sanoi hän. — "Mister aioin sanoa, mutta minä tiedän, että annatte anteeksi vanhan tapani — te ahdistatte minua niin, että vedätte minut ylös niinkuin korkkiruuvi! Hyvä, minä en huoli, vaikka juttelen teille", pannen kalankaltaisen kätensä minun käteni päälle, "minä en ylipäänsä ole mikään naisten ihastelia, Sir, enkä ole koskaan ollut Mrs. Strong'in".

Hänen silmänsä näyttivät viheriäisiltä nyt, kun ne konnamaisella kavaluudella katselivat minua.

"Mitä tarkoitatte?" sanoin minä.

"No, vaikka minä olen lakimies, Master Copperfield", vastasi hän, kuivasti irvistellen, "tarkoitan tällä kertaa juuri, mitä sanon".

"Ja mitä katseellanne tarkoitatte?" vastasin tyvenesti.

"Katseellani? No, Copperfield, ankarastipa tarkastattekin minua! Mitäkö katseellani tarkoitan?"

"Niin", sanoin minä. "Katseellanne".

Häntä näytti kovasti huvittavan, ja hän nauroi niin sydämellisesti, kuin hänen luontonsa salli hänen nauraa. Leukaansa vähän kädellään raapittuaan, sanoi hän, silmät maahan luotuina — yhä pitkänsä raappien:

"Kun olin vaan halpa konttoristi, ei Mrs. Strong pitänyt minua minäkään. Agnesia hän aina tahtoi jos jollakin tapaa käyttäytää edestakaisin tykönänsä, ja teille, Master Copperfield, tahtoi hän aina olla ystävä, mutta minä olin häntä niin paljon huonompi, ettei hän minua huomannutkaan".

"No?" sanoin minä; "olkoon, että todella olitte!"

"— Ja myöskin *häntä* huonompi", jatkoi Uriah hyvin pontevasti ja jonkunlaisella mieltävällä äänellä, samalla kuin hän yhä raappi leukaansa.

"Ettekö te tohtoria niin hyvin tunne", arvelin minä, "että olette varma siitä, ettei hän edes tietänyt teidän olevan olemassa, jollette seisoneet juuri hänen edessään?"

Hän loi minuun taas tuommoisen syrjäisen katseen ja pani kasvonsa kovin kaidaksi, että hänen olisi mukavampi raappia, kun hän vastasi:

"Oh, ystäväni, minä en puhu tohtorista! Ei hänestä, mies raukasta. Minä tarkoitan Mr. Maldon'ia!"

Sydämeni melkein seisahtui minussa. Minä näin kaikki vanhat epäilykseni ja pelkoni tässä suhteen, koko tohtorin onnen ja rauhan, koko sen mahdollisen viattomuuden tai syyllisyyden sykkyrän, jota minä en voinut selvittää, silmänräpäyksellä joutuneen tämän vääristelevän konnan käsiin.

"Hän ei voinut koskaan tulla byroosen, minua johonkin käskemättä ja lähettämättä", lausui Uriah. "Juuri yksi teidän oivallisia gentlemaneja! Minä olin hyvin suopea ja nöyrä — ja olen vieläkin. Mutta minä en pitänyt tuommoisesta — enkä pidä nytkään!"

Hän herkesi leukaansa raappimasta, mutta imi poskiansa sisäänpäin, siksi kuin ne näyttivät yhtyvän, koko ajan katsellen minua syrjältä.

"Mrs. Strong on yksi noita armaita naisianne, on kyllä", jatkoi hän, kun hän verkalleen oli laskenut kasvonsa entisellensä; "eikä suinkaan halullinen olemaan ystävä semmoiselle, kuin minulle, sen tiedän *minä*. Hän on juuri se henkilö, joka tahtois opettaa Agnesilleni korkeampia säveliä. Niinkuin sanoin, minä en ole mikään teidän naisten ihastelioitanne, Master Copperfield; mutta minulla on ollut silmät päässä kauan aikaa. Me halvat ihmiset olemme ylipäänsä saaneet silmät päähämme — ja me katsomme niillä".

Minä koetin näyttää siltä, kuin en olisi ymmärtänyt ja olisin ollut levollinen, mutta huonolla menestyksellä, sen näin hänen kasvoistaan.

"Minä en aio antaa juosta itseäni kumoon, Copperfield", pitkitti hän, häijyllä riemulla kohottaen sitä kasvojensa osaa, jossa hänen punaiset kulmakarvansa olisivat olleet, jos hänellä olisi ollut mitään semmoisia, "ja minä koetan, mitä voin, tehdäkseni loppua tästä ystävydestä. Minä en hyväksy sitä. Minä en huoli, vaikka myönnän teille, että minulla on jotenkin nureksivainen luonto ja että tahdon torjua pois kaikkia päälletunkioita. Minä en mene tietten taiten semmoiseen paikkaan, jossa voidaan juonitella minua vastaan".

"Te juonittelette aina itse ja luulette, että kaikki muut tekevät samoin", sanoin minä.

"Ehkä niin, Master Copperfield", vastasi hän. "Mutta minä olen saanut yhden johdattavan syyn,

niinkuin asiakumppanini oli tapa sanoa, ja minä pidän kiinni siitä kynsin hampain. Minua ei saa polkea peräti paljon, vaikka olen halpa henkilö. Minä en siedä ihmisiä tielläni. Heidän täytyy todella väistyä edestäni, Master Copperfield!"

"Minä en ymmärrä teitä", arvelin minä.

"Vai ette ymmärrä?" vastasi hän, ruumistansa rytkyttäen. "Minä kummastelen sitä, Master Copperfield, koska tavallisesti olette niin terävä! Minä koetan toisten olla selvempi. — Onko tuo ratsastaja, joka soittaa portilla, Mr. Maldon, Sir?"

"Siltä näyttää", vastasin minä niin huolimattomasti kuin voin.

Uriah pysähtyi heti kesken puhuttansa, pisti kätensä isojen polvi-lumpioinsa väliin ja meni täyteen mutkaan naurusta. Aivan äänettömästi naurusta. Ei tikahustakaan kuulunut hänestä. Hänen ilkeä käytöksensä ja erittäin tämä loppukohta inhotti minua niin, että käännyn pois ilman sen enempää ja jätin hänet puutarhaan mutkistuneena seisomaan, niinkuin linnunpeloituksen, jolla ei ole mitään tukea.

Se ei ollut sinä iltana, vaan niinkuin hyvin muistan, toisena iltana siitä, eräänä lauantai-päivänä, kuin vein Agnesin Doraa tervehtimään. Minä olin edeltäpäin puhunut tästä käynnistä Miss Lavinian kanssa, ja Agnesia odotettiin teen ajaksi.

Minä olin hämmennyksissä ylpeydestä ja levottomuudesta; ylpeä olin rakkaan pikku morsiameni puolesta ja levoton, kun ajattelin, pitäisikö Agnes hänestä vai ei. Koko Putney'n matkalla, jolloin Agnes istui postivaunujen sisäpuolella ja minä ulkopuolella, kuvasin Doraa itsekseni jokaisessa niissä sievissä muodoissa, jotka niin hyvin tunsin, milloin päättäen, että soisin hänen näyttävän juuri semmoiselta, kuin hän näytti sillä tai sillä erällä, milloin epäillen, enkö mieluisammin soisi, että hän näyttäisi semmoiselta, kuin hän näytti jollakin muulla erällä, ja melkein kiduttaen itseäni kuumeeseen näillä ajatuksilla.

Minä en epäillyt, että hän kaikissa tapauksissa olisi hyvin kaunis; mutta kävi niin, ettei hän koskaan minun silmissäni ollut näyttänyt niin kauniilta. Hän ei ollut vierashuoneessa, kun esittelin Agnesia hänen pienille tädeillensä, vaan pysyi ujusti jossakin syrjäpuolella. Minä tiesin nyt, mistä etsiä häntä, ja löysin kuin löysinkin hänet taas käsillensä korviaan peittämästä saman raskaan, vanhan oven takaa.

Ensiksi hän ei tahtonut ollenkaan tulla esiin, mutta sitten hän pyysi viisi minuttia aikaa minun kelloni mukaan. Kun hän viimein pisti käsivartensa kainalooni, että veisin hänet vierashuoneeseen, punottivat hänen viehättävät pikku kasvonsa eivätkä ne olleet koskaan olleet niin sievät. Mutta kun tulimme sisään vierashuoneeseen ja ne kävivät vaaleiksi, olivat ne kymmentä tuhatta kertaa sievemmät.

Dora pelkäsi Agnesia. Hän oli sanonut minulle, että hän tiesi, että Agnes oli "niin kovasti järkevä". Mutta kun hän havaitsi, että Agnes näytti yhtä haavaa niin iloiselta ja totiselta, niin miettivältä ja niin hyvältä, huudahti hän vähän iloisesta hämmästyksestä, syleili ystävällisesti Agnesia ja nojasi viatonta poskeansa hänen kasvojansa vastaan.

Minä en ollut koskaan ollut niin onnellinen. Minä en ollut koskaan ollut niin tyytyväinen kuin nyt, kun näin näitten molempien istuvan vieretysten; kun näin pikku lemmittyäni niin luonnollisesti katsovan ylös noihin sydämellisiin silmiin; kun näin sen hellän, ihanan katseen, jonka Agnes loi häneen.

Miss Lavinia ja Miss Clarissa ottivat omalla tavallansa osaa ilooni. Se oli kaikkein hupaisin teepöytä mailmassa. Miss Clarissa emännöitsi. Minä leikkasin ja jakelin makeaa anis-kakkua — pienet sisarukset olivat, niinkuin linnut, halukkaat noukkimaan ylös siemeniä ja tökkimään sokuria; Miss Lavinia katseli meitä hyvän-suovalla suojelian muodolla, niinkuin meidän onnellinen rakkautemme olisi ollut kokonaan hänen tekonsa; ja me olimme täydellisesti tyytyväiset itseemme ja toinen toiseemme.

Agnesin leppeä iloisuus voitti kaikkein sydämet. Hänen levollinen osan-ottonsa kaikkiin, mikä huvitti Doraa; hänen tapansa tutustua Jip'in kanssa (joka kohta taipui); hänen hauska menetyksensä, kun Dora häpesi tulemasta tavalliseen paikkaansa minun viereeni; hänen ujo armautensa ja luonteva käytöksensä, joka houkutteli esiin joukon punehtuvia pieniä luottamuksen osoituksia Doran puolelta, kaikki nämät näyttivät saattavan seuramme mielihyvän korkeimmillensa.

"Minä olen niin iloissani", sanoi Dora teen jälkeen, "että pidät minut hyvänä. Minä en luullut, että pitäisit; ja minä kaipaen enemmän, kuin koskaan, rakkautta nyt, kun Julia Mills on lähtenyt".

Tätä en, ohimennen, ole muistanut mainita. Miss Mills oli purjehtinut pois, ja Dora ja minä olimme käyneet isossa Itä-Indian kulkiassa Gravesand'issa häntä saattamassa; ja meille oli murkinaksi tarjottu sokuroittua inkivääriä ja guavaa ja muita semmoisia herkkuja; ja me olimme jättäneet Miss Mills'in saranatuolille peräkannelle itkemään, iso, uusi päiväkirja kainalossa, jossa ne omantakeiset ajatukset,

joita valtameren miettiminen herätti, olivat säilytettävät lukon ja avaimen takana.

Agnes vastasi, että hän pelkäsi, etten minä ollut kuvannut häntä hyvältä puolelta, mutta Dora oikaisi tämän heti.

"Voi, ei!" sanoi hän, pudistaen kiharoitansa minulle; "se oli pelkkää ylistystä. Hän panee niin suurta arvoa sinun ajatukseesi, että minä oikein pelkäsin sitä".

"Minun hyvä ajatukseni ei voi enentää hänen rakkauttansa muutamii henkilöihin, joita hän tuntee", lausui Agnes hymyillen; "minun ajatustani ei maksa vaivaa kuulustella".

"Mutta suo minulle hyvä ajatuksesi, jos voit", sanoi Dora hyväilevällä tavallansa.

Meitä nauratti, että Dora kaipasi rakkautta, ja Dora sanoi, että minä olin tyhmä, kuin hanhi, ja ettei hän pitänyt minusta ollenkaan, ja lyhyt ilta lensi pois köykäisillä siivillä. Se aika oli käsillä, jolloin vaunujen oli määrä noutaa meitä. Minä seisoin yksinään kaminin edessä, kun Dora tuli hiljaa hiipien sisään, antaaksensa minulle tuota tavallista, kallista pikku suudelmaa, ennenkuin lähdin.

"Etkö luule, Doady, että, jos Agnes kauan olisi ollut minun ystäväni, minä ehkä olisin ollut paljon järkevempi?" lausui Dora, samalla kuin hänen kirkkaat silmänsä loistivat hyvin kirkkaasti ja hänen pikku oikea kätensä ilman aikojaan piteli yhtä takkini nappia.

"Mitä joutavia, lemmittyäni!" sanoin minä.

"Pidätkö sinä sitä joutavana?" vastasi Dora, minua katselematta.
"Oletko varma, että se on joutavaa?"

"Tietysti olen!"

"Minä olen unhottanut", arveli Dora, yhä sormien nappia, "kuinka Agnes ja sinä olette sukua, sinä rakas, häijy poika".

"Ei mitään likeistä sukua", vastasin minä; "mutta me kasvatettiin yhdessä, niinkuin veli ja sisar".

"Minua kummastuttaa, minkä vuoksi sinä milloinkaan rakastuit minuun?" lausui Dora, ryhtyen toiseen takkini nappiin.

"Kenties sen vuoksi, etten voinut nähdä sinua, sinua rakastamatta, Dora!"

"Entä, jollet koskaan olisi nähnyt minua", sanoi Dora, siirtyen toiseen nappiin.

"Entä, jollemme koskaan olisi syntyneet!" vastasin minä iloisesti.

Minä mietiskelin, mitä hän ajatteli, sillä välin kuin ihmettelevällä äänettömyydellä katselin sitä pientä, lauheata kättä, joka kulki takkini nappiriviä ylös, ja sitä kiharaa tukkaa, joka tulvasi rintaani vastaan, ja ripsiä hänen maahan luotujen silmiensä ympäri, jotka hiukan kohosivat hänen leikkiviä sormiansa seuratessaan. Viimein hän oli kokonaan nostanut silmänsä ylös minun silmiäni kohden ja seisoi varpailaan, antaaksensa, enemmän miettiväisenä, kuin tavallisesti, minulle tuota kallista pikku suudelmaa — kerran, kahdesti, kolmesti — ja kiirehti ulos huoneesta.

He tulivat kaikki yhdessä takaisin viiden minutin perästä, ja Doran outo miettiväisyys oli silloin kokonaan mennyt. Hän päätti nauraen, että Jip näyttäisi kaikki opitut temppunsa, ennenkuin vaunut tulivat. Ne veivät jonkun aikaa (ei niin paljon moninaisuutensa vuoksi, kuin päinvastoin Jip'in vastahakoisuuden tähden) eivätkä olleet vielä päättyneet, kun vaunut kuuluivat portilta. Agnes ja hän erosivat nopeasti, mutta hellästi toisistaan; ja Doran oli määrä kirjoittaa Agnes'ille (joka ei saisi huolia, vaikka hänen kirjeensä olivat vähän hullunkuriset, sanoi hän) ja Agnes'in oli määrä kirjoittaa Doralle. Toistamiseen he erosivat vaunun ovella ja kolmannen erän, kun Dora, Miss Lavinian nuhteista huolimatta, kerran vielä tuli juosten ulos vaununakkunan luo muistuttamaan Agnesia kirjeistä ja pudistamaan kiharoitansa minulle, tuolla kun istuin kuskinlaudalla. Meidän oli määrä astua postivaunuista likellä Covent Garden'ia, josta meidän toisilla vaunuilla tuli lähteä Highgate'en. Tällä väli-aikaisella, lyhyellä kävelyllä odotin levottomasti, että Agnes kiittäisi Doraa. Voi, mikä ylistys se oli! Kuinka hartaasti ja innokkaasti hän hellimpään huostaani uskoi sen sievän olennon, jonka olin voittanut ja jonka kaikki teeskentelemättömät sulot hän asetti parhaasen valoon eteeni! Kuinka vakavasti, vaikka hyvänsävyisesti hän muistutti minulle, minä kalliina talletuksena tuo orpolapsi oli minulle annettu!

Minä en ollut milloinkaan rakastanut Doraa niin syvästi ja totisesti, kuin sinä iltana rakastin häntä. Kun taas olimme astuneet maahan ja tähtien valossa kävelimme pitkin sitä levollista tietä, joka johdatti tohtorin asuntoon, sanoin Agnesille, että sain kiittää häntä siitä.

"Kun istuit hänen vieressäsä", sanoin minä, "näytit olevan yhtä paljon hänen suojelus-enkelinsä, kuin minun; ja sinä näytät semmoiselta nytkin, Agnes".

"Huono enkeli", vastasi hän, "mutta uskollinen".

Hänen heleä äänensä tunki niin suorastaan sydämeeni, että minusta tuntui luonnolliselta vastata:

"Se iloisuus, joka on sinussa, Agnes (eikä kenessäkään muussa, jonka minä koskaan olen nähnyt), on niin palannut, minä olen huomannut sen tänään, että rupeen toivomaan, että olet onnellisempi kodissasi?"

"Minä olen onnellisempi omassa sydämessäni", lausui hän; "mieleni tuntuu niin iloiselta ja huokealta".

Minä katselin noita levollisia, ylöspäin käännettyjä kasvoja ja ajattelin, että tähdet ne niin jaloiksi saattivat.

"Kotona ei ole mitään muutosta tapahtunut", lausui Agnes tuokion perästä.

"Ei mitään uutta viittausta", sanoin minä — "minä en tahtoisi surettaa sinua, Agnes, mutta en voi olla kysymättä — viittausta siihen, josta viimein erotessamme puhuimme?"

"Ei, ei mitään", vastasi hän.

"Minä olen ajatellut sitä niin paljon".

"Sinun tulee vähemmin ajatella sitä. Muista, että minä lopuksi luotan yksinkertaiseen rakkauteen ja rehellisyyteen. Älä ollenkaan pelkää minun puolestani, Trotwood", lisäsi hän hetken perästä; "sitä askelta, jota varot minun ottavan, en koskaan ota".

Vaikka luulen, etten koskaan ollut todella pelännyt sitä, kun tyvenesti pystyin sitä ajattelemaan, lohduitti se minua sanomattomasti, kun kuulin tämän vakuutuksen hänen omilta, totisilta huuiltaan. Minä sanoin sen hänelle vakavasti.

"Ja kun täällä-käyntisi on ohitse", sanoin minä — "sillä me ehkä emme saa toista kertaa olla kahden kesken — onko luultavaa, että menee pitkä aika, rakas Agnesini, ennenkuin jälleen tulet London'iin?"

"Arvattavasti hyvin pitkä", vastasi hän; "minä luulen, että on paras — isäni tähden — pysyä kotona. Ei ole todennäköistä, että kohtaamme toisiamme usein ensi aikoina, mutta minä aion kirjoittaa ahkerasti Doralle, ja me saamme usein kuulla toisistamme sitä tietä".

Me olimme nyt tohtorin talon pihalla. Alkoi jo käydä myöhäiseksi. Mr. Strong'in huoneen akkunasta näkyi valkeata ja, sitä osoittaen, sanoi Agnes minulle hyvää yötä.

"Älä sure", hän arveli, minulle kättänsä antaessaan, "huoliamme ja vastuksiamme. Minä en voi olla onnellisempi mistään, kuin sinun onnestasi. Jos sinä joskus voit olla avuksi minulle, luota siihen, että anon sitä sinulta. Jumala siunatkoon sinua aina!"

Hänen hohtavassa hymyssään ja näissä viimeisissä hänen iloisen äänensä sävelissä tuntui minusta taas, kuin olisin nähnyt ja kuullut pikku Dorani hänen seurassaan. Minä seisoin hetken portinkäytävässä ja katselin tähtiä, sydän täynnä rakkautta ja kiitollisuutta, ja astuin sitten verkalleen pois. Minä olin tilannut yö-sijaa läheisessä ravintolassa ja olin juuri portista menemälläni, kun sattumalta käännyn ja näin valkeata tohtorin lukuhuoneessa. Päähäni tuli se puoleksi moittiva ajatus, että hän oli työskennellyt sanakirjassansa ilman minun avuttani. Saadakseni nähdä, oliko laita niin, ja kaikissa tapauksissa toivottaakseni hänelle hyvää yötä, jos hän vielä istuisi kirjojensa vieressä, palasin minä ja, astuen hiljaisesti eteishuoneen läpi ja varovasti avaten ovea, katsoin sisään.

Ensimmäinen henkilö, jonka varjostetun lampun himmeässä valossa ihmeekseni näin, oli Uriah. Hän seisoi aivan likellä lamppua, toinen luurangon-käsi suun edessä ja toinen nojaten tohtorin pöytään. Tohtori istui lukutuolissansa, peittäen kasvojansa käsillään. Kovasti huolestuneena ja hämmentyneenä kumartui Mr. Wickfield eteenpäin, epäileväisesti koskien tohtorin käsivartta.

Silmänräpäyksen aikaa arvelin, että tohtori oli kipeä. Minä astuin nopeasti askeleen eteenpäin tässä luulossa, kun kohtasin Uriah'n silmän ja näin, kuinka asian laita oli. Minä olisin peräytynyt, mutta tohtori viittasi minulle, etten menisi, ja minä jäin.

"Kaikissa tapauksissa", muistutti Uriah, luikerruttaen ilkeätä ruumistansa, "sopii meidän pitää ovea kiinni. Meidän ei tarvitse levittää tätä *kaikille* kaupungissa".

Jonka sanottuaan hän varpaillansa meni oven luo, jonka minä olin jättänyt auki, ja sulki sen tarkasti.

Hän palasi sitten takaisin ja rupesi entiseen asemaansa. Hänen äänessään ja käytöksessään ilmestyi jonkunlainen sääliväinen into, jota hän oli kiihkeä osoittamaan ja joka — ainakin minun silmissäni — inhotti enemmän, kuin mikään muu hänen menetyksensä.

"Minä olen, Master Copperfield, katsonut velvollisuudekseni", lausui Uriah, "ilmoittaa tohtori Strong'ille, mitä te ja minä jo olemme keskustelleet. Te ette ymmärtäneet minua kokonaan, eikö niin?"

Minä katsahdin häneen, mutta en vastannut mitään, ja, astuen hyvän vanhan opettajani viereen, lausuin muutamia sanoja, joilla koetin lohduttaa ja rohkaista häntä. Hän laski kätensä olkapäälleni, niinkuin hänen oli ollut tapa tehdä, kun olin pieni poika, mutta ei nostanut ylös harmaata päätänsä.

"Kosk'ette ymmärtäneet minua, Master Copperfield", jatkoi Uriah samalla palveliaalla käytöksellä, "uskallan tässä ystävien kesken nöyrästi mainita, että olen huomauttanut tohtori Strong'ia Mrs. Strong'in menetyksestä. Minusta on kovasti vastahakoista, vakuutan teille, Copperfield, sekaantua näin ikävään seikkaan, mutta niinkuin nyt on, otamme kaikki osaa semmoiseen asiaan, joka ei saisi olla. Tätä minä tarkoitin, Sir, sillä kertaa, kuin ette ymmärtäneet minua".

Minä kummastelen nyt, kun muistan hänen katsantonsa, etten tarttunut hänen kaulukseensa ja koettanut pudistaa henkeä hänen ruumiistansa.

"Minä tosin en silloin puhunut oikein selvästi", jatkoi hän, "ettekä tekään. Tietysti olimme molemmat taipusat karttamaan semmoista asiaa. Minä olen kuitenkin viimein päättänyt puhua suoraan; ja minä olen maininnut tohtori Strong'ille, että — sanoitteko mitään, Sir?"

Se oli tohtori, joka oli voihkaissut. Tämän äänen olisi pitänyt liikuttaa jokaisen sydäntä, ajattelin minä, mutta se ei vaikuttanut ollenkaan Uriahan.

"— olen maininnut tohtori Strong'ille", jatkoi hän, "mitä jokainen voi nähdä, että Mr. Maldon ja se suloinen ja miellyttävä lady, joka on tohtori Strong'in vaimo, ovat liian hellät toisillensa. Se aika on todella tullut (koska me kaikki tätä nykyä otamme osaa semmoiseen asiaan, joka ei saisi olla), jolloin täytyy kertoa tohtori Strong'ille, että tämä oli selvän selvä asia kaikille, ennenkuin Mr. Maldon lähti Indiaan; että Mr. Maldon pyysi päästäksensä takaisin ainoastaan tämän vuoksi; ja että hän ainoastaan tämän vuoksi yhä on täällä. Kun te tulitte sisään, Sir, vetosin asiakumppaniini", jota kohden hän nyt kääntyi, "että hän sanoisi tohtori Strong'ille kunniansanalla, onko hänellä kauan aikaa ollut tämä ajatus, vai ei. No, Mr. Wickfield, Sir! Olisitteko niin hyvä ja sanoisitte meille? Niin tai ei, Sir? No, kumppani!"

"Jumalan tähden, rakas tohtori", lausui Mr. Wickfield, taas laskien epäilevän kätensä tohtorin käsivarrelle, "älkäätkä panko liian paljon arvoa mihinkään epäluuloihin, joita minulla ehkä on ollut".

"Kas niin!" huudahti Uriah, pudistaen päätänsä. "Mikä surullinen vahvistus, eikö niin? Häneltä! Semmoiselta vanhalta ystävältä! Siunatkoon sieluanne, Copperfield, kun minä en ollut muuta, kuin konttoristi hänen byroossaan, olen nähnyt hänen monta kymmentä kertaa kovasti paheksivan suuresti surevan (sangen soveliasta hänen, isän, puolelta; *minä* en suinkaan voi moittia häntä), kun hän ajatteli, että Miss Agnes otti osaa semmoiseen asiaan, joka ei saisi olla".

"Rakas Strong", lausui Mr. Wickfield vapisevalla äänellä, "hyvä ystäväni, minun ei tarvitse kertoa teille, että minussa on ollut se vika, että olen etsinyt jotakin johdattavaa syytä jokaisessa ihmisessä ja tutkinut kaikkia tekoja ahtaan koetuskaavani mukaan. Tämän erehdyksen kautta ehkä olen joutunut semmoisiin epäilyksiin, kuin minulla on ollut".

"Teillä on ollut epäilyksiä, Wickfield", lausui tohtori, päätänsä ylös nostamatta. "Teillä on ollut epäilyksiä".

"Puhukaat suunne puhtaaksi, asiakumppani", kehoitti Uriah.

"Minulla oli tosiaan kerta", lausui Mr. Wickfield. "Minä — Jumala suokoon minulle anteeksi — minä luulin, että teillä itsellä oli".

"Ei, ei, ei!" vastasi tohtori, jonka äänessä mitä syvin suru ilmestyi.

"Minä luulin kerta", lausui Mr. Wickfield, "että tahdoitte lähettää Maldon'in ulkomaille, suotuisaa eroa aikaan saadaksenne".

"Ei, ei, ei!" vastasi tohtori. "Ilahuttaakseni Annie'ta ja hankkiakseni jotakin tointa hänen lapsuutensa kumppanille. Ei mistään muusta syystä".

"Sen minä jälestäpäin huomasin", sanoi Mr. Wickfield. "Minä en voinut epäillä sitä, kun sanoitte sitä minulle. Mutta minä luulin — minä pyydän teitä muistamaan sitä ahdasmielistä käsitystapaa, joka on ollut valtasyntini — että tämmöisessä tapauksessa, jossa oli niin suuri eroitus ijässä —".

"Sillä tapaa tulee asiaa esitellä, Master Copperfield!" muistutti Uriah imartelevalla ja loukkaavalla sääliväisyydellä.

"— niin nuori ja viehättävä lady, vaikka hän olisi kuinka vilpittömästi tahansa kunnioittanut teitä, kenties ainoastaan maallisten etujen vuoksi suostui naimisiin. Minä en ajatellut niitä lukemattomia tunteita ja asianhaaroja, jotka ehkä kaikki tarkoittivat hyvää. Muistakaat se Jumalan tähden!"

"Kuinka kauniisti hän esittelee asiaa!" arveli Uriah, päätänsä pudistaen.

"Koska aina katsoin Mrs. Strong'ia yhdeltä kannalta", lausui Mr. Wickfield; "mutta kaikkien kautta, mikä on teille kallista, vanha ystäväni, pyydän teitä ajattelemaan, mimmoinen se oli; täytyy minun nyt, kun ei ole mitään pakoa, tunnustaa —".

"Ei! Ei tästä mihinkään pääse, Mr. Wickfield", huomautti Uriah, "kun on näin pitkälle jouduttu".

"— että minä", sanoi Mr. Wickfield, avuttomasti ja hajamielisesti katsellen asiakumppaniansa, "että minä epäilin Mrs. Strong'ia ja luulin, että hän vilpisteli velvollisuudessaan teitä kohtaan; ja että välisti, jos minun täytyy sanoa kaikki, pelkäsin, että Agnes oli niin likeisessä tuttavuudessa hänen kanssaan, että hän näki, mitä minä näin taikka kivullosessa teoriassani luulin näkeväni. Minä en koskaan maininnut tätä kenellekään. Minä en koskaan tahtonut, että kukaan saisi tietää sitä. Ja vaikka teidän on kauhea kuulla tätä", lausui Mr. Wickfield aivan sortuneena, "säälisitte varmaan minua, jos tietäisitte, kuinka minun on kauhea kertoa sitä!"

Täydellisessä luontonsa hyvydessä ojensi tohtori kättänsä, jota Mr. Wickfield hetken aikaa piti kädessään, pää alas painettuna.

"Minä olen varma", lausui Uriah, joka oli nyt seuraavan vaiti-olon aikana väänneilyt ruumistansa, niinkuin meri-ankerias, "että tämä aine on kovin vastenmielinen jokaiselle. Mutta koska olemme menneet näin pitkälle, täytyy minun nöyrästi mainita, että Copperfield myöskin on huomannut sen".

Minä käännyin hänen puoleensa ja kysyin häneltä, kuinka hän rohkeni vedota minuun!

"Oh! siinä teette varsin kauniisti, Copperfield", vastasi Uriah, ja hänen koko ruumiinsa liikkui aallontapaisesti, "ja me tunnemme kaikki, mikä rakastettava luonto teillä on; mutta te tiedätte, että sinä hetkenä, kuin minä tois-iltana puhuin teidän kanssanne, te ymmärsitte, mitä minä tarkoitin, Copperfield. Älkää kieltäkö sitä! Te kiellätte sitä hyvässä aikomuksessa, mutta älkää tehkö sitä, Copperfield!"

Minä näin hyvin vanhan tohtorin lempeän silmän hetkeksi kääntyvän minuun, ja minä tunsin, että vanhojen, pahojen aavistusteni ja muistojeni tunnustus oli niin selvästi kirjoitettu kasvoihini, että ne täytyi huomata. Raivoamisesta ei ollut mitään hyötyä. Minä en voinut peräyttää niitä. Sanoin, mitä sanoin, en voinut epäyttää niitä.

Me olimme taas ääneti ja pysyimme niin, siksi kuin tohtori nousi ja kävi pari kolme kertaa edestakaisin huoneessa. Hän palasi pian siihen paikkaan, jossa hänen tuolinsa seisoi; ja nojaten sen selkään ja tuontuostakin nostaen nenäliinaansa silmillensä semmoisella suorudella, joka minun mielestäni tuotti hänelle enemmän kunniaa, kuin mikään salaaminen tahansa, sanoi:

"Minua on sopinut kovasti moittia. Minä luulen, että minua on sopinut kovasti moittia. Minä olen asettanut yhden semmoisen, jota sydämestäni hellin, alttiiksi koetuksille ja parjauksille — minä nimitän niitä parjauksiksi, vaikk'ei niitä olisi lausuttu kuin jonkun sisimmissä ajatuksissa — joitten alaiseksi hän ei koskaan ilman minua olisi joutunut".

Uriah Heep honisti nenäänsä, arvattavasti osan-ottonsa ilmoittamiseksi.

"Joitten alaiseksi Annie'ni", lausui tohtori, "ei koskaan ilman minua olisi joutunut. Gentlemanit, minä olen vanha nyt, niinkuin tiedätte; minä tunnen tänä iltana, ettei minulla ole paljon, jota varten elän. Mutta henkeni — henkeni — sen kalliin lady'n uskollisuuden ja kunnian puolesta, joka on ollut tämän keskustelun esineenä!"

Vaikka kaikkein paras ritarillisuuden perikuva, kaikkein kauniin ja romanttisin maalarin ihanne olisi eläväksi olennoksi muuttunut, ei se olisi voinut sanoa tätä suuremmalla ja liikuttavammalla arvokkaisuudella, kuin suora, vanha tohtori sanoi.

"Mutta minä en ole valmis", jatkoi hän, "kieltämään — ehkä olisin itsekään tietämättä jossakin määrässä ollut valmis myöntämään — että olen vastoin tahtoani houkutellut tämän lady'n onnettomaan avioliittoon. Minä olen itse kokonaan tottumaton mitään havaitsemaan, enkä voi muuta kuin uskoa, että useitten eri-ikäisten ja eri asemassa olevien ihmisten havainnot, jotka kaikki aivan selvästi viittaavat samaan suuntaan (vieläpä niin luonnollisesti), ovat tarkemmat, kuin minun".

Niinkuin toisessa paikassa olen sanonut, olin usein ihmetellyt tohtorin lempeätä käytöstä nuorekasta vaimoansa kohtaan, mutta se kunnioittavainen hellyys, jota hän koko ajan tässä tilaisuudessa osoitti vaimonsa suhteen, ja se arvoisa tapa, jolla hän torjui luotansa vähintäkin epäilystä tämän viattomuudesta, koroittivat häntä sanomattomasti minun silmissäni.

"Minä näin tämän lady'n", lausui tohtori, "kun hän oli varsin nuori. Minä otin hänet puolisoikseni, kun hänen luonteensa tuskin oli täydellisesti muodostunut. Minkä verran se oli kehkeytnyt, oli minun ollut onni kehittää sitä. Minä tunsin hänen isänsä hyvin. Minä tunsin tytönkin hyvin. Rakkaudesta kaikkiin hänen ihaniin ja hyviin ominaisuuksiinsa olin opettanut hänelle, mitä voin. Jos tein hänelle vääryyttä, niinkuin pelkään tehneeni, edukseni käyttäen (mutta minä en koskaan aikunut sitä) hänen kiitollisuuttansa ja harrasta mieltymystään, pyydän sydämestäni anteeksi tältä ladyltä!"

Hän astui huoneen poikki, ja tultuaan takaisin samaan paikkaan piti hän kiinni tuolista kädellään, joka vapisi, niinkuin hänen matala, totinen äänensäkin.

"Hänellä oli minusta, luulin minä, jonkunlainen turva elämän vaaroja ja vaiheita vastaan. Minä olin siinä uskossa, että, vaikka olimme erilaiset vuosien suhteen, hän voisi elää tyvenesti ja tyytyväisesti minun kanssani. Minä en sulkenut pois ajatuksistani sitä aikaa, jolloin minä jättäisin hänet vapaaksi ja hän vielä oli nuori ja kaunis, mutta hänen järkensä enemmän kypsynyt — en, gentlemanit — kunniani kautta!"

Hänen vaatimaton ulkomuotonsa näytti kirkastavan hänen uskollisuudestaan ja jaloudestaan. Jokaisella sanalla, jonka hän lausui, oli semmoinen voima, jota ei mikään muu sulo olisi voinut sille antaa.

"Elämäni tämän lady'n kanssa on ollut hyvin onnellinen. Tähän iltaan saakka on minulla ollut ainainen tilaisuus siunata sitä päivää, jona tein niin suuren vääryyden hänelle".

Hänen äänensä, joka vapisi yhä enemmän, kun hän lausui näitä sanoja, seisahtui tuokioksi; sitten hän jatkoi:

"Kerran unelmastani herätettynä — minä olen tavalla taikka toisella koko elin-aikani ollut jonkunlainen uneksija raukka — näen, kuinka luonnollista on, että vaimoni jonkunlaisella ikävällä muistaisi vanhaa lapsuuden ystäväänsä ja ikä-kumppaniansa. Että hän katselee häntä jonkunlaisella viattomalla kaipauksella, jonkunlaisilla nuhteettomilla ajatuksilla siitä, mikä olisi voinut olla ilman minua, se on, pelkään minä, liian totta. Paljon semmoista, jota olen nähnyt, mutta en pannut mieleeni, on tänä viimeisenä, koettavana tuntina palannut eteeni uudella merkityksellä. Mutta ulkopuolella sitä, gentlemanit, ei saa koskaan yhdistää yhtä epäilyksen sanaa, ei yhtä henkäystääkään tämän kalliin lady'n nimeen".

Vähäksi aikaa hänen silmänsä syttyi ja hänen äänensä oli luja; vähän aikaa oli hän vaiti jälleen. Sitten hän jatkoi taas, niinkuin ennen:

"Minun ei nyt ole jällellä muuta, kuin niin nöyrästi, kuin mahdollista, kantaa tietoa siitä onnettomuudesta, jonka olen aikaan saanut. Vaimoni se on, jonka tulee syytöksiä tehdä; ei minun. Minun on velvollisuus suojella häntä vääriä ajatuksia vastaan, julman vääriä ajatuksia vastaan, joita eivät edes ystäväni ole voineet välttää. Mitä enemmän itseksemme elämme, sitä paremmin voin sitä tehdä. Ja kun se aika tulee — tulkoon se pian, jos se on Hänen armollinen tahtonsa! — jolloin kuolemani vapauttaa hänet pakosta, silloin minä rajattomalla luottamuksella ja rakkaudella ummistan silmäni hänen kunnioitetuilta kasvoiltaan ja jätän hänet surutonna kohtaamaan onnellisempia ja kirkkaampia päiviä".

Minä en saattanut nähdä häntä niiltä kyyneliltä, joita hänen vakavuutensa ja hyvyytensä, niin suuresti kaunistuen hänen yksinkertaisesta käytöksestään ja niin suuresti tätä kaunistuen, tuottivat silmiini. Hän oli astunut oven luo ja lisäsi:

"Gentlemanit, minä olen näyttänyt teille sydämeni. Minä olen varma, että pidätte sitä kunnialla. Mitä tänä iltana olemme puhuneet, siitä ei saa koskaan enää puhua. Wickfield, tukekaat minua vanhan ystävän käsivarrella toiseen kerrokseen!"

Mr. Wickfield kiirehti hänen luoksensa. Sanaakaan vaihtamatta menivät he verkalleen ulos huoneesta yhdessä, sillä välin kuin Uriah katseli heitä.

"No, Master Copperfield!" lausui Uriah, leppeästi kääntyen minun puoleeni. "Asia ei ole kokonaan muodostunut semmoiseksi, kuin olisi sopinut toivoa, sillä tuo vanha opinmies — mikä oivallinen mies! — on yhtä sokea kuin tiilikivi; mutta se perhe on nyt toimitettu pois tieltä, luulen minä!"

Minun ei tarvinnut muuta, kuin kuulla hänen äänensä, kun jo vimmastuin niin mielettömästi, etten ole

koskaan ennen enkä jälestäpäin siinä määrässä vimmastanut.

"Te konna", sanoin minä, "mitä tarkoitatte, kun sekoitatte minut juoniinne? Kuinka rohkenette, petollinen koira, vedota minuun juuri nyt, niinkuin olisimme yhdessä keskustelleet siitä?"

Kun sillä tapaa seisoimme vastakkain, näin minä niin selvästi hänen kasvojensa salaisesta riemusta, mitä jo ennen täydellisesti tiesin (minä tarkoitan, että hän oli tyrkyttänyt luottamuksensa minulle, varta vasten minua pahoittaaksensa, sekä juuri tässä asiassa virittänyt ansan eteeni), etten voinut kauemmin hillitä itseäni. Koko hänen laiha poskensa oli tuossa houkutellen edessäni, ja minä löin häntä kämmenelläni semmoisella voimalla, että sormiani pisteli, niinkuin olisin polttanut ne.

Hän tarttui käteeni, ja me seisoimme tässä asemassa, katsellen toisiamme. Me seisoimme tällä tapaa kauan; kylläksi kauan, että minä näin sormieni valkoisten jälkien katoavan hänen tulipunaisesta poskestaan ja jättävän sen vielä punaisemmaksi.

"Copperfield", sanoi hän viimein, huohottaen, "oletteko jättäneet järkenne hyvästi?"

"Minä olen jättänyt teidät hyvästi", vastasin minä, temmaten irti käteni. "Te viheliäinen, minä en tahdo tietää teistä enää".

"Ettekö tahdo?" sanoi hän, poskensa tuskasta pakoitettuna nostamaan ylös kättänsä. "Ehkä teidän on mahdoton välttää sitä. Eikö tämä nyt ole kiittämättömästi tehty teiltä?"

"Minä olen kylläksi usein osoittanut teille", arvelin minä, "että ylenkatson teitä. Minä olen nyt osoittanut sitä vielä selvemmin. Miksi minä pelkäisin, että teette pahinta, mitä voitte, kaikille ympärillänne? Mitä muuta olette koskaan tehneet?"

Hän ymmärsi täydellisesti tämän viittauksen niihin syihin, jotka tähän saakka olivat ehkäisseet minua keskusteluissani hänen kanssansa. Minä melkein luulen, etten olisi tullut lyöneeksi eikä viitanneeksi, jollen sinä iltana olisi kuullut tuota vakuutusta Agnesilta. Mutta se on vähäpätöinen asia.

Oltiin taas kauan vaiti. Kun hänen silmänsä katselivat minua, näyttivät ne vivahtelevan jokaisella tavalla, joka voi tehdä silmät rumaksi.

"Copperfield", lausui hän, ottaen pois kätensä poskeltaan, "te olette aina vastustaneet minua. Minä tiedän, että aina vastustitte minua Mr. Wickfield'in luona".

"Te saatte ajatella, mitä tahdotte", sanoin minä, yhä kiehuen vihasta. "Jollei se ole totta, sitä soveliaampi teille".

"Vaan kuitenkin minä aina pidin teistä, Copperfield!" vastasi hän.

Minä en viitsinyt vastata hänelle mitään, ja hattuuni tarttuen aion lähteä yö-majaani, kun hän astui minun ja oven väliin.

"Copperfield", lausui hän, "jokaisessa riidassa täytyy olla kaksi puoluetta. Minä en tahdo olla toinen".

"Te saatte mennä hiiteen!" arvelin minä.

"Älkääät sanoko niin!" vastasi hän. "Minä tiedän, että jälestäpäin olette pahoillanne. Kuinka voitte saattaa itsenne niin paljon alemmaksi minua, että näytätte näin paha sisua? Mutta minä annan anteeksi teille".

"Te annatte anteeksi minulle!" toistin minä halveksien.

"Niin annan, ettekä te voi välttää sitä", vastasi Uriah. "Kun ajattelee, että karkaatte *minuun*, joka aina olen ollut teidän ystävänne! Mutta ei voi olla mitään riitaa ilman kaksi puoluetta, enkä minä tahdo olla toinen. Minä aion olla ystävä teille vastoin tahtoanne. Niin, nyt tiedätte, mitä teidän tulee odottaa".

Tarpeellista oli pitää tätä keskustelua (hänen osansa siinä oli kovin verkkainen, minun kovin nopea) matalalla äänellä, ettei talon väki häirittyisi tähän sopimattomaan aikaan, eikä se mielentilaani parantanut, vaikka kiivauteni alkoi jähtyä. Sanoen hänelle vaan, että häneltä odotin, mitä aina olin odottanut koskaan pettymättä, avasin oven päin häntä, niinkuin hän olisi ollut iso pähkinä, joka oli asetettu siihen rikottavaksi, ja menin ulos huoneesta. Mutta ei hänkään maannut siellä, vaan äitinsä asunnossa; ja ennenkuin minä olin astunut monta sataa kynnärää, saavutti hän minut.

"Te tiedätte, Copperfield", lausui hän korvaani (minä en kääntänyt päätäni), "että olette aivan väärässä asemassa"; jonka asian minä tunsin todeksi ja joka ärsytti minua vielä enemmän; "te ette voi tehdä tätä miksikään hyväksi työksi ettekä voi välttää, että minä annan teille anteeksi. Minä en aio mainita sitä äidille eikä kenellekään elävälle hengelle. Minä olen päättänyt antaa anteeksi teille. Mutta

minä kummastelen, että nostitte kättänne semmoista vastaan, jonka tiesitte niin halvaksi!"

Minusta tuntui, kuin olisin ollut melkein yhtä kurja, kuin hän. Hän tunsu minut paremmin, kuin minä itse. Jos hän olisi lyönyt takaisin taikka suoraan suututtanut minua, olisi se lohduttanut minua ja oikeuttanut käytöstäni; mutta hän oli laskenut minut hiljaiselle tulelle, jolla makasin vaivoissani puolen yötä.

Aamulla, kun lähdin ulos, soivat aamukellot kirkkoon, ja Uriah käveli edestakaisin äitinsä kanssa. Hän puhutteli minua, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut, enkä minä voinut muuta, kuin vastata. Minä olin lyönyt häntä kylläksi kovasti, että hänen hampaitansa oli ruvennut särkemään, arvaan minä. Ainakin olivat hänen kasvonsa sidotut mustalla, silkkisellä nenäliinalla, joka, kun hattu oli asetettu sen päälle, ei suinkaan parantanut hänen ulkomuotoansa. Minä kuulin, että hän maanantai-aamuna meni erään hammaslääkäriin luo Londoniin ja otatti pois yhden hampaan. Minä toivon, että se oli kaksinkertainen.

Tohtori ilmoitti, ettei hän voinut oikein hyvin, ja pysyi itsekseen melkoisen osan jokaisesta päivästä niin kauan, kuin vieraat viipyivät. Agnes ja hänen isänsä olivat olleet poissa viikon aikaa, ennenkuin rupesimme tavalliseen työhömmö. Päivää ennen kuin se uudestaan alkoi, antoi tohtori omin käsin minulle kokoon-taitetun kirjeen, joka ei ollut kiinni lakattu. Se oli adresseerattu minulle ja teroitti muutamilla lempeillä sanoilla minuun, etten milloinkaan enää koskisi tuon illan puheisin. Minä olin uskonut asian tädilleni, mutta ei kenellekään muulle. Se ei ollut semmoinen asia, josta minun olisi sopinut Agnesin kanssa keskustella, eikä Agnesilla suinkaan ollut vähintäkään aavistusta siitä, mitä oli tapahtunut.

Eikä liioin Mrs. Strong'illakaan silloin, siitä olin vakuutettu. Monta viikkoa kului, ennenkuin näin vähintäkään muutosta hänessä. Se tuli vitkalleen, niinkuin pilvi tyvenellä ilmalla. Ensiksi hän näytti kummastelevan sitä lempeätä sääliä, jolla tohtori puhutteli häntä, ja tämän tahtoa, että hänen äitinsä tulisi asumaan heille, virkistääksensä hänen elämänsä kolkkoa yksitoikkoisuutta. Usein kun olimme työssä ja Mrs. Strong istui tohtorin vieressä, näin hänen pysähtyvän ja katselevan tohtoria noilla muistettavilla kasvoilla. Sittemmin näin hänen välisti nousevan, silmät täynnänsä kyyneliä, ja astuvan ulos huoneesta. Vähitellen jonkunlainen onneton varjo laskeusi hänen ihanille kasvoillensa ja synkkeni päivästä päivään. Mrs. Markleham oli nyt ainainen asukas talossa; mutta hän puhui vaan puhumistaan eikä nähnyt mitään.

Sitä myöden kuin tämä muutos verkalleen valloitti Annie'n, joka ennen oli niinkuin päivänpaiste tohtorin huoneessa, kävi tohtorikin ulkomuodoltaan vanhemmaksi ja totisemmaksi; mutta hänen suoiepa luontonsa, hänen levollinen, ystävällinen käytöksensä ja hänen hellä huolenpitonsa Mrs. Strong'ista lisääntyivät, jos niitten oli mahdollinen lisääntyä. Minä näin hänen kerta varhain aamulla, kun oli Mrs. Strong'in syntymäpäivä ja tämä tuli istumaan akkunaa viereen sillä aikaa kuin me olimme työssä (jota hän aina oli tehnyt, mutta nyt alkoi tehdä aralla ja epäilevällä katsannolla, joka minusta tuntui hyvin liikuttavalta), ottavan vaimonsa otsan käsiensä väliin, suutelevan sitä ja hätäisesti menevän pois niin hetyneenä, ettei hän voinut jäädä huoneeseen. Minä näin Mrs. Strong'in seisovan, niinkuin kuvapatsas, kun tohtori oli mennyt, ja sitten painavan alas päätänsä, panevan kätensä ristiin ja itkevän, en saata sanoa, kuinka katkerasti.

Tämän tapauksen jälkeen näytti minusta toisinaan, kuin Mrs. Strong olisi koettanut puhutella myöskin minua, kun lomahetkinä olimme jääneet itseksemme. Mutta hän ei koskaan lausunut sanaakaan. Tohtorilla oli aina joku uusi tuuma, kuinka hänen vaimonsa kävisi ulkona huvittelemassa äitinsä kanssa; ja Mrs. Markleham, joka oli hyvin mieltynyt huveihin ja kovin pian väsyi kaikkiin muihin toimiin, ryhtyi niihin sangen halukkaasti ja puhui äänekkäästi ylistyksiänsä. Mutta Annie itse meni vaan vastahakoisesti ja alakuloisesti, mihin häntä johdatettiin, eikä näyttänyt huolivan mistään.

Minä en tietänyt, mitä ajatella. Eikä myöskään tätini, joka eri aikoina epätietoisuudessaan varmaan astui runsaasti sata penikulmaa. Kummallisinta kaikista oli se, että ainoa todellinen lohdutus, joka näytti tunkevan tämän perheellisen onnettomuuden salamyhkäiselle alalle, tunki siihen Mr. Dick'in kautta.

Mitä hän tästä asiasta ajatteli taikka mitä hän oli huomannut, sitä minä yhtä vähän pystyn selittämään, kuin hän olisi pystynyt auttamaan minua selityskokeissani. Mutta niinkuin koulupäivistäni kertoessani olen maininnut, kunnioitti hän tohtoria rajattomasti; ja todellisessa mieltymyksessä, alhaisen eläimenkin mieltymyksessä ihmiseen, löytyy jonkunlainen havaintokyky, joka voittaa terävimmänkin järjen. Tähän sydämen ymmärrykseen, jos minun sopii nimittää sitä siksi, sattui suorastaan, mitä Mr. Dick'iin tulee, kirkas totuuden säde.

Hän oli, uljaasti etu-oikeuteensa palaten, ruvennut monina joutohetkinänsä kävelemään edestakaisin tohtorin kanssa niinkuin hän oli tottunut astumaan edestakaisin tohtorin käynti-radalla Canterbury'ssä. Mutta tuskin olivat asiat joutuneet tähän tilaan, kun hän jo uhrasi kaiken loma-aikansa (ja hän nousi varemmin, saadaksensa enemmän aikaa) näihin kävelyihin. Jos hän ennen oli ollut ylen onnellinen, kun

tohtori luki tuota ihmeellistä teosta, sanakirjaa, hänelle, oli hän nyt aivan onneton, jollei tohtori ottanut sitä esiin plakkaristansa ja aloittanut lukemistaan. Kun tohtori ja minä työskentelimme, rupesi hän nyt kävelemään edestakaisin Mrs. Strong'in kanssa ja auttamaan tätä, kun hän hoiti lempikukkiansa taikka perkasi lavoja. Minä rohkenen väittää, ettei hän puhunut enempää kuin kymmenen sanaa tuntiinsa; mutta hänen levollinen mielihartautensa ja hänen mieltivät kasvonsa suostuttivat molempien sydäntä; kumpikin tiesi rakastavansa häntä ja hänen rakastavan heitä molempia; ja hänestä tuli, mitä ei kenestäkään muusta olisi voinut tulla — yhdistys-side heidän välillään.

Kun ajattelen, kuinka hän tutkimattoman viisailla kasvoillansa käveli edestakaisin tohtorin kanssa ja oli ihastuksissaan, kun sanakirjan kovat sanat satelivat hänen päällensä; kun ajattelen, kuinka hän kantoi isoja kastin-kannuja Annie'n perässä; kuinka hän, pedon-käpälän kaltaiset hansikkaat kädessä, laskeusi polvillensa kärsivälliseen, mikroskopilliseen työhön pienten lehtien väliin; kuinka hän paremmin, kuin mikään filosofi, jokaisessa toimessaan osoitti hienotunteista halua olla hänen ystävänsä; kuinka hän jokaisesta kastinkannun lävestä vihmoi hellyyttä, luottamusta ja rohkeutta; kun ajattelen, kuinka hän tässä valoisammassa järjen tilassa, johon onnettomuus vetosi, ei koskaan hairaantunut, ei koskaan tuonut kova-osaista kuningas Kaarloa muassaan puutarhaan, ei koskaan horjunut kiitollisessa palveliaisuudessaan, ei koskaan luopunut tiedostansa, että jotakin oli väärällä kannalla, taikka toivostaan sovittaa sitä entiselleen — minua melkein hävettää, että olen tietänyt, ettei hän ollut täydellä järjellensä, erittäinkin kun muistan, kuinka huonosti olen omaa järkeäni käyttänyt.

"Ei kukaan, paitsi minä itse, Trot, tiedä, mikä mies hän on!" oli tätini välisti tapa ylpeästi huomauttaa, kun keskustelimme tästä. "Kyllä Dick vielä kunnostaa itsensä!"

Ennenkuin päätän tämän luvun, täytyy minun vielä poiketa toiseen asiaan. Sillä aikaa kuin vieraat vielä olivat tohtorilla, huomasin, että postimies joka aamu toi pari kolme kirjettä Uriah Heep'ille, joka, koska nyt oli loma-aika, jäi Highgate'en, siksi kuin toisetkin lähtivät; ja että Mr. Micawber, joka nyt oli ruvennut kirjoittamaan sujuvalla lakimiehen kädellä, aina oli asia-miehen tapaan ne suorittanut. Minä päätin ilolla näistä vähistä asioista, että Mr. Micawber menestyi hyvin, ja hämmästyin siis kovasti, kun tähän aikaan sain seuraavan kirjeen hänen rakastettavalta puolisoltaan.

"Canterbury'ssä, Maanantai-iltana".

"Epäilemättä kummastelette, rakas Mr. Copperfield, tätä kirjettäni. Vielä enemmän sen sisältöä. Vielä enemmän pyyntöäni saada täydellisesti luottaa teihin. Mutta minun, vaimon ja äidin, tunteeni kaipaavat huojennusta; ja koska en tahdo keskustella heimoni kanssa (jota Mr. Micawber jo vanhastaan ei salli), en tiedä ketään, jolta minun paremmin sopisi kysyä neuvoa, kuin ystävältäni ja entiseltä hyryläiseltäni".

"Te olette kenties huomanneet, rakas Mr. Coppelfield, että minun ja Mr. Micawber'in välillä (jota minä en aio koskaan jättää) aina on säilynyt joku keskinäisen luottamuksen henki. Mr. Micawber ehkä joskus on asettanut vekselin minun kanssani puhumatta, taikka eksyttänyt minua sen ajan suhteen, jolloin tämä velkakirja oli lunastettava. Tämmöistä on todella tapahtunut. Mutta ylipäänsä Mr. Micawber ei ole salannut mitään hellyyden povelta — minä tarkoitan hänen vaimoansa — vaan on aina, levolle mennessämme, kertonut päivän tapaukset".

"Teidän on helppo mielessäne kuvata, rakas Mr. Copperfield, kuinka tuikeat tunteeni ovat, kun ilmoitan teille, että Mr. Micawber kokonaan on muuttunut. Hän on harvapuheinen. Hän on umpi mielinen. Hänen elämänsä on mysteri, aivan salassa hänen ilojensa ja surujensa kumppanilta — minä tarkoitan taas hänen vaimoansa — ja jos vakuutan teille, että paitsi sitä tietoa, että tuota elämää vietetään aamusta iltaan saakka byroossa, minä nyt tiedän siitä vähemmän, kuin siitä Etelän miehestä, jonka suusta ja kylmästä pluumuliemestä ajattelemattomat lapset kertovat joutavan tarinan, käytän tunnettua tempua, oikeata teko-asiaa ilmoittaakseni".

"Mutta tässä ei ole kaikki. Mr. Micawber on äreä. Hän on tyly. Hän on vieraantunut vanhimmasta pojastamme ja tyttärestämme, hän ei ylpeile kaksoisistaan, hän katselee kylmällä silmällä yksin sitä viatonta vierastakin, joka viimein tuli perheemme jäseneksi. Vaikka menomme ovat supistetut kaikkein vähimpään, saan rahalliset välikappaleet häneltä vaan suurella vastuksella, vieläpä saan kuulla kauheita uhkauksia, että hän aikoo 'asettaa asiansa toisin' (juuri hänen sanansa); eikä hän tahdo milläkään tavalla selittää tätä menetystä, joka vie minulta järjen".

"Tätä on vaikea kestää. Tämä on sydäntä särkevää. Jos te, joka tunnette, kuinka heikot voimani tätä nykyä ovat, tahtoisitte neuvoa minua, kuinka teidän luulonne mukaan olisi paras käyttää niitä näin tavattomassa ahdingossa, lisäisitte taas yhden ystävällisen työn niihin moneen, joita jo olette tehneet minulle. Lähettäen terveisiä lapsilta ja hymyn tuolta onneksensa vielä ymmärtämättömältä vieraalta, olen minä alati, rakas Mr. Copperfield,

teidän

koeteltu
Emma
Micawber".

Minä en ollut mielestäni oikeutettu antamaan semmoiselle vaimolle, jolla oli Mrs. Micawber'in kokemus, muuta neuvoa, kuin että hän kärsivällisyydellä ja hyvydellä koettaisi suostuttaa Mr. Micawber'ia (niinkuin tiesin, että hän kaikissa tapauksissa tekisikin); mutta kirje saatti minut sangen paljon ajattelemaan Mr. Micawber'ia.

KAHDESTOISTA LUKU.

Toinen takaisinkatsaus.

Sallikaat minun kerran vielä seisautua eräasen muistettavaan aikakauteen elämästäni. Sallikaat minun astua syrjään ja nähdä näitten päivien haamut himmeässä kulkueessa liikkuvan sivutseni, omaa varjoani seuraten.

Viikkoja, kuukausia, vuosia vierii ohitse. Ne näyttävät tuskin pidemmältä, kuin suvinen päivä tai talvinen ilta. Milloin on yhteismaa, jossa kävelen Doran kanssa, kokonaan kukassa, heleänä kultaketona. Milloin kanervan penkeret peittyvät lumiseen vaippaan. Silmänräpäyksellä joki, jonka vieressä sunnuntaisin astumme, säteilee kesän auringossa, kiihtyy talvituulesta tai sakenee ajelevista jääkappaleista. Nopeammin, kuin koskaan virta juoksi merta kohden, se välähtää, mustenee ja vyöryy pois.

Ei mitään muutosta tapahdu molempien pienten, linnun-kaltaisten ladyjen huoneessa. Kello tikittää kaminin ylipuolella, ilmapuntari riippuu eteisessä. Ei kello eikä ilmapuntari koskaan ole oikeassa; mutta me uskomme hartaasti molempia.

Minä olen päässyt miehen-ikään. Minä olen saavuttanut yhdenkolmatta vuoden arvon. Mutta tämä on semmoinen arvo, joka annetaan jokaiselle. Sallikaat minun ajatella, mitä olen toimittanut.

Minä olen kesyttänyt tuon huiman pikakirjoituksen mysterein. Minulla on melkoiset tulot siitä. Minä olen suuressa maineessa näppäryydestäni kaikissa tähän taiteesen koskevissa asioissa ja laadin yhdentoista kumppanin kanssa kertomuksia parlamentin-keskusteluista eräasen aamulehteen. Ilta toisensa perästä kirjoitan ennustuksia, jotka eivät koskaan toteudu, lupauksia, joita ei koskaan pidetä, selityksiä, jotka tarkoittavat vaan asiain hämmentämistä. Minä ryven sanoissa. Britannia, tuo onneton nainen, on aina edessäni niinkuin paahdettavaksi kääritty lintu: pistetty läpi ministeristön kirjoituskynillä ja sidottu käsistä ja jaloista hallituksen punaisella langalla. Minä olen kylläksi kulissien takana, tietääkseni valtiollisen elämän arvoa. Minä olen aivan vääräuskoinen sen suhteen, eikä minua koskaan voi kääntää.

Rakas, vanha Traddles'ini on koettanut kättänsä samassa työssä, mutta se ei sovellu Traddles'in luontoon. Hän mukaantuu täydellisesti huonoon menestykseensä ja muistuttaa minulle, että hän aina piti itseänsä hitaisena. Hänellä on satunnainen virka samassa sanomalehdessä ja hän kerää kuivia tietoja, joita kekseliäämmät henget kirjoittavat valmiiksi ja kaunistavat. Hän on nimitetty asianajajaksi; ja hän on ihmeteltävällä ahkeruudella ja alttiiksi antamisella koonnut toiset sata puntaa maksoksi eräälle julkiselle notariukselle, jolta hän kysyy neuvoja. Paljon kuumennettua portviiniä juotiin hänen nimityksensä johdosta; ja makson suuruuteen katsoen luulen, että Inner Temple varmaan hyötyi siitä.

Minä olen astunut esiin toisella tavalla. Minä olen pelolla ja vapistuksella ryhtynyt kirjailian toimeen. Minä panin salaisesti kokoon vähäisen kirjoituksen ja lähetin sen johonkin aikakauslehteen, joka julkaisi sen, Sen jälkeen olen uskaltanut kirjoittaa useita pieniä kappalia. Nyt saan säännöllisen makson niistä. Ylipäänsä olen hyvissä varoissa; kun luen tulojani vasemman käteni sormilla, sivun kolmannen sormen ja pääsen neljännen keski-niveleen.

Me olemme muuttaneet Buckingham Street'iltä hauskaan, pieneen huoneukseen juuri likelle sitä, jota katselin, kun intoni ensin tuli minuun. Tätini (joka on edullisesti myynyt talonsa Dover'issa) ei kuitenkaan jää tänne, vaan aikoo muuttaa vielä pienempään asuntoon kohta viereen. Mitä tämä ennustaa? Naimistaniko! Niin!

Niin! Minä hankin naimisiin Doran kanssa! Miss Lavinia ja Miss Clarissa ovat antaneet

suostumuksensa; ja jos koskaan kanarilinnut ovat hyörineet, niin he hyörivät. Miss Lavinia, joka vapaaehtoisesti on ruvennut lemmittyni vaatteiston katsastajaksi, leikkaa lakkaamatta käärepaperin haarniskoita ja pitää toista mieltä, kuin eräs kovasti arvokas, nuori mies, jolla on pitkä kangaspankko ja kynnärämitta kainalossaan. Joku ompeliatar, jonka rinta on lävistetty neulalla ja langalla, saa sekä asunnon että ravinnon talossa; ja minusta näyttää siltä, kuin hän ei koskaan, joko hän syö, juo taikka nukkuu, luopuisi sormistimestaan. He tekevät täydellisen puetti-kuvan armaastani. He lähettävät aina noutamaan häntä milloin mitäkään koettamaan. Me emme saa olla onnelliset yhdessä viittä minuutiakaan illalla ilman että joku tungettelevainen nais-ihminen koputtaa ovea ja sanoo: "jos suvaitsette, Miss Dora, tulla ylikerrokseen!"

Miss Clarissa ja tätini käyvät koko Londonin, etsiäksensä huonekaluja Doran ja minun nähtäväkseni. Olisi parempi, jos he kohta ostaisivat tavarain ilman tätä tutkimisen menoa; sillä, kun me lähdemme katsomaan jotakin takanristikkoo tai ruokakaappia, huomaa Dora kiinalaisen, Jip'ille sopivan huoneen, jossa on pienet kulkuset katolla, ja pitää enemmän siitä. Ja menee monta aikaa, ennenkuin Jip tottuu uuteen asuntoonsa, siitä kuin ostimme sen; sillä joka kerta, kuin se menee sisään tai ulos, panee se kaikki kulkuset helisemään ja pelästyy kovasti.

Peggotty tulee Londoniin auttamaan ja ryhtyy heti työhön. Hänen tehtävänsä näyttää olevan se, että hän ehtimiseen puhdistaa kaikkia esineitä. Hän tahkoo jokaista kalua, jota tahkoa voi, siksi kuin se alituisesta hivutuksesta hohtaa niinkuin hänen oma, rehellinen otsansa. Ja nyt minä rupean näkemään hänen yksinäisen veljensä iltaisin kävelevän pitkin pimeitä katuja ja kulkiessaan katselevan ohitse menevien kasvoja. Semmoisissa tiloissa minä en koskaan puhuttele häntä. Minä tiedän liian hyvin, kun hänen vakava haamunsa liikkuu eteenpäin, mitä hän etsii ja mitä hän pelkää.

Miksi Traddles näyttää niin juhlalliselta, kun hän tulee luokseni Commons'iin — jossa vielä toisinaan muodon vuoksi käyn, kun joudan? Nuoruuteni unelmat ovat toteen käymällensä. Minä aion mennä ottamaan naimalupaa.

Se on pikkuinen dokumentti siihen katsoen, mitä se toimittaa; ja Traddles katselee sitä, kun se makaa pulpetillani, puoleksi ihmetellen, puoleksi kammoten. Siinä ovat suloisessa, vanhastaan uneksitussa yhteydessä nimet David Copperfield ja Dora Spenlow; ja tuolta kulmasta katselee tuo isällinen laitos, karttapaperi-virasto, joka niin hartaasti ottaa osaa ihmis-elämän erinäisiin vaiheisiin, meidän yhdistystämme; ja tuolta lausuu Canterbury'n arkkikiispa painettua siunaustansa meille ja tekee sitä niin halvalla hinnalla, kuin suinkin sopii odottaa.

Kuitenkin olen niinkuin unelmassa, hurmaavassa, onnellisessa, joutusassa unelmassa. Minä en voi uskoa, että se tapahtuu; enkä kuitenkaan saata uskoa muuta, kuin että jokaisella, joka kulkee ohitseni kadulla, on jonkunlainen tieto, että ylihuomenna menen naimisiin. Sijaiskansleri tuntee minut, kun tulen hänen luoksensa vannotettavaksi, ja suorittaa asiani niin helposti, kuin olisi joku salamuurarin liitto meidän välillämme. Traddles'ia ei tarvita ollenkaan, mutta hän seuraa minua yleisenä apumiehenäni kaikkialla.

"Minä toivon, että, kun ensi kerran tulet tänne, rakas toverini", sanon minä Traddles'ille, "puuhaat samaa itseäsi varten. Ja minä toivon, että se tapahtuu pian".

"Kiitoksia hyvistä toivotuksistasi, rakas Copperfieldini", vastaa hän. "Sitä minäkin toivon. Se lohduttaa, kun tiedän, että Sofia odottaa minua, vaikka kuinka kauan, ja että hän todella on suloisin tyttö —".

"Koska sinun on määrä tavata häntä postivaunujen luona?" kysyn minä.

"Kello seitsemän", sanoo Traddles, katsoen yksinkertaista, vanhaa hopeakelloansa — ihan samaa kelloa, josta hän kerta koulussa otti yhden rattaan, vesimyllyä rakentaaksensa. "Samaan aikaan, kuin Miss Wickfield, eikö niin?"

"Vähän varemmin. Agnes tulee puolivälissä yhdeksän".

"Minä vakuutan sinulle, rakas poikani", lausuu Traddles, "että olen melkein yhtä iloinen, kuin jos itse menisin naimisiin, kun ajattelen, että tämä asia on näin hyvin päättynyt. Ja se suuri ystävyys ja kohteliaisuus, kun asetat niin, että Sofia ottaa osaa tähän iloiseen tilaisuuteen, ja kutsut hänet morsiuspiiaksi yhdessä Miss Wickfield'in kanssa, vaatii todella sulimpia kiitoksiani. Minä tunnen sen sydämeni pohjassa".

Minä kuuntelen häntä ja pudistan hänen kättänsä; ja me puhumme ja kävelemme ja syömmme päivällistä ja niin edespäin; mutta minä en usko sitä. Ei mikään ole todellista.

Sofia saapuu aikansa Doran tätien asuntoon. Hänellä on hyvin suloiset kasvot — ei suorastaan

kauniit, mutta erinomaisen miellyttävät — ja hän on mitä hilpeimpiä, luonnollisimpia, suorimpia ja viehättävimpiä olentoja, mitä minä milloinkaan olen nähnyt. Traddles esittelee häntä meille suurella ylpeydellä ja hieroo käsiänsä kymmenen minutia kellon mukaan, ja jok'ikinen hius hänen päässään seisoo varpaillansa, kun minä jossakin nurkassa toivotan onnea hänelle hänen vaaliinsa.

Minä olen noutanut Agnesin Canterbury'n postivaunuista, ja hänen iloiset ja ihanat kasvonsa ovat uudestaan meidän joukossamme. Agnes on suuresti mieltynyt Traddles'iin, ja on oikein hauska nähdä heidän kohtaavan toisiansa ja katsoa Traddles'in riemua, kun hän sulkee suloisimman tytön mailmassa Agnesin tuttavuuteen.

En minä kuitenkaan usko sitä. Meillä on hupainen ilta, ja me olemme erittäin onnelliset; mutta minä en usko sitä kuitenkaan. Minä en voi koota ajatuksiani. Minä en voi hallita onneani, kun se on tullut. Minusta on, kuin olisin jossakin sumuisessa ja sekanaisessa tilassa; kuin olisin nousnut hyvin varhain aamulla pari viikkoa takaperin enkä sen jälkeen ollenkaan maannut. Minä en voi päästä selville, milloin eilispäivä oli. Tuntuu siltä, kuin olisin kantanut naimalupaani plakkarissani useita kuukausia.

Seuraavana päivänä, kun kaikki yhdessä menemme katsomaan asuntoa — meidän — Doran ja minun asuntoamme — on minun myöskin aivan mahdollon pitää itseäni sen isäntänä. Minusta tuntuu, kuin olisin siellä jonkun muun luvalla. Minä puoleksi odotan, että oikea isäntä äkkiä tulee kotiin ja sanoo, että häntä ilahuttaa nähdä minua siellä. Mikä kaunis, pikkuinen asunto, kuinka kirkasta ja uutta kaikki siinä on; mattojen kukat näyttävät, kuin ne olisivat vast'ikään poimitut, ja tapettien viheriät lehdet, kuin ne juuri olisivat puhjenneet; musliini-kartiinit ovat niin puhtaat, ja ruusunväriset huonekalut niin punertavat, ja Doran puutarhan-hattu sinisine nauhoineen — enkö vieläkin muista, kuinka ihastuin häneen, kun ensi kerran näin hänet tuommoisella hatulla! — riippuu jo vähäisellä vaarnallansa; gitarrikotelo on aivan niinkuin kotona kannoillansa nurkassa, ja jokainen kompastuu Jip'in pagodiin, joka on liian iso tähän asuntoon.

Toinen onnellinen ilta, juuri yhtä olematon, kuin kaikki muut sen tapahtumat, ja minä hiivin tavalliseen huoneeseen, ennenkuin lähden pois. Dora ei ole siellä. Minä arvaan, etteivät ole päättäneet koettamisiaan vielä. Miss Lavinia katsahtaa sisään ja kertoo minulle salamyhkäisesti, ettei Dora viivy kauan. Hän viipyy kuitenkin jotenkin kauan; mutta vihdoin kuulen kolinan ovelta, ja joku koputtaa.

Minä huudan: "tulkaat sisääni" mutta joku koputtaa uudestaan.

Minä menen oven luo, kummastellen, kuka se on; siinä kohtaan kaksi kirkasta silmää ja punehtuvat kasvot; ne ovat Doran silmät ja kasvot, ja Miss Lavinia on pukeutunut hänet huomispäivän pukuun, hattuun ja kaikkiin, minun katsottavakseni. Minä suljen pikku vaimoni syliini; ja Miss Lavinia huudahtaa, koska rusennan hattua, ja Dora nauraa ja itkee yhtä haavaa, koska minä olen niin tyytyväinen; ja minä uskon sitä vähemmän, kuin milloinkaan.

"Onko se kaunis mielestäsi, Doady?" sanoo Dora.

"Kaunis! Epäilemättä".

"Ja oletko varma, että rakastat minua oikein paljon?" kysyy Dora.

Tämä aine on niin vaarallinen Doran hatulle, että Miss Lavinia taas huudahtaa ja kääntää minun ymmärtää, että Doraa saa ainoastaan katsoa eikä millään lailla koskea. Sillä tapaa Dora ihastuttavan kainona ja hämmentyneenä pari kolme minutia seisoo ja antaa katsella itseänsä; ja sitten hän ottaa hattunsa päästään — näyttäen niin luonnolliselta ilman sitä! — ja juoksee pois, hattu kädessään; ja tulee hyppien taas sisään omassa tavallisessa puvussansa ja kysyy Jip'iltä, olenko minä saanut kauniin pikku vaimon ja antaako se hänelle anteeksi, että hän menee naimisiin, ja laskeuu polvillensa ja panee viimeisen kerran tyttö-elämässään sen seisomaan kokkikirjan päälle.

Heikko-uskoisempana, kuin koskaan, lähden eräisen yö-majaan, jonka olen hyyrännyt likitteellä, ja nousen hyvin varhain aamulla, ajaakseni Highgate'en tatiäni noutamaan.

Minä en ole koskaan nähnyt tatiäni niin komeana. Hän on puettu lavendeli-väriseen silkkiin, hänellä on valkoinen hattu päässä ja hän on hämmästyttävä. Janet on pukeutunut hänet ja on siellä minua katsomassa. Peggotty on valmis menemään kirkkoon ja aikoo katsoa juhlamenoja parvelta. Mr. Dick, jonka on määrä alttarin edessä antaa minulle morsiameni, on käherryttänyt hiuksensa. Traddles, jonka minä puheemme mukaan kohtaan korkotiellä, ilmestyy häikäisevän keltaisena ja vaalean-sinisenä; ja sekä hän että Mr. Dick näyttävät siltä, kuin he olisivat pelkkiä hansikkaita.

Epäilemättä näen nämät kaikki, koska tiedän, että niin on laita; mutta minä olen kokonaan hämmennyksissä enkä mielestäni näe mitään. Enkä minä usko mitään. Kuitenkin nämät feen-kaltaiset häät ovat kylläksi todelliset täyttämään minua, avonaisissa vaunuissa ajaessamme, jonkunlaisella kummastelevalla säälillä kaikkien niitten onnettomien ihmisten suhteen, joilla ei ole mitään osaa niissä,

vaan tulevat ulos puodeista ja lähtevät jokapäiväisiin töihinsä.

Tätini istuu koko matkan pitäen minun kättäni omassa kädessään. Kun vähän ennen kirkolle tultuamme pysähdymme, laskeaksemme alas Peggottya, jonka olemme tuoneet muassamme kuskinlaudalla, pusertaa tätini kättäni ja suutelee minua.

"Jumala siunatkoon sinua, Trot! Oma poikani ei voisi olla minulle kalliimpi. Minä olen koko aamukauden ajatellut tuota lapsi raukkaa, äiti vainajaasi".

"Niin minäkin olen ajatellut. Ja kaikkia, mistä olen velassa teille, kallis täti".

"Älä, lapseni!" sanoo tätini ja ojentaa yltäkylläisessä sydämellisyydessään kättänsä Traddles'ille, joka sitten ojentaa kättänsä Mr. Dick'ille, joka sitten ojentaa kättänsä minulle, joka sitten ojennan kättäni Traddles'ille, ja niin tulemme kirkon ovelle.

Kirkko on kylläksi levollinen, mutta mitä sen rauhoittavaan vaikutukseen minun suhteeni tulee, saisi se yhtä hyvin olla höyryn käyttämä kutouskone täydessä työssä. Minä olen liiaksi kiihtynyt.

Loppu on enemmän tai vähemmän katkonainen unelma.

Unelma, kuinka he tulevat sisään Doran kanssa; kuinka kirkonpenkkien avaaja, niinkuin harjoituskersantti, järjestää meitä alttaritarhan edessä; kuinka myöskin silloin kummastelen, miksi penkkien avaajat aina ovat mitä rumimpia naisia vaan löytyy, ja onko se joku uskonnollinen pelko, että iloisuus turmiollisesti tarttuu, joka tekee tarpeelliseksi asettaa tämmöisiä etikka-astioita taivaan tielle.

Kuinka pappi ja lukkari ilmestyvät; kuinka joukko venemiehiä ja muita ihmisiä pyrkii sisään; kuinka eräästä vanhasta merisoturista minun takaani kovasti löyhkää rommin-hajua kirkkoon; kuinka menot alkavat syvällä äänellä, ja me kaikki hyvin tarkasti kuuntelemme.

Kuinka Miss Lavinia, joka on jonkunlaisena morsiuspiian apulaisena, on ensimmäinen, joka itkee, ja kuinka hän (niinkuin minä luulen) nyyhkytyksillä osoittaa kunnioitustaan Pidger'in muistolle; kuinka Miss Clarissa antaa hänelle hajupullonsa; kuinka Agnes pitää huolta Dorasta; kuinka tätini koettaa ilmestyä jonakin vakavuuden esikuvana, mutta kyynelät valuvat hänen poskillensa; kuinka pikku Dora vapisee kovasti ja vastaa heikoilla kuiskauksilla.

Kuinka lankeemme polvillemme vieretysten; kuinka Dora vapisee yhä vähemmän, mutta aina pitää lujasti kiinni Agnesin kädestä; kuinka toimitus käy levollisesti ja vakavasti; kuinka kaikki, kun se on ohitse, katsomme toisiamme jonkunlaisessa hymyjen ja kyynelten Huhtikuun tilassa; kuinka nuori vaimoni sakaristossa käy hysterilliseksi ja huutaa isä raukkaansa, kallista isäänsä.

Kuinka hän ennen pitkää jälleen tointuu ja kaikki kirjoitamme nimemme kirkonkirjaan. Kuinka minä menen parvelta tuomaan Peggottya, että hänkin kirjoittaisi; kuinka Peggotty syrjäpuolella syleilee minua ja kertoo, että hän näki oman, kalliin äitini vihkimyksen; kuinka kaikki on ohitse, ja me lähdemme pois.

Kuinka minä ylpeästi ja hellästi astun kuorinkäytävää alas, suloinen vaimoni kainalossani, jonkunlaisen puoleksi nähtyjen ihmisten, saarnastuolien, muistopatsaitten, penkkien, ristinmaljojen, urkujen ja kirkon-akkunain sumun lävitse, jossa väreilee hienoja muiston säveliä vanhasta lapsuuteni kirkosta.

Kuinka ohitse menessämme kuiskataan, mikä nuori pariskunta me olemme, ja mikä sievä pikku vaimo hän on. Kuinka kaikki palatessamme olemme niin iloiset ja puheliaat vaunuissa. Kuinka Sofia kertoo meille, että, kun hän näki, että naimalupaa pyydettiin Traddles'ilta (jolle minä olin antanut sen), hän melkein pyörtyi, sillä hän oli varma siitä, että Traddles oli hukannut sen tai antanut varastaa sen plakkaristansa. Kuinka Agnes nauraa iloisesti; ja kuinka Dora on niin mieltynyt Agnesiin, ettei hän tahdo erota hänestä, vaan yhä pitää kiinni hänen kädestään.

Kuinka aterioitsemme aamiaista, jossa on yltäkyllin koreita ja mehukkaita aineita syödä ja juoda ja jota nautin, niinkuin missäkin muussa unelmassa, vähintäkään huomaamatta niitten hyvyyttä; sillä minä syön ja juon, niin sanoakseni, ainoastaan rakkautta ja häitä ja uskon yhtä vähän liharuokia, kuin mitään muuta.

Kuinka minä samanlaisella uneksivalla tavalla pidän puhetta ilman vähintäkään muuta käsitystä siitä, mitä mielin sanoa, paitsi sitä, että olen varma, etten sanonut sitä. Kuinka olemme erittäin ystävälliset ja sydämestä onnelliset (kaikki kuitenkin niinkuin unelmassa); ja kuinka Jip'ille annetaan hääkakkua, joka jälkeensä tekee sen paha.

Kuinka postihevospari on valmiina ja Dora menee muuttamaan pukuansa. Kuinka tätini ja Miss Clarissa jäävät meidän luoksemme; kuinka kävelemme puutarhassa; kuinka tätiäni suuresti huvittaa,

että hän aamiaisella piti puheen Doran tädeille, vaikka hän myöskin on vähän ylpeä siitä.

Kuinka Dora on valmis, ja kuinka Miss Lavinia pyörii hänen ympärillensä ja on vastahakoinen hellittämään sievästä leikkikalustansa, joka on tuottanut hänelle niin paljon hupaista puuhaa. Kuinka Dora ihmeeksensä huomaa, että hän on unhottanut koko pitkän sarjan kaikenlaisia pikku kaluja; ja kuinka kaikki juoksevat sinne tänne noutamaan niitä!

Kuinka he kaikki kokoontuvat Doran ympärille, kun hän viimein rupee jättämään hyvästi, ja he loistavissa väreissänsä ja nauhoissansa näyttävät niinkuin kukkaslava. Kuinka lemmittyäni melkein tukeutetaan kukkien väliin ja yhtä haavaa nauraen ja itkien tulee ulos kadehtivaan syliini.

Kuinka minä tahdon kantaa Jip'ia (jonka on määrä tulla meidän kanssamme), mutta Dora sanoo: ei, sillä hänen täytyy itse kantaa sitä, muutoin se ajattelee, ettei hän naimisiin jouduttuaan rakasta sitä, ja särkee sydämensä. Kuinka me käsitysten astumme pois, ja Dora seisahtuu, katsoo taaksensa ja sanoo: "Jos joskus olen ollut paha taikka kiittämätön jollekulle, älkää muistako sitä!" ja purskahtaa kyyneliin.

Kuinka hän viittaa pikkuisella kädellensä, ja me taas astumme eteenpäin. Kuinka hän kerran vielä seisahtuu, katsoo taaksensa ja juoksee Agnesin luo ja antaa Agnesille, ennen kaikkia muita, viimeiset suudelmansa ja hyvästijättönsä.

Me ajamme pois yhdessä, ja minä herään unelmastani. Vihdoin uskon sitä todeksi. Se on kallis, kallis pikku vaimoni, joka on vieressäni ja jota niin hellästi rakastan!

"Oletko onnellinen nyt, sinä tyhmä poika?" sanoo Dora. "Ja oletko varma, ettet kadu?"

Minä olen seisonut syrjässä, nähdäkseni noitten päivien haamujen liikkuvan ohitseni. He ovat liikkuneet, ja minä jatkan kertomustani.

KOLMASTOISTA LUKU.

Taloutemme.

Oli kummallinen asiain laita, kun lempiviikot olivat ohitse, morsiuspiiat lähteneet kotiin ja minä istuin omassa vähäisessä kodissani yhdessä Doran kanssa, kokonaan työnnettynä pois työstäni, joksi minun sopii sanoa vanhaa, suloista armastelemisen tointani.

Tuntui niin erinomaiselta, kun Dora aina oli luonani. Oli niin outoa, kun ei tarvinnut lähteä ulos häntä tapaamaan, kun ei ollut mitään syytä kiduttaa itseänsä hänen tähtensä, kun ei enää tarvinnut kirjoittaa hänelle, ei juonitella ja keinotella, saadaksensa tilaisuutta olla kahden kesken hänen kanssansa. Kun välisti iltaisin katsoin ylös kirjoituksestani ja näin hänen istuvan vastapäätä itseäni, nojausin taaksepäin tuolissani ja ajattelin, kuinka kummallista oli, että täällä olimme yksinään toistemme kanssa, vieläpä niinkuin asia olisi ollut aivan luonnollinen — ei kenenkään huolena enää — koko kihlauksemme romanssi pistettynä hyllylle ruostumaan — ei ketään huvitettavana enää, paitsi meitä itseä — paitsi meitä itseä elinkaudeksi.

Kun oli joku pitkä parlamentin-keskustelu ja minun täytyi jäädä pois hyvin myöhäiseen, tuntui minusta kotimatalla ihmeelliseltä ajatella, että Dora oli kotona! Oli ensiksi niin kummallista, kun hän hiljalleen tuli alas puhumaan kanssani sillä aikaa, kuin söin illallistani. Oli niin outoa taatusti tietää, että hän pani hiuksensa paperruksiin. Oikein hämmästytti nähdä hänen tekevän sitä!

Minä epäilen, että kaksi nuorta lintua olisi vähemmän ymmärtänyt taloudenpitoa, kuin minä ja sievä Dorani. Tietysti meillä oli palvelustyttö. Hän emännöitsi meillä. Minulla on vieläkin se salainen luulo, että hän oli Mrs. Crupp'in tytär valepuvussa; niin hirveän paljon vastusta meillä Mary Anne'sta oli!

Hänen nimensä oli Paragon. Kun pestasimme hänet, kuvasivat häntä meille paljon paremmaksikin luontonsa puolesta, kuin hänen nimensä oli [paragon = esikuva]. Hänen pääsinkerjansa oli pitkä kuin kuninkaallinen julistus; ja tämän dokumentin mukaan hän osasi toimittaa kaikkia talossa tarvittavia askareita, mitä minä milloinkaan olen kuullut, ja koko joukon semmoisia, joista en koskaan ole kuullut mitään. Hän oli elämänsä keväässä; hänellä oli ankarat kasvot; ja häntä vaivasi (erittäinkin käsivarsista) jonkunlainen ainainen rupuli eli tulimaahinen. Hänellä oli kaartissa serkku, jolla oli niin pitkät koivet, että ne vetivät vertoja toisen ihmisen iltapäivän varjolle. Tämän miehen arki-takki oli yhtä lyhyt hänelle, kuin hän pitkä meidän asunnolle. Hän teki koko huoneuksen vähemmäksi, kuin sen todella olisi

tarvinnut olla, koska hän oli niin suunnaton sen suhteen. Paitsi sitä seinät eivät olleet paksut ja joka kerta kuin hän vietti iltansa meillä, tiesimme sen aina siitä alituisesta muminaista, joka kyökistä kuului.

Mary Anne'amme oli taattu raittiiksi ja rehelliseksi. Sen vuoksi mielelläni uskon, että joku tauti oli kohdannut häntä, kun tapasimme hänet kattilan alta, ja että tuli syyttää lakaisia kaivatusta teelusikoista.

Mutta hän rasitti meitä kauheasti. Me tunsimme kokemattomuutemme, emmekä kyenneet auttamaan itseämme. Me olisimme olleet hänen armonsa alla, jos hänessä olisi ollut mitään semmoista; mutta hän oli sydämetön nainen, eikä tietänyt armosta mitään. Hän oli syyppä ensimmäiseen pikku riitaamme.

"Lemmittyni", sanoin minä eräänä päivänä Doralle, "luuletko, että Mary Anne'lla on mitään käsitystä ajasta?"

"Miksi sitä kysyt, Doady?" vastasi Dora, viattomasti katsoen ylös piirrostyöstään.

"Siksi, kultani, että kello on viisi, ja meidän olisi pitänyt syödä päivällistä kello neljä".

Dora katseli mieltäväisesti kelloa ja arveli, että se hänen luullaksensa kävi liian nopeasti.

"Päinvastoin, ystäväni", lausuin minä, omaa kelloani katsoen, "se on viisi minutia perässä".

Pikku vaimoni tuli ja istui polvelleni, hyväilläksensä minua levolliseksi, ja veti lyijyskynällensä viivan nenävarttani myöden alaspäin; mutta siitä ei ollut mitään päivälliseksi, vaikka se oli sangen hupaista.

"Etkö luule, rakas Dora", sanoin minä, "että olisi parempi, jos nuhtelisit Mary Anne'a?"

"Voi! Minä en voisi, Doady!" sanoi Dora.

"Miks'ei, sydänkäpyäni?" kysyin lempeästi.

"Oi, koska olen semmoinen pikkuinen hanhi", vastasi Dora, "ja hän tietää, että olen!"

Minun mielestäni tämmöinen käsitys niin peräti poisti kaiken mahdollisuuden pitää Mary Anne'a silmällä, että vähän rypistin otsaani.

"Oh, mitkä rumat rypyt häijyn poikani otsassa!" sanoi Dora, ja yhä istuen polvellani jälitteli hän niitä kynällensä, kastellen tätä ruusuisilla huulillansa, piirteitä mustemmaksi tehdäkseen, ja parannellen otsaani semmoisella leikillisellä ahkeruudella, että minua oikein huvitti vasten tahtoani.

"Kas se oli kiltti lapsi", lausui Dora, "ja sinun kasvosi ovat niin paljon kauniimmat, kun naurat".

"Mutta, armaani", sanoin minä.

"Ei, ei! älä nyt!" huudahti Dora, suudellen minua, "älä ole mikään paha Siniparta! Älä ole totinen!"

"Kallis vaimoni", arvelin minä, "meidän täytyy joskus olla totisia. Tule! Istu tälle tuolille minun viereeni! Anna minulle lyijyskynä! Niin! Puhutaan nyt järkevästi. Sinä tiedät, rakas ystäväni" — mikä pikkuinen käsi pidellä ja mikä vähäinen vihkisormus katsella! — "sinä tiedät, rakas ystäväni, ettei ole erittäin hauska mennä ulos päivällistä syömättä, vai kuinka?"

"E-e-ei!" vastasi Dora heikosti.

"Kuinka sinä vapiset, lemmittyni!"

"Koska *tiedän*, että aiot torua minua", huudahti Dora surkealla äänellä.

"Silmäteräni, minä aion vaan puhua järkevästi kanssasi".

"Niin, mutta järkevästi puhuminen on pahempi kuin toruminen!" huudahti Dora tuskissaan. "Minä en mennyt naimisiin, että minun kanssani järkevästi puhuttaisiin. Jos aioit puhua järkevästi semmoisen pikkuisen raukan kanssa, kuin minun, olisi sinun pitänyt sanoa se, sinä julma poika!"

Minä koetin rauhoittaa Doraa, mutta hän käänsi pois kasvonsa ja pudisti kiharoitansa toiselta puolelta toiselle ja sanoi: "sinä julma, julma poika!" niin monta kertaa, etten tosiaan oikein tietänyt, mitä tehdä; sen vuoksi minä neuvottomuudessani astuin pari kolme kertaa edestakaisin huoneessa ja palasin jälleen samaan paikkaan.

"Rakastettu Dorani!"

"Ei, minä en ole sinun rakastettu Dorasi. Sinä varmaan kadut, että nait minut, muutoin et puhuisi järkevästi minun kanssani!" vastasi Dora.

Tämän syytöksen perättömyys loukkasi minua niin paljon, että sain siitä rohkeutta olla totinen.

"No, oma Dorani", lausuin minä, "nyt olet kovin lapsellinen ja puhut joutavia. Sinun tulee muistaa, että minun eilen täytyi lähteä ulos kesken päivällistäni; ja että toispäivänä voin oikein pahoin, kun piti hätäisesti syödä puolikypsää vasikanpaistia; tänään en saa päivällistä ollenkaan — enkä tohdi sanoakaan, kuinka kauan aamiaista odotimme — ja silloin vesi ei kiehunut. Minä en aio moittia sinua, rakas ystäväni, mutta tämä ei ole hauskaa".

"Oh, sinä julma, julma poika, kun sanot, että minä olen ikävä vaimo!" huudahti Dora.

"Mutta, rakas Dorani, tiedäthän, etten koskaan ole sitä sanonut!"

"Sinä sanoit, etten ollut hauska!" arveli Dora.

"Minä sanoin, ettei talouden-pitomme ollut hauska".

"Se on aivan sama asia!" huudahti Dora. Ja hän ajatteli ilmeisesti niin, sillä hän itki katkerasti.

Minä astuin taas muutamia kertoja huoneen poikki täynnä rakkautta sievää vaimoani kohtaan ja mielettönnä itsesyytöksistä ja halusta särkeä pääni oveen. Minä kävin taas istumaan ja sanoin:

"Minä en moiti sinua, Dora. Meillä on molemmilla paljon oppimista. Minä koetan vaan näyttää sinulle, ystäväni, että sinun täytyy — sinun todella täytyy" (minä olin päättänyt, etten luopuisi tästä) "tottua katsomaan Mary Anne'a ja samoin toimittamaan jotakin itseäsi ja minua varten".

"Minua kummastuttaa, että puhut näin kiittämättömästi", nyhytti Dora. "Vaikka tiedät, että minä nykyisin, kun sanoit tahtovasi vähän kalaa, itse kuljin pitkät matkat ja toimitin sitä, ilahuttaakseni sinua".

"Ja siinä teit oikein kauniisti, oma lemmittyäni", lausuin minä. "Minä tunsinkin sen sydämessäni niin, etten olisi millään lailla tahtonut edes mainita, että ostit lohen — jossa oli liiaksi kahdelle. Taikka että se maksoi punnan ja kuusi shillingiä — joka oli enemmän, kuin meidän varamme sallivat".

"Sinä olit niin mielissäsi siitä", nyhytti Dora. "Ja sanoit, että minä olin pikku hiiri".

"Samaa sanon taas, kultani", vastasin minä, "ja tuhat kertaa!"

Mutta minä olin haavoittanut Doran hellää pikku sydäntä eikä häntä saanut lohdutetuksi. Hän nyhytti ja vaikeroitsi niin lujasti, että minusta tuntui, kuin olisin sanonut, en tiedä mitä, häntä loukatakseeni. Minun täytyi kiiruhtaa pois; minun oli pakko olla poissa myöhäiseen saakka, ja minä tunsin koko illan semmoisia omantunnon vaivoja, että olin aivan kurja. Minä olin mielestäni kuin murhamies, ja minua rasitti hämärä tieto äärettömästä häijyydestä.

Oli kulunut pari kolme tuntia puoli-yöstä, kun tulin kotiin. Minä tapasin tätini meillä. Hän istui minua odottamassa.

"Onko jotain tapahtunut, täti?" sanoin minä levottomana.

"Ei mitään, Trot", vastasi hän. "Käy istumaan, käy istumaan. Pikku Kukka on ollut vähän alakuloinen, ja minä olen ollut hänen hupilaisenansa. Siinä kaikki".

Minä nojasin päätäni kättäni vastaan ja tunsin itseni, tuossa kun istuin ja tuijotin valkeaan, enemmän surulliseksi ja sortuneeksi, kuin olisin luullut mahdolliseksi niin pian sen jälkeen, kuin kirkkaimmat toiveeni olivat toteutuneet. Näin istuessani ja ajatellessani kohtasin sattumalta tätini silmät, jotka olivat minuun kääntyneet. Niissä oli joku tuskallinen katsanto, mutta se katosi kohta.

"Minä vakuutan teille, täti", lausuin minä, "että olen koko illan ollut onneton, kun ajattelin, että Dora oli onneton. Mutta minä en aikoonut muuta, kuin hellästi ja ystävällisesti puhua koti-asioistamme".

Tätini nyhytti rohkaisevaisesti päätänsä minulle.

"Sinun täytyy olla kärsivällinen, Trot", sanoi hän.

"Epäilemättä. Jumala tietää, etten tahdo olla järjetön, täti!"

"Ei, ei", sanoi tätini. "Mutta Pikku Kukka on hyvin hento pikku kukka, ja tuulen täytyy olla lempeä häntä kohtaan".

Minä kiitin sydämestäni hyvää tättäni hänen hellyydestään vaimoani kohtaan; ja minä olin varma, että hän tiesi sen.

"Luuletteko, tätti", arvelin minä, vähän taas valkeaan katsottuani, "että te voisitte silloin tällöin neuvoa ja oikaista Doraa yhteiseksi eduksemme?"

"En, Trot!" vastasi tättini jonkunlaisella mielenliikutuksella. "Älä pyydä minulta mitään semmoista!"

Hänen äänensä oli niin peräti vakava, että kummastuneena nostin ylös silmäni.

"Minä katson taaksepäin menneeseen elämäni, lapseni", lausui tättini, "ja ajattelen muutamia, jotka nyt lepäävät haudassansa ja joitten kanssa minä olisin voinut olla ystävällisemmällä kannalla. Jos tuomitsin ankarasti muitten ihmisten erehdyksiä heidän avioliitoissaan, lienee se tullut siitä, että minulla oli katkera syy ankarasti tuomita omia erehdyksiäni. Jätetään se asia. Minä olen monta monituista vuotta ollut äreä, näreä, itsepäinen nainen. Minä olen semmoinen vielä ja aina vastedeskin. Mutta sinä ja minä olemme tehneet toisillemme vähän hyvää, Trot — ainakin sinä olet tehnyt minulle, rakas poikani; eikä mitään eripuraisuutta saa syntyä meidän välillemme tällä ijällä".

"Eripuraisuutta *meidän* välillemme!" huudahdin minä.

"Lapsi, lapsi!" lausui tättini, pukuansa silitellen, "kuinka pian se syntyisi meidän välillemme taikka kuinka onnettomaksi se tekisi Pikku Kukkamme, jos minä sekaantuisin johonkin, sitä ei mikään profeta voisi sanoa. Minä tahdon, että lempilapsemme rakastaa minua ja on iloinen, kuin perhonen. Muista omaa kotiasi tuon toisen avioliiton aikana; äläkä koskaan tee minulle eikä hänelle sitä vääryyttä, johon viittasit!"

Minä käsitin kohta, että tättini oli oikeassa, ja ymmärsin kokonaan hänen jalot tunteensa kallista vaimoani kohtaan.

"Nyt olette vasta alussa, Trot", jatkoi hän, "eikä Romaa rakennettu yhtenä päivänä ei vuonnakaan. Sinä olet valinnut omaa mieltäsi myöden" — minusta näytti, kuin joku pilvi pikimmältä olisi vierähtänyt hänen kasvojensa yli — "valinnut hyvin sievän ja herttaisen olennon. Sinun on velvollisuus, ja se on oleva sinun ilosi myöskin — sen tiedän; minä en pidä mitään luentoja — arvostella häntä (koska valitsit hänet) niitten ominaisuuksien mukaan, jotka hänellä on, eikä niitten ominaisuuksien mukaan, joita hänellä ehkä ei ole. Jälkimäisiä tulee sinun kasvattaa hänessä, jos voit. Jollet voi, lapsi", tässä tättini hivutti nenäänsä, "täytyy sinun tottua tulemaan toimeen ilman niitä. Mutta muista, rakas poikani, tulevaisuutenne riippuu teistä molemmista. Ei kukaan voi auttaa teitä; teidän täytyy itse luoda se. Semmoinen avioliitto on, Trot; ja Jumala siunatkoon teitä molempia siinä, koska olette niinkuin pari pientä lasta metsässä!"

Tättini sanoi tämän hilpeällä tavalla ja antoi minulle suudelman, siunaustansa vahvistaakseen.

"Nyt", sanoi hän, "sytytä pikku lyhtyni ja saata minut hattu-rasiaani puutarhan polkua myöden"; sillä tällä taholla olivat asuntomme keskinäisessä yhteydessä. "Sano Kukalle terveisiä Betsey Trotwood'ilta, kun palaat; ja mitä hyvänsä tehnet. Trot, älä koskaan aseta Betsey'tä miksikään linnunpelottimeksi, sillä niin totta kuin olen hänet peilissä nähnyt, on hän kylläksi julma ja laiha jo ennaltakin!"

Näin sanoen satoi tättini päänsä nenälinaan, jolla hän tämmöisissä tiloissa oli tottunut sitä myytyksi muodostamaan; ja minä seurasin häntä kotiin. Kun hän seiso i puutarhassaan, pitäen ylöspäin pikku lyhtyänsä, näyttääksensä minua, kun palasin, oli minusta, kuin hän taas olisi tarkastanut minua tuskallisella katsannolla; mutta minä en pannut sitä erittäin mieleeni, sillä minä olin ruvennut syvästi miettimään, mitä hän oli sanonut, ja olin vakuutettu — oikeastaan ensimmäisen kerran — siitä, että Doran ja minun todellakin itse täytyi luoda tulevaisuutemme ja ettei kukaan voinut auttaa meitä.

Dora tuli hiipien alas vähäisillä tohveilliansa, kohdataksensa minua nyt, kun olin yksinäni, ja itki olkapääni nojalla ja sanoi, että minä olin ollut kovasydäminen ja hän oli ollut häijy; ja minä sanoin melkein samaa, luullakseni; ja me sovimme ja suostuimme, että ensimmäinen pikku riitamme olisi viimeinen ja ettemme koskaan rakentaisi mitään uutta, vaikka eläisimme sata vuotta.

Seuraava kotoinen kiusaus, johon jouduimme, oli palkollisten tuottama kiirastuli. Mary Anne'n serkku karkasi sotaväestä alas meidän hiilikellariimme, josta piketti aseellisia kumppaneita suureksi ihmeeksemme veti esiin hänet, pani hänet käsirautoihin ja vei hänet pois, semmoinen saattojoukko perässä, joka tuotti häväistystä talomme edustan puutarhalle. Tästä sain rohkeutta laskea palveluksesta pois Mary Anne'n, joka, palkkansa saatuaan, meni matkoihinsa niin siivosti, että se kummastutti minua, siksi kuin huomasin jotakin tee-lusikkain ja myöskin muutamien vähäisten rahasummain suhteen, joita hän minun nimessäni ja ilman minun luvattani oli lainannut kauppiailta. Kun kappaleen aikaa olimme pitäneet Mrs. Kidgerbury'ä — vanhin Kentish Town'in asukas, luullakseni, joka kävi muilla lattioita pesemässä, mutta nyt oli liian heikko toteuttamaan aatteitansa tämän taiteen suhteen — löysimme

toisen hyvän, joka oli mitä säyseimpiä naisia, mutta tavallisesti katsoi velvollisuudekseen kyökin portaisissa kompastua tarjottimiseen ja melkein aina sukelsi teekapineitten kanssa vierashuoneeseen, niinkuin kylpy-ammeeseen. Ne vahingot, joita tämä onneton aikaan saatti, pakoittivat meitä antamaan hänelle eron, jolloin häntä seurasi (Mrs. Kidgerbury oli aina väli-ajat meillä) pitkä sarja kelvottomia, päättyen erääsen nuoreen, gentililtä näyttävään henkilöön, joka lähti Greenwich'in markkinoille Doran hatulla. Tämän jälkeen minä en muista muuta, kuin samanlaista, yhtämittaista huonoa menestystä.

Jokainen, jonka kanssa meillä oli jotakin tekemistä, näytti pettävän meitä. Meidän ei tarvinnut kuin tulla johonkin puotiin, kun jo kaikki pahentuneet tavarat tuotiin esiin. Jos ostimme hummerin, oli se vettä täynnä. Lihamme oli aina sitkeätä, ja pehmeässä leivässämme oli tuskin mitään kuorta. Sitä periaatetta etsiessäni, jonka mukaan liha oli paistettava kypsäksi, mutta ei palaneeksi, tutkin itse kokkikirjaa ja näin siinä neljänneksen tuntia määrätyn jokaiselta naualta, johon ehkä neljännes oli lisättävä. Mutta jonkun kummallisen onnettomuuden kautta tämä perus-aate aina petti meidät emmekä koskaan keksineet mitään keskikohtaa raakuuden ja tuhan välillä.

Minulla oli syytä luulla, että nämät vastoinkäymiset maksoivat meille paljon enemmän, kuin jos olisimme viettäneet koko joukon suuria juhlia. Kun katselin kontrakirjojamme, näytti minusta, kuin olisimme voineet laskea alikerroksen lattian voilla, niin summalta tätä tavaraa kulutimme. En tiedä, osoittivatko tullikertomukset siihen aikaan enentyntä pippurin tarvetta; mutta jollei meidän menetyksemme vaikuttanut kauppaan, väittäisin, että useat perheet varmaan olivat laanneet tätä kryytiä käyttämästä. Mutta kaikkein kummallisista asia oli se, että meillä ei kuitenkaan koskaan ollut sitä talossamme.

Mitä siihen tulee, että pesu-akka vei vaatteemme pantiksi ja päihdyksissään katuvaivana tuli pyytämään anteeksi, arvaan, että semmoista on tapahtunut monta kertaa jokaiselle. Samaa sopii sanoa nokivalkeasta, piirikunnan ruiskun kelvottomuudesta ja kirkonpalvelian väärästä valasta. Mutta itsenomaiseksi onnettomuudeksi katson sitä seikkaa, että tulimme pestanneeksi palvelus-tytön, jolla oli taipumus väkeviin juomiin ja joka kartutti juoksevaa porteri-rätinkiämme ravintolassa semmoisilla selittämättömillä posteilla, kuin "kortteli rommi-punssia (Mrs. C.)", "puoli korttelia giniä ja kryytineiliköitä (Mrs. C.)", "lasillinen rommia ja piparminttua (Mrs. C.)" — sulkumerkit tarkoittivat aina Doraa, joka, niinkuin tiedusteltaessa huomattiin, luultiin nauttineen kaikkia näitä virvoituksia.

Ensimmäisiä urotekojamme taloudellisella alalla oli vähäiset päivälliset Traddles'ille. Minä kohtasin hänet kaupungissa ja pyysin häntä astumaan ulos minun kanssani iltapuolella. Kun hän mielellään suostui, kirjoitin Doralle ja ilmoitin, että toisin hänet kotiin. Ilma oli kaunis, ja matkallamme keskustelimme minun perheellisestä onnestani. Traddles oli varsin ihastuksissaan siitä ja sanoi, että, kun hän mielellään kuvasi semmoista kotia, jossa Sofia vartoisia häntä ja valmistelisi kaikkia hänelle, hän ei voinut ajatella, että mitään puuttui hänen autuudessaan.

Minä en olisi voinut toivoa itselleni sievempää pikku emäntää pöydän toiseen päähän, mutta todella olisi minun sopinut toivoa itsellemme hiukan enemmän tilaa, kun kävimme istumaan. En tiedä, kuinka laita oli, mutta vaikka meitä oli vaan kaksi, olimme aina yhteen sullotut tilan puutteesta, samalla kuin meillä aina oli kylläksi tilaa, johon hukata kaikki. Minä pelkään, että se tuli siitä, ettei milläkään kalulla ollut oma paikkansa, paitsi Jip'in pagodilla, joka alinomaa sulki pääkäytävän. Tässä tilaisuudessa saarsivat pagodi ja gitarrikotelo, Doran kukanmaalaukset ja minun kirjoituspöytäni Traddles'ia niin, että minua syystä epäilytti, sopiko hänen ollenkaan käyttää veistänsä ja kahveliänsä; mutta hyvänluontoisena, kuin ainakin, hän väitti vastaan: "tilaa kuin valtamerta, Copperfield! Kuin valtamerta, vakuutan sinulle!"

Oli toinenkin asia, jota olisin suonut, nimittäin ettei Jip'ia koskaan olisi kehoitettu kävelemään pöytäliinalla päivällisten aikana. Minä rupesin ajattelemaan, että oli jonkunlaista huonoa järjestystä jo siinäkin, että se oli siinä ollenkaan, vaikk'ei sen olisi ollutkaan tapa pistää jalkojansa suolaan tai sulattuun suihin. Tällä kertaa se näytti luulevan itsensä sisään tuoduksi varta vasten pitämään Traddles'ia alallansa; ja se haukkui vanhaa ystävääni ja hyökkäili hänen talrikkiansa vastaan niin rohkealla itsepintaisuudella, että sopi sanoa sen anastaneen koko keskustelun.

En minä kuitenkaan lausunut mitään moitetta, koska tiesin, kuinka helläsydäminen rakas Dorani oli ja kuinka hän panisi pahaksensa vähimmänsä loukkauksen suosikkiansa vastaan. Samanlaisista syistä minä en myöskään puhunut sanaakaan lattialla kahakoitsevista talrikeista; ei kryytikopaston sopimattomasta ilmestymisestä, jonka osat olivat vinossa ja väärässä ja joka näytti päihtyneeltä; eikä siitäkään, kuinka sallatti-astiat ja -pullot lisäksi saarsivat Traddles'ia. Kun katselin edessäni olevaa keitettyä lampaanreittä, ennenkuin rupesin leikkaamaan sitä, en voinut olla itsekseni kummastelematta, mistä se tuli, että kaikilla meidän lihakappalillamme oli niin eriskummainen muoto — ja ostiko meidän teurastaja kaikki rumat lampaat, jotka syntyivät mailmaan; mutta minä pidin nämät mietteet takanani.

"Armaani", sanoin minä Doralle, "mitä sinulla tuossa vadissa on?"

Minä en voinut ymmärtää, miksi Dora oli muhostellut suutansa minulle niin viehättävällä tavalla, kuin hän olisi tahtonut suudella minua.

"Ostroneita, ystäväni", sanoi Dora ujosti.

"Sinunko mieleesi tämä johtui?" kysyin minä iloisesti.

"Ni-i-n, Doady", vastasi Dora.

"Parempaa et olisi voinut keksiä!" huudahdin minä, laskien pois jakaajan-veitseni ja kahvelin. "Traddles ei pidä mistään niin paljon!"

"Ni-i-n, Doady", lausui Dora, "ja sentähden minä ostin kauniin, pienen tynnyrin niitä, ja mies sanoi, että ne olivat erittäin hyviä. Mutta minä — minä pelkään, että niissä on joku vika. Ne eivät näytä oikeilta". Tässä Dora pudisti päätänsä ja timantteja välkkyi hänen silmissään.

"Ne ovat avatut, mutta molemmat kuoret jätetyt paikallensa", arvelin minä. "Ota päällinen kuori pois, kultani".

"Mutta se ei lähde pois", sanoi Dora, koettaen kaikin voimin ja näyttäen sangen huolestuneelta.

"Tiedätkö, Copperfield", lausui Traddles, iloisesti tutkien vatia, "minä luulen, että syy on se — ne ovat mainioita ostroneita, mutta minä luulen, että syy on se — ettei niitä ensinkään ole avattu".

Niitä ei oltu ensinkään avattu; eikä meillä ollut mitään ostroni-veitsiä — emmekä olisi osanneet käyttääkään näitä, vaikka meillä olisi ollutkin; sentähden katselimme ostroneita ja söimme lampaanlihaa. Söimme ainakin sen verran, kuin oli kypsää, ja maustimme sitä kaprisilla. Jos olisin sallinut, olen varma, että Traddles olisi ruvennut varsinaiseksi villi-ihmiseksi ja syönyt talrikin täyden raakaa lihaa, osoittaaksensa, kuinka ihastunut hän oli ateriaan; mutta minä en tahtonut kuulla mistään semmoisesta uhrista ystävyiden alttarilla, ja me söimme sen sijaan vähän kylmää sian-lihaa, jota onneksi sattui löytymään ruokakammiossamme.

Pikku vaimo raukkani oli niin suruissaan, kun hän ajatteli, että minä olisin suuttunut, ja niin iloissaan, kun huomasi, etten ollut, että se mielipaha, jonka olin tukeuttanut, sangen pian katosi ja me hupaisesti vietimme iltaa; sillä välin kuin Traddles ja minä keskustelimme viini-lasin ääressä, istui Dora, käsivarsi tuolillani, ja käytti jokaista tilaisuutta kuiskataksensa korvaani, että olin oikein kiltti, kun en ollut mikään kova-sydäminen, äreä vanha poika. Vähitellen hän laitti teetä meille, ja oli niin hauska nähdä häntä tässä toimessa — oli niinkuin hän olisi askaroinnut nuken teekalujen kanssa — etten pitänyt sillä niin suurta väliä, mimmoinen juoma oli. Sitten Traddles ja minä pelasimme pari, kolme peliä cribbage'a; ja kun Dora sillä aikaa lauloi ja soitti gitarria, tuntui minusta, kuin kosimiseni ja naimiseni olisi vaan suloinen unelma ja se ilta, jona ensin kuuntelin hänen ääntänsä, ei vielä olisi ollut ohitse.

Kun Traddles lähti pois ja minä, häntä saatettuaan, palasin vierashuoneeseen, muutti vaimoni tuolinsa likelle minun tuoliani ja istui viereeni.

"Minä olen hyvin suruissani", sanoi hän. "Tahdotko koettaa opettaa minua, Doady?"

"Minun täytyy ensin itse oppia, Dora", sanoin minä. "Minä en ole parempi, kuin sinäkään, armaani".

"Voi! Mutta sinä kykenet oppimaan", vastasi hän; "ja sinä olet taitava, taitava mies!"

"Joutavia, pikku hiireni!" arvelin minä.

"Minä soisin", jatkoi vaimoni, kauan vaiti oltuaan, "että olisin saanut lähteä maalle vuodeksi aikaa ja asua Agnesin kanssa!"

Hänen kätensä olivat ristissä olkapääälläni, hänen leukansa nojasi siihen, ja hänen siniset silmänsä katsoivat vakavasti minun silmiini.

"Miksi niin?" kysyin minä.

"Minä luulen, että hän olisi voinut parantaa minua, ja minä luulen, että olisin voinut oppia *hänestä*", sanoi Dora.

"Aikansa kullakin, lemmittyni. Agnesilla on monta vuotta ollut isä hoidettavana, täytyy sinun muistaa. Silloinkin kuin hän oli vaan lapsi, oli hän se Agnes, jonka me tunnemme", arvelin minä.

"Tahdotko nimittää minua eräällä nimellä, jota tahtoisin saada sinulta?" kysyi Dora liikahtamatta.

"Mikä se on?" kysyin minä hymyillen.

"Se on tyhmä nimi", sanoi hän, hetken kiharoitansa pudistaen.
"Vaimo-lapsukainen".

Nauraaen kysyin minä vaimo-lapsukaiseltani, mitä hän sillä tarkoitti, kun hän tahtoi, että häntä nimitettäisiin niin. Hän liikahti vaan niin paljon, kuin se käsivarsi, jonka kiersin hänen ympärillensä, ehkä siirsi hänen siniset silmänsä likemmäksi minua, ja vastasi:

"Minä en tarkoita, sinä typerä toveri, että käyttäisit tätä nimeä Doran sijasta. Minä tarkoitan vaan, että ajattelisit minua semmoiseksi. Kun aiot suuttua minuun, sano itsekseksi: 'se on vaan vaimo-lapsukaiseni!' Kun minun tähteni kovasti petyt toiveissasi, sano: 'tiesinhän jo aikoja sitten, että hänestä tulisi vaan vaimo-lapsukainen!' Kun kaipaat, mitä minä tahtoisin olla, mutta en koskaan, luullakseni, voi olla, sano: 'kuitenkin vaimo-lapsukaiseni rakastaa minua!' Sillä minä todella rakastan sinua".

Minä en ollut ollut totinen hänen suhteensa, kosk'ei minulla ollut, ennenkuin nyt, mitään aavistusta siitä, että hän itse oli totinen. Mutta hänen luonnosta hellä mielensä kävi niin onnelliseksi siitä, mitä nyt koko sydämestäni sanoin hänelle, että hänen kasvonsa alkoivat hymyillä, ennenkuin hänen kyyneltyneet silmänsä olivat kuivat. Hän olikin ennen pitkää tosiaan vaimo-lapsukaiseni, sillä hän istui lattialle tuon kiinalaisen huoneen eteen ja soitti kaikkia pikku kelloja järjestänsä, rangaistaksensa Jip'iä äskeisestä pahasta käytöksestä; mutta Jip makasi ovela, pää ulkopuolella, ja vilkutti silmiänsä liian laiskana edes suuttumaan.

Tämä Doran vetoaminen minun puoleeni vaikutti minuun syvästi. Minä katson taaksepäin siihen aikaan, josta kirjoitan; minä rukoulen sitä viatonta olentoa, jota kalliisti rakastin, tulemaan esiin entisyyden sumuista ja varjoista, ja vielä kerran kääntämään lempeätä päätänsä minua kohden; ja minä voin vielä vakuuttaa, että tämä hänen pikkuinen puheensa alinoma on pysynyt muistissani. Minä ehkä en käyttänyt sitä niin hyvin, kuin olisin voinut; minä olin nuori ja kokematon; mutta minä en koskaan sulkenut korvaani sen yksinkertaisilta sanoilta.

Dora kertoi minulle vähän aikaa sen jälkeen, että hän aikoi ruveta oikein mainioksi taloudenpitäjäksi. Hän siivosi siis taulunsa, teroitti kynänsä, osti summattoman suuren konttokirjan, pisti huolellisesti neulalla ja langalla kiinni kaikki ne kokkikirjan lehdet, joita Jip oli repinyt rikki, ja teki oikein ankaran pikku ponnistuksen "tulla hyväksi", joksi hän nimitti sitä. Mutta numeroilla oli vanha itsepäinen taipumuksensa — ne eivät tahtoneet lyödä yhteen. Kun hän suurella vaivalla oli kirjoittanut pari kolme postia konttokirjaan, Jip ehkä astui sivun ylitse, heilutti häntänsä ja tahrasi kaikki. Hänen oma pikkuinen oikean käden keskisormensa liotettiin luuhun saakka läkillä; ja minä luulen, että tämä oli ainoa varma seuraus hänen yrityksestään.

Välillä iltaisin, kun olin kotona ja työssä — sillä minä kirjoitin nyt paljon ja aloin saada vähän kirjailian mainetta — laskin pois kynäni ja katselin vaimo-lapsukaistani, kuinka hän koetti olla hyvä. Kaikkein ensimmäiseksi otti hän esiin tuon ison konttokirjan ja pani sen raskaalla huokauksella pöydälle. Sitten avasi hän sen siitä paikasta, josta Jip edellisenä iltana oli tehnyt sen ihan epäselväksi, ja käski Jip'in tulla ylös katsomaan pahoja tekojansa. Näin keskeytyi työ Jip'iä varten ja sen nenää ehkä mustattiin läkillä rangaistukseksi. Sitten käski hän Jip'in heti laskeuta alas pöydälle "leijonaksi" — joka oli yksi sen opituista tempuista, vaikka en juuri voi kehua, että yhtäläisyys oli suuri — ja, jos se oli tottelevaisella tuulella, se totteli. Nyt tarttui Dora kynään ja alkoi kirjoittaa, mutta löysi hiuksen siinä. Tuosta tarttui hän toiseen kynään, alkoi kirjoittaa, mutta huomasi, että se pärskytti. Sitten hän tarttui kolmanteen kynään ja alkoi kirjoittaa, mutta sanoi matalalla äänellä: "voi, se on kirsokuva kynä ja se häiritsee Doadya!" Ja nyt hän jätti koko toimen, kosk'ei se ottanut menestyäksensä, ja pani konttokirjan pois, kun hän ensiksi oli ollut leijonan sillä musertavinaan.

Taikka jos hän oli hyvin levollisessa ja vakavassa mielentilassa, istui hän taulujensa ja erään vähäisen korin ääreen, jossa oli rätinkejä ja muita dokumentteja, jotka näyttivät enemmän hiuspaperuksilta, kuin miltään muulta, ja koetti saada jotakin selkoa niistä. Kun hän oli tarkasti verrannut niitä toinen toiseensa ja joka kerta kirjoittanut niistä jotakin tauluillensa ja taas pyyhkinyt sen pois ja lukenut kaikilla vasemman kätensä sormilla monta kertaa edestakaisin, suuttui hän niin ja kävi niin alakuloiseksi ja näytti niin onnettomalta, että minua tuskastutti, kun näin hänen kirkasten kasvojensa pilvettyvän — vieläpä minun tähteni! — ja minä menin hiljalleen hänen luoksensa ja sanoin:

"Kuinka laita on, Dora?"

Dora katsahti nyt ylös toivottomana ja vastasi: "ne eivät lyö yhteen. Ne panevat pääni kivistämään niin kovasti. Eivätkä ne tahdo tehdä mitään, mitä minä tahdon!"

Sitten minä ehkä sanoin: "koettakaamme yhdessä. Anna minun näyttää sinua, Dora".

Silloin minä aloitin jotakin käytöllistä selitystä, jota Dora kuunteli hartaasti kenties viiden minutin ajan, jolloin hän alkoi kauheasti väsyä ja tahtoi helpoittaa asiaa hiuksiani kähertämällä taikka sillä

tapaa, että hän koetti, miltä kasvoni näyttivät, kun paidan-kaulukseni taitettiin alas. Jos äänettömyydellä pidätin tätä leikillisyyttä ja yhä jatkoin, hän ehkä, samalla kuin hän yhä enemmän hämmentyi, näytti niin pelästyneeltä ja lohduttomalta, että muisto hänen luonnollisesta iloisuudestaan siihen aikaan, kuin ensin jouduin hänen tiellensä, ja siitä, että hän oli minun vaimo-lapsukaiseni, nuhdellen heräsi minussa; ja minä laskin kynän pois ja käskin hänen ottaa esiin gitarrin.

Minulla oli paljon työtä ja monta huolta, mutta samoista syistä pidin niitä takanani. Minä en suinkaan nyt ole varma, että tein oikein siinä, mutta minä tein niin vaimo-lapsukaiseni tähden. Minä tutkin sydäntäni ja uskon sen salaisuudet, sitä myöden kuin tunnen ne, ilman mitään epäilystä tälle paperille. Sillä vanhalla onnettomalla tunteella, että olin kadottanut jotakin taikka kaipasin jotakin, oli, minä huomaan sen, joku sija sydämässäni; mutta ei niin, että se elämäni katkeroitti. Kun kauniilla ilmalla kävelin yksinään ja ajattelin niitä kesäpäiviä, jolloin koko ilma oli ollut täynnä lapsimaista ihastustani, puuttui mielestäni jotakin unelmieni toteen käymisessä; mutta minä ajattelin, että se oli joku lientynyt entisyyden loisto, jota ei mikään olisi voinut luoda nykyisiin oloihin. Minusta tosin aiottain tuntui, kuin olisin suonut, että olisin voinut neuvotella vaimoni kanssa; että hänellä olisi ollut enemmän voimaa ja tahtoa auttaa minua ja parantaa minua; että hänellä olisi ollut kyky täyttää se tyhjä paikka, joka näytti olevan jossakin minussa; mutta minusta tuntui, kuin tämä olisi ollut joku taivaallinen onnen täydellisyys, jonka ei koskaan ollut määrä olla ja joka ei koskaan olisi voinut olla.

Ikä-vuosien puolesta olin hyvin nuori isäntä. Minä en ollut tuntenut minkään muun surun tai kokemuksen hillitsevää vaikutusta, kuin niitten, jotka ovat kuvatut näillä lehdillä. Jos tein jotakin, mikä ei ollut oikein, niinkuin ehkä tein paljonkin, tein sen väärin ymmärryksestä rakkaudesta ja puuttuvasta viisaudesta. Minä kirjoitan suoran totuuden. Sen kaunistaminen ei hyödyttäisi minua ollenkaan nyt.

Näin tapahtui, että otin omakseni elämämme toimet ja huolet ilman ketään osallista. Me elimme jotenkin niinkuin ennen, mitä huonoon taloutemme kuntoon tulee, mutta minä olin tottunut siihen, ja Dora, minä näin sen mielihyvällä, oli nyt harvoin pahoillansa. Hän oli hilpeä ja iloinen vanhalla, lapsellisella tavallaan, rakasti minua hellästi ja oli onnellinen vanhoissa pikku puuhissansa.

Kun parlamentin-keskustelut olivat rasittavia — minä tarkoitan pituuden puolesta, eikä sisällön, sillä jälkimäisessä suhteessa ne enimmäiten olivat niin — ja minä tulin myöhään kotiin, ei Dora koskaan tahtonut levätä, kun kuuli askeleeni, vaan tuli aina portaita alas kohtaamaan minua. Kun välisti iltaisin olin vapaa siitä työstä, johon niin suurella vaivalla olin harjoittanut itseäni, ja kirjoitin kotona, istui hän toisinaan hiljalleen vieressäni, olipa kuinka myöhäistä tahansa, ja oli niin ääneti, että usein luulin hänen vaipuneen uneen. Mutta tavallisesti, kun nostin päätäni, näin hänen sinisten silmiensä katselevan itseäni sillä levollisella vaarinpidolla, josta jo olen puhunut.

"Oi, mikä väsynyt poika!" sanoi Dora eräänä iltana kun kohtasin hänen silmänsä, pulpettiani sulkiessani.

"Mikä väsynyt tyttö!" sanoin minä. "Sitä sopii vielä paremmin sanoa. Sinun täytyy vast'edes panna maata, lemmittyäni. Tämä on liian myöhäistä sinulle".

"Ei, älä lähetä minua makaamaan!" rukoili Dora, viereeni tullen. "Älä tee sitä!"

"Dora!"

Kummastukseksi nyyhkytti hän kaulassani.

"Sinä et voi hyvin, ystäväni! et ole onnellinen!"

"Kyllä! Minä voin varsin hyvin ja olen aivan onnellinen!" lausui Dora.

"Mutta lupaa, että saan jäädä ja katsella, kuinka sinä kirjoitat".

"No, mitä katsottavaa siinä on parilla niin kirkkaalla silmällä yö-sydännä!" vastasin minä.

"Ovatko ne todella kirkkaat?" kysyi Dora, hymyillen. "Minua ilahuttaa, että ne ovat kirkkaat".

"Pikku Turhamieli!" lausui minä.

Mutta se ei ollut turhamielisyyttä; se oli vaan viatonta iloa minun ihmettelemisestä. Minä tiesin sen sangen hyvin, ennenkuin hän sanoi sitä minulle.

"Jos pidät niitä kauniina, niin lupaa, että aina saan jäädä ja katsella, kuinka sinä kirjoitat!" arveli Dora. "Pidätkö todella niitä kauniina?"

"Hyvin kauniina".

"Anna minun siis aina jäädä ja katsella, kuinka sinä kirjoitat".

"Minä pelkään, ettei se paranna niitten kirkkautta, Dora".

"Kyllä se parantaa! Sillä, sinä taitava poika, sinä et unhotta minua silloin, kun pääsi on täynnä äänettömiä mielikuvituksia. Suututko, jos sanon jotakin hyvin, hyvin tyhmää? — tavallista tyhmempää?" kysyi Dora, tähytellen olkapääni yli kasvoihini.

"Mikä kummallinen asia se lienee?" arvelin minä.

"Anna minun pitää kynäsi kädessäni", lausui Dora. "Minä tahdon saada jotakin tekemistä niitten monien tuntien kuluessa, joina sinä olet niin ahkera. Saanko minä pitää kynäsi?"

Muisto hänen sievästä ilostaan, kun minä sanoin: kyllä, saattaa kyyneliä silmiini. Kun ensi kerran istuin kirjoitustyöhöni, ja aina jälestäpäin, istui Dora vanhalla paikallansa, pieni kimppu kyniä vieressänsä. Hänen riemunsa, kun hän näin otti osaa minun työhöni, ja hänen ilonsa, kun minä tarvitsin uutta kynää — jota sangen usein olin tarvitsevinani — tuotti minulle uuden keinon huvittaa vaimolapsukaistani. Minä olin toisinaan tahtovinani kahta, kolmea sivua käsikirjoituksestani kopioituksi. Silloin Dora oli varsin mainio. Ne hankkeet, joihin hän rupesi tätä suurta työtä varten, ne esiliinat, joita hän pani päällensä, ne rintatilkut, joita hän lainasi kyökistä, läkkiä torjuaksensa, se aika, jonka hän kulutti, ne lukemattomat pysähdykset, jolloin hänen täytyi nauraa Jip'in kanssa, niinkuin se olisi ymmärtänyt nämät kaikki, hänen vakuutuksensa, ettei hänen työnsä ollut täydellinen, jollei hän kirjoittanut nimeänsä alle, ja se tapa, jolla hän näytti sitä minulle, niinkuin jotakin kouluviikkoa, ja sitten, kun kiitin sitä, halasi minua — niissä on liikuttavia muistoja minulle, vaikka ne ehkä muista näyttäivät yksinkertaisilta.

Hän otti vähä aika tämän jälkeen avaimet haltuunsa ja astui kilitellen kaikkialla asunnossamme, koko kimppu pienessä korissa, joka oli sidottu hänen hoikkaan vyötäimeensä. Harvoin huomasin, että ne paikat, joihin ne kuuluivat, olivat lukossa, taikka että avaimia käytettiin mihinkään muuhun tarpeeseen, kuin leikkikaluksi Jip'ille — mutta Dora oli iloinen, ja se ilahutti minua. Hän oli aivan varma, että paljon oli aikaan saatu tämän teko-taloudenpidon kautta; ja asia huvitti häntä yhtä paljon, kuin jos olisimme leikillä pitäneet jotakin nukki-huonetta.

Sillä tapaa jatkoimme. Dora oli melkein yhtä hellä tädilleni, kuin minulle, ja kertoi tälle usein siitä ajasta, jolloin hän pelkäsi, että hän olisi häijy, vanha olento. Minä en koskaan nähnyt tätini säännöllisemmin mukaantuvan kenenkään mieltä myöden. Hän hyväili Jip'iä, vaikka Jip ei koskaan vastannut; kuunteli päivän toisensa perästä gitarria, vaikka minä varon, ettei hän pitänyt mitään soitosta; ei torunut koskaan kelvottomia palvelioitamme, vaikka epäilemättä mieli kyllä teki; kävi kummallisen pitkät matkat jalkaisin, odottamattomaksi lahjaksi ostaaksensa jotakin pientä kalua, jota hän huomasi Doran tarvitsevan, eikä koskaan tullut sisään puutarhasta ja kaivannut häntä huoneissa, alhaalta portailta huutamatta semmoisella äänellä, joka iloisesti kaikkui koko asunnossa:

"Missä Pikku Kukka on?"

NELJÄSTOISTA LUKU.

Mr. Dick toteuttaa tätini ennustuksen.

Oli nyt joku aika kulunut siitä, kuin olin jättänyt tohtorin. Mutta koska asuin lähellä häntä, näin hänet usein; ja me kävimme kaikki kahdessa, kolmessa tilaisuudessa hänen luonansa päivällisillä tai teellä. Vanha soturi oli ainaiseksi majoittunut hänen katonnsa alle. Hän oli ihan yhtäläinen, kuin ennen, ja samat ijankaikkiset perhoset liehuivat hänen lakkinsa yli.

Niinkuin muutamat muut äidit, joita eläessäni olen tuntenut, oli Mrs. Markleham paljon enemmän mieltynyt huveihui, kuin hänen tyttärensä. Hän tarvitsi paljon hauskutusta; ja niinkuin viisas, vanha soturi, oli hän uhraavinaan itsensä lapsensa tähden, vaikka hän vaan noudatti omia taipumuksiansa. Tohtorin tahto, että Annie huvittelisi, oli sentähden erittäin otollinen tälle oivalliselle vanhemmalle, joka lausui ehdotonta hyväksymistään tohtorin huolenpitoon.

Minä olen varma, että hän tietämättä koetti tohtorin haavan syvyyttä. Ilman mitään muuta tarkoitusta, ainoastaan jonkunlaisen kypsyneen kevytmielisyyden ja itsekkäisyyden johdosta, joka toisinaan yhtyy isoonkin ikään, suurensi hän luullakseni sitä tohtorin pelkoa, että tämä oli vastuksena nuorelle vaimollensa sekä etteivät missäkään olleet samantunteisia, sillä, että hän niin hartaasti ylisti

häntä, kun hän koetti keventää Annie'n kuormaa.

"Rakas tohtori", sanoi hän tälle eräänä päivänä, kun minä olin läsnä, "epäilemättä tiedätte, että Annie'n olisi vähän ikävä aina olla täällä sisään suljettuna".

Tohtori nyykäytti hyväntahtoisesti päätänsä.

"Kun Annie pääsee äitinsä ijälle", lausui Mrs. Markleham, viuhkaansa heiluttaen, "silloin on toinen asia. Minut saisi panna vankeuteen enkä minä koskaan pitäisi väliä sillä, pääsisinkö sieltä, jos vaan olisi hyvä seura ja vähän korttipeliä. Mutta minä en ole Annie, eikä Annie ole Annien äiti.

"Tietysti, tietysti", arveli tohtori.

"Te olette ihmisten parhaita — ei, minä pyydän anteeksi teiltä!" sillä tohtori teki kieltävän liikenteen, "minun täytyy sanoa kasvojenne edessä, mitä aina sanon selkänne takana, että olette ihmisten parhaita; mutta arvattavasti teillä ei ole — ei suinkaan? — samat harrastukset ja mieliteot, kuin Annie'lla?"

"Ei", vastasi tohtori murheellisella äänellä.

"Ei, tietysti ei", vastasi vanha soturi. "Ottakaamme esimerkiksi sanakirjanne. Mikä hyödyllinen teos sanakirja on! Mikä tarpeellinen kirja! Sanojen merkitys! Ilman tohtori Johnson'ia taikka jotakuta senlaatuista ehkä tänä hetkenä sanoisimme käherryksrautaa sāngyksi. Mutta me emme voi toivoa, että mikään sanakirja — varsinkaan kun se on tekeillä — huvittaisi Annie'ta, voimme?"

Tohtori pudisti päätänsä.

"Ja juuri tämän vuoksi minä", lausui Mrs. Markleham, kokoon lasketulla viuhkallansa taputtaen tohtoria olkapäälle, "niin suuresti hyväksyn teidän huolenpitoanne. Se osoittaa, että te ette odota, niinkuin moni vanhanpuolinen ihminen, vanhaa päätä nuorilla hartioilla. Te olette tutkineet Annie'n luonnetta ja te ymmärrätte sen. *Tämä* se on, joka minusta on niin kauniisti tehty!"

Yksin tohtori Strong'inkin levollisissa ja kärsivällisissä kasvoissa ilmestyi mielestäni jonkunlainen vähäinen tuskan tunne näitten kohteliaisuuden lausetten johdosta.

"Sentähden, rakas tohtorini", lausui soturi, useita kertoja ystävällisesti häntä taputellen, "saatte joka hetki ja aika käyttää minua. Tietäkää, että minä olen kokonaan teidän käskettävissänne. Minä olen valmis Annie'n kanssa käymään operoissa, konserteissa, näyttelyissä, kaikkialla; ettekä te koskaan saa huomata, että minä olen väsynyt. Velvollisuus, rakas tohtorini, ennen kaikkia mailmassa".

Hän piti puheensa. Hän oli yksi niistä ihmisistä, jotka sietävät paljon huvia, eikä hän koskaan järkähtänyt kestäväisyydessään tässä suhteen. Hän sai harvoin käsiinsä mitäkään sanomalehteä (hän asettui joka päivä pariiksi tunniksi talon hempeimpään tuoliin lorgnetillaan sitä lukemaan) jotakin havaitsematta, jota Annie, hän oli vakuutettu siitä, tahtoisin nähdä. Turhaan väitti Annie, että hän oli väsynyt semmoisiin asioihin. Hänen äitinsä muistutti aina: "rakas Annie'ni, minä olen varma, että ymmärrät paremmin; ja minun täytyy sanoa sinulle, lapseni, ettet soveliaasti palkitse tohtori Strong'in hyvyttä".

Tämä lausuttiin tavallisesti tohtorin läsnä-ollessa ja näytti minusta olevan Annie'n pääsyy, kun hän luopui vastustamasta, jos hän oli vastustanut. Mutta useimmiten taipui hän heti äitinsä tahtoon ja meni, mihin vanha soturi käski.

Harvoin tapahtui nyt, että Mr. Maldon seurasi heitä. Välisti pyydettiin tätini ja Dora mukaan, ja he vastaanottivat kutsumuksen. Välisti pyydettiin vaan Dora. Semmoinen aika oli ollut, jolloin minä olisin ollut levoton siitä, että hän seurasi heitä; mutta, kun olin ajatellut, mitä tuona iltana tohtorin lukuhuoneessa oli tapahtunut, oli ajatukseni muuttunut. Minä uskoin, että tohtori oli oikeassa, enkä pitänyt mitään pahempaa epäluuloa.

Tätini hivutti välisti nenäänsä, kun hän sattui olemaan yksinään minun kanssani, ja sanoi, ettei hän voinut ymmärtää asiaa; hän soi, että he olisivat onnellisemmat; hän ei luullut, että soturi ystävämme (joksi hän aina nimitti vanhaa soturia) vähintäkään paransi asiaa. Lisäksi sanoi tätini ajattelevansa, "että, jos soturi ystävämme leikkaisi pois perhosensa ja antaisi ne nokikolareille heidän Vapun-päivän juhlaksensa, se näyttäisi vähäiseltä järjen alulta hänessä".

Mutta ennen kaikkia tätini luotti Mr. Dick'iin. Tällä miehellä oli ilmeisesti joku aate päässänsä, sanoi hän; ja jos hän vaan saisi sen saarretuksi johonkin soppeen, joka oli hänen pää-vastuksensa, kunnostaisi hän itseänsä jollakin erinomaisella tavalla.

Tästä ennustuksesta mitään tietämättä piti Mr. Dick yhä aivan samaa asemaa tohtorin ja Mrs. Strong'in suhteen. Hän ei näyttänyt astuvan eteenpäin eikä taaksepäin. Hän näytti, niinkuin joku

rakennus, painuneen alkuperäiseen perustukseensa, ja minun täytyy tunnustaa, että uskoni hänen liikkeelle lähtemisestään ei ollut paljon suurempi, kuin jos hän olisi ollut oikea rakennus.

Mutta eräänä iltana, kun olin ollut naimisissa muutamia kuukausia, pisti Mr. Dick päänsä vierashuoneeseen, jossa yksinani kirjoitin (Dora oli mennyt tätini kanssa juomaan teetä molempien pikku lintujen luo), ja sanoi, omituisella tavalla yskäisten:

"Saisinko hetken aikaa puhua kanssanne, Trotwood, teitä vaivaamatta?"

"Kyllä, Mr. Dick", vastasin minä; "tulkaat sisään!"

"Trotwood", lausui Mr. Dick ja pani sormensa nenälleen kättäni pudistettuaan. "Ennenkuin käyn istumaan, tahtoisin lausua jotakin. Te tunnette tätinne?"

"Vähän", vastasin minä.

"Hän on kaikkein ihmeellisin nainen mailmassa, Sir!"

Tämän ilmoituksen jälkeen, jonka hän laukaisi itsestänsä, niinkuin hän olisi ollut ladattu sillä, istui Mr. Dick alas tavallista suuremmalla vakavuudella ja katseli minua.

"Nyt, poikani", sanoi Mr. Dick, "aion asettaa yhden kysymyksen teille".

"Niin monta, kuin haluttaa", vastasin minä.

"Miksi katsotte minua, Sir?" kysyi Mr. Dick, pannen käsivartensa ristiin.

"Rakkaaksi vanhaksi ystäväksi", sanoin minä.

"Kiitoksia, Trotwood", vastasi Mr. Dick nauraen ja kallistui riemastuneena minua kohden, kättäni pusertaaksensa. "Mutta", vakavaksi jälleen ruveten, "miksi katsotte minua tältä puolelta?" otsaansa koskien.

Minä en tietänyt, kuinka vastata, mutta hän autti minua yhdellä sanalla.

"Heikoksi?" lausui Mr. Dick.

"No", vastasin minä epäileväisesti. "Vähän".

"Aivan oikein!" huudahti Mr. Dick, joka näytti suuresti ihastuneen vastauksestani. "Näettekö, Trotwood, kun ottivat osan huolista, te tiedätte, kenenkä päästä, ja panivat ne, te tiedätte, mihin, niin syntyi" — Mr. Dick pyöritti molempia käsiänsä useita kertoja hyvin nopeasti toinen toisensa ympäri, sovitti ne sitten yhteen ja kieritteli niitä taas ehtimiseen toistensa ympäri, sekaannusta osoittaaksensa. "Niin minun kävi tavalla taikka toisella. Eikö niin?"

Minä nyökkäytin päätäni hänelle, ja hän takaisin minulle.

"Lyhyeltä, poikani", lausui Mr. Dick, hiljentäen ääntänsä kuiskaukseksi, "minä olen vähämielinen".

Minä olisin tahtonut lievittää tätä päätöstä, mutta hän pidätti minua.

"Niin minä olen! Teidän tätinne on väittävinään, etten ole. Hän ei tahdo kuulla siitä; mutta minä olen. Minä tiedän, että olen. Jollei hän olisi ollut minun ystäväni, Sir, olisivat sulkeneet minut viettämään kauheata elämää näinä monena vuonna. Mutta minä aion pitää huolta hänestä! Minä en koskaan kuluta kopioimis-rahojani. Minä kätken ne yhteen laatikkoon. Minä olen tehnyt testamenttini. Minä jätän ne kaikki hänelle. Hän tulee rikkaaksi — ylhäiseksi!"

Mr. Dick otti esiin nenäliinansa ja pyyhki sillä silmiänsä. Hän kääri sen sitten kokoon suurella huolella, likisti sen sileäksi molempien käsiensä välissä, pani sen plakkariinsa ja näytti samalla panevan tätini syrjäpuoleen.

"Te olette nyt lukenut mies, Trotwood", lausui Mr. Dick. "Te olette hyvin lukenut. Te tiedätte, mikä oppinut mies, mikä suuri mies tohtori on. Te tiedätte, mitä kunniaa hän aina on osoittanut minulle. Ei ylpeä viisaudestaan. Nöyrä, nöyrä, alentuvainen yksin Dick raukallekin, joka on vähämielinen eikä tiedä mitään. Minä olen lähettänyt hänen nimensä paperilipulla pitkin nuoraa leijalle, kun se on ollut ilmassa leivosten parissa. Leija on ilolla vastaanottanut sen, Sir, ja taivas on käynyt kirkkaammaksi siitä".

Häntä ilahutti, kun mitä sydämellisimmällä tavalla sanoin, että tohtori ansaitsi meidän parasta ja korkeinta kunnioitustamme.

"Ja hänen ihana vaimonsa on tähti", lausui Mr. Dick. "Loistava tähti. Minä olen nähnyt hänen

loistavan, Sir. Mutta", siirtäen tuoliensa likemmäksi ja laskien toista kättänsä polvelleni — "pilviä, Sir — pilviä".

Minä vastasin siihen tuskaan, jota hänen kasvonsa osoittivat, sillä, että osoitin samanlaista tuskaa omissa kasvoissani ja pudistin päätäni.

"Mimmoisia pilviä?" kysyi Mr. Dick.

Hän katsoi niin tarkasti kasvoihini ja tahtoi niin hartaasti ymmärtää, että minä koetin vastata hänelle pitkäänsä ja vakavasti, niinkuin olisin selittänyt jotakin lapselle.

"Heidän välillään on joku onneton eripuraisuus", vastasin minä. "Joku onneton vieraantumisen syy. Joku salaisuus. Se ehkä riippuu eri-ikäisyydestä. Se on kenties syntynyt melkein tyhjästä".

Mr. Dick, joka merkitsi jokaisen lauseen loppua mieltävällä pään nyykkäyksellä, pysähtyi, kun olin päättänyt, ja istui ajatellen, silmät kääntyneinä kasvoihini ja käsi polvellani.

"Tohtori ei ole suuttunut häneen, Trotwood?" sanoi hän jonkun ajan perästä.

"Ei. Rakastunut häneen".

"Siinä tapauksessa on asia selvä minulle, poikani!" lausui Mr. Dick.

Se äkillinen riemu, jolla hän taputti minua polvelle ja nojauti taaksepäin tuolissansa, kulmakarvat nostettuina niin korkealle ylös, kuin suinkin mahdollista, saatti minut siihen luuloon, että hän oli enemmän järjeltänsä, kuin koskaan. Hän kävi yhtä äkillisesti totiseksi jälleen ja, kallistuen eteenpäin, niinkuin ennen, sanoi — ensiksi kunnioittavaisesti ottaen esiin nenäliinansa, niinkuin se todella olisi edustanut tatiäni:

"Kaikkein ihmeellisin nainen mailmassa, Trotwood. Miks'ei *hän* ole tehnyt mitään, asettaaksensa asioita oikealle kannalle?"

"Liian arka ja vaikea asia sillä tapaa välittää", vastasin minä.

"Lukenut mies", lausui Mr. Dick, koskien minua sormellansa, "miks'ei *hän* ole tehnyt mitään?"

"Samasta syystä", vastasin minä.

"Siinä tapauksessa on asia selvä minulle, poikani!" arveli Mr. Dick. Ja hän nousi seisolle eteeni vielä suuremmalla riemulla, kuin äsken, nyykäyttäen päätänsä ja lyöden useita kertoja rintaansa, siksi kuin olisi luullut, että hän oli melkein nyykäyttänyt ja lyönyt kaiken hengen ruumiistansa.

"Kurja, seka-avoinen toveri, Sir", lausui Mr. Dick, "vähämielinen, heikkopäinen olento — nykyinen puhuttelianne!" lyöden itseänsä jälleen, "ehkä tekee, mitä ihmeelliset ihmiset eivät voi tehdä. Minä aion saattaa heidät yhteen, poikani. Minä aion koettaa. He eivät moiti *minua*. He eivät suutu *minuun*. He eivät huoli siitä, mitä *minä* teen, jos se olisikin väärin. Minä olen vaan Mr. Dick. Ja kuka Dick'istä huoli! Dick ei ole kukaan! Huh!" Hän puhalsi lyhyesti ja halveksien, niinkuin hän olisi puhaltanut pois itsensä.

Hyvä oli, että hän oli päässyt niin pitkälle salaisuudessaan, sillä nyt kuulumme vaunujen, jotka toivat kotiin tätini ja Doran, seisautuvan vähäiselle puutarhan-portille.

"Ei sanaakaan, poikani!" jatkoi hän kuiskauksella; "syyttäkää Dick'iä koko asiasta — vähämielistä — hullua Dick'iä. Minä olen kappaleen aikaa ajatellut, Sir, että saisin selkoa asiasta, ja nyt olen saanut. Sen johdosta, mitä olette sanoneet minulle, olen varma, että olen saanut selkoa. Kaikki hyvin!"

Mr. Dick ei puhunut enään sanaakaan tästä asiasta; mutta seuraavana puolena tuntina hän (tätini suureksi huoleksi) teki itsestänsä täydellisen telegrafin, rikkomatonta vaiti-oloa minuun teroittaaksensa.

Kummastukseksi en pariin, kolmeen viikkoon kuullut sen enempää tästä, vaikka olin kyllä halukas tietämään, kuinka hänen yrityksensä menestyisi; semminkin kuin olin huomannut oudon vilauksen selvää järkeä — minä en sano hyvää sydäntä, sillä sitä hän aina oli osoittanut — siinä johtopäätöksessä, johon hän oli tullut. Viimein rupesin ajattelemaan, että hän häilyväisessä ja vaihtelevassa mielentilassaan oli joko unhottanut aikomuksensa taikka kokonaan siitä luopunut.

Eräänä kauniina iltana, jona Doraa ei haluttanut lähteä ulos, menimme tätini ja minä kävellen tohtorille. Oli syksy, jolloin ei ollut mitään parlamentin-keskusteluita iltailmaa vaivaamassa; ja minä muistan, kuinka lehdet hajahtelivat, niinkuin puutarhamme Blunderstone'ssa, kun poljimme niitä jaloillamme, ja kuinka tuo vanha onnettomuuden tunne näytti liikkuvan ohitse huokailevan tuulen siivillä.

Oli hämärä, kun pääsimme perille. Mrs. Strong tuli juuri ulos puutarhasta, jossa Mr. Dick vielä viipyi, puuhaten veitsellensä ja auttaen puutarhuria, kun tämä teroitti muutamia paaluja. Tohtori puhui jonkun kanssa lukuhuoneessaan; mutta vieraan oli määrä kohta lähteä, sanoi Mrs. Strong ja käski meidän jäädä odottamaan tohtoria. Me menimme vierashuoneeseen hänen kanssansa ja istuimme pimenevän akkunan viereen. Niin vanhojen ystävien ja naapurien, kuin meidän, tullessa, ei pidetty koskaan mitään eri menoja.

Me emme olleet istuneet siellä monta minuttia, kun Mrs. Markleham, joka aina keksi jotakin syytä häärinään, tuli pauhaten sisään, sanomalehti kädessä, ja sanoi hengästyneenä: "hyvä Jumala, Annie, miks'et sanonut minulle, että oli joku lukuhuoneessa!"

"Rakas äitini", vastasi tämä tyvenesti, "mistä saatin arvata, että tahdoitte tietää sitä!"

"Tahdoin tietää!" lausui Mrs. Markleham, vaipuen alas sohvaan. "Minä en ole eläessäni niin hämmästynyt!"

"Oletteko siis olleet lukuhuoneessa, äiti?" kysyi Annie.

"*Olleet* lukuhuoneessa, rakas lapseni!" vastasi hän pontevasti. "Olen kyllä! Minä tapasin sen rakastettavan olennon — jos voisitte mielessäne kuvailla minun tunteitani, Miss Trotwood ja David — juuri kun hän teki testamenttiansa".

Hänen tyttärensä kääntyi äkkiä pois akkunasta.

"Juuri kun hän, rakas Annie'ni", toisti Mrs. Markleham, levittäen sanomalehteä syliinsä niinkuin pöytäliinaa ja taputtaen sitä käsillensä, "kirjoitutti viimeistä tahtoansa ja testamenttiansa. Mikä huolenpito ja hellyys tuon rakkaan tohtorin puolelta! Minun täytyy kertoa teille, kuinka tässä kävi. Minun täytyy todella oikeuden ja kohtuuden vuoksi tuota oivallista miestä kohtaan — sillä oivallinen hän on! — kertoa teille, kuinka tässä kävi. Ehkä tiedätte, Miss Trotwood, ettei tässä talossa koskaan mitään kynttilää sytytetä, ennenkuin silmät suorastaan putoavat ihmisen päästä, kun ponnistaa niitä sanomalehtiä lukiessaan. Ja ettei tässä talossa löydy yhtään tuolia, jossa sopii, niinkuin *minä* sanon sitä, lukea sanomalehteä, paitsi yhtä tuolla lukuhuoneessa. Tämä saatti minut lukuhuoneeseen, jossa näin valkeata. Minä avasin oven. Rakkaan tohtorin seurassa oli kaksi virkamiestä, nähtävästi lakimiehiä, ja he seisivat kaikki kolme pöydän ääressä, rakas tohtori kynä kädessä. 'Tämä ilmoittaa siis suorastansa', lausui tohtori — kuule, Annie kultani, tarkkaan näitä sanoja — 'tämä ilmoittaa siis suorastansa, gentlemanit, minun luottamustani Mrs. Strong'iin ja jättää ehdottomasti hänelle kaikki?' Toinen virkamies vastasi: 'ja jättää ehdottomasti hänelle kaikki'. Johon minä äidin luonnollisilla tunteilla sanoin: 'hyvä Jumala, antakaat anteeksi!' kompastuin kynnykseen ja kiiruhdin pois tuon pikkuisen käytävän kautta ruokakammion ohitse".

Mrs. Strong avasi akkunan ja astui ulos verandalle, jossa hän asettui jonkun pylvään nojalle.

"Mutta eikö se virkistä, Miss Trotwood, eikö virkistä, David", lausui Mrs. Markleham, koneentapaisesti seuraten tytärtänsä silmillään, "kun tapaa tohtori Strong'in ikäisen miehen, jolla on kylläksi mielenlujuutta tämmöiseen toimeen? Se osoittaa vaan, kuinka oikeassa minä olin. Minä sanoin Annie'lle, kun tohtori Strong suureksi kunniakseni kävi luonani ja teki Annie'ta koskevan selityksen ja tarjomuksen, minä sanoin: 'rakas lapseni, minun mielestäni ei tarvitse ollenkaan epäillä, kun puhumme soveliaasta toimeen-tulostasi, että tohtori Strong tekee enemmän, kuin hän sitoutuu tekemään'".

Tässä kello soitti, ja me kuulumme vieraitten jalankopinan, kun he astuivat ulos.

"Kaikki on epäilemättä ohitse", arveli vanha soturi kuunneltuaan; "se rakas olento on allekirjoittanut, sinetillä vahvistanut ja heidän haltuunsa jättänyt asiakirjan, ja hänen mielensä on levollinen. Se saakin syystä olla! Mikä sydän! Annie, rakas lapseni, minä menen lukuhuoneeseen sanomalehtineni, sillä minusta ei ole mitään, jollen saa uutisia kuulla. Miss Trotwood, David, tehkää hyvin ja tulkaat tohtoria katsomaan".

Kun seurasimme Mrs. Markleham'ia lukuhuoneeseen, huomasin, että Mr. Dick seisoj varjopuolella huoneessa ja lasi kokoon veitsensä; ja että tätini pikimmältä kovasti hivutti nenäänsä, niinkuin vähän liennyttääksensä kärsimättömyyttensä soturi ystävämme suhteen; mutta kuka ensin tuli lukuhuoneeseen taikka kuinka Mrs. Markleham silmänräpäyksellä asettui nojatuoliinsa taikka kuinka tätini ja minä jouduimme jäämään vieretysten oven luo (jollei siitä syystä, että tätini silmät olivat nopeammat, kuin minun, ja hän pidätti minua), sen olen unhottanut. Jos olen koskaan sitä tietänytkään. Mutta sen tiedän — että, ennenkuin tohtori näki meidät, me näimme hänen mieltävän pöytänsä ääressä niitten folianttein keskellä, jotka olivat hänen ilonsa, ja levollisesti nojaavan päätään kättänsä vastaan; että samalla silmänräpäyksellä näimme Mrs. Strong'in tulevan sisään vaaleana ja vapisevana; että Mr. Dick käsivarrellansa tuki häntä; että hän pani toisen kätensä tohtorin käsivarrelle, saattaen häntä katsomaan ylös hajamielisellä muodolla; että kun tohtori liikutti päätänsä, hänen vaimonsa laskeusi alas polvilleen

hänen jalkojensa juureen, rukoilevaisesti nosti ylös kätensä ja loi hänen kasvoihinsa sen muistettavan katseen, jota en koskaan ollut unhottanut; että Mrs. Markleham, tämän nähdessään, pudotti sanomalehden ja tuijotti kuin kokkakuvaa, joka on aiottu Hämmästys-nimiseen laivaan.

Tohtorin lempeä käytös ja kummastus, se arvokkaisuus, joka ilmestyi hänen vaimonsa rukoilevassa asemassa, Mr. Dick'in ystävällinen huolenpito ja se vakavuus, jolla tätini itsekseen sanoi: "*tuoko* mies hullu!" (riemullisesti viitaten siihen kurjuuteen, josta hän oli pelastanut hänet), sen näen ja kuulen pikemmin, kuin muistan nyt, kun siitä kirjoitan.

"Tohtori!" lausui Mr. Dick. "Mikä ei ole laidallansa? Katsokaat tänne!"

"Annie!" huudahti tohtori. "Ei jalkaini juuressa, armaani!"

"Kyllä!" vastasi hän. "Minä pyydän ja rukoilen, ettei kukaan lähde huoneesta! Oi, puoliso ja isä, keskeytä tämä pitkä äänettömyys. Oppikaamme molemmat, mikä se on, joka on tunkenut väliimme!"

Mrs. Markleham, joka tällä välin oli saanut puhekykynsä jälleen ja näytti paisuvan perhe-ylpeydestä ja äidillisestä harmista, huudahti nyt: "nouse heti ylös, Annie, äläkä häväise jokaista omaistasi, kun tuolla tapaa alennat itsesi, jollet tahdo nähdä, että paikalla kadotan järkeni!"

"Äiti!" vastasi Annie, "älkäätkä tuhlatko mitään sanoja minun tähteni, sillä minä vetoon puolisooni ettekä tekään ole mitään täällä".

"En mitään!" huudahti Mrs. Markleham. "Minä en mitään! Lapsi on mennyt mieleltänsä. Tuokaat minulle lasillinen vettä!"

Minun huomioni oli niin kiintynyt tohtoriin ja hänen vaimoonsa, etten pitänyt lukua tästä pyynnöstä; eikä se vaikuttanut keneenkään muuhunkaan, niin että Mrs. Markleham sai mieltänsä myöden läähöttää, tuijottaa ja viuhkoittaa itseänsä.

"Annie!" lausui tohtori, hellästi sulkien häntä syliinsä. "Armaani! Jos ajan kuluessa joku välttämätön muutos on syntynyt avio-elämässämme, ei sinua saa siitä syyttää. Vika on minun, ja ainoastaan minun. Rakkaudessani, ihmettelemisessäni ja kunnioituksessani ei ole mitään muutosta. Minä tahdon tehdä sinut onnelliseksi. Minä rakastan ja kunnioitan sinua vilpittömästi. Nouse, Annie, minä pyydän!"

Mutta hän ei nousnut. Tohtoria vähän aikaa katseltuaan vaipui hän alas vielä likemmäksi häntä, pani käsivartensa hänen polvensa poikki ja, nojaten päätänsä siihen, sanoi:

"Jos minulla on joku ystävä täällä, joka voi puhua sanan minun taikka puolisoni hyväksi tässä asiassa; jos minulla on joku ystävä täällä, joka voi ääneksi saattaa sen luulon, jonka sydämeni välisti on kuiskannut minulle; jos minulla on joku ystävä täällä, joka kunnioittaa puolisoani taikka joskus on huolinut minusta, ja jolla on jotakin tiedossansa, olipa mitä tahansa, joka voi sovittaa meidän väliämme, rukoilen tätä ystävää puhumaan!"

Syntyi syvä äänettömyys. Muutamien minutien tuskallisen epäilyksen jälkeen minä katkaisin sen.

"Mrs. Strong", sanoin minä, "minulla on jotakin tiedossani, jota tohtori Strong vakaasti on pyytänyt minut salaamaan ja jota olen salannut tähän iltaan saakka. Mutta minä luulen, että se aika on tullut, jolloin sen pidempi salaaminen olisi väärää uskollisuutta ja arkuutta, ja teidän vetoomiseen vapauttaa minut lupauksestani".

Mrs. Strong käänsi hetkeksi kasvonsa minua kohden, ja minä tiesin, että olin oikeassa. Minä en olisi voinut vastustaa näitten kasvojen pyyntöä, vaikka se vakuutus, jonka ne antoivat minulle, ei olisi ollutkaan niin todistavainen.

"Tuleva rauhamme", lausui Mrs. Strong, "ehkä on teidän käsissänne. Minä luotan täydellisesti siihen, ettette peitä mitään. Minä tiedän edeltäpäin, ettei mikään, jota te taikka kukaan muu voi kertoa minulle, aseta puolisoni jaloa sydäntä mihinkään muuhun valoon, kuin yhteen. Vaikka se kuinka näyttäisi loukkaavan minua, älkäätkä huoliko siitä. Minä vastaan itse puolestani hänen edessänsä ja Jumalan edessä jällestäpäin".

Näin totisesti pyydettyä en kääntynyt tohtorin puoleen, häneltä lupaa saadakseni, vaan, ilman milläkään muulla tavalla totuudesta poikkeamatta, kuin niin, että vähän lievitin Uriah Heep'in raakaa puhetta, kerroin suoraan, mitä tuona iltana samassa huoneessa oli tapahtunut. Mahdoton on kuvata Mrs. Markleham'in tuijottelevia katseita kertomukseni aikana ja niitä kirkahuksia, joilla hän tuon tuostakin sitä keskeytti.

Kun olin päättänyt, pysyi Annie muutamia minuteja äänettömänä, pää alas painettuna, niinkuin olen kertonut. Sitten hän tarttui tohtorin käteen (tämä istui samassa asemassa, kuin meidän sisään

tullessamme), likisti sitä rintaansa vastaan ja suuteli sitä. Mr. Dick nosti hänet lempeästi ylös; ja Mrs. Strong seisoj, puhetta aloittaessaan, häneen nojaten ja katsoen alas tohtorin puoleen — josta hän ei ensinkään kääntänyt pois silmiänsä.

"Kaikki, mitä ikinä on ollut ajatuksissani, siitä kuin menin naimisiin", lausui hän matalalla, nöyrällä, hellällä äänellä, "tahdon ilmoittaa sinulle. Kun olen saanut tietää, mitä nyt tiedän, en voisi elää ja pitää jotakin takanani".

"Ei, Annie", lausui tohtori lempeästi, "minä en ole koskaan epäillyt sinua, lapseni. Se ei ole ensinkään tarpeellista; se ei ole tosiaan ollenkaan tarpeellista, ystäväni".

"Se on hyvin tarpeellista", vastasi Mrs. Strong samalla tavalla, "että avaan koko sydämeni itse jalomielisyyden ja totuuden esikuvalle, jota vuodesta vuoteen ja päivästä päivään olen rakastanut ja kunnioittanut yhä enemmän, niinkuin Jumala tietää!"

"Totta puhuen", keskeytti Mrs. Markleham, "jos minulla on mitään älyä" —.

("Jota teillä ei ole, te rauhan-häiritsiä", lausui tätini suuttuneella kuiskauksella.)

— "täytyy minun saada muistuttaa, ettei liene tarpeellista ryhtyä näihin syrjä-asioihin".

"Tästä ei kukaan, paitsi puolisoni, voi päättää, äiti", sanoi Annie, silmiänsä tohtorin kasvoista siirtämättä, "ja hän on minua kuunteleva. Jos sanon jotakin, joka tuskastuttaa teitä, äiti, antakaat anteeksi minulle. Minä olen itse ensin kärsinyt tuskaa, usein ja kauan".

"Voi ijankaikkinen!" huohotti Mrs. Markleham.

"Kun olin ihan nuori", lausui Annie, "lapsi vaan, yhdistyivät ensimmäiset tiedon aiheeni eräesen kärsivälliseen ystävään ja opettajaan — isä vainajani ystävään — joka aina oli rakas minulle. Siitä, mitä tiedän, en voi muistaa mitään, häntä muistamatta. Hän sydämeeni laski sen ensimmäiset aarteet ja painoi luonteensa niihin kaikkiin. En olisi, luullakseni, koskaan hyötynyt niistä niin paljon, kuin olen, jos olisin saanut ne jonkun muun kädestä".

"Tekee äitinsä ihan mitättömäksi!" huudahti Mrs. Markleham.

"Ei niin, äiti", lausui Annie; "mutta minä teen puolisoni siksi, mikä hän oli. Minun täytyy tehdä se. Kun kasvoin suuremmaksi, oli hänellä vielä sama sija. Minä olin ylpeä hänen osan-otostaan, syvästi, hartaasti, kiitollisesti liittynyt häneen. Minä katsoin ylös häneen, tuskin voin kuvata, millä tavalla — niinkuin isään, niinkuin johdattajaan, niinkuin semmoiseen, jonka kiitos oli peräti toista laatua, kuin kenenkään muun, niinkuin semmoiseen, johon olisin voinut luottaa ja turvata, jos olisin epäillyt koko mailmaa. Te tiedätte, äiti, kuinka nuori ja kokematon minä olin, kun yhtäkkiä esittelitte häntä kosijakseni".

"Sitä asiaa olen vähintäänkin viisikymmentä kertaa jutellut jokaiselle täällä!" sanoi Mrs. Markleham.

("Pitäkää siis Jumalan nimessä suunne kiinni ja älkää puhuko siitä enää!" mutisi tätini).

"Se oli niin suuri muutos; se oli minusta ensiksi niin suuri kato", lausui Annie, jatkaen samalla katsannolla ja äänellä, "että olin levoton ja huolestunut. Minä olin vaan nuori tyttö; ja kun niin suuri muutos tuli siinä asemassa, jossa olin niin kauan katsonut ylös hänen puoleensa, luulen, että minua suretti. Mutta ei mikään olisi voinut muuttaa häntä jälleen siksi, mikä hän ennen oli ollut minun silmissäni; ja minä olin ylpeä, että hän katsoi minua itsensä arvoiseksi, ja niin me rupesimme avioliittoon".

"St. Alphage'ssa Canterbury'ssä", muistutti Mrs. Markleham.

("Hiiteen tuo nainen!" lausui tätini, "hän ei saa suutansa tukituksi!")

"Minä en koskaan ajatellut", jatkoi Annie, heleämpi puna poskissansa, "mitään maallista etua, jonka puolisoni voisi tuottaa minulle. Nuori sydämeni ei kunnioituksessaan suvainnut minkäänlaisia semmoisia viheliäisiä mietteitä".

Äiti, antakaat minulle anteeksi, kun sanon, että *te* se olitte, joka ensiksi esittelitte minulle sitä ajatusta, että joku voisi loukata minua ja häntä semmoisella julmalla luulolla".

"Minä!" huudahti Mrs. Markleham.

("Niin! Te, juuri te!" muistutti tätini, "ettekä saa sitä pois viuhkoitetuksi, soturi ystäväni!")

"Se oli ensimmäinen onnettomuus uudessa elämässäni", lausui Annie. "Se oli ensimmäinen syy jokaiseen

onnettomaan hetkeen, jonka olen nähnyt. Näitä hetkiä on viime aikoina ollut enemmän, kuin mitä olen voinut lukea; mutta ei — jalo puolisoni — ei siitä syystä, kuin sinä luulet; sillä minun sydämessäni ei löydy yhtäkään ajatusta, yhtäkään muistoa eikä toivoa, jota mikään voima saattaisi sinusta eroittaa!"

Mrs. Strong nosti ylös silmänsä, pani kätensä ristiin ja näytti mielestäni niin ihanalta ja totiselta, kuin enkeli. Tästä alkaen katseli tohtori vaimoansa yhtä vakaasti, kuin tämä häntä.

"Äitiäni ei saa syyttää siitä", jatkoi hän, "että hän koskaan on vaivannut sinua itseänsä varten, ja hänen aikomuksensa ovat epäilemättä olleet moitteettomat — mutta kun näin, kuinka monta kohtuutonta vaatimusta asetettiin sinun suhteesi minun nimessäni; kuinka koetettiin hyötyä sinusta minun nimessäni; kuinka jalomielinen sinä olit ja kuinka Mr. Wickfield, joka piti tarkkaa huolta hyvästäsi, paheksi sitä; silloin kohtasi minua, niinkuin ansaitsematon häväistys, johon pakoitin sinua ottamaan osaa, ensi kerran se tunto, että kurjasti epäiltiin, että hellyyteni oli ostettu ja myyty sinulle. Minä en voi kertoa sinulle, miltä tuntui — äitini ei saata ajatella, miltä tuntui — kun tämä pelko ja huoli aina oli mielessäni, vaan minä kuitenkin omassa sydämessäni tiesin, että hääpäiväni saatti elämäni rakkauden ja kunnian korkeimmilleen!"

"Siinä nähdään, mitä kiitosta saa", huudahti Mrs. Markleham itkien, "kun pitää huolta omaisistaan! Minä soisin, että olisin Turkkilainen!"

("Sitä minäkin kaikesta sydämestäni soisin — ja että olisitte omassa maassanne taas!" lausui tätini.)

"Siihen aikaan äitini niin hartaasti ajatteli serkkuni Maldon'in asiaa. Minä olin rakastanut häntä", hän puhui hiljaa, mutta epäroimättä, "hyvin paljon. Me olimme lapsina olleet sulho ja morsian. Jolleivät asianhaarat olisi muuttuneet toisenlaisiksi, olisin ehkä tullut siihen luuloon, että todella rakastin häntä, olisin kenties mennyt naimisiin hänen kanssaan ja joutunut peräti onnettomaksi. Avioliitossa ei ole mitään pahempaa erilaisuutta, kuin erilaisuus mieli-alassa ja taipumuksissa".

Vaikka tarkasti kuuntelin, mitä seurasi, mietin näitä sanoja, niinkuin niillä olisi ollut joku erinäinen arvo ja ne semmoisella kummallisella tavalla, jota en voinut käsittää, sopineet minun oloihini. "Avioliitossa ei ole mitään pahempaa erilaisuutta, kuin erilaisuus mieli-alassa ja taipumuksissa" — "ei mitään pahempaa erilaisuutta, kuin erilaisuus mieli-alassa ja taipumuksissa".

"Meillä ei ole mitään yhteistä", lausui Annie. "Sen olen jo kauan aikaa sitten nähnyt. Jollen olisi puolisoni kiitollinen mistään muusta sen sijaan, että olen kiitollinen niin monesta asiasta, olisin hänelle kiitollinen siitä, että hän pelasti minut harjaantumattoman sydämeni ensimmäisestä väärästä taipumuksesta".

Mrs. Strong seiso i aivan liikahtamatta tohtorin edessä ja puhui semmoisella vakavuudella, joka väräytti sydäntäni. Kuitenkin oli hänen äänensä yhtä tyven, kuin ennen.

"Kun hän odotti saadaksensa nauttia sitä anteliaisuutta, jota niin alttiisti tuhlatiin minun tähteni, ja kun minua suretti se kaupan-alainen tila, jota olin määrätty kantamaan, olisi mielestäni hänen paremmin sopinut itse raivata tietä itsellensä. Minä ajattelin, että minä hänen sijassaan olisin koettanut tehdä sitä, maksoi se kuinka paljon vaivaa tahansa. Mutta minä en luullut sen pahempaa hänestä, ennenkuin sinä iltana, jona hän lähti Indiaan. Sinä iltana minä havaitsin, että hänellä oli petollinen ja kiittämätön sydän. Minä näin silloin kaksinkertaisen merkityksen Mr. Wickfield'in tutkivissa katseissa. Minä havaitsin ensimmäisen kerran sen pimeän epäluulon, joka synkistyi elämäni".

"Epäluulo, Annie!" sanoi tohtori. "Ei, ei, ei!"

"Sinun sydämessäsi ei ollut mitään semmoista, sen tiedän, puolisoni!" vastasi hän. "Ja kun sinä iltana tulin luoksesi purkamaan koko häpeän ja surun taakkaani ja tiesin, että minun tuli kertoa, että sinun kattosi alla yksi minun sukulaistani, jolle sinä rakkaudesta minuun olit tehnyt hyvää, oli minulle puhunut sanoja, joita ei milloinkaan olisi sopinut laskea, vaikka olisin ollutkin semmoinen heikko ja altis raukka, joksi hän luuli minua — kammosi mieleni sitä häpeää, jota jo yksistään tunnustus tuottaisi. Kertomus kuoli huulillani eikä se siitä hetkestä saakka tähän asti ole päässyt niitten yli".

Lyhyellä voihkinalla painui Mrs. Markleham taaksepäin nojatuolissaan ja kätkeytyi viuhkansa taa, niinkuin hän ei koskaan enään aikois tulla esiin.

"Siitä ajasta lähtien minä en koskaan, paitsi sinun läsnä-ollessasi, ole vaihtanut sanaakaan hänen kanssansa, ja silloinkin vaan, kun se on ollut tarpeellista tämän selityksen karttamiseksi. Vuosia on kulunut siitä, kuin hän minulta kuuli, mimmoinen hänen asemansa täällä oli. Ne hyvät työt, joita sinä salaisesti olet tehnyt, häntä eteenpäin auttaaksesi, ja sitten ilmoittanut minulle, iloisesti kummastuttaaksesi ja huvittaaksesi minua, ovat vaan, usko sanojani, lisänneet onnettomuuttani ja tehneet salaisuuteni raskaammaksi".

Vaikka tohtori kaikin tavoin koetti estää sitä, vaipui Mrs. Strong hiljaa hänen jalkainsa juureen ja sanoi, katsoen, kyöneleet silmissä, ylös hänen kasvoihinsa:

"Älä puhu minulle vielä! Anna minun sanoa vähäisen lisäksi. Olipa oikein taikka väärin, jos täytyisi tehdä se uudestaan, luulen, että tekisin aivan samalla tavalla. Sinun on mahdoton ajatella, miltä tuntui, kun olin niin liittynyt sinuun noitten vanhojen muistojen kautta ja havaitsin, että joku julkeni olla kylläksi kova luulemaan, että sydämeni oli myyty, vieläpä lisäksi havaitsin, että kaikki, mitä ympärilläni oli, näytti vahvistavan semmoista luuloa. Minä olin hyvin nuori eikä minulla ollut mitään neuvonantajaa. Kaikissa asioissa, jotka koskivat sinuun, oli suuri juopa äitini ja minun välilläni. Jos peräydyin omaan itseeni ja salasin sitä häväistystä, jota olin kärsinyt, tapahtui se sentähden, että minä niin suuresti kunnioitin sinua ja niin hartaasti tahdoin, että sinäkin kunnioittaisit minua!"

"Annie, sinä puhdas sydämeni!" lausui tohtori, "sinä kallis tyttöni!"

"Vähäisen lisäksi! muutamia sanoja vaan! Minä ajattelin usein, että löytyi niin monta, joitten kanssa olisit voinut mennä naimisiin, jotka eivät olisi tuottaneet semmoista vaivaa ja huolta sinulle, ja jotka olisivat tehneet kotisi soveliaammaksi kodiksi. Minä varoin, että olisi ollut parempi, jos olisin pysynyt sinun oppilaisenasasi ja melkein lapsenasasi. Minä varoin, etten ollut mahdollinen sinun opillesi ja viisaudellesi. Jos sillä kertaa, kuin olin tuota tunnustusta lausumallani, kaikki nämät saivat minut peräytymään omaan itseeni (niinkuin ne todella saivat), se oli yhä sentähden, että kunnioitin sinua niin suuresti ja toivoin, että sinä jonakin päivänä kunnioittaisit minua".

"Se päivä on paistanut koko tämän pitkän ajan, Annie", sanoi tohtori, "eikä sitä voi seurata, kuin yksi pitkä yö, armaani".

"Vielä sananen! Minun oli sitten aikomus — vakava, luja aikomus — kantaa koko tuo rasittava tieto sen miehen huonoudesta, jolle sinä olit ollut niin hyvä. Ja nyt yksi viimeinen sana, rakkain ja paras ystäväni! Syy siihen nykyiseen muutokseen sinussa, jonka olen niin suurella tuskalla ja surulla havainnut ja jota välisti olen selitellyt vanhan pelkoni mukaan — välisti häilyvien arveluitten mukaan, jotka olivat totuutta likempänä — on tullut ilmi tänä iltana; ja sattumuksen kautta olen myöskin tänä iltana saanut tietää, kuinka sinä kokonaan ja jalosti luotit minuun myöskin tässä epä-ymmärryksessä. Minä en toivo, että mikään rakkaus ja velvollisuus, jota voin palkinnoksi osoittaa, koskaan saattaa minua ansaitsemaan sinun arvaamattoman kallista luottamustasi; mutta vasta saadun tietoni johdosta voin minä nostaa silmäni näitten kalliitten kasvojen puoleen, joita kunnioitan, niinkuin isän, rakastan, niinkuin puolison, ja jotka lapsuudessani olivat pyhät minulle, niinkuin ystäväni, ja juhmallisesti vakuuttaa, etten ole vähimmässäkään ajatuksessani tehnyt mitään vääryyttä sinulle enkä koskaan horjunut siinä rakkaudessa ja uskollisuudessa, jota minun tulee sinulle osoittaa!"

Hän kiersi käsivartensa tohtorin kaulan ympäri ja tohtori kallisti päätänsä hänen puoleensa, sekoittaen harmaita hiuksiansa hänen tumman-ruskeihin palmikkoihinsa.

"Oi, anna minun lähestyä sydäntäsi, puolisoni! Älä koskaan sysää minua pois! Älä ajattele äläkä puhu erilaisuudestamme, sillä semmoista ei löydy, paitsi kaikessa minun moninaisessa vaillinaisuudessani. Joka seuraava vuosi olen yhä paremmin tietänyt tämän ja yhä enemmän kunnioittanut sinua. Oi, suo minulle sija likellä sydäntäsi, puolisoni, sillä rakkauteni oli kalliolle perustettu ja se on pysyväinen!"

Sen äänettömyyden aikana, joka nyt alkoi, astui tätini vakavasti ja ollenkaan hätimättä Mr. Dick'in luo, syleili häntä ja antoi hänelle aika suudelman. Ja Mr. Dick'in arvoa varten oli oikein onni, että tätini teki niin; sillä minä olen varma, että näin, kuinka hän tällä hetkellä hankki seisomaan yhdellä jalalla soveliaaksi ilonsa ilmoitukseksi.

"Te olette merkillinen mies, Dick!" lausui tätini ehdottoman hyväksymisen muodolla; "älkäätkä koskaan olko olevinanne mitään muuta, sillä minä tiedän asian paremmin!"

Näin sanoen tätini nykäisi Mr. Dick'ia takin-hiasta ja nyykäytti minulle; ja me hiivimme kaikki kolme hiljaisesti ulos huoneesta ja lähdimme pois.

"Masensi tämä sentään soturi-ystäväämme", lausui tätini kotimatalla. "Minä nukkuisin paremmin tämän vuoksi, jollei olisikaan mitään muuta, josta sopisi iloita!"

"Hän oli kokonaan kukistunut, pelkään minä", sanoi Mr. Dick sääliväisesti.

"Kuinka! Oletteko koskaan nähneet krokotiilin kukistuvan?" kysyi tätini.

"Minä en, luullakseni, koskaan ole nähnyt mitään krokotiilia", vastasi Mr. Dick suopeasti.

"Ei olisi syntynyt mitään selkkauksia, jollei tuo vanha peto olisi ollut", lausui tätini ankarasti. "Olisi

erittäin suotavaa, että muutamat äidit jättäisivät tyttärensä rauhaan naimisen jälkeen eivätkä olisi niin kauhean hellät. He näyttävät ajattelevan, että ainoa palkinto, jonka voi antaa heille siitä, että ovat saattaneet onnettoman tyttölapsen mailmaan — siunatkoon sieluani, niinkuin tämä olisi pyytänyt taikka tahtonut päästä mailmaan! — on täysi vapaus vaivata hänet pois siitä jälleen. Mutta mitä sinä ajattelet, Trot?"

Minä ajattelin kaikkia, mitä oli lausuttu. Mielessäni pysyi vielä muutamia lauseita, joita oli laskettu. "Avioliitossa ei ole mitään pahempaa erilaisuutta, kuin erilaisuus mieli-alassa ja taipumuksissa". "Harjaantumattoman sydämen ensimmäinen, väärä taipumus". "Rakkauteni oli kalliolle perustettu". Mutta me olimme nyt kotona; tallatut lehdet makasivat jalkojemme alla, ja syksyinen tuuli puhalsi.

VIIDESTOISTA LUKU.

Uutisia.

Jos saan luottaa vaillinaiseen ajan-muistiini, lienen ollut naimisissa vuoden taikka niillä vaiheilla, kun eräänä iltana yksinäiseltä kävelyiltä palatessani ja sitä kirjaa ajatellessani, jota silloin kirjoitin — sillä menestykseni oli vakaasti enentynyt, koska olin kovasti ahkera, ja minä puuhasin siihen aikaan ensimmäistä romaniani — astuin Mrs. Steerforth'in kartanon ohitse. Minä olin usein kulkenut sen sivutse ennen, kun asuin sen likiseuduilla, vaikei koskaan, kun minun vaan sopi valita joku muu tie. Kuitenkin sattui välisti, ettei ollut juuri helppo löytää toista tietä, suurta kiertoa tekemättä; ja sillä tapaa olin ylimalkain sangen usein käynyt tätä tietä.

Minä en ollut koskaan muuta kuin katsahtanut kartanoon, kun joudutin askeliani sen ohitse. Se oli alinomaa ollut kolkko ja autio. Ei mikään sen parhaista huoneista ollut tien puolella; ja kapeat, jykeä-puitteiset, vanhan-aikaiset akkunat, jotka eivät koskaan missään tilaisuudessa olleet iloiset, näyttivät kovin surullisilta, kun olivat tivelysti suljetut ja kartiinit aina alas lasketut. Vähäisen, kivitetyyn pihan poikki johdatti katettu tie sisäänpääsy-portille, jota ei koskaan käytetty; ja siellä oli kaikista muista eriävä porrasakkuna, ainoa akkuna, jota ei mikään kartiini varjostanut, mutta joka kuitenkin näytti yhtä joutilaalta ja tyhjältä, kuin muutkin. Minä en muista koskaan nähneeni mitään valkeata koko talossa. Jos olisin ollut satunnainen ohitse-kulkia, olisin arvattavasti luullut, että joku lapseton henkilö makasi kuolleena siellä. Jos onneksi en olisi tietänyt mitään tästä paikasta, mutta usein nähnyt sen tässä muuttumattomassa tilassa, olisin kai huvitellut mielikuvitustani kaikenlaisilla älykkäillä mietteillä.

Niinkuin laita nyt oli, ajattelin tätä asuntoa niin vähän, kuin mahdollista. Mutta sieluni ei voinut mennä sen ohitse ja jättää sitä, niinkuin ruumiini; ja se synnytti tavallisesti pitkän sarjan ajatuksia. Kun se mainittuna iltana astui eteeni, samalla haavaa tuoden esiin lapsuuden muistoja ja myöhempiä mielenkuvituksia, puoleksi muodostuneitten toivojen haamuja, hämärästi nähtyjen ja yhtä hämärästi ymmärrettyjen harhaluulojen liehuvia varjoja, yhteen sekaantunutta todellisuutta ja haaveellisuutta, joka syntyi siitä työstä, jossa ajatukseni olivat puuhanneet, herätti se tavallista enemmän mietteitä minussa. Minä vaivuin, eteenpäin astuessani, syviin ajatuksiin, kun joku ääni vieressäni sai minut säpsähtämään.

Se oli lisäksi naisen ääni. Ei kestänyt kauan, ennenkuin muistin Mrs. Steerforth'in nuoren kamarineitsyen, jolla ennen oli ollut siniset nauhat lakissaan. Hän oli luultavasti talon muuttunutta luontoa noudattaaksensa ottanut ne pois ja niitten sijaan pannut vaan pari toivotonta, siivon ruskeata nauha-ruusua.

"Ettekö tahtoisit tehdä hyvin, Sir, ja astua sisään puhumaan Miss Dartle'n kanssa?"

"Onko Miss Dartle lähettänyt teidät noutamaan minua?" kysyin minä.

"Ei tänä iltana, Sir, mutta se ei tee mitään. Miss Dartle näki teidän kulkevan ohitse pari kolme iltan sitten; ja sen vuoksi täytyi minun istua portaissa neulomuksineni, että käskisin teidän tulla sisään puhumaan hänen kanssaan, kun jälleen astuisitte ohitse".

Minä käännyin ja kysyin johdattajaltani, kuinka Mrs. Steerforth jaksoi. Hän sanoi, että hänen emäntänsä oli vaan huono ja pysyi enimmäiten omassa huoneessansa.

Kun saavuimme taloon, saatettiin minä Miss Dartle'n luo puutarhaan ja jäin itse ilmoittamaan läsnä-

oloani hänelle. Hän istui jollakin penkillä sen pengermän toisessa päässä, josta näki suuren kaupungin. Oli kolkko ilta, taivas näytti vaalean-harmaalta, ja kun näin ilman-rannan synkistyvän kaukaisuudessa, josta siellä täällä joku korkeampi esine kohosi himmeässä valossa, tuntui minusta, kuin nämät kaikki olisivat hyvin sopineet yhteen muistoni kanssa tästä kiihkeästä naisesta.

Hän näki minut, kun astuin eteenpäin, ja nousi hetkeksi, vastaan-ottamaan minua. Hän oli mielestäni nyt vielä vaaleampi ja laihempi, kuin milloin viimein näin hänet; hänen leimuavat silmänsä olivat vielä kirkkaammat ja arpi selvempi.

Meidän yhtymisemme ei ollut sydämellinen. Me olimme eronneet vihoissa, kun viimein kohtasimme toisemme, ja hänen kasvonsa osoittivat halveksimista, jota hän ei huolinut salata.

"Minulle ilmoitettiin, että tahdotte puhua kanssani, Miss Dartle", lausuin minä, seisoen likellä häntä, käsi penkin selkä-nojalla ja sitä liikennettä noudattamatta, jolla hän käski minua istumaan.

"Jos suvaitsette", sanoi hän. "Onko tuota tyttöä löydetty?"

"Ei".

"Vaan kuitenkin on hän karannut matkoihinsa!"

Sillä välin kuin hän katseli minua, näin hänen ohueitten huultensa liikkuvan, niinkuin ne olisivat tahtoneet syytää soimauksia tyttöä vastaan.

"Karannut matkoihinsa?" toistin minä.

"Niin! Hänen luotansa", sanoi Miss Dartle naurulla. "Jollei tyttöä ole löydetty, ehkä häntä ei koskaan löydetä. Hän on kenties kuollut!"

Niin ylpeilevää julmuutta, kuin sen, jolla hän kohtasi minun katsettani, en ole koskaan nähnyt kenenkään kasvoissa.

"Se toivo, että hän on kuollut", lausuin minä, "lienee paras toivo, mitä mikään hänen sukupuolensa jäsen voisi pitää hänen suhteensa. Minua ilahuttaa, että aika on lepyttänyt teitä niin paljon, Miss Dartle".

Hän ei suvainnut vastata mitään, vaan, kääntyen minun puoleeni toisella ylenkatseellisella naurulla, sanoi:

"Tämän oivallisen ja kovasti loukatun nuoren lady'n ystävät ovat teidän ystävänne. Te olette heidän ritarinsa ja puollustatte heidän oikeuksiansa. Tahdotteko tietää, mitä hänestä tiedetään?"

"Tahdon", vastasin minä.

Hän nousi paha-enteisellä hymyllä, astui muutamia askelia erästä rautatammi-aitaa kohden, joka oli likellä ja eroitti nurmikon kryptimaasta, ja lausui, ääntänsä koroittaen: "tulkaat tänne!" — niinkuin hän olisi huutanut saastaista eläintä.

"Tietysti ette tässä paikassa rupee mihinkään ritariuden taikka kostonhimon osoituksiin, Mr. Copperfield?" sanoi hän, katsoen olkapäänsä yli minun puoleeni samalla kasvojen muodolla.

Minä notkistin päätäni, käsittämättä, mitä hän tarkoitti; ja hän sanoi taas: "tulkaat tänne!" ja palasi arvokkaan Mr. Littimer'in kanssa, joka vähentymättömällä arvokkaisuudella kumarsi minua ja asettui Miss Dartle'n taa. Se häijynilkisen sulon ja voitonriemun muoto, jossa, kumma kyllä, kuitenkin ilmestyi jotakin naisellista ja viehättävää ja jolla hän nojauti taaksepäin penkillään meidän välillämme ja katseli minua, olisi sopinut jollekulle sadun julmalle prinsessalle.

"No", sanoi Miss Dartle käskäväisesti, häntä katselematta ja kosketellen vanhaa arpea, kun se värähteli, ehkä tällä kertaa enemmän mielihyvystä, kuin tuskasta. "Kertokaat Mr. Copperfieldille tuosta paosta".

"Mr. James ja minä, Ma'am —".

"Älkää puhutelko minua!" keskeytti Miss Dartle, otsaansa rypistäen.

"Mr. James ja minä, Sir" —.

"Eikä minuakaan, jos suvaitsette", lausuin minä.

Vähintäkään hämmentymättä osoitti Mr. Littimer vähäisellä kumarruksella, että kaikki, mikä oli mieluisaa meille, oli hänellekin mieluisaa, ja alkoi taas:

"Mr. James ja minä olemme olleet ulkomailla tuon nuoren naisen kanssa siitä saakka kuin hän jätti Yarmouth'in Mr. James'in turvissa. Me olemme käyneet monessa paikassa ja nähneet koko joukon vieraita maita. Me olemme olleet Franskassa, Schweitzissä, Italiassa, lyhyeltä melkein kaikkialla".

Hän katseli penkin selkä-nojaa, niinkuin hän olisi puhutellut sitä, ja liikutti hiljaa sormiansa sen päällä, niinkuin hän olisi näpäyttänyt mykän pianon kieliä.

"Mr. James mieltäni tavattomasti tähän nuoreen naiseen ja oli jonkun aikaa vakavampi, kuin olen nähnyt hänen olleen siitä saakka, kuin rupesin hänen palvelukseensa. Nuori nainen oli hyvin oppivainen ja puhui pian vieraita kieliä; eikä kukaan olisi tuntenut häntä entiseksi maatyöksi. Minä huomasin, että häntä paljon ihmeteltiin, mihin hyvänsä hän tuli".

Miss Dartle pani kätensä kupeesen. Minä näin, että Mr. Littimer salaa katseli häntä ja hymyili hiukan itseksensä.

"Niin, nuorta naista ihmeteltiin todella paljon. Milloin puvun tähden, milloin ilman ja auringon tähden, milloin sen vuoksi, että pidettiin niin suurta menoa hänen tähtensä, milloin mistäkin syystä synnyttivät hänen ansionsa yleistä huomiota".

Hän pysähtyi tuokioksi. Miss Dartle'n silmät liikkuvat levottomasti kaukaisen näky-alan ylitse ja hän puri alihuultansa, hillitäkseen vireätä suutansa.

Mr. Littimer nosti nyt kätensä pois penkiltä, laski toisen niistä toiseen ja asettui yhdelle jalalle, pitkittäen, silmät alaspäin luotuina ja arvokas pää hiukan ojennettuna eteenpäin ja vähän kallelleen käännettynä:

"Tällä tapaa nuori nainen jatkoi kappaleen aikaa, toisinaan ollen alakuloisena, siksi kuin hän alakuloisuudellaan ja tämätapaisella mieli-alalla, luullakseni, alkoi väsyttää Mr. James'ia; eikä asiat olleet enää niin hyvin päin. Mr. James muuttui jälleen levottomaksi. Mitä levottomammaksi hän tuli, sitä pahemmaksi nuori nainen kävi; ja minun täytyy myöntää, että minulla tosiaan oli sangen paljon vastusta heistä. Kuitenkin asiat paikattiin täällä ja parannettiin siellä useita kertoja perästyksin; ja sitä kesti kauemman aikaa, kuin kukaan olisi voinut odottaa".

Miss Dartle peräytti silmänsä kaukaisuudesta ja katseli minua taas entisellä muodollansa. Selvittäen kurkkuansa kätensä takana arvokkaalla, lyhyellä yskäyksellä, vaihetti Mr. Littimer jalkaa ja jatkoi:

"Lopulta, kun monta sanaa ja soimausta ylipäänsä oli lausuttu, lähti Mr. James eräänä aamuna Neapelin seudulta, jossa meillä oli villa (koska nuori nainen oli erittäin ihastunut mereen), ja, ollen päivän taikka parin perästä palaavinaan, jätti minulle toimeksi ilmoittaa, että hän, kaikkien asianomaisten yhteiseksi eduksi oli" — tässä lyhyt yskä keskeytti — "mennyt matkaansa. Mutta Mr. James, täytyy minun tunnustaa, menetteli erittäin kunniallisesti; sillä hän esitteli, että nuori nainen menisi naimisiin erään sangen arvokkaan henkilön kanssa, joka oli kokonaan valmis unhottamaan kaikki entiset tapaukset ja joka ainakin oli yhtä hyvä, kuin kukaan, jota nuori nainen asiain tavallisessa menossa olisi voinut toivoa, koska hänen sukulaisensa olivat hyvin alhaista väkeä".

Hän vaihetti taas jalkaa ja kostutti huuliansa. Minä olin vakuutettu, että tuo konna puhui itsestensä, ja minä näin vakuutukseni heijastelevan Miss Dartle'n kasvoissa.

"Tämä oli minun käsky myöskin ilmoittaa. Minä tahdoin mielelläni tehdä kaikki, päästääkseeni Mr. James'ia pulasta ja rakentaakseni jälleen sopusointua hänen ja hellän äidin välillä, joka oli kärsinyt niin paljon hänen tähtensä. Sen vuoksi minä ryhdyin toimeen. Nuoren naisen rajuus, kun hän tointui, sitten kuin olin ilmoittanut Mr. James'in lähdön, oli suurempi, kuin olisi odottanut. Hän oli aivan hullu, ja häntä täytyi pitää alallansa väki voimalla; sillä hän olisi särkenyt päänsä marmorilattiaan, jollei hän olisi saanut veistä käteensä tai hukuttanut itseänsä".

Nojautuen taaksepäin penkillänsä ja kasvot riemusta hohtaen, näytti Miss Dartle melkein hyväilevän niitä sanoja, joita tuo ilkiö oli lausunut.

"Mutta kun tulin sen asian jälkimäiseen puoleen, joka oli toimekseni uskottu", lausui Mr. Littimer, levottomasti käsiänsä hieroen, "ja jota, niinkuin olisi luullut, kaikissa tapauksissa olisi sopinut katsoa hyväksi aikomukseksi, silloin ilmestyi nuori nainen oikeassa luonnossaan. Hurjempaa ihmistä en ole koskaan nähnyt. Hänen käytöksensä oli kummastuttavan paha. Hänessä ei ollut enemmän kiitollisuutta, enemmän tuntoa, enemmän kärsivällisyyttä, enemmän järkeä, kuin kannossa tai kivessä. Jollen olisi ollut varoillani, olen vakuutettu, että hän olisi vuodattanut vereni".

"Sitä parempana minä pidän häntä", arvelin minä harmistuneena.

Mr. Littimer notkisti päätänsä, niinkuin sanoaksensa: "Todella, Sir?"

Mutta te olette kovin nuori!" ja jatkoi kertomustansa.

"Täytyi, lyhyeltä puhuen, joksikin aikaa poistaa hänen saataviltaan kaikki, millä hän olisi voinut vahingoittaa itseänsä taikka muita, ja sulkea hänet sisään. Vaan kuitenkin hän yöllä pääsi ulos; hän avasi akkunan-ristikon, jonka itse olin naulannut kiinni, laskeusi alas viiniköynnöstä myöden, joka oli kasvatettu akkunan alitse; eikä häntä sitten, minun tietääkseni, ole nähty eikä kuultu".

"Hän on ehkä kuollut", lausui Miss Dartle hymyillen, niinkuin hän olisi juljennut potkaista onnettoman tytön ruumista.

"Hän on ehkä hukuttanut itsensä, Miss", vastasi Mr. Littimer, käyttäen tätä syytä, puhutellaksensa jotakuta. "Se on sangen mahdollista. Taikka hän kenties sai apua venemiehiltä ja venemiesten vaimoilta ja lapsilta. Koska hän oli taipuvainen alhaiseen seuraan, oli hänen usein tapa puhutella heitä rannalla, Miss Dartle, ja istua heidän veneittensä vieressä. Minä tiedän, että hän on tehnyt niin päiväkaudet, kun Mr. James on ollut poissa. Mr. James ei ollut juuri mielissään, kun hän kerta sai tietää, että hän oli jutellut lapsille, kuinka hän oli venemiehen tytär ja kuinka hän oli pitkiä aikoja sitten omassa maassaan juoksennellut rannalla, niinkuin he".

Voi Em'ly! Onneton kaunotar! Mikä kuva nousi eteeni! Minä näin hänen istuvan kaukaisella rannikolla lasten parissa, jotka olivat niinkuin hän itse, kun hän oli viaton, ja kuuntelevan vieroja ääniä, jommoiset olisivat voineet sanoa häntä äidiksi, jos hän olisi ollut köyhän miehen vaimo, ja meren suurta ääntä ja sen ijankaikkista "ei koskaan enää!"

"Kun selvästi havaittiin, ettei mitään voitu tehdä, Miss Dartle —".

"Enkö kieltänyt teitä puhuttelemasta minua?" kysyi Miss Dartle vakavalla ylenkatseella.

"Te puhuttelitte minua, Miss", vastasi hän. "Minä pyydän anteeksi. Mutta minun tulee totella".

"Toimittakaat asianne", vastasi Miss Dartle. "Päätäkää kertomuksenne ja menkää!"

"Kun selvästi havaittiin", lausui hän äärettömällä arvokkaisuudella ja kuuliaisella kumarruksella, "ettei häntä voitu löytää, lähdin Mr. James'in luo siihen paikkaan, johon minun oli määrä kirjoittaa, ja ilmoitin hänelle, mitä oli tapahtunut. Ankarina sanoja vaihdettiin meidän keskenämme tämän johdosta, ja minä luulin kunniani vaativan, että jätin hänet. Minä siesin, ja minä olen sietänyt paljon Mr. James'in puolelta, mutta hän loukkasi minua liiaksi. Hän löi minua. Koska tiesin tuon onnettoman eripuraisuuden hänen ja hänen äitinsä välillä, ja mimmainen äidin mielentila luultavasti oli, tulin omin päin kotiin Englantiin ja kerroin —".

"Rahaa vastaan, jonka minä maksoin hänelle", sanoi Miss Dartle minulle.

"Juuri niin, Ma'am — ja kerroin, mitä tiesin. Minä en luule", arveli Mr. Littimer hetken mietittyään, "että on mitään lisättävää. Minä olen tätä nykyä ilman virkaa ja olisin onnellinen, jos saisin jonkun kunniallisen paikan".

Miss Dartle katsahti minuun, niinkuin kysyäkseen, oliko muutoin mitään, jota minä tahdoin tiedustella. Koska eräs asia oli joutunut mieleeni, vastasin:

"Minä ehkä tahtoisin kuulla tältä — luontokappaleelta", minä en saanut ystävällisempää sanaa sanotuksi, "sieppasivatko salaa pois jonkun kirjeen, joka kirjoitettiin hänelle kotoa, vai luuleeko hän tytön koskaan saaneen sitä".

Hän pysyi tyvenenä ja äänettömänä, silmät maassa, ja asetti jokaisen oikean käden sormenpäähän tarkasti jokaista vasemman käden sormenpäätä vastaan.

Miss Dartle käänsi halveksien kasvonsa häntä kohden.

"Minä pyydän anteeksi teiltä, Miss", lausui hän, hajamielisyydestään heräten, "mutta olinpa teille kuinka alamainen tahansa, on minulla kuitenkin asemani, vaikka en ole muuta, kuin palvelia. Mr. Copperfield ja te, Miss, olette kaksi eri ihmistä. Jos Mr. Copperfield tahtoo kuulla jotakin minulta, uskallan muistuttaa Mr. Copperfield'ille, että hänen sopii asettaa kysymyksensä minulle. Minun tulee säilyttää arvoani".

Hetken taisteltuani itse kanssani, käänsin silmäni häntä kohden ja sanoin: "te olette kuulleet kysymykseni. Pitäkää sitä teille itselle tehtynä, jos niin tahdotte. Mitä vastaatte?"

"Sir", lausui hän, tuon tuostakin eroittaen ja jälleen yhdistäen hienoja sormenpäitänensä, "minun vastaukseni täytyy olla rajoitettu, sillä eri asia on ilmoittaa Mr. James'in äidille, mitä Mr. James on

uskonut minulle, ja ilmoittaa sitä teille. Ei ole luultavaa, arvaan minä, että Mr. James olisi auttanut tuommoisten kirjeitten tuloa, jotka nähtävästi vaan olisivat kartuttaneet nuoren naisen alakuloisuutta ja ikävää; mutta kauemmaksi kuin tähän, Sir, en tahtoisi mennä".

"Siinäkö kaikki?" kysyi Miss Dartle minulta.

Minä ilmoitin, ettei minulla ollut mitään muuta sanomista, "Paitsi", lisäsin minä, kun näin Mr. Littimer'in tekevän lähtöä, "että ymmärrän tämän ystävän osan tuossa häilyssä asiassa, ja että minä, koska aion antaa siitä tiedon sille rehelliselle miehelle, joka on ollut tytölle isän sijassa hänen lapsuudestaan saakka, neuvoisin häntä jotenkin karttamaan julkista ilmestymistä".

Mr. Littimer oli seisahtunut samalla silmänräpäyksellä, kuin aloitin, ja kuunnellut ainaisella, levollisella tavallaan.

"Kiitoksia, Sir. Mutta te suotte minulle anteeksi, jos sanon, Sir, ettei tässä maassa löydy orjia eikä orjanpäälliköitä, ja ettei ihmisten ole lupa omin käsin lakia laskea. Jos niin tekevät, on se vaarallisempi heille itselle, luulen minä, kuin muille. Niin muodoin minä en ollenkaan pelkää menemästä, mihin vaan haluttaa, Sir".

Tällä puheella kumarsi hän minua kohteliaasti, ja kumarrettuaan myöskin Miss Dartle'a lähti hän pois sen rautatammi-aidan aukon kautta, josta hän oli tullut. Miss Dartle ja minä katsoimme vähän aikaa ääneti toisiimme; hänen käytöksensä oli aivan samanlainen, kuin se oli ollut, kun hän ensiksi toi esiin miehen.

"Tuo mies sanoo paitsi sitä", muistutti Miss Dartle, verkalleen huultansa koukistaen, "että hänen isäntänsä, niinkuin hän on kuullut, purjehtii pitkin Espanjan rannikkoa ja tämän tehtyensä jää tyydyttämään haluansa meri-elämään, siksi kuin hän väsyi. Mutta tästä te tuskin pidätte lukua. Noitten molempien ylpeitten henkilöin, äidin ja pojan, välillä on suurempi eripuraisuus, kuin koskaan, ja on vähempi toivo saada sitä poistetuksi, sillä heillä on samanlainen sydän, ja aika tekee kummankin itsepäisemmäksi ja käskevämmäksi. Te ette pidä tästäkään mitään lukua; mutta se johdattaa minua siihen, mitä aion sanoa. Se perkele, josta te teette enkelin, minä tarkoitan tuota alhaista tyttöä, jonka hän onki ylös rannan mudasta" — hän kiinnitti nyt mustat silmänsä kokonaan minuun ja nosti kiihkeästi ylös sormensa, "ehkä on elossa — sillä minä luulen, että muutamat yhteiset olennot ovat sitkeähenkisiä. Jos hän on, tahdotte kai, että niin arvaamattoman kallis helmi pyydetään ja talletetaan. Sitä mekin soisimme, jottei James millään lailla jälleen joutuisi hänen saaliiksensa. Siinä määrässä on meillä yhteinen asia; ja sen vuoksi minä, joka tahtoisin tehdä hänelle mitä pahaa ikänänsä, jota semmoinen hylky voi tuntea, olen tuottanut teidät kuulemaan, mitä olette kuulleet".

Hänen kasvojensa muutoksesta näin, että joku lähestyi minun takaani. Se oli Mrs. Steerforth, joka ojensi minulle kättänsä enemmän kylmäkiskoisesti ja komeasti kuin ennen; mutta kuitenkin — minä huomasin sen, ja se liikutti minua — sammumattomalla muistilla vanhasta rakkaudestani hänen poikaansa kohtaan. Hän oli suuresti muuttunut. Hänen pulskea vartalonsa ei ollut enään niin suora, hänen kauniissa kasvoissaan oli syvät vaot, ja hänen hiuksensa olivat melkein valkoiset. Mutta kun hän istui penkille, oli hän vielä kaunis lady; ja hyvin minä tunsin tuon kirkkaan, uljas-katseisen silmän, joka oli loistanut edessäni yksin unelmissanikin koulussa.

"Onko Mr. Copperfield saanut tietää kaikki, Rosa?"

"On".

"Ja onko hän kuullut Littimer'ia itseä?"

"On; minä kerroin hänelle, miksi te tahdoitte sitä".

"Te olette hyvä tyttö. Minulla on ollut joku vähäinen kirjeenvaihto teidän entisen ystäväne kanssa, Sir", puhutellen minua, "mutta se ei ole palauttanut häntä velvollisuutensa tai luonnollisen tehtävänsä tuntoon. Sentähden minulla ei ole mitään muuta tarkoitusta tässä, kuin mitä Rosa on maininnut. Jos tämän menetyksen kautta, joka ehkä huojentaa sen kunniallisen miehen mieltä, jonka te toitte tänne (jota minun tulee sääli — enempää en saata sanoa), poikani estetään joutumasta juonittelevan vihollisen pauloihin, hyvä!"

Hän oikaisi ruumistansa ja istui, katsellen suoraan eteensä kaukaisuuteen.

"Madam", sanoin minä kunnioittavaisesti, "minä ymmärrän. Minä vakuutan teille, ettei ole mitään vaaraa, että erehtyisin teidän syittenne suhteen. Mutta, koska lapsuudestani asti olen tuntenut tämän loukatun perheen, täytyy minun sanoa yksin teillekin, että, jos luulette, ettei tyttöä, joka on suurta vääryyttä kärsinyt, ole julmasti vietelty ja ettei hän mieluisammin kuolisi sataa kuolemaa, kuin nyt ottaisi maljallista vettä teidän poikanne kädestä, petytte kauheasti".

"Älä huoli, Rosa!" lausui Mrs. Steerforth, kun Miss Dartle aikoi keskeyttää, "vähät siitä, jätä se silleen. Te olette naimisissa, Sir, olen kuullut?"

Minä vastasin, että olin jonkun ajan ollut naimisissa.

"Ja teidän on käynyt hyvin? Minä kuulen varsin vähän siinä hiljaisessa elämässä, jota elän, mutta tiedän kuitenkin, että rupeatte saamaan mainetta".

"Minulla on ollut hyvä onni", vastasin minä, "ja minä näen nimeäni mainittavan jonkunlaisella kiitoksella".

"Teillä ei ole mitään äitiä?" — lauhkeammalla äänellä.

"Ei".

"Se on vahinko", vastasi hän. "Hän olisi ollut ylpeä teistä. Hyvää yötä!"

Minä tartuin siihen käteen, jota hän arvokkaalla, kukistumattomalla katsannolla ojensi minulle, ja se oli yhtä levollisena minun kädessäni, kuin jos hänen rintansa olisi ollut rauhassa. Hänen ylpeytensä osasi hillitä suonen tykytystäkin, siltä näytti, ja vetää sen tyvenen verhon hänen kasvojensa eteen, jonka takaa hän istuessaan katsoi suoraan eteensä kaukaisuuteen.

Kun astuin pois heidän luotansa pitkin pengertä, en voinut olla huomaamatta, kuinka vakaasti he molemmat istuivat ja katselivat ilman-rantaa ja kuinka tämä tummeni ja taajeni heidän ympärillään. Sieltä täältä näkyi joku varhainen lamppu vilkkuvan etäisestä kaupungista; ja taivaan itäisellä puolella väikkyi yhä tuo vaalean-harmaa valo. Mutta suuremmasta osasta välillä olevasta, leveästä laaksosta nousi sumu, niinkuin meri, ja kun se yhtyi pimeään, näytti siltä, kuin kokoontuvat vedet olisivat saartaneet heidät. Minulla on hyvä syy muistaa tätä ja ajatella sitä kauhulla, sillä, ennenkuin taas näin nämät kaksi, oli myrskyinen meri kohonnut heidän jalkoihinsa asti.

Miettiessäni, mitä oli kerrottu minulle, katsoin oikeaksi, että se ilmoitettaisiin Mr. Peggottyille. Seuraavana iltana lähdin London'iin häntä etsimään. Hän kulki alinomaa paikasta paikkaan, ja sisarentyttären pelastaminen oli hänen ainoa pää-määränsä; mutta hän oleskeli enemmän Londonissa, kuin missään muualla. Monta monituista kertaa olin nyt nähnyt hänen sydän-yönä kävelevän pitkin katuja, niitten kasvojen joukosta, jotka liikkuvat ulkona tähän ajattomaan aikaan, hakien, mitä hän pelkäsi löytämästä.

Hän asui sen vähäisen rihkamakauppiaan puodin ylipuolella Hungerford-torilla, jota minun on ollut syy monta kertaa mainita ja josta hän ensin lähti armeliaisuuden asiallensa. Sinne suunnitin askeleeni. Häntä kysyessäni kuulin talonväeltä, ettei hän vielä ollut mennyt ulos ja että minä tapaisin hänet hänen huoneessansa ylikerroksessa.

Hän istui ja luki akkunaa vieressä, jossa hänellä oli muutamia kukkia. Huone oli hyvin sievä ja siisti. Minä näin silmänräpäyksellä, että se aina oli varustettu hänen sisarentyttärensä vastaan-ottoa varten ja ettei hän koskaan mennyt ulos sitä mahdollisuutta ajattelematta, että hän toisi tämän muassaan kotiin. Hän ei ollut kuullut, kun koputin ovea, vaan nosti silmänsä vasta, kun laskin käteni hänen olkapäällensä.

"Mas'r Davy! Kiitoksia, Sir! sydämellisiä kiitoksia tänne tulostanne! Käykää istumaan. Te olette suuresti tervetullut, Sir!"

"Mr. Peggotty", sanoin minä, ottaen sitä tuolia, jota hän tarjosi minulle, "älkää odottako suuria! Minä olen kuullut vähän uutisia".

"Em'lystäkö?"

Hän pani levottomasti kätensä suunsa eteen ja vaaleni, samalla kuin hän kiinnitti silmänsä minuun.

"Ei tiedetä mitään, missä hän on; mutta hän ei ole enää tuon miehen luona".

Hän istahti, katseli minua tarkasti ja kuunteli aivan ääneti kaikkia, mitä minulla oli kerrottavaa. Minä muistan hyvin, kuinka arvokkaalta, vieläpä ihanalta hänen kasvojensa kärsivällinen vakavuus minusta näytti, kun hän, vähitellen siirrettyään silmänsä pois minun silmistäni, istui ja katsoi alaspäin, käsi poskella. Hän ei pyytänyt keskeyttää, vaan istui koko ajan mitään puhumatta. Hän näytti seuraavan ainoastaan Emilyn kuvaa koko kertomuksessa ja antavan jokaisen muun haamun vierähtää ohitse, niinkuin se ei olisi ollut mitään.

Kun olin päättänyt, peitti hän kasvonsa käsillään ja pysyi ääneti. Minä katselin vähän aikaa ulos akkunasta ja askaroitsin kukkien kanssa.

"Mitä te tästä luulette, Mas'r Davy?" kysyi hän viimein.

"Minä luulen, että hän elää", vastasin minä.

"En tiedä. Ensimmäinen isku ehkä oli liian ankara, ja sydämensä kurjuudessa —! Nuot siniset vedet, joista hänen oli tapa puhua. Olisiko hän ajatellut niitä niin monta vuotta sentähden, että niitten oli määrä tulla hänen haudaksensa!"

Hän sanoi tätä miettiväisesti matalalla, vapisevalla äänellä, ja astui vähäisen huoneen poikki.

"Vaan kuitenkin, Mas'r Davy", lisäsi hän, "olen niin varmaan tuntenut, että hän elää — olen valveilla ollessani ja nukkuessani varmaan tietänyt, että löytäisin hänet — se on niin paljon johdattanut ja tukenut minua — etten luule pettyneeni. Ei. Em'ly elää!"

Hän laski vakaasti kätensä pöydälle, ja hänen päivettyneet kasvonsa saivat erittäin lujan katsannon.

"Sisarentyttäreni Em'ly elää, Sir!" lausui hän vakaasti. "Minä en tiedä, mistä se tulee taikka kuinka laita on, mutta *minulle on sanottu*, että hän elää!"

Hän näytti tätä sanoessaan melkein sisällisen ilmoituksen saaneelta. Minä odotin muutamia silmänräpäyksiä, siksi kuin hän käänsi huomionsa kokonaan puoleeni, ja rupesin selittämään sitä varokeinoa, johon — se oli joutunut, mieleeni edellisenä iltana — olisi viisainta ryhtyä.

"Kuulkaat nyt, rakas ystäväni" — aloitin minä.

"Kiitoksia, kiitoksia, hyvä Sir", lausui hän, molemmin käsin tarttuen minun käteeni.

"Jos hän pyrki Londoniin, joka on luultavaa — sillä missä hän niin helposti voisi piilotella, kuin tässä äärettömässä kaupungissa, ja mitä hän muuta tahtois tehdä, kuin piilotella ja kätkeä itseänsä, jollei hän tule kotiin?" —

"Eikä hän tule kotiin", keskeytti hän, pudistaen päätänsä surullisesti. "Jos hän olisi itse-altansa eronnut tuosta miehestä, ehkä hän olisi tullut; mutta ei, niinkuin asian laita nyt on, Sir".

"Jos hän tulisi tänne", arvelin minä, "löytyy, luullakseni, täällä yksi, joka varmaan helpommin, kuin kukaan muu mailmassa, huomaa hänet. Muistatteko — kuulkaat miehuullisesti, mitä sanon — ajatelkaat suurta päämääränne! — muistatteko Marthaa?"

"Meidän kaupungista?"

Minä en tarvinnut muuta vastausta, kuin hänen kasvonsa.

"Tiedättekö, että hän on Londonissa?"

"Minä olen nähnyt hänet kaduilla", vastasi hän ja häntä värisytti.

"Mutta te ette tiedä", sanoin minä, "että Em'ly Ham'in avulla teki hyvää hänelle kauan ennenkuin hän katosi kotoa. Eikä myöskään, että, kun eräänä iltana kohtasimme toisemme ja yhdessä puhuimme tuossa huoneessa kadun toisella puolella, hän kuunteli ovella".

"Mas'r Davy!" vastasi hän kummastuksella. "Sinäkö iltana, kuin satoi lunta niin vahvasti?"

"Sinä iltana. Minä en ole kertaakaan nähnyt häntä sen jälkeen. Teistä erottuani palasin puhumaan hänen kanssansa, mutta hän oli mennyt. Minä en tahtonut mainita häntä teille silloin enkä tahtois nytkään; mutta hän on se, jota tarkoitan ja jonka kanssa meidän tulee neuvotella. Ymmärrättekö?"

"Liian hyvin, Sir", vastasi hän. Me olimme alentaneet äänemme melkein kuiskaukseksi ja jatkoimme puhettamme yhtä hiljaa.

"Te sanotte nähneenne hänet. Luuletteko voivanne löytää häntä? Minulla ei ole toivoakaan kuin sattumalta löytää häntä".

"Minä luulen, Mas'r Davy, että tiedän, mistä etsiä häntä".

"Siellä on pimeä. Lähdetäänkö ulos, koska nyt olemme yhdessä, ja koetetaan tavata häntä tänä iltana?"

Hän suostui ja hankki seuratakseen minua. Vaikk'en näyttänyt pitävän vaaria siitä, mitä hän teki, näin, kuinka hän huolellisesti siivosi vähäistä huonetta, asetti kynttilän ja sytytys-neuvot valmiiksi, järjesti vuodetta ja otti lopullisesti jostakin laatikosta yhden Em'lyn puvun (minä muistin nähneeni tämän käyvän sillä), joka oli sievästi pantu kokoon muutamien muitten vaatteitten kanssa, ynnä hatun,

ja pani ne tuolille. Hän ei puhunut mitään näistä vaatteista enkä minäkään. Epäilemättä ne monta monituista iltaa olivat olleet siellä Emilyä vartomassa.

"Oli semmoinen aika, Mas'r Davy", lausui hän, kun tulimme portaita alas, "jolloin en pitänyt tätä tyttöä, Marthaa, parempana, kuin tomua minun Em'lyni jalkojen alla. Jumala antakoon minulle anteeksi, nyt on toisin!"

Matkalla minä osittain puhetta vireillä pitääkseni, osittain itseäni tyydyttääkseni kyselin häneltä Ham'ista. Hän vastasi melkein samoilla sanoilla, kuin ennen, että Ham oli samanlainen, "viettä elämänsä, hengestensä yhtäkään huolimatta; ei nureksi koskaan, ja kaikki rakastavat häntä".

Minä kysyin häneltä, mimmoiseksi hän luuli Ham'in mieli-alaa heidän onnettomuutensa syyn suhteen? Katsoiko hän sitä vaaralliseksi? Mitä hän esimerkiksi luuli Ham'in tekevän, jos hän ja Steerforth joskus kohtaisivat toisensa?

"Sitä en tiedä, Sir", vastasi hän. "Minä olen usein ajatellut sitä, mutta en pääse selville siitä".

Minä johdatin hänen mieleensä tuon aamun Emilyn lähdön jälkeen, jona olimme kaikki kolme rannalla.

"Muistatteko", sanoin minä, "sitä hurjaa tapaa, jolla hän katsoi ulos merelle ja puhui 'lopusta'".

"Muistan kyllä!" lausui hän.

"Mitä luulette hänen tarkoittaneen?"

"Mas'r Davy", vastasi hän, "minä olen useita kertoja asettanut tämän kysymyksen eteeni enkä ole koskaan löytänyt mitään vastausta. Ja siinä on yksi outo asia — että, vaikka hän on niin ystävällinen, minä en kuitenkaan mielelläni tahtoisi johdattaa hänen ajatuksiensa siihen. Hän ei ole koskaan puhunut sanaakaan minulle, joka ei ole ollut niin kuuliainen, kuin kuuliainen voi olla, eikä ole luultavaa, että hän nyt rupeisi puhumaan jollakin muulla lailla; mutta hänen mielessään, jossa nämät ajatukset makaavat, ei ole läheskään matalaa vettä. Siinä on syvä, Sir, enkä minä selitä pohjaa".

"Te olette oikeassa", sanoin minä, "ja tämä on välisti tehnyt minut levottomaksi".

"Ja minut myöskin, Mas'r Davy", vastasi hän. "Vielä enemmän, vakuutan teille, kuin hänen uskalias käytöksensä, vaikka molemmat ovat lähteneet siitä muutoksesta, joka on tapahtunut hänessä. Minä en tiedä, rupeisiko hän missään tapauksessa väkivaltaan, mutta minä toivon, että nämät kaksi eivät koskaan yhdy".

Me olimme tulleet Temple Bar'in kautta City'yn. Hän ei puhunut sen enempää, vaan, vieressäni kävellen, antausi ainoaan hartaan elämänsä päämäärään ja astui eteenpäin siinä äärettömässä mielenjännityksessä, joka olisi tehnyt hänet yksinäiseksi olennoksi ihmisjoukossakin. Me emme olleet kaukana Blackfriars Bridge'stä, kun hän käänsi päätänsä ja osoitti yhtä yksinäistä naishaamua, joka liikkui eteenpäin toisella puolella katua. Minä huomasin tämän heti siksi, jota etsimme.

Me astuimme kadun poikki ja pyrimme häntä kohden, kun mieleeni joutui, että hän ehkä paremmin tuntisi naisen sääliä kadonneen tytön suhteen, jos puhuttelisimme häntä syrjässä ihmistungosta jossakin levollisemmassa paikassa, jossa meitä ei huomattaisi niin paljon. Minä neuvoin sentähden kumppaniani, ettemme vielä puhuttelisi häntä, vaan seuraisimme häntä, samalla tässä totellen jotakin epäselvää halua nähdä, mihin hän aikoi.

Kun Mr. Peggotty suostui tähän, seuraisimme tyttöä kappaleen matkan päässä. Me emme koskaan päästäneet häntä näkyvistämme, mutta emme myöskään huolineet tulla aivan likelle, koska hän usein katsoi ympärillensä. Kerran hän pysähtyi kuuntelemaan jotakin soittokuntaa, ja silloin mekin pysähdyimme.

Hän astui pitkän matkan, ja yhä mekin astuimme. Siitä tavasta, jolla hän noudatti suuntaansa, näki selvästi, että hän mieli johonkin määrättyyn paikkaan; ja tämä seikka sekä hänen pysymisensä vireimmillä kaduilla niinkuin myöskin, arvatakseni, se outo viehätys, joka lähti siitä salamyhkäisestä tavasta, jolla seuraisimme jotakuta, saivat minut pysymään kiinni ensimmäisessä aikomuksessani. Viimein hän poikkesi ikävälle, kolkolle kadulle, jossa hälinä ja ihmishyörinä loppui; ja minä sanoin: "puhutellaan häntä nyt"; ja, jouduttaen askeliamme, seuraisimme häntä.

Martha.

Me olimme nyt Westminster'issä. Me olimme kääntäneet, häntä seurataksemme, koska olimme kohdanneet hänet meitä vastaan tulemasta; ja Westminster Abbey oli se paikka, jossa hän jätti pääkatujen valon ja melskeen. Kun hän selvisi niistä molemmista ihmis-virroista, jotka kulkivat sillalle ja sillalta, liikkui hän niin nopeasti, että me, ennenkuin olimme tästä suorittaneet sen ennako-matkan, joka hänellä poiketessaan oli meidän suhteemme, olimme kapealla, virranviereisellä Millbank'in kadulla ja vasta siellä saavutimme hänet. Tällä hetkellä astui hän kadun poikki, niinkuin välttääksensä niitä askelia, joita hän kuuli niin likeltä takaansa; ja taaksensa katsomatta kulki hän eteenpäin vielä nopeammin.

Erään pimeään porttikäytävän kautta, johon muutamia vaunuja yöksi oli majoitettu, vilahti virta silmiini, ja tämä näytti seisauttavan jalkaani. Minä koskin kumppaniani mitään puhumatta emmekä menneetkään kadun poikki hänen jälkeensä, vaan seurasimme häntä vastapäisellä puolella, pysyen niin hiljaa, kuin mahdollista, rakennusten varjossa, mutta pyrkien hyvin likelle häntä.

Tämän matalan kadun päässä seisoj ja seisoo vieläkin, kun kirjoitan tätä, rappeutunut, vähäinen puurakennus, arvattavasti vanha lauttahuone, jota ei enää käytetty. Se sijaitsee juuri siinä paikassa, jossa katu päättyy ja tie alkaa käydä rakennusrivien ja virran välillä. Heti kuin hän tuli sinne ja näki veden, pysähtyi hän, niinkuin hän olisi päässyt määräpaikkaansa, ja astui nyt verkalleen pitkin virran reunaa, tarkasti vettä katsellen.

Sinne mennessämme olin koko matkan luullut, että hän koki johonkin asuntoon; minulla oli todella ollut joku epämääräinen toivo, että tämä asunto jollakin tapaa olisi yhteydessä kadonneen tytön kanssa. Mutta tuo musta vilaus virrasta porttikäytävän kautta oli vaistomaisesti ilmoittanut minulle, ettei hän menisi kauemmaksi.

Koko seutu oli siihen aikaan kolkko ja iltaisin niin raukaiseva, surullinen ja yksinäinen, kuin mikään Londonissa. Ei ollut varveja eikä rakennuksia tällä alakuloisella, autiolla tiellä likellä isoa, tyhjää vankihuonetta. Sakea viemäri purkasi rataansa vankihuoneen valleille. Karheata ruohoa ja uhkeata ruuhaheinää kasvoi joka paikassa vetelällä maalla läheisyydessä. Yhdessä paikassa paha-enteisesti aljettujen, mutta kesken jätettyjen rakennusten raadot mätänivät. Toisessa maa oli peitetty ruosteisilla, kauhean isoilla, rautaisilla höyrypannuilla, rattailta, kammeilla, putkilla, uuneilla, lastoilla, ankkureilla, sukelluskelloilla, tuulimyllyn-siivillä ja tiesi mimmoisilla oudoilla esineillä, joita joku ostaja oli koonnut, mutta jotka makasivat pitkällänsä mudassa, johon — koska olivat omasta painostaan sateisilla säiliä vajonneet maahan — ne näyttivät turhaan koettavan kätkeä itseänsä. Useitten virran-ääreisten tehtaitten kolina ja hohto nousi öisin häiritsemään kaikkia, paitsi sitä paksua, yhtäjaksoista savua, joka tulvasi ulos niitten kattotorvista. Limaiset kuopat ja polut, kierrellen vanhojen paalujen välitse, joihin jotakin kivulloista ainetta oli tarttunut, niinkuin viheriäiset hius-suortuvat, ja joissa viime-vuotiset ilmoituspaperit repaleisina löyhyivät ylipuolella korkeanvedenmerkkiä, luvaten palkintoja hukkuneista ihmisistä, johdattivat ruopan ja loan läpi pakoveden kohdalle. Hoettiin, että yksi niistä kuopista, joita Ison ruton aikana kaivettiin kuolleita varten, oli näillä paikoilla; ja joku turmeleva vaikutus näytti levinneen siitä koko seudun yli. Taikka myöskin näytti siltä, kuin se saastaisen virran tulvista vähitellen olisi ränstynyt tähän painajaistilaan.

Niinkuin hän olisi ollut osa siitä ryönästä, jonka virta oli hylännyt ja jättänyt lahoamaan ja häviämään, pyrki se tyttö, jota olimme seuranneet, virran rannalle ja seisoj yksinään ja ääneti keskellä tätä yötistä näkymöä, vettä katsellen.

Rannalla mudassa oli muutamia veneitä ja aluksia, joitten avulla pääsimme parin kyynärän päähän hänestä, ilman että hän näki meidät. Minä viittasin nyt Mr. Peggottya jäämään siihen, missä hän oli, ja astuin esiin varjosta tyttöä puhuttelemaan. Minua vapistutti vähän, kun lähestyin yksinäistä haamua, sillä hänen lujan astuntansa synkkä päämäärä ja se tapa, jolla hän seisoj melkein sisäpuolella rautaisen sillan luolan-kaltaista varjoa ja katseli valonsäteitä, jotka taittuneina heijastelivat väkevästi virrasta, kauhistutti minua. Minä luulen, että hän puhui itseksensä. Minä olen varma, että, vaikka hän kiinteästi katseli vettä, hän oli heittänyt shaalinsa olkapäiltään ja kääriänyt kätensä siihen jollakin tajuttomalla, sekamielisellä tavalla, joka enemmän osoitti unissa-käviää, kuin hereillä olevaa. Minä tiedän enkä voi koskaan unhottaa, että hänen hurjassa käytöksessään oli jotakin, joka melkein vakuutti minua siitä, että hän uppoisi silmiensä edessä, jollen sieppaisi kiinni hänen käsivarteensa.

Samalla silmänräpäyksellä sanoin minä: "Martha!"

Säikähtyneenä huudahti hän ja ponnisti minua vastaan semmoisella voimalla, että epäilen, olisinko yksinäni jaksanut pidättää häntä. Mutta vahvempi käsi, kuin minun, laskeusi hänen päällensä; ja kun hän nosti ylös pelästyneet silmänsä ja näki, kenenkä se oli, yritti hän vaan kerran vielä ja vaipui alas meidän väliimme. Me kannoimme hänet pois veden luota semmoiseen paikkaan, jossa oli muutamia

kuivia kiviä, ja siihen panimme hänet alas itkevänä ja vaikeroivana. Vähän ajan perästä kohosi hän istualle kivien välissä, tukien pää-raukkaansa molemmilla käsillensä.

"Voi, virta!" huusi hän kiihkeästi. "Voi, virta!"

"Hiljaa, hiljaa!" sanoin minä. "Rauhoittukaat".

Mutta hän toisti yhä samoja sanoja, ehtimiseen huutaen: "voi, virta!"

"Minä tiedän, että se on niinkuin minä!" huudahti hän. "Minä tiedän, että olen sen oma. Minä tiedän, että se on minunlaisen luonnollinen seura! Se tulee maaseuduilta, jossa se ennen oli puhtaana, ja se hiipii tahrattuna ja viheliäisenä poikki näitä kauheita katuja — ja se vierii, niinkuin elämäni, pois isoon mereen, joka alati riehuu — ja minä tunnen, että minun täytyy seurata sitä!"

Minä en ole koskaan tietänyt, mitä epätoivo on, ennenkuin näitten sanojen äänessä!

"Minä en voi pysyä poissa siitä. Minä en voi unhottaa sitä. Se vaivaa minua yöt päivät. Se on ainoa koko mailmassa, jolle minä sovin, taikka joka sopii minulle. Voi, tuo julma virta!"

Minussa syntyi se ajatus, että, kun kumppanini puhumatta tai liikahdamatta katseli tyttöä, minä olisin voinut hänen kasvoistaan lukea hänen sisarentyttäreensä vaiheet, vaikk'en ennen olisi tietänyt niistä mitään. Minä en ole koskaan nähnyt, ei missään maalauksessa eikä todellisuudessa, kauhua ja sääliä niin liikuttavalla tavalla yhdistyneenä. Häntä värisytti niin, että hän oli kaatumallaan; ja hänen kätensä — minä koskin sitä omalla kädelläni, sillä hänen ulkomuotonsa huoletti minua — oli kylmä, kuin kuolema.

"Tyttö on kokonaan suunniltansa", kuiskasin hänelle. "Vähän ajan perästä hän puhuu toisella tavalla".

Minä en tiedä, mitä Mr. Peggotty aikoi vastaukseksi sanoa. Hän liikkui vähän huuliansa ja näytti luulevan, että hän oli puhunut; mutta hän oli vaan osoittanut tyttöä ojennetulla kädellensä.

Tyttö purskahti nyt uudestaan itkuun, kätki kerran vielä kasvonsa kivien väliin ja makasi meidän edessämme matelevana häpeän ja perikadon kuvana. Tietäen, että tämän kohtauksen täytyi mennä ohitse, ennenkuin milläkään toivolla voimme puhutella häntä, uskalsin pidättää Mr. Peggottya, kun tämä tahtoi nostaa ylös tyttöä, ja me seisoiimme ääneti hänen vieressään, siksi kuin hän kävi tyvenemmäksi.

"Martha", sanoin minä nyt, kallistuen alaspäin ja auttaen häntä nousemaan — hän näytti tahtovan nousta, niinkuin mennänsä pois, mutta hän oli liian heikko ja nojautui jotakin venettä vastaan. "Tiedättekö, kuka se on, joka on kanssani?"

Hän vastasi heikosti: "kyllä".

"Tiedättekö, että olemme seuranneet teitä pitkän matkaa tänä iltana?"

Hän pudisti päätänsä. Hän ei katsonut Mr. Peggottya eikä minua, vaan seisoi alas painuneena, pitäen hattuaan ja shaaliaan toisessa kädessä, silminnähtävästi siitä tietämättä, ja painaen toista, puristettuna, otsaansa vastaan.

"Oletteko nyt kylläksi tointuneet", kysyin minä, "puhuaksenne siitä asiasta, johon — minä toivon, että Jumala muistaa sen! — otitte niin hartaasti osaa tuona lumisena iltana?"

Hän alkoi uudestaan nyhyä ja sopersi muutamia epäselviä kiitoksen sanoja minulle siitä, etten ollut karkoittanut häntä pois ovelta.

"Minä en pyydä puhua mitään itse puolestani", sanoi Martha tuokion perästä, "minä olen huono, minä olen kadotettu. Minulla ei ole mitään toivoa. Mutta sanokaat hänelle, Sir", hän oli vetäynyt pois Mr. Peggoty luota, "jollotte halveksi minua liian paljon, sitä tehdäkseenne, etten minä koskaan millään lailla ole ollut vikapää hänen onnettomuuteensa".

"Teitä ei ole koskaan syytetty siitä", vastasin minä, vakavasti vastaten hänen vakavuuteensa.

"Te se olitte, jollen erehdy", lausui Martha sortuneella äänellä, "joka tulitte kyökkiin sinä iltana, jolloin *hän* armahti minua, oli niin lempeä minulle, ei kammonnut minua, niinkuin kaikki muut, vaan antoi minulle niin hyvän avun! Tekö se olitte, Sir?"

"Minä", vastasin minä.

"Minä olisin kauan aikaa sitten syössyt virtaan", arveli Martha, katsellen sitä kauhistuneella muodolla, "jos joku rikos hänen suhteensa olisi rasittanut mieltäni. Minä en olisi yhtäkään talvi-yötä

päässyt sen ohitse, jollen olisi vapaa kaikenlaisesta osallisuudesta siinä!"

"Syy hänen pakoonsa on liian hyvin tunnettu", sanoin minä. "Te olette kokonaan syytön siihen, sen uskomme täydellisesti — sen tiedämme".

"Oi, minä olisin voinut olla paljon parempi hänen kauttansa, jos minulla olisi ollut parempi sydän!" huudahti tyttö katkeralla katumuksella; "sillä hän oli aina hyvä minulle! Hän ei koskaan puhunut sanaakaan minulle, joka ei ollut ystävällinen ja oikea. Onko luultavaa, että minä olisin tahtonut koettaa tehdä häntä siksi, mikä itse olen, koska niin hyvin tiedän, mikä olen! Kun kadotin kaikki, mikä tekee elämän kalliiksi, oli se kaikkein haikein ajatukseni, että olin ijäksi hänestä eroitettu!"

Mr. Peggotty, joka seisoi, toinen käsi veneen partaalla ja silmät maassa, pani toisen kätensä kasvojensa eteen.

"Ja kun muutamilta meidän kaupungista kuulin, mitä oli tapahtunut ennen tuota lumista iltaa", nyyhkytti Martha, "oli se kaikkein katkerin ajatukseni, että ihmiset muistaisivat, että hän kerta oli seurustellut minun kanssani, ja sanoisivat, että minä olin turmellut hänet! Vaikka, Jumala sen tietää, minä mielelläni olisin kuollut, jos olisin voinut tuottaa hänen hyvän nimensä takaisin!"

Hän oli kauan ollut tottumaton kaikenlaiseen itsehillintöön, ja hänen omantunnon soimaustensa ja surunsa tuikea tuska oli kauhea.

"Olisin kuollut! Se ei olisi ollut paljon — mitä sanon? — minä olisin elänyt!" huudahti hän. "Minä olisin elänyt, vanhentuakseni näillä viheliäisillä kaduilla — kammottuna liikkuakseni pimeässä — nähdäkseni päivän koittavan aaveentapaisille rakennusriveille ja muistaakseni, kuinka sama aurinko kerta paisti minun huoneeseni ja herätti minut — minä olisin tehnyt senkin, häntä pelastaakseni!"

Kiville vaipuen otti hän muutamia kumpaankin käteensä ja puserteli niitä, niinkuin hän olisi tahtonut rusentaa rikki niitä. Hän väenteli lakkaamatta ruumistansa sinne tänne, jännitti käsivarsiansa, kiersi niitä toinen toisensa ympäri kasvojensa edessä, niinkuin sulkeaksensa pois silmistään sitä vähäistä valoa, jota löytyi, ja painoi alas päänsä, niinkuin se olisi ollut liian raskas kärsimättömistä muistoista.

"Mitä minun tulee tehdä?" lausui hän, näin epätoivoansa vastaan taistellen. "Kuinka saatan elää semmoisena, kuin olen, kirouksena itselleni yksinäisyydessäni, elävänä häväistyksenä jokaiselle, jota lähestyn!" Yhtäkkiä hän kääntyi kumppanini puoleen. "Polkekaat minut jalkojenne alle, tappakaat minut! Silloin kuin hän oli teidän ylpeytenne, olisitte arvelleet, että minä olisin loukannut häntä, jos olisin, ohitse mennessäni, koskettanut häntä kadulla. Te ette voi — kuinka voisittekaan? — uskoa tavuaakaan, joka lähtee minun huuliltani. Se olisi polttava häpeä teille nytkin, jos hän ja minä vaihtaisimme vaan sanasen keskenämme. Minä en valita. Minä en sano, että hän ja minä olemme yhtäläiset — minä tiedän, että on pitkä, pitkä matka meidän välillämme. Minä sanon vaan, että, vaikka koko rikokseni ja kurjuuteni painavat päätäni, minä olen kiitollinen hänelle sydämestäni ja rakastan häntä. Voi, älkää luulko, että koko se rakkauden voima, joka minussa oli, tykkönään on kulunut pois! Sysätkää minut luotanne, niinkuin koko mailma sysää. Tappakaat minut siitä, että olen, mikä olen, ja että olen koskaan tuntenut häntä; mutta älkää luulko sitä minusta!"

Sillä välin kuin Martha rukoili näin, katseli Mr. Peggotty häntä hurjalla, hajamielisellä tavalla; ja kun tyttö oli vaiennut, nosti hän hänet lempeästi ylös.

"Martha", lausui Mr. Peggotty, "Jumala varjelkoon, että minä teitä tuomitsisin. Varjelkoon, että minä, vielä vähemmän, kuin kukaan muu, tekisin sitä, tyttöni! Te ette tunne puoleksikaan sitä muutosta, joka ajan kuluessa on tapahtunut minussa, koska luulette sitä mahdolliseksi. Ei!" hän pysähtyi hetkeksi, sitten hän jatkoi. "Te ette ymmärrä, mistä syystä tämä gentlemani tässä ja minä olemme tahtoneet puhua teidän kanssanne. Te ette ymmärrä, mikä aikomus meillä on. Kuulkaat nyt!"

Mr. Peggoty'n vaikutus häneen oli täydellinen. Tyttö seisoi väristen hänen edessään, niinkuin peläten nyt kohtaamasta hänen silmiänsä; mutta hänen kiihkeä surunsa oli kokonaan hiljentynyt ja äänetönnä.

"Jos kuulitte", lausui Mr. Peggotty, "jotakin siitä, mitä tapahtui Mas'r Davyn ja minun välilläni sinä iltana, kuin satoi lunta niin vahvasti, tiedätte, että minä olen ollut — missä en? — etsimässä rakasta sisarentytärtäni. Rakasta sisarentytärtäni", toisti hän vakavasti. "Sillä hän on rakkaampi minulle nyt, Martha, kuin hän koskaan on ollut".

Martha pani kätensä kasvojensa eteen, mutta pysyi muutoin levollisena.

"Minä olen kuullut hänen kertovan", sanoi Peggotty, "että te varhain jätte orvoksi ja ettei ollut ketään ystävää, joka olisi karkealla merimiehen tavalla astunut vanhempienne sijaan. Te ehkä voitte ajatella, että, jos teillä olisi ollut joku semmoinen ystävä, te aikaa voitain olisitte ruvenneet pitämään hänestä, ja että sisarentyttäreni oli niinkuin tytär minulle".

Koska Martha seiso i väristen ja ääneti, kääri Mr. Peggotty huolellisesti shaalin hänen ympärillensä, tätä varten otettuaan sen ylös maasta.

"Jonka vuoksi", lausui hän, "minä tiedän, että hän seuraisi minua mailman viimeisiin ääriin, jos hän voisi kerran nähdä minut jälleen, sekä että hän pakenisi mailman viimeisiin ääriin, minua karttaaksensa. Sillä vaikka hänellä ei ole mitään syytä epäillä rakkauttani eikä epäile — eikä epäile", toisti hän, tyvenesti vakuutettuna sanojensa totuudesta, "on häpeä astunut meidän väliimme ja erottaa meidät".

Jokaisessa hänen yksinkertaisen, liikuttavan kertomuksensa sanassa havaitsin uuden todistuksen siitä, että hän oli ajatellut tätä ainoata ainetta jok'ikiseltä puolelta.

"Meidän, Mas'r Davyn ja minun, ajatuksemme mukaan", jatkoi hän, "on luultava, että hän jonakin päivänä kääntää yksinäisen, kurjan matkansa Londoniin. Me uskomme — Mas'r Davy, minä ja me kaikki — että te olette niin syytön kaikkiin, mitä hänelle on tapahtunut, kuin syntymätön lapsi. Te olette puhuneet, että hän oli ystävällinen, hyvä ja lempeä teille. Jumala siunatkoon häntä, minä tiedän, että hän oli! Minä tiedän, että hän aina oli semmoinen kaikille. Te olette kiitollinen hänelle ja rakastatte häntä. Auttakaat meitä parhaiten voimienne mukaan löytämään häntä, ja palkitkoon Jumala teitä!"

Martha katsahti häneen pikaisesti ja ensi kerran, niinkuin hän olisi epäillyt hänen sanojaan.

"Tahdotteko luottaa minuun?" kysyi hän matalalla, kummastuneella äänellä.

"Täydellisesti ja alttiisti!" vastasi Mr. Peggotty.

"Luottaa minuun, että saan puhutella häntä, jos joskus löytäisin hänet, suojella häntä, jos minulla olisi joku suoja, jota vois in tarjota hänelle, ja sitten hänen tietämättänsä tulla teidän luoksenne ja saattaa teidät hänen luoksensa?" kysyi hän hitaisesti.

Me vastasimme molemmat yhdessä: "kyllä!"

Hän nosti ylös silmänsä ja vakuutti juhlallisesti, että hän antautuisi tähän toimeen innokkaasti ja vilpittömästi; ettei hän koskaan horjuisi siinä, ei koskaan viehättyisi siitä, ei koskaan luopuisi siitä, niin kauan kuin jotakin toivoa löytyi. Jollei hän uskollisesti pysyisi tässä, jättäköön se tarkoitus, joka hänellä nyt oli elämässä ja joka sitoi hänet johonkin, joka ei ollut pahaa, poistuessaan hänet suurempaan viheliäisyyteen ja epätoivoon, jos oli mahdollista, kuin missä hän oli ollut virran reunalla sinä iltana; ja hyljätköön sitten kaikki apu, inhimillinen ja jumalallinen, hänet ijäksi!

Hän ei kohottanut ääntänsä kuiskausta korkeammaksi eikä puhutellut meitä, vaan sanoi nämät yötiselle taivaalle ja seiso i sitten syvässä äänettömyydessä, katsellen synkkää vettä.

Me katsoimme nyt soveliaaksi ilmoittaa hänelle kaikki, mitä tiesimme; ja minä kerroin sen hänelle perinpohjin. Hän kuunteli suurella tarkkuudella, ja hänen kasvonsa muuttuivat usein, vaikka kaikissa niitten vaihtelevissa muodoissa kuvautui sama tarkoitus. Hänen silmänsä täy ttyivät välisti kyynelillä, mutta hän pidätti niitä. Näytti siltä, kuin hänen mielensä olisi kokonaan muuttunut ja niinkuin hän ei olisi voinut olla kylläksi tyven.

Kun kaikki oli kerrottu, kysyi hän, missä hän voisi tavata meitä, jos tarve vaatisi. Himmeän katulampun valossa kirjoitin minä meidän molempien adressit yhdelle taskukirjani lehdelle, jonka reväisin irti ja annoin hänelle ja jonka hän kät ki povi-raukkaansa. Minä kysyin, missä hän itse asui. Hän vastasi, hetken vaiti oltuaan, ettei hän asunut missään paikassa pitkää aikaa. Olisi parempi, ettemme tietäisi.

Kun Mr. Peggotty kuiskasi minulle, mitä jo oli tullut mieleeni, vedin esiin kukkaroni, mutta en voinut saada häntä vastaan-ottamaan mitään rahaa eikä myöskään lupaamaan, että hän vast'edes ottaisi. Minä selitin hänelle, ettei sopinut sanoa Mr. Peggottya köyhäksi, jos ajatteli hänen ammattiansa, sekä että se ajatus, että toinen ryhtyisi tähän etsimiseen ainoastaan omien varojensa nojalla, oli vastenmielinen meille molemmille. Mutta Martha pysyi lujana. Tässä asiassa oli Mr. Peggoty n vaikutus häneen yhtä vähäinen, kuin minun. Hän kiitti Mr. Peggottya nöyrästi, mutta oli taipumaton.

"Ehkä voin saada jonkunlaista työtä", lausui hän. "Minä aion koettaa".

"Ottakaat ainakin vastaan jotakin apua", vastasin minä, "siksi kuin olette koettaneet".

"Minä en voisi rahasta tehdä, mitä olen luvannut", arveli hän. "Minä en voisi ottaa sitä, vaikka nääntyisin nälkään. Jos antaisitte minulle rahaa, riistäisitte samalla pois luottamuksenne, riistäisitte pois sen päämäärän, jonka olette antaneet minulle, riistäisitte pois sen ainoan varman asian, joka varjelee minut virrasta".

"Sen suuren tuomarin nimessä", sanoin minä, "jonka edessä teidän ja meidän kaikkein täytyy Hänen kauhealla ajallansa seisoa, karkoittakaat tuo julma ajatus mielestänne! Me voimme kaikki tehdä jotakin hyvää, jos tahdomme".

Martha vapisi, hänen huultansa vavahti, ja hänen kasvonsa olivat kalpeammat, kun hän vastasi:

"Se on ehkä johdatettu sydämeenne, että teidän tulee pelastaa kurja olento katumusta varten. Minä pelkään ajattelemasta niin; se näyttää liian rohkealta. Jos jotakin hyvää voisi lähteä minusta, sopii minun kenties ruveta toivomaan; sillä ei mitään, paitsi pahaa, ole koskaan tähän saakka teoistani lähtenyt. Pitkästä ajasta uskotaan minulle ensimmäinen kerta viheliäinen elämäni, koska olette antaneet minulle tämän toimitettavaksi. Minä en tiedä sen enempää enkä voi sanoa sen enempää".

Taas hän pidätti kyyneleitänsä, jotka olivat alkaneet vuotaa, ja ojentaen vapisevaa kättänsä ja koskien Mr. Peggottyyn, niinkuin hänessä olisi ollut joku parantava voima, lähti pois pitkin autiota tietä. Hän oli sairastanut, arvattavasti kauan aikaa. Kun nyt sopi likemmältä katsella häntä, huomasin, että hän oli riutunut ja laiha ja että hänen sisään vajonneet silmänsä ilmoittivat puutetta ja kärsimistä.

Me seurasimme häntä vähän matkaa, koska tiemme kävi samaan suuntaan, siksi kuin palasimme valoisille ja väekkaille kaduille. Minä luotin niin täydellisesti Marthan lupaukseen, että kysyin Mr. Peggotyilta, eikö näyttäisi jo alusta, niinkuin epäilисimme häntä, jos seuraisimme häntä kauemmaksi. Koska hänellä oli sama ajatus ja yhtäläinen luottamus Marthaan, annoimme tämän astua omaa tietänsä ja menimme itse Highgate'en päin. Mr. Peggotty saatti minua melkoisen matkan; ja kun erosimme, rukoillen menestystä tälle uudelle yritykselle, ilmestyi hänessä jonkunlainen uusi ja miettiväinen sääli, jonka luontoa minun ei ollut vaikea ymmärtää.

Oli keski-yö, kun saavuin kotiin. Minä olin päässyt omalle portilleni ja seisoin kuunnellen Saint Paul'in syvä-äänistä kelloa, jonka huminan luulin saattavani eroittaa monesta muusta lyövästä kellosta, kun ihmeekseni näin, että tätini huoneen ovi oli auki ja että heikko valo eteisestä loisti kadun poikki.

Siinä uskossa, että tätini jälleen oli joutunut vanhaan pelkoonsa ja kenties katseli, kuinka luultu tulipalo kaukana levisi, menin puhumaan hänen kanssansa, mutta näin suureksi hämmästyksekseni, että eräs mies seisoi hänen vähäisessä puutarhassaan.

Miehellä oli lasi ja pullo kädessään, ja hän joi paraikaa. Minä seisahduin äkkiä tiheän lehdikön varjoon ulkopuolelle, sillä kuu oli nyt nousnut, vaikka himmennettynä, ja minä tunsin sen miehen, jonka olin kerta luullut Mr. Dick'in mielikuvituksen luomaksi ja jonka kerran tätini seurassa olin tavannut City'n kaduilla.

Mies sekä söi että joi, ja näytti syövän nälkäisen halulla. Hän näytti myöskin uteliaasti katselevan asuntoa, niinkuin hän nyt ensi kerran olisi nähnyt sen. Kumarrettuaan alas, asettaaksensa pulloa maahan, loi hän silmänsä akkuniin ja katseli ympärillensä, vaikka salaisella ja levottomalla muodolla, niinkuin häntä olisi haluttanut pian lähteä.

Eteisen valo pimeni hetkeksi, ja tätini tuli ulos. Hän oli kiihtynyt ja luki rahoja miehen käteen. Minä kuulin niitten kilisevän.

"Mitä hyvää näistä on?" kysyi hän.

"Minä en voi antaa sen enempää", vastasi tätini.

"Siinä tapauksessa minä en voi lähteä", lausui hän. "Tuossa! Te saatte ottaa ne takaisin!"

"Te häijy mies", vastasi tätini suurella mielen-liikutuksella; "kuinka voitte kohdella minua näin? Mutta miksi tätä kysyn? Se tulee siitä, että tiedätte, kuinka heikko olen! Mitä minä muuta voin tehdä, ainaseksi estääkseni teitä luonani käymästä, kuin sallia, että teidän käy ansionne mukaan?"

"Ja miks'ette salli sitä?" arveli hän.

"Te kysytte minulta, miksi!" vastasi tätini. "Mikä sydän teillä onkaan!"

Mies seiso nurpeasti kalistellen rahoja ja pudistaen päätänsä, siksi kuin hän viimein sanoi:

"Tässäkö siis kaikki, mitä aiotte antaa minulle?"

"Siinä on kaikki, mitä *voin* antaa teille", lausui tätini. "Te tiedätte, että olen joutunut vahinkoon, ja että olen köyhempi, kuin olin ennen. Minä olen kertonut sen teille. Kun olette saaneet nuot, miksi pakoitatte minua kauemmin katselemaan itseänne ja näkemään, mimmoiseksi olette käyneet?"

"Minä olen käynyt jotenkin repaleiseksi, jos sitä tarkoitate", sanoi hän. "Minä vietän huuhkan elämää".

"Te ryöstitte minulta suuremman osan varoistani", lausui tätini. "Te suljitte vuosikausiksi sydämeni koko mailmalta. Te kohtelitte minua petollisesti, laittamattomasti ja julmasti. Menkää ja katukaat sitä. Älkää lisätkö uusia vääryyksiä niitten vääryyksien pitkään, pitkään sarjaan, joita olette tehneet minulle!"

"Kyllä kait" vastasi hän. "Tuo kuuluu varsin kauniilta! — No niin! Minun täytyy tulla toimeen niin hyvin, kuin voin, tällä kertaa, arvaan minä".

Vasten omaa tahtoansa näytti hän häpeävän tätini suuttumuksen kyyneliä ja tuli rahjustellen ulos puutarhasta. Parilla, kolmella nopealla askeleella, niinkuin vast'ikään olisin paikalle saapunut, kohtasin häntä portilla ja astuin sisään, kun hän meni ulos. Ohitse kulkiessamme katselimme toisiamme tarkasti eikä juuri suosiollisesti.

"Täti", sanoin minä kiireesti. "Tämä mies häiritsee teitä taas! Antakaat minun puhua hänen kanssaan. Kuka se on?"

"Lapsi", vastasi tätini, käsivarteeni tarttuen, "tule sisään äläkä puhu minun kanssani kymmeneen minutiin".

Me kävimme istumaan hänen vähäiseen vierashuoneeseensa. Tätini peräytyi entisten päivien ympyriäisen, viheriäisen viuhkan taa, joka oli väännetty kiinni jonkun tuolin selkään, ja pyyhki tuon tuostakin silmiänsä neljänneksen tunnin aikaa. Sitten hän tuli esiin ja istui viereeni.

"Trot", lausui tätini levollisesti, "se on puolisoni".

"Teidän puolisonne, täti? Minä luulin, että hän oli kuollut!"

"Kuollut minulle", vastasi tätini, "mutta kuitenkin elossa".

Minä istuin, hiljalleen kummastellen.

"Betzey Trotwood ei näytä erittäin taipuvaiselta rakkauden hellään tunteeseen", lausui tätini tyvenesti, "mutta semmoinen aika oli, Trot, jolloin hän täydellisesti uskoi tuota miestä; jolloin hän lempi häntä, Trot, sydämestänsä; jolloin ei löytynyt mitään hartaan rakkauden osoitusta, jota hän ei olisi tarjonnut hänelle. Palkinnoksi tämä mies hävitti hänen omaisuutensa ja melkein särki hänen sydämensä. Siitä syystä Betzey Trotwood laski kaikki semmoiset tunteet kerrallaan ja ijäksi hautaan, täytti sen ja tasoitti sen".

"Rakas, hyvä tätini!"

"Minä kohtelin häntä jalomielisesti", jatkoi tätini, asettaen kättänsä, niinkuin tavallisesti, minun käteni selälle. "Minun sopii näin pitkän ajan perästä sanoa, Trot, että kohtelin häntä jalomielisesti. Hän oli ollut niin julma minulle, että helposti olisin saanut edullisen eron hänestä; mutta minä en tahtonut. Hän tuhlassi pian kaikki, mitä annoin hänelle, huonontui huonontumistaan, nai toisen naisen, luulen minä, muuttui seikkailiaksi, kortinlyöjäksi ja petturiksi. Itse näet, mikä hän nyt on. Mutta hän oli kauniinnäköinen mies, kun minä menin naimisiin hänen kanssansa", lausui tätini, ja hänen äänessään kuului joku kaikku hänen vanhasta ylpeydestänsä ja ihmettelemisestään; "ja minä luulin häntä — minä narri! — itse kunniaksi!"

Hän likisti kättäni ja pudisti päätänsä.

"Nyt hän ei ole mitään minulle, Trot, — ei edes sitä. Mutta ennenkuin sallin, että hän rangaistaan rikoksistansa (niinkuin tapahtuisi, jos hän kuljeksisi tässä maassa), annan hänelle, kun hän ilmestyy, enemmän rahaa, kuin minun kannattaisi, että hän lähtisi pois. Minä olin narri, kun menin naimisiin hänen kanssansa; ja minä olen siinä määrässä parantumaton narri tässä kohden, että sen johdosta, miksi kerran katsoin häntä, minä en soisi, että edes tämän joutavan mielijohteeni varjoa kohdeltaisiin kovasti. Sillä tosi minun oli sydämestäni, Trot, jos minkään naisen".

Tätini päätti tämän aineen raskaalla huokauksella ja silitti pukuansa.

"Kas niin, rakas lapseni!" sanoi hän. "Nyt tunnet alun, keskikohdan ja lopun ja kaikki. Me emme puhu tästä asiasta toisillemme enää; etkä tietysti puhu siitä kenellekään muulle. Tämä on minun äreä, näreä kertomukseni, ja me pidämme sen itse omanamme, Trot!"

SEITSEMÄSTOISTA LUKU.

Perheellisiä oloja.

Minä sepittelin ahkerasti kirjaani enkä kuitenkaan sallinut sen estää sanomalehti-velvollisuuksieni säännöllistä täyttämistä; ja se ilmestyi ja saavutti suurta suosiota. Se ylistys, joka soi korvissani, ei huumannut minua, vaikka olin hyvin herkkä tuntemaan sitä ja epäilemättä pidin omaa teostani parempana, kuin kukaan muu. Minä olen ihmisluontoa tarkastellessani havainnut, että semmoinen mies, jolla on hyvä syy uskoa itseensä, ei koskaan pöyhistele, saadaksensa muita uskomaan häneen. Tästä syystä pysyin häveliäänä pelkästä itse-kunnioituksesta; ja mitä enemmän kiitoksia sain, sitä enemmän koetin ansaita niitä.

Minun ei ole aikomus tässä kertomuksessa, vaikka se kaikissa muissa tärkeämissä kohdissa tuo esiin elämäni muistot, laatia omien teoksieni historiaa. Ne esittelevät itsensä, ja minä jätän ne itseksensä. Kun satunnaisesti käännyn niitten puoleen, tapahtuu se vaan sen vuoksi, että niissä ilmestyy osa omasta edistymisestääni.

Koska minulla siihen aikaan oli syytä uskoa, että luonto ja sattumus olivat tehneet minut kirjailiaksi, noudatin luottamuksella kutsumustani. Ilman semmoista vakuutusta olisin varmaan luopunut siitä ja käyttänyt jäntevyyttäni johonkin muuhun yritykseen. Minä olisin koettanut päästä selville, miksi luonto ja sattumus todella olivat aikoneet minua, ja ruveta siksi eikä miksikään muuksi.

Minä olin kirjoittanut tuohon sanomalehteen ja muualle niin suurella menestyksellä, että, kun uusi voittoni saavutettiin, katsoin itseäni oikeutetuksi jättämään nuot ikävät parlamentin-keskustelut. Eräänä iloisena iltana panin sentähden viimeisen kerran parlamentin säkkipillien nuotit paperille enkä ole koskaan sen jälkeen kuullut niitä; vaikka aina koko pitkän istunto-ajan yhä tunnen vanhan huminan sanomalehdissä ilman mitään varsinaista muutosta, paitsi ehkä siinä, että sitä nyt ilmestyy runsaammalta.

Minä kirjoitan nyt siitä ajasta, jolloin olin ollut naimisissa noin puolentoista vuotta. Monen erilaisen kokeen jälkeen olimme luopuneet taloudenpidosta, niinkuin jostakin pahasta puuhasta. Talo piti itse itseänsä, ja me pidimme pagia. Tämän palvelian päätoimi oli riiteleminen kyökkipiian kanssa; jossa suhteessa hän oli täydellinen Whittington, mutta ilman tämän kissaa taikka kaukaisinta toivoa päästä Lord Mayor'iksi.

Minusta näyttää, kuin hän olisi elänyt ainaisessa kattilan-kansien sateessa. Hänen koko olemisensa oli ijankaikkinen kahakka. Hänen oli tapa huutaa apua kaikkein sopimattomimpiin aikoihin — esimerkiksi, kun meillä oli päivällisvieraita taikka muutamia ystäviä iltaa viettämässä — ja tulla tupertuen ulos kyökistä, samalla kuin rautaiset heitto-aseet lensivät hänen perässään. Me tahdoimme saada eroa hänestä, mutta hän riippui niin kiinni meissä, ettei häntä haluttanut lähteä. Hän oli herkkä-itkuinen nuorukainen ja purskahti semmoisiin surkeihin vaikerruksiin, kun viitattiin yhteytemme lakkauttamiseen, että meidän täytyi pitää häntä. Hänellä ei ollut mitään äitiä — eikä mitään sukulaisen tapaista, sitä myöden kuin minun oli tilaisuus huomata, paitsi yksi sisar, joka pujautti Amerikkaan samalla hetkellä, kuin me olimme ottaneet pojan hänen niskoiltaan; ja tämä majoitettiin meille, niinkuin kauhea nuori vaihdokas. Hänellä oli elävä tunto omasta onnettomasta asemastaan ja hän hieroi aina silmiään jakkunsa hialla taikka kumartui niistämäen nenäänsä vähäisen nenäliinansa viimeisellä nipulla, jota nenäliinaa hän ei koskaan kokonansa vetänyt ulos plakkaristaan, vaan aina säästi ja salasi.

Tämä onneton pagi, joka pahalla hetkellä pestattiin kuuden punnan ja kymmenen shillingin vuotuista palkkaa vastaan, aikaan saatti alituisia huolia minulle. Minä katselin häntä, sitä myöden kuin hän kasvoi — ja hän kasvoi kuin salkopapu — tuskalla peläten sitä aikaa, jolloin hän rupeisi ajamaan partaansa, vieläpä niitä aikoja, jolloin hän tulisi kalju- tai harmaapäiseksi. Minä en nähnyt mitään mahdollisuutta koskaan päästä hänestä; ja tulevaisuutta mietiskellessäni oli minun tapa ajatella, mikä vastus hänestä olisi, kun hän kävisi vanhaksi mieheksi.

Ei mikään asia ollut minulle niin odottamaton, kuin että tämän poloisen oma käytös päästäisi minut pulastani. Hän varasti Doran kellon, jolla ei enemmän, kuin milläkään muulla meidän kapineellamme, ollut mitään määrättyä paikkaa, muutti sen rahaksi ja kulutti saaliin (hän oli aina vähäjärkinen poika) sillä tapaa, että hän herkeämättä ajoi edestakaisin Londonin ja Uxbridge'n väliä postivaunujen katolla. Hän vietiin Bow Street'in polisikonttoriin, kun hän oli, minun muistaakseni, päättänyt viidennentoista matkansa, jolloin neljä shillingiä ja kuusi pennyä ynnä vanha huilu, jota hän ei osannut puhalttaa, löydettiin hänen taskuistaan.

Ilmi-saanti ja sen seuraukset eivät olisi olleet likimainkaan niin ikävät minulle, jollei hän olisi ollut katuvainen. Mutta hän oli hyvin katuvainen, jopa omituisella tavalla — ei tukulta, vaan vähitellen.

Esimerkiksi: toisena päivänä sen jälkeen, kuin minun täytyi ilmestyä oikeuden edessä häntä vastaan, toi hän esiin muutamia seikkoja eräästä isosta, kellarissa talletetusta korista, jonka luulimme olevan viiniä täynnä, mutta jossa ei ollut mitään muuta, kuin tyhjiä pulloja ja korkkeja. Me arvelimme, että hän nyt oli huojentanut sydäntänsä ja kertonut pahimpia, mitä hän kyökkipiiasta tiesi; mutta pari, kolme päivää sen perästä tunsu hänen omatuntonsa uuden pistoksen, ja hän kertoi, kuinka kyökkipiialla oli pikkuinen tyttö, joka varhain joka aamu vei leipämme; niinkuin myöskin, kuinka häntä itseä oli houkuteltu varustamaan maidontuojaa hiilillä. Kun taas muutamia päiviä oli kulunut, ilmoittivat virkakunnat, että hän oli jutellut häränpaisteista kyökin-töryissä ja lakanoista rääsy-pussissa. Vähä aika sen jälkeen poikkesi hän kokonaan toisaalle ja tunnusti tietävänsä yötisistä varkaudenhankkeista meitä vastaan oluentuojan puolelta, joka heti otettiin kiinni. Minua rupesi niin hävettämään, että olin ollut semmoinen uhri, että olisin antanut vaikka kuinka paljon rahaa, kun hän vaan olisi pitänyt suunsa kiinni, taikka olisin tarjonnut runsaat lahjat, jos olisivat päästäneet hänet karkaamaan. Se oli vaikea seikka tässä jutussa, ettei hänellä ollut mitään käsitystä tästä, vaan hän luuli hyvittävänsä minua jokaisella uudella ilmoituksellaan, jopa saattavansa minut kiitollisuuden velkaan.

Lopulta lähdin itse karkuun joka kerta, kuin näin polisilähettilään tulevan jollakin uudella sanomalla, ja elin jonkunlaista sala-elämää, siksi kuin hänen asiansa oli tutkittu ja hän tuomittu maasta vietäväksi. Ei hän edes silloinkaan pysynyt hiljalleen, vaan kirjoitti aina kirjeitä meille ja halasi niin paljon nähdä Doraa, ennenkuin hän lähti, että Dora meni hänen luoksensa ja pyörtyi, kun havaitsi olevansa rautasalpojen takana. Lyhyeltä, minulla ei ollut tään taivaallista rauhaa, ennenkuin hän oli toimitettu pois maasta ja (niinkuin jälestäpäin kuulin) tehty lampuriksi jossakin "ylämaassa"; minulla ei ole mitään maatieteellistä käsitystä, missä.

Kaikki nämät johdattivat minua muutamiin totisiin mietteisiin ja asettivat erhetyksemme uuteen valoon, jota en voinut olla eräänä iltana Doralle ilmoittamatta, vaikka kyllä hellin häntä.

"Armaani", sanoin minä, "minua tuskastuttaa kovin ajatella, että puuttuva järjestyksemme ja hallinnon-kykymme saattaa sekä meidät itse (johon jo olemme tottuneet) että muutkin ihmiset pulaan".

"Sinä et ole pitkään aikaan puhunut mitään, mutta nyt aiot ruveta häijyksi!" lausui Dora.

"Ei suinkaan, rakas Dorani! Anna minun selittää sinulle, mitä tarkoitan".

"Minä luulen, etten tahdo tietää", arveli Dora.

"Mutta minä tahdon, että tiedät, lemmittyäni. Laske pois Jip".

Dora pani Jip'in kuonon minun nenääni vastaan ja sanoi: "puh!" haihduttaaksensa totisuuttani; mutta kun se ei onnistunut häneltä, käski hän Jip'in pagodiinsa ja istui silmäillen minua ristiin lasketuilla käsillä ja mitä kärsivällisimmällä pikku katsannolla.

"Tosi-asia on se, rakas ystäväni", aloitin minä, "että meissä on jotakin tarttuvaista. Me saastutamme kaikki ympärillämme".

Minä olisin ehkä jatkanut tällä kuvannollisella tavalla, jolleivät Doran kasvat olisi ilmoittaneet minulle, että hän kaikesta sydämestänsä kummasteli, aioinko ehdotella jotakin uuden-aikaista rokon-istutusta taikka muuta lääketieteellistä parannuskeinoa tähän kivulloiseen tilaamme. Sentähden pidätin itseäni ja esittelin selvemmin, mitä olin tarkoittanut.

"Ei siinä kyllin, kultani", lausui minä, "että meiltä menee raha ja mukavuus, vieläpä toisinaan iloinen mielikin, kun emme opi olemaan huolellisempia, vaan me joudumme myöskin ankaraan edesvastaukseen siitä, että turmelemme kaikki, jotka tulevat palvelukseemme taikka ovat asioissa meidän kanssamme. Minä rupeen pelkäämään, ettei vika ole kokonaan yhdellä puolella, vaan että nämät ihmiset kaikki kääntyvät kipeiksi sentähden, ettemme itse näytä olevan aivan terveet".

"Voi, mikä syytös", huudahti Dora, avaten silmänsä selälleen, "kun sanot, että olet nähnyt minun varastavan kultakelloja! Voi!"

"Rakas Dorani", muistutin minä, "älä laske tyhjiä! Kuka on vähimmälläkään tavalla viitannut kultakelloihin?"

"Sinä", vastasi Dora. "Sinä tiedät, että viittasit. Sinä sanoit, etten näyttänyt terveeltä ja vertasit minua häneen".

"Keneen?" kysyin minä.

"Pagiin", nyyhkytti Dora. "Oi, sinä julma toveri, kun vertaat hellää vaimoasi maasta vietyyn pagiin! Miks'et sanonut, mitä ajattelit minusta, ennenkuin menimme naimisiin? Miks'et sanonut, sinä kova-sydäminen olento, että olit vakuutettu, että minä olin pahempi, kuin maasta viety pagi? Oi, kun pitää

semmoista kauheata ajatusta minusta! Voi minua!"

"Mutta, Dora kultani", vastasin minä, lempeästi koettaen vetää pois nenäliinaa, jota hän painoi silmiänsä vastaan, "tämä ei ole ainoastaan naurettavaa sinun puoleltasi, vaan kovin väärää. Kaikkein ensimmäiseksi se ei ole totta".

"Sinä sanoit aina, että hän valehteli", huokasi Dora. "Ja nyt sanot samaa minusta! Voi, mitä tehnen! Mitä tehnen!"

"Rakas tyttöni!" vastasin minä, "minun täytyy todella pyytää, että olet järkevä ja kuulet, mitä sanoin ja sanon. Hyvä Dora, jollemme opi tekemään velvollisuuttamme niitä kohtaan, joita otamme palvelukseemme, eivät hekään koskaan opi tekemään velvollisuuttansa meitä kohtaan. Minä varon, että tarjoomme ihmisille semmoisia tilaisuuksia pahantekoon, joita ei koskaan tulisi tarjota. Vaikkapa olisimme tahallamme — jota emme ole — kaikissa toimissamme niin huolimattomat, kuin todella olemme, vaikkapa rakastaisimme semmoista oloa ja pitäisimme sitä hauskana — jota emme pidä — olen vakuutettu, ettei meidän olisi oikeus jatkaa tällä tapaa. Me suorastaan pahennamme ihmisiä. Meidän täytyy ajatella tätä. Minä en voi olla sitä ajattelematta, Dora. Se on semmoinen ajatus, jota en kykene poistamaan, ja se tekee minut välisti kovin levottomaksi. Siinä, rakas Dora, on kaikki. Tule nyt! Älä ole lapsellinen!"

Dora ei sallinut minun pitkään aikaan vetää pois nenäliinaa. Hän istui ja nyyhki sen takana, sopertaen, että, jos minä olin levoton, miksi olin koskaan mennyt naimisiin? Miks'en ollut sanonut, vaikka vaan päivää ennen kuin lähdimme kirkkoon, että tunsin, että kävisin levottomaksi, ja etten tahtois mennä naimisiin? Jollen minä voinut sietää häntä, miks'en lähettänyt häntä pois hänen tätiensä luo Putney'hin taikka Julia Mills'in luo Indiaan? Julia näkisi hänet ilolla eikä sanoisi häntä maasta viedyksi pagiksi; Julia ei ollut koskaan nimittänyt häntä miksikään semmoiseksi. Lyhyeltä, Dora oli niin suruissaan ja huoletti tällä mieli-alallansa minuakin niin, että huomasin, ettei ensinkään hyödyttänyt, vaikka kuinka lempeästi, toistaa tätä keinoa, vaan että minun täytyi ruveta johonkin muuhun menetykseen. Mikä muu menetys jäi minulle! "Kehittää hänen järkeänsä?" Tämä oli tavallinen puheenparsi, joka soi hyvältä ja toivokkaalta, ja minä päätin kehittää Doran järkeä.

Minä aloitin heti. Kun Dora oli kovin lapsellinen, ja minä paljon mieluisammin olisin noudattanut hänen mieltänsä, koetin olla totinen — ja nyreytin sekä häntä että itseäni. Minä puhuin hänelle niistä asioista, jotka olivat ajatuksissani, ja luin Shakespeare'a hänelle ja väsytin häntä sanomattomasti. Minä otin tavakseni jaella hänelle, niinkuin ihan sattumalta, pieniä kappaleita hyödyllistä opetusta taikka ymmärtäväistä katsantotapaa — mutta, kun laukaisin ne, säpsähti hän niitä, niinkuin ne olisivat olleet sähköisiä. Vaikka kuinka sattumalta taikka luonnollisesti olisin koettanut kehittää pikku vaimoni järkeä, en voinut olla näkemättä, että hän aina vaistomaisesti tiesi tarkoitukseni ja joutui kovimman pelon haltuun. Erittäin selvästi havaitsin, että hän katsoi Shakespeare'a oikeaksi kauhistukseksi. Kehittäminen kävi sangen hitaasti.

Minä pakoitin Traddles'ia palvelukseeni, ilman että hän itse tiesi siitä; ja joka kerta, kuin hän tuli tervehtimään meitä, räjähytin jonkun miinan häntä vastaan, tällä tapaa välittäen Doran kasvatusta. Sen käytöllisen viisauden määrä, jonka näin istutin Traddles'iin, oli arvaamattoman suuri ja parasta laatua; mutta sillä ei ollut mitään muuta vaikutusta Doraan, kuin että se teki hänet alakuloiseksi ja aina araksi siitä pelosta, että hänen vuoronsa nyt tulisi. Minä huomasin, että minusta oli tullut koulumestari, ansa, salakuoppa; ja minusta näytti siltä, kuin Dora olisi ollut kärpänen ja minä hämähäkki, joka lakkaamatta hyökkäsin esiin pesästäni hänen rajattomaksi hämmingikseen.

Kuitenkin minä kuukausia jatkoin, katsoen eteenpäin tämän välitilan ylitse siihen aikaan, jolloin Dora ja minä olimme käyneet ihan saman-tunteisiksi ja minä olin täydellisesti itse tyytynyt hänen järkensä kehittämiseen. Kun kuitenkin viimein huomasin, että, vaikka koko tämän ajan olin ollut oikea piikki-sika taikka siili, jyrkkyydestä kauttaaltani pöyristyen, minä en ollut saanut aikaan mitään, rupesin arvelemaan, että Doran järki ehkä jo oli kehitetty.

Tarkemman miettimisen perästä näytti tämä niin todenmukaiselta, että luovuin tuumastani, joka olikin luvannut menestystä enemmän sanoissa, kuin todellisuudessa, ja päätin tästälähin tyytyä vaimolapsukaiseeni eikä minkään menetyksen kautta koettaa muuttaa häntä miksikään muuksi. Minä olin itse sydämestäni väsynyt olemasta viisaana ja varovaisena ja näkemästä lemmittyäni tämän pakon alla; sen vuoksi ostin parin kauniita korvarenkaita hänelle ja kaulavyön Jip'ille, ja menin kotiin eräänä päivänä, tehdäkseen itseäni miellyttäväksi.

Dora oli ihastuksissaan pikku lahjoistani ja suuteli minua iloisesti; mutta välissämme oli joku varjo, vaikka vaan vähäinen, ja minä olin päättänyt, ettei sitä saisi olla. Jos tämmöinen varjo täytyi löytyä jossakin, tahdoin tästälähin pitää sitä omassa rinnassani.

Minä istuin vaimoni viereen sohvalle ja panin korvarenkait hänen korviinsa; ja sitten sanoin hänelle,

että pelkäsin, ettei meillä viime aikoina ollut ollut juuri niin hauskaa yhdessä, kuin tavallisesti, ja että vika oli minun. Tämän minä vilpittömästi tunsin, ja niin laita olikin.

"Totuus on, rakas Dorani", sanoin minä, "että minä olen koettanut olla viisas".

"Ja tehdä minutkin viisaaksi", lausui Dora arasti. "Eikö niin, Doady?"

Minä nyökkäytin suostumustani kohotettujen kulmakarvojen sievään kysymykseen ja suutelin puoleksi auenneita huulia.

"Siitä ei ole vähintäkään hyötyä", arveli Dora, pudistaen päätänsä, että korvareenkaat jälleen helisivät. "Sinä tiedät, mikä vähäpätöinen olento minä olen ja miksi alusta tahdoin, että nimittäisit minua. Jollet voi tehdä sitä, pelkään, ettet koskaan voi rakastaa minua. Oletko varma, ettet välisti ajattele, että olisi ollut parempi, jollet olisi" —.

"Tehnyt mitä, lemmittyni?" Sillä hän ei yrittänyt jatkamaan.

"Ei mitään!" sanoi Dora.

"Ei mitään?" toistin minä.

Hän kiersi käsivartensa kaulani ympäri, nauroi, nimitti itseänsä mielinimellään hanheksi ja kätki kasvosensa olkapäättäni vastaan semmoiseen uhkeaan kiharain tulvaan, että oli oikein vastus hajottaa sitä ja nähdä niitä.

"Enkö ajattele, että olisi ollut parempi olla mitään tekemättä, kuin koettaa kehittää pikku vaimoni järkeä?" sanoin minä, itseäni nauraen. "Tätäkö aioit kysyä? Kyllä, niin todella ajattelen".

"Sitäkö sinä olet koettanut?" huudahti Dora. "Oi, mikä hirmuinen poika!"

"Mutta minä en koskaan enää koeta sitä", arvelin minä. "Sillä minä rakastan häntä kalliisti semmoisena, kuin hän on".

"Onko se oikein totta?" kysyi Dora, hiipien likemmäksi minua.

"Miksi koettaisin muuttaa sitä", lausuin minä, "mikä on ollut niin kallista minulle niin kauan aikaa! Sinä et voi koskaan ilmestyä parempana, kuin omana, luonnollisena itsenäsi, suloinen Dorani; emmekä enää rupea minkäänlaisiin tekokokeisiin, vaan palaamme entiseen tapaamme ja olemme onnelliset".

"Ja olemme onnelliset!" vastasi Dora. "Niin! Päiväkaudet! Etkä sinä huoli, vaikka toisinaan käy vähän hullusti?"

"En minä, en minä", sanoin minä. "Meidän täytyy tulla toimeen niin hyvin, kuin voimme".

"Etkä sinä kerro minulle koskaan enää, että me teemme muita ihmisiä pahaksi", hyväili Dora; "et suinkaan? Koska tiedät, että se on niin julman ikävää".

"En minä", sanoin minä.

"Minun on parempi olla typerä, kuin onneton, eikö niin?" kysyi Dora.

"Parempi on, että olet luonnollinen, Dora, kuin mitään muuta mailmassa".

"Mailmassa! Oi Doady, se on avara paikka".

Hän pudisti päätänsä, käänsi ihastuneet, kirkkaat silmänsä ylös minun silmiäni kohden, suuteli minua, purskahti iloiseen nauruun ja juoksi pois panemaan uutta vyötä Jip'in kaulaan.

Niin päättyi viimeinen yritykseni muuttaa Doraa. Minä olin ollut onneton sitä tehdessäni; minä en voinut sietää omaa, yksinäistä viisauttani; minä en saattanut yhdistää sitä Doran entiseen pyyntöön, että pitäisin häntä vaimo-lapsukaisenani. Minä päätin kaikessa hiljaisuudessa tehdä, mitä voin, itse parantaakseni koti-olojamme, mutta näin edeltäpäin, että parhaat ponnistukseni aikaan saisivat sangen vähän, jollen taas muuttuisi pahaksi hämähäkiksi ja alati olisi väijyksissä.

Entä tuo äsken mainittu varjo, joka ei enää saisi olla meidän välissämme, vaan painaa yksistään minun sydäntäni? Kuinka se kääntyi?

Tuo vanha onnettomuuden tunto tunki elämäni läpi. Se oli syvempi, jos se ensinkään oli muuttunut; mutta se oli yhtä epämääräinen, kuin koskaan, ja puhutteli minua niinkuin jonkun surullisen soiton sävel, joka heikosti kuuluu yöllä. Minä rakastin vaimoani hellästi ja olin onnellinen; mutta se onni, jota kerta himmeästi olin ajatellut, ei ollut se onni, jota nautin, ja aina oli jotakin, joka puuttui.

Sitä lupaukseni suorittaakseni, jonka olen tehnyt itselleni, että nämät lehdet saisivat kuvastella mieltäni, tutkin sitä taas tarkasti ja tuon ilmi sen salaisuudet. Mitä kaipasin, katsoin yhä — olin aina katsonut — nuoruuden unelmaksi, joka ei koskaan toteutuisi ja jonka nyt luonnollisella tuskalla, niinkuin kaikki ihmiset, semmoiseksi huomasin. Mutta että olisi ollut parempi minulle, jos vaimoni olisi voinut enemmän auttaa minua ja ottaa osaa niihin moniin ajatuksiin, joissa minulla ei ollut mitään kumppania, ja että tämä olisi käynyt laatuun, sen minä tiesin.

Näitten molempien yhteen soveltumattomien päätösten välillä: toinen se, että, mitä tunsin, oli yleistä ja välttämätöntä; toinen se, että se oli omituista minulle ja olisi voinut olla toisin, heiluin kummallisella tavalla ilman mitään selvää tietoa, että ne olivat vastakkaiset toisilleen. Kun ajattelin nuoruuden ilmaisia unelmia, jotka eivät voi toteutua, ajattelin sitä parempaa tilaa, joka käy miehen iän edellä ja josta olin kasvanut pois; ja silloin nuo onnelliset päivät Agnesin seurassa tuossa rakkaassa, vanhassa talossa nousivat eteeni, niinkuin kuolleitten haamut, joilla ehkä on uusi elämä toisessa mailmassa, mutta jotka eivät koskaan, koskaan enää voi virvota täällä.

Välillä tuli mieleeni tämä ajatus: mikä olisi voinut tapahtua taikka mikä olisi tapahtunut, jollemme, Dora ja minä, koskaan olisi tunteneet toisiamme? Mutta Dora oli niin yhdistynyt olemiseeni, että se oli joutavin kaikista mietteistäni ja nousi pian saatavistani ja näkyvistäni, niinkuin ilmassa uivat kylvyt.

Minä rakastin yhä Doraa. Mitä kerron, se nukkui, heräsi puoleksi ja meni taas nukuksi sydämeni sisimmässä sopissa. Siitä ei ollut mitään näkyvästä todistusta minussa; enkä tiedä, että se milläkään tapaa olisi vaikuttanut mihinkään, mitä sanoin taikka tein. Minä kannoin kaikkien pikku huoltemme ja kaikkien tuumieni taakan; Dora piti kyniäni kädessään, ja me tunsimme molemmat, että meidän kummankin osa oli sovitettu niinkuin asianhaarat vaativat. Hän oli sydämeistä rakastunut minuun ja uljasteli minusta; ja kun Agnes kirjeissään Doralle kirjoitti muutamia vakavia sanoja siitä ylpeydestä ja osan-otosta, jolla vanhat ystäväni kuuluivat maineeni kasvavan ja lukivat kirjaani, niinkuin olisivat kuulleet minun lausuvan sen sisältöä, luki Dora niitä minulle, ilon kynelet kirkkaissa silmissään, ja sanoi, että minä olin rakas vanha, taitava, kuuluisa poika.

"Harjaantumattoman sydämen ensimmäinen, väärä taipumus". Nämät Mrs. Strong'in sanat joutuivat lakkaamatta tähän aikaan mieleeni, olivat melkein aina läsnä ajatuksissani. Minä heräsin usein niihin öisin; minä muistan lukeneeni niitä unissanikin rakennusten seiniin kirjoitettuna. Sillä minä tiesin nyt, että oma sydämeni oli harjaantumaton, kun se ensin rakastui Doraan, ja että, jos se olisi ollut harjaantunut, se ei koskaan, kun olimme naimisissa, olisi tuntenut, mitä se oli tuntenut salaisessa kokemuksessaan.

"Avio-liitossa ei ole pahempaa erilaisuutta, kuin erilaisuus mieli-alassa ja taipumuksissa". Näitä sanoja minä myöskin muistin. Minä olin koettanut muodostaa Doraa itseni mukaan ja huomannut sen mahdottomaksi. Minun ei ollut nyt muuta neuvoa kuin muodostaa itseäni Doran mukaan; jakaa hänen kansansa, mitä voin, ja olla onnellinen; omilla hartioillani kantaa, mitä täytyi kantaa, ja kuitenkin olla onnellinen. Tämä se kuri oli, johon koetin pakoittaa sydäntäni, kun rupesin miettimään. Se teki toisen vuoteni paljon onnellisemmaksi, kuin ensimmäisen, ja, mikä parempi oli, teki Doran elämän pelkäksi päivänpaisteeksi.

Mutta tämän vuoden kuluessa Dora ei enää ollut voimissaan. Minä olin toivonut, että köykäisemmät kädet, kuin minun, auttaisivat muodostamaan hänen luonnettansa ja että pikku lapsen hymy hänen povellansa muuttaisi vaimo-lapsukaiseni naiseksi. Se ei ollut tapahtuva. Henki väikkyi hetken aikaa vähäisen vankihuoneensa kynnyksellä ja vankeudesta mitään tietämättä lähti lentoon.

"Kun taas jaksan juosta ympäri, niinkuin ennen, tati", lausui Dora, "opetan Jip'in juoksemaan kilpaa. Se käy niin hitaiseksi ja laiskaksi".

"Minä pelkään, rakas lapseni", lausui tätini, tyvenesti työskennellen hänen vieressään, "että sitä vaivaa pahempi tauti, kuin tämä. Ikä, Dora".

"Luuletteko, että se on vanha?" kysyi Dora kummastellen. "Voi, kuinka oudolta tuntuu, että Jip olisi vanha!"

"Se on semmoinen tauti, jonka alaiseksi kaikki, pikkuiseni, joudumme, mitä enemmän edistymme elämässä", sanoi tätini iloisesti; "minä en tunne itseäni siitä vapaammaksi nyt, kuin ennen, vakuutan sinulle".

"Mutta Jip", lausui Dora, sääliäisesti katsellen sitä, "pikku Jip'kin!
Voi toveri raukkaa!"

"Se kestää varmaan vielä monta aikaa, Kukkani", lausui tätini, taputtaen Doraa poskelle, kun hän kallistui vuoteestaan katsomaan Jip'iä, joka vastaukseksi asettui takajaloillensa ja ahdas-

henkisydessään turhaan ponnisti päätänsä ja hartioitansa, ylös kiivetäkseen. "Sen täytyy saada kappale flanellia tänä talvena, eikä minua kummastuttaisi, vaikka se ilmestyisi ihan vilppaana jälleen keväällä kukkien kanssa. Siunatkoon tuota pikkuista koiraa!" huudahti tätini, "jos sillä olisi yhtä monta henkeä, kuin kissalla, ja olisi ne kaikki menettämällänsä, haukkuisi se minua viimeisessä henkäyksessään, luulen minä!"

Dora oli auttanut Jip'in ylös sohvalle, jossa se todella ynsisteli tätiäni vastaan niin rajusti, ettei se pysynyt suorana, vaan haukkui itsensä koukkuun. Mitä enemmän tätini katseli sitä, sitä enemmän se suuttui häneen, sillä tätini oli nykyisin ruvennut käyttämään silmälaseja, ja jostakin tutkimattomasta syystä katsoi Jip niitä persoonalliseksi loukkaukseksi.

Kauan suostutettuaan sai Dora Jip'in viereensä makaamaan, ja kun se taas oli rauhoittunut, veti hän ehtimiseen toista sen pitkistä korvista kätensä lävitse, kertoen mieltäväisesti: "pikku Jip'kin! Voi toveri raukkaa!"

"Sen keuhkot ovat sangen hyvät", lausui tätini iloisesti, "eikä sen vihatkaan ensinkään ole heikontuneet. Sillä on epäilemättä vielä monta vuotta edessään. Mutta jos tahdot koiraa, jonka kanssa sopii juosta kilpaa, Pikku Kukkanen, on Jip siksi elänyt liian hyvin, ja minä annan sinulle toisen".

"Kiitoksia, täti", sanoi Dora heikosti. "Mutta älkäätkin kuitenkaan!"

"Eikö?" kysyi tätini ja otti pois silmälasinsa.

"Minä en voisi pitää mitään muuta koiraa, kuin Jip'ia", lausui Dora. "Se olisi niin tylyä Jip'in suhteen. Paitsi sitä en voisi ruveta niin hyväksi ystäväksi minkään muun koiran kanssa, kuin Jip'in, sillä toinen ei olisi tuntenut minua ennen naimistani eikä olisi haukkunut Doady'a, kun hän ensi kerran tuli meille. Minä varon, täti, etten voisi huolia mistäkään muusta koirasta, kuin Jip'istä".

"Tosiaan!" sanoi tätini, taputtaen häntä poskelle jälleen. "Sinä olet oikeassa".

"Te ette pane pahaksi", lausui Dora. "Panetteko?"

"Voi sinä hellätunteinen pikku hempukka!" huudahti tätini, lempeästi kumartuen hänen puoleensa. "Kun luulet, että minä panisin pahakseni!"

"En minä luule, minä en todella ajatellut sitä", vastasi Dora; "mutta minä olen hiukan väsyksissä ja tästä kävin hetkeksi typeräksi — minä olen aina pikku typerä olento, niinkuin tiedätte, mutta minä kävin vielä typerämmäksi — kun puhuin Jip'istä. Se on tuntenut minut kaikissa, mitä minulle on tapahtunut, etkö ole, Jip? Enkä minä voisi halveksia sitä sentähden, että se on vähän muuttunut — voisinko, Jip?"

Jip painui likemmäksi emäntäänsä ja nuoli hitaasti hänen kättänsä.

"Sinä et ole niin vanha, Jip, oletko, että jo jätät emäntäsi", lausui Dora. "Me saamme vielä jonkun aikaa seurustella toinen toisemme kanssa!"

Sievä Dorani! Kun hän seuraavana sunnuntaina tuli alas päivällisille ja häntä niin suuresti ilahutti nähdä vanhaa Traddles'ia (joka aina söi päivällistä meillä sunnuntaisin), luulimme, että hän muutamien päivien perästä juoksisi ympäri, niinkuin ennen. Mutta sanoivat: "odottakaat vielä muutamia päiviä", ja sitten: "odottakaat muutamia päiviä lisäksi"; eikä hän kuitenkaan juosnut eikä kävellyt. Hän näytti hyvin kauniilta ja oli erittäin iloinen, mutta nuoot vähäiset jalat, jotka olivat niin nopsaat, kun ne tanssivat Jip'in ympärillä, olivat raskaat ja kankeat.

Minä rupesin kantamaan häntä portaita alas joka aamu ja portaita ylös joka ilta. Hän laski silloin tavallisesti käsivartensa kaulani ympäri ja nauroi, niinkuin minä olisin tehnyt sitä veikalla. Jip haukkui ja hyppi ympärillämme, juoksi edellä ja katsoi huohottaen taaksepäin porraslavalla, nähdäkseen, tulimme perässä. Täti, joka oli paras ja iloisin hoitajatar mailmassa, tuli meidän jälessämme, liikkuva kasa shaaleja ja tyynyjä. Mr. Dick ei olisi jättänyt kynttiläkantajan virkaansa kenellekään ihmiselle. Traddles seisoi usein portaitten alipäässä, katsellen ja vastaan-ottaen hupaisia terveisiä Doralta suloisimmalle tytölle mailmassa. Me teimme tästä oikein iloisen saattoretken, ja vaimo-lapsukaiseni oli meistä kaikista iloisin.

Mutta välisti, kun nostin ylös hänet ja huomasin, että hän oli keveämpi sylissäni, valloitti jonkunlainen kuollut, tyhjä tunne minut, niinkuin olisin lähestynyt jotakin vielä näkymätöntä jääseutua, joka jähmetytti elämäni. Minä kartin nimittämästä tätä tunnetta milläkään nimellä enkä keskustellut siitä itseni kanssa; siksi kuin eräänä iltana, jona se oli erittäin voimakas minussa ja tätini oli jättänyt Doran, jääbyväisiksi huutaen: "hyvää yötä, Pikku Kukka", istuin yksin pulpettini viereen ja itkin ajattellessani: voi, mikä paha-enteinen nimi se oli, ja kuinka kukka kesken kukkimistaan lakastui puussa!

KAHDEKSASTOISTA LUKU.

Minä kietounnun salaisiin seikkoihin.

Eräänä aamuna sain postin kautta Canterbury'ssä dateeratun ja minulle Doctors Commons'iin adresseeratun kirjeen, jota luin jonkunlaisella kummastuksella:

"Rakas Sir!"

"Semmoiset asianhaarat, jotka ovat ulkopuolella omaa valtaani, ovat melkoisen ajan kuluessa keskeyttäneet sitä likeistä ystävyyttä, joka niinä harvoina hetkinä, jolloin minun on virkatoimieni tähden ollut tilaisuus miettiä muiston prismatillisessa valossa läikkyvän entisyyden kohtauksia ja tapauksia, aina on tuottanut minulle, niinkuin se varmaan vast'edeskin tuottaa, suloisia tunteita, jotka eivät ole tavallista laatua. Tämä tosi-asia, rakas Sir, ynnä se etevä sija, johon luonnonkirjanne ovat kohottaneet teidät, estää minua anastamasta itselleni vapautta puhutella nuoruuteni kumppania tuolla tuttavallisella Copperfield'in nimellä! Siinä on kyllin, kun tietää, että se nimi, johon minun on kunnia viitata, aina säilytetään perheemme asiakirjoissa (minä tarkoitan sitä entisten hyyryläistemme arkistoa, jota Mrs. Micawber tallettaa) personallisella, rakkauteen vivahtavalla kunnioituksella".

"Sen, joka alkuperäisten erehdyksensä ja eduttomien asianhaarain satunnaisen yhtymyksen kautta on joutunut semmoiseen asemaan, kuin se haaksirikkoisen parkki-laiva (jos minun suvaitaan omistaa tällaista meriliikkeesen kuuluvaa nimitystä), joka nyt tarttuu kynään, teille kirjoittaaksensa — sen, sanon toistamiseen, joka on joutunut semmoiseen asemaan, ei tule käyttää kohteliaisuuksien eikä onnentoivotusten kieltä. Sen hän jättää kykenevämmille ja puhtaammille käsille".

"Jos tärkeämmät toimenne sallisivat teidän seurata näitä vaillinaisia kirjaimia näin kauas — joka suittaa tapahtua taikka suittaa olla tapahtumatta, sen mukaan kuin asianhaarat muodostuvat — kysytte tietysti, missä tarkoituksessa sepitän tämän kirjeen? Suokaat minun sanoa, että täydellisesti tunnustan tämän kysymyksen järjen-mukaiseksi ja nyt lähden vastaamaan siihen, lausuen edeltäpäin, että aine *ei* ole rahallista luontoa".

"Minä en selvemmin viittaa mihinkään salaiseen voimaan, joka minulla ehkä on, ukon-nuolen ohjaamiseen taikka hävittävän ja kostavan liekin suunnittamiseen sinne taikka tänne, mutta saanen sivumennen huomauttaa, että valoisimmat näkyni ijäti ovat haihtuneet — että leponi on häiritetty ja ilon kykyni kukistettu — ettei sydämeni ole enää oikealla paikalla — ja etten enää käy pää pystyssä kanssaihmisteni vieressä. Kukka on vikaantunut. Sen kupu on katkera reunoja myöden. Mato tekee työtänsä ja tuhoon pian uhrinsa. Mitä pikemmin, sitä parempi. Mutta minä en tahdo poiketa aineestani".

"Semmoisessa kovassa mielentuskassa ollessani, jota ei edes Mrs. Micawber'in vaikutus pysty lievittämään, vaikka sitä harjoitetaan kolminaisessa vaimon, puolison ja äidin ominaisuudessa, aion paeta itseäni vähäksi aikaa ja pyhittää kahdeksanviidettä tuntia muutamien entisten huvitusten näkymöin katsomiseen pääkaupungissa. Muitten kodillisen levon ja mielenrauhan satamien joukossa vetää tietysti King's Bench'in vankihuone jalkojani luoksensa. Kun sanon, että minä, jos Jumala suo, juuri kello seitsemän illalla aion olla ulkopuolella tämän siviili-asiain vankihuoneen eteläis-muuria, on tämän kirjeellisen ilmoitukseni tarkoitus täytetty".

"Minä en tunne itseäni oikeutetuksi pyytämään entistä ystäväni Mr. Copperfieldia eikä entistä ystäväni Mr. Thomas Traddles'ia, Inner Temple'n jäsentä, jos tämä gentlemani vielä elää ja on voimissa, suosiollisesti kohtaamaan minua ja uudistamaan (niin paljon kuin sopii) menneitten päivien keskinäisiä oloja. Minä rajoitan itseni siihen muistutukseen, että siihen aikaan ja sillä paikalla, jota olen maininnut, tavattaneen semmoisia hävityksen jälkiä, jotka vielä löytyvät eräästä kukistuneesta tornista *Wilkins Micawber'ista*.

"P. S. Lienee hyödyllistä yllä seisovaan lisätä se sanoma, että Mrs. Micawber'ille *ei* ole uskottu näitä tuumia".

Minä luin tämän kirjeen useita kertoja. Vaikka kyllä muistin Mr. Micawber'in korkeapontisen kirjoitustavan ja sen erinomaisen mielihyvän, jolla hän kaikissa mahdollisissa ja mahdottomissa tilaisuuksissa istui pitkiä kirjeitä kirjoittamaan, luulin kuitenkin, että jotakin tärkeätä piili tämän kiertelevän ilmoituksen takana. Minä laskin kirjeen kädestäni, sitä ajatellakseni, ja tartuin siihen jälleen, sitä kerran vielä lukeakseni, ja luin sitä par'aikaa, kun Traddles tapasi minut suurimmassa epätietoisuuden tilassa.

"Rakas toverini", sanoin minä, "minä en ole koskaan nähyt sinua halukkaammin. Sinä tulet juuri parhaasen aikaan auttamaan minua terveellä järjelläsi. Minä olen saanut hyvin omituisen kirjeen,

Traddles, Mr. Micawber'ilta".

"Vai niin!" huudahti Traddles. "Todella? Ja minä olen saanut Mrs. Micawber'ilta!"

Näin puhuen Traddies, joka oli punastunut kävelystä ja jonka hiukset ruumiin- ja sielun-liikunnan yhteisestä vaikutuksesta seisoivat pystyssä, niinkuin hän olisi nähnyt jonkun iloisen aaveen, otti esiin kirjeensä ja vaihtoi sen minun kirjeeseeni. Minä seurasin häntä silmilläni Mr. Micawber'in kirjeen keskipalkoille ja vastasin siihen kulmakarvojen kohotukseen, jolla hän sanoi: "'ukon-nuolen ohjaamiseen taikka hävittävän ja kostavan liekin suunnittamiseen!' Siunatkoon minua, Copperfield!" — ja rupesin sitten lukemaan Mrs. Micawber'in kirjettä. Se kuului näin:

"Parhaat terveiseni Mr. Thomas Traddles'ille, ja, jos hän vielä muistaa erästä, jonka ennen oli onni tuntea hänet hyvin, tohdinko pyytää muutamia hetkiä hänen jouto-ajastaan? Minä vakuutan Mr. T. T:ille, ett'en koettaisi käyttää hänen hyvyttänsä, jos olisin jossakin muussa asemassa, kuin hulluuden partaalla".

"Vaikka minun on katkera sitä sanoa, on ennen niin kodillisen Mr. Micawber'in vieraantuminen vaimostaan ja perheestään syy, että näin onnettomasti käännyn Mr. Traddles'in puoleen ja anon itselleni hänen suosiollista kärsivällisyyttänsä. Mr. T:in on mahdoton täydellisesti käsittää Mr. Micawber'in muuttunutta käytöstä, hänen hurjuuttansa, hänen rajuuttansa. Se on vähitellen enentynyt, siksi kuin se on ruvennut näyttämään mielen vialta. Tuskin päivääkään kuluu, vakuutan Mr. Traddles'ille, ilman jonkunlaista puuskaa. Mr. T. ei vaadi, että minä kuvaan tunteitani, kun kerron hänelle, että olen saanut tottua kuulemaan, kuinka Mr. Micawber väittää myyneensä itsensä p—lle. Salamyhkäisyys ja umpimielisyys ovat kauan aikaa olleet hänen päätunnusmerkkinsä, ovat kauan aikaa sitten astuneet rajattoman luottamuksen sijaan. Vähinkin syy, vaikk'ei muuta kuin kysyisi, löytyykö mitään, jota hän suvaitsisi päivällisiksi, saattaa hänet sanomaan, että hän tahtoo avio-eroa. Viime iltana, kun lapset pysyivät häneltä kahta pennyä sitruna-karamelleihin — eräänlaisia tämän paikkakunnan makiaisia — näytti hän ostroni-veistä kaksoisille!"

"Minä rukoulen teitä, Mr. Traddles, antamaan minulle anteeksi, vaikka ryhdyn näihin pikku-seikkoihin. Ilman niitä Mr. T:in todella olisi vaikea saada vähintäkään aavistusta sydäntä musertavasta tilastani".

"Rohkenenko nyt uskoa Mr. T:lle kirjeeni tarkoituksen? Salliiko hän minun nyt turvata ystävälliseen huolenpitoonsa? Oi kyllä, sillä minä tunnen hänen sydämensä!"

"Rakkauden nopeaa silmää ei ole helposti sokaistu, jos se on naisen. Mr. Micawber lähtee Londoniin. Vaikka hän tarkasti salasi käsi-alaansa tänä aamuna ennen suurusta, kun hän kirjoitti adressikortin, jonka hän kiinnitti tuohon vähäiseen, ruskeaan onnellisten päivien matkalaukkuun, näki aviollisen huolen kotkan-silmä selvästi kirjaimet d-o-n. Postivaunujen West-End'in määräpaikka on Kultainen Risti. Uskallanko hartaasti pyytää Mr. T:ia käymään hairaantuneen puolisoni luona ja puhuttelemaan häntä? Uskallanko pyytää Mr. T:ia rupeamaan Mr. Micawber'in ja hänen vaivaantuneen perheensä välittäjäksi? Oi ei, sillä siinä olisi liian paljon!"

"Jos Mr. Copperfield vielä muistaisi yhtä maineettomaksi jäänyttä, tahtoisiko Mr. T. toimittaa hänelle muuttumattoman kunnioitukseni ja samat pyyntöni? Kaikissa tapauksissa lienee hän niin ystävällinen, että hän pitää tätä ilmoitusta kokonaan yksityisenä eikä missään tapauksessa viittaa, vaikka kuinka vähän, siihen, Mr. Micawber'in läsnä ollessa. Jos Mr. T. joskus vastaisi tähän (jota en voi katsoa milläkään lailla todenmukaiseksi), tuottaisi semmoinen kirje, joka on adresseerattu M. E:lle Canterbury'n postikonttoriin, vähemmän tuskallisia seurauksia, kuin jokainen muu kirje, joka olisi suorastaan adresseerattu eräälle, joka syvimmissä surussa kirjoittaa itsensä

Mr. Thomas Traddles'in kunnioittavaiseksi
ystäväksi ja avun-anojaksi
Emma Micawber'iksi".

"Mitä arvelet tuosta kirjeestä?" sanoi Traddles, minuun katsahtaen, kun olin kahdesti lukenut sen.

"Mitä sinä tuosta toisesta arvelet?" vastasin minä. Sillä hän luki sitä vielä rypistyneellä otsalla.

"Minä arvelen, että ne molemmat, Copperfield", vastasi Traddles, "merkitsevät enemmän, kuin tavallisesti Mr. ja Mrs. Micawber'in kirjoitukset — mutta mitä, sitä en tiedä. Epäilemättä ovat molemmat kirjoitetut rehellisessä aikomuksessa ja ilman keskinäistä suostumusta. Ihmisparaka!" hän tarkoitti nyt Mrs. Micawber'in kirjettä, ja me seisoimme vieretysten molempia verraten; "kaikissa tapauksissa tekee hyvän työn, kun kirjoittaa hänelle ja ilmoittaa hänelle, että aiomme käydä Mr. Micawber'in luona".

Minä suostuin tähän sitä halukkaammin, kuin nyt nuhtelin itseäni siitä, että olin ollut hänen edellisen

kirjeensä suhteen jotenkin huolimaton. Se oli tosin siihen aikaan suuresti ajatteluttanut minua, niinkuin olen paikallansa maininnut; mutta kiintymiseni omiin asioihini, kokemukseni Mr. Micawber'in perheestä ja se seikka, etten sen koommin kuullut tästä, oli vähitellen vaikuttanut, että unhotin koko asian. Minä olin usein ajatellut Micawber'ilaisia, mutta etupäässä kummastellakseni, mihin rahallisiin sitoumuksiin he Canterbury'ssä olivat ruvenneet, ja muistaakseni, kuinka Mr. Micawber kartti minua, kun hän oli päässyt Uriah Heep'in konttoristiksi.

Kuitenkin minä nyt yhteisessä nimessämme kirjoitin lohduttavan kirjeen Mrs. Micawber'ille, ja me allekirjoitimme sen molemmat. Kun astuimme kaupunkiin, toimittaaksemme sitä postiin, pidimme, Traddles ja minä, pitkän keskustelun ja laskimme monenlaisia arveluita, joita minun ei tarvitse toistaa. Iltapuolella otimme tätini neuvon-antajaksi; mutta ainoa varma päätöksemme oli se, että hyvin tarkasti noudattaisimme Mr. Micawber'in määräystä.

Vaikka ilmestyimme yhtymäpaikassa neljänneksen ennen aikaamme, tapasimme jo Mr. Micawber'in siellä. Hän seiso, käsivarret ristissä, vastapäätä muuria ja katseli rautapiikkejä sen ylisyrjässä hellätunteisella muodolla, niinkuin ne olisivat olleet ne yhteen pujottuneet lehvät, jotka olivat suojelleet häntä hänen nuoruudessaan.

Kun tervehdimme häntä, oli hänen käyttöksensä hiukan enemmän hämmentynyt ja hiukan vähemmän gentili, kuin ennen. Hän oli tämän pikku retken johdosta heittänyt mustan lakimiehen-pukunsa ja kävi nyt vanhalla takillaan ja vanhoilla kapeilla housuillaan, mutta ei kokonaan vanhalla katsannollaan. Se palasi tosin vähitellen yhä enemmän, kun puhuimme hänen kanssaan; mutta yksin hänen lorgnettinsakin näytti heiluvan raskaammin ja hänen paidankauluksensa, vaikka sillä yhä oli vanha, pelottava kokonsa, oli jotenkin lerpullansa.

"Gentlemanit!" lausui Mr. Micawber ensimmäisten tervehdysten jälkeen, "hädässä ystävä tutaan. Sallikaat minun esitellä kysymyksiäni, kuinka Mrs. Copperfield *in esse* ja Mrs. Traddles *in posse* ruumiillisesti jaksavat — edellytettynä nimittäin, että ystäväni Traddles ei vielä ole yhdistetty rakkautensa esineeseen myötä- ja vastoinkäymisessä".

Me kiitimme häntä hänen kohteliaisuudestaan ja vastasimme siihen soveliaalla tavalla. Hän johdatti sitten huomiotamme muurin puoleen ja aloitti: "minä vakuutan teille, gentlemanit", kun minä uskalsin panna tätä juhlallista lausumistapaa vastaan ja pyytää, että hän puhuttelisi meitä, niinkuin ennen.

"Rakas Copperfieldini", vastasi hän, kättäni likistäen, "sydämellisyytenne liikuttaa minua kovasti. Kun näin vastaanottaa särkynyttä katkelmaa siitä temppelistä, jota kerta sanottiin ihmiseksi — jos minun suvaitaan käyttää semmoista lausetta — osoittaa se sydäntä, josta on kunnia yhteiselle luonnollemme. Minä yritin sanomaan, että taas näen sen levollisen paikan, jossa muutamat elämäni onnellisimmista hetkistä soluivat ohitse".

"Jommoiseksi epäilemättä Mrs. Micawber sen teki", lausuin minä. "Minä toivon, että hän voi hyvin?"

"Kiitoksia", vastasi Mr. Micawber, jonka kasvot synkistyivät tästä viittauksesta, "hän voi vaan niin ja näin. Ja tämä", lausui Mr. Micawber, murheellisesti päätänsä nyykäyttäen, "on Kings Bench! Täällä ensi kerran vuosien vierieissä rahallisten sitoumusten rasittavaa painoa ei päivästä päivään julistettu rohkeilta ääniltä, jotka eivät ottaneet poistuaksensa käytävästä; täällä ei ollut ovesta mitään kolkutinta, johon velkojien sopi tarttua; täällä ei päässyt antamaan kenellekään itselle haastoa, sillä haasteet jätettiin portinvartialle! Gentlemanit!" sanoi Mr. Micawber, "kun varjo noista rautapiikeistä tiilimuurin harjalta kuvasteli kävelypaikan hiekalla, olen nähnyt lasteni astelevan monimutkaisia kaavoja myöden, karttaen pimeitä kohtia. Minä olen tuntenut jokaisen tämän paikan kiven. Jos minussa näkyy jotakin heikkoutta, tiedätte antaa sen anteeksi minulle".

"Me olemme kaikki kulkeneet eteenpäin elämässä sen jälkeen, Mr. Micawber", arvelin minä.

"Mr. Copperfield", vastasi Mr. Micawber katkerasti, "kun olin tämän turvapaikan asukkaana, saatin katsoa kanssa-ihmistäni kasvoin ja lyödä häntä päähän, jos hän loukkasi minua. Kanssa-ihmiseni ja minä emme enää ole tällä kunniakkaalla kannalla keskenämme!"

Synkkämuotoisesti kääntyen pois rakennuksesta, vastaanotti Mr. Micawber minun tarjotun käsivarteni toiselta puolelta ja Traddles'in tarjotun käsivarren toiselta puolelta ja astui eteenpäin meidän välissämme.

"Löytyy muutamia rajamerkkejä", huomautti Mr. Micawber, lempeästi katsoen taaksensa olkapäänsä ylitse, "matkallamme hautaan, joita, jollei semmoinen toivo olisi jumalatonta, ihminen ei soisi koskaan jättäneensä. Semmoinen rajamerkki on King's Bench minun kirjavalla elämänradallani".

"Voi, te olette alakuloinen, Mr. Micawber", lausui Traddles.

"Niin olen, Sir", keskeytti Mr. Micawber.

"Minä toivon", arveli Traddles, "ettei se tule siitä, että olette ikävystyneet lakitieteesen — sillä minäkin olen lakimies, niinkuin tiedätte".

Mr. Micawber ei vastannut sanaakaan.

"Kuinka ystävämme Heep jaksaa, Mr. Micawber?" sanoin minä vähäisen vaiti-olon perästä.

"Rakas Copperfieldini", vastasi Mr. Micawber, kovasti kiihtyen ja vaaleten, "jos kysytte isäntääni *teidän* ystävänänne, olen pahoillani siitä; jos kysytte häntä *minun* ystävänäni, hymyilen sitä sardonillisesti. Joko kysytte isäntääni semmoisena taikka tämmöisenä, pyydän saadakseni, teitä loukkaamatta, rajoittaa vastaustani tähän — että, mikä hyvänsä hänen terveydentilansa lienee, hänen ulkomuotonsa on kettumainen, etten sanoisi: pirullinen. Te sallinette, että minä yksityisenä ihmisenä en suostu jatkamaan semmoista ainetta, joka on saattanut minut lakimiehenä epätoivon äärimmäiselle reunalle".

Minä ilmoitin mielipahaani siitä, että olin vasten tahtoani koskenut semmoiseen aineeseen, joka närkästytti häntä niin paljon. "Saanko", lausuin minä, "äskeisen hairauksen vaaraan joutumatta, kysyä, kuinka vanhat ystäväni Mr. ja Miss Wickfield voivat?"

"Miss Wickfield", vastasi Mr. Micawber, nyt punaiseksi kääntyen, "on, niinkuin ainakin, malli ja loistava esikuva. Rakas Copperfieldini, hän on aina kirkastähtinen kohta kurjassa olemisessäni. Minä kunnioitan tätä nuorta ladyä, minä ihmettelen hänen luonnettansa, minä olen ihastunut häneen hänen rakkautensa, rehellisyytensä ja hyvyytensä tähden. — Viekäätkin minua", lausui Mr. Micawber, "jotakin syrjäkatua myöden, sillä, sieluni kautta, minä en nykyisessä mielentilassani kestä tätä!"

Me talutimme hänet kapealle kadulle, jossa hän otti esiin nenäliinansa ja asettui seisomaan, selkää jotakin seinää vastaan. Jos minä katselin häntä yhtä totisesti, kuin Traddles, hän ei suinkaan pitänyt seuraamme juuri virkistävänä.

"Se on minun osani", sanoi Mr. Micawber ja nyhytti teeskentelemättä, mutta teki sitäkin jonkunlaisella vivahduksella tuohon vanhaan katsantoon, jolla hän teki kaikki, niinkuin hän olisi tehnyt jotakin gentiliä; "se on minun osani, gentlemanit, että luontomme kauniimmat tunteet ovat muuttuneet soimaukseksi minua vastaan. Se kunnioitus, jolla katselen miss Wickfield'ia, on parvi nuolia rinnassani. Teidän olisi parempi jättää minut, jos suvaitsette, kulkiaimena kiertelemään maata. Mato on kahta pikemmin suorittava *minun* asiani".

Tätä kehoitusta noudattamatta seisoi hän vieressään, siksi kuin hän oli pistänyt nenäliinansa plakkariinsa, kohottanut paidankaulustansa ja, pettääksensä niitä läheisiä, jotka ehkä olivat katselleet häntä, ruvennut, hattu kovasti kallellaan, hyräilemään jotakin nuottia. Kosk'en tietänyt, mitä ehkä menisi hukkaan meiltä, jos nyt jättäisimme hänet näkyvistämme, mainitsin hänelle, että suurella mielihyvällä esittelisin häntä tädilleni, jos häntä haluttaisi tulla Highgate'en, jossa yö-sija oli hänen tarjonansa.

"Te laitatte meille lasillisen omaa punssiinne, Mr. Micawber", sanoin minä, "ja hauskeempia muistaessamme unhotatte kaikki, mikä painaa mieltänne".

"Taikka", arveli Traddles varovaisesti, "jos jonkun asian ystäville uskominen paremmin huojentaa sydäntänne, ilmoitatte sen meille, Mr. Micawber".

"Gentlemanit", vastasi Mr. Micawber. "tehkäätkin minun, mitä tahdotte! Minä olen ruoko merellä, ja elefantit — pyydän anteeksi: minä aion sanoa elementit — ja elementit heittelevät minua kaikille ilman suunnille".

Me astuimme taas eteenpäin käsitysten, tapasimme postivaunut, kun ne juuri olivat lähtemällänsä, ja saavuimme Highgate'en ilman mitään vastuksia matkalla. Minä olin kovin levoton ja epä tietoinen, mitä parhaiten sanoa taikka tehdä — ja niin oli ilmeisesti myöskin Traddles. Mr. Micawber oli enimmäksi osaksi vaipunut syvään surumielisyyteen. Hän koetti tuon tuostakin reipastuttaa itseänsä ja hyräillä jotakin sävelen pätkeä; mutta hän vaipui jälleen synkkään alakuloisuuteen, ja tämä pisti vielä enemmän silmään, koska kallellaan oleva hattu ja silmiin asti ylös vedetty paidankaulus pilkallisesti sitä vastustivat.

Me menimme tätini luo ennemmin, kuin minun luokseni, koska Dora ei ollut terve. Tätini tuli, kun lähetin noutamaan häntä, ja tervehti Mr. Micawber'ia miellyttävällä sydämellisyydellä. Mr. Micawber suuteli hänen kättänsä, peräytyi akkunan luo ja, vetäen ulos nenäliinaansa, taisteli jotakin sisällistä taistelua itse kanssaan.

Mr. Dick oli kotona. Hän oli luonnostaan niin erinomaisen hellä jokaiselle, joka näytti murheelliselta, ja huomasi niin nopeasti semmoisen henkilön, että hän pudisti Mr. Micawber'in kättä ainakin kymmenkunnan kertoja viidessä minutissa. Tällöinen lempeys vieraan puolelta liikutti niin suuresti Mr. Micawber'ia hänen surussaan, ettei hän voinut muuta kuin jokaiseen semmoiseen kädenpudistukseen sanoa: "rakas Sir, te valloitate kokonaan sydämeni!" Joka ilahutti Mr. Dick'ia niin paljon, että hän ryhtyi kädenpudistamiseensa jälleen suuremmalla innolla, kuin ennen.

"Tämän gentlemanin ystävällisyys", lausui Mr. Micawber tädilleni, "paistaa minut maahan, jos sallitte minun, Ma'am, lainata tätä puheenpartta raa'anpuolisten kansallishuviemme sanakirjasta. Semmoiselle miehelle, joka ponnistaa hämmennyksen ja levottomuuden monimutkaista painoa vastaan, on tällöinen kohtelu oikea koetus, vakuutan teille".

"Ystäväni Mr. Dick", vastasi tätini ylpeästi, "ei olekaan mikään tavallinen mies".

"Siitä olen vakuutettu", lausui Mr. Micawber. "Rakas Sir!" sillä Mr. Dick pudisti taas hänen kättänsä; "minä tunnen syvästi teidän sydämellisyytenne!"

"Kuinka voitte?" kysyi Mr. Dick huolellisella katsannolla.

"Keskinertaisesti, rakas Sir", vastasi Mr. Micawber huokaillen.

"Teidän täytyy reipastua", sanoi Mr. Dick, "ja tehdä olonne niin mukavaksi, kuin mahdollista".

Nämät ystävälliset sanat ja se asia, että hän taas huomasi Mr. Dick'in käden omassa kädessään, valloittivat kokonaan Mr. Micawber'in sydämen. "Kohtaloni on sallinut minun", huomautti hän, "silloin tällöin ihmis-elämän vaihtelevassa panoramassa tavata kosteikon, mutta ei koskaan niin vihantaa, niin uhkuvaa, kuin tämän!"

Toisessa tilaisuudessa olisi tämä huvittanut minua; mutta minä tunsin, että meidän oli kaikkien tukala ja vaikea olla, ja minä katselin Mr. Micawber'ia, joka ilmeisesti tahtoi ilmoittaa jotakin, mutta samalla kertaa ei tahtonut ilmoittaa mitään, niin tuskastuneena, että olin täydellisessä kuumeessa. Traddles, joka istui tuolinsa syrjällä, silmät selällään ja hiukset vielä hartaammin pystyssä, kuin ennen, tuijotteli vuorotellen maahan ja Mr. Micawber'iin eikä edes koettanut hiiskahtaa sanaakaan. Vaikka näin, että tätini terävimmällä tavallansa yksin-omaisesti tutkisteli uutta vierastansa, hallitsi hän kuitenkin paremmin mieltänsä, kuin kukaan meistä; sillä hän piti voimassa keskustelua tämän kanssa ja pakoitti hänet puhumaan, joko hän tahtoi taikka ei.

"Te olette sangen vanha ystävä veljenpojalleni, Mr. Micawber", lausui tätini. "Minä soisin, että minun olisi ollut ilo nähdä teitä ennen".

"Madam", vastasi Mr. Micawber, "minä soisin, että minun olisi ollut kunnia tuntea teidät varhemmin. Minä en ollut aina se hylky, jonka nyt näette".

"Minä toivon, että Mrs. Micawber ja perheenne voivat hyvin, Sir", arveli tätini.

Mr. Micawber painoi alas päänsä. "He voivat niin hyvin, Ma'am", sanoi hän hetken ääneti oltuaan ja epätoivoisen tavalla, "kuin muukalaisten ja maanpakolaisten sopii toivoa".

"Herra siunatkoon teitä, Sir!" huudahti tätini jyrkällä tavallansa. "Mitä sanotte?"

"Perheeni toimeentulo, Ma'am", vastasi Mr. Micawber, "tutisee vaa'assa. Isäntäni —"

Tässä Mr. Micawber, ikävä kyllä, katkaisi puheensa ja alkoi kuoria sitruuneja, joita, niinkuin kaikkia muita punssin-laitoksen tarpeita, oli minun käskystäni asetettu hänen eteensä.

"Isäntänne, sanoitte", lausui Mr. Dick, nykäisten häntä käsivarresta ystävälliseksi muistutukseksi.

"Hyvä, Sir", vastasi Mr. Micawber, "te saatatte minut takaisin kertomukseeni, Minä olen kiitollinen teille". He pudistivat taas kättä. "Isäntäni, Ma'am — Mr. Heep — huomautti minulle kerta suosiollisesti, että, jollen nauttisi niitä palkallisia etuja, jotka lähtevät virastani hänen luonansa, minusta luultavasti tulisi kuljeksiva silmänkääntäjä, joka nielee sapeleita ja syö hävittävää elementtiä. Ja totta puhuen, sitä myöden kuin minä ymmärrän, on vielä luultavaa, että lasteni on täytymys etsiä elatustansa ruumiinsa vääntelemisellä, samalla kuin Mrs. Micawber positivia soittamalla kehoittaa heitä noissa luonnottomissa tempuissa".

Umpimähkäisellä, mutta osoittavalla veitsensä heilahuttamisella ilmoitti Mr. Micawber, että näitä näytäntöjä sopi odottaa tapahtuviksi vasta silloin, kuin hän ei enään ollut; sitten jatkoi hän kuorimistaan

epätoivoisella muodolla.

Tätini nojasi kyynärpäätänsä siihen pieneen, pyöreään pöytään, jota hän tavallisesti piti vieressänsä, ja katseli Mr. Micawber'ia tarkasti. Vaikka minusta tuntui vastenmieliseltä houkutellessa tätä paljastamaan jotakin, jota hän ei ollut valmis itse-altansa paljastamaan, olisin nyt käynyt hänen kimppuunsa, jollen olisi nähnyt niitä kummallisia toimia, joihin hän oli ryhtynyt ja joista etevimmät olivat ne, että hän pisti sitrunan-kuoret kattilaan, pani sokurin niistinlautaselle, vuodatti rommin tyhjiin ruukkuun ja aivan varmana asian menestyksestä koetti kaataa kiehuvaa vettä kynttilänjalasta. Minä näin, että käännepäätä oli tulossa, ja se tulikin. Hän kaappasi kokoon kaikki aineet ja astiat, nousi tuoliltansa, veti ulos nenäliinansa ja purskahti kyyneliin.

"Rakas Copperfieldini", lausui Mr. Micawber nenäliinansa takaa, "tämä on semmoinen toimi, joka enemmän, kuin kaikki muut toimet, vaatii levollista mieltä ja oman arvon tietoa. Minä en saa aikaan tätä. Se on ihan mahdotointa".

"Mikä nyt on, Mr. Micawber?" sanoin minä. "Puhukaat suunne puhtaaksi. Te olette ystävien parissa".

"Ystävien parissa, Sir!" toisti Mr. Micawber, ja kaikki, mitä hän oli pidättänyt, puhkesi esiin hänestä. "Hyvä Jumala, etupäässä sentähden, että olen ystävien parissa, on mielentilani semmoinen, kuin se on. Mikä nyt on, gentlemanit? Mikä nyt ei ole? Konnamaisuus on; huonous on; petos, vilppi, kavallus on; ja koko tuon kauhean joukon nimi on — *Heep*."

Tätini löi käsiänsä yhteen, ja me kavahdimme kaikki hämmästyneinä ylös.

"Taistelo on ohitse!" sanoi Mr. Micawber, rajusti heiluttaen nenäliinaansa ja tuon tuostakin heittäen molempia käsivarsiansa taaksepäin, niinkuin hän olisi uinut yliluonnollisissa vastuksissa. "Minä en tahdo elää tätä elämää enää. Minä olen kurja olento, olen suljettu kaikista, mikä tekee elämän elettäväksi. Minä olen ollut kirouksen alaisena tuon helvetillisen konnan palveluksessa, Antakaat minulle takaisin vaimoni, antakaat minulle takaisin perheeni, asettakaat Micawber sen viheliäisen ryökälehen sijaan, joka käy niillä saappailla, jotka nyt ovat jalassani, ja käskekää minun niellä sapeli huomenna ja minä teen sen — halukkaasti;"

Minä en ole eläissäni nähnyt kenenkään kiivastuvan, niinkuin hän. Minä koetin rauhoittaa häntä, että pääsisimme johonkin järkevään päätökseen, mutta hän kävi yhä kiivaammaksi eikä tahtonut kuulla sanaakaan.

"Minä en laske kättäni kenenkään ihmisen käteen", lausui Mr. Micawber, huohottaen, puhkaten ja nyyhkien siinä määrässä, että hän oli niinkuin mies, joka rehki kylmässä vedessä, "ennenkuin olen — lyönyt pirstaleiksi — tuon — inhottavan — käärmeen — *Heep'in!* Minä en nauti kenenkään vieraanvaraisuutta, ennenkuin olen — pannut — Vesuviuksen — syöksemään tultansa — tuon — viheliäisen roiston — *Heep'in* päälle! Kaikenlainen virvoitus — tämän katon — alla — varsinkin punssi — tukehuttaisi minut — jollen ole — ensiksi — pusertanut silmiä — tuon äärettömän petturin ja valehtelian — *Heep'in* — päästä! Minä — e-e-n — tahdo tuntea ketään — enkä sanoa — mitään — enkä asua — missään — ennenkuin olen musertanut — mäsäksi — tuon — pahapäiväisen ja ijankaikkisen teeskenteliän ja valapatturin — *Heep'in!*"

Minä pelkäsin todella, että Mr. Micawber kuolisi siihen paikkaan. Se tapa, jolla hän ponnisti näitten katkonaisten lauseitten lävitse ja joka kerta, kuin hän havaitsi lähestyvänsä *Heep'in* nimeä, raivasi itselleen tietä sen luo, kävi sen kimppuun, niinkuin pyörriksissä, ja sysäsi sen suustansa ihmeteltävällä vimalla — oikein kauhistutti; mutta kun hän höyryen vaipui alas tuolille ja katseli meitä, kasvat hohtaen kaikenlaisista värivivahduksista, joilla ei ollut mitään tekemistä niissä, ja loppumaton jono tönkäleitä kiireesti ja peräkkäin nousi ylös hänen kurkkuunsa myöden, josta ne näyttivät putkahtavan hänen otsaansa, näytti siltä, kuin hän olisi henkitoreissa. Minä olisin tahtonut mennä hänen avuksensa, mutta hän viittasi minua pois eikä tahtonut kuulla sanaakaan.

"Ei, Copperfield! — ei mitään ilmoitusta — ennenkuin — Miss Wickfield — korvaus vääryyksistä, joita tuo — pääkonna — *Heep* — on tehnyt!" (Minä olen aivan varma, ettei hän olisi voinut lausua kolmea sanaa ilman sitä kummastuttavaa intoa, jota tämä sana hänessä herätti, kun hän tunsu sen tulevan.) "Täydellinen salaisuus — koko mailmalta — ei mitään poikkeusta — tästä päivästä viikko — aamiaisen aikana — kaikki läsnä — täti siihen luettuna — ja erittäin ystävällinen gentlemani — Canterbury'n hotellissa — jossa — Mrs. Micawber ja minä — 'Vanha, mennyt aika' kööriässä — ja — aikomus paljastaa ilkeä rosvo — *Heep!* Ei mitään muuta sanomista — taikka kehoitusten kuuntelemista — menen heti — kykenemätönnä — kestäämään muitten seuraa — olen kiroton ja tuomitun petturin — *Heep'in* — jäljillä!"

Viimeistä kertaa toistaessaan tätä taika-sanaa, joka oli saanut hänet ensinkään puhumaan, vieläpä toistaessaan sitä semmoisella ponnistuksella, joka voitti kaikki edelliset, hyökkäsi Mr. Micawber ulos

huoneesta, jättäen meidät semmoiseen kiihtymyksen, toivon ja hämmästyksen tilaan, että meidän tuskin oli paremmin laita, kuin hänen. Mutta nytkin oli hänen halunsa kirjeitten kirjoittamiseen niin suuri, ettei hän voinut vastustaa sitä, sillä me emme olleet vielä pääsneet kiihtymyksestämme, toivostamme ja hämmästyksestämme, kun jo minulle tuotiin seuraava paimenkirje läheisestä ravintolasta, johon hän oli poikennut kirjoittamaan sitä:

"Suurimmassa salaisuudessa ja kokonaan meidän kesken.

Rakas Sir!

Minä pyydän saadakseni teidän kauttanne oivalliselle tädillenne toimittaa anteeksi pyyntöäni viimeisestä kiivaudestani. Kauan pidätetyn, suitsevan tulivuoren ilmi puhkeaminen oli seuraus sisällisestä taistelusta, jota on helpompi käsittää, kuin kuvata.

Minä toivon, että jotenkin selvästi puhuin aamukokouksestamme tästä päivästä viikko Canterbury'n hotellissa, jossa Mrs. Micawber'in ja minun kerta oli kunnia yhdistää äänemme teidän kansanne tuossa hyvin tunnetussa laulussa, jonka ikimuistettava, tuolla puolen Tweed'ia kasvatettu tullimies on sepittänyt.

Kun velvollisuuteni on suoritettu ja se hyvitys toimitettu, joka yksistään voi saattaa minut katsomaan kanssaihmiäni kasvoihin, ei minusta enää tiedetä. Minä pyydän vaan, että minä lasketaan siihen yhteiseen lepopaikkaan, jossa

'Ahtaissa iki-kammioissaan lepäävät
He kukin, karkeat es'isämme',

[Skotlantilainen runoilija *Robert Burns*.]

— tällä yksinkertaisella päällekirjoituksella
Wilkin Micawber".

YHDEKSÄSTOISTA LUKU.

Mr. Peggoty uni käy toteen.

Tällä välin oli muutamia kuukausia kulunut siitä kuin tapasimme Marthan virran partaalla. Minä en ollut ensinkään nähnyt häntä sen jälkeen, mutta hän oli useita kertoja keskustellut Mr. Peggoty kanssa. Hänen innokkaasta välityksestään ei ollut lähtenyt mitään, enkä minä siitä, mitä Mr. Peggoty kertoi minulle, voinut päättää, että mitään johtoa olisi hetkeksikään saatu Emilyn kohtalon ilmisaantiin. Minä tunnustan, että rupesin epäilemään hänen löytämistään ja vähitellen vaipumaan yhä syvemmin siihen uskoon, että hän oli kuollut.

Mr. Peggoty vakuutus pysyi lujana. Sitä myöden, kuin minä tiedän — ja minä luulen, että voin nähdä hänen rehellisen sydämensä sisimpiin — ei hän koskaan järkähtänyt juhlallisessa varmuudessaan, että hän löytäisi sisarentyttäreensä. Hänen kärsivällisyytensä ei loppunut koskaan ja vaikka minä pelkäsin sitä tuskaa, jolla hän jonakin päivänä huomaisi vahvan uskonsa yht'äkkiä särkyvän, oli tässä hänen uskossaan jotakin niin harrasta, jotakin, joka niin liikuttavalla tavalla ilmoitti, että sen ankkuri oli hänen jalon luontonsa puhtaimmissa syvänteissä, että se kunnioitus ja arvo, jolla katselin häntä, päivästä päivään eneni.

Hänen luottavaisuutensa ei ollut mikään joutilas luottavaisuus, joka toivoi eikä tehnyt sen enempää. Hän oli koko elinkautensa tehnyt kovasti työtä ja hän tiesi, että kaikissa asioissa, joissa hän kaipasi apua, hänen tuli uskollisesti toimittaa oma osansa ja auttaa itseänsä. Minä tiedän, että hän oli lähtenyt matkalle yötistä aikaa, kun häntä aavisti, että tapaturmasta kynttilä ei ollut vanhan veneen akkunassa, ja kävellyt Yarmouth'iin asti. Minä tiedän, että, sanomalehdistä jotakin luettuaan, jota voi sovittaa hänen sisarentyttäreensä, hän tarttui sauvaansa ja ryhtyi kuuden- tai kahdeksankymmenen penikulman retkeen. Hän kulki meritse Neapeliin ja takaisin, kun hän oli kuullut sen kertomuksen, jonka Miss Dartle oli toimittanut minulle. Hän suoritti kaikki matkansa yksinkertaisella tavalla; sillä hän oli aina luja päätöksessään säästää rahaa Emilyä varten, kun tämä löydettäisiin. Koko tässä pitkässä pyrinnessä minä en koskaan kuullut hänen valittavan, en koskaan kuullut hänen sanovan, että hän oli väsynyt taikka alakuloinen.

Dora oli usein nähnyt hänet naimisemme jälkeen ja oli suuresti mieltynyt häneen. Minä näen vielä Mr. Peggotyyn kuvan, kun hän seisoo likellä Doran sohvaan, pitäen karkeata lakkiansa kädessään, samalla kuin vaimo-lapsukaiseni siniset silmät ujolla kummastuksella ovat käännettyt hänen kasvojensa kohden. Välisti iltaisin, kun hän hämärän aikana tuli puhumaan kanssani, sain hänet polttamaan piippunsa puutarhassa, sillä aikaa kuin verkalleen kävelimme edestakaisin yhdessä; ja silloin hänen autio kotinsa ja se hauska muoto, joka tällä oli lapsellisissa silmissäni, kun valkea iltaisin paloi ja tuuli vonkui sen ympärillä, astui ihan elävästi mieleni eteen.

Eräänä iltana juuri tähän aikaan kertoi hän minulle, että hän edellisenä ehtona ulos lähtiessään oli nähnyt Marthan odottavan itseään likellä asuntoansa, ja että tämä oli pyytännyt, ettei hän millään muotoa jättäisi Londonia, ennenkuin hän oli nähnyt hänet jälleen.

"Sanoiko hän teille, miksi?" kysyin minä.

"Minä kysyin häneltä, Mas'r Davy", vastasi hän, "mutta hän ei puhu koskaan kuin muutamia sanoja, ja hän sai vaan lupaukseni ja meni pois".

"Sanoiko hän, milloin teidän olisi tilaisuus nähdä hauet jälleen?" kysyin minä.

"Ei, Mas'r Davy", vastasi hän, miettiväisesti vetäen kättänsä kasvojensa ylitse. "Minä kysyin sitä myöskin; mutta siinä oli enemmän (lausui Martha), kuin hän voi sanoa".

Koska olin jo kauan aikaa sitten herjennyt kehoittamasta häntä heikoilla toiveilla, en tehnyt muuta muistutusta tähän ilmoitukseen, kuin että arvelin, että hän ehkä pian saisi nähdä Marthan. Ne mietteet, joita asia minussa synnytti, pidin takanani, ja ne olivat hyvin vähäpätöiset.

Noin neljätoista päivää sen jälkeen kävelin eräänä iltana yksinään puutarhassa. Minä muistan hyvin sen illan. Se oli toinen Mr. Micawber'in määräämässä odotusviikossa. Oli satanut koko päivän, ja ilma tuntui kostealta. Lehdet olivat turpeat puissa ja raskaat vedestä; mutta sade oli lakannut, vaikka taivas vielä oli synkkä, ja toivokkaat linnut lauloivat iloisesti. Kun kävelin edestakaisin puutarhassa, ja hämärä alkoi taajeta ympärilläni, vaikenivat heidän vienot äänensä, ja tuo kummallinen hiljaisuus vallitsi, joka on omituinen semmoiselle illalle maalla, jona hennoimmatkin puut ovat aivan liikahamatta ja vaan oksat satunnaisesti tiukkuvat.

Asuntoni vieressä oli vähäinen, viheriä, säleistä ja muurivehreästä rakennettu kaarikäytävä, jonka kautta minun sopi puutarhasta, jossa kävelin, nähdä tielle ulkopuolelle huonetta. Moninaisia eri asioita miettiessäni satuin kääntämään silmäni tätä paikkaa kohden ja näin siellä ihmishaamun, joka oli puettu yksinkertaiseen vaippaan. Se notkistui kiihkeästi minua kohden ja viittasi minua.

"Martha!" lausuin minä, astuen sen luo.

"Sopiiko teidän seurata minua?" kysyi hän levottomalla kuiskauksella. "Minä olen käynyt Mr. Peggotyyn luona eikä hän ole kotona. Minä kirjoitin hänelle, mihin hänen piti tulla, ja laskin omin käsin kirjeen hänen pöydälleen. He sanoivat, ettei hän viipyisi kauan ulkona. Minulla on uutisia hänelle. Sopiiko teidän kohta seurata minua?"

Vastaukseksi lähdin heti ulos portista. Hän teki nopean liikenteen kädellensä, ikäänkuin pyytääksensä minua olemaan kärsivällinen ja ääneti, ja kääntyi Londoniin päin, josta, niinkuin hänen pukunsa osoitti, hän oli jalkaisin kiireesti tullut.

Minä kysyin häneltä, eikö se ollut määräraikkamme? Kun hän samanlaisella nopealla liikenteellä, kuin ennen, myönsi, pysäytin tyhjät vaunut, jotka ajoivat ohitse, ja me nousimme niihin. Kun kysyin häneltä, mihin ajettaisiin, vastasi hän: "mihin hyvänsä likelle Golden Square'a! Ja joutuin!" — vetäytyi sitten yhteen nurkkaan, pitäen toista vapisevaa kättänsä kasvojensa edessä, samalla kuin toinen toimitti äskeisen liikenteen, niinkuin hän ei olisi voinut sietää mitään puhetta.

Hämmennyksissäni ja levotonni ristiriitaisista toivon ja pelon vilauksista katselin Marthaa, jonkunlaista selitystä saadakseni. Mutta kun näin, kuinka kovasti hän halusi pysyä ääneti, ja tunsin, että se oli minunkin luonnollinen taipumukseni tällä hetkellä, en yrittänyt vaiti-oloa keskeyttämään. Me kuljimme eteenpäin sanaakaan puhumatta. Välisti hän katsoi ulos akkunasta, niinkuin hänen mielestään olisimme ajaneet hitaasti, vaikka todella ajoimme nopeasti; mutta muutoin hän pysyi samassa asemassa, kuin alusta.

Me astuimme maahan eräässä kadun suussa sen torin vieressä, jota hän oli maininnut, ja minä käskin vaunujen odottaa, kosk'en tietänyt muuta, kuin että ehkä tarvitsisimme niitä. Hän pani kätensä minun käsivarrelleni ja vei minut pikaisesti yhdelle tuommoiselle kolkolle kadulle, joita löytyi monta sillä puolella ja joissa rakennukset kerta olivat rehelliisiä yksityisten perheitten asuntoja, mutta ovat ja olivat kauan aikaa sitten huonontuneet kurjiksi oltaviksi, joissa yksityisiä huoneita hyyrättiin. Hän astui yhden

tämmöisen rakennuksen avoimesta ovesta ja hellittäen käsivarrestani viittasi minua seuraamaan itseään ylöspäin yhteisiä portaita, jotka olivat niinkuin kadulla johdettava syrjäkanava.

Rakennus kuohui asukkaista. Kun menimme ylös, avattiin huoneitten ovia ja ihmispäitä pistäysi ulos, ja portaissa kuljimme toisten ihmisten ohitse, jotka tulivat alas. Katsahtaen ylös ulkopuolelta, ennenkuin astuimme sisään, olin nähnyt naisten ja lasten kallistuvan ulos akkunoista kukkaruukkujen ylitse; ja me näytimme vetäneen niitten huomiota puoleemme, sillä nämät olivat etupäässä ne katseliat, jotka kurkistelivat ovistaan. Portaat olivat leveät ja paneloitut, rintanojat tukevat ja tummasta puusta tehdyt; ovet, joihin oli leikattu hedelmiä ja kukkia, olivat varustetut karniseilla, ja akkunoissa oli väljät istumapaikat. Mutta kaikki nämät entisen suuruuden merkit olivat kovasti lahonneet ja likaantuneet; mätä, kosteus ja ikä olivat heikontaneet permannon, joka monesta kohden notkui, jopa tahtoi pettää. Oli, huomasi, koetettu vuodattaa tuoretta verta tähän riutuvaan rnumiisen ja siellä täällä paikata kalliita, vanhoja puu-aineita tavallisilla honkalaudoilla; mutta se oli niinkuin köyhtyneen, vanhan aatelmiehen naiminen plebejisen kerjäläisen kanssa; ja kumpikin osakas tässä sopimattomassa liitossa kammoi toista. Useita portaitten taka-akkunoita oli pimitetty taikka kokonaan tukittu. Jällellä olevissa oli tuskin mitään lasia; ja hajoavista kehistä, joista huono ilma näytti lakkaamatta tulvaavan sisään, mutta ei koskaan lähtevän ulos, näin muitten lasittomien akkunain kautta toisiin samanlaisiin huoneisiin, ja minua huimasi, kun katsahdin alas viheliäiselle pihalle, joka oli kartanon yhteinen rikkäläjä.

Me jatkoimme rakennuksen ylimmäiseen kerrokseen. Pari, kolme kertaa luulin matkalla himmeässä valossa näkeväni jonkun nais-olennon liepeet, joka kävi edellämme. Kun käänsimme noustaksemme viimeistä porrasjaksoa meidän ja katon välillä, näimme täydellisesti tämän olennon hetkeksi pysähtyvän ulkopuolelle yhtä ovea. Sitten se väänsi avainta ja meni sisään.

"Mitä tämä on!" lausui Martha kuiskaten. "Hän meni minun huoneeseni. Minä en tunne häntä!"

Minä tunsin hänet. Minä olin kummastuksella tuntenut hänet Miss Dartle'ksi.

Minä sanoin parilla sanalla oppaalleni jotakin sentapaista, että se oli eräs lady, jonka olin ennen nähnyt, ja olin tuskin lausunut tämän, kun kuulimme hänen äänensä huoneessa, vaikk'emme siitä paikasta, jossa seisoi, erottaneet, mitä hän sanoi. Hämmästyneellä katsannolla toisti Martha entistä viittaustaan ja vei minut hiljaa portaita ylös ja sitten vähäisen perä-oven kautta, jossa ei näyttänyt olevan mitään lukkoa, vaan jonka hän lykkäsi auki kädellensä, vähäiseen tyhjään vinttikamariin, jossa oli matala, kaltava katto ja joka ei ollut suurempi, kuin kaappi. Tämän kamarin ja sen huoneen välillä, jota hän sanoi omakseen, oli vähäinen ovi, joka oli raollaan. Tähän me pysähdyimme hengästyneinä ylös nousemisestamme, ja hän pani kätensä keveästi huulilleni. Minä näin vaan sen verran toisella puolella olevasta huoneesta, että se oli sangen iso ja että siellä oli vuode ja muutamia yksinkertaisia laivankuvia seinillä. Minä en voinut nähdä Miss Dartle'a eikä sitä henkilöä, jota olimme kuulleet hänen puhuttelevan. Eikä kumppaninikaan suinkaan voinut, sillä minulla oli paras paikka.

Täydellinen äänettömyys vallitsi muutamia hetkiä. Martha piti yhä toista kättä huulillani ja nosti ylös toista kuuntelevassa asemassa.

"Se ei koske minuun, joko hän on kotona taikka ei", lausui Rosa Dartle ylpeästi; "minä en tiedä mitään hänestä. Teitä minä olen tullut katsomaan".

"Minua?" kysyi joku lempeä ääni.

Kun kuulin tämän, värisytti koko ruumistani. Sillä ääni oli Emilyn!

"Niin", lausui Miss Dartle. "Minä olen tullut katsomaan teitä. Kuinka? Te ette häpeä näyttämästä niitä kasvoja, jotka ovat olleet syynä niin paljoon?"

Hänen äänensä luja ja leppymätön viha, sen kylmä, tyly tuikeus ja sen hillitty vimma esittelivät häntä eteeni, niinkuin hän olisi seisonut päivän valossa. Minä näin nuot leimuavat, mustat silmät ja himosta hiunneen ruumiin; ja minä näin arven ja sen valkoisen jäljen, joka kävi hänen huultensa poikki, vapisevan ja värvehtivän, kun hän puhui.

"Minä olen tullut katsomaan", sanoi hän, "James Steerforth'in mielitiettyä; sitä tyttöä, joka karkasi pois hänen kanssaan ja nyt on kotikaupunkinsa alhaisimpien juorupuheena; tuota rohkeata, hersuvaa, oppinutta kumppania James Steerforth'in kaltaisille. Minä tahdon tietää, miltä semmoinen olento näyttää".

Kuului kahina, niinkuin se onneton tyttö, jota vastaan hän syyti näitä herjauksia, olisi juosnut ovea kohden ja puhuja nopeasti asettunut sen eteen. Sitä seurasi lyhyt vaiti-olo.

Kun Miss Dartle taas keskeytti, puhui hän kiristetyillä hampailla ja lattiata polkien.

"Pysykäätkä paikallanne!" sanoi hän, "taikka minä annan teidät ilmi talon väestölle ja koko kadulle! Jos koetatte päästä käsistäni, pidätän teitä vaikka hiuksista ja nostan itse kivetkin teitä vastaan!"

Pelästynyt mumina oli ainoa vastaus, joka kohtasi korviani. Oltiin taas hiljaa. Minä en tietänyt, miten menetellä. Vaikka kovasti halusin tehdä loppua tästä kohtauksesta, tunsin kuitenkin, ettei minulla ollut mitään oikeutta astua esiin; että yksistään Mr. Peggoty tuli nähdä ja pelastaa Emily. Eikö hän perästäkään tule? ajattelin maltittomasti.

"Vai niin!" sanoi Rosa Dartle ylenkatseellisella naurulla, "minä näen siis vihdoin tuon tytön! Mikä viheliäinen raukka James Steerforth oli, kun antoi tämän hienon valheujouden ja kallistuneen pään kietoa itsensä!"

"Voi, säästäkäätkä minua Jumalan tähden!" huudahti Emily. "Kuka hyvänsä lienette, te tunnette surkean elämäni, ja säästäkäätkä minua Jumalan tähden, jos tahdotte itse tulla säästetyksi!"

"Jos *minä* tahdon tulla säästetyksi!" vastasi toinen kiivaasti; "mitä yhteistä meillä, luulette, on?"

"Ei mitään, paitsi sukupuolemme", lausui Emily, kyyneliin purskahtaen.

"Ja tämä", sanoi Rosa Dartle, "on niin rohkea vaatimus semmoisen kelvottoman olennon puolelta, että, jos minulla rinnassani olisi joku muu tunne teitä kohtaan, kuin ylenkatse ja inho, tämä tunne muuttuisi jääksi. Meidän sukupuolemme! Teistä on juuri kunnia meidän sukupuolellemme!"

"Minä olen ansainnut tämän", huudahti Emily, "mutta se on kauheata! Rakas, rakas lady, ajatelkaat, mitä olen kärsinyt ja kuinka langennut! Oi, Martha, tule takaisin! Oi, koti, koti!"

Miss Dartle istuutui tuolille, joka oli näkyvässä oven takaa, ja katsoi alaspäin, niinkuin Emily olisi kyykistynyt lattialle hänen eteensä. Hän oli nyt minun ja valon välissä, ja minun sopi nähdä hänen koukistunut huulensa ja julmat silmänsä, jotka ahneella voiton riemulla tuijottivat yhteen paikkaan.

"Kuulkaat, mitä sanon!" lausui hän; Ja säästäkäätkä viekkaat temppunne petettäviäenne varten. Luuletteko, että voitte *minua* kyynelillänne liikuttaa? Ei enemmän, kuin voisitte lumoa minua hymyillänne, te ostettu orja".

"Voi, armahtakaat minua vähän!" huudahti Emily. "Osoittakaat minulle jotakin sääliä taikka kuolen hulluuteen!"

"Se ei olisi iso rangaistus", lausui Rosa Dartle, "teidän rikoksistanne. Tiedättekö, mitä olette tehneet? Ajatteletteko koskaan sitä kotia, jonka olette tehneet autioksi?"

"Oi, onko yhtäkään yötä taikka päivää, jona en sitä ajattele!" huudahti Emily; ja nyt minun juuri sopi nähdä hänet, tuossa kun hän makasi polvillansa, pää heitettynä taaksepäin, vaaleat kasvot ylöspäin kääntyneinä, kädet hurjasti ristiin puserrettuina ja ojennettuina ja hiukset valuen hänen ympärillensä. "Onko ainoatakaan hetkeä ollut, joko valvoin taikka nukuin, jona se ei ole ollut edessäni juuri niinkuin sen oli tapa olla niinä onnettomina päivinä, jolloin käänsin selkäni sitä päin iäksi! Voi, koti, koti! Voi, kallis, kallis eno, jos olisitte joskus arvanneet, mitä tuskaa rakkautenne tuottaisi minulle, kun poikkesin hyvyyden tieltä, ette olisi osoittaneet sitä minulle niin alinomaa, vaikka se oli niin suuri teissä, vaan olisitte edes kerran eläissänne suuttuneet minuun, että minulla olisi ollut joku lohdutus! Nyt minulla ei ole mitään, ei mitään, ei mitään lohdutusta maan päällä, sillä he olivat kaikki aina hyvät minulle!" Hän vaipui kasvoillensa tuon käskevaisen, tuolilla istuvan olennon eteen ja koetti rukoilevaisesti tarttua hänen pukunsa liepeisiin.

Taipumatonna kuin vaskikuva istui Rosa Dartle ja katsoi alas hänen puoleensa. Hänen huulensa olivat tivelysti ummistetut, niinkuin hän olisi tietänyt, että hänen tuli pitää tarkkaa vaaria itsestensä — minä kirjoitan, mitä totisesti uskon — taikka hän viehättyisi jalallansa potkaisemaan tuota ihanata vartaloa. Minä näin selvästi Miss Dartle'n, ja koko hänen kasvojensa ja luonteensa voima näytti yhtyvän tähän katsantoon. — Eikö hän vihdoinkaan ollut tuleva?

"Näitten matojen kurja turhamaisuus!" lausui hän, kun hän oli sen verran hillinnyt rintansa vihaista kuohua, että hän uskalsi ruveta puhumaan. "*Teidän* kotinne! Luuletteko, että minä viitsin edes ajatella sitä, taikka luuletteko voivanne tehdä tuolle alhaiselle paikalle jotakin pahaa, jota ei rahalla saa sovitetuksi, yltäkyllin sovitetuksi? *Teidän* kotinne! Te olitte osa kotinne tavarasta ja myytiin ja ostettiin, niinkuin mikä muu käypä kalu, jota omaisenne pitävät kaupan".

"Älkäätkä sanoko niin!" huudahti Emily. "Sanokaat mitä hyvänsä minusta, mutta älkäätkä häväistykselläni ja häpeälläni rangaisko enemmän, kuin minä olen rangaissut, ihmisiä, jotka ovat yhtä kunniallisia, kuin

te! Pitäkää heitä arvossa, koska olette lady, jollette voi minua sääliä".

"Minä puhun", lausui Miss Dartle eikä alentunut pitämään minkäänlaista väliä tällä kehoituksella, vaan veti pois hameensa, ettei Emilyn koskeminen tahraisi sitä, "minä puhun James Steerforth'in kodista — jossa minä asun. Tässä", sanoi hän, ojentaen ulos kättänsä ylenkatseellisella naurulla ja katsoen alas maassa makaavaan tyttöön, "on sovelias syy eripuraisuuteen lady-äidin ja gentlemanipojan välillä; syy suruun semmoisessa huonekunnassa, johon häntä ei olisi päästetty edes kyökkipiaksi; syy vihaan, murheeseen ja soimauksiin. Tämä saastan kappale, joka pyydettiin meren rannalta hetkeksi aikaa hyväiltäväksi ja sitten alkupaikkaansa heitettäväksi!"

"Ei! ei!" huudahti Emily, pannen käsiänsä ristiin. "Kun hän ensi kerran tapasi minut — jospa se päivä ei koskaan olisi koittanut minulle, vaan hän olisi kohdannut minut, kun minä kannettiin hautaani! — olin kasvatettu yhtä siveäksi, kuin te taikka kukaan muu lady, ja aioin ruveta niin hyvän miehen vaimoksi, kuin te taikka kukaan muu lady koskaan voitte puolisoiksi saada. Jos asutte hänen kodissaan ja tunnette hänet, ehkä tiedätte, mikä voima hänellä on heikon, turhamaisen tytön suhteen. Minä en puollusta itseäni, mutta minä tiedän hyvin ja hän tietää hyvin taikka hän on sen tietävä, kun hän kerran kuolee ja hänen tuntosensa on tuskissaan, että hän käytti koko voimansa minua pettääkseen, ja että minä uskoin häntä, luotin häneen ja rakastin häntä!"

Rosa Dartle kavahti ylös istuimeltansa, astahti taaksepäin ja heristi samalla kättänsä hänelle niin pahansuovilla kasvoilla, niin himosta mustuneilla ja rumiksi vääntyneillä, että olin melkein syöksähtämälläni heidän väliinsä. Mutta lyönti, jolla ei ollut mitään tarkoitusta, tapasi vaan ilmaa. Kun hän nyt seiso siinä huohottaen, katsellen Emilyä suurimmalla inholla, mitä hän pystyi osoittamaan, ja vihasta ja ylenkatseesta vavisten kiireestä kantapäähän, tuntui siltä, kuin en olisi ikinä nähnyt enkä ikinä saisi nähdä mitään semmoista.

"*Tekö* rakastitte häntä? *Te?*" huusi hän, ja hänen kokoon puristettu kätensä vapisi, niinkuin se vaan olisi kaivannut asetta, surmatakseen vihansa esinettä.

Emily oli väistynyt, etten enää nähnyt häntä. Ei tullut mitään vastausta.

"Ja te kerrotte sitä *minulle*", lisäsi Miss Dartle, "ilkeillä huulillanne? Miks'ei piestä tällaisia olentoja! Jos minä saisin käskää, antaisin piestä tämän tytön kuoliaaksi".

Ja niin hän olisi tehnyt, sitä en ollenkaan epäile. Minä en olisi uskonut hänelle itse kidutus-lavaakaan sillä aikaa, kuin tätä hurjaa katsetta kesti.

Hän rupesi pitkäänsä, aivan pitkäänsä jonkunlaiseen nauruun ja osoitti Emilyä kädellensä, niinkuin tämä olisi ollut häväistys Jumalan ja ihmisten edessä.

"*Tuoko* rakastaa!" sanoi hän. "Tuo haaska! Ja hän väittää minulle, että James Steerforth on huolinnut hänestä! Hah, hah! Mitä valehtelioita ne ovat, nämät alttiit tytöt!"

Hänen ivansa oli pahempi, kuin hänen julkinen vimmansa. Näistä kahdesta olisin paljon mieluisemmin ollut jälkimäisen esineenä. Mutta kun hän salli vimmansa ilmestyä, tapahtui se vaan hetkeksi. Hän oli kahlettanut sen jälleen, ja vaikka se kuinka olisi sisällisesti raadellut häntä, hillitsi hän sitä.

"Minä tulin tänne, te puhdas rakkauden-lähde", lausui hän, "katsomaan — niinkuin aloin kertoa teille, miltä semmoinen olento, kuin te, näyttäisi. Minä olin utelias. Uteliaisuuteni on nyt tyydytetty. Minä tulin myöskin sanomaan teille, että teidän olisi paras kiiruimman kautta etsiä tuota kotianne ja kätkeä itsenne noitten oivallisten ihmisten joukkoon, jotka odottavat teitä ja joita rahanne varmaan lohduttavat. Kun ne ovat loppuneet, sopiihan teidän taas uskoa ja luottaa ja rakastaa! Minä luulin teitä särkyneeksi leikkikaluksi, joka oli kestänyt aikansa; arvottomaksi kiiltokoruksi, joka oli tummentunut ja heitetty pois. Mutta koska huomaan, että olette lujaa kultaa, oikea lady ja loukattu viattomuus, jolla on tuore sydän täynnänsä rakkautta ja luottavaisuutta — jommoiselta näytätte ja joka täydellisesti soveltuu vaiheisinne! — on minulla jotakin lisäksi sanottavaa. Pitäkää vaaria siitä; sillä mitä minä sanon, sen myöskin teen. Kuuletteko minua, te hennotar? Mitä minä sanon, sen aion tehdä!"

Hänen vimmansa voitti hänet jälleen hetkeksi; mutta se vierähti hänen kasvojensa yli, niinkuin vainos, ja jätti hymyn jälkeensä.

"Menkää piiloon", jatkoi hän, "jollei kotiin, niin johonkin muuane. Olkoon se jossakin saavuttamattomassa paikassa, jossakin tuntemattomassa elämässä — taikka, vielä parempi, jossakin tuntemattomassa kuolemassa. Kosk'ei rakastava sydämenne ota pakahtuaksensa, kummastuttaa minua, ettette ole keksineet mitään keinoa, joka rauhoittaa sitä! Minä olen välisti kuullut semmoisista keinoista. Minä luulen, että niitä on helppo tavata".

Matala huuto Emilyn puolelta keskeytti häntä tässä. Miss Dartle vaiken ja kuunteli sitä, niinkuin se olisi ollut suloinen soitto.

"Minulla on kukaties kummallinen luonto", jatkoi hän; "mutta minä en voi hengittää vapaasti siinä ilmassa, jota te hengitätte. Minusta se on taudillinen. Sentähden tahdon saada sitä raitistetuksi, tahdon saada sitä teistä puhdistetuksi. Jos asutte täällä huomenna, annan yhteisissä portaita julkaista maineenne ja virkanne. Tässä kartanossa löytyy kunniallisia naisia, niin on minulle juteltu; ja olisipa oikein paha, että semmoinen valonkappale, kuin te, olisi heidän joukossaan ja salattaisiin. Jos tästä asunnosta lähdettyänne etsitte tässä kaupungissa turvapaikkaa jonkunlaisessa muussa virassa, kuin teidän oikeassa (jota mielellään saatte pitää ilman mitään estettä minun puoleltani), käy teidän samalla tapaa, heti kuin minä saan tiedon teidän olopaikastanne. Koska eräs gentilemani auttaa minua, joka nykyisin pyysi kunniaa saada teitä vaimoksensa, olen varma tässä kohden".

Eikö Mr. Peggotty siis vihdoinkaan, vihdoinkaan ollut tuleva? Kuinka kauan täytyi minun kestää tätä? Kuinka kauan voin kestää?

"Voi minua, voi minua!" huudahti Emily raukka semmoisella äänellä, joka minun mielestäni olisi liikuttanut kovinta sydäntä; mutta Rosa Dartle'n hymy ei osoittanut mitään leppeyttä. "Mitä, mitä tulee minun tehdä!"

"Tehdä?" vastasi toinen. "Elää onnellisena omissa ajatuksissanne! Pyhittää elämänne James Steerforth'in hellyyden muistolle — hän tahtoi tehdä teidät palveliansa vaimoksi, eikö niin? — taikka kiitollisuuden tunnolle sitä rehellistä ja ansiokasia miestä kohtaan, joka olisi vastaanottanut teidät lahjaksi häneltä. Taikka jolleivät nämät uljaat muistot ja omien hyvien avujenne tieto ja se kunniallinen asema, johon ne ovat koroittaneet teidät kaikkien ihmisten silmissä, pidä teitä pystyssä, menkää naimisiin tämän hyvän miehen kanssa ja olkaat onnellinen hänen alentumisestaan. Jollei kumpikaan näistä kelpaa, niin kuolkaat! Löytyypä portin käytäviä ja rikkaläjiä semmoista kuolemaa ja semmoista epätoivoa varten — hakekaat itsellenne joku semmoinen ja lentäkää taivaaseen!"

Minä kuulin kaukaisen astunnan portailta. Minä tunsin sen, minä olin varma siitä. Se oli Mr. Peggotyn, kiitos Jumalan.

Miss Dartle astui tätä sanoessaan verkalleen oven ohitse ja katosi pois näkyvistäni.

"Mutta muistakaat!" lisäsi hän pitkäään ja vakavasti, samalla kuin hän avasi toista ovea ulos lähteäkseen, "että minä erinäisistä syistä, joita minulla on, ja sen vihan vuoksi, jota minä pidän, olen päättänyt karkoittaa teidät pois, jollette kokonaan väisty saatavistani taikka heitä sievää valenaamaanne. Tämä on, mitä minulla oli sanottavaa; ja mitä sanon, sen aion myöskin tehdä!"

Askeleet portailla lähestyivät lähestymistään, kulkivat Miss Dartle'n ohitse, kun hän meni alas — syöksivät huoneeseen!

"Eno!"

Kauhea huuto seurasi tätä sanaa. Minä odotin silmänräpäyksen aikaa ja, katsoen sisään, näin Mr. Peggotyn kannattavan Emilyn taintunutta ruumista käsivarsillaan. Hän katseli tuokion tyttöä kasvoihin, kumartui sitten suudellaksensa niitä — voi, kuinka hellästi! — ja peitti ne nenäliinallansa.

"Mas'r Davy", lausui hän matalalla, vapisevalla äänellä, kun ne olivat peitettyt, "minä kiitän taivaallista isääni, että uneni on käynyt toteen! Minä kiitän häntä, sydämeistäni, että Hän omilla teillensä on johdattanut minut lemmittyni luo!"

Näin puhuen otti hän Emilyn syliinsä ja kantoi tämän, verhotut kasvot nojaantuen hänen rintaansa vastaan ja käännettyt hänen omia kasvojansa kohden, liikkumatonna ja taidotonna, portaita myöden alas.

KAHDESKYMMENES LUKU.

Vielä pidemmän matkan alku.

Varhain aamulla seuraavana päivänä kävelin puutarhassani tätini kanssa (jolla nyt oli varsin vähän muuta ruumiinliikuntaa, koska hän niin ahkerasti hoiti rakasta Doraani), kun minulle ilmoitettiin, että

Mr. Peggotty tahtoi puhutella minua. Hän tuli puutarhaan ja kohtasi minua puolitiessä, kun lähestyin porttia, ja paljasti päänsä, niinkuin hänen tapansa aina oli, kun hän näki tätini, jota hän suuresti kunnioitti. Minä olin juuri kertonut tädilleni kaikki, mitä edellisenä iltana oli tapahtunut. Sanaakaan lausumatta astui hän sydämellisellä muodolla Mr. Peggoty luokse, pudisti hänen kättänsä ja taputti häntä käsivarrelle. Hän teki tämän niin tunteikkaasti, ettei hänen tarvinnut lausua yhtäkään sanaa. Mr. Peggotty ymmärsikin hänet yhtä hyvin, kuin jos hän olisi lausunut tuhansia sanoja.

"Minä menen nyt sisään, Trot", sanoi tätini, Ja katson pikku Kukkaa, joka kohdakkoin nousee ylös".

"Ei suinkaan sen vuoksi, että minä olen täällä, Ma'am, toivon minä?" sanoi Mr. Peggotty. "Jollei järkeni tänä aamuna kokonaan ole tylstynyt, jätätte meidät minun tähteni".

"Teillä on jotakin sanottavaa, hyvä ystäväni", vastasi tätini, "ja te menestytte paremmin ilman minua".

"Teidän luvallanne, Ma'am", vastasi Mr. Peggotty, "olisi mieleeni, jos tahtoisitte jäädä tänne ettekä muutoin pane jaaritustani pahaksi".

"Olisiko se mieleenne?" kysyi tätini lyhyesti ja suopeasti. "Siinä tapauksessa kyllä jään!"

Niin hän pisti käsivartensa Mr. Peggoty kainaloon ja astui hänen kanssaan pikkuiseen lehtimajaan, joka oli puutarhan päässä. Siihen hän istui penkille ja minä hänen viereensä. Löytyi myöskin paikka Mr. Peggotylle, mutta hän tahtoi mieluisammin seisoa ja nojata kättänsä vähäiseen, yksinkertaiseen pöytään. Kun hän siinä seiso ja vähän aikaa katseli lakkiansa, ennenkuin hän alkoi puhua, en voinut olla huomaamatta, mikä luonteen voima ja väkevyys kuvautui hänen suonikkaassa kädessään, ja mikä hyvä ja turvallinen kumppani tämä oli hänen rehelliselle otsallensa ja rautaharmaille hiuksilleen.

"Minä vein rakkaan lapseni eilen illalla", aloitti Mr. Peggotty, nostaen silmiänsä meitä kohden, "asuntooni, jossa kauan olen odottanut häntä ja hankkinut kaikki, häntä vastaan-ottaakseni. Meni iso aika, ennenkuin hän oikein tuns minut; ja kun hän tuns, lankesi hän polvillensa jalkojeni juureen ja kertoi minulle, niinkuin hän olisi lausunut rukouksensa, kuinka kaikki oli tapahtunut. Te saatte uskoa minua, että, kun kuulin hänen äänensä, jonka olin kuullut kotona niin iloisena — ja näin hänet masentuneena ikäänkuin siihen tomuun, johon Vapahtajamme kirjoitti siunatulla kädellensä — tunsin sydäntäni viiltävän kesken sen kiitollisuutta".

Hän pyyhkäisi kasvojansa hiallaan, koettamattakaan salata, miksi, ja yskäisi.

"Minä en tuntenut sitä kauan, sillä hän oli löydetty. Minun tarvitsi vaan ajatella, että hän oli löydetty, ja se oli mennyt. Minä en tiedä, miksi edes sen verran kuin mainitsen sitä nyt. Minä en aikunut hetki sitten lausua sanaakaan itsestäni; mutta se tuli niin luonnollisesti, että taivuvin siihen, ennenkuin itsekkään huomasin".

"Teissä on itsensäkieltävä sydän", lausui tätini, "ja te saatte kerta palkintonne".

Mr. Peggotty, jonka kasvoilla lehtien varjot leikkivät, notkisti hiukan hämmentyneenä päätänsä tädilleni, niinkuin kiitokseksi tämän hyvästä ajatuksesta, ja jatkoi sitten katkaistua kertomustansa.

"Kun Em'lyni pakeni", lausui hän, hetkeksi katkerasti vihastuen, "siitä huoneesta, jonka vangiksi tuo kirjava käärme, jonka Mas'r Davy tuntee, oli tehnyt hänet — tämän käärmeen kertomus on tosi, ja paha hänet periköön! — pakeni hän yöllä. Oli pimeä yö, ja monta tähteä loisti. Hän oli vimmassa. Hän juoksi pitkin meren rantaa siinä luulossa, että vanha vene oli siellä, ja huusi meille, että kääntäisimme pois kasvomme, sillä nyt hän tuli. Hän kuuli itsensä huutavan, niinkuin se olisi ollut joku muu; ja teräväkärkiset kivet ja kalliit haavoittivat häntä eikä hän tuntenut sitä enemmän, kuin jos hän itse olisi ollut kallionkappale. Yhä kauemmaksi hän vaan juoksi, ja hänen silmissään leimusi ja hänen korvissaan kohisi. Yht'äkkiä — elikkä niin hänestä tuntui, te ymmärrätte — päivä koitti kosteana ja tuulisena, ja hän makasi kiviläjän vieressä rannalla, ja joku nainen puhutteli häntä, kysyen maan kielellä, mikä kova onni häntä oli kohdannut".

Mr. Peggotty näki kaikki, mitä hän kertoi. Se ilmestyi hänen edessään, kun hän puhui, niin elävältä, että hän syvässä totisuudessaan esitteli, mitä hän kertoi, suuremmalla selvyydellä, kuin minun on mahdollinen osoittaa. Nytkin, kun kauan jälestäpäin panen sen paperille, voin tuskin uskoa muuta, kuin että todella olin läsnä näissä kohtauksissa; niin kummastuttavan tarkasti ne ovat mieleeni painuneet.

"Kun Em'lyn silmät — jotka olivat raskaat — näkivät tämän naisen paremmin", jatkoi Mr. Peggotty, "tuns hän, että se oli yksi niistä, joita hän usein oli puhutellut rannalla. Sillä, vaikka hän (niinkuin kerroin) oli juosnut pitkän matkan yöllä, oli hän usein käynyt sangen kaukana milloin jalkaisin, milloin veneillä tai vaunuilla, ja tuns koko tuon rantaseudun monta, monta penikulmaa. Tuolla naisella ei ollut vielä mitään lasta, sillä hän oli nuori vaimo; mutta näytti siltä, kuin hän pian saisi. Ja saapukoot rukoukseni taivaasen, että siitä lapsesta tulisi hänelle onnea ja lohdutusta ja kunniaa koko hänen elin-

ajakseen! Rakastakoon se häntä ja olkoon se kuuliainen hänelle hänen vanhoilla päivillensä, avullinen hänelle viimeisiin saakka, enkeli hänelle täällä ja tämän jälkeen!"

"Amen!" lausui tätini.

"Vaimo oli ollut vähän peloissaan ja ujona", lausui Mr. Peggotty, "ja oli ensiksi istunut hiukan syrjässä, kehräten taikka muuta työtä tehden, kun Emily puhutteli lapsia. Mutta Em'ly oli kääntänyt huomionsa häneen, mennyt hänen luoksensa ja puhutellut häntä; ja koska nuori vaimo itse piti paljon lapsista, oli heistä pian tullut hyvät ystävät. Siinä määrässä, että kun Em'ly kulki tätä tietä, hän aina antoi Em'lylle kukkia. Tämä se nyt oli, joka kysyi, mikä kova onni oli Em'lyä kohdannut. Em'ly kertoi hänelle, ja tämä — vei hänet kotiinsa. Hän teki todella niin. Hän vei hänet kotiinsa", lausui Mr. Peggotty, kasvojansa peittäen.

Hän oli enemmän liikutettu tästä armeliaisuuden teosta, kuin olin koskaan nähnyt hänen olevan mistään sen yön jälkeen, jona Emily karkasi. Tätini ja minä emme koettaneet häiritä häntä.

"Se oli vaan vähäinen mökki, niinkuin ymmärrätte", sanoi hän kohta sen perästä, "mutta hän hankki sijaa Em'lylle siinä — hänen puolisonsa oli poissa merillä — ja piti asiaa salassa ja vaikutti niihin naapureihin, jotka hänellä olivat (niitä ei ollut monta likellä), että hekin pitivät sen salassa. Em'ly sairastui kuumeeseen ja, mikä minusta on hyvin kummallista — kenties se ei oppineista ole niin kummallista — tuon maan kieli meni hänen muististaan, ja hän osasi puhua ainoastaan omaa kieltänsä, jota ei kukaan ymmärtänyt. Hän muistaa, niinkuin unen-näköä, että hän makasi siellä, aina puhuen omaa kieltänsä, aina luullen, että vanha vene oli lahdessa lähimmäisen niemen takana, ja pyytäen ja rukoillen heitä lähettämään sinne ilmoittamaan, että hän oli kuolemallansa, ja tuomaan takaisin jotakin anteeksi-antamuksen sanomaa, vaikk'ei sitä olisikaan, kuin yksi sana. Melkein koko ajan luuli hän — milloin, että se mies, jonka äsken mainitsin, väijyi häntä akkunalla; milloin, että se, joka oli syypää kaikkiin, oli huoneessa — ja hän huusi hyvälle nuorelle vaimolle, ettei tämä luopuisi hänestä, ja tiesi samalla haavaa, ettei häntä ymmärretty, ja pelkäsi, että hän viettäisi pois. Samoin leimusi taas hänen silmissään ja kohisi hänen korvissaan; eikä ollut mitään nykypäivää, ei eilispäivää eikä huomispäivää, vaan kaikki hänen elämässään, mitä ikinä oli ollut taikka ikinä voisi olla, ja kaikki, mitä ei ikinä ollut ollut ja mitä ei ikinä voisi olla, tunki yht'aikaa hänen päällensä eikä mikään ollut selvää eikä mieluisaa, mutta kuitenkin hän lauloi ja nauroi sitä! Kuinka kauan tätä kesti, en tiedä; mutta sitten meni hän nukuksiin; ja tässä unessa hän, joka oli ollut monta kertaa väkevämpi, kuin koskaan ennen, kävi niin heikoksi; kuin pienin lapsi".

Tähän hän pysähtyi, ikäänkuin lievitykseksi oman kertomuksensa kauhuista. Tuokion ääneti oltuaan, jatkoi hän:

"Oli kaunis iltapäivä, kun hän heräsi, ja niin tynni, ettei mitään ääntä kuulunut, paitsi aaltojen litinä sen sinisen meren rannalla, jolla ei ollut mitään luodetta ja vuosta. Hän luuli ensin, että hän oli kotona ja oli sunnuntai-aamu; mutta viiniköynnökset, joita hän näki akkunasta, ja kunnaat ta'ampana eivät olleet koti, vaan vastustivat hänen luuloansa. Silloin tuli hänen ystävänsä sisään valvomaan hänen vuoteensa vieressä; ja nyt hän tiesi, ettei vanha vene ollut lähimmäisen niemen takana, vaan kaukana poissa, ja huomasi, missä hän oli ja miksi, ja purskahti itkuun tämän nuoren vaimon rinnalla, jossa, minä toivon sitä, pieni lapsi nyt lepää ja ilahuttaa häntä kauniilla silmillänsä!"

Hän ei saanut puhutuksi tästä Emilyn hyvästä ystävästä, kyyneliä vuodattamatta. Hän koetti turhaan. Hän sortui uudestaan, kun hän yritti siunaamaan häntä!

"Tämä teki Em'lyni hyvää", jatkoi hän jälleen semmoisen liikunnon perästä, jota en voinut osaa ottamatta nähdä; ja, mitä tätiini tulee, hän itki kaikesta sydämestänsä; "tämä teki Em'lyn hyvää, ja hän alkoi parantua. Mutta tuon maan kieli oli kokonaan mennyt hänen muististaan, ja hänen täytyi puhua viittaamalla. Näin hän edistyi, päivästä päivään tointuen hitaasti, mutta vakaasti, ja koettaen oppia tavallisten kalujen nimiä — nimiä, joita hän mielestään ei eläissään ollut kuullut — siksi kuin eräs ilta tuli, jona hän istui akkunassaan, katsellen pikkuista tyttöä, joka leikkeli rannalla. Ja yhtäkkiä ojensi tämä lapsi kättänsä ja sanoi, mitä Englannin kielellä olisi yhtä kuin: 'kalastajan-tytär, tässä on näkinkenkä!' — sillä teidän tulee ymmärtää, että heidän ensin oli tapa nimittää häntä 'kauniiksi ladyksi', niinkuin yleinen tapa siinä maassa on, mutta hän oli opettanut heitä sen sijaan sanomaan 'kalastajan-tytär'. Lapsi sanoo yhtäkkiä: 'kalastajan-tytär, tässä on näkinkenkä!' Silloin Em'ly ymmärtää hänet ja vastaa, itkuun purskahtaen; ja sillä tapaa tulee kaikki takaisin!"

"Kun Em'ly taas pääsi voimiinsa", lausui Mr. Peggotty toisen vaiti-olon jälkeen, "päätti hän jättää tämän hyvän, nuoren olennon ja lähteä omaan kotiinsa. Vaimon mies oli sillä välin tullut kotiin; ja nämät molemmat toimittivat hänet vähäiseen kauppalaivaan, jonka oli määrä purjehtia Livorno'on ja sieltä Franskaan. Hänellä oli vaan vähän rahaa, mutta tuskin ottivat mitään kaikista, mitä olivat tehneet. Minä olen melkein iloinen siitä, vaikka he olivat niin köyhät! Mitä he ovat tehneet, on talletettu siellä, jossa ei koi syö eikä ruoste raiskaa ja jossa eivät varkaat kaiva eikä varasta. Mas'r Davy, se

kestää kauemmin, kuin kaikki mailman aarteet".

"Em'ly pääsi Franskaan ja rupesi matkustavien ladyjen palvelukseen jossakin ravintolassa satamassa. Sinne, sinne tuli eräänä päivänä tuo käärme. — Älköön hän koskaan lähestykö minua. Minä en tiedä, mitä pahaa kenties teen hänelle! — Heti kuin Em'ly näkee tämän, ja vaikk'ei tämä nähnyt Em'lyä, palasi koko hänen pelkonsa ja tuskansa, ja hän pakeni jo sitä ilmaa, jota tuo hengitti. Hän saapui Englantiin ja laskettiin maalle Dover'iin".

"Minä en tiedä varmaan", lausui Mr. Peggotty, "milloin hänen rohkeutensa alkoi höltyä, mutta koko matkan Englantiin oli hän aikonut tulla rakkaasen kotiinsa. Kohta kuin hän saapui Englantiin, käänsi hän kasvonsa sitä kohden. Mutta peläten, ettei hänelle annettaisi anteeksi, peläten, että häntä osoitettaisiin sormella, peläten, että joku meistä olisi kuollut hänen tähtensä, peläten monta asiaa, kääntyi hän melkein väkisin pois siitä maantielle. 'Eno, eno', sanoo hän minulle, 'se pelko, etten ollut mahdollinen tekemään, mitä raadeltu ja verta vuotava sydämeni niin hartaasti halusi tehdä, oli kauhein pelko kaikista! Minä käänsin takaisin, vaikka sydämeni oli täynnä rukouksia, että saisin illalla madella vanhan kynnyksen luo, suudella sitä, nojata rikollisia kasvojani siihen ja aamulla tulla löydetyksi kuolleena sieltä".

"Hän tuli", lausui Mr. Peggotty, alentaen ääntänsä säikähtyneeksi kuiskaukseksi, "Londoniin. Hän — joka ei koskaan eläissään ollut nähnyt sitä — yksinään — ilman pennyäkään — nuorena — niin kauniina — tuli Londoniin. Melkein samalla silmänräpäyksellä, kuin hän saapui tänne niin peräti hyljättynä, tapasi hän (niinkuin hän luuli) ystävän, erään kunnialliselta näyttävän naisen, joka puhui hänelle siitä ompelutyöstä, jota hän oli kasvatettu tekemään, kuinka hän voisi hankkia yltäkyllin semmoista hänelle, kuinka hän toimittaisi yösjää hänelle ja seuraavana päivänä salaisesti tiedustelisi minua ja kaikkia kotona olevia. Kun lapseni", sanoi Mr. Peggotty ääneen ja semmoisella voimakkaalla kiitollisuudella, joka pudisti häntä kiireestä kantapäähän, "seisoi semmoisen vaaran liepeillä, jota en voi sanoa eikä ajatella — pelasti Martha, uskollisesti lupaustansa pitäen, hänet!"

Minä en voinut pidättää yhtä ilon huudahusta.

"Mas'r Davy!" lausui hän, lujalla kädellensä tarttuen minun käteeni, "te se olitte, joka ensin puhuitte hänestä minun kanssani. Minä kiitän teitä, Sir! Tyttö oli harras. Hän tiesi omasta, katkerasta kokemuksestaan, missä vartioida ja miten menetellä. Hän on tehnyt sen. Ja Jumala johdatti kaikki. Martha tuli vaaleana ja hätäisenä Em'lyn luo tämän nukkuessa. Hän sanoo hänelle: 'nouse ylös tästä kuolemaa pahemmasta paikasta ja tule minun kanssani!' Talon asukkaat tahtoivat pidättää häntä, mutta yhtä hyvin olisivat saaneet meren pidätetyksi. 'Pysykää kaukana minusta', sanoo hän, 'minä olen haamu, joka kutsun hänet pois hänen avonaisen hautansa partaalta!' Hän kertoi Emilylle nähneensä minut ja tietävänsä, että minä rakastin häntä ja annoin hänelle anteeksi. Martha puki kiireesti Em'lyn päälle ja talutti tätä heikkona ja vapisevana vieressään. Hän ei huolinut enemmän siitä, mitä he sanoivat, kuin jos hänellä ei olisi ollut korvia ollenkaan. Hän liikkui heidän joukossaan lapseni kanssa, ajatellen ainoastaan häntä; ja vei hänet keskellä yötä eheänä pois tuosta mustasta perikadon luolasta!"

"Hän hoiteli Em'lyä", sanoi Mr. Peggotty, joka oli päästänyt minun käteni ja pannut oman kätensä kuohuvalle rinnalleen; "hän hoiteli Em'lyäni, joka makasi uupuneena ja vähän väliä houraili, koko seuraavan päivän myöhäiseen iltaan asti. Silloin hän lähti etsimään minua; sitten etsimään teitä, Mas'r Davy. Hän ei ilmoittanut Em'lylle, mitä varten hän lähti, ettei tämä kävisi alakuloiseksi ja tahtois mennä piiloon. Kuinka tuo julma lady oli saanut tietää, että Em'ly oli siellä, sitä en voi sanoa. Oliko tuo, josta olen puhunut niin paljon, sattunut näkemään heitä, kun he menivät sinne, vai oliko (joka on mielestäni enemmän todenmukaista) hän kuullut sen tuolta naiselta, siitä en pidä suurta lukua. Sisarentyttäreni on löydetty".

"Koko yön", lausui Mr. Peggotty, "olemme olleet yhdessä, Em'ly ja minä. Aikaan katsoen se on vähän, mitä hän sanoilla on särkyneen sydämensä kyyneliltä saanut puhutuksi; se on vielä vähemmän, mitä olen nähnyt hänen kalliista kasvoistaan, jotka muodostuivat naisen kasvoiksi minun lieten luona. Mutta koko yön ovat hänen käsivartensa olleet kaulassani ja hänen päänsä on maannut tässä, ja me tiedämme hyvin, että ijäti voimme luottaa toisiimme".

Hän herkesi puhumasta, ja hänen kätensä nojasi pöytään semmoisella levollisuudella ja lujuuudella, joka olisi kyennyt leijonia voittamaan.

"Se oli valon säde minulle, Trot", arveli tätini, silmiänsä pyyhkien, "kun päätin ruveta risti-äidiksi sisarellesi Betsey Trotwood'ille, joka petti minut; mutta lähinnä sitä tuskin mikään olisi voinut tuottaa minulle suurempaa iloa, kuin olla risti-äiti tälle hyvälle, nuorelle pikku lapselle!"

Mr. Peggotty nykäytti päätänsä osoitukseksi, että hän ymmärsi tätini tunteet, mutta hän ei tahtonut sanallakaan viitata tätini suosion esineeseen. Me pysyimme kaikki ääneti ja omiin ajatuksiimme kiintyneinä (tätini pyyhki silmiänsä, milloin vavahdellen nyhkytyksestä, milloin nauraen ja nimittäen

itseänsä narriksi), siksi kuin minä ryhdyin puheeseen.

"Te olette siis tehneet täydellisen päätöksen", sanoin minä Mr. Peggottyille, "tulevaisuuden suhteen, hyvä ystävä? Minun tuskin tarvitsee kysyä sitä teiltä".

"Täydellisen, Mas'r Davy", vastasi hän, "ja kertonut sen Em'lylle. Tuolla on suuria maita kaukana täältä. Tuleva elämämme on toisella puolella merta".

"He muuttavat pois maasta yhdessä, täti", sanoin minä.

"Niin!" vastasi Mr. Peggotty toivokkaalla hymyllä.

"Ei kukaan voi soimata lemmittyäni Australiassa. Me aloitamme uutta elämää siellä!"

Minä kysyin häneltä, oliko hän jo ajatellut mitään lähdön aikaa.

"Minä olin varhain tänä aamuna alhaalla laivatokkien luona, Sir", vastasi hän, "laivaa kuulustelemassa. Noin kuuden viikon tai kahden kuukauden perästä purjehtii yksi sinne — minä näin sen tänä aamuna — nousin siihen — ja sillä me lähdemme".

"Aivan yksinännekö?" kysyin minä.

"Niin, Mas'r Davy!" vastasi hän. "Sisareni, näettekö, pitää niin paljon teistä ja omaisistanne, ja on niin tottunut ajattelemaan ainoastaan omaa maatansa, että olisi tuskin rehellistä päästää häntä matkalla. Ja paitsi sitä, Mas'r Davy, on siellä yksi, jota hän hoitaa ja jota ei tule unhottaa".

"Ham parka!" sanoin minä.

"Minun hyvä sisareni pitää huolta hänen taloudestaan, näettekö, Ma'am, ja Ham on kokonaan suostunut häneen", selitti Mr. Peggotty tätini paremmaksi tiedoksi. "Ham istuu usein ja haastelee tyvenesti hänen kanssaan, vaikka on luultavaa, ettei hän taipuisi avaamaan suutansa kenellekään muulle. Poika raukka!" lausui Mr. Peggotty, päätänsä pudistaen, "hänelle ei ole jäänyt niin paljon, että hän saattaisi olla sitä vähäistä vailla, mitä hänellä on!"

"Entä Mrs. Gummidge?" sanoin minä.

"Niin, minulla on ollut paljon tuumia Missis Gummidge'n suhteen, vakuutan teille", vastasi Mr. Peggotty hämmentyneellä katsannolla, joka vähitellen selkeni, kun hän jatkoi. "Kun Missis Gummidge, näettekö, alkaa ajatella tuota vanhaa, ei hän juuri ole, mitä sopii sanoa hupaiseksi seuralaiseksi. Teidän ja minun kesken, Mas'r Davy — ja teidän myöskin, Ma'am — kun Mrs. Gummidge rupeaa itkemään, on arvattava, että ne, jotka eivät ole tunteneet tuota vanhaa, pitävät häntä äreänä. Mutta *minä* tunsin tuon vanhan", sanoi Mr. Peggotty, "ja tunsin hänen ansionsa, että ymmärrän hänen vaimonsa; mutta niin ei ole, näettekö, muitten laita — eikä tietysti saata olla!"

Tätini ja minä pidimme molemmat samaa mieltä.

"Jonka vuoksi", lausui Mr. Peggotty, "sisareni ehkä arvelee — minä en sano, että hän arvelee, vaan että hän ehkä arvelee — että Missis Gummidge tuottaa hänelle vähän vaivaa silloin tällöin. Sentähden en ole aikunut majoittaa Missis Gummidge'a heidän luoksensa, vaan etsiä hänelle jotakin asuntoa, jossa hän voi itseksensä tulla toimeen, ja tätä varten", jatkoi Mr. Peggotty, "määrään hänelle vuotuisen summan, ennenkuin lähdän, jotta hän voi elää mukavasti. Hän on mitä uskollisimpia olentoja. Ei sovi tietysti pyytää, että vanha, hyvä eukko sillä ijällä ja ollen yksinäinen ja hyljätty, tahtoisikaan keikutella laivankannella ja oudon ja kaukaisen maan metsissä ja erämaissa. Tämä siis on, mitä olen päättänyt tehdä hänen suhteensa".

Hän ei unhottanut ketään. Hän ajatteli kaikkien vaatimuksia ja tarpeita, paitsi omia.

"Em'ly", jatkoi hän, "pysy minun luonani — lapsi parka, hän kaipaa suuresti rauhaa ja lepoa! — siksi kuin lähdemme matkallemme. Hän saa laittaa vaatteita, joita tarvitaan; ja minä toivon, että hänen surunsa rupeavat tuntumaan kaukaisemmalta, kuin ne olivat, kun hän taas on karkean, mutta rakastavan enonsa luona".

Tätini nykäytti päätänsä tämän toiveen vahvistamiseksi, ja tästä Mr. Peggotty oli hyvin mielissään.

"On vielä yksi asia, Mas'r Davy", lausui hän, pistäen kättänsä poviplakkariinsa ja vakaasti ottaen esiin sitä vähäistä paperikääryä, jonka olin ennen nähnyt. Hän avasi sen pöydällä. "Tässä ovat nuo pankinsetelit — toinen viidenkymmenen punnan ja toinen kymmenen. Niihin tahdon lisätä ne rahat, jotka Em'lyllä oli paetessaan. Minä olen kysynyt häneltä, paljonko niitä oli (kuitenkaan sanomatta, miksi), ja olen laskenut ne yhteen. Minä en ole mikään oppinut mies. Tahtoisitteko tehdä hyvin ja katsoa, mitä

summa tekee?"

Pyytään anteeksi vähä-oppisuuttansa, ojensi hän minulle paperiliuskan ja katseli minua, sillä välin kuin luin sitä. Lasku oli aivan oikea.

"Kiitoksia, Sir", sanoi hän, ottaen takaisin paperinsa. "Nämät rahat minä, jollei teillä ole mitään sitä vastaan, Mas'r Davy, ennen lähtöäni panen kirjeesen ja adresseeraan sen hänelle, ja suljen tämän toiseen, jonka adresseeraan hänen äidillensä. Useampaa sanaa käyttämättä, kuin nyt teitä puhutellakseni, kerron tälle, minkä hinta ne ovat, ja että minä olen mennyt sekä että on mahdoton toimittaa niitä minulle takaisin".

Minä sanoin hänelle, että minun mielestäni oli oikein tehdä näin — että minä olin kokonaan vakuutettu, että niin oli, koska hänen tuntoansa myöden se oli oikein.

"Minä arvelin, että oli vaan yksi asia lisäksi", jatkoi hän vakavasti hymyillen, kun hän oli pannut kokoon vähäisen käärynsä jälleen ja pistänyt sen plakkariinsa; "mutta oikeastaan niitä oli kaksi. Minä en ollut varma mielessäni, kun lähdin ulos tänä aamuna, että voin itse mennä ja ilmoittaa Ham'ille, mitä oli niin onnellisesti tapahtunut. Sen vuoksi ulkona ollessani kirjoitin kirjeen ja panin sen posttiin, kertoen heille, kuinka kaikki oli käynyt, niinkuin oli käynyt, ja että minä huomenna tulisin sinne suorittamaan sitä vähäistä, mitä minun siellä tulee tehdä, ja arvattavasti Yarmouth'ia hyvästi jättämään".

"Ja tahdotteko, että tulen kanssanne?" sanoin minä nähdessäni, että hän jätti jotakin mainitsematta.

"Jos voisitte osoittaa minulle sitä ystävyyttä, Mas'r Davy", vastasi hän, "tiedän, että teidän näköenne ilahuttaisi heitä hiukan".

Koska pikku Dorani oli hyvin virkeänä ja mielellään soi, että minä lähdin — niinkuin hänen kanssansa asiasta puhuessani huomasin — sitouduin alttiisti seuraamaan häntä, niinkuin hän tahtoi. Seuraavana aamuna istuimme siis Yarmouth'in vaunuissa ja matkustimme taas vanhoja seutuja.

Kun illalla astuimme tuota tuttua katua myöden — kiellostani huolimatta kantoi Mr. Peggotty laukkuni — katsahdin Omer ja Joram'in puotiin ja näin vanhan ystäväni Mr. Omer'in polttavan piippuansa siellä. Minusta tuntui vastenmieliseltä olla läsnä, kun Mr. Peggotty ensin kohtasi sisarensa ja Ham'in, jonka vuoksi pysähdyin sillä nimellä, että tahdoin hetken aikaa puhutella Mr. Omer'ia.

"Kuinka jaksatte, Mr. Omer, tämän pitkän ajan perästä?" lausuin minä, sisään astuen.

Hän löyhäytti pois piippunsa savun, että hän näkisi minut paremmin, ja tunsikin minut pian suureksi iloksensa.

"Minä nousisin, Sir, kiittämään semmoisesta kunniaista, kuin tästä käynnistä", arveli hän, "mutta jalkani ovat huononlaiset ja minua lykätään ympäri pyörillä. Kuitenkin, jollei ota lukuun jalkojani ja henkeäni, olen, Jumalan kiitos, niin terve mies, kuin olla voi".

Minä toivotin hänelle onnea hänen tyytyväiseen katsantoonsa ja hilpeään mieleensä ja näin nyt, että hänen nojatuolinsa liikkui pyörillä.

"Eikö tämä ole näppärä kalu?" kysyi hän, seuraten katseeni suuntaa ja käsivarrellansa hivuttaen tuolin käsipieltä. "Se käy keveästi, kuin höyhen, ja pysyy radalla yhtä tarkasti, kuin rautatien vaunut. Pikku Minnie'ni, näettekö — tyttärentyttäreni, niinkuin tiedätte, Minnie'n lapsi — panee pikku voimansa selkää vastaan, sysäisee sitä ja me lähdemme menemään yhtä taitavasti ja iloisesti, kuin mikä hyvänsä! Ja minä juttelen teille jotakin — siinä on varsin erinomainen istua, jos mieli polttaa piippuansa siinä".

Minä en ole koskaan nähnyt tällöistä hyvää, vanhaa toveria, kuin Mr. Omer'in, joka osasi käyttää kaikki hyväksensä ja saada iloa siitä. Hän hohti, ikäänkuin hänen tuolinsa, hänen ahdashenkisyytensä ja hänen jalkojensa kankeus olisivat olleet eri osia jossakin suuressa keksinnössä, joka enensi piipun hekumaa.

"Minä näen enemmän mailmaa tästä tuolista, voin vakuuttaa teille", lausui Mr. Omer, "kuin milloinkaan ennen sen saatuani. Te kummastelisitte sitä ihmisten paljoutta, joka päivän kuluessa poikkeee sisään juttelemaan. Te todella kummastelisitte! Sanomalehdissä on kahta vertaa enemmän, kuin ennen, siitä asti, kuin turvasin tähän tuoliin. Mitä lukemiseen yleensä tulee, voi minua, kuinka kosolta minä sitä suoritan! Tämä se on, josta olen niin kiitollinen! Jos vika olisi ollut silmissäni, mikä olisi tullut neuvokseni? Jos vika olisi ollut korvissani, mitä olisin tehnyt? Koska se vaan on jaloissani, vähät siitä. No, jalkani tekivät vaan hengitykseni lyhyemmäksi, kun käytin niitä. Mutta jos nyt tahdon mennä ulos kadulle taikka alas rantaan, ei minun tarvitse muuta kuin huutaa Dick'ia, Joram'in nuorinta oppipoikaa, ja liikkeelle lähdän omissa vaunuissani, niinkuin London'in Lord Mayor".

Hän puoleksi tukehutti itsensä naurullaan.

"Hyvä Jumala!" sanoi Mr. Omer, tarttuen jälleen piippuunsa, "ihmisen tulee ottaa vastaan lihavat niinkuin laihatkin; tähän tämmöiseen hänen täytyy tässä elämässä taipua. Joram'in toimi menestyy hyvin. Oivallisesti!"

"Minua ilahuttaa suuresti kuulla sitä", sanoin minä.

"Minä tiesin, että niin olisi", vastasi Mr. Omer. "Ja Joram ja Minnie ovat vielä niinkuin kaksi vasta rakastunutta. Mitä ihminen parempaa voi toivoa? Mitä sääret sen rinnalla maksavat!"

Hänen kova ylenkatseensa omien säärtensä suhteen, tuossa kun hän istui ja poltti, oli mitä hupaisinta ja omituisinta ikinä olen nähnyt.

"Ja siitä lähtien kuin minä olen ruvennut lukemaan yleensä, olette te ruvenneet kirjoittamaan yleensä, kuinka, Sir?" sanoi Mr. Omer ja katseli minua ihmetellen. "Mikä herttainen kirja tuo kirjanne oli! Mitkä lauseet siinä! Minä luin jok'ikisen sanan siinä — jok'ikisen sanan. Ja mitä siihen tulee, että unittaisi! Ei ollenkaan!"

Minä ilmoitin nauraen mielihyvääni, mutta minun täytyy tunnustaa, että katsoin tätä ajatuksen johtoa omituiseksi.

"Minä vakuutan teille kunnian sanallani, Sir", lausui Mr. Omer, "että, kun lasken tämän kirjan pöydälleni ja katselen sen kolmea eri sidettä — ensimmäistä, toista, kolmatta — olen ylpeä, kuin Punch, kun ajattelen, että minulla kerran oli kunnia olla yhteydessä teidän perheenne kanssa. Ja, voi minua, siitä on pitkä aika nyt, eikö ole? Tuolla Blunderstone'ssa. Sievä, pikkuinen henki toisen hengen viereen pantuna. Ja itsekin olitte silloin vähäinen. Hyvä Jumala sentään!"

Minä muutin puheen ainetta, Em'lyä mainiten. Vakuutettuani hänelle, etten ollut unhottanut, kuinka hän aina oli ottanut osaa Emilyn kohtaloon ja kuinka hyvästi hän aina oli tyttöä kohdellut, kerroin hänelle yleisesti, kuinka hänen enonsa oli saanut hänet takaisin Marthan avulla; joka, niinkuin tiesin, miellyttäisi vanhaa miestä. Hän kuunteli suurimmalla tarkkuudella ja sanoi hellästi, kun olin päättänyt:

"Se ilahuttaa minua, Sir! Nämät ovat parhaat uutiset, joita olen moneen aikaan kuullut. Voi, voi, voi! Ja mitä nyt aiotaan toimittaa tämän onnettoman nuoren naisen, Marthan, hyväksi?"

"Te koskette semmoiseen asiaan, jota minä olen eilispäivästä asti ajatellut", lausuin minä, "mutta johon en voi vielä antaa teille mitään vastausta, Mr. Omer. Mr. Peggotty ei ole viitannut siihen, ja minusta se on liian arka asia minun viitattavakseni. Minä olen varma, ettei Mr. Peggotty ole unhottanut sitä. Hän ei unhota mitään, joka on jaloa ja hyvää".

"Minä kysyn sen vuoksi", arveli Mr. Omer, jatkaen, missä hän oli päättänyt, "että mitä hyvänsä tehdään, minä tahtoisin ottaa osaa siihen. Kirjoittakaat minun maksettavakseni minkä summan hyvänsä katsotte oikeaksi ja antakaat minun tietää se. Minä en koskaan voinut ajatella, että tyttö oli perin-juurin paha, ja ilolla näen, ettei hän ollutkaan. Niin on tyttäreni Minnie'nkin laita. Nuoret naiset ovat risti-riitaiset itse suhteensa muutamissa asioissa — hänen äitinsä oli aivan samanlainen, kuin hän — mutta heidän sydämensä ovat leppeät ja hyvät. Minnie vaan teeskelee, kun hän on suutuksissa Marthalle. Miksi hän katsoo tarpeelliseksi teeskellä, en koeta kertoa teille. Mutta pelkkää teeskelemistä se on. Hän olisi valmis yksityisesti osoittamaan Marthalle mitä hyvää tahansa. Niin, tehkää hyvin ja kirjoittakaat minun maksettavakseni, mitä tahansa oikeaksi katsotte, ja pankaat sitten minulle joku rivi, mihin lähettää se. Hyvä Jumala!" lausui Omer, "kun ihminen lähestyy sitä aikaa, jossa elämän molemmat päät yhtyvät; kun hän näkee, että vaikka hän on kuinka virkeä hyvänsä, häntä toinen kerta lykellään, niin sanoakseni, käymä-tuolissa, sopii hänen sydämellisellä ilolla tehdä joku hyvä työ, jos hän voi. Hän on valmis moneen hyvään työhön. Enkä minä puhu erittäin itsestäni", sanoi Mr. Omer, "sillä minun katsantotapani mukaan, Sir, me kaikki kuljemme mäkeä alaspäin, olimmepa millä ijällä hyvänsä, koska aika ei milloinkaan seiso hetkeäkään alallansa. Tehkäämme siis aina joku hyvä työ ja olkaamme sydämestämme iloiset. Totta totisesti!"

Hän koputti tuhan piipustansa ja laski tämän hyllylle, joka erittäin sitä varten oli laitettu tuolin selkään.

"Esimerkiksi Em'lyn serkku, hän, jonka vaimoksi tämän oli määrä tulla", lausui Mr. Omer, hiljalleen hieroen käsiänsä, "on niin oivallinen toveri, ettei vertaistakaan Yarmouth'issa! Hän tulee välisti iltaisin tunniksi aikaa puhumaan kanssani taikka lukemaan minulle jotakin. Sekin on hyvä työ, sanoisin minä! Koko hänen elämänsä on yksi hyvä työ".

"Minä aion juuri mennä tervehtimään häntä", sanoin minä.

"Vai niin!" lausui Mr. Omer. "Sanokaat hänelle, että minä olen roveillani ja lähetän terveisiä. Minnie ja Joram ovat poissa pidoissa. Heitä ilahuttaisi yhtä paljon, kuin minua, saada nähdä teitä, jos olisivat kotona. Minnie tahtoo tuskin ollenkaan käydä ulkona 'isän tähden', niinkuin hän sanoo. Sen vuoksi tänä iltana vannoin, että, jollei hän menisi, minä panisin maata kello kuusi. Ja sillä tapaa", Mr. Omer nauroi oman tuumansa menestymistä niin, että hän pudistutti itseänsä ja tuoliansa, "hän ja Joram ovat pidoissa".

Minä pusersin hänen kättänsä ja toivotin hänelle hyvää yötä.

"Puoli minutia, Sir", sanoi Mr. Omer. "Jos menisitte pois pikku elefanttiani näkemättä, jäisi teiltä kaikkein paras näky näkemättä. Tämöistä ei ole koskaan ollut teidän tarjonanne! Minnie!"

Sointusa, vähäinen ääni vastasi ylikerroksesta jostakin: "minä tulen, iso-isä!" ja pieni, sievä tyttö pitkällä, kiharalla liinatukalla tuli kohta sen jälkeen juosten puotiin.

"Tässä on pikku elefanttini, Sir", lausui Mr. Omer, hyväillen lasta. "Siamin rotua, Sir. No, pikku elefanti!"

Pikku elefanti pani auki vierashuoneen oven, jolloin minun oli tilaisuus huomata, että se näihin aikoihin oli muutettu makuuhuoneeksi Mr. Omer'ille, jota ei ollut helppo kuljettaa ylikerrokseen; sitten asetti hän sievän otsansa Mr. Omer'in tuolinselkää vastaan, niin että hänen pitkät hiuksensa valuivat hänen kasvojensa yli.

"Elefanti tuuppaa päällensä, niinkuin tiedätte, Sir", lausui Mr. Omer, silmiänsä vilkuttaen, "kun se käy jotakin vastaan. Yksi, elefanti. Kaksi. Kolme!"

Tällä merkillä pyörähytti pikku elefanti semmoisella taidolla, joka oli melkein ihmeellinen niin vähäisessä eläimessä, tuolin ja Mr. Omer'in ja lykkäsi ratistaen molemmat tuota hätää vierashuoneesen ovenpieltä satuttamatta, samalla kuin Mr. Omer sanomattomasti ihasteli tätä toimintaa ja matkalla katsoi taaksensa minuun, niinkuin tämä olisi ollut hänen elämänsä ponnistusten riemuisa päätös.

Siellä täällä kaupungissa käveltyäni lähdin Ham'in asuntoon. Peggotty oli nyt muuttanut sinne ainaseksi ja oli hyyrännyt oman huoneensa Mr. Barkis'in jälkeiselle ajomiehelle, joka oli kunnollisesti maksanut hänelle oikeudesta, kärryistä ja hevosesta. Minä luulen, että aivan sama, laiska hevonen, jota Mr. Barkis aikansa ajoi, yhä oli toimesta liikkeellä.

Minä tapasin heidät tuossa sievässä kyökissä yhdessä Mrs. Gummidge'n kanssa, jonka Mr. Peggotty itse oli noutanut vanhasta veneestä. Minä epäilen, olisiko kukaan muu voinut saada häntä luopumaan vahdinpidostaan. Mr. Peggotty oli nähtävästi kertonut heille kaikki. Sekä Peggotty että Mrs. Gummidge pitivät esiliinaansa silmiensä edessä, ja Ham oli juuri lähtenyt ulos kävelemään rannalla. Hän tuli pian kotiin ja oli hyvin iloisissaan, kun hän näki minut; ja minä luulen, että heidän oli kaikkien parempi, kun minä olin siellä. Me puhuimme jonkunlaisella iloisuudella Mr. Peggoty'n rikastumisesta tuossa uudessa maassa ja niistä kummista, joista hän oli kirjeissäänsä kertova. Me emme ollenkaan maininneet Em'lyä nimeltä, mutta viittasimme häneen kaukaa useampia kertoja. Ham oli iloisin kaikista.

Mutta kun Peggotty näytti minua vähäiseen huoneeseen, jossa krokotiili-kirja oli valmiina minua varten pöydällä, jutteli hän, että Ham yhä oli samanlainen. Hän luuli (kertoi hän minulle itkien), että Ham'in sydän oli särkynyt, vaikka hänessä oli yhtä paljon uskallusta kuin ystävällisyyttä ja hän työskenteli ahkerammin ja paremmin, kuin mikään veneen-rakentaja millä veistämöllä tahansa näillä paikoin. Oli, sanoi hän, iltaisin semmoisia aikoja, jolloin Ham puhui heidän vanhasta elämästään venehuoneessa; ja silloin hän mainitsi Emilyä lapsena. Mutta hän ei koskaan maininnut häntä naisena.

Minä luulin Ham'in kasvoista huomanneeni, että hän tahtoi puhua kahden kesken minun kanssani. Minä päätin sentähden mennä häntä vastaan seuraavana iltana, kun hän tuli kotiin työstäänsä. Tästä sovittuani itse kanssani vaivuin uneen. Tänä iltana kynttilä ensi kerta näinä monena iltana otettiin pois akkunasta. Mr. Peggotty makasi vanhassa riippu-matossaan vanhassa veneessä, ja tuuli vonkui vanhalla äänelläänsä hänen päänsä ympärillä.

Koko seuraava päivä meni Mr. Peggotylta siihen, että hän myi kalaveneensä ja pyydyksensä, sääli kokoon ja lähetti Londoniin vaunuilla semmoista vähäistä tavaraa, jota hän ajatteli hyödylliseksi itsellensä, ja antoi pois loput tai lahjoitti ne Mrs. Gummidge'lle. Tämä oli hänen luonansa koko päivän. Koska minulla oli jonkunlainen surun-sekainen halu vielä kerta nähdä tuota vanhaa paikkaa, ennenkuin se suljettiin, määräsin, että illalla siellä yhtyisin heihin, mutta sovitin niin, että ensin kohtaisin Ham'in.

Minun oli helppo tavata häntä, koska tiesin, missä hän työskenteli. Minä menin häntä vastaan yksinäisellä paikalla ranta-särkällä, jonka poikki tiesin hänen astuvan, ja käänsin takaisin hänen seurassaan, että hänellä olisi tilaisuus puhua kanssani, jos hän todella halusi. Minä en ollut erehtynyt hänen katsantonsa suhteen. Me emme olleet astuneet, kuin vähän matkan yhdessä, kun hän minuun

katsomatta sanoi:

"Mas'r Davy, oletteko nähneet *häntä*?"

"Hetken vaan, kun hän oli tainnoksissa", vastasin hiljaa.

Me kävelimme hiukan eteenpäin, ja hän sanoi:

"Mas'r Davy, luuletteko, että joudutte näkemään häntä?"

"Se olisi kenties liian tuskallista hänelle", arvelin minä.

"Minä olen ajatellut sitä", vastasi hän. "Niin se olisi, Sir, niin se olisi".

"Mutta, Ham", sanoin minä ystävällisesti, "jos on jotakin, jota minun sopisi kirjoittaa hänelle teidän puolestanne, siinä tapauksessa, etten voisi sanoa sitä hänelle; jos on jotakin, jota tahtoisitte saattaa hänen tietoonsa minun kauttani, katsoisin sitä pyhäksi luottamukseksi".

"Siitä olen varma. Minä kiitän teitä, Sir! Te olette kovasti hyvä! Minä luulen, että on jotakin, jota tahtoisin sanotuksi tai kirjoitetuksi".

"Mitä se on?"

Me astuimme taas hiukan eteenpäin ääneti, ja sitten hän puhui.

"Ei sitä, että minä annan hänelle anteeksi. Ei niin paljon sitä, vaan pikemmin, että minä pyydän häneltä anteeksi, että minä tyrkytin rakkauttani hänelle. Välisti ajattelen, että, jollei hän olisi luvannut ruveta naimisiin minun kanssani, Sir, hän olisi ystävällisellä tavalla luottanut minuun, kertonut minulle, mitä hänen mielessään oli, ja neuvotellut minun kanssani, ja minä olisin ehkä voinut pelastaa hänet".

Minä likistin hänen kättänsä. "Onko siinä kaikki?"

"On sitä vähän muutakin", vastasi hän, "jos voin sanoa sitä, Mas'r Davy".

Me kävelimme eteenpäin kauemmaksi, kuin tähän saakka olimme kävelleet, ennenkuin hän taas puhui. Hän ei itkenyt niissä kohdin pysähtyessään, joita aion viivalla osoittaa. Hän kokosi vaan ajatuksiansa, oikein selvästi puhuakseen."

"Minä rakastin häntä — ja minä rakastan hänen muistoansa — niin paljon — että minun on mahdoton uskotella häntä, että minä olen onnellinen. Minä voisin olla onnellinen ainoastaan — jos unhottaisin hänet — ja minä varon, että tuskin kestäisin sitä, että hänelle kerrottaisiin, että olen hänet unhottanut. Mutta jos te, Mas'r Davy, jolla on niin suuri oppi, keksisitte jotakin, joka hänelle sanottuna saisi hänet uskomaan, etten ole peräti onneton, vaikka yhä rakastan ja suren häntä; jotakin, joka saisi hänet uskomaan, etten ole kyllästynyt elämäni, vaan vielä toivon saavani nähdä häntä viatonna siellä, missä pahat eivät enää vahingoita ja väsyneet pääsevät lepoon — jotakin, joka huojentaisi hänen murheellista mieltänsä eikä kuitenkaan saattaisi häntä ajattelemaan, että minä koskaan voisin mennä naimisiin taikka että olisi mahdollista, että kukaan koskaan voisi olla minulle, mitä hän oli — pyytäisin teitä sanomaan hänelle sitä — ja myöskin että minä rukoilen hänen puolestansa — joka oli minulle niin kallis".

Minä pusersin hänen miehuullista kättänsä jälleen ja sanoin hänelle, että sitouduin tekemään tätä niin hyvin, kuin minun oli mahdollinen.

"Minä kiitän teitä, Sir", vastasi hän. "Siinä teitte ystävällisesti, että kohtasitte minua. Siinäkin teitte ystävällisesti, että seurasitte setääni tänne. Mas'r Davy, minä ymmärrän aivan hyvin, että, vaikka tätini aikoo lähteä Londoniin, ennenkuin he purjehtivat, ja he vielä kerran yhtyvät, minä en luultavasti enää näe setääni. Minä olen varma siitä asiasta. Me emme puhu siitä, mutta niin käy, ja parasta se onkin. Kun viimeisen — kaikkein viimeisen kerran — näette hänet, tahdotteko sanoa hänelle mitä hartaimpia terveisiä ja kiitoksia sen orvon puolesta, jolle hän aina oli enemmän, kuin isä?"

Tämänkin lupasin uskollisesti toimittaa.

"Minä kiitän teitä vielä, Sir", sanoi hän, sydämellisesti pudistaen kättäni. "Minä tiedän, mihin menette. Jumalan haltuun!"

Vähäisellä kätensä viittauksella, ikäänkuin selittääksensä minulle, ettei hän voinut tulla tuohon vanhaan paikkaan, kääntyi hän pois. Minä seurasin häntä silmilläni, kun hän astui aution poikki kuutamassa, ja näin hänen kääntävän kasvonsa hopeista, merellä väikkyvää valo-juovaa kohden ja kulkevan, yhä sitä katsellen, siksi kuin hän oli vaan varjo kaukana poissa.

Vene-huoneen ovi oli auki, kun lähestyin, ja sisään astuessani huomasin, että kaikki huonekalut olivat muutetut pois, paitsi yksi noista vanhoista arkuista, jolla Mrs. Gummidge istui, joku kori polvillansa, ja katseli Mr. Peggottya. Mr. Peggotty nojasi kyynäspäätänsä jyrkeään kaminin-reunukseen ja tuijotti muutamiin sammuviin kekäleisin ristikon taa; mutta hän nosti päätänsä toivokkaasti, kuin minä tulin sisään, ja puhui iloisella tavalla.

"Te tulette tänne lupauksenne mukaan hyvästi-jätölle, Mas'r Davy!" sanoi hän, tarttuen kynttiläjalkaan. "Jotenkin tyhjää, eikö niin?"

"Te olette todella käyttäneet aikaanne hyvästi", arvelin minä.

"No, me emme ole olleet joutilaina, Sir. Missis Gummidge on työskennellyt, niinkuin — minä en tiedä ketään, jonka tavalla hän ei olisi työskennellyt", lausui Mr. Peggotty, katsellen häntä ja ollen ymmällensä sopivan vertauksen puutteessa.

Mrs. Gummidge kallistui korinsa puoleen eikä sanonut mitään.

"Tuossa on sama arkku, jolla teidän oli tapa istua Em'lyn vieressä!" sanoi Mr. Peggotty kuiskaten. "Minä aion viedä sen muassani täältä kaikkein viimeiseksi. Ja tässä on vanha, pikkuinen makuuhuoneenne, näettekö, Mas'r Davy! On melkein niin kolkko ilta, kuin suinkin sopii toivoa!"

Vaikka tuuli oli heikko, oli sillä jonkunlainen juhlallinen ääni, ja se hiipi hyljätyn huoneen ympäri kuiskaavalla voihkinalla, joka oli hyvin surullinen. Kaikki oli poissa, yksin tuo pikkuinen, simpukankuorilla varustettu peilikin. Minä muistin, kuinka olin maannut siellä, kun tuo ensimmäinen suuri muutos kodissani tapahtui. Minä muistin tuon sinisilmäisen lapsen, joka oli ihastuttanut minua. Minä muistin Steerforth'in; ja joku joutava, kammottava ajatus tuli mieleeni, että hän oli likellä jossakin, ja että me ehkä kohtaisimme hänet mikä silmänräpäys hyvänsä.

"Kestää arvattavasti kauan", arveli Mr. Peggotty matalalla äänellä, "ennenkuin vene saa uusia asukkaita. Täälläpäin pitävät sitä nyt onnettomuutta tuottavana!"

"Onko se kenenkään oma näillä seuduin?" kysyin minä.

"Erään kaupungissa asuvan maston-tekiän", vastasi Mr. Peggotty. "Minä vien hänelle avaimen tänä iltana".

Me katsahdimme toiseen vähäiseen huoneeseen ja palasimme Mrs. Gummidge'n luo. Hän istui arkulla, ja asettaen kynttilää kaminin-reunukselle, käski Mr. Peggotty hänen nousta, että hän saisi kantaa ulos arkun, ennenkuin kynttilä sammutettiin.

"Dan'!", lausui Mrs. Gummidge, yht'äkkiä jättäen korinsa ja tarttuen Mr. Peggoty'n käsivarteen, "rakas Dan'lini, ne erosivat, joita lausun tässä huoneessa, ovat, ettette saa jättää minua jällelle. Älkää tuumiko jättää minua tänne, Dan'! Oi, älkää millään muotoa tehkö sitä!"

Hämmentyneenä käänsi Mr. Peggotty silmänsä Mrs. Gummidge'sta minuun ja minusta Mrs. Gummidge'en, niinkuin hän olisi unesta herännyt.

"Älkää, rakas Dan'l, älkää!" huusi Mrs. Gummidge innokkaasti. "Ottakaat minut mukaanne, Dan'l, ottakaat minut teidän ja Em'lyn mukaan! Minä tahdon olla teidän alinomainen ja uskollinen palvelianne. Jos löytyy orjia noissa maissa, joihin hankitte, rupean minä, vieläpä mielellänikin, siihen virkaan, mutta älkää jättäkö minua tänne, kunnollinen, rakas Dan'!"

"Oi hyvänen", lausui Mr. Peggotty, pudistaen päätänsä, "te ette tiedä, mikä pitkä matka ja mikä kova elämä se on!"

"Kyllä minä tiedän, Dan'! Minä voin arvata!" huusi Mrs. Gummidge. "Mutta ero-sanani tämän katon alla ovat: minä menen tähän huoneeseen ja kuolen, jollei minua oteta mukaan. Minä osaan kaivaa, Dan'l. Minä osaan tehdä työtä. Minä osaan elää vaivaloista elämää. Minä osaan olla iloinen ja kärsivällinen nyt — enemmän, kuin luulette, Dan'l, jos vaan tahdotte koettaa minua. Minä en pitelisi noita rahoja, en, vaikka puutteeseen kuolisin, Dan'l Peggotty mutta minä tahdon seurata teitä ja Em'lyä, jos vaan sallitte, mailman ääriin asti! Minä tiedän, kuinka laita on; minä tiedän, että arvelette minun olevan yksinäisen ja hyljätyn, mutta, rakas Dan'l, niin ei ole enää! Minä en ole istunut täällä niin kauan vartioimassa ja ajattelemassa teidän koetuksianne, ilman että siitä on ollut mitään hyvää minulle. Mas'r Davy, puhutelkaat häntä minun puolestani! Minä tiedän hänen tapansa ja Em'lyn, ja minä tiedän heidän surunsa ja voisin toisinaan olla lohdutukseksi heille ja tehdä työtä heidän kaikkein eteensä! Dan'l, rakas Dan'l, antakaat minun seurata teitä!"

Ja Mrs. Gummidge tarttui hänen käteensä ja suuteli sitä yksinkertaisella hellyydellä ja rakkaudella teeskelemättömässä ystävyuden ja kiitollisuuden innossa, jota Mr. Peggotty hyvin ansaitsi.

Me nostimme ulos arkun, sammutimme kynttilän, lukitsimme oven ulkopuolelta, ja tarkasti suljettu, vanha vene jäi meiltä mustaksi pilkuksi pilviseen yöhön. Kun seuraavana päivänä palasimme Londoniin postivaunujen ulkopuolella, olivat Mrs. Gummidge ja hänen korinsa taka-istuimella, ja Mrs. Gummidge oli onnellinen.

YHDESKOLMATTI LUKU.

Minä olen läsnä eräässä räjähdyksessä.

Kun siihen aikaan, jonka Mr. Micawber niin salamyhkäisesti oli määrännyt, oli vaan neljäkolmatta tuntia, neuvottelimme tätini ja minä, kuinka menettelisimme; sillä tätini oli kovin vastahakoinen jättämään Doraa. Voi! kuinka helposti minä Doran nyt kannoin portaita ylös ja alas!

Vaikka Mr. Micawber oli tahtonut, että tätini olisi läsnä, teki meidän mieli sovittaa niin, että tätini jäisi kotiin ja edustettaisiin Mr. Dick'in ja minun kauttani. Lyhyeltä, me olimme päättäneet asettaa asian näin, kun Dora taas saatti meidät horjumaan päätöksessämme, vakuuttaen, ettei hän koskaan antaisi anteeksi itsellensä eikä häijylle pojallensa, jos tätini jostakin syystä pysyisi kotona.

"Minä en aio puhua teidän kanssanne", sanoi Dora, pudistaen kiharoitansa tätiäni kohden. "Minä aion olla ikävä. Minä panen Jip'in koko päiväksi haukkumaan teitä. Minä olen varma, että todella olette äreä, vanha olento, jollette lähde!"

"No mutta, Kukka!" nauroi tätini. "Tiedäthän, ettet voi tulla toimeen ilman minua!"

"Voin kyllä", vastasi Dora. "Teistä ei ole minulla mitään hyötyä. Te ette koskaan päiväkausia juokse portaita ylös ja alas minun tähteni. Te ette koskaan istu ja kerro minulle Doady'sta, kuinka hänen kenkensä olivat kuluneet ja hän oli kokonaan pölyssä — oi, mikä pikkuinen toveri raukka! Te ette koskaan tee mitään, huvittaaksenne minua, teettekö, rakas täti?" Dora suuteli kiireesti tätiäni ja sanoi: "kyllä te teette! Minä lasken vaan leikkiä!" — ettei tätini luulisi, että hän todella tarkoitti, mitä hän sanoi.

"Mutta, täti", lausui Dora hyväileväisesti, "kuulkaat nyt. Teidän täytyy lähteä. Minä aion kiusata teitä, siksi kuin annatte minun tahtoni tapahtua tässä asiassa. Minä aion toimittaa *semmoisen* elämän häijylle pojalleni, jollei hän saata teitä lähtemään. Minä teen itseni *niin* ikäväksi — ja niin tekee Jip myöskin! Te suotte vielä, että olisitte hyvällä lähteneet jo aikoja sitten, jollette nyt mene. Paitsi sitä", arveli Dora, heittäen hiuksensa taaksepäin ja kummastuneena katsellen tätiäni ja minua, "miks'ette molemmat lähtisi? Enhän minä ole niin kovasti kipeä. Olenko?"

"No, mikä kysymys!" lausui tätini.

"Mikä mielijohde!" sanoin minä.

"Niin! minä tiedän, että olen typerä pieni olento!" lausui Dora, pitkäänsä katsellen meitä vuorottain ja sitten tarjoten sieviä huuliansa suudeltavaksi, kun hän makasi sohvallansa. "Hyvä, teidän täytyy siis molempien lähteä taikka minä en usko teitä; ja sitten minä rupeen itkemään!"

Minä näin tätini kasvoista, että hän nyt alkoi taipua, ja Dora kirkastui jälleen, kun hänkin näki sen.

"Kun tulette takaisin, on teillä niin paljon kerrottavaa minulle, että menee ainakin viikko, ennenkuin ymmärrän kaikki!" sanoi Dora. "Sillä *minä* tiedän, etten hevin ymmärrä, jos se on joku kauppa-asia. Ja se on varmaan joku kauppa-asia! Jos siinä lisäksi on jotakin yhteen laskettavaa, en tiedä, kuinka siitä suoriun; ja silloin häijy poikani näyttää *niin* onnettomalta koko ajan. Kas niin! Nyt lähdette, ettekö lähde? Te olette vaan poissa yhden yön, ja Jip pitää huolta minusta, niin kauan kuin te olette poissa. Doady kantaa minut portaita ylös, ennenkuin lähdette, enkä minä tule alas jälleen, ennenkuin palaatte; ja te saatte viedä Agnesille kauhean nuhdekirjeen minulta, koska hän ei kertaakaan ole käynyt meitä katsomassa!"

Me päätimme ilman pidempää keskustelua, että molemmat lähtisimme ja että Dora oli pikkuinen petturi, joka oli olevinansa kipeä, koska hän tahtoi, että häntä hemmoteltaisiin. Hän oli kovasti mielissänsä ja hyvin iloinen; ja me neljä, se on: tätini, Mr. Dick, Traddles ja minä, lähdimme samana iltana Dover'in vaunuilla Canterbury'yn.

Siinä hotellissa, jossa Mr. Micawber oli pyytänyt meitä odottamaan häntä ja johon jonkunlaisella vaivalla pääsimme yö-sydännä, annettiin minulle kirje, joka sisälsi, että hän ilmestyisi aamulla juuri kello puolivälissä kymmenen. Jonka jälkeen me, matkasta ryytyneinä tähän kolkkoon aikaan vuorokaudesta, menimme erinäisiin makuuhuoneisimme kapeita käytäviä myöden, jotka haisivat, niinkuin niitä olisi vuosisadat kastettu johonkin lihaliemen ja hevostallin liuvokseen.

Varhain aamulla astuskelin noilla rakkailla, vanhoilla, hiljaisilla kaduilla ja painuin taas noitten arvoisien portinkäytävien ja kirkkojen varjoihin. Peltovarekset liitelivät tuomiokirkon tornien ympäri, ja tornit itse, jotka penikulman määrät katselivat tätä uhkeata, yhdenmuotoista maisemaa ja sen hupaisia virtoja, kohosivat kirkkaasen aamuilmaan, niinkuin ei olisi löytynyt mitään semmoista asiaa, kuin muutosta mailmassa. Kuitenkin kellot soidessaan surullisesti puhuivat minulle muutoksista joka paikassa; puhuivat minulle omasta ijästäni ja sievän Dorani nuoruudesta; ja noista monesta iki nuorista, jotka olivat eläneet ja rakastaneet ja kuolleet, sillä aikaa kuin kellojen kaikku oli humistuttanut Mustan Prinssin ruosteisia haarniskoita, jotka riippuivat sisäpuolella, ja tomu-hiukkoina ajan syvyyden ylitse kadonnut ilmaan, niinkuin pyöröt katoavat veden pinnalla.

Minä katselin tuota vanhaa asuntoa kadun kulmasta, mutta en mennyt likemmäksi sitä, etten, jos minut huomattaisiin, tietämättä tekisi mitään vahinkoa sille asialle, jota olin tullut auttamaan. Aikainen aurinko kohtasi syrjältä sen päätyjä ja ristikko-akkunoita, kullaten niitä; ja muutamat säteet sen vanhasta rauhasta näyttivät tapaavan sydäntäni.

Minä astuskelin parin tunnin ajan ulkopuolella kaupunkia ja palasin sitten pääkatua myöden, joka tällä välin oli pudistanut pois viime yön unensa. Niitten joukossa, jotka häärivät puodeissaan, näin entisen vihamieheni, teurastajan, joka nyt oli edistynyt siinä määrässä, että hänellä oli kaulus-saappaat, pieni lapsi ja omantakeinen asialike. Hän hoiteli lastansa ja näytti olevan hyvänsävyinen jäsen yhteiskunnassa.

Me kävimme kaikki kovin levottomiksi ja maltittomiksi, kun istuimme aamiaista syömään. Mitä lähemmäksi kello tuli puoli kymmentä, sitä tuskallisemmaksi muuttui odottamisemme. Viimein me emme enää koettaneet salata, ettemme huolineet aterioimisesta, joka meille muille, paitsi Mr. Dick'ille, oli alusta aikain ollut pelkkä muodon asia, vaan tätini käveli edestakaisin huoneessa, Traddles istui sohvalla ja oli lukevinansa sanomalehteä, silmät katossa, ja minä katsoin ulos akkunasta, että saisin niin pian kuin mahdollista ilmoittaa Mr. Micawber'in tulon. Eikä minun tarvinnut kauan odottaa, sillä ensimmäisellä puolen tunnin lyömällä ilmestyi hän kadulla.

"Tuossa hän tulee", sanoin minä, "eikä lakimiehenpuvussa!"

Tätini satoi kiinni hattunsa nauhat (hän oli tullut alas aamiaista syömään, hattu päässä) ja pani shaalinsa yllensä, ikäänkuin hän olisi ollut valmis mihin uskaliaasen ja ankaraan toimeen hyvänsä. Traddles pani takkinsa nappiin jyrkällä katsannolla. Mr. Dick, joka hämmentyi näistä pelottavista hankkeista, mutta katsoi tarpeelliseksi jälitellä niitä, veti molemmin käsin hattunsa niin lujaan korviensa yli, kuin suinkin mahdollista, mutta otti kohta taas pois sen Mr. Micawber'ia tervehtiäksensä.

"Gentlemanit ja Madam", lausui Mr. Micawber, "hyvää huomenta! Rakas Sir", Mr. Dick'ille, joka rajusti pudisti hänen kättänsä, "te olette erinomaisen hyvä".

"Oletteko syöneet aamiaista?" kysyi Mr. Dick. "Suvaitsetteko yhtä kotlettia?"

"Ei, vaikka saisin koko mailman, hyvä Sir!" huudahti Mr. Micawber, pysäyttäen häntä hänen matkallansa kellon luo; "ruokahalu ja minä olemme, Mr. Dixon, kauan aikaa olleet vieraat toisillemme".

Mr. Dixon oli niin hyvillään uudesta nimestänsä ja näytti ajattelevan, että Mr. Micawber oli niin erittäin kohtelias, kun hän antoi hänelle tämän nimen, että hän taas pudisti tämän kättä ja nauroi jotenkin lapsellisesti.

"Dick!" sanoi tätini, "pitäkääät vaaria itsestänne!"

Mr. Dick maltti mielensä punehtuen.

"Nyt, Sir", lausui tätini Mr. Micawber'ille, hansikkaitaan käteensä vetäen, "olemme valmiit Vesuviuksen vuorta tai mitä varten hyvänsä, heti kuin vaan *te* suvaitsette".

"Madam", vastasi Mr. Micawber, "minä toivon, että ennen pitkää saatte nähdä vuoren puhkeavan. Mr. Traddles, minulla on, luullakseni, teidän lupanne tässä mainita, että olemme neuvotelleet keskenämme?"

"Niin on todella laita, Copperfield", vastasi Traddles, jota minä suurella kummastuksella katselin. "Mr. Micawber on keskustellut minun kanssani siitä, mitä hän aikoo tehdä, ja minä olen kehoittanut

häntä parhaan ymmärrykseni mukaan".

"Jollen pety, Mr. Traddles", jatkoi Mr. Micawber, "on se, jota aion tehdä, tärkeä ilmi-saanti".

"Kovasti tärkeä", lausui Traddles.

"Kenties asiain näin ollen, Madam ja gentlemanit", arveli Mr. Micawber, "olette suosiolliset ja hetkeksi taivutte erään semmoisen johdatettaviksi, joka tosin ei ansaitse tulla katsotuksi miksikään muuksi, kuin haaksi-hylyksi inhimillisen luonnon rannalla, mutta kuitenkin yhä on teidän kanssa-ihmisenne, vaikka omat erehdykset ja yhtyneitten asianhaarain kokoontunut voima ovat pusertaneet hänet ulos alkuperäisestä muodosta".

"Me luotamme täydellisesti teihin, Mr. Micawber", sanoin minä, "ja teemme, mitä tahdotte".

"Mr. Copperfield", vastasi Mr. Micawber, "teidän luottamuksenne ei ole nykyisessä tilaisuudessa väärin sijoitettu. Minä pyydän, että minun sallitaan lähteä pois viideksi minutiksi kellon mukaan ja sitten vastaanottaa tämä seura, joka kysyy Miss Wickfield'ia Wickfield ja Heep'in byroossa, jossa minä olen palkkalaisena".

Tätini ja minä katsoimme Traddles'iin, joka nyökkäytti suostumustansa.

"Tällä hetkellä minulla ei ole mitään muuta sanottavaa", muistutti Mr. Micawber.

Jonka jälkeen hän suureksi kummastukseksi sulki meidät kaikki avaraan kumarrukseen ja katosi, samalla kuin hänen käytöksensä oli erittäin vakava ja hänen kasvonsa erittäin vaaleat.

Traddles hymyili vaan ja pudisti päätänsä (hänen hiuksensa seisoivat pystyssä sen laella), kun katselin häntä, saadakseni jonkunlaista selitystä; jonka vuoksi minä otin esiin kelloni ja viimeiseksi apukeinoksi luin noita viittä minuttia. Tätini teki samoin, oma kello kädessään. Kun mainittu aika oli kulunut, tarjosi Traddles hänelle käsivarttansa, ja me kävimme kaikki yhdessä vanhaan asuntoon, sanaakaan matkalla puhumatta.

Me tapasimme Mr. Micawber'in hänen pulpettinsa vieressä torni-byroossa ensi kerroksessa. Hän joko kirjoitti taikka oli kirjoittaviansa nopeasti. Iso byroo-linjaali oli pistetty hänen liivinsä alle, mutta niin huonosti kätetty, että jalan verta taikka enemmän tästä kapineesta pyrki esiin hänen povestaan, niinkuin uudenlaatuinen paidan röyhelö.

Koska mielestäni näytti siltä, kuin olisi odotettu, että minä puhuisin, sanoin ääneen:

"Kuinka voitte, Mr. Micawber?"

"Mr. Copperfield", lausui Mr. Micawber vakaasti, "minä toivon, että jaksatte hyvin".

"Onko Miss Wickfield kotona?" kysyin minä.

"Mr. Wickfield sairastaa luuvaloa ja makaa vuoteen omana, Sir", vastasi hän; "mutta Miss Wickfield käy epäilemättä iloiseksi, kun hän saa nähdä vanhoja ystäviä. Tahdotteko astua sisään, Sir?"

Hän meni meidän edellämme vierashuoneeseen — ensimmäinen huone, johon minä tässä talossa olin astunut — avasi Mr. Wickfield'in entisen byroon oven ja sanoi sointuvalla äänellä:

"Miss Trotwood, Mr. David Copperfield, Mr. Thomas Traddles ja Mr. Dixon!"

Minä en ollut nähnyt Uriah Heep'ia siitä lähtien, kuin löin häntä. Meidän tulomme kummastutti häntä ilmeisesti, eikä vähemmän, luullakseni, sen vuoksi, että se kummastutti meitä itseä. Hän ei vetänyt kulmakarvojansa kokoon, sillä hänellä ei ollut mitään semmoisia, ainakaan mainittavia; mutta hän rypisti otsaansa siinä määrässä, että hän melkein katki vähäiset silmänsä, samalla kuin se hätäisyys, jolla hän nosti rystöisen kätensä leualleen, osoitti jonkunlaista tuskaa taikka hämmästystä. Tätä kesti vaan niin kauan kuin astuimme hänen huoneesensa ja minä katsahdin häneen tätini olkapään takaa. Silmänräpäys jälestäpäin oli hän yhtä imarteleva ja nöyrä, kuin koskaan.

"Hyvä, todella", lausui hän. "Tämä on odottamaton ilo! Kun saa, niinkuin minun sopii sanoa, yhtä haavaa nähdä kaikki ystävänsä Saint Paul'in seudulta, on se odottamaton juhla! Mr. Copperfield, minä toivon, että olette terve ja jos saan nöyrästi lausua niin — ystävällinen niitä kohtaan, jotka kaikissa tapauksissa aina ovat teidän ystäväanne. Mrs. Copperfield, Sir, on paranemaan päin, toivon. Me olemme viime aikoina käyneet aivan levottomiksi niitten ikävien tietojen vuoksi, joita olemme saaneet hänen tilastaan, vakuutan teille".

Minua hävetti antaa hänen tarttua käteeni, mutta en tietänyt vielä, kuinka muutoin menetellä.

"Asiat ovat muuttuneet täällä byroossa, Miss Trotwood, siitä kuin minä olin halpa konttoristi ja pidin kiinni teidän pony-hevosestanne, eikö ole?" kysyi Uriah kivulloisimmalla hymyllänsä. "Mutta *minä* en ole muuttunut, Miss Trotwood".

"Hyvä, Sir", vastasi tätini, "totta puhuen luulen, että olette hyvin uskollinen nuoruutenne lupauksille, jos se jollakin tapaa tyydyttää teitä".

"Kiitoksia, Miss Trotwood, hyvästä ajatuksestanne", lausui Uriah, luikerruttaen ruumistaan inhottavalla tavallansa. "Micawber, toimittakaat Miss Agnesille tieto vieraista — ja äidille. Äitini ihastuu varmaan, kun hän saa nähdä täällä olevan seuran!" lausui Uriah, asettaen esiin tuoleja.

"Ette suinkaan ole missään työssä, Mr. Heep?" lausui Traddles, jonka silmän tuo viekas, punainen silmä satunnaisesti kohtasi, kun se yhtä haavaa tutki ja kartti meitä.

"Ei, Mr. Traddles", vastasi Uriah, jälleen istuen virkatuolillensa ja pusertaen laihoja käsiänsä, joitten kämmenet hän oli asettanut vastatusten laihojen polviensa väliin. "Ei niin paljon, kuin soisin. Mutta lakimiehiä, hai-kaloja ja imi-matoja ei ole helppo kyllästyttää, niinkuin tiedätte! Ei niin, ettei minulla itsellä ja Micawber'illa ylimalkain olisi ollut kylläksi tekemistä, koska Mr. Wickfield tuskin ollenkaan pystyy työhön, Sir. Mutta minun on yhtä suuri ilo kuin velvollisuus työskennellä *hänen* puolestaan. Te ette ole, luullakseni, tutustuneet Mr. Wickfield'in kanssa, Mr. Traddles? Tietääkseni minun on itse ollut ainoastaan kerta kunnia nähdä teitä?"

"En, minä en ole tutustunut Mr. Wickfield'in kanssa", vastasi Traddles; "muutoin olisin ehkä jo kauan aikaa sitten käynyt teidän luonanne, Mr. Heep".

Tämän vastauksen äänessä oli jotakin, joka sai Uriah'n jälleen tarkastamaan puhujaa kovin pahaenteisellä ja epäilevällä katsannolla. Mutta kun hän näki vaan Traddles'in ja hänen hyvänluontoiset kasvonsa, hänen yksinkertaisen käytöksensä ja pysty-tukkansa, karkoitti hän tämän katsannon ja vastasi rytkyttäen koko ruumistansa, mutta erittäin kurkkuansa:

"Minä olen pahoillani siitä, Mr. Traddles. Te olisitte ihmetelleet häntä yhtä paljon, kuin me kaikki. Hänen vähäiset vikansa olisivat vaan tehneet hänet rakkaammaksi teille. Mutta jos tahdotte kuulla asiakumppanini ylistystä, pyydän teitä kääntymään Copperfield'in puoleen. Tämä perhe on semmoinen aine, jossa hän on hyvin taitava, jollette vielä ole kuulleet häntä".

Agnes'in tulo esti minua tätä kohteliaisuutta torjumasta (jos missään tapauksessa olisin torjunutkaan sitä). Mr. Micawber talutti hänet sisään. Hän ei ollut mielestäni juuri niin levollinen, kuin tavallisesti, ja oli ilmeisesti kärsinyt tuskaa ja vaivaa. Mutta hänen vakava sydämellisyytensä ja hänen tyven kauneutensa loistivat sitä lempeämmällä loistolla.

Minä näin Uriah'n tarkastelevan Agnesia, sillä välin kuin tämä tervehti meitä, ja Uriah johdatti mieleeni rumaa ja kapinallista paholaista, joka vartioitsi enkeliä. Tällä aikaa vaihtoivat Mr. Micawber ja Traddles keskenään jotakin merkkiä; ja kenenkään huomaamatta, paitsi minun, lähti Traddles ulos.

"Teidän ei tarvitse jäädä tänne, Micawber", sanoi Uriah.

Käsi kiinni poveen pistetyssä linjaalissa seisoi Mr. Micawber suorana oven edessä, aivan selvästi katsellen jotakin kanssa-ihmistänsä, ja tämä kanssa-ihminen oli hänen isäntänsä.

"Mitä odotatte?" kysyi Uriah. "Micawber! Ettekö kuulleet, kun sanoin, ettei teidän tarvinnut jäädä tänne?"

"Kyllä!" vastasi Mr. Micawber liikahtamatta.

"Miksi siis odotatte?" arveli Uriah.

"Sentähden, että minä — lyhyeltä, tahdon", vastasi Mr. Micawber yhdellä vanhalla puuskauksellaan.

Uriah'n muoto muuttui, ja kivulloinen vaaleus, josta hänen ihonsa puna heikosti pisti esiin, levisi hänen poskillensa. Hän katseli tarkasti Mr. Micawber'ia, samalla kuin koko hänen kasvonsa hengittivät lyhyesti ja nopeasti jokaisen juonteen kautta.

"Te oletteirstainen toveri, niinkuin koko mailma tietää", lausui hän ja koetti hymyillä, "ja minä pelkään, että minun on täytymys antaa teille ero. Menkää tiehenne! Minä puhun pian teidän kanssanne".

"Jos löytyy ketään konnaa tässä mailmassa", lausui Mr. Micawber uudella, äkillisellä, mitä ankarimmalla puuskauksella, "jonka kanssa minä jo olen puhunut liian paljon, on tämän konnan nimi —

Heep!"

Uriah astahti taaksepäin, niinkuin häntä olisi lyöty taikka pistetty. Katsoen pitkäänsä ympäri meidän puoleemme synkimmällä ja häijyimmällä katsannolla, mihin hänen kasvonsa pystyivät, sanoi hän hiljennetyllä äänellä:

"Vai niin! Tämä on siis salaliitto! Te olette kokoontuneet tänne yhteisen suostumuksen johdosta! Te puhallatte yhteen hiileen konttoristini kanssa, eikö niin, Copperfield! Mutta varokaat. Siitä ette mitään hyödy. Me ymmärrämme toinen toisemme, te ja minä. Meillä ei ole mitään ystävyyttä keskenämme. Te olette aina olleet pöyhkeä-vatsainen penikka siitä asti, kuin tänne tulitte; ja te kadehditte minua siitä, että olen päässyt eteenpäin, kuinka? Mutta pois kaikki sala-vehkeenne minua vastaan; minä aion myöskin puolestani vehkeillä! Suorikaat tiehenne, Micawber. Minä puhun pian teidän kanssanne".

"Mr. Micawber", lausuin minä, "tässä miehessä on tapahtunut äkillinen muutos muissakin kohdin, kuin siinä erinomaisessa, että hän kerran puhuu totuutta, ja tästä tulen siihen vakuutukseen, että hän on pulaan saatettu. Menetelkää hänen suhteensa, niinkuin hän ansaitsee!"

"Te olette uhkeata väkeä", sanoi Uriah samalla hiljennetyllä äänellä ja pyyhki pitkällä, laihaalla kädellänsä pois sitä tahmaista hikeä, joka puhkesi hänen otsastansa, "kun lahjoitatte konttoristini, joka on yhteiskunnan viimeistä rojua — niinkuin itse olitte, Copperfield, kuten tiedätte, ennenkuin joku armahti teitä — että hän häväisisi minua valheillansa! Miss Trotwood, teidän olisi paras tehdä loput tästä, sillä muutoin minä teen lopun teidän aviopuolestanne pikemmin, kuin ehkä suotavaksi katsotte. Minä en ole turhan vuoksi ammattini kannalta ottanut selkoa teidän elämänne vaiheista, vanha lady! Miss Wickfield, jos rakastatte isäanne, olisi parempi teille, jollette yhdy tuohon joukkoon. Minä saatan hänet perikatoon, jos yhdytte. Noh, tulkaat tänne! Minä olen saanut muutamat heistä äkeeni alle. Ajatelkaat kahdesti, ennenkuin se menee teidän ylitsenne. Ajatelkaat kahdesti, te, Micawber, jollette tahdo tulla muserretuksi. Minä neuvon teitä lähtemään tiehenne, te narri! ja tulemaan puheilleni, niin kauan kuin teillä vielä on aikaa peräytyä. Missä äiti on!" sanoi hän, yht'äkkiä näyttäen levottomuudella huomaavan, että Traddles oli poissa, ja nykäisten kellon nuoraa. "Menettelettepä siivosti toisen omissa huoneessa!"

"Mrs. Heep on täällä, Sir", vastasi Traddles, palaten arvokkaan pojan arvokkaan äidin kanssa. "Minä olen uskaltanut esitellä itseni hänelle".

"Kuka te olette, että esittelette itsenne?" vastasi Uriah. "Ja mitä te täältä tahdotte?"

"Minä olen Mr. Wickfield'in asiamies ja ystävä, Sir", lausui Traddles tyvenellä, asiamiehen kaltaisella tavalla. "Ja minun on plakkarissani valtuuskirja häneltä, että saan kaikissa edustaa häntä".

"Se vanha aasi on juonut itsensä höperöksi", sanoi Uriah, käyden vielä rumemmaksi, kuin ennen. "Ja valtuuskirja on petollisesti houkuteltu häneltä!"

"Jotakin on petollisesti houkuteltu häneltä, sen tiedän minä", vastasi Traddles levollisesti; "ja sen tiedätte tekin, Mr. Heep. Me lykkäämme tämän kysymyksen Mr. Micawber'in päätettäväksi".

"Ury —!" aloitti Mrs. Heep tuskastuneella liikenteellä.

"Olkaat vaiti, äiti", vastasi hän; "mitä vähemmin puhuttu, sitä pikemmin korjattu".

"Mutta Ury'ni —".

"Tahdotteko olla vaiti, äiti, ja jättää asian minulle?"

Vaikka kauan olin tietänyt, että Uriah'n nöyryys oli teeskennelty ja kaikki hänen koristelemisensa konnamaiset ja tyhjääntäpöiset, ei minulla kuitenkaan ollut ollut mitään oikeata käsitystä hänen ulkokultaisuutensa määrästä, ennenkuin nyt näin hänen valhenaamansa riisutuksi. Se pikaisuus, jolla hän heitti sen, kun hän huomasi, ettei se hyödyttänyt häntä; se pahansuonti, röyhkeys ja viha, jota hän osoitti; se pilkallinen ilo, jolla hän tälläkin hetkellä riemuitsi siitä pahasta, jota hän oli tehnyt — samalla kuin hän myös koko tämän ajan oli epätoivossa ja ymmällään, kuinka saada meistä voittoa — hämmästyttivät, vaikka ne täydellisesti sopivat yhteen sen kokemuksen kanssa, joka minulla oli hänestä, ensiksi minuakin, joka olin tuntenut hänet niin kauvan ja niin sydämestäni inhonnut häntä.

Minä en sano mitään siitä katseesta, jonka hän loi minuun, kun hän seiso ja tarkasteli meitä järjestänsä; sillä minä olin aina ymmärtänyt, että hän vihasi minua, ja minä muistin käteni merkit hänen poskessaan. Mutta kun hän käänsi silmänsä Agnesiin, ja minä näin sen vimman, jolla hän tuns valtansa tämän suhteen luiskahtavan käsistään, ja millä tavalla ne illettävät intohimot, jotka olivat saattaneet hänet tavottamaan semmoista, jonka hyviä avuja hän ei koskaan voinut ymmärtää eikä arvossa pitää, ilmestyivät pettyneissä toiveissaan, säpsähdin yksin sitä ajatustakin, että Agnes oli elänyt tunninkaan

semmoisen miehen näkyvässä.

Hetken hierottuaan kasvojensa alipuolta ja katseltuaan meitä noilla pahoilla silmillänsä rystöisten sormiensa ylitse, puhutteli hän kerran vielä minua, puoleksi vaikeroiden ja puoleksi soimaten.

"Vai katsotte te, Copperfield, joka ylpeilette niin paljon kunniastanne ja kaikista tuommoisista, oikeaksi hiiviskellä huoneeni ympäri ja kuunnella konttoristini kanssa? Jos se olisin ollut *minä*, en olisi kummastellut, sillä minä en kehu itseäni miksiäkään gentlemaniksi (vaikken koskaan ole kuljeksanut pitkin katuja, niinkuin te Mr. Micawber'in kertomuksen mukaan), mutta kun se olette *te!* — Ettekä pelkää tätä tekemistä? Te ette ollenkaan ajattele, mitä minä korvaukseksi teen, taikka että itse joudutte ahdinkoon salaliitosta ja semmoisesta? Hyvä. Saadaan nähdä! Mr. Mikä-teidän-nimenne-lieneekään, te aiotte lykätä jonkun kysymyksen Mr. Micawber'in päätettäväksi. Tuossa on arviotuomarinne. Miks'ette pane häntä puhumaan? Hän on oppinut läksynsä, näen minä".

Kun Mr. Heep näki, etteivät hänen sanansa ensinkään vaikuttaneet minuun eikä keneenkään meistä, istui hän pöytänsä reunalle, kädet plakkarissa ja toinen vääristä jaloistaan kierrettynä toisen ympäri, ynseästi odottaen, mitä tulossa oli.

Mr. Micawber, jonka kiivautta olin tähän asti suurimmalla vaikeudella pidättänyt ja joka oli ehtimiseen laskenut suustaan *kon*-nan ensimmäisen tavun toiseen tavuun ehtimättä, puuskahti nyt esiin, veti linjaalin povestaan (nähtävästi puollustus-aseeksi) ja otti taskustaan propatria-paperin dokumentin, joka oli taitettu kokoon suuren kirjan muotoon. Hän avasi tämän paketin vanhalla komeudellansa, katseli sisällystä, niinkuin hän olisi taiteelliselta kannalta ihmeteltyt lausetapaa, ja alkoi lukea, niinkuin seuraa:

"Hyvä Miss Trotwood, hyvät gentlemanit".

"Siunatkoon ja varjelkoon miestä!" huudahti tätini matalalla äänellä.
"Hän kirjoittaisi kirjeitä riisittäin, vaikka henki kaupalla olisi!"

Häntä kuulematta jatkoi Mr. Micawber:

"Kun astun eteenne, paljastaakseni arvattavasti suurinta konnaa, mikä milloinkaan on löytynyt", silmiään paperista nostamatta osoitti Mr. Micawber linjaalillansa, niinkuin haamun komento-sauvalla, Uriah Heep'iä, "en pyydä mitään armoa itselleni. Kehdosta asti oltuani semmoisten rahallisten sitoumusten uhrina, joista en voinut vastata, olen aina ollut alentavien asianhaarain heittelynä ja leikkikaluna. Häpeä, puute, epätoivo ja mielettömyys ovat yhdessä taikka kukin erinänsä olleet seurakumppaneina elämänradallani".

Sitä ihastusta, jolla Mr. Micawber kuvasi itseänsä näitten kauheitten onnettomuuksien saaliiksi, sopi vaan verrata siihen korkeapontisuuteen, jolla hän luki kirjettänsä, ja siihen kunnian-osoitukseen, jonka hän suoritti tälle päänsä keikahuttamisella joka kerta kuin hän luuli osaavasti valinneensa jonkun lauseen.

"Karttuneen häpeän, puutteen, epätoivon ja mielettömyyden taakan alla tulin tähän konttoriin — elikkä niinkuin meidän vilkas naapuri, Gallialainen, sanoisi, byroosen — sen firman palvelukseen, jota nimellisesti Wickfield ja — *Heep* johdattavat, mutta jota todella — *Heep* yksin hallitsee. *Heep* ja ainoastaan *Heep* on päävipu tässä koneessa. *Heep* ja ainoastaan *Heep* on väärentäjä ja pettäjä".

Enemmän sinisenä, kuin valkoisena näistä sanoista syöksähti Uriah kirjettä kohden, niinkuin repiäksensä sitä kappaleiksi, mutta ihmeellisellä taidolla taikka onnella osasi Mr. Micawber linjaalillansa lyödä häntä lähestyviin rystöihin ja teki hänen oikean kätensä hermottomaksi. Se vaipui alas, niinkuin se olisi mennyt poikki ranteimesta. Kuului semmoinen ääni, kuin olisi puuta lyöty.

"Piru vieköön teidät!" huusi Uriah, väänneksien tuskasta ihan uudella tavalla. "Minä aion maksaa teille samalla mitalla takaisin".

"Lähestykäätkä minua vielä, te — te — te häpeän *Heep*", huohotti Mr. Micawber, "ja, jos teidän pääanne on niinkuin muitten ihmisten, rusennan sen. Tulkaat tänne vaan!"

Minä luulen, etten ole koskaan nähnyt mitään niin naurettavaa — jo silloinkin huomasin sen — kuin Mr. Micawber'in, kun hän linjaaleinensa seisoi sapelin-taistelien asemassa ja huusi: "tulkaat tänne vaan!" samalla kuin Traddles ja minä sysäsimme häntä nurkkaan, josta hän joka kerta, kuin olimme saaneet hänet sinne, lakkaamatta jälleen pyrki esiin.

Hänen vastustajansa mutisi muutamia sanoja itsekseen, väänteli hetken aikaa satutettua kättänsä, riisui verkalleen kaulahuivinsa ja satoi sillä kätensä, piti sitä sitten toisessa kädessään ja istui pöydällensä, katsoen maahan synkistyneellä muodolla.

Kun Mr. Micawber oli kylläksi tyyntynyt, jatkoi hän kirjettänsä.

"Ne palkalliset edut, joitten vuoksi minä tulin — *Heep'in* palvelukseen", hän pysähtyi aina tämän sanan eteen ja lausui sitä kummastuttavalla voimalla, "eivät olleet määrättyt paitsi mitättömät kaksikolmatta shillingiä ja kuusi pennyä viikkoonsa. Loput jätettiin riippuvaksi ammatillisten tointoni arvosta elikkä toisin ja selvemmin sanoen luontoni huonoudesta, aikomusteni ahneudesta, perheeni köyhyydestä ja siitä yleisestä siveellisestä taikka pikemmin epäsiiveellisestä yhtäläisyydestä, joka oli minulla ja — *Heep'illä*. Tarvitseeko minun sanoa, että minun pian oli täytyminen pyytää — *Heepiltä* etumaksoja Mrs. Micawber'in ja meidän hävinneen, mutta karttuvan perheemme elatukseksi? Tarvitseeko minun sanoa, että — *Heep* — oli edeltäpäin arvannut tämän täytymyksen? että näitä etumaksoja annettiin vekseleitä ja muita samanlaisia sitoumuksia vastaan, joista tämän maan lain-säännöissä puhutaan? ja että minä näin kietounnuin siihen verkkoon, jonka hän oli kutonut minua varten?"

Mr. Micawber'in mielihyvä siitä taidosta, jolla hän kirjeen tapaan kuvasi tätä onnetonta asiain laitaa, näytti voittavan jokaisen tuskan taikka huolen, jonka tosi-olot olisivat voineet tuottaa hänelle. Hän luki eteenpäin:

"Silloin se oli, kuin — *Heep* — alkoi suosia minua juuri niin suurella luottamuksella, kuin oli tarpeellista hänen kirotnun hankkeensa toimeenpanoksi. Silloin se oli, kuin hän alkoi, jos saan käyttää Shakespeare'n lausetta, kitua, potea ja hiueta. Minä huomasin, että apuani lakkaamatta vaadittiin väärennys-asioihin ja erään henkilön peijaamiseen, jota nimitän Mr. W:ksi. Tämä Mr. W. eksytettiin, pidettiin tietämättömyydessä ja petettiin jos jollakin tavalla; vaan kuitenkin oli tuo rosvo — *Heep* — koko tämän ajan tunnustavinaan rajatonta kiitollisuutta ja ystävyyttä tälle kovaa vääryyttä kärsineelle gentlemanille. Tämä oli kyllä paha; mutta, niinkuin tuo filosofinen Tanskalainen [Hamlet] muistuttaa sillä yleisellä käytöllisyydellä, joka on omituinen Elisabetin aikakauden kuuluisalle kaunistukselle, *pahempia tulee vielä!*"

Mr. Micawber oli niin ihastuksissaan siitä, että hän tällä citatilla sai lauseensa näin luontevasti päätetyksi, että hän omaksi ja meidän nautinnoksemme toisti saman lauseen sillä nimellä, että hän oli lukiessaan sekaantunut.

"Minun ei ole aikomus", jatkoi hän, "tässä kirjoituksessa ruveta perinjuuriseen luetteloon (vaikka semmoinen on valmiina toisessa paikassa) niistä monesta vähemmästä juonesta, joita on harjoitettu Mr. W:ksi nimittämäni henkilöä vastaan ja joihin minä äänettömällä suostumuksella olen ottanut osaa. Kun taistelo rinnassani palkan ja palkattomuuden, leipurin ja leipurittomuuden, olemisen ja olemattomuuden välillä lakkasi, päätin käyttää jokaista tilaisuutta saattaakseni ilmi ja asettaakseni näkyviin ne isommat juonet, joita — *Heep* — tämän gentlemanin kovaksi vääryydeksi ja vahingoksi oli nivonut. Sisällisesti kehoitettuna hiljaiselta varottajalta ja ulkonaisesti yhtä liikuttavalta ja voimalliselta varottajalta — jota lyhyeltä sanon Miss W:ksi — rupesin jokseenkin töisevään salaiseen tutkimiseen, jota nyt on kestänyt parhaan tietoni, taitoni ja vakuutukseni mukaan enemmän kuin kaksitoista kalenteri-kuukautta".

Hän luki tätä paikkaa, niinkuin se olisi seisonut jossakin parlamentin päätöksessä, ja näytti saavan juhlallista virvoitusta sanojen soinnusta.

"Kanteeni — *Heep'ia* — vastaan", luki hän, katsellen tätä, ja pani hätävaraksi linjaalinsa soveliaasen asemaan vasempaan kainaloonsa, "ovat seuraavat:"

Me pidätimme kaikki henkeämme. Varma on, että Uriah teki niin.

"Ensiksi", lausui Mr. Micawber. "Kun Mr. W:in kyky ja muisto virka-asioissa muutamista syistä, joihin minun ei ole tarpeellista eikä soveliaasta ryhtyä, kävivät heikoiksi ja himmeiksi, sekoitti ja selkkasi — *Heep* — tahallaan kaikki ammatti-toimet. Kun Mr. W. kaikkein vähimmin kelpasi työhön, oli — *Heep* — aina käsillä ja kehoitti häntä rupeamaan siihen. Tämmöisissä tiloissa sai hän Mr. W:in nimikirjoituksen tärkeihin dokumentteihin, joita hän väitti toisiksi, vähäpätöisiksi. Näin viekoiteltuna Mr. W. valtuutti hänet ottamaan ulos erityisen talletus-summan, joka nousi kahteentoista tuhanteen kuuteen sataan ja neljääntoista puntaan, kahteen shillingiin ja yhdeksään pennyyneen, ja käytti sen valheteltujen kustannusten ja vajausten suorittamiseksi, joista joko oli jo huolta pidetty taikka joita ei koskaan ollut löytynyt. Hän antoi tälle menetykselleen kokonaan semmoisen muodon, kuin se olisi lähtenyt Mr. W:in omista, epärehellisistä aikomuksista ja kuin se olisi tapahtunut Mr. W:in epärehellisen toimen kautta; ja hän on käyttänyt sitä aina sen jälkeen kiduttaaksensa ja pitääksensä toista vallassaan".

"Te saatte näyttää tämän todeksi, te Copperfield!" sanoi Uriah uhkaavalla pään pudistuksella. "Kaikki aikanansa!"

"Kysykää — *Heep'iltä* — Mr. Traddles, kuka asui hänen huoneessansa hänen jälkeensä", lausui Mr. Micawber, katsahtaen ylös kirjeestänsä; "tehkää hyvin".

"Tuo narri itse — ja hän asuu siellä nytkin", vastasi Uriah halveksien.

"Kysykää — *Heep'iltä* — pitkö hän koskaan mitään päiväkirjaa tuossa huoneessa", sanoi Mr. Micawber; "tehkää hyvin".

Minä näin Uriah'n laihan käden tahtomatta pysähtyvän hänen poskeansa raappimasta.

"Taikka kysykää häneltä", lausui Mr. Micawber, "polttiko hän koskaan mitään päiväkirjaa. Jos hän sanoo polttaneensa ja kysyy teiltä, missä tuhka on, käskekää hänen kääntymään Wilkins Micawber'in puoleen ja hän saa kuulla jotakin, joka ei ollenkaan ole hänelle eduksi!"

Se voitonriemuinen komeus, jolla Mr. Micawber laski nämät sanat, huolestutti suuresti Uriah'n äitiä, joka kovasti pelästyneenä huusi:

"Ury, Ury! Ole nöyrä ja sovi pois, rakas poikani!"

"Äiti!" vastasi hän, "tahdotteko olla vaiti? Te olette säikähtyneet ettekä tiedä, mitä sanotte taikka tarkoitatte. Nöyrä!" toisti hän, muristen katsellen minua; "nöyränäkin olen kauan aikaa nöyryyttänyt muutamia heistä!"

Gentilisti sovittaen leukaansa paidankaulukseensa, jatkoi Mr. Micawber nyt lukemistansa.

"Toiseksi. On — *Heep* useissa tiloissa, parhaan tietoni, taitoni ja vakuutukseni mukaan" —.

"Mutta *tämä* ei kelpaa", mutisi Uriah tointuneena. "Äiti, te olette vaiti".

"Me koetamme ennen pitkää hankkia teille jotakin, joka kelpaa, kelpaa täydellisesti, Sir", vastasi Mr. Micawber.

"Toiseksi. On — *Heep* — useissa tiloissa parhaan tietoni, taitoni ja vakuutukseni mukaan säännöllisesti useissa laskuissa, kirjoissa ja dokumenteissa vääristänyt Mr. W:in nimen; ja on selvästi tehnyt niin eräessä tapauksessa, jonka minä voin näyttää todeksi. Asian laita on tämä tammoinen:"

Mr. Micawber ihasteli taas tätä muodon-mukaista sanojen kasaamista, joka tosin tuntui hyvin naurettavalta hänessä, mutta ei suinkaan, täytyy minun myöntää, ole hänelle yksistään omituinen. Minä olen eläissäni huomannut sen monessa ihmisessä. Minusta näyttää, kuin se olisi yleinen sääntö. Esimerkiksi, kun todistaja vannoo laissa määrätyn valan, näyttää hän suuresti iloitsevan, kun häntä kohtaa pitkä jono tukevia sanoja, jotka ilmoittavat samaa asiaa; niinkuin, että he inhoovat, kammovat, kieltävät taikka niin edespäin; ja vanhat kirkonpannat laitettiin maukkaiksi saman perus-aatteen mukaan. Me puhumme sanojen hirmuvallasta, mutta tahdomme myöskin harjoittaa hirmu-valtaa niitten suhteen; me suomme mielellään, että meillä on iso liika vara sanoja tarjona suurissa tiloissa; me luulemme, että se näyttää arvokkaalta ja soi hyvältä. Niinkuin emme erittäin huoli livreaimme merkityksestä juhlatiloissa, jahka ne vaan ovat kylläksi kauniit ja lukuisat, niin on myöskin sanojemme tarkoitus taikka tarpeellisuus vähäpätöinen asia, jahka niitä vaan ilmestyy komea rivi. Ja niinkuin yksityiset joutuvat pulaan, kun liiaksi komeilevat livreoilansa, taikka niinkuin orjat, kun ne ovat liian lukuisat, nousevat kapinaan herrojansa vastaan, niin luulen voivani mainita erään kansakunnan, joka on joutunut moneen suureen vastukseen ja joutuu varmaan vielä suurempiin sen vuoksi, että se pitää liian suurta sanojen saattoa.

Mr. Micawber luki eteenpäin, melkein maiskuttaen huuliansa:

"Asian laita on nimittäin tämä tammoinen. Koska Mr. W. oli heikko ja mahdollisuuden piirissä oli, että hänen kuolemansa johdosta tulisi ilmi muutamia seikkoja ja, niinkuin minä, Wilkins Micawber, allekirjoittanut, otaksun, se valta kukistuisi, joka — *Heep'illä* — oli W:n perheen suhteen, jollei voisi salaisesti taivuttaa hänen tytärtänsä lapsellisesta rakkaudesta suostumaan siihen, ettei mihinkään tutkintoon firman asioista koskaan ruvettaisi, katsoi sanottu — *Heep* — hyödylliseksi pitää varalla velkaseteliä, jonka Mr. W. muka oli antanut hänelle ennen mainituista kahdestatoistatuhannesta kuudesta sadasta ja neljästätoista punnasta, kahdesta shillingistä ja yhdeksästä pennystä ynnä koroista, ja jossa sanottiin, että — *Heep* — edeltäpäin oli maksanut rahat Mr. W:lle, Mr. W:iä häpeästä pelastaaksensa; vaikka hän todella ei koskaan ollut tätä summaa antanut, vaan se jo aikaa sitten oli takaisin maksettu. Tämän dokumentin allekirjoitukset, joita muka Mr. W. on kirjoittanut ja Wilkins Micawber todistanut, on — *Heep* — vääristänyt. Minulla on hallussani hänen käsi- ja päiväkirjansa, jossa tavataan monta samanlaista Mr. W:in nimen mukailmaa; tuli on sieltä täältä vahingoittanut niitä, mutta jokainen voi lukea niitä. Minä en ole koskaan todistanut mitään semmoista dokumenttia. Ja minulla on itse dokumentti hallussani".

Ylös hypähtäen otti Uriah Heep plakkaristansa avainkimpun ja avasi erään laatikon, rupesi sitten yht'äkkiä miettimään, mitä hän aikoi tehdä, ja kääntyi taas meitä kohden laatikkoon katsomatta.

"Ja minulla on itse dokumentti hallussani", luki Mr. Micawber uudestaan, katsoen ympärillensä, niinkuin se olisi ollut teksti hänen saarnassansa — "se on: se oli minulla varhain tänä aamuna, kun tämä kirjoitettiin, mutta minä olen sitten jättänyt sen Mr. Traddles'ille".

"Se on aivan oikein", myönsi Traddles.

"Ury, Ury!" huusi äiti, "ole nöyrä ja sovi pois. Minä tiedän, että poikani tahtoo olla nöyrä, gentlemanit, jos annatte hänelle mietintö-aikaa. Mr. Copperfield, te tiedätte varmaan, että hän aina oli hyvin nöyrä, Sir!"

Oli omituista nähdä, kuinka äiti yhä piti kiinni vanhasta tempusta, kun poika jo oli heittänyt sen hyödyttömänä.

"Äiti", lausui hän, malttittomasti purren siihen nenäliinaan, joka oli kääritty hänen kätensä ympäri, "tekisitte paremmin, jos ottaisitte ladatun pyssyn ja ampuisitte minut".

"Mutta minä rakastan sinua, Ury", huusi Mrs. Heep. Enkä minä epäile, että hän teki niin taikka että Uriah rakasti häntä, näyttipä se kuinka kummalliselta hyvänsä; vaikka, totta puhuen, he olivat yhtäläinen pari! "Enkä minä voi kuulla, kuinka sinä yllytät gentlemaneja ja saatat itsesi vielä suurempaan vaaraan. Minä sanoin ensiksi tuolle gentlemanille, kun hän ilmoitti minulle ylikerroksessa, että asia oli tullut ilmi, että tahdoin vastata siitä, että sinä olisit nöyrä ja taipuisit antamaan hyvitystä. Oi, katsokaat, kuinka nöyrä *minä* olen, gentlemanit, älkäätkä huoliko hänestä!"

"Tuossa seisoo Copperfield, äiti", vastasi Uriah vihaisesti, laihalla sormellansa osoittaen minua, jota vastaan koko hänen suuttumuksensa oli kääntynyt, koska olin muka päämies asian ilmi tuonnissa; enkä minä poistanut hänestä tätä harhaluuloa; "tuossa seisoo Copperfield, joka olisi maksanut teille sata puntaa, vaikk'ette olisi sanoneet niinkään paljon, kuin mitä olette sanoneet".

"Minä en voi auttaa sitä, Ury", huusi hänen äitinsä. "Minä en voi nähdä, että menet vaaraan sen kautta, että pidät päätäsi niin pystyssä. Parempi on, että olet nöyrä, niinkuin aina olit".

Uriah puri vähän aikaa nenäliinaansa ja sanoi sitten minulle, otsaansa rypistäen:

"Mitä muuta aiotte tuoda esiin? Jos teillä on jotakin, ilmoittakaat se. Miksi katselette minua tuolla tapaa?"

Mr. Micawber ryhtyi nopeasti jälleen kirjeesensä, suuresti iloissaan, kun hän sai palata semmoiseen toimeen, joka tyydytti häntä niin paljon.

"Kolmanneksi. Ja viimeiseksi. Minun on nyt tilaisuus — *Heep'in* — väärrien kirjojen ja — *Heep'in* — oikeitten muistoonpanojen avulla, jotka alkavat tuolla osaksi hävitetyllä päiväkirjalla (jota minä en pystynyt ymmärtämään siihen aikaan, kuin muutimme nykyiseen asuntoomme ja Mrs. Micawber satunnaisesti löysi sen siitä arkusta elikkä laatikosta, jonka on määrä vastaan-ottaa kodillisella liedellämme poltettu tuhka), todistaa, että onnetoman Mr. W:in heikkoja puolia, vikoja, jopa hyviä avujakin, isällistä rakkautta ja kunniantuntoa on vuosikaudet käytetty ja pinnistetty — *Heep'in* — huonoja tarkoituksia varten; että Mr. W:iä on monta vuotta petetty ja ryöstetty jos jollakin tavalla tuon ahneen, viekkaan ja kiskovan — *Heep'in* — rikastumiseksi; että — *Heep'in* — päätarkoitus oli, paitsi voiton-toivonsa tyydyttämistä, Mr. W:in ja Miss W:in periujuurinen kukistaminen oman valtansa alle (mitä hän lisäksi tämän jälkimäisen suhteen tavotteli, siitä en puhu mitään); että hänen viimeinen, ainoastaan muutamia kuukausia sitten toimitettu tekonsa oli se, että hän houkutteli Mr. W:in kirjallisesti luopumaan osastansa firmassa niinkuin myöskin jättämään yksin huonekalunsakin määrättyä vuotuista maksoa vastaan, jonka — *Heep* — oikein ja rehellisesti oli suorittava joka vuosi noina neljänä kvarttali-päivänä; että nämät paulat, jotka alkoivat huolestuttavilla ja väärennetyillä kertomuksilla niistä tiluksista, jotka olivat Mr. W:in hallussa siihen aikaan, kuin Mr. W. oli ryhtynyt varomattomiin ja huonosti suunniteltuihin asiahankkeisiin eikä hänellä ollut takanansa niitä rahoja, joista hänen tuli siveelliseltä ja lailliselta kannalta vastata; — jatkaantuvivat valheteltuilla rahalainoilla suunnatonta korkoa vastaan, jotka lainat todella tulivat — *Heep'iltä* — ja joihin — *Heep* — ensin oli vilpillisesti saanut taikka vienyt rahat Mr. W:iltä itseltä sillä varjolla, että niitä tarvittiin kauppatuumiin tai muihin yrityksiin; — ja lisääntyivät useilla erilaisilla tunnottomilla juonilla — vähitellen kiristyiivät siinä määrässä, ettei tuo onneton Mr. W. tietänyt, mikä neuvoksi. Hävinneenä, jommoiseksi hän katsoi itseään yhtä paljon varojen kuin kaikkien muitten toivojen ja kunnian puolesta, luotti hän kokonaan tuohon hirviöön ihmishaamussa" — Mr. Micawber pani erinäistä pontta tähän, koska se oli uusi lausetavan muodostus — "joka oli tehnyt itsensä tarpeelliseksi hänelle ja näin aikaan-saanut hänen perikatonsa. Kaikki nämät lupaan näyttää todeksi. Arvattavasti paljon enemmänkin!"

Minä kuiskasin muutamia sanoja Agnesille, joka itki minun vieressäni puoleksi ilosta, puoleksi surusta; ja jonkunlainen liikunto syntyi meidän joukossamme, niinkuin Mr. Micawber olisi päättänyt. Mutta hän sanoi erinomaisella vakavuudella: "antakaat minulle anteeksi", ja ryhtyi kirjoituksensa loppuosaan syvimmällä alakuloisuudella, johon sydämellinen mielihyvä yhdistyi.

"Minä olen päättänyt. Minun tulee nyt vaan näyttää nämät syytökset todeksi ja sitten kova-osaisen perheeni kanssa kadota siitä maakunnasta, jolle näytämme olevan rasitukseksi. Tämä on pian tehty. Sopii hyvällä syyllä arvata, että pikku lapsemme ensiksi nääntyy ruoan-puutteen, koska se on heikoin jäsen joukossamme, ja että kaksoisemme lähinnä seuraavat. Olkoon niin! Mitä minuun tulee, on pilgrimi-retkeni tänne Canterbury'yn tehnyt paljon; velkavankeus ja puute tekevät pian enemmän. Minä toivon, että tämän tutkimukseni vaiva ja vaara — sen vähimmät tuotteet ovat verkalleen poimitut kokoon kiireisten virkatointien päälle tunkiessa, painavissa rahallisissa huolissa, aamun valjetessa, kasteisina iltoina, yön varjoissa, erään semmoisen miehen silmän helteessä, jota olisi tarpeeton nimittää pahaksi hengeksi — ynnä minun, köyhän perheen-isän, ponnistus saada tämä tutkimus, kun se päättyy, kantamaan hyviä hedelmiä — ovat niinkuin muutamat pisarat viiniä sirotettuna hauta-roviolleni. Muuta en pyydä. Puollustukseksi sanottakoon vaan, niinkuin on sanottu eräästä miehuullisesta ja etevästä merisankarista, johon en tahdo ensinkään verrata itseäni, että mitä olen tehnyt, sen olen tehnyt ilman mitään ahneita ja itsekkäitä tarkoituksia

Englannin e'estä, kodin ja kauneuden.
Pysyen aina &c. &c.
Wilkins Micawber".

Kovasti liikutettuna, mutta samalla myös suuresti ihastuneena taitti Mr. Micawber kokoon kirjeensä ja antoi sen kumartaen tädilleni niinkuin jotakin, jota tämä mielellään tallettaisi.

Niinkuin jo ensi kerralla kauan aikaa sitten täällä käydessäni olin huomannut, löytyi tässä huoneessa rautainen raha-arkku. Avain oli suulla. Äkillinen epäily näytti syntyvän Uriah'ssa. Mr. Micawber'iin katsahtaen meni hän sen luo ja kimmahutti auki ovet. Se oli tyhjä.

"Missä kirjat ovat?" huusi hän kauhistuneilla kasvoilla. "Varas on vienyt kirjat!"

Mr. Micawber taputti itseänsä linjaalilla. "*Minä* ne vein, kun sain avaimen teiltä, niinkuin tavallisesti — mutta hiukan varemmin — ja avasin sen tänä aamuna".

"Älkäätkö olko levoton", lausui Traddles. "Ne ovat joutuneet minun haltuuni. Minä pidän huolta niistä sen oikeuden nojassa, jota olen maininnut".

"Te talletatte siis varkaankalua, vai kuinka?" huusi Uriah.

"Talletan tämmöisessä tilassa", vastasi Traddles.

Kuinka suuresti kummastuin, kun näin tätini, joka oli tyvenesti kuunnellut, syöksähtävän Uriah Heep'ia vastaan ja molemmin käsin tarttuvan hänen kaulukseensa!

"Tiedättekö, mitä *minä* tahdon?" sanoi tätini.

"Pakkotrojyää", vastasi hän.

"Ei. Omaisuuttani!" vastasi tätini. "Agnes, rakas lapseni, niin kauan kuin luulin, että isänne todella oli hukannut sen, en tahtonut sanoa sanaakaan — niinkuin en sanonutkaan, ei edes Trot'ille, sen hän tietää — siitä, että se oli jätetty tänne talletettavaksi. Mutta nyt tiedän, että tämän toverin tulee vastata siitä, ja tahdon sitä! Trot, tule ottamaan pois se häneltä!"

Luuliko tätini sinä hetkenä, että Uriah Heep piti hänen omaisuuttansa kaulahuivissaan, sitä en suinkaan tiedä; mutta varma on, että hän rytki siitä, niinkuin hänellä todella olisi ollut semmoinen luulo. Minä kiirehdin asettumaan heidän väliinsä ja vakuuttamaan tädilleni, että yhdessä pitäisimme huolta, että Uriah toimittaisi takaisin kaikki, mitä hän oli vääryydellä ottanut. Tämä ja muutamien minutien mietintö rauhoitti tätiani; mutta hän ei ollut ollenkaan hämmennyksissä siitä, mitä hän oli tehnyt (jota minun ei sentään sovi sanoa hänen hatustaan), vaan kävi levollisesti istumaan entiselle paikallensa.

Viimeisinä parina minutina oli Mrs. Heep lakkaamatta kehoittanut poikaansa olemaan "nöyränä", ja oli langennut polvillensa meidän jokaisen eteen järjestänsä, tehden mitä hurjimpia lupauksia. Poika asetti hänet nyt tuolille, seisoi äreänä hänen vieressään ja piti kiinni hänen käsivarresta, vaikk'ei raa'asti, sanoen minulle julmalla katseella:

"Mitä vaaditte minut tekemään?"

"Minä sanon teille, mikä on tehtävä", lausui Traddles.

"Eikö tuolla Copperfield'illa ole mitään kieltä?" mutisi Uriah. "Minä tekisin teille sangen paljon, jos valehtelematta saattaisitte kertoa minulle, että joku on leikannut sen hänen suustaan".

"Uriah'ni aikoo olla nöyrä!" huusi hänen äitinsä. "Älkää huoliko siitä, mitä hän sanoo, hyvät gentlemanit!"

"Tämä se on tehtävä", arveli Traddles. "Ensiksi on se luopumuskirja, josta olemme kuulleet, jätettävä minulle tuossa paikkaa".

"Otaksutaan, etten ole saanut sitä", keskeytti Uriah.

"Mutta te olette saaneet sen", lausui Traddles; "sentähden emme otaksu sitä". Enkä minä voi olla tunnustamatta, että tämä oli ensimmäinen tilaisuus, jolloin todella itsekseni myönsin, että vanhalla koulukumppanillani oli selvä pää ja hyvä, tasainen, käytöllinen järki. "Sitten", sanoi Traddles, "täytyy teidän olla valmiina tuomaan esiin kaikki, mitä saaliinhimonne on anastanut, ja antaa se takaisin viimeiseen äyriin asti. Kaikki firman paperit ja kirjat jäävät meidän haltuumme, kaikki omat kirjanne ja paperinne, kaikki tilin-laskut ja takuut kumppaakin laatua. Lyhyeltä, kaikki, mitä täällä on".

"Täytyy? Sitä en juuri tiedä", lausui Uriah. "Minun täytyy saada aikaa ajatella sitä".

"Kyllä", vastasi Traddles; "mutta sillä välin ja siksi kuin kaikki on tehty meidän mieltämme myöden, pidämme nämät kaikki hallussamme; ja pyydämme teitä — lyhyeltä, pakoitamme teidät — pysymään omassa huoneessanne eikä rupeamaan yhteyteen kenenkään muun kanssa".

"Sitä en tee!" sanoi Uriah, kiroten.

"Maidstone'n vankihuone on luotettavampi säilytyspaikka", huomautti Traddles; "ja vaikka laki ei niin nopeasti toimita oikeutta meille eikä ehkä pysty toimittamaan oikeutta meille niin täydellisesti, kuin te, ei ole mitään epäilystä, että se rankaisee *teitä*. Te tiedätte sen yhtä hyvin kuin minä! Copperfield, tahdotko mennä raastuvasta noutamaan pari polisia?"

Tässä Mrs. Heep taas keskeytti, polvillansa pyytäen Agnesia välittämään heidän puolestaan ja huudahtaen, että Uriah oli kovin nöyrä ja että kaikki oli totta ja että, joll'ei Uriah tekisi, mitä me tahdoimme, hän tekisi, ja paljon samanlaista, ollen puoleksi mielettönnä pelosta lemmittynsä vuoksi. Se kysymys, mitä Uriah olisi tehnyt, jos hänellä olisi ollut jotakin rohkeutta, olisi ollut samanlainen, kuin se kysymys, mitä sekasikiö-koira tekisi, jos sillä olisi tiikerin rohkeus. Hän oli pelkuri kiireestä kantapäähän ja osoitti vihaisuudellansa ja äreydellänsä pelkurin luontoansa yhtä paljon nyt, kuin ainakin kurjassa elämässään.

"Odottakaat!" tiuskaisi hän minulle ja pyyhki kuumia kasvojansa kädellään. "Äiti, olkaat hiljaa. Hyvä! Saakoot he tuon dokumentin. Menkää noutamaan sitä!"

"Tehkää hyvin ja auttakaat häntä, Mr. Dick", lausui Traddles.

Ylpeänä annetusta toimesta ja ymmärtäen sen arvoa, seurasi Mr. Dick häntä, niinkuin paimenkoira seuraa lammasta. Mutta Mrs. Heep ei tuottanut hänelle paljon murhetta, sillä hän ei ainoastaan palannut dokumentin kanssa, vaan toi myöskin lippaan, jossa se oli ja josta löysimme erään pankkikirjan ynnä muutamia muita papereita, jotka jällestäpäin olivat meille hyödyksi.

"Hyvä!" arveli Traddles, kun nämät olivat tuodut. "Nyt saatte, Mr. Heep, peräytyä ajattelemaan, mutta muistakaat erittäin, jos suvaitsette, että minä kaikkien läsnä olevien puolesta ilmoitan teille, että on ainoastaan yksi asia tehtävä, nimittäin se, jonka jo olen maininnut; ja että se on viipymättä tehtävä".

Silmiänsä maasta nostamatta astui Uriah huoneen poikki, käsi kuvallansa, ja sanoi, pysähtyen oven suuhun:

"Copperfield, minä olen aina vihannut teitä. Te olette aina olleet onnen-onkija ja te olette aina vastustaneet minua".

"Itse te, niinkuin, luullakseni, olen sanonut teille kerran ennen", lausui minä, "olette ahneudellanne ja kavaluudellanne koko mailmaa vastustaneet. Teidän lienee täst'edes hyödyllinen mieltä, ettei koskaan vielä mailmassa ole ollut mitään ahneutta eikä kavaluutta, joka ei ole mennyt liikoihin ja pettänyt itseänsä. Se on yhtä varma, kuin kuolema".

"Taikka yhtä varma, kuin heidän oli tapa koulussa opettaa (samassa koulussa, jossa minä harjaannuin niin suureen nöyryyteen) kello yhdeksästä yhteentoista, että työ oli kirous, ja yhdestätoista yhteen, että se oli siunaus, ilo, kunnia, tiesi mitä kaikkia", sanoi hän ivallisesti. "Te saarnaatte melkein yhtä johdonmukaisesti, kuin he. Eikö nöyryys miellytä? Ilman sitä minä en, luullakseni, olisi voinut peijata tuota gentlemani-kumppaniani. — Micawber, te vanha lörppö, minä aion maksaa *teille!*"

Mr. Micawber, joka suuresti halveksi Uriah'ta ja hänen ojennettua sormeansa ja kovasti pöyhisti rintaansa, siksi kuin Uriah oli luikahtanut ulos ovesta, kääntyi nyt minun puoleeni ja tarjosi minulle iloa "todistaa keskinäisen luottamuksen uudestaan rakentamista hänen ja Mrs. Micawber'in kesken". Jonka perästä hän kutsui koko seuran tulemaan saapuville tähän liikuttavaan kohtaukseen.

"Se verho, joka kauan aikaa on eroittanut Mrs. Micawber'in ja minun, on nyt vedetty pois", lausui Mr. Micawber, "ja lapseni ja heidän olemisensa alku voivat vielä kerran yhtyä tasakannalla".

Koska kaikki olimme hyvin kiitolliset hänelle ja tahdoimme näyttää sitä niin paljon, kuin levottomuutemme ja hämmennyksemme salli, uskallan sanoa, että olisimme kaikki menneet, jollei olisi ollut tarpeellista, että Agnes palaisi isänsä luo, joka ei vielä kestänyt muuta kuin heikkoa toivon valoa, ja että joku muu vartioitsisi Uriah'ta. Traddles jäi siis sinne jälkimäistä tarkoitusta varten; Mr. Dick'in oli määrä jonkun ajan perästä tulla hänen sijaansa; ja Mr. Dick, tätini ja minä menimme kotiin Mr. Micawber'in luo. Kun kiireisesti erosin siitä kalliista työstä, jolle olin niin suuressa kiitollisuuden velassa, ja ajattelin, mistä hän ehkä tänä aamuna oli pelastettu — vaikka hän olikin tehnyt järkevä päätöksen — tunsin itseni sydämestäni kiitolliseksi lapsuuteni kurjuudesta, joka oli saattanut minut tuttavuuteen Mr. Micawber'in kanssa.

Mr. Micawber'in asunto ei ollut kaukana, ja koska kadulta tuli suoraan arkihuoneeseen ja Mr. Micawber omituisella hätäisyydellään syöksähti sisään, olimme yht'äkkiä keskellä perhettä. Huudahtaen: "Emma, kulta-henkeni!" riensi Mr. Micawber Mrs. Micawber'in syliin. Mrs. Micawber kirkaisi ja halasi Mr. Micawber'ia. Miss Micawber, joka hoiteli sitä ymmärtämätöntä vierasta, josta Mr. Micawber oli puhunut viimeisessä kirjeesssänsä minulle, oli syvästi liikutettu. Vieras hypiskeli. Kaksoiset ilmoittivat iloansa muutamilla vähän sopimattomilla, mutta viattomilla tempuilla. Master Micawber, jonka mieli näytti käyneen katkeraksi varhaisista vastuksista ja jonka katsanto oli muuttunut nyreäksi, joutui parempien tunteittensa valtaan ja itki.

"Emma!" lausui Mr. Micawber. "Pilvi on poistunut sielustani. Keskinäinen luottamus, joka niin kauan oli säilynyt meidän välillämme, on nyt palannut, eikä sitä mikään enää keskeytä. Terve tultua nyt köyhyys!" huusi Mr. Micawber, kyyneliä vuodattaen. "Terve tultua kurjuus, terve tultua kodittomuus, terve tultua nälkä, ryysyt, raju-ilma ja kerjuu! Keskinäinen luottamus on meitä loppuun saakka tukeva!"

Näillä lauseilla asetti Mr. Micawber Mrs. Micawber'in istumaan tuolille ja syleili perhettänsä järjestään, tervetulleeksi toivottaen koko joukkoa kolkkoja tulevaisuuden oloja, jotka parhaan ymmärrykseni mukaan eivät suinkaan heistä näyttäneet tervetulleilta, ja kehoittaen heitä lähtemään liikkeelle Canterbury'ssä ja laulamaan kööri-lauluja, kosk'ei mitään muuta ollut jäänyt heidän elinkeinokseen.

Mutta koska Mrs. Micawber oli ankarasta mielenliikutuksestaan mennyt pyörryksiin, tuli ensiksi, jopa ennenkuin sopi katsoa kööriä täydelliseksi, toinnuttaa häntä. Tämän tätini ja Mr. Micawber toimittivat; jonka jälkeen tätini esiteltiin, ja Mrs. Micawber tunsu minut jälleen.

"Suokaat minulle anteeksi, rakas Mr. Copperfield", lausui tämä lady raukka, ojentaen minulle kättänsä, "mutta minulla ei ole suurin voimia, ja Mr. Micawber'in ja minun nykyisen väärinymmärryksemme poistuminen koski minuun liian paljon".

"Onko tämä koko perheenne, Ma'am?" kysyi tätini.

"Tätä nykyä sitä ei ole enemmän", vastasi Mrs. Micawber.

"Hyvä Jumala, minä en tarkoittanut sitä, Ma'am", lausui tätini. "Minä tarkoitin, ovatko kaikki nämät lapset teidän?"

"Madam", vastasi Mr. Micawber, "se lasku pitää paikkansa".

"Ja tuo vanhin nuori gentlemani tuossa", arveli tätini miettiväisesti. "Miksi häntä on kasvatettu?"

"Minun oli toivo, kun tulin tänne", lausui Mr. Micawber, "saada Wilkins kirkon palvelukseen; taikka kenties lausun ajatukseni tarkemmin, jos sanon kööriin. Mutta ei löytynyt mitään avointa tenori-laulajan paikkaa siinä kunnian-arvoisassa temppelissä, josta tämä kaupunki niin suurella syyllä on mainio, vaan hän on — lyhyeltä, hän on ruvennut laulamaan ravintoloissa pyhien rakennusten sijasta".

"Mutta hänellä on hyvät aikomukset", väitti Mrs Micawber hellästi.

"Minä uskallan sanoa, lemmittyni", vastasi Mr. Micawber, "että hänellä on erittäin hyvät aikomukset; mutta minä en ole vielä huomannut, että hän toteuttaa aikomuksiansa milläkään erinäisellä taholla".

Master Micawber'in nyreä katsanto palasi jälleen ja hän kysyi jonkunlaisella kiivaudella, mitä hänen

tuli tehdä? Oliko hän syntynyt kirvesmieheksi taikka vaunun-maalariksi enemmän, kuin linnuksikaan? Saattiko hän mennä ensimmäisen kadun varrelle ja avata apteekin? Saattiko hän rientää lähimmäiseen tuomio-istuimeen ja julistaa itsensä lakimieheksi? Voiko hän rynnäköllä ilmestyä operassa ja väkisin menestyä? Pystyikö hän tekemään mitään, kun ei hänelle oltu opetettu mitään?

Tätini mietti hiukan aikaa ja sanoi sitten:

"Mr. Micawber, minä kummastelen, ettei mieleenne ole tullut muuttaa pois maasta".

"Madam", vastasi Mr. Micawber, "se oli nuoruuteni unelma ja kypsemmän ikäni petollinen pyrintö".

Ohi mennen sanottuna, olen täydellisesti vakuutettu, ettei hän kertaakaan eläissään ollut ajatellut sitä.

"Oliko?" sanoi tätini, katsellen minua. "No, mikä hyvä asia se olisi teille ja teidän perheellenne, Mr. ja Mrs. Micawber, jos nyt muuttaisitte maasta".

"Pää-omaa, Madam, pää-omaa", arveli Mr. Micawber synkästi.

"Tämä on suurin, minun sopii sanoa ainoa vastus rakas Mr. Copperfield", myönsi hänen vaimonsa.

"Pää-omako?" huudahti tätini. "Mutta olettehan meille suuren hyvän työn tekemällänne — olette jo tehneet meille suuren hyvän työn, sopii minun sanoa, sillä varmaan saamme paljon tästä tulesta pelastetuksi — ja mitä voisimme tehdä teille, joka olisi puoleksikaan niin hyvä, kuin tuon pää-oman hankkiminen?"

"Minä en voisi vastaan-ottaa sitä lahjaksi", lausui Mr. Micawber innokkaasti, "mutta jos olisi mahdollista, että kylläksi suuri summa lainattaisiin minulle viiden prosentien vuotuista korkoa ja personallista sitoumustani vastaan — se on reverssejä vastaan, joita asetan kahdeksitoista, kakdeksaksitoista ja neljäksikolmatta kuukaudeksi, saadakseni aikaa, että jotakin ilmaantuisi" —.

"Olisi mahdollista? Se on mahdollista ja on oleva mahdollista teidän omilla ehdoillanne heti kuin asiaan suostutte. Ajatelkaat nyt tätä, te molemmat. David tuntee muutamia henkilöitä, jotka ennen pitkää lähtevät Australiaan. Jos päätätte matkustaa, miks'ette matkustaisi samalla laivalla? Te voitte auttaa toisianne. Ajatelkaat nyt tätä, Mr. ja Mrs. Micawber. Ottakaat aikaa itsellenne ja punnitkaat sitä hyvin".

"On vaan yksi kysymys, rakas Ma'am, jonka tahtoisin tehdä", sanoi Mrs. Micawber. "Ilman-ala on, luulen minä, hyvä".

"Mitä paras mailmassa!" lausui tätini.

"Juuri niin", vastasi Mrs. Micawber. "Nyt tulee kysymykseni. *Ovatko* sen maan olot semmoiset, että Mr. Micawber'in lahjaisen miehen olisi mahdollinen nousta ylöspäin yhteiskunnallisella vaa'alla? Minä en tarkoita, sopiiko hänen heti pyrkiä kuvernööriksi taikka joksikin semmoiseksi, vaan olisiko hänen luonnonkirjoillansa tilaisuus siellä kehkeytyä — siinä olisi kyllin — ja päästä täyteen voimaan?"

"Parempaa tilaisuutta ei ole missään", vastasi tätini, "semmoisella miehellä, joka käyttää itsensä hyvin ja on ahkera".

"Miehellä, joka käyttää itsensä hyvin ja on ahkera", toisti Mrs. Micawber selvimmällä asian-miehen tavallansa. "Aivan niin. Ilmeisesti Australia on Mr. Micawber'in oikea vaikutus-ala!"

"Minulla on se vahva luulo, rakas Madam", sanoi Mr. Micawber, "että se on nykyisessä tilassa oikea maa, ainoa oikea maa minulle ja perheelleni, ja että jotakin erinomaista sillä rannikolla ilmaantuu. Matka sinne ei ole juuri mitään — verrannollisesti puhuen; ja vaikka tulee ystävällistä ehdotustanne mieltä, voin vakuuttaa teille, että tämä miettiminen ei ole muuta, kuin muodon asia".

Unhottanenko koskaan, kuinka Mr. Micawber silmänräpäyksellä täyttyi toivolla ja katsoi eteenpäin onneansa kohden, taikka kuinka Mrs. Micawber kohta keskusteli kangurun tavoista! Muistanenko koskaan tuota Canterbury'n katua eräänä markkinapäivänä, Mr. Micawber'ia ajattelemta, kun hän seurasi meitä takaisin, sillä rohkealla, huolimattomalla käytöksellä, johon hän rupesi, osoittaen semmoisen epävakaaista oloa, joka vaan satunnaisesti oleskelee manterella, sekä Australian farmerin silmillä katsellen ohitse astuvia härkiä!

KAHDESKOLMATTI LUKU.

Vielä yksi takaisinkatsaus.

Minun täytyy kerta vielä pysähtyä. Voi, vaimo-lapsukaiseni! muistini edessä seisoo liikkuvassa joukossa tyvenenä ja hiljaisena haamu, joka viattomassa rakkaudessaan ja lapsellisessa kauneudessaan sanoo: seisahdu ja muista minua — käänny ja katsele Pikku Kukkaa, kun se vaipuu maahan! Minä seisahdun. Kaikki muut esineet käyvät himmeäksi ja katoavat pois. Minä olen taas Doran kanssa asunnossamme. En tiedä, kuinka kauan hän on ollut kipeä. Olen niin tottunut ajattelemaan sitä, etten voi lukea aikaa. Se ei ole pitkä aika viikoissa ja kuukausissa; mutta käytöksessäni ja kokemuksessani se on raskas, raskas aika.

He ovat herjenneet sanomasta minulle: "odottakaat vielä muutamia päiviä". Minä olen ruvennut hämäästi pelkäämään, ettei se päivä koskaan enää koita, jona saan nähdä vaimo-lapsukaiseni juoksentelevan auringonpaisteessa vanhan ystävänsä Jip'in kanssa.

Jip on, niinkuin yht'äkkiä, käynyt kovin vanhaksi. Ehkä se emännässään kaipaa jotakin, joka vilpastutti sitä ja teki sen nuoremmaksi; mutta se on nuopea, sen näky on heikko, sen jalat ovat voimattomat, ja tati on pahoillansa, kun ei se enää vihaa häntä, vaan silloin, kuin se makaa Doran vuoteella ja tätini istuu vieressä, hiipii likelle häntä ja leppeästi nuolee hänen kättänsä.

Dora makaa ja hymyilee meille ja on ihana eikä laske yhtään kärsimätöntä eikä valittavaa sanaa. Hän sanoo, että me olemme sangen hyvät hänelle; että hänen rakas, vanha, huolikas poikansa väsyttää itsensä; ettei tätini yhtään nuku, vaan aina on valveilla, toimielias ja ystävällinen. Välisti nuot pienet linnun-kaltaiset ladyt tulevat katsomaan häntä; ja silloin me puhumme hääpäivästämme ja koko siitä onnellisesta ajasta.

Mikä kummallinen rauha ja seisaus näyttää olevan elämässäni — ja kaikessa elämässä sekä sisällä että ulkona — kun istun hiljaisessa, puoli-pimeässä, siivotussa huoneessa, samalla kuin vaimo-lapsukaiseni siniset silmät ovat käännettyt minua kohden ja hänen pikkuiset sormensa kiertyvät käteni ympäri! Monta, monta tuntia istun niin; mutta kaikista noista kerroista pysyy kolme tuoreimpana muistissani.

* * * * *

On aamu; ja Dora, jonka tätini kädet ovat sievistäneet, näyttää minulle, kuinka hänen kauniit hiuksensa vielä kähertyvät pään-aluksella ja kuinka pitkät ja kiiltävät ne ovat ja kuinka hän tahtoo, että ne ovat höllällensä siinä verkossa, jota hän pitää päässään.

"Ei sen vuoksi, että olisin ylpeä niistä nyt, sinä pilkkaava poika", sanoo hän, kun minä hymyilen, "vaan sen vuoksi, että sinun oli tapa sanoa, että ne sinusta olivat kauniit, ja sen vuoksi, että, kun rupesin ensiksi ajattelemaan sinua, minun oli tapa katsoa peiliin ja kummastella, tahtoisitko mielellään saada kiharan niistä. Voi, kuinka narrimainen sinä olit, Doady, kun annoin sinulle yhden!"

"Se oli samana päivänä, jona maalasit noita kukkia, joita olin antanut sinulle, Dora, ja minä ilmoitin sinulle, kuinka kovasti rakastunut olin".

"Voi! mutta *silloin* minä en tahtonut ilmoittaa *sinulle*", sanoo Dora, "kuinka olin itkenyt niitten ääressä, koska luulin, että todella rakastit minua! Kun taas jaksan juosta ympäri, niinkuin minun oli tapa tehdä, Doady, menkäämme katsomaan noita paikkoja, joissa olimme semmoinen typerä pari, mennäänkö? Ja kävelemme jälleen noita vanhoja kävelyitämme? Emmekä unhota isä raukkaa?"

"Niin, me menemme ja vietämme muutamia onnellisia päiviä. Sen vuoksi sinun täytyy nyt nopeasti tulla terveeksi, lemmittyäni".

"Oi, minä tulen pian terveeksi! Sinä et tiedä, kuinka paljon parempi olen!"

* * * * *

On ilta; ja minä istun samalla tuolilla saman vuoteen luona, samat kasvot käännettyinä minua kohden. Me olemme olleet ääneti, ja Doran kasvot hymyilevät. Minä olen nyt lakannut kantamasta keveätä taakkaani portaita ylös ja alas. Hän makaa täällä koko päivän.

"Doady!"

"Rakas Dorani!"

"Ethän sinä katso järjettömäksi, mitä aion sanoa, vaikka tuonain kerroit minulle, että Mr. Wickfield ei voi hyvin? Minä tahtoisin nähdä Agnesia. Tahtoisin hyvin mielelläni nähdä häntä".

"Minä kirjoitan hänelle, rakas ystäväni".

"Kirjoitatko?"

"Kohta".

"Mikä hyvä, kiltti poika! Doady, ota minut käsivarrellesi. Se ei ole, rakas poikani, mikään oikku. Se ei ole mikään tyhjä mielijohde. Minä tahtoisin todella hyvin mielelläni nähdä häntä!"

"Minä olen varma siitä. Minun tarvitsee vaan ilmoittaa se hänelle, ja hän tulee epäilemättä".

"Sinä olet kai nyt hyvin yksinään, kun istut tuolla alhaalla?" kuiskaa Dora, käsivarsi kaulassani.

"Kuinka voin olla muuta, oma kultani, kun näen sinun tyhjän tuolisi?"

"Minun tyhjän tuolini!" Hän nojauu nyt ääneti vähäksi aikaa minuun. "Ja kaipaatko sinä todella minua, Doady?" katsoen ylös ja hymyillen kirkkaasti. "Semmoista lyhytmielistä, typerää raukkaakin, kuin minä olen?"

"Oma Dorani, ketä koko mailmassa kaipaisin niin paljon?"

"Voi puoliso! Minä olen niin iloissani, vaan kuitenkin niin suruissani!" painuen likemmäksi minua ja kiertäen molemmat käsivartensa ympärilleni. Hän nauraa ja nyyhkii, ja sitten hän on tyven ja aivan onnellinen.

"Aivan!" sanoo hän. "Sano vaan Agnesille hartaimmat terveiseni ja ilmoita hänelle, että minä tahtoisin hyvin, hyvin mielelläni nähdä häntä; eikä minulla ole lisäksi mitään toivottavaa".

"Paitsi, että tulet terveeksi taas, Dora".

"Voi, Doady! Välisti minä ajattelen — sinä tiedät, että minä aina olin tyhmä, pikkuinen olento! — ettei se koskaan tapahdu!"

"Älä sano niin, Dora! Kallis vaimoni, älä ajattele niin!"

"Minä en tee niin, jos voin jättää sen, Doady. Mutta minä olen hyvin onnellinen; vaikka rakas poikani on niin yksinään vaimo-lapsukaisensa tyhjän tuolin edessä!"

* * * * *

On yö; ja minä olen vielä hänen luonansa. Agnes on tullut, on ollut tykönämme kokonaisen päivän ja yhden illan. Hän, tätini ja minä olemme istuneet Doran vieressä aamusta asti kaikki yhdessä. Me emme ole puhuneet paljon, mutta Dora on ollut täydellisesti tyytyväinen ja iloinen. Nyt olemme kahden kesken.

Tiedätkö nyt, että vaimo-lapsukaiseni pian jättää minut? He ovat sanoneet minulle niin; he eivät ole sanoneet mitään, joka olisi uutta ajatuksilleni; mutta minä en ole likimainkaan varma, että olen omistanut tämän totuuden. Minä en voi käsittää sitä. Minä olen monta kertaa tänä päivänä mennyt itsekseni itkemään. Minä olen muistanut Häntä, joka itki elävien ja kuolleitten eroa. Minä olen ajatellut koko tuota kaunista ja liikuttavaa kertomusta. Minä olen koettanut taivuttaa ja lohduttaa itseäni ja toivon, että se on menestynyt, vaikka vaillinaisesti; mutta mahdotonta on minun ollut uskoa, että loppu välttämättömästi tulee. Minä pidän hänen kättänsä omassa kädessäni, hänen sydämensä omassa sydämessäni, minä näen hänen rakkautensa edessäni elävän kaikessa voimassaan. Minä en voi sulkea pois yhtä vaaleata, viipyvää uskon sädettä, että hän vielä säästetään minulle.

"Minä aion puhua kanssasi, Doady. Minä aion sanoa jotakin, jota olen usein viime aikoina tuuminut sanoa. Ethän sinä paheksi sitä?" lempeällä katsannolla.

"Paheksi, armaani?"

"Niin, sillä minä en tiedä, mitä vasta ajattelet taikka mitä lienet välisti ajatellut. Kenties usein olet ajatellut samaa. Rakas Doady, minä pelkään, että olin liian nuori".

Minä lasken kasvoni pään-alukselle hänen viereensä, ja hän katsoo minun silmiini ja puhuu hyvin hiljaa. Vähitellen, kun hän jatkaa, huomaan pakahtuvalla sydämellä, että hän puhuu itsestensä niinkuin menneestä.

"Minä pelkään, ystäväni, että olen liian nuori. Minä en tarkoita vuosien puolesta ainoastaan, vaan kokemuksen, ajatusten, kaikkien puolesta. Minä olin semmoinen tyhmä, pikkuinen olento! Minä luulen, että olisi ollut parempi, jos olisimme vaan rakastaneet toisiamme, niinkuin poika ja tyttö, ja unhottaneet sen. Minä olen ruvennut ajattelemaan, etten ollut sovelias vaimoksi".

Minä koetan pysäyttää kyyneliäni ja vastata: "oi, rakas Dora, yhtä sovelias kuin minä mieheksi!"

"Minä en tiedä", vastaa hän ja pudistaa kiharoitansa vanhalla tavalla. "Ehkä! Mutta, jos minä olisin ollut enemmän sovelias naimisiin, olisin kenties voinut tehdä sinutkin soveliaammaksi siihen. Paitsi sitä sinä olet kovin taitava, mutta en minä".

"Me olemme olleet hyvin onnelliset, suloinen Dorani".

"Minä olen hyvin onnellinen, hyvin. Mutta vuosien kuluessa olisi rakas poikani väsynyt vaimolapsukaiseensa, joka yhä vähemmän olisi sopinut kumppaniksi hänelle. Poikani olisi yhä enemmän huomannut, mitä hänen kodissaan puuttui. Hänen vaimo-lapsukaisensa ei olisi muuttunut. Parempi näin".

"Voi, kalliin, kalliin Dorani, älä puhu minulle tällä tapaa. Jokainen sana tuntuu moitteelta!"

"Ei, ei tavukaan!" vastaa hän, suudellen minua. "Voi, ystäväni, sinä et koskaan ansainnut sitä, ja minä rakastin sinua liian paljon, mitään moittivaa sanaa sinulle todella sanoakseni — se oli ainoa ansio, joka minulla oli, paitsi että olin kaunis — taikka että sinusta näytin siltä. Onko kyllä kolkko tuolla alhaalla, Doady?"

"Kovin! Kovin!"

"Älä itke! Onko minun tuolini siellä?"

"Se on vanhalla paikallansa".

"Voi, kuinka poika raukkani itkee. Hiljaa, hiljaa! Anna minulle nyt yksi lupaus. Minä tahdon puhua Agnesin kanssa. Kun menet alikerrokseen, sano se Agnesille ja lähetä hänet ylös luokseni; ja sillä aikaa, kuin minä puhun hänen kanssaan, älä anna kenenkään — ei edes tädin — tulla. Minä tahdon puhua kahden kesken Agnes'in kanssa. Minä tahdon puhua Agnesin kanssa aivan yksin".

Minä lupaan, että hän tulee kohta; mutta surulta en voi jättää häntä.

"Minä sanoin, että on parempi näin!" kuiskaa Dora, minua syleillessään. "Oi, Doady, vielä muutama vuosi etkä koskaan olisi voinut rakastaa vaimo-lapsukaistasi hellemin, kuin nyt; ja lisäksi vielä muutama vuosi, ja hän olisi niin koettanut ja kiusannut sinua, ettet ehkä olisi voinut rakastaa häntä puoleksikaan niin paljon! Minä tiedän, että olen liian nuori ja lapsellinen. Paljon parempi näin!"

* * * * *

Agnes on alikerroksessa, kun tulen vierashuoneeseen, ja minä toimitan hänelle sanoman. Hän katoo, jättäen minut yksin Jip'in kanssa.

Jip'in kiinalainen huone on pesän edessä; itse se makaa siinä flanelli-vuoteellansa ja koettaa vaikeroiden nukkua. Kirkas kuu kumottaa korkealta. Kun katson ulos yöhön, vuotavat kyyneleni nopeasti, ja harjaantumaton sydämeni kuritetaan kovasti — kovasti.

Minä istun valkean viereen, ajatellen sokealla omantunnon soimauksella kaikkia niitä salaisia tunteita, joita olen tuntenut naimiseni jälkeen. Minä ajattelen jokaista pikku asiaa minun ja Doran välillä ja tunnen sen totuuden, että pikku asiat ne elämän tekevät. Alati kohoo muistojeni merestä tämän kalliin lapsen kuva semmoisena, kuin hän oli, kun ensiksi opin tuntemaan hänet, kaunistettuna nuoren rakkauteni ja hänen oman rakkautensa kautta kaikilla ihanteilla, joista semmoinen rakkaus on niin rikas. Olisiko todella ollut parempi, jos olisimme rakastaneet toisiamme, niinkuin poika ja tyttö, ja unhottaneet sen? Harjaantumaton sydän, vastaa!

Kuinka aika kuluu, en tiedä, ennenkuin vaimo-lapsukaiseni vanha kumppani herättää minut. Tavallista levottomampana pyrkii se ulos huoneestaan, katselee minua, astuu oven luo ja inisee päästäksensä ylikerrokseen.

"Ei tänä yönä, Jip! Ei tänä yönä!"

Se tulee verkalleen takaisin luokseni, nuolee kättäni ja nostaa himmeät silmänsä kasvojani kohden.

"Oi Jip! Kenties se ei tapahdu koskaan enää!"

Se laskeu alas jalkojeni juureen, oikaisee itsensä, ikäänkuin nukkuakseen, ja vaikeroivalla huudolla kuolee.

"Voi Agnes! Katso, katso tänne!"

— Nuot kasvot, niin täynnänsä sääliä ja surua, tuo kyynel-sade, tuo kammottavan mykkä ilmoitus minulle, tuo juhlallinen taivaasen päin nostettu käsi!

"Agnes?"

Se on ohitse. Pimeys ympäröitsi minua; ja ajaksi on kaikki kadonnut muististani.

KOLMASKOLMATTI LUKU.

Mr. Micawber'in raha-asiat.

Tämä ei ole se aika, jolloin aion kuvata mieleni tilaa surun taakan alla. Minusta tuntui kuin tulevaisuus olisi suljettu minulta, kuin elämäni jäntevyys ja toimi olisivat loppuneet, kuin en voisi koskaan löytää mitään turvapaikkaa, paitsi haudassa. Minusta tuntui niin, sanon minä, mutta ei suruni ensimmäisessä puuskauksessa. Minä jouduin verkalleen niin pitkälle. Joll'eivät ne tapaukset, joitten kertomiseen nyt ryhdyin, olisi taajenneet ympärilläni, aluksi hämmentääkseen ja lopuksi enentääkseen suruani, on mahdollista (vaikk'en luule sitä todennäköiseksi), että olisin kerrallaan vaipunut tähän tilaan. Niinkuin asian laita nyt oli, tuli väli-aika, ennenkuin täydellisesti tiesin oman tuskani; väli-aika, jolloin pidin sitäkin luuloa, että sen tuikeimmat kivut olivat ohitse, ja jona sydämeni sai lohdutusta muistellessaan kaikkia, mitä oli viattominta ja ihaninta siinä hellässä sadussa, joka nyt oli ijäksi päättynyt.

Milloin ensiksi esiteltiin, että lähtisin ulkomaille, taikka kuinka tapahtui, että me sovimme siitä, että etsisin rauhaa muutoksessa ja matkustuksessa, sitä en edes nyt selvästi tiedä. Agnesin henki vallitsi niin täydellisesti kaikissa, mitä ajattelimme ja sanoimme ja teimme sinä surun aikana, että luulen saavani päättää, että tämä ehdoitus lähti hänen vaikutuksestansa. Mutta hänen vaikutuksensa oli niin hiljainen, etten tiedä sen enempää.

Ja nyt rupesin todella ajattelemaan, että vanhassa muistossani hänestä ja tuosta maalatusta kirkon-akkunasta mieleeni oli tunkenut joku profeetallinen ennustus siitä, mitä hän oli oleva minulle siinä onnettomuudessa, joka ajan täytyessä oli minua kohtaava. Koko tässä surussa siitä ijäti muistettavasta hetkestä saakka, jolloin hän seisoj edessäni, käsi ylöspäin nostettuna, oli hän niinkuin pyhä olento yksinäisessä asunnossani. Kun kuoleman enkeli laskeusi siihen, nukkui vaimo-lapsukaiseni hymyillen — he kertoivat sen minulle, kun kykenin kuulemaan sitä — uneen Agnesin rinnalle. Tainnoksistani heräsin, ensiksi havaitakseni hänen sääliväisiä kyyneleitänsä, hänen toivon ja rauhan sanojansa, hänen leppeitä kasvojansa, jotka kallistuivat niinkuin jostakin puhtaammasta, lähempänä taivasta olevasta seudusta harjaantumattoman sydämeni puoleen ja lievittivät sen tuskaa. Sallikaat minun jatkaa.

Minun oli määrä lähteä ulkomaille. Tämä näyttää olleen alusta päätetty keskenämme. Koska maa nyt peitti kaikki, mitä katoavaista oli eronneesta vaimostani, odotin ainoastaan sitä, mitä Mr. Micawber nimitti "Heep'in lopulliseksi murentamiseksi", ja siirtolaisten lähtöä.

Traddles'in, tämän surussani hellän ja uskollisen ystäväni kehoituksesta palasimme Canterbury'yn: minä tarkoitan tätini, Agnes ja minä. Me menimme yhteisestä suostumuksesta suoraan Mr. Micawber'in asuntoon, jossa, niinkuin myöskin Mr. Wickfield'in luona, ystäväni yhä oli työskennellyt räjähdyskokouksestamme asti. Kun Mrs. Micawber raukka näki minun tulevan sisään mustissa vaatteissani, tuli hän kovasti liikutetuksi. Mrs. Micawber'in sydämessä löytyi paljon hyvää, jota ei mikään ollut tunkenut pois siitä kaikkina näinä monena vuonna.

"No, Mr. ja Mrs. Micawber", oli tätini ensimmäinen tervehdys, kun olimme käyneet istumaan. "Oletteko ajatelleet tuota ehdoitustani maasta muuttamisesta?"

"Rakas Madam", vastasi Mr. Micawber, "kenties minä en voi paremmin ilmoittaa sitä päätöstä, johon Mrs. Micawber, teidän nöyrä palvelianne ja, minun sopii lisätä, lapsemme yhteisesti ja yksityisesti olemme tulleet, kuin niin, että vastaukseksi lainaan erään mainion runoilian sanat:

'Ruuhemme rannassa kiikkuu,

Laivamme laineilla liikkuu".

"Se on oikein", arveli tätini. "Minä ennustan teille kaikenlaista hyvää järkevistä päätöksistäne".

"Madam, te teette meille suuren kunnian", vastasi Mr. Micawber ja veti samalla esiin jonkun muistokirjan. "Mitä siihen rahalliseen apuun tulee, jonka kautta meidän on mahdollinen lykätä heikko kanotimme yrityksen valtamerelle, olen tyyni ajatellut tuota tärkeätä asianhaaraa ja pyydän saadakseni esitellä reverssejäni — varustettuina, sitä on tarpeeton lisätä, semmoisilla karttamerkeillä, kuin eri parlamentin-päätökset tällöisiä vakuutuspapereita varten määräävät — kahdeksaksitoista, neljäksikolmatta ja kolmeksiyymmeneksi kuukaudeksi. Siinä ehdoituksessa, jonka ensiksi toin esiin, puhuttiin kahdestatoista, kahdeksastatoista ja neljästäkolmatta kuukaudesta; mutta minä pelkään, ettei semmoinen sopimus sallisi kylläksi aikaa, että — jotakin — ilmaantuisi. Ehk'emme ole", lausui Mr. Micawber, katsoen ympäri huonetta, niinkuin se olisi edustanut useita satoja tynnyrin-aloja oivasti viljeltyä maata, "kun ensimmäinen reverssi on lunastettava, olleet onnelliset sadon puolesta taikka ehk'emme ole saaneet satoamme korjatuksi. Työntekiöitä on, luullakseni, välisti vaikea saada siinä osassa meidän siirtokunnallisista alueistamme, johon kohtalo heittää meidät taistelemaan viljavan maan kanssa".

"Sovittakaat asia kokonaan mieltänne myöden, Sir", vastasi tätini.

"Madam", vastasi hän, "Mrs. Micawber ja minä itse olemme syvästi kiitolliset ystäviemme ja suojeliemme huolellisesta hyvydestä. Mitä minä tahdon, on se, että olen täydellisesti asianmiehen kaltainen ja aivan säntillinen. Kun käännämme, niinkuin nyt aikomuksemme on, ihan uutta lehteä, ja peräydymme, niinkuin nyt peräydymme, semmoista harppausta varten, jossa ei ole tavallinen mitta, on se tärkeätä itsekkunnioitukselleni ja lisäksi esimerkkinä pojalleni, että nämät määräykset tehdään niinkuin miehen ja miehen kesken".

Minä en tiedä, paniko Mr. Micawber mitään merkitystä tähän viimeiseen sananparteen; minä en tiedä, paneeko kukaan taikka onko kukaan koskaan pannut, mutta hän näytti tavattomasti ihastelevan sitä ja toisti osoittavalla yskällä: "niinkuin miehen ja miehen kesken".

"Minä ehdottelen", lausui Mr. Micawber, "vekseleitä — mukava keksintö kauppa harjoittavassa mailmassa, josta, luullakseni, alkuansa saamme kiittää Juutalaisia, joilla minusta näyttää olleen pirun paljon tekemistä niitten kanssa aina siitä saakka — koska niitä sopii diskonteerata. Mutta jos reversejä taikka jotakin muuta vakuutta katsottaisiin paremmaksi, olen valmis ilolla laittamaan semmoisia asiakirjoja. Niinkuin miehen ja miehen kesken".

Tätini huomautti, että semmoisessa asiassa, jossa molemmat puolueet olivat taipusot suostumaan vaikka mihin, hän piti varmana, ettei olisi vaikea sopia tästä kohdasta. Mr. Micawber'illa oli sama ajatus.

"Mitä niihin kotoisiin hankkeisiin tulee, Madam", lausui Mr. Micawber jonkunlaisella ylpeydellä, "joilla varustamme itseämme sen kohtalon vastaan-ottamiseen, johon nyt saa arvella meidän ruvenneen, pyydän saadakseni kertoa niitä. Vanhin tyttäreni käy joka aamu kello viisi eräässä läheisessä laitoksessa oppimassa sitä processia — jos sitä processiksi sopii nimittää — jolla lehmiä lypsetään. Nuoremmat lapseni ovat saaneet käskyn tutkia niin tarkasti, kuin asianhaarat sallivat, niitten sikojen ja kanojen tapoja, joita pidetään tämän kaupungin köyhemmissä osissa, josta toimesta he kahdesti ovat tuodut kotiin ja tuskin on tuumaa puuttunut, että olisivat joutuneet hevosten jalkoihin. Itse olen viime viikon kuluessa kääntänyt huomiotani leipomisen taitoon; ja poikani Wilkins on lähtenyt liikkeelle, sauva kädessä, ajamaan kotiin karjaa, kun ne raa'at palkkalaiset, jotka sitä hoitavat, ovat suvainneet hänen tehdä jotakin tämäläpöistä vapaa-ehtoista palvelusta — joka, minä sanon; sitä surulla ihmisluontomme puolesta, ei kuitenkaan usein ole tapahtunut, sillä tavallisesti häntä sadatuksilla käskettiin korjaamaan luunsa".

"Kaikki aivan oikein", lausui tätini kehoittavaisesti. "Mrs. Micawber on epäilemättä myös ollut ahkera".

"Rakas Madam", vastasi Mrs. Micawber asianmiehen kaltaisella muodollansa, "minä olen valmis tunnustamaan, etten ole puuhannut semmoisissa askareissa, jotka suorastaan koskevat maanviljelykseen taikka karjanhoitoon, vaikka hyvin havaitsen, että molemmat vast'edes vaativat huomiotani vieraalla rannikolla. Ne joutohetket, joita olen voinut säästää perheellisiltä velvollisuuksiltani, olen pyhittänyt lavealäntäiseen kirjeenvaihtoon heimoni kanssa. Sillä minä tunnustan, rakas Mr. Copperfield", lausui Mrs. Micawber, joka, luullakseni, vanhasta totutusta tavasta aina palasi minuun, "että minusta näyttää kuin se aika olisi tullut, jolloin entisyys on haudattava unhotukseen; jolloin heimoni tulee ojentaa kättänsä Mr. Micawber'ille ja Mr. Micawber'in tulee ojentaa kättänsä heimolleni; jolloin leijonan tulee laskeutua lampaan viereen ja heimoni olla ystävällisellä kannalla Mr. Micawber'in kanssa".

Minä vastasin, että myöskin ajattelin niin.

"Tämä on ainakin se kanta, rakas Mr. Copperfield", jatkoi Mrs. Micawber, "jolta *minä* katselen asiaa. Kun asuin kotona isän ja äidin luona, oli isän tapa kysyä, kun joku asia oli keskusteltava vähäisessä piirissämme: 'miltä kannalta Emma tätä asiaa katsoo?' Että isäni liiaksi suosi minua, tiedän kyllä; mutta semmoisesta asiasta, kuin tuosta jäisestä kylmyydestä, joka aina on ollut Mr. Micawber'in ja heimoni välillä, olen tietysti tehnyt itselleni jonkun päätöksen, oli se kuinka perätön tahansa".

"Epäilemättä. Olette kaiketi, Ma'am", arveli tätini.

"Juuri niin", yhtyi häneen Mrs. Micawber. "No, minä olen ehkä erhettynyt päätöksissäni; on hyvin todennäköistä, että olen; mutta yksityinen mielipiteeni on, että juopa heimoni ja Mr. Micawber'in välillä on saanut alkunsa jostakin semmoisesta luulosta heimoni puolelta, että Mr. Micawber pyytäisi rahallista apua heiltä. Minä en voi olla ajattelematta", lausui Mrs. Micawber syvän viisauden muodolla, "että löytyy niitä heimossani, jotka ovat pelänneet, että Mr. Micawber ahdistaisi heitä, saadaksensa heidän nimeänsä — minä en tarkoita lapsillemme kasteessa annettavaksi, vaan vekseleihin kirjoitettavaksi ja rahamarkkinoilla myytäväksi".

Se teräväjärkisyyden katse, jolla Mrs. Micawber ilmoitti tämän havaintonsa, ikäänkuin ei kukaan muu olisi koskaan ennen huomannut sitä, näytti kummastuttavan tätiäni, joka äkkiä vastasi: "Noh, Ma'am, ylimalkain en kummastelisi, vaikka olisitte oikeassa!"

"Koska Mr. Micawber nyt aikoo katkaista ne rahalliset kahleet, jotka niin kauan ovat kytkeneet häntä", lausui Mrs. Micawber, "ja aloittaa uutta elämää semmoisessa maassa, jossa on kylläksi tilaa hänen luonnonlahjoillensa — joka minun ajatukseni mukaan on erittäin tärkeä asia, koska Mr. Micawber'in luonnonlahjat nimen-omaan kaipaavat avaraa vaikutus-alaa — näyttää minusta, kuin heimoni tulisi ottaa vaaria tästä tilaisuudesta ja astua esiin. Mitä minä soisin näkeväni, on Mr. Micawber'in ja heimoni kokoontuminen juhlallisiin pitoihin, jotka heimoni saisi kustantaa ja joissa, kun joku johdettava heimokuntani jäsen olisi esitellyt onnea ja menestystä Mr. Micawber'ille, Mr. Micawber saisi tilaisuutta selittää mielipiteitensä".

"Rakas ystäväni", vastasi Mr. Micawber vähän kiivaasti, "lienee paras, että sanon kohta suoraan, että, jos joutuisin selittämään mielipiteitäni tuolle kokoontuneelle joukolle, ne ehkä huomattaisiin olevan loukkaavaa laatua, koska minun ajatukseni on se, että sinun heimolaisesi yleisesti ovat hävyttömiä snobbeja ja yksityisesti aika veijareita".

"Ei, Micawber!" lausui Mrs. Micawber, päätänsä pudistaen. "Sinä et ole koskaan ymmärtänyt heitä eivätkä he ole koskaan ymmärtäneet sinua".

Mr. Micawber yski.

"He eivät ole koskaan ymmärtäneet sinua, Micawber", sanoi hänen vaimonsa. "He ehkä eivät pysty siihen. Jos niin on laita, on se heidän onnettomuutensa. Minä voin surkutella heidän onnettomuuttansa".

"Minä olen erittäin pahoillani, rakas Emmani", lausui Mr. Micawber leppyen, "että tulin laskeneeksi semmoisia lauseita, jotka vaan vähänkin näyttävät ankaralta. Muuta en mielinyt sanoa, kuin sitä, että minä pääsen lähtemään ulkomaille ilman että heimolaisesi astuvat esiin kunnioittamaan minua — lyhyeltä, kylmiä olkapäitänsä jäähyväisiksi kohottamaan, ja että minä ylimalkain mieluisammin tahtoisin jättää Englannin sillä vauhdilla, joka minulla itsellä on, kuin saada mitään lisää siihen siltä taholta. Samalla sanon, rakas ystäväni, että, jos he alentuisivat vastaamaan sinun kirjeisiksi — jonka asian yhteinen kokemuksemme tekee kovasti epäiltäväksi — olkoon se kaukana minusta, että estäisin mielihaluasi".

Kun asia oli tällä ystävällisellä tavalla ratkaistu, tarjosi Mr. Micawber käsivartensa Mrs. Micawber'ille ja, luoden silmäyksen siihen kirjojen ja paperien läjään, joka makasi Traddles'in edessä pöydällä, sanoi, että he tahtoivat jättää meidät itseksemme; jonka he juhlallisesti tekivätkin.

"Rakas Copperfield", lausui Traddles, nojautuen taaksepäin tuolissansa, kun he olivat menneet, ja katsellen minua semmoisella hellyydellä, joka saatti hänen silmänsä punaiseksi ja hänen hiuksensa vääntymään kaikille tahoille, "minä en pyydä anteeksi, että aion vaivata sinua työllä, koska tiedän, että otat hartaasti osaa siihen ja se ehkä haihduttaa ajatuksiasi. Rakas poikani, minä toivon, ettet ole kokonaan uupunut?"

"Minä olen täysissä voimissa", sanoin minä vähäisen vaiti-olon perästä. "Meillä on enemmän syytä ajatella tätiäni, kuin ketään muuta. Sinä tiedät, kuinka paljon hän on tehnyt".

"Varmaan, varmaan", vastasi Traddles. "Kukapa sitä unhottaisi!"

"Mutta ei siinäkään ole kaikki", sanoin minä. "Viimeisinä parina viikkona ovat jonkunlaiset uudet huolet vaivanneet häntä; ja hän on joka päivä ollut sisä- ja ulkopuolella Londonia. Monta kertaa on hän lähtenyt kotoa varhain aamulla ja jäänyt pois iltaan saakka. Eilen, Traddles, oli melkein sydän-yö, ennenkuin hän tuli kotiin, vaikka tämä matka oli hänen edessään. Sinä tiedät, kuinka paljon hän pitää lukua muista. Hän ei tahdo kertoa minulle, mikä ikävä asia on kohdannut häntä".

Kovin vaaleana ja syvät va'ot kasvoissansa istui tätini liikahtamatta, siksi kuin olin päättänyt; jolloin muutamat kynelet eksyivät hänen poskillensa ja hän laski kätensä minun kädelleni.

"Se ei ole mitään, Trot; se ei ole mitään. Se menee pian ohitse. Sinä saat aikansa tietää sen. Nyt Agnes, rakas tyttöni, tarkatkaamme näitä asioita".

"Mr. Micawber'in kunniaksi tulee minun myöntää", aloitti Traddles, "että, vaikk'ei hän näytä milläkään menestyksellä työskennelleen omaksi hyväkseen, hän on aivan väsymätön, kun hän työskentelee muita varten. Minä en ole hänen vertaistaan nähnyt. Jos hän aina menettelee samalla tapaa, on hän tätä nykyä oikeastaan parin sadan vuoden vanha. Se into, johon hän ehtimiseen on kiihoittanut itseänsä, ja se kaikki unhottava ja kiivas tapa, jolla hän yöt päivät on sukeltanut paperein ja kirjojen kasaan, niistä lukemattomista kirjeistä puhumatta, joita hän on kirjoittanut minulle tämän ja Mr. Wickfield'in asunnon välillä, vieläpä usein pöydän poikki, kun hän on istunut vastapäätä minua ja hänen olisi ollut paljon mukavampi puhua — kaikki tämä on varsin erinomaista".

"Kirjeitä!" huudahti tätini. "Minä luulen, että hän näkee unta kirjeen muodossa!"

"Mr. Dick on myöskin", lausui Traddles, "tehnyt ihmeitä! Heti kuin hän pääsi Uriah Heep'iä vartioimasta, jota hän piti silmällä semmoisella tavalla, että minä en koskaan ole parempaa nähnyt, alkoi hän palvella Mr. Wickfield'iä. Ja hänen harras tahtonsa olla hyödyksi niissä tutkinnoissa, joita olemme tehneet, ja se tehokas apu, joka hänestä on ollut, kun hän teki otteita, kopioitsi, toi ja vei, on todella innostuttanut meitä".

"Dick on hyvin merkillinen mies", huudahti tätini. "Sitä olen aina sanonut. Sinä tiedät sen, Trot!"

"Minä voin ilolla sanoa, Miss Wickfield", jatkoi Mr. Traddles yhtä suurella hienotunteisuudella, kuin vakavuudella, "että Mr. Wickfield on teidän poissa ollessanne melkoisesti vaurastunut. Siitä painajaisesta päästyänsä, joka niin kauan aikaa oli kiusannut häntä, ja siitä pelosta, jossa hän oli elänyt, on hän tuskin sama ihminen enää. Jopa hän toisinaan taas kykenee kiinnittämään muistiansa ja huomiotansa erinäisiin asioihin, joka kyky viime aikoina on ollut heikontuneena hänessä; ja hän on pystynyt auttamaan meitä ja selittämään kaikenlaisia, joita olisimme havainneet kovin vaikeaksi, jollei mahdolliseksi, suorittaa ilman häntä. Mutta minun tehtäväni on kertoa, mihin päätöksiin olemme tulleet, olkootkin vähäpätöiset, eikä puhua niistä kaikista toivokkaista asioista, joita olen huomannut, sillä muutoin minusta ei koskaan tule mitään valmista".

Hänen suora käytöksensä ja miellyttävä luontevuutensa osoittivat selvästi, että hän oli sanonut nämät, saattaaksensa meitä hyvälle tuulelle ja Agnesia siihen tilaan, että hän vähemmällä levottomuudella kuulisi isäänsä mainittavan; mutta asia tuntui yhtä hyvältä sen vuoksi.

"No, malttakaat, minä katson", sanoi Traddles, silmäillen papereita pöydällä. "Kun olemme laskeneet varamme ja tehneet suoran melkoisesta ehdottomasta sekasohrosta ensimmäisessä sijassa ja ehdollisesta selkkauksesta ja väärennyksestä toisessa sijassa, pidämme varmana, että Mr. Wickfield nyt voi lakkauttaa asiamiehen toimensa niin, ettei minkäänlaista rahanpuutetta eli haaskausta tule ilmi".

"Oi, kiitos Jumalan!" huudahti Agnes hartaasti.

"Mutta", lausui Traddles, "ne loppuvarat, jotka jäisivät hänen elatukseksseen — ja minä otan silloin lukuun, että talo myydään — olisivat niin pienet, koska ne eivät suinkaan nousisi enempään, kuin muutamaan sataan puntaan, että olisi ehkä paras, Miss Wickfield, ajatella, eikö hänen vielä tulisi hoitaa niitä tiluksia, jotka niin kauan ovat olleet hänen hallussaan. Hänen ystävänsä saattavat nyt neuvoa häntä, kun hän on vapaa. Te itse, Miss Wickfield — Copperfield — minä —".

"Minä olen ajatellut sitä, Trotwood", sanoi Agnes, katsellen minua, "ja minä tunnen, ettei tule olla niin eikä saa olla niin, vaikka semmoinenkin ystävä kehoittaa siihen, jolle olen niin kiitollinen ja niin suuressa velassa".

"Minä en pyydä sanoa, että kehoitan siihen", muistutti Traddles. "Minä katson oikeaksi esitellä sitä. Ei muuta".

"Minä kuulen ilolla teidän sanovan niin", vastasi Agnes vakaasti, "sillä se synnyttää minussa toivoa, melkein varmaa tietoa, että me ajattelemme samalla tavalla. Rakas Mr. Traddles ja rakas Trotwood, mitä lisäksi voisin toivoa, kun isä nyt on kunnialla vapaa! Minä olen aina sydämestäni halannut, että, jos

voisin päästää hänet niistä vaivoista, joissa hän on ollut, saisin antaa takaisin vähäisen osan siitä rakkaudesta ja huolesta, josta olen kiitollisuuden velassa hänelle, ja pyhittää elämäni hänelle. Se on vuosikaudet ollut korkein toivoni. Kun saan omin neuvoin pitää huolta tulevaisuudestamme, on se oleva suurin onni — suurin onni lähinnä sitä, että tiedän hänen pääsneen kaikenlaisesta tilistä ja edesvastauksesta — minkä voin tuntea".

"Oletko ajatellut, millä tavalla, Agnes?"

"Usein! Minä en pelkää, rakas Trotwood. Minä olen varma menestyksestä. Niin moni ihminen tuntee minut täällä ja suo minulle hyvää, että olen varma. Ole huoletti minun puolestani. Me emme tarvitse suuria. Jos hyyrään ulos rakkaan, vanhan asuntonne ja pidän koulua, hyödytän muita ja olen itse onnellinen".

Hänen iloisen äänensä levollinen hartaus palautti jälleen ensiksi rakkaan, vanhan asunnon ja sitten oman, yksinäisen kotini niin elävästi mieleeni, että sydämeni oli aivan täynnä enkä minä voinut lausua sanaakaan. Traddles oli vähän aikaa ahkerasti papereita katsovinaan.

"Nyt seuraa, Miss Trotwood", lausui Traddles, "teidän omaisuutenne".

"Hyvä, Sir", huokaili tätini. "Minulla ei ole muuta sanottavaa siitä, kuin että, jos se on mennyt, minä tyydyn siihen, mutta, jos se ei ole mennyt, minä ilolla otan sen takaisin".

"Sitä oli alusta, luullakseni, kahdeksan-tuhatta puntaa obligationeissa?" sanoi Traddles.

"Oikein!" vastasi tätini.

"Minä en voi saada selkoa enemmästä, kuin viidestä", lausui Traddles hämmentyneellä muodolla.

"— tuhannesta, niinkö tarkoittatte?" kysyi tätini tavattomalla tyvenyydellä, "vaiko vaan viidestä punnasta?"

"Viidestä tuhannesta punnasta", lausui Traddles.

"Muuta sitä ei ollutkaan", vastasi tätini. "Itse myin kolme tuhatta. Yhden tuhannen maksoin sinun kontrahdistasi, Trot, rakas poikani; ja toiset kaksi on minulla itsellä. Kun loput menivät minulta, katsoin viisaaksi olla mitään tästä summasta puhumatta, vaan pidin sitä tallella hätävaraksi. Minä tahdoin nähdä, kuinka sinä suoriuisit koetuksesta, Trot; ja sinä suoriuisit jalosti — kestäväisenä, itseluottavaisena, itsekieltäväisenä! Niin myöskin Dick. Älkää puhutelko minua, sillä minä huomaan, että hermoni ovat hiukan kiihdyksissä!"

Sitä ei kukaan olisi uskonut, kun näki hänen istuvan suorana, käsivarret ristissä; mutta hän osasi kummallisella tavalla hillitä itseänsä.

"Siinä tapauksessa minua ilahuttaa sanoa", huudahti Traddles, mielihyvystä hohtaen, "että olemme pelastaneet koko summan!"

"Älkää onnitelko minua kukaan!" huudahti tätini. "Kuinka niin on käynyt, Sir?"

"Te luulitte, että Mr. Wickfield oli hukannut ne?" kysyi Traddles.

"Tietysti tein niin", lausui tätini, "ja sentähden minun oli helppo olla vaiti. Ei sanaakaan, Agnes!"

"Arvopaperinne myytiinkin todella", sanoi Traddles, "sen valtuus-kirjan nojalla, jonka Mr. Wickfield oli saanut teiltä; mutta minun ei tarvitse sanoa, kuka ne myi taikka kenenkä allekirjoitus oli. Tuo konna uskotteli jälestäpäin Mr. Wickfield'iä — näytti myöskin todeksi numeroilla — että hän, Heep, oli ottanut nämät rahat (yleisen käskyn johdosta, sanoi *hän*), estääksensä muita puutteita ja vastuksia näkymästä. Koska Mr. Wickfield oli niin heikko ja avuton hänen käsissään, että hän teille jälestäpäin maksoi useita korkosummia semmoisesta nimellisestä pää-omasta, jonka hän tiesi olemattomaksi, saatti hän, paha kyllä, itsensä osalliseksi petokseen".

"Ja otti viimein koko syyn omaksensa", lisäsi tätini; "ja kirjoitti minulle mielettömän kirjeen, jossa hän syytti itseänsä varkaudesta ja äärettömistä rikoksista. Tämän johdosta minä kävin hänen luonansa varhain eräänä aamuna, käskin tuoda kynttilän, poltin kirjeen ja pyysin häntä tekemään minulle ja itsellensä oikeutta, jos hän suinkin voi; mutta, jollei, pitämään asiaa salassa tyttärensä tähden. — Jos kukaan sanoo sanan minulle, menen pois täältä!"

Me pysyimme kaikki ääneti; Agnes kasvojansa peittäen.

"No, rakas ystäväni", lausui tätini tuokion perästä, "te olette siis todella kiristäneet ulos rahat häneltä?"

"Niin, asia on semmoinen", vastasi Traddles, "että Mr. Micawber oli niin täydellisesti kietonut hänet ja piti aina, kun joku vanha petti, niin monta uutta solmua varalla, että hänen oli mahdoton välttää meitä. Aivan omituinen seikka on, että todella luulen hänen vieneen tämän summan pikemmin vihaansa Copperfieldiin tyydyttäöksensä, kuin ahneuttansa, vaikka se oli suunnaton. Sen hän sanoi minulle suoraan. Hän sanoi, että hän olisi vaikka kuluttanut yhtä paljon lisäksi, jotakin kiusaa taikka vahinkoa Copperfieldille tehdöksensä".

"Haa!" lausui tätini, otsaansa miettiväisesti rypistäen ja katsellen Agnesia. "Ja mihin hän nyt on joutunut?"

"Minä en tiedä. Hän lähti täältä", lausui Traddles, "äitinsä kanssa, joka koko ajan parkui, rukoili ja tunnusteli kaikenlaisia. He lähtivät Londonin yö-vaunuilla, enkä minä tiedä sen koommin Heep'istä, paitsi että hän oli kovasti kiukuissaan minulle, kun erosimme. Hän näyttää katsovan velkaansa minulle melkein yhtä suureksi, kuin Mr. Micawber'ille, jota minä (niinkuin hänelle sanoin) pidän oikein kohteliaisuuden lauseena".

"Luuletko, että hänellä on mitään rahaa, Traddles?" lausuin minä.

"Kyllä, ystäväni, niin minä luulisin", vastasi hän, pudistaen päätänsä totisesti. "Minä sanoisin, että hän on tavalla tai toisella pistänyt paljon plakkariinsa. Mutta minä luulen sinun huomaavan, Copperfield, jos sinun olisi tilaisuus tarkastaa hänen elämänsä, ettei raha koskaan pidätä tätä miestä konnamaisuudesta. Hän on niin teeskelemiseen piitynyt, että ajoi hän mitä asiaa hyvänsä, hänen täytyy ajaa sitä koukuilla. Se on hänen ainoa palkintonsa siitä ulkonaisesta pakosta, jolla hän vaivaa itseänsä. Aina madellen pitkin maata milloin mitäkin pientä tarkoitusta varten, suurentaa hän alati jokaista esinettä, jota hän kohtaa tiellänsä, ja vihaa siis ja epäilee jokaista, joka viattomimmalla tavalla tulee hänen ja hänen tarkoituseränsä väliin. Niin nuot koukut joka hetki käyvät yhä koukkuisemmaksi vähimmästäkin syystä taikka ilman mitään syytä. Ei tarvitse kuin katsoa hänen menetystensä tässä", sanoi Traddles, "sitä tietääksensä".

"Hän on koko huonouden hirviö!" lausui tätini.

"Sitä en, totta puhuen, tiedä", huomautti Traddles miettiväisesti. "Moni ihminen voi olla hyvinkin huono, kun hän siihen rupee".

"Mutta nyt Mr. Micawber'in asioihin", sanoi tätini.

"Hyvä", lausui Traddles iloisesti, "minun täytyy kuin täytyykin kerta vielä lujasti kiittää Mr. Micawber'ia. Jollei hän olisi ollut niin kärsivällinen ja sitkeä niin kauan aikaa, emme koskaan olisi voineet toivoakaan mitään mainittavia seurauksia. Ja minun mielestäni täytyy meidän huomata, että Mr. Micawber teki oikein vaan oikean tähden, kun ajatteleimme, mitä etuja hän vaiti-olostansa olisi voinut saada Uriah Heep'iltä".

"Niin minunkin mielestäni täytyy", arvelin minä.

"No, mitä antaisitte hänelle?" kysyi tätini.

"Oh! Ennenkuin tullaan siihen kohtaan", lausui Traddles, hiukan hämmentyneenä, "täytyy minun tunnustaa, että minä (kosk'en voinut saavuttaa kaikkia, mitä tahdoin), katsoin viisaaksi jättää pois kaksi seikkaa, kun laittomalla tavalla — sillä kokonaan laitton se on alusta loppuun saakka — sovitimme tämän vaikean asian. Nuot velkasetelit ja niin edespäin, joita Mr. Micawber antoi hänelle niistä etumaksoista, joita hän sai —".

"Hyvä! Ne ovat lunastettavat", arveli tätini.

"Niin, mutta minä en tiedä, milloin ne tuodaan esiin, eikä missä ne ovat", vastasi Traddles, avaten silmiänsä; "ja minua aavistaa, että Mr. Micawber nykyhetken ja lähtönsä välillä varmaan joutuu vankeuden tai ryöstön alaiseksi".

"Siinä tapauksessa täytyy kaiketi yhtä usein vapauttaa hänet vankeudesta ja ryöstön-alaisuudesta", lausui tätini. "Kuinka suuri koko summa on?"

"No, Mr. Micawber on kirjoittanut raha-asiansa — siksi hän niitä nimittää — suurella säännöllisyydellä yhteen kirjaan", vastasi Traddles hymyillen; "ja hänen mukaansa nousee summa sataan kolmeen puntaan ja viiteen shillingiin".

"Paljonko annamme hänelle, tämä summa siihen luettuna?" kysyi tätini.

"Rakas Agnes, jällestäpäin sopii meidän kahden puhua sen jakamisesta. Paljonko pitäisi antaa hänelle? Viisi sataa puntaa?"

Tässä Traddles ja minä vastasimme molemmat yhtä haavaa. Me esittelimme, että tätini antaisi vähäisen summan rahassa ja ilman mitään eri suostumusta Mr. Micawber'in kanssa maksaisi Uriah Heep'in vaatimukset sitä myöden, kuin ne tuotiin esiin. Me arvelimme, että perheelle kustannettaisiin matka ja tamineet sekä maksettaisiin sata punttaa, niinkuin myöskin, että vakaasti keskusteltaisiin siitä tavasta, jolla Mr. Micawber suorittaisi lainansa, koska se varmaan oli terveellistä hänelle, että hän katsoi itsensä velvolliseksi vastaamaan siitä. Tähän lisäsin sen tuuman, että minä antaisin muutamia tietoja hänen luonteestaan ja elämästään Mr. Peggotyille, johon, niinkuin tiesin, sopi luottaa, sekä että Mr. Peggottya salaisesti pyydetäisiin ennalta hänelle jättämään toiset sata punttaa. Minä esittelin vielä, että koetettaisiin saada Mr. Micawber'ia pitämään väliä Mr. Peggotylla sen kautta, että hänelle kerrottaisiin niin paljon Mr. Peggotyyn tapauksista, kuin katsoin itselläni olevan oikeutta taikka muutoin olevan viisasta ilmoittaa, yleensä koetettaisiin saada heitä keskinäisesti auttamaan toisiansa yhteisen hyvän vuoksi. Me suostuimme kaikki hartaasti näihin tuumiin; ja minun sopii kerrallaan mainita, että puheen-alaiset henkilöt kohta jälestäpäin tekivät samoin täydellisellä taipuvaisuudella ja sovulla.

Kun näin, että Traddles taas huolestuneena katseli tätiäni, muistutin häntä toisesta ja viimeisestä kohdasta, johon hän oli kääntänyt huomionsa.

"Sinä ja tätisi annatte minulle anteeksi, Copperfield, jos otan puheeksi ikävän aineen, niinkuin suuresti varon tekeväni", lausui Traddles epäillen; "mutta minä katson tarpeelliseksi johdattaa sitä mieleenne. Sinä päivänä, kuin Mr. Micawber teki muistettavan kanteensa, viittasi Uriah Heep uhkaavaisesti sinun tätisi — puolisoon".

Tätini, joka istui yhtä kankeana ja ulkonaisesti näytti yhtä levolliselta, kuin ennen, nyykäytti suostumukseksi.

"Kenties", huomautti Traddles, "se oli vaan tyhjää hävyttömyyttä?"

"Ei", vastasi tätini.

"Löytyi siis — antakaat minulle anteeksi — todella semmoinen henkilö, vieläpä kokonaan hänen vallassansa?" kysyi Traddles.

"Löytyi, hyvä ystäväni", vastasi tätini.

Traddles ilmoitti nyt ja hänen kasvonsa pidentyivät nähtävästi, ettei hän ollut voinut ryhtyä siihen asiaan; että sillä oli ollut sama kohtalo, kuin Mr. Micawber'in sitoumuksilla, nimittäin, ettei sitä käsitetty niihin ehtoihin, joita hän oli asettanut; ettei meillä enää ollut mitään valtaa Uriah Heep'in suhteen, ja että, jos tämä voisi tehdä meille taikka jollekulle meistä vahinkoa tai kiusaa, hän epäilemättä tekisi.

Tätini pysyi tyvenenä, siksi kuin taas muutamat kyynelät eksyivät hänen poskillensa.

"Te olette aivan oikeassa", lausui hän. "Te teitte hyvin ajattelevaisesti, kun mainitsitte sitä".

"Voinko minä — tai Copperfield — tehdä jotakin tässä asiassa?" kysyi Traddles lempeästi.

"Ei mitään", lausui tätini. "Minä kiitän teitä monta kertaa. Se oli, rakas Trot, turha uhkaus! Kutsukaamme Mr. ja Mrs. Micawber takaisin. Älköönkään kukaan teistä puhutelko minua!" Näin sanoen hän silitti pukuansa ja istui suorana, ovea katsellen.

"No, Mr. ja Mrs. Micawber!" lausui tätini, kun he astuivat sisään. "Me olemme keskustelleet teidän lähdistänne ja pyydämme nöyrästi anteeksi, että olemme pitäneet teitä niin kauan poissa tästä huoneesta. Minä ilmoitan nyt teille, mitä ehdotuksia meillä on ollut".

Näitä tätini nyt selitti perheen rajattomaksi mielihyväksi — lapset ja kaikki olivat silloin läsnä — ja vireytti siinä määrässä sitä säännöllisyyttä, jota Mr. Micawber osoitti jokaisen vekseli-asian alkunäytöksessä, ettei auttanut kieltää häntä mitä iloisimmalla tuulella rientämästä ulos ostamaan karttapaperia velkaseteleihinsä. Mutta hänen ilonsa sai äkillisen kolauksen, sillä viiden minutin perästä palasi hän sheriffin seurassa, vedet silmissä ilmoittaen meille, että kaikki oli hukassa. Koska tiesimme odottaa tämmöistä tapausta, joka epäilemättä oli saanut alkunsa Uriah Heep'in pajasta, maksoimme kohta rahat; ja toisten viiden minutin perästä istui Mr. Micawber pöydän ääressä, täyttäen karttablanketteja semmoisen ylenpaltisen ilon muodolla, jota vaan tämmöinen toimi taikka punssin pano pystyi niin suuresti antamaan hänen paistaville kasvoilleen. Kun näki hänen taiteilian ihastuksella askaroitsevan karttablankettien kanssa, viimistellen niitä niinkuin maalauksia, katsellen niitä syrjäältä, kirjoittaen ylös taskukirjaansa tärkeitä muistutuksia päivistä ja summien suuruudesta ja tarkastellen niitä, kun hän oli päättänyt, syvästi tuntien niiden arvon — näki jotakin todella nähtävää.

"Paras asia, jonka voitte tehdä, Sir, jos sallitte minun neuvoa teitä", lausui tätini, ääneti häntä tarkasteltuaan, "on se, että ijäksi luovutte tämmöisestä toimesta".

"Madam", vastasi Mr. Micawber, "minun on aikomus piirtää semmoinen lupaus tulevaisuuden neitseelliselle lehdelle. Mrs. Micawber todistakoon sen. Minä toivon", sanoi Mr. Micawber juhlallisesti, "että poikani Wilkins aina muistaa, että hänen olisi sanomattoman paljon parempi pistää kätensä tuleen, kuin käyttää sitä niitten käärmeitten pitelemiseen, jotka ovat myrkyttäneet hänen onnettoman isänsä sydän-veren!" Syvästi liikutettuna ja silmänräpäyksellä epätoivon kuvaksi muuttuneena katseli Mr. Micawber noita käärmeitä synkällä kammolla (johon hänen äskeinen ihastuksensa ei kuitenkaan kokonaan ollut tukehtunut), taitti ne kokoon ja pisti ne plakkariinsa.

Tähän päättyivät illan toimet. Me olimme väsyneet suruista ja vaivoista, ja tätini ja minun oli määrä palata Londoniin seuraavana aamuna. Sovittiin niin, että Micawber'ilaiset tulisivat perästäpäin, kun ensin olivat myyneet tavaransa jollekulle mäklärillemme; että Mr. Wickfield'in asiat niin pian kuin mahdollista suoritettaisiin Traddles'in johdolla, ja että myöskin Agnes näitten toimitusten kestäessä oleskelisi Londonissa. Me vietimme yön tuossa vanhassa talossa, joka, vapaana Heep'in läsnä-olosta, tuntui niinkuin se olisi puhdistunut jostakin taudista; ja minä makasin vanhassa huoneessani, niinkuin haaksirikkoisen matkustaja, joka on päässyt kotiin.

Me palasimme seuraavana päivänä tätini asuntoon — ei minun; ja kun hän ja minä niinkuin menneinä päivinä istuimme yksinään ennen levolle mentyämme, sanoi hän:

"Trot, haluatko todella tietää, mikä nykyisin on painanut mieltäni?"

"Haluan totisesti, täti. Jos milloinkaan löytyi mitään aikaa, jolloin en suonut, että teillä olisi mitään surua tai tuskaa, johon en voisi ottaa osaa, se on tämä".

"Sinulla on ollut suruja kylläksi, lapsi", sanoi tätini hellästi, "ilman että lisään niihin *minun* pikku huoliani. Muuta syytä minulla ei olisi voinut olla, Trot, salata sinulta mitään".

"Minä tiedän sen hyvin", lausuin minä. "Mutta kertokaat minulle nyt".

"Tahtoisitko ajaa minun kanssani vähän matkaa huomen-aamulla?" kysyi tätini.

"Kyllä".

"Kello yhdeksän", arveli hän. "Minä kerron sinulle silloin kaikki, rakas poikani".

Kello yhdeksän lähdimme liikkeelle vähäisillä vaunuilla ja ajoimme Londoniin. Me ajoimme pitkän matkan katuja myöden, ennenkuin tulimme yhden noitten suurten sairashuoneitten luo. Rakennuksen edustalla seisoivat yksinkertaiset ruumiinvaunut. Ajaja tunsu tätini ja, noudattaen hänen viittaustansa akkunasta, ajoi verkalleen pois; me seurasimme.

"Nyt ymmärrät asian, Trot", lausui tätini. "Hän on mennyt!"

"Kuoliko hän sairashuoneeseen?"

Tätini istui liikahtamatta vieressäni; mutta taas minä näin nuot eksyneet kyynelät hänen kasvoillansa.

"Hän oli siellä kerran ennen", lausui tätini vähän ajan perästä. "Hän kitui kauan aikaa — hän oli jo monta vuotta ollut heikkona ja huonona, hävinnyt mies. Kun hän tunsu tilansa tässä viimeisessä taudissa, käskei hän noutaa minua. Hän oli kovin surullinen silloin. Kovin surullinen".

"Te lähditte, täti, sen tiedän".

"Minä lähdin. Minä kävin sittemmin usein hänen luonansa".

"Hän kuoli yötä ennen kuin lähdimme Canterbury'yn?" kysyin minä.

Tätini nyökkäytti päätänsä. "Häntä ei kukaan enää voi vahingoittaa", lausui hän. "Se oli turha uhkaus".

Me ajoimme eteenpäin ulos kaupungista Hornsey'n kirkkomaalle. "Parempi täällä kuin kadulla", sanoi tätini. "Hän oli syntynyt täällä".

Me astuimme maahan ja seurasimme yksinkertaista ruumiin-arkkua yhteen kulmaan, jonka hyvin muistan; ja siellä siunattiin hänen tomunsa multa.

"Kuusineljä vuotta takaperin minä tänä päivänä, rakas poikani", lausui tätini, kun kävelimme takaisin vaunujen luo, "menin naimisiin. Jumala antakoon meille kaikille anteeksi!"

Me asetuimme ääneti taas paikallemme vaunuihin; ja hän istui vieressäni, kauan aikaa pitäen kiinni

kädestäni. Viimein hän yht'äkkiä purskahti itkuun ja sanoi:

"Hän oli kauniin-näköinen mies, kun menin naimisiin hänen kanssaan, Trot — mutta kuinka surkeasti hän sitten muuttui!"

Sitä ei kestänyt kauan. Kyynelet huojensivat häntä, ja hän kävi pian levolliseksi, jopa iloiseksikin. "Hänen hermonsansa olivat vähän kiihdyksissä", sanoi hän, "muutoin hän ei olisi niin sortunut. Jumala antakoon meille kaikille anteeksi!"

Tällä tapaa ajoimme takaisin hänen vähäiseen asuntoonsa Highgate'en, jossa tapasimme seuraavan lyhyen kirjeen, jonka saman aamun posti oli tuonut Mr. Micawber'ilta:

"Canterbury'ssä,
Perjantaina".

"Rakas Madam ja Copperfield!"

"Tuo ihana, luvattu maa, joka nykyisin kangasti ilmanrannalla, on taas peittynyt sakeaan sumuun ja ijäksi poistunut sen haaksirikkoisen silmistä, jonka tuomio on vahvistettu!"

"Toinen haasto on lähetetty (Hänen Majesteettinsa korkean King's Bench'in oikeuden toimesta Westminsterissä) toisessa Heep'in jutussa contra Micawber, ja vastaaja tässä jutussa on sen sheriffin saalis, joka käyttää lakia tässä piirikunnassa.

'Aika on jo joutununna,
Edvard saapuu joukkoineen,
Vapaus on kadonnut,
Orjuus tulee ikeineen!'"

"Näihin tuomittuna ja samoin pikaiseen loppuun (sillä sielun tuskien kestämisessä on raja ja tämän rajan tunnen saavuttaneeni), olen nyt päättänyt kilpajuoksuni. Jääkää hyvästi! Jääkää hyvästi! Joku vastainen vaeltaja, joka uteliaisuudesta, johon, toivokaamme niin, sääli yhtyy, käy sitä vankihuonetta katsomassa, jossa velan-alaisia tässä kaupungissa pidetään, lienee, niin, minä luotan siihen, on varmaan vaipuva mietteisin, kun hän lukee seinässä ne maineettomat alkukirjaimet, jotka ruosteisella naulalla

siihen piirsi

W. M."

P. S.

"Minä avaan tämän kirjeen jälleen, sanoakseni, että yhteinen ystävämmme Mr. Thomas Traddles (joka ei vielä ole lähtenyt luotamme ja näyttää erittäin terveeltä) on maksanut velan ja kustannukset Miss Trotwood'in jalossa nimessä; sekä että minä ja perheeni olemme maallisen autuuden kukkuloilla".

NELJÄSKOLMATTAA LUKU.

Myrsky.

Minä lähestyn nyt semmoista kohtausta elämässäni, joka on niin häviämätön, niin kauhistava ja lukemattoman erilaisilla siteillä niin liittynyt kaikkiin, mitä on käynyt sen edellä näillä sivuilla, että olen kertomukseni alusta saakka koko ajan nähnyt sen kohoavan yhä suuremmaksi, niinkuin korkean tornin lakealla, ja edeltäpäin luovan varjonsa yksin lapsuutenikin päivien tapauksiin.

Sillä vuosikausia perästäpäin näin usein unta siitä. Minä olen kavahtanut ylös, kun se on ollut niin elävästi painettuna mieleeni, että se näytti vielä riehuvan tyvenessä huoneessani yön hiljaisuudessa. Vielä nytkin näen toisinaan unta siitä, vaikka pidemmällä ja epämääräisillä väli-ajoilla. Ankara tuuli taikka vähin meren rannikon mainitseminen muistuttaa minua siitä yhtä paljon, kuin ikinä mikään asia muistuttaa minua mistään. Yhtä selvästi, kuin näin, mitä tapahtui, koetan sitä kirjoittaa. Minä en johdata sitä mieleeni, vaan näen sen; sillä se tapahtuu silmiäni edessä.

Koska se aika nopeasti likeni, jolloin siirtolaisten oli määrä purjehtia pois, tuli hyvä, vanha hoitajattareni (jonka sydän melkein pakahtui minun tähteni, kun ensin kohtasimme toinen toisemme)

Londoniin. Minä olin alinomaan hänen ja hänen veljensä ja Micawber'ilaisten seurassa (sillä nämät olivat nyt paljon yhdessä); mutta Emilyä en nähnyt koskaan.

Eräänä iltana, kun lähdön aika juuri oli käsissä, olin yksinani Peggoty ja hänen veljensä kanssa. Keskustelumme koski Ham'ia. Peggotty kertoi, kuinka hellästi Ham oli jättänyt hänet hyvästi ja kuinka miehuullisesti ja levollisesti hän oli käyttänyt itsensä, varsinkin viime aikoina, jolloin hänen luullaksensa Ham'ia oli kovimmin koetettu. Se oli semmoinen aine, johon tämä harras olento ei koskaan väsynyt; ja se halu, jolla me kuulumme niitä useita esimerkkejä, joita hän, joka oli niin paljon Ham'in kanssa, tiesi jutella, oli yhtä suuri, kuin hänen halunsa jutella niitä.

Tätini ja minä tyhjensimme tähän aikaan kumpikin huoneemme Highgate'ssa, koska minä aion lähteä ulkomaille ja hän palata taloonsa Dover'iin. Meillä oli väliaikainen asunto Covent Garden'issa. Kun tämän illan keskustelun perästä astuin kotiin, ajatellen, mitä oli tapahtunut Ham'in ja minun kesken, kun viimein olin Yarmouth'issa, horjuin ensimmäisessä päätöksessäni, jonka olin tehnyt, että antaisin kirjeen Emilylle samalla kuin jättäisin hänen enonsa hyvästi laivalla, ja arvelin, että olisi parempi heti kirjoittaa hänelle. Emily ehkä tahtoisi, ajattelin, kirjoituksen vastaanotettuaan, lähettää jonkun jäähyväis-sanan onnettomalle rakastajallensa. Minun tuli antaa hänelle tilaisuutta siihen.

Minä istuin sen vuoksi huoneeseni kirjoittamaan hänelle, ennenkuin menin levolle. Minä kerroin hänelle, että olin tavannut Ham'in ja että tämä oli käskenyt minun kertoa hänelle, mitä olen jo paikallansa kirjoittanut näille lehdille. Minä toistin sen sanasta sanaan. Minun ei tarvinnut liioittaa sitä, vaikka minulla olisi ollutkin oikeus siihen. Noissa sanoissa ilmestyyvää sydämellistä uskollisuutta ja hyvyttä ei tarvinnut minun eikä kenenkään muun kaunistaa. Minä vein ulos kirjeen, että aamulla lähettäisivät sen menemään, ynnä pari riviä Mr. Peggotylle, jossa pyysin häntä antamaan sitä Emilylle, ja panin maata päivän koittaessa. Minä olin heikompi, kuin itsekään silloin tiesin, ja kosk'en saanut unta ennenkuin auringon noustua, makasin isoon päivään enkä kuitenkaan tuntenut itseäni virkistyneeksi. Minä heräsin siihen, että tätini aivan hiljalleen seiso vuoteeni vieressä. Minä tunsin sen unessani, niinkuin luulen, että kaikki semmoisia tunnemme.

"Rakas Trot", lausui hän, kun avasin silmäni, "minä en malttanut herättää sinua. Mr. Peggotty on täällä; saako hän tulla sisään?"

Minä vastasin: kyllä, ja hän ilmestyi pian.

"Mas'r Davy", lausui hän, kun olimme pudistaneet kättä, "minä annoin Em'lylle kirjeenne, Sir, ja hän kirjoittaa tämän tässä ja käski minun pyytää teitä lukemaan sitä ja, jollette näe mitään pahaa siinä, tekemään hyvin ja pitämään huolta siitä".

"Oletteko lukeneet sen?" kysyi minä.

Hän nyökkäytti päätänsä suruisesti. Minä avasin sen ja luin, niinkuin seuraa:

"Minä olen saanut sanomasi. Voi, mitä saatan kirjoittaa kiitokseksi sinulle sinun hyvästä ja siunatusta ystävydestäsi minua kohtaan!"

"Minä olen kätkenyt sanat syvältä sydämeeni. Minä aion pitää niitä siellä, siksi kuin kuolen. Ne ovat teräviä okaita, mutta niissä on samalla suuri lohdutus. Minä olen rukoillut niiden johdosta, oi, minä olen paljon rukoillut. Kun näen, mimmoinen sinä olet ja mimmoinen eno on, ajattelen, mimmoinen Jumala varmaan on, ja minä voin itkeä Hänen edessään".

"Jää hyvästi ijäksi. Jää nyt, rakas ystäväni, hyvästi ijäksi tässä mailmassa. Toisessa mailmassa, jos minulle on anteeksi annettu, saan kenties herätä lapsena ja tulla luoksesi. Tuhansia kiitoksia ja siunauksia. Jää hyvästi ainaiseksi!"

Näin kuului kyynelistä kastunut kirje.

"Saanko sanoa Em'lylle, ett'ette näe mitään pahaa siinä ja että teette hyvin ja pidätte huolta siitä, Mas'r Davy?" kysyi Mr. Peggotty, kun olin lukenut sen.

"Saatte kyllä", vastasin minä — "mutta minä tuumin —".

"Mitä, Mas'r Davy?"

"Minä tuumin", sanoin minä, "itse taas lähteä alas Yarmouth'iin. On aikaa, vieläpä yltäkyllin, mennä ja tulla, ennenkuin laiva purjehtii pois. Minä muistan lakkaamatta Ham'ia hänen yksinäisyydessään; jos nyt antaa tämän Emilyn kirjeen hänen käteensä ja sovittaa niin, että teidän on tilaisuus eron hetkenä kertoa Emilylle, että Ham on saanut sen, on se ystävällisesti tehty heitä molempia kohtaan. Minä vastaan-otin juhlallisesti Ham'in käskyn, rakas, vanha toveri, enkä voi toimittaa sitä kyllin täydellisesti. Matka ei tee minun mitään. Minä olen levoton ja voin varmaan paremmin, jos liikun. Minä lähdän tänä

iltana".

Vaikka hän koetti hartaasti kieltää minua, näin, että hän ajatteli, niinkuin minä; ja jos olisin tarvinnut jotakin vahvistusta aikeeseni, olisi tämä tuottanut sitä.

Hän meni minun pyynnöstäni vaunukonttoriin ja osti minulle kuskinlaudan sijan postivaunuissa. Illalla lähdin näillä kulkuneuvoilla sitä tietä, jota olin matkustanut niin monenlaisissa vaiheissa.

"Eikö mielestänne", kysyin ajajalta ensimmäisellä taipaleella Londonista, "taivas ole kovin omituinen? Minä en muista nähneeni mitään tämänkaltaista ennen".

"En minäkään — en tämmöistä", vastasi hän. "Se tietää tuulta, Sir. Kyllä vaan tapahtuu onnettomuutta merellä ennen pitkää".

Synkässä sekaseurassa — joka sieltä täältä oli tahraantunut ikäänkuin kosteitten poltto-aineitten savusta — pakenivat pilvet kasaantuneina aivan kummallisiin joukkoihin, joista päättäen suurempia yläniteitä oli pilvissä, kuin alanteita niistä lähtien maan syvimpiin rotkoihin saakka, ja keskellä tätä sekaseuraa hurja kuu näytti syöksevän päätähavin, ikäänkuin se olisi jossakin kauheassa luonnonlakien epäjärjestyksessä eksynyt tieltänsä ja ollut peloissaan. Tuuli oli käynyt koko päivän, mutta se kiihtyi nyt tavattoman suurella kohinalla. Toisen tunnin perästä se oli kasvanut paljon, taivas oli enemmän pilvessä, ja puhalsi pahasti.

Mutta kun ilta edistyi, ja pilvet tihenivät, tarkasti täyttäen koko taivasta, joka silloin oli aivan musta, alkoi tuuli käydä yhä kovemmin. Se karttui karttumistaan, siksi kuin hevosemme tuskin pystyivät kulkemaan sitä vastaan. Monta kertaa etuhevoset pimeällä puolella yötä (oli syyskuun loppupuoli, jolloin yöt eivät olleet lyhyet) käänsivät taikka pysähtyivät yht'äkkiä; ja me pelkäsimme usein toden takaa, että tuuli veisi vaunut kumoon. Kiitäviä sateen puuskia ajoi tämän myrskyn edessä, niinkuin teräs-kuurot; ja kun semmoisina hetkinä saimme suojaa puista taikka muureista, seisahduimme mielellään, koska oli ihan mahdoton jatkaa ponnistusta.

Kun päivä valkeni, puhalsi vielä pahemmin. Minä olin ollut Yarmouth'issa, kun merimiehet sanoivat, että puhalsi isoja kanunia, mutta en ollut milloinkaan nähnyt mitään tämmöistä eikä mitään likimainkaan tähän verrattavaa. Me saavuimme Ipswich'iin — kovin myöhään, koska meidän oli täytynyt taistellen valloittaa jokainen tuuma maata, siitä kuin olimme kymmenen penikulman päässä Londonista, ja tapasimme torilla ihmisjoukon, jotka olivat yöllä nousneet vuoteiltansa, peläten kukistuvia takantorvia. Muutamat heistä kokoontuivat ravintolan pihalle, sillä aikaa kuin me muutimme hevosia, ja kertoivat meille, kuinka tuuli oli kiskonut isoja lyijy-laattoja korkeasta kirkon-tornista ja viskannut ne jollekin sivukadulle, joka nyt oli tukossa niistä. Toiset tiesivät jutella maalaisista, jotka läheisistä kylistä tullessaan olivat nähneet vahvojen puitten makaavan temmattuina ylös maasta ja kokonaisia heinäsuovia hajoitettuina pitkin teitä ja ketoja. Eipä myrsky kuitenkaan asettunut, vaan puhalsi kovemmin.

Kun pyrimme yhä lähemmäksi merta, josta tämä mahtava tuuli puhalsi suorastaan rantaa kohden, kävi sen voima vielä hirveämmäksi. Kauan aikaa, ennenkuin näimmeäkään meren, tuntui sen räiske huulillamme, ja se vihmoi suolaista sadetta päällemme. Vesi oli tulvannut penikulman määriä sen laakean maan yli, joka oli Yarmouth'in likitienoilla; ja jokainen lampi ja allikko pieksi rantojansa ja vieritti hurjasti pikku hyökyänsä meitä vastaan. Kun pääsimme niin pitkälle, että meri näkyi, olivat aallot taivaan-rannalla, joka toisinaan hämötti arjuvan syvänteen yli, niinkuin vilaukset jostakin muusta rannikosta, tämän torneista ja rakennuksista. Kun viimein jouduimme kaupunkiin, tulivat ihmiset ulos ovistansa, kaikki koukussa, hiukset hajallaan, ja ihmetellen postivaunuja, jotka olivat semmoisena yönä kulkeneet.

Minä menin vanhaan ravintolaan ja lähdin alas katsomaan merta, hoiperrellen pitkin katua, joka oli peitetty hiekalla, meri-ruoholla ja lentävillä vaahdon hahtuvilla, peläten putoavia liuska-kiviä ja tiiliä, ja tarttuen kiinni ihmisiin, joita kohtasin vihaisissa kadun-kulmissa. Rantaa lähestyessäni näin sekä venemiesten että myöskin puolen kaupungin asukkaista väijyvän rakennusten takana, josta muutamat silloin tällöin uljaasti astuivat myrskyn vimmaan katsomaan merelle päin, vaan sysättiin kokonaan suunnaltansa, kun koettivat vinkkuroiden päästä takaisin.

Näihin parviin yhtyen näin vaikeroivia vaimoja, joitten miehet olivat poissa silli- tai ostroni-veneillä, joista sopi liian hyvällä syyllä päättää, että ne olivat hukkuneet, ennenkuin ehtivät pistää johonkin turvalliseen paikkaan. Harmaapäisiä vanhoja purjehtijoita oli joukossa, jotka ravistivat päätänsä, kun katsoivat vedestä ylös taivasta päin, ja mutisivat toisillensa; laivan-omistajia, huolestuneina ja levottomina; lapsia, tunkeuten kokoon ja kurkistellen vanhempia ihmisiä kasvoihin; myöskin tyrnevää sotalaivaston väkeä, hämmentyneenä ja tuskastuneena, kääntäen kiikareitansa merta kohden suojapaikkojensa takaa, niinkuin olisivat vihollista tähystelleet.

Kammottava meri itse huumasi minua, kun sain kylläksi aikaa katsella sitä keskeltä sokaisevaa myrskyä, satelevia kiviä, soraa ja kauheata melua. Kun korkeat vesipenkeret vyöryen tulivat ja korkeimmillansa ollen puhkesivat tyrskyksi, luuli vähimmänkin voivan upottaa kaupungin. Kun peräytyvä aalto käheästi ärjyen syöksi takaisin, näytti se kovertavan syviä kuoppia, niinkuin se olisi aikonut uurtaa maan perustukset. Kun siellä täällä lakkipää laine jyskien ryntäsi esiin ja paiskausi kappaleiksi, ennenkuin se saapui rannalle, näytti jokainen katkelma viimeisestä kokonaisesta laineesta omistavan tämän täyden vihan ja rientävän kerättäväksi uuden hirviön siittämiseen. Läikkyvät vuoret muuttuivat laaksoiksi, läikkyvät laaksot (joku yksinäinen myrskylintu ammahti välisti niitten poikki) nousivat vuoriksi; isot vesi-joukot vapisivat ja järjestyivät kohisten rantaa; jokainen veden luoma hyökkäsi heti, kuin se oli syntynyt, rajusti eteenpäin, muuttaaksensa muotoa ja sijaa ja työntääkseen pois toista muotoa ja sijaa; valheranta taivaanrannalla nousi ja lasi torneineen huoneineen; pilvet samosivat nopeina ja paksuina; minusta oli kuin olisin nähnyt koko luonnon hajoavan ja heitettävän ylös alaisin.

Kosk'en tavannut Ham'ia noitten ihmisten parissa, joita tämä muistettava tuuli — sillä sitä muistetaan vielä niillä paikoilla kaikkein kovimmaksi, mitä ikinä tiedettiin tällä rannikolla puhaltaneen — oli saattanut kokoon, lähdin astumaan hänen asuntonsa luo. Se oli suljettu, ja kun ei kukaan vastannut koputukseeni, menin takateitä ja sivukujia myöden sille veistämölle, jossa hän työskenteli. Minä kuulin siellä, että hän oli mennyt Lowestoft'iin jotakin kiireistä laivankorjausta varten, jossa hänen taitoansa tarvittiin; mutta että hän hyvään aikaan seuraavana aamuna tulisi takaisin.

Minä palasin ravintolaan, ja kun olin pessyt ja pukenut itseni ja koettanut saada unta, vaikka turhaan, oli kello viisi jälkeen puolen päivän. Minä en ollut istunut viittä minutia kahvihuoneen valkean edessä, kuin kyppäri, joka tuli sisään muodoksi sitä kohentamaan, mutta toden teolla haastelemaan kanssani, kertoi minulle, että kaksi hiililaivaa oli mennyt pohjaan miehineen kaikkineen parin penikulman päässä, ja että muutamien muitten laivojen oli nähty taistelevan kovasti ulkosatamassa ja hengen perästä koettavan pysyä poissa rannasta. Jumala olkoon heille armollinen ja kaikille purjehtija raukoille, jos meillä on toinen samanlainen yö, kuin viimeinen!

Oloni tuntui kovin kolkolta ja yksinäiseltä, ja minä olin Ham'in poissa-olosta enemmän levoton, kuin asianhaarain johdosta olisi odottanut. Minä olin viimeisistä tapauksista syvästi liikutettu, oikein tietämättä, missä määrässä; ja pitkä olemiseni kiivaassa tuulessa oli kokonaan hämmentänyt minut. Oli semmoinen sekavuus ajatuksissani ja muistoissani, että olin kadottanut selvän tiedon ajasta ja paikasta. Niinmuodoin, jos olisin lähtenyt ulos kaupunkiin, en olisi, luullakseni, kummastellut, vaikka olisin kohdannut jonkun, jonka tiesin varmaan silloin olevan Londonissa. Jonkunlainen kummallinen tylsyys valloitti tässä kohden minut. Kuitenkin mieleni myöskin oli terävä kaikissa muistoissaan, joita tämä paikka aivan itsealtaan herätti; ja ne olivat erittäin tarkat ja elävät.

Tässä tilassa yhdistyi kyppäriin kauhea sanoma noista laivoista kohta ja ilman mitään minun tahtoni ponnistusta levottomuuteeni Ham'in puolesta. Minä olin vakuutettu, että minua aavisti, että hän oli palannut Lowestoft'ista merta myöden ja hukkunut. Tämä aavistus kasvoi niin voimakkaaksi minussa, että päätin mennä takaisin veistämölle, ennenkuin söin päivällistäni, ja kysyä veneen-rakentajalta, pitikö hän ollenkaan luultavana, että Ham yrittäisi palaamaan merta myöden. Jos hän antoi minulle vähintäkään syytä ajatella niin, oli minun aikomus heti lähteä Lowestoft'iin estämään sitä sillä, että otin hänet mukaani sieltä.

Minä tilasin kiireesti päivällistä ja menin takaisin veistämölle. Minä tulin viimeisellä hetkellä, sillä veneen-rakentaja sulki juuri, lyhty kädessä, veistämön porttia. Hän nauroi suorastaan, kun tein hänelle tämän kysymyksen, ja sanoi, ettei semmoista tarvinnut pelätä; ei yksikään ihminen, oli hän järjellensä tai järjeltänsä, lähtisi ulos semmoisen puhurin käsiin, saatikka Ham Peggotty, joka oli syntynyt merimieheksi.

Minä olin edeltäpäin tietänyt tämän niin hyvin, että minua oikein oli hävettänyt tehdä sitä, jota minun kuitenkin oli ollut sisällinen pakko tehdä, ja palasin nyt ravintolaan. Jos semmoinen tuuli voi enentyä, luulen, että se enentyi. Vonkuna ja viuluna, ovien ja akkunain pauke, takantorvien humina, yksin sen rakennuksenkin näennäinen hetkuminen, joka suojeli minua, sekä meren kamala pauhina olivat vielä hirmuisemmat, kuin aamulla. Mutta nyt oli lisäksi pilkkaisen pimeä; ja tämä tuotti myrskylle uusia kauhuja, todellisia ja luultuja.

Minä en voinut syödä, en voinut istua alallani, en voinut ryhtyä mihinkään. Minussa oli sisällisesti jotakin, joka heikosti vastasi ulkonaiseen myrskyyn, myljäsi muistini syvänteet ja kuohutti niitä. Keskellä tätä häiriötä ajatuksissani, jotka hyllyivät huimasti, kuin rönkyvä meri — olivat kuitenkin myrsky ja tuskani Ham'in puolesta aina edessäni.

Päivälliseni vietiin pois melkein koskematta, ja minä koetin virvoittaa itseäni lasillisella viinillä tai parilla. Turhaan. Minä vaivuin jonkunlaiseen raskaaseen puoli-uneen valkean edessä enkä kuitenkaan ollut tietämätönnä rajuilmaasta ulkona eikä siitä paikasta, jossa olin. Uusi ja rajaton kammo valloitti

molemmat, ja kun heräsin taikka oikeammin, kun heitin pois sen horroksen, joka satoi minut tuoliini — väräsi koko ruumiini tyhjääntämisestä ja käsittämättömästä pelosta.

Minä kävelin edestakaisin, koetin lukea vanhaa maatieteellistä sanakirjaa, kuuntelin kauhistavaa melua, katselin kasvoja, maisemia ja henkilöitä valkeassa. Viimein häiritsemättömän seinäkellon lakkaamaton tikitys vaivasi minua siinä määrässä, että päätin mennä levolle.

Semmoisena iltana suuresti rauhoitti, kun kerrottiin, että muutamat ravintolan palvelijat olivat keskenänsä suostuneet istumaan ylhäällä aamuun saakka. Minä panin maata erittäin väsyneenä ja unisena; mutta kun laskeusin pitkäkseni, katosivat kaikki semmoiset tunteet ikäänkuin loihuvoiman kautta, ja minä olin ihan valveilla, ja jokainen aisti oli käynyt tavallista terävämmäksi.

Tuntikausia minä makasin, kuunnellen tuulta ja vettä; mielessäni kuvaillen, milloin, että kuulin huutoja mereltä; milloin, että selvästi eroitin hätä-laukauksia taikka rytinän raukeavista kaupungin rakennuksista. Minä nousin ylös useita kertoja ja katsoin ulos, mutta en voinut nähdä muuta, kuin akkunan ruuduista heijastuvan, himmeän kynttilän, jonka olin jättänyt palamaan, ja omat, laihat kasvoni, jotka tuijottivat minua vastaan mustasta tyhjyydestä.

Viimein kävi levottomuuteni niin suureksi, että puin kiireisesti päälleni ja menin alikerrokseen. Isossa kyökissä, jossa hämärästi näin sian-reitten ja sipuli-kimppujen riippuvan orsissa, olivat palvelijat sullouneet kokoon eri aseisiin pöydän ympäri, joka vartavasten oli siirretty pois ison takan luota ja muutettu likelle ovea. Sievä tyttö, joka oli tukkinut korvansa esiliinallaan ja katseli ovea päin, kirkaisi, kun minä ilmestyin, luullen minua aaveeksi; mutta toisilla oli enemmän malttia, ja he olivat iloiset, että tuli lisää heidän seuraansa. Palaten siihen aineeseen, jota olivat keskustelleet, kysyi muuan mies, luulinko minä, että hukkuneitten hiili-laivojen miesten sielut olivat ulkona myrskyssä.

Minä jäin sinne pariaksi tunniksi. Kerran avasin pihan portin ja katsahdin tyhjälle kadulle. Hiekka, meriruoho ja vaahdon hahtuvat pyörivät ohitse, ja minun täytyi pyytää apua, ennenkuin sain sen suljetuksi ja lujasti kiinnitettyksi tuulta vastaan.

Ikävä hämäryys vallitsi yksinäisessä huoneessani, kun viimein palasin siihen; mutta minä olin nyt uupunut ja taas levolle laskettuani vaivuin — tornista jyrkkään alaspäin — unen syvyyteen. Vaikka näin unta, että olin muualla ja toisenlaisissa oloissa, tuntui kuitenkin minusta, kuin olisin kuullut tuulen käyvän. Viimein tämä heikko side todellisuuden ja minun välilläni katkesi, ja minä piiritin kanunain jymytessä jotakin kaupunkia kahden rakkaan ystävän kanssa, mutta mitkä ne olivat, sitä en tiedä.

Kanunat kajahtelivat niin kovasti ja taukoamatta, etten voinut kuulla jotakin, jota suuresti halusin kuulla, ennenkuin tein ankaran ponnistuksen ja heräsin. Oli iso päivä — kello kahdeksan tai yhdeksän aamulla; myrsky raivosi patteriain asemesta, ja joku kolkutti oveani ja huusi minua.

"Mikä nyt on?" kysyin minä.

"Haaksirikkoinen laiva! Aivan likellä!"

Minä hypähdin ylös vuoteestani ja kysyin, mimmoinen laiva se oli.

"Skuunari Espanjasta taikka Portugalista, lastattu hedelmillä ja viinillä. Joutukaat, Sir, jos tahdotte nähdä sitä! Rannalla arvellaan, että se mikä silmänräpäys tahansa särkyy kappaleiksi".

Kiihkeä ääni katosi meluten portaita alas; ja minä heitin vaatteet ylleni niin nopeasti, kuin voin, ja kiiruhdin ulos kadulle.

Siellä oli ennen minua kosolta väkeä, kaikki juosten yhteen suuntaan rantaan päin. Minä riensin samaa tietä, ennättäin useitten sivutse, ja seisoin pian kasvoista kasvoihin hurjan meren edessä.

Tuuli oli tähän aikaan ehkä vähän helpottanut, vaikkei tuntuvammin, kuin jos se kanunain jylinä, josta olin nähnyt unta, olisi vähentynyt sen verran, että puoli tusinaa sadasta olisi vaiennut. Mutta meri, jota koko edellinen yö lisäksi oli kiihdyttänyt, oli sanomattoman paljon kauheampi, kuin milloin viimein näin sen. Jokainen muoto, jonka se silloin oli luonut, näytti *paisuneen*; ja se korkeus, johon aallot nousivat ja josta ne, katsoen toinen toisensa yli, painoivat toisiansa alas ja vyöryivät eteenpäin loppumattomissa laumoissa, oli pelottava.

Se vastus, jolla kuulin mitään muuta, kuin tuulen ja laineet, väentunko, ääretön sekasorto ja ensimmäiset ponnistukset, joilla koetin pitää paikkaani ilmaa vastaan, hämmensivät minua niin, että katsoin ulos merelle päin laivaa havaitakseni, mutta en nähnyt muuta, kuin isojen aaltojen vaahtoiset päät. Puoleksi puettu venemies, joka seisoi vieressäni, osoitti paljaalla käsivarrellaan (sen ihoon piirretty nuoli osoitti samaan suuntaan) vasemmalle. Silloin, suuri Jumala, näin sen aivan likellä meitä!

Toinen masto oli katkennut kuuden tai kahdeksan jalan korkealta kannesta ja makasi laivan kyljen

poikki takertuneena niinkuin johonkin purjeitten ja köytten labyrinttiin; ja kun laiva kiikkui ja töyssyi — kuten se ehtimiseen ja aivan käsittämättömällä voimalla teki — jyskytti tämä roukkio sen kylkeä, ikäänkuin sitä puhkaistaksensa. Vielä silloin koetettiin hakata pois tätä osaa hylystä, sillä kun laiva, joka oli sivu meitä päin, heiluessaan kääntyi meitä kohden, näin selvästi, että sen väestö reutosi kirveinensä, semminkin yksi vilkas henkilö, jolla oli pitkä, kihara tukka ja joka hyvin erotettiin muista. Mutta kova huuto, joka kuului lujemmalta, kuin tuuli ja vesi, nousi tällä hetkellä rannalta; kallistuvan laivan ylitse holvaisten meri lakaisi kannen tyhjäksi, vieden miehet, piirat, tynnyrit, laahkot, reelingit, kokonaiset läjät semmoisia kaluja kiehuvaan tyrskyyn.

Toinen masto seisoi vielä. Rikki kiskotun purjeen rievut ja katkenneet köydet pieksivät sitä hurjasti. Laiva oli törmännyt karille, sanoi sama venemies käheällä äänellä korvaani, ja sitten irtaantunut, vaan törmännyt uudestaan. Minä ymmärsin hänen lisävän, että se paraikaa hajosi keskeltä, ja minun sopi hyvin uskoa sitä, sillä kiikkuminen ja töyssyminen oli niin kauhea, ettei mikään ihmiskäden tekemä kauan olisi kestänyt sitä. Hänen puhuessaan kuului toinen säälän huuto rannalta; neljä miestä kohosi laivan kanssa syvyydestä, pitäen kiinni jälellä olevan maston taklauksesta; ylinnä oli tuo vilkas, kiharatuksainen henkilö. Laivassa oli kello, ja kun laiva pyörähteli ja heitäytteli niinkuin vimmattu luontokappale, milloin näyttäen koko laveaa kanttansa, kun se kohosi suorastansa pystyyn, rantaa päin, milloin vaan köliänsä, kun se rajusti meni nurin niskoin ja kääntyi merta päin, soi tämä kello; ja sen ääni, noitten onnettomien miesten ruumiinsoitto, kannettiin kuuluvamme tuulen muassa. Taas katosi laiva näkyvistämme ja taas se nousi ilmaan. Kaksi miestä oli mennyt. Tuska rannalla kasvoi. Miehet voihkivat ja pusersivat käsiänsä ristiin, naiset parkuivat ja käänsivät pois kasvonsa. Muutamat juoksivat hurjasti edestakaisin rannalla, huutaen apua, missä ei mitään apua löytynyt. Minä olin itse yksi niistä, mielettömästi rukoillen joitakuita merimiehiä, joita tunsin, etteivät antaisi hätäntyneitten hukkoa silmiemme edessä.

Kiihtyneellä tavalla he paraikaa selittivät minulle — en tiedä kuinka, sillä mitä vähän saatin kuulla, sitä tuskin kykenin ymmärtämään — että pelastusvene oli reippaasti miehitetty tunti takaperin, mutta ei saanut mitään aikaan, ja että, kun ei kukaan mies olisi kyllä mieletön yrittämään kaalata ulos köyttä viemään ja sillä tapaa rakentaa yhteyttä rannan kanssa, ei jäänyt mitään keinoa koetettavaksi — kun huomasin, että jostakin uudesta asiasta ihmiset rannalla joutuivat liikkeelle, ja näin heidän väistyvän ja Ham'in astuvan esiin heidän keskeltään.

Minä juoksin hänen luoksensa — sitä myöden, kuin tiedän — toistaakseni avun pyyntöäni. Mutta vaikka olin hämmentynyt tästä näystä, joka oli niin uusi minulle ja hirvittävä, saatti hänen kasvojensa päättäväisyys ja hänen katseensa merta päin — aivan sama katse, jonka muistin havainneeni päivää jälkeen Emilyn paon — minut ymmärtämään hänen vaaransa. Minä pidätin häntä molemmilla käsilläni ja rukoilin niitä miehiä, joitten kanssa olin puhunut, etteivät kuulisi häntä, etteivät tekisi murhaa, eivät päästäisi häntä mihinkään paikaltaan!

Taas nousi huuto rannalta; ja kun katsahdimme laivaan, näimme julman purjeen lakkaamattomilla lyömillensä pyyhkäisevän pois alemman noista molemmista miehistä ja voitonriemulla lennähtävän ylös sen vilkkaan henkilön ympärille, joka oli yksinään jäänyt mastoon.

Vastapäätä semmoista näkyä ja vastapäätä semmoista päättäväisyyttä, joka asui tässä tyvenen rohkeassa miehessä, joka jo oli tottunut johdattamaan puolta läsnäolevain joukosta, olisin voinut yhtä suurella toivolla koettaa hillitä tuulta. "Mas'r Davy", sanoi hän, hilpeästi tarttuen minuun molemmilla käsillään, "jos aikani on tullut, on se tullut. Jollei se ole tullut, tahdon odottaa sitä. Siunatkoon Herra ylhäällä teitä, ja siunatkoon Hän kaikkia! Kumppanit, laittakaat minut valmiiksi! Minä lähden!"

Minä vietiin, vaikka ei tyyliä, pois vähän matkan päähän, jossa ympärillä olevat pakottivat minut seisomaan, muistuttaen minulle, niinkuin hämäräisesti ymmärsin, että Ham oli päättänyt mennä, joko häntä autettiin taikka ei, ja että minä vaan haittaisin noita varovaisuuden keinoja, joihin hänen turvakseen ryhdyttiin, jos häiritsin niitten toimeenpanoita. Minä en tiedä, mitä vastasin taikka mitä he arvelivat; mutta minä näin, että pidettiin kiirettä rannalla ja että miehet juosten veivät köysiä jostakin siellä olevasta kinnungista ja tunkivat ihmisparveen, joka peitti hänet minun silmistäni. Sitten näin hänen seisovan yksinään merimiehen jakussa ja housuissa: toinen köysi kädessään taikka kierretty hänen ranteimeensa, toinen hänen ruumiinsa ympärillä, ja joukon tukevia miehiä vähän matkan päässä pitävän kiinni jälkimäisestä, jonka hän itse laskee höllälensä rannalle jalkainsa juurelle.

Yksin minunkin harjaantumattomissa silmissäni laiva nyt oli hajoamallansa. Minä näin, että se halkesi keskeltä ja että ainoa, mastossa kiikkuva mies nyt oli kuoleman kynsissä. Yhä hän piti kiinni siitä. Hänellä oli päässään omituinen, punainen lakki — ei merimiehen lakin kaltainen, vaan hienompi-värinen; ja kun nuot harvat, notkuvat laahkot, jotka olivat hänen ja turmion välillä, kierivät ja pullistuivat, ja hänen ennen-aikainen ruumiinkellonsa soi, näimme kaikki hänen heiluttavan lakkiansa. Minä havaitsin hänen nyt tekevän sitä ja luulin järkeni menevän, kun tämä hänen liikuntonsa johdatti mieleeni vanhan muiston ennen niin rakkaasta ystävästä.

Ham katseli merta, seisoen yksinään, semmoinen äänettömyys takana, ettei kukaan henkeänsä vetänyt, myrsky edessä, siksi kuin joku iso aalto peräytyi, jolloin hän, katsottuansa taaksepäin niihin, jotka pitivät kiinni hänen ruumiinsa ympäri sidotusta köydestä, syöksähti sen perästä ja taisteli samalla silmänräpäyksellä vettä vastaan, nousten vuorten kanssa, laskeuten laaksojen kanssa, kadoten vaahtoon; sitten hän vedettiin rantaan jälleen. He lappoivat nopeasti köyttä sisään.

Hän oli loukkaantunut. Minä näin, siitä paikasta, jossa seisoin, verta hänen kasvoissansa, mutta hän ei pitänyt sillä mitään väliä. Hän näytti joutuisasti antavan heille muutamia käskyjä, että he laskisivat hänet enemmän vapaaksi — taikka niin ainakin päätin hänen kätensä viittauksesta — ja heittäysi taas veteen.

Ja nyt hän uudestaan pyrki laivaa päin, nousten vuorten kanssa, laskeuten laaksojen kanssa, kadoten kauheaan vaahtoon, viskattuna rantaa kohden, viskattuna laivaa kohden, ponnistaen kovasti ja urhoollisesti. Matka ei ollut pitkä, mutta meren ja tuulen voima teki taistelun hirveäksi. Viimein hän lähestyi laiva-hylkyä. Hän oli niin lähellä, ettei hänen olisi tarvinnut sitä saavuttaaksensa muuta kuin kerta vielä lujasti vetäistä — kun korkea, viheriä, ääretön vesi-rinne tuli vierien rantaa päin laivan takaa; hän näytti vahvalla hyppäyksellä syöksähtävän ylöspäin sitä, ja laiva oli kadonnut.

Kun juoksin siihen paikkaan, jossa lappoivat köyttä sisään, näin muutamia pyöriviä jäännöksiä vedessä, niinkuin vaan joku tynnyri olisi rikkoutunut. Kauhu ilmestyi jokaisen kasvoissa. He vetivät hänet ihan jalkojeni juurelle — taidotonna — kuolleena. Hän kannettiin lähimmäiseen asuntoon; ja koska ei kukaan nyt estänyt minua, jäin hänen luoksensa auttamaan, kun kaikkia toinnuttamisen keinoja koetettiin; mutta tuo iso aalto oli lyönyt hänet kuoliaaksi, ja hänen jalo sydämensä oli ijäksi hiljentynyt.

Kun istuin vuoteen vieressä, ja kaikki toiveet olivat heitettyt, ja kaikkia oli koitettu, kuiskasi eräs kalastaja, joka oli tuntenut minut siitä saakka, kuin Emily ja minä olimme lapset, nimeni ovesta.

"Sir", sanoi hän, ja kynelet vuotivat hänen ahvettuneille kasvoillensa, jotka, niinkuin hänen vapisevat huulensakin, olivat tuhka-vaaleat, "tahtoisitteko tulla kanssani tuonne?"

Se vanha muisto, joka oli johdatettu mieleeni, oli hänen katseessaan. Minä kysyin häneltä kauhistuneena, nojautuen siihen käsivarteen, jota hän ojensi minulle, tukeaksensa minua:

"Onko joku ruumis ajaantunut rannalle?"

Hän sanoi: "on".

"Tunnenko minä sitä?" kysyin silloin.

Hän ei vastannut mitään.

Mutta hän saatti minut rantaan. Ja siinä, missä Emily ja minä lapsina olimme etsineet näkinkenkiä — siinä, mihin tuuli oli sirottanut muutamia köykäisempiä palasia tuosta vanhasta veneestä, jonka myrsky edellisenä yönä oli hajottanut — keskellä sen kodin raunioita, jolle hän oli tehnyt niin suuren vääryyden — näin hänen makaavan, pää käsivarrella, niinkuin koulun-aikanamme usein olin nähnyt hänen makaavan.

VIIDESKOLMATTI LUKU.

Uusi ja vanha haava.

Sinun ei olisi tarvinnut, oi Steerforth, sanoa, kun viimein puhuimme yhdessä tuona hetkenä, jota niin vähän luulin erohetkeksemme — sinun ei olisi tarvinnut sanoa: "muista, mimmainen parhaimpana olin!" Minä olin tehnyt niin aina; ja voinko minä nyt muuttua, tätä näkyä katsellessani!

He toivat käsipaaret, laskivat hänet niille, peittivät hänet jollakin laivan lipulla, nostivat hänet ylös ja kantoivat häntä asuntoja kohden. Kaikki kantajat olivat tunteneet hänet, olivat olleet purjehtimassa hänen kanssaan ja nähneet hänet hauskana ja reippaana. He kantoivat häntä tässä hurjassa tohinassa — hiljaisuus keskellä koko melskettä; ja veivät hänet siihen majaan, jossa kuolema jo asui. Mutta, kun laskivat paaret alas kynnykselle, katselivat he toisiansa ja minua ja kuiskailivat keskenään. Minä tiesin, miksi. Heistä tuntui niinkuin ei olisi ollut oikein tuoda häntä samaan hiljaiseen huoneeseen.

Me lähdimme kaupunkiin ja kuljetimme taakkamme ravintolaan. Heti kuin sain ajatukseni kootuksi, lähetin noutamaan Joram'ia ja käskin hänen toimittaa itselleni kulkuneuvoja, joilla sopi viedä se Londoniin samana iltana. Minä tiesin, ettei kenenkään muun, kuin minun, tullut pitää huolta siitä, niinkuin myös, että minun, vaikka kuinka kovalta tämä velvollisuus tuntui, tuli valmistaa hänen äitiänsä sen vastaanottamiseen; ja minä halusin suorittaa tätä velvollisuutta niin hyvin, kuin suinkin mahdollista.

Minä matkustin mieluisammin yöllä, että olisi vähemmän uteliaita, kun jätin kaupungin. Mutta vaikka oli melkein sydän-yö, kun ajoin ulos pihasta kääsyillä, joita haltuun ottamani seurasi, oli paljon ihmisiä odottamassa. Tuon tuostakin kaupungissa ja myöskin kappaleen matkan päässä maantiellä näin vielä katselijoita; mutta vihdoin oli vaan kylmä yö ja lakea seutu ympärilläni, ja nuoruuden ystäväni tuhka.

Eräänä leutona syyspäivänä lounaan aikaan, kun maa hajahti varisneista lehdistä ja toiset lehdet kauniin keltaisina, punaisina ja ruskeina vielä riippuivat puissa, joitten välitse aurinko paisti, saavuini Highgate'en. Minä kävin jalkaisin viimeisen penikulman, astuessani ajatellen tehtävääni, ja jätin vaunut, jotka olivat seuranneet minua koko yön, odottamaan käskyä ajaa eteenpäin.

Kun lähestyin asuntoa, näytti se aivan samanlaiselta, kuin ennen. Ei yhtäkään karttiinia oltu nostettu, ei mitäkään elämän merkkiä näkynyt untelolla, kivitetyllä pihalla ja sillä katetulla tiellä, joka johdatti alati suljetulle ovelle. Tuuli oli nyt kokonaan tyyntynyt eikä mikään liikkunut.

Ensin en uskaltanut soittaa ovelle; ja kun soitin, näytti minusta, kuin asiani olisi ilmoittanut itsensä yksin kellon äänessäkin. Tuo vähäinen kamari-neitsyt tuli ulos, avain kädessään, ja totisesti katsellen minua, kun hän avasi portin, sanoi:

"Pyydän anteeksi, Sir. Voitteko pahasti?"

"Mieleni on ollut kovin liikutettu, ja minä olen väsynyt".

"Onko jotakin tapahtunut, Sir? — Mr. James? —"

"Hiljaa!" sanoin minä. "Niin, jotakin on tapahtunut, jota minun tulee ilmoittaa Mrs. Steerforth'ille. Onko hän kotona?"

Tyttö vastasi huolestuneena, että hänen emäntänsä nyt hyvin harvoin kävi ulkona edes vaunuilla; että hän pysyi vaan huoneessansa; ettei hän laskenut mitään vieraita luoksensa, mutta minua hän kyllä tahtoisi tavata. Hänen emäntänsä oli ylhäällä, sanoi hän, ja Miss Dartle oli hänen luonansa. Mitä sanomaa hän saisi viedä ylikerrokseen?

Minä annoin hänelle tarkan käskyn, että hän olisi varovainen käytöksessään ja vaan veisi korttini sekä sanoisi, että minä odotin, ja istuin vierashuoneeseen (johon nyt olimme tulleet), siksi kuin hän palaisi. Sen entinen hauska, asuttu muoto oli mennyt, ja akkunan luukut olivat puoleksi suljetut. Harppua ei oltu koskettu moneen, moneen päivään. Steerforth'in kuva hänen pojan-ijältänsä riippui seinässä. Se pikku kaappi, jossa äiti oli pitänyt hänen kirjeitensä, oli myöskin huoneessa. Minä kummastelin, lukiko hän nyt koskaan niitä; oliko hän niitä koskaan enää lukeva!

Rakennuksessa vallitsi semmoinen hiljaisuus, että kuulin tytön keveät askeleet portailta. Palatessaan toi hän minulle sen sanoman, että Mrs. Steerforth oli heikko eikä voinut tulla alas; mutta että, jos minä antaisin hänelle anteeksi, että hän jäi huoneesensa, hän mielellään tahtoisi nähdä minua. Muutamien minutien perästä seisoin hänen edessään.

Hän oli Steerforth'in huoneessa eikä omassa. Minä ymmärsin tietysti, että hän oli ruvennut asumaan siellä poikansa muistoksi, ja että ne monet merkit tämän entisistä harjoituksista ja taidoista, jotka ympäröivät häntä, samasta syystä olivat siellä aivan semmoisina, kuin Steerforth oli jättänyt ne. Hän sanoi kuitenkin, kun hän vastaan-otti minua, ettei hän ollut omassa huoneessaan, koskei se sijainnut oikein hyvin hänen sairauteensa katsoen, ja poisti komealla katsannollansa vähimmänsä epäilyksen sanojensa totuuden suhteen.

Hänen tuolinsa vieressä seisoi, niinkuin tavallisesti, Rosa Dartle. Ensi hetkestä asti, kuin hänen mustat silmänsä kohtasivat minua, näin, että hän tunsu, että minä toin pahoja uutisia. Arpi juoksi näkyviin samalla silmänräpäyksellä. Hän peräytyi askeleen tuolin taa, kätkeäksensä omia kasvojansa Mrs. Steerforth'in silmiltä, ja tarkasteli minua semmoisella terävällä katseella, joka ei koskaan järkähtänyt, ei koskaan siirtynyt pois.

"Minä näen surulla, että olette murhe-vaatteissa, Sir", lausui Mrs. Steerforth.

"Minä olen, onnetonta kyllä, leskimies", sanoin minä.

"Te olette kovin nuori ja kuitenkin semmoisen tappion kokeneet", vastasi hän. "Minua pahoittaa

kuulla sitä. Minua pahoittaa kuulla sitä. Minä toivon, että aika lohduttaa teitä".

"Minä toivon, että aika", arvelin minä, katsellen häntä, "lohduttaa meitä kaikkia. Rakas Mrs. Steerforth, meidän tulee kaikkien luottaa siihen raskaimmissa vastoinkäymisissämme".

Minun vakava käytökseni ja kyynelet silmissäni huolestuttivat häntä. Koko hänen ajatustensa juoksu näytti pysähtyvän ja muuttuvan.

Minä koetin hallita ääntäni ja hiljalleen lausua Steerforth'in nimeä, mutta ääni vapisi. Hän toisti sitä itseksensä pari, kolme kertaa matalalla äänellä. Sitten, kääntyen minun puoleeni, sanoi hän väkinäisellä lujuuudella:

"Poikani on kipeä?"

"Kovin kipeä".

"Te olette nähneet hänet?"

"Olen".

"Te olette sopineet?"

Minun oli mahdoton myöntää, oli mahdoton kieltää. Mrs. Steerforth käänsi hiukan päätänsä sitä paikkaa kohden, jossa Rosa Dartle oli seisonut hänen vieressään, ja samalla minä huuliani liikuttamalla Rosalle sanoin: "kuollut!"

Ettei Mrs. Steerforth joutuisi katsomaan taaksensa ja lukisi selvästi kirjoitettuna, mitä hän ei vielä ollut kylläksi valmis tietämään, kohtasin nopeasti hänen katsettansa; mutta minä olin nähnyt Rosa Dartle'n ojentavan kätensä ilmaan epätoivon ja kauhun rajuudella ja sitten pusertavan niitä ristiin kasvoillensa.

Tuo kaunis lady — niin poikansa näköinen, voi niin kovasti hänen näköisensä! — tutkisteli minua kiinteällä katseella ja nosti sitten kätensä otsalleen. Minä pyysin häntä olemaan tyvennä ja varustamaan itseänsä kuulemaan sitä, mitä minulla oli kerrottavaa; mutta minun olisi sopinut pikemmin pyytää häntä itkemään, sillä hän istui niinkuin kivinen kuva.

"Kun viimein kävin täällä", puhuin minä katkonaisesti, "kertoivat Miss Dartle minulle, että hän purjehti eri tahoilla milloin missäkin. Toinen yö tästä oli kauhea yö merellä. Jos hän oli merillä silloin ja likellä jotakin vaarallista rannikkoa, niinkuin hänen sanottiin olleen; ja jos se laiva, joka nähtiin, todella oli se, jossa —"

"Rosa!" lausui Mrs. Steerforth, "tulkaat luokseni!"

Hän tuli, mutta ilman mitään hellyyttä taikka sääliä. Hänen silmänsä hehkuivat, kuin tuli, kun hän seiso kasvoista kasvoihin Mrs. Steerforth'in kanssa, ja hän purskahti hirveään nauruun.

"Onko ylpeytenne nyt", sanoi hän, "tyydytetty, te mieletön nainen? Nyt on hän sovittanut teidät — hengellänsä! Kuuletteko? — hengellänsä!"

Mrs. Steerforth vaipui kankeana taaksepäin tuolillensa, hänen suustaan ei kuulunut mitään muuta ääntä, kuin voikerrus, ja hän loi ällistellen silmänsä Miss Dartle'en.

"Niin!" huusi Rosa, rajusti lyöden rintaansa, "katsokaat minuun! Voikertakaat ja vaikertakaat ja katsokaat minuun! Katsokaat tätä!" koskien arpea, "kuolleen poikanne sievää tekoa!"

Se voikerrus, joka tuon tuostakin kuului äidin suusta, viilsi sydäntäni. Se oli aina sama. Aina epäselvä ja tukehutettu. Aina yhtyi siihen hermoton pään liikunto, mutta kasvot olivat muuttumatta. Aina se lähti jäykästä suusta ja puristetusta hampaista, ikäänkuin leuvat olisivat olleet lukitut ja kasvot jäätyneet tuskasta.

"Muistatteko, koska hän teki tämän?" jatkoi hän. "Muistatteko, koska hän, teidän luontonne perittyään ja teiltä ylpeydessään ja kiivaudessaan miellettyinä, teki tämän ja rumensi minut elinkaudeksi? Katselkaat minua, joka kuolin-päivääni asti olen merkitty hänen korkealla epäsuosiollaan, ja voikertakaat ja vaikertakaat sitä, miksi teitte hänet!"

"Miss Dartle", rukoilin minä. "Jumalan tähden" —

"Minä *tahdon* puhua!" lausui hän, kääntyen minuun päin leimuavilla silmillänsä. "Olkaat vaiti te! Katselkaat minua, sanon minä, te ylpeän, petollisen pojan ylpeä äiti! Voikertakaat sitä tapaa, jolla kasvatitte häntä, voikertakaat sitä tapaa, jolla turmelitte hänet, voikertakaat sitä, että kadotitte hänet,

sitä, että minä kadotin hänet!"

Hän puristi kokoon kättänsä, ja hänen laihaa, hiutunutta ruumistansa värisytti, niinkuin hänen himonsa olisi kuolettanut häntä tuuma tuumalta.

"Te paheksitte hänen itsepäisyyttänsä!" hän huudahti. "Te olette loukkaantuneet hänen ylpeästä luonnostaan! *Te*, jotka harmaapäisenä vastustitte näitä molempia niillä ominaisuuksilla, jotka kasvattivat niitä, kun olitte synnyttäneet hänet! *Te*, jotka hänen kehdestään saakka muodostitte häntä siksi, mikä hän oli, ja estitte häntä tulemasta siksi, miksi hän olisi tullut! Oletteko *nyt* saaneet palkinnon monivuotisesta murheestanne?"

"Oi, Miss Dartle, hävetkääät julmuuttanne!"

"Minä sanon teille", vastasi hän, "minä *tahdon* puhua hänelle. Ei mikään valta mailmassa voisi pidättää minua, niin kauan kuin seison tässä! Olenko ollut ääneti kaikkina näinä vuosina enkä nyt saa puhua? Minä rakastin häntä enemmän, kuin te koskaan rakastitte häntä!" kääntyen kiivaasti Mrs. Steerforth'in puoleen. "Minä olisin voinut rakastaa häntä, mitään rakkautta takaisin pyytämättä. Jos olisin ollut hänen vaimonsa, olisin voinut olla hänen oikkujensa orja, kun olisin vaan kerran vuoteensa saanut yhden ainoan lemмен sanan. Sitä olisin voinut. Kuka sen paremmin tietää, kuin minä? Te olitte vaatava, ylpeä, turhan tarkka, itsekäs. Minun rakkauteni olisi ollut alttiiksi antava — olisi tallannut teidän viheliäisen vinkunanne jalkojensa alle!"

Säihkyvin silmin polki hän lattiaa, niinkuin hän todella olisi tehnyt, mitä hän oli sanonut.

"Katsokaat tänne!" lausui hän, taas koskien arpea säälimättömällä kädellensä. "Kun hän rupesi paremmin ymmärtämään, mitä hän oli tehnyt, näki hän sen ja katui sitä! Minä osasin laulaa hänelle ja puhua hänen kanssansa ja näyttää, kuinka mieltynyt olin kaikkiin, mitä hän teki, ja vaivan-näöllä hankkia itselleni ne tiedot, jotka parhaiten huvittivat häntä; ja minä viehätin häntä. Kun hän oli viattominna ja vilpittöminnä, rakasti hän *minua*. Niin, hän rakasti! Monta kertaa, kun hän laski teidät menemään halveksivalla sanalla, sulki hän minut syliinsä!"

Hän sanoi tätä ivallisella kopeudella kesken hourupäisyyttänsä — sillä hourupäisyyttä tämä oli, tuskin sen vähempää — mutta kuitenkin halukkaalla muistilla, josta hellempään tunteen kypenet hetkeksi vilahtivat ilmi.

"Minä alennuin — ja alentumiseni olisin varmaan huomannut, jollei hän olisi lumonnut minua lapsellisella hyväilemisellensä — nukeksi, joutohetkien leikki-kaluksi, joka heitettiin pois, otettiin ylös, hemmoteltiin sen mukaan kuin hänen huikentelevainen mielensä käski. Kun hän väsyi, väsyin minäkin. Kun hänen mieltymyksensä loppui, olisin yhtä vähän koettanut lujittaa sitä valtaa, joka minulla ehkä oli, kuin olisin mennyt naimisiin hänen kanssansa, jos häntä olisi pakoitettu ottamaan minua vaimoksensa. Me erosimme toisistamme sanaakaan sanomatta. Kenties te näitte sen ettekä paheksineet sitä. Siitä saakka olen teidän molempien edessä ollut vaan rumenettu huonekalu, semmoinen, jolla ei ollut mitään silmiä, ei mitään korvia, ei mitään tunteita, ei mitään muistoja. Te voikerratte? Voikertakaat sitä, miksi teitte hänet, ei rakkauttanne. Minä sanon teille, että oli semmoinen aika, jolloin minä rakastin häntä enemmän, kuin te koskaan!"

Hän seisoj säkenöivillä, vihaisilla silmillensä vastapäätä äidin tuijottavia, liikkumattomia kasvoja, ja kun tämä taas voikersi, ei se vaikuttanut häneen enemmän, kuin jos nämät kasvot olisivat olleet maalattu kuva.

"Miss Dartle", lausuin minä, Jos julkenette olla niin kova, ettette helli tätä koetettua äitiä —".

"Kuka hellii minua?" vastasi hän tuikeasti. "Hän on kylvänyt tämän. Voikertakoon sitä satoa, jota hän tänään korjaa!"

"Vaun jos James Steerforth'in viat —" minä aloitin.

"Viat!" huudahti hän, purskahtaen kiivaasen itkuun. "Kuka rohkenee panetella häntä? Hänen sielunsa oli parempi, kuin miljonien semmoisten ystävien, joitten seuraan hän alentui!"

"Ei kukaan ole voinut rakastaa häntä enemmän, ei kukaan voi pitää häntä kalliimmassa muistossa, kuin minä", vastasin minä. "Minä aioin sanoa, jollette sääli hänen äitiänsä taikka jos hänen vikansa — te olette olleet katkera niitten suhteen —"

"Se ei ole totta", huudahti hän, repien mustia hiuksiansa; "minä rakastin häntä!"

"— eivät voi", jatkoin, "lähteä teidän muististanne tämmöisenä hetkenä, pitäkääät tätä henkilöä edes semmoisena, kuin jotakuta, jota ette ennen ole nähneet, ja antakaat hänelle jonkunlaista apua!"

Koko tämän ajan oli Mrs. Steerforth ollut muuttumatta, ja näytti siltä, kuin hän ei olisi voinut muuttua. Hän istui liikkumatonna, jäykkänä, tuijottavana; voikeroi tuon tuostakin samalla mykällä tavalla ja samalla avuttomalla pään liikunnolla, mutta ilman mitään muuta elon merkkiä. Miss Dartle laskeusi yht'äkkiä polvilleen hänen eteensä ja alkoi höllittää hänen pukuansa.

"Olkaat kirottu!" lausui hän ja loi silmänsä minuun vimman sekaisella surulla. "Se oli onneton hetki, jona tulitte tänne! Olkaat kirottu! Menkää!"

Huoneesta astuttuani kiirehdin takaisin soittamaan kelloa, sitä pikemmin saadakseni palvelioita liikkeelle. Miss Dartle oli silloin ottanut tunnottoman ruumiin syliinsä ja yhä polvillansa itki sen vieressä, huusi sitä nimeltä, tuuditti sitä edestakaisin povellansa, niinkuin lasta, ja koetti kaikkia helliä keinoja, toinnuttaaksensa nukkuvia aisteja. Kosk'en nyt enää pelännyt häntä jättämästä, käänsin hiljaa takaisin jälleen ja panin lähteissäni talonväen liikkeelle.

Myöhempänä päivällä palasin, ja me asetimme ruumiin äidin huoneeseen. Äidin laita oli aivan sama, juteltiin minulle; Miss Dartle ei silmänräpäyksikään jättänyt häntä; lääkärit olivat saapuvilla ja useita keinoja oli koetettu; mutta hän makasi niinkuin kuvapatsas, paitsi että hän silloin tällöin heikosti voikersi.

Minä astuin kolkon rakennuksen lävitse ja laskin alas kartiinit, viimeiseksi siinä huoneessa, jossa vanha koulukumppanini makasi. Minä nostin ylös hänen raskaan kätensä ja pidin sitä sydäntäni vastaan; ja koko mailma näytti minusta olevan pelkkää kuolemaa ja äänettömyyttä, jota ainoastaan hänen äitinsä voikertaminen keskeytti.

KUODESKOLMATTAA LUKU.

Siirtolaiset.

Yksi asia minun vielä tuli toimittaa, ennenkuin jättäisin näitten ankarain mielenliikutusten valtaan. Minun tuli salata, mitä oli tapahtunut, niiltä, jotka olivat pois lähtemällänsä, ja saattaa heidät heidän matkallensa onnellisessa tietämättömyydessä. Tässä kohden ei käynyt mitään aikaa hukkaaminen.

Minä puhuttelin samana iltana Mr. Micawber'ia kahden kesken ja käskin hänen estää Mr. Peggottya saamasta tietoa viimeisestä surkeasta tapauksesta. Hän lupasi innokkaasti tehdä niin ja siepata pois jokaisen sanomalehden, jonka kautta sanoma ilman semmoista varokeinoa ehkä joutuisi tämän näkyviin.

"Jos se tunkee hänen luoksensa, Sir", lausui Mr. Micawber, rintaansa lyöden, "täytyy sen ensiksi mennä tämän ruumiin läpi!"

Mr. Micawber, minun tulee huomauttaa siitä, oli, sovittaessaan itseänsä uuden yhteiskunnan mukaan, omistanut jonkunlaisen rohkean merisissin-katsannon, joka ei suorastaan loukannut lakia, mutta oli puoltansa pitävä ja reipas. Olisi luullut hänet erämaan lapseksi, joka oli kauan tottunut elämään ulkopuolella sivistyneen mailman rajoja ja nyt aikoi palata syntymämaansa korpiin.

Hän oli muun muassa hankkinut itsellensä täydellisen öljy-nahkaisen puvun ja matala-koppaisen olkihatun, joka oli pietty tai voideltu ulkopuolelta. Tässä karkeassa asussa, tavallinen merimiehen kiikari kainalossa ja silmät viekkaasti taivaasen päin luotuina, niinkuin hän olisi tähystellyt, tulisiko paha sää, näytti hän tavallansa paljon enemmän merimieheltä, kuin Mr. Peggotty. Koko hänen perheensä oli, jos saan niin sanoa, asetettu sotakuntoon. Mrs. Micawber'illa oli hyvin piukea ja jäykkä hattu, leuvan alta sidottuna, sekä semmoinen shaali, johon hän oli kääritty mytyksi (samalla tapaa kuin minä, kun tätini ensin vastaan-otti minut) ja joka oli lujalla solmulla takaa vyötäisten kohdalta kiinnitetty. Miss Micawber oli samalla lailla varustettu myrskyistä ilmaa vastaan; eikä hänellä ollut yllänsä mitään liikaa. Master Micawber melkein katosi näkymättömiin Guernsey'n paitaansa ja mitä pörröisimpiin merimiehen housuihin minä milloinkaan olen nähnyt; ja lapset olivat, niinkuin konservit, sovitetut umpinaiisiin koteloihin. Sekä Mr. Micawber että hänen vanhin poikansa olivat ranteimista höllästi kivertäneet ylös hiansa, niinkuin ollaksensa valmiina ensi käskyllä käymään käsiksi mihin hyvänsä ja kiiruhtamaan esiin tai laulamaan: "hoi, nostakaat — hoi!"

Tämmöisinä Traddles ja minä yön tullessa tapasimme heidät yhdessä niillä puisilla astuimilla, jotka siihen aikaan olivat tunnetut Hungerford'in portaitten nimellä. He katselivat paraikaa jonkun veneen

lähtöä, joka vei osan heidän omaisuudestaan laivaan. Minä olin kertonut Traddles'ille tuon kauhean tapauksen, ja se oli kovasti liikuttanut häntä; mutta ei ollut epäilemistäkään, että oli hyvä salata asia, ja hän oli tullut auttamaan minua tässä viimeisessä toimeksani. Täällä puhuttelinkin Mr. Micawber'ia kahden kesken ja sain hänen lupauksensa.

Micawber'ilaiset olivat majoittuneet vähäiseen, likaiseen, rappeutuneeseen ravintolaan, joka siihen aikaan oli lähellä portaita ja jonka ulkoneva, puinen huonekerta riippui virran yli. Siirtolaisina he olivat jonkunlaisen uteliaisuuden esineenä Hungerford'issa ja likitienoilla ja vetivät niin paljon katsojia puoleensa, että me ilolla turvasimme heidän huoneesensa. Se oli yksi noista puisista kamareista, joitten alta virta juoksi. Tätini ja Agnes olivat siellä, ahkerasti valmistaen muutamia vähäisiä lisävaatteita lasten mukavuudeksi. Peggotty oli tyvenesti auttamassa, ja hänen edessään oli tuo vanha tunnoton ompelu-rasia, kyynärä-mitta ja vahakynttilän palanen, jotka nyt olivat nähneet niin paljon. Ei ollut helppo vastata Peggotyyn kysymyksiin, saatikka kuiskata Mr. Peggotylle, kun Mr. Micawber toi hänet sisään, että minä olin vienyt kirjeen perille ja että kaikki oli hyvin. Mutta minä toimitin molemmat asiat ja tein heidät iloisiksi. Jos näytin jotakin jälkiä tunteistani, oli omissa suruissani kylläksi selitystä siihen.

"Ja milloin laiva lähtee, Mr. Micawber?" kysyi tätini. Mr. Micawber katsoi tarpeelliseksi vähitellen valmistaa joko tätiäni taikka vaimoansa ja sanoi, että sen oli määrä lähteä pikemmin, kuin hän eilen luuli.

"Vene toi teille jonkun sanan, arvaan minä?" lausui tätini.

"Niin teki, Ma'am", vastasi hän.

"No?" sanoi tätini. "Ja se lähtee".

"Madam", vastasi hän, "minulle on ilmoitettu, että meidän täytyy varmaan olla laivassa ennen kello seitsemän huomen-aamulla".

"Hei vaan!" sanoi tätini, "se on pian. Onko se meriliikkeellinen tosi-asia, Mr. Peggotty?"

"On se, Ma'am. Se laskee virtaa alas sillä luoteella. Jos Mas'r Davy ja sisareni tulevat laivaan Gravesend'issa huomenna jälkeen puolen päivän, saavat he nähdä meidät viimeisen kerran".

"Ja niin teemme", lausuin minä; "olkaat varma siitä!"

"Siksi ja kunnes olemme merellä", huomautti Mr. Micawber, luoden salaisen tiedon katseen minuun, "pidämme Mr. Peggotty ja minä lakkaamatta kaksinkertaista vaaria tavarastamme ja kaluistamme. Rakas Emmani", sanoi Mr. Micawber, puhdistuen kurkkuansa komealla tavallansa, "ystäväni Mr. Thomas Traddles on niin kohtelias ja kuiskaa korvaani sen pyynnön, että hän saisi luvan tilata tarpeelliset ainekset, jotta saisi laittaa kohtuullisen määrän sitä juomaa, joka mielessämme erittäin on yhdistynyt vanhan Englannin biffi-paistiin. Minä tarkoitan — lyhyeltä, punssia. Tavallisissa oloissa epäilisin anoessani Miss Trotwood'in ja Miss Wickfield'in suosiollista myöntymistä, mutta —"

"Minä voin vaan vastata omasta puolestani", lausui tätini, "että minä suurimmalla mielihyvällä juon kaikenlaisiksi onneksi ja menestykseksi teille".

"Ja minä myöskin!" arveli Agnes hymyillen.

Mr. Micawber meni heti alas tiski-huoneeseen, jossa hän näytti olevan aivan niinkuin kotona, ja palasi soveliaan ajan perästä, höyryvä malja käsissä. Minä en voinut olla huomaamatta, että hän oli kuorinut sitruunit omalla sarana-veitsellensä, joka, niinkuin käytöllisen uutis-asukkaan veitsen sopi, oli noin jalan pituinen ja jota hän jommoisellakin ylpeydellä pyyhki takkinsa hiaan. Mrs. Micawber'in ja molempien vanhempien perheen jäsenten huomasi nyt olevan varustettuina samanlaisilla pelottavilla aseilla, mutta jokaisella vähemmällä lapsella oli oma puu-lusikkansa vahvalla nuoralla uumille sidottu. Samalla tapaa Mr. Micawber, edeltäpäin tavotellen meri- ja metsä-elämää, ei jaellut Mrs. Micawber'ille ja vanhimmalle pojallensa ja tyttärellensä punssia viini-laseissa, jota hän helposti olisi voinut tehdä, sillä siellä oli koko hyllyn täysi niitä huoneessa, vaan kaasi sitä heille surkean pieniin pikareihin; enkä minä koskaan ollut nähnyt hänen ihastelevan mitään niin paljon, kuin sitä, että hän sai juoda omasta erityisestä, korttelin vetävästä pikaristaan ja illan päättyessä pistää sen plakkariinsa.

"Vanhan maan ylellisyyden hylkäämme nyt", lausui Mr. Micawber, suuresti tyytyväisenä tästä luopumisestaan. "Metsien asukkaiksi ruvenneet eivät voi toivoa saavansa ottaa osaa etu-oikeutettujen maan hienoihin tapoihin".

Tässä joku poika tuli sisään sanomaan, että Mr. Micawber'ia tarvittiin alakerroksessa.

"Minua aavistaa", lausui Mrs. Micawber ja asetti pois tina-pikarinsa, "että se on joku heimoni jäsen!"

"Jos niin on laita, rakas ystäväni", muistutti Mr. Micawber pikastuen, niinkuin ainakin, kun tämä aine puheeksi tuli, "niin, koska tuo heimosi jäsen — kuka hyvänsä se lienee, mies tai nainen — on antanut *meidän* odottaa näin kauan, tämä jäsen ehkä nyt odottaa *minua*, siksi kuin minulla on sovelias aika".

"Micawber", lausui hänen vaimonsa, "semmoisessa tilaisuudessa, kuin tässä —"

"Ei ole soveliasta", arveli Mr. Micawber nousten, "että jokaisesta vähäisestä loukkauksesta lukua pidetään! Emma, sinä nuhtelet syystä".

"Vahinko, Micawber", muistutti hänen vaimonsa, "on ollut heimoni eikä sinun. Jos heimolaiseni vihdoin huomaavat, mitä heiltä on mennyt hukkaan heidän entisen menetyksensä kautta, ja nyt tahtovat ojentaa ystävyuden kättä, älä hylkää sitä".

"Rakas vaimoni", vastasi hän, "olkoon niin!"

"Jollei heidän tähtensä, niin minun, Micawber", arveli hänen vaimonsa.

"Emma", vastasi hän, "sitä asian käsitystä on mahdoton tämmöisellä hetkellä vastustaa. Enpä kuitenkaan edes nytkään saata suorastaan luvata langeta heimolaistesi kaulaan; mutta sen heimosi jäsenen, joka nyt odottaa, ei tarvitse pelätä, että minä hänen luonnollisen lämpönsä jäähdytän".

Mr. Micawber meni ulos ja oli poissa vähän aikaa, jonka kuluessa Mrs. Micawber ei ollut kokonaan vapaa siitä pelosta, että sanasota oli syntynyt Mr. Micawber'in ja tuon jäsenen välillä. Viimein sama poika ilmestyi jälleen ja antoi minulle kirjeen, joka oli kirjoitettu lyijyskynällä ja jonka ylin rivi lakikielen tapaan kuului: "Heep contra Micawber". Tästä dokumentista opin, että Mr. Micawber'ia, joka taas oli vangittu, oli kohdannut kova epätoivon puuska; ja että hän pyysi minua lähettämään hänelle kirjeentuojaan kanssa hänen veitsensä ja korttelin vetävän pikarinsa, koska ne ehkä olisivat joksikin hyödyksi hänen lyhyen, jällellä olevan elämänsä aikana vankihuoneessa. Hän pyysi myöskin, että minä viimeiseksi ystävyuden osoitukseksi saattaisin hänen perheensä vaivaishuoneeseen ja unhottaisin, että semmoinen olento, kuin hän, koskaan oli löytynyt.

Tietysti vastasin tähän kirjeeseen sillä tapaa, että menin alas pojan kanssa maksamaan rahat ja tapasin Mr. Micawber'in istumasta jossakin nurkassa, josta hän synkästi tuijotti sheriffin palveliaan, joka oli ottanut hänet kiinni. Irti päästyänsä syleili hän minua suurimmalla hartaudella ja kirjoitti ylös tämän velan taskukirjaansa — ollen erittäin tarkka, muistan minä, jostakin puolesta pennystä, jonka huomaamatta jätin pois, kun mainitsin koko summan.

Tämä tärkeä taskukirja muistutti häntä oikeaan aikaan toisestakin raha-seikasta. Kun palasimme ylikerroksen huoneeseen (jossa hän selitti poissa-oloansa sanomalla, että syynä siihen oli asianhaarat, joihin hän ei voinut mitään), veti hän ulos siitä ison paperi-arkin, joka oli taitettu vähäiseen kokoon ja ihan täyteen kirjoitettu pitkiä, huolellisesti suoritettuja summia. Minä näin ne vaan vilaukselta, mutta luulen, etten ole koskaan nähnyt semmoisia summia missäkään koulupojan luvunlasku-kirjassa. Nämät, siltä näytti, osoittivat, kuinka suuret kasvut tuli maksaa eri ajoista, jos laskettiin korkoa korosta yhdenviidettä punnan, kymmenen shillingin ja yhdentoista ja puolen pennyn pää-omasta. Tarkasti näitä mietittyään ja perinpohjin varansa harkittuaan oli hän päättänyt valita sen summan, joka edusti pääomaa ynnä kasvuja kahdesta vuodesta, viidestätoista kalenteri-kuukaudesta ja neljästätoista päivästä, kun laskettiin korkoa korosta anto-päivästä lukien. Tästä summasta oli hän suurimmalla sievyydellä kirjoittanut velkakirjan, jonka hän monella kiitoksella paikalla ojensi Traddles'ille, niinkuin täydeksi velkansa maksoksi miehen ja miehen kesken.

"Minua aavistaa vielä", lausui Mrs. Micawber, mieltäväisesti pudistaen päätänsä, "että heimoni ilmestyy laivalla, ennenkuin lopullisesti lähdemme".

Mr. Micawber'illa oli nähtävästi myöskin aavistuksensa tässä asiassa, mutta hän laski ne tinapikariinsa ja nielaisi alas ne.

"Jos teillä on tilaisuutta matkallanne lähettää kirjeitä kotiin, Mrs. Micawber", lausui tätini, "täytyy teidän antaa meille tietoa itsestänne".

"Rakas Miss Trotwood", vastasi hän, "minua suuresti ilahuttaa ajatella, että joku tahtoo kuulla meistä. Minä en suinkaan laimin-lyö kirjoittamasta. Mr. Copperfield, joka on vanha ja likeinen ystävä, ei paheksi, toivon minä, jos hän saa satunnaisen sanoman eräältä, joka tunsu hänet, kun kaksoiset eivät vielä ymmärtäneet mitään?"

Minä vastasin, että toivoin saavani kuulla, milloin hyvänsä hänellä oli tilaisuus kirjoittaa.

"Kiitos Jumalan, meillä on varmaan monta semmoista tilaisuutta", arveli Mr. Micawber. "Valtameri on tähän aikaan yksi suuri laivasto; ja epäilemättä tapaamme monta laivaa, kun kuljemme sen poikki. Se

on vaan lysti-retki", sanoi Mr. Micawber, leikkien lorgnettinsa kanssa, "vaan lysti-retki. Matkan pituus on aivan mitätön".

Minä ajattelin nyt, kuinka kummallista, mutta kuinka ihan Mr. Micawber'in kaltaista se oli, että hän, Londonista Canterbury'yn lähtiessään, oli puhunut, niinkuin hän olisi lähtenyt mailman kaukaisimpiin ääriin, mutta nyt, kun hän hankki Englannista Australiaan, puhui, niinkuin hän olisi lähtenyt jollekin huvimatkalta toiselle puolelle kanavaa.

"Matkalla aion koettaa", lausui Mr. Micawber, "silloin tällöin jutella heille tarinan; ja poikani Wilkins'in säveliä, toivon minä, suositaan kapyysin valkean ääressä. Kun Mrs. Micawber'illa on merimiehen-jalkansa — jossa lauseessa ei liene mitään sopimatonta — pistää hän kaiketi Pikku Tafflin'in heille. Pyöriäisiä ja merisikoja havaitaan, luullakseni, usein keula-laitojemme takaa, ja sekä yli- että alihangan puolelta keksimme ehtimiseen huvittavia esineitä. Lyhyeltä", lausui Mr. Micawber vanhalla gentilillä katsannollansa, "arvattavasti kaikki sekä ylhäällä että alhaalla huomataan niin hauska, että, kun tähyteliä korkeimman maston latvasta huutaa: maata, ohoi! me suuresti hämmästyimme!"

Tämän sanottuaan hän heilahutti pikkuisen tinapikarinsa sisällön suuhunsa, niinkuin hän jo olisi päässyt matkansa perille ja suorittanut ensi luokan tutkinnon korkeinten meritoimistoin edessä.

"Mitä *minä* etupäässä toivon, rakas Mr. Copperfield", sanoi Mrs. Micawber, "on se, että me muutamien perheemme haarojen kautta saamme uudestaan elää vanhassa syntymämaassa. Älä rypistä otsaasi, Micawber! Minä en tarkoita nyt omaa perhettäni, vaan lastemme lapsia. Olipa vesa kuinka vahva tahansa", lausui Mrs. Micawber, pudistaen päätänsä, "en voi unhottaa emä-puuta; ja kun sukumme nousee kunniaan ja rikkauteen, tunnustan suovani, että tämä rikkaus vuotaisi Britannian arkkuihin".

"Rakas ystäväni", lausui Mr. Micawber. "Britannia vastatkoon itse puolestaan. Minun täytyy sanoa, ettei se koskaan ole tehnyt suuria minun edukseni ja etten minä siinä kohden suo erittäin mitään".

"Micawber", vastasi Mrs. Micawber, "siinä sinä olet väärässä. Sinä lähdet, Micawber, tuohon kaukaiseen ilmanalaan lujittaaksesi eikä höllittääksesi yhteyttä itsesi ja Albionin välillä".

"Puheen-alainen yhteys ei ole, lemmittyäni", vastasi Mr. Micawber, "asettanut minua, toistan minä, semmoisen persoonallisen velvollisuuden taakan alle, että minä pitäisin jonkunlaista väliä, vaikkapa rupeisin toiseen yhteyteen".

"Micawber", vastasi Mrs. Micawber. "Siinä, sanon taas, olet väärässä. Sinä et tunne kykyäsi, Micawber. Tämä se on, joka tässäkin askeleessa, jonka aiot astua, lujittaa yhteyden sinun ja Albionin välillä".

Mr. Micawber istui nojatuolissaan kohotetuilla kulmakarvoilla, puoleksi hyväksyen ja puoleksi paheksien Mrs. Micawber'in mielipiteitä, kun niitä esiteltiin, mutta hyvin tuntien, että niissä oli joku ennustus.

"Rakas Mr. Copperfield", lausui Mrs. Micawber, "minä soisin, että Mr. Micawber ymmärtäisi asemansa. Minusta on kovin tärkeä, että Mr. Micawber siitä hetkestä asti, kuin hän nousee laivaan, ymmärtää asemansa. Teidän vanha kokemuksenne minusta, rakas Mr. Copperfield, on varmaan sanonut teille, ettei minulla ole Mr. Micawber'in herkkäverinen luonto. Minun luontoni on, jos minun niin sopii sanoa, suuressa määrässä käytöllinen. Minä tiedän, että tämä on pitkä matka. Minä tiedän, että se tuo muassaan monta puutetta ja hankaluutta. Minä en voi ummistaa silmiäni näiltä tosi-asioilta. Mutta minä tiedän myöskin, mikä mies Mr. Micawber on. Minä tunnen Mr. Micawber'in salaisen ky'n. Ja sentähden katson erittäin tärkeäksi, että Mr. Micawber ymmärtää asemansa".

"Lemmittyäni", muistutti Mr. Micawber, "kenties sallit minun huomauttaa, että kuitenkin ehkä on mahdollista, että minä nyky-hetkellä ymmärrän asemani".

"Sitä minä en usko, Micawber", vastasi hänen vaimonsa. "Et täydellisesti. Rakas Mr. Copperfield, Mr. Micawber'in asia ei ole mikään tavallinen asia. Mr. Micawber lähtee kaukaiseen maahan erittäin sitä varten, että häntä ensimmäinen kerta täydellisesti ymmärrettäisiin ja oikein arvosteltaisiin. Minä soisin, että Mr. Micawber asettuisi seisomaan laivamme kokkaan ja vakavasti sanoisi: 'tämän maan olen tullut valloittamaan! Onko teillä kunniapaikkoja? Onko teillä rikkautta? Onko teillä isopalkkaisia virkoja? Tuokaat tänne ne. Ne ovat minun!'"

Mr. Micawber katseli meitä kaikkia ja näytti arvelevan, että tämä ajatus sisälsi paljon.

"Minä soisin, että Mr. Micawber, jos puhun selvästi", lausui Mrs. Micawber todistavalla äänellensä, "olisi oman onnensa Caesar. Tämä, rakas Mr. Copperfield, näyttää minusta olevan hänen oikea

asemansa. Tämän matkan ensimmäisestä hetkestä saakka soisin Mr. Micawber'in seisovan laivamme kokassa ja sanovan: 'kylläksi odotuksia; kylläksi pettyneitä toiveita; kylläksi varattomuutta. Niin oli vanhassa maassa. Tämä on uusi maa. Toimittakaat minulle korvaus. Tuokaat se tänne!'"

Mr. Micawber pani käsivartensa ristiin rohkealla muodolla, niinkuin hän jo olisi seisonut ylipuolella laivan kokkakuvaa.

"Ja jos hän tekee niin", sanoi Mrs. Micawber — "jos hän ymmärtää asemansa — enkö ole oikeassa, kun sanon, että Mr. Micawber lujittaa eikä höllitä yhteyttänsä Britannian kanssa? Jos mahtava julkinen mies ilmestyy tuolla maanpuoliskolla, sanotaanko minulle, ettei hänen vaikutustansa huomata kotona? Lienenkö minä kylläksi yksinkertainen luulemaan että, jos Mr. Micawber pitää neron ja vallan taikasauvaa Australiassa, hän ei ole mitään Englannissa? Minä olen vaan nainen, mutta minä en olisi itseni ja isäni arvoinen, jos saattaisin itseni vikapääksi semmoiseen yksinkertaisuuteen".

Siitä Mrs. Micawber'in vakuutuksesta, että hänen todistuksensa olivat kumoomattomat, sai hänen äänensä semmoisen yleveyden, jota en ollut, luullakseni, koskaan ennen siinä kuullut.

"Ja juuri sen vuoksi", lausui Mrs. Micawber, "minä vielä hartaammin soisin, että jonakin tulevana aikana taas saamme asua syntymä-maassamme. Mr. Micawber'ista ehkä tulee — minä en voi salata itseltäni, että mahdollista on, että Mr. Micawber'ista tulee — lehti historiaan; ja hänen täytyy silloin jälleen ilmestyä siinä maassa, joka antoi hänelle hengen, mutta ei antanut hänelle mitään elin-keinoa!"

"Lemmittyäni", huomautti Mr. Micawber, "on mahdotonta, ettei sinun rakkautesi liikuttaisi minua. Minä olen aina taipusa turvaamaan sinun hyvään ymmärrykseesi. Mikä on tapahtuva — on tapahtuva. Jumala varjelkoon, että minä kadehtisin syntymä-maaltani mitään osaa siitä rikkaudesta, jonka jälkeisemme ehkä kokoovat!"

"Se on hyvä", lausui tätini, nyykäyttäen päätänsä Mr. Peggottyille, "minä juon teidän kaikkien muistoksi ja seuratkoon kaikenlainen siunaus ja menestys teitä!"

Mr. Peggotty laski alas molemmat lapset, joita hän oli pitänyt yhtä kummallakin polvellaan, yhtyäkseen Mr. ja Mrs. Micawber'iin, kun vastaukseksi juotiin meidän kaikkien maljaa; ja kun hän ja Mr. Micawber sydämellisesti pudistivat kumppanuuden kättä, ja hänen ruskeat kasvonsa kirkastuivat hymyilemään, tunsin minä, että hän raivaisi tietä itsellensä, saavuttaisi hyvän nimen ja tulisi rakastetuksi mihin ikinänsä hän kääntyi.

Lapsiakin neuvottiin itsekutakin puolestaan pistämään puulusikkansa Mr. Micawber'in pikariin ja meidän onneksemme maistamaan sen sisällystä. Kun tämä oli tehty, nousivat tätini ja Agnes ja jättivät siirtolaiset hyvästi. Oli surullinen ero. He itkivät kaikki; lapset häärivät Agnesin ympäri viimeiseen hetkeen saakka; ja me jätimme Mrs. Micawber raukan sangen surkeaan tilaan nyyhkimään ja itkemään himmeän kynttilän viereen, josta huone virran puolelta varmaan sai kurjan majakan muodon.

Minä lähdin seuraavana aamuna taas alas katsomaan, olivatko he poissa. He olivat lähteneet veneellä varhain, noin kello viisi aamulla. Se oli kummallinen esimerkki minulle siitä tyhjyydestä, jota tämmöiset eroamiset synnyttävät, sillä vaikka muistoni heistä ja rappeutuneesta ravintolasta ja puu-portaista oli vaan yhden yön vanha, näyttivät molemmat kolkolta ja autiolta nyt, kun he olivat menneet.

Iltapuolella seuraavana päivänä lähdimme, vanha hoitajattareni ja minä, alas Gravesend'iin. Me tapasimme laivan virralla ja sen ympäri koko joukon veneitä. Sovelias tuuli puhalsi, ja lähdön merkki näkyi maston latvasta. Minä hyyräsin heti veneen ja me laskimme ulos sen luo; ja siitä vähäisestä sekasohron pyörteestä päästyämme, jonka keskikohta se oli, nousimme sen kannelle.

Mr. Peggotty odotti meitä siellä. Hän kertoi minulle, että Mr. Micawber vast'ikään oli uudestaan vangittu (nyt viimeinen kerta) Heep'in haaston johdosta, ja että hän oli pyyntöni mukaan maksanut rahat, jotka minä nyt maksoin takaisin hänelle. Hän vei meidät sitten alas välikannelle; ja siellä jokainen pelko, joka minulla oli, että hän olisi saanut kuulla jotakin huhua siitä, mitä oli tapahtunut, haihtui, kun Mr. Micawber hämärästä astui esiin, tarttui hänen käsivarteensa ystävän ja suojelian muodolla ja kertoi minulle, että he tuskin hetkeäkään olivat olleet erinänsä edellisestä yöstä saakka.

Näkymö oli niin outo minulle, niin ahdas ja pimeä, että alusta tuskin selitin mitään; mutta kun silmäni tottuivat pimeään, eroitin vähitellen kaikki paremmin, ja minusta oli kuin olisin seisonut keskellä jotakin *Östaden* maalausta. Laivan isojen palkkien, laipioin ja rengaspulttien välissä, niinkuin myöskin siirtolaisten makuu-kojujen, arkkujen, myttyjen, tynnyrein ja kaikenlaisten tavara-kasojen lomassa — joita heiluvat lyhdyt sieltä täältä valaisivat ja paikottain taas se keltainen päivän-kajastus, joka hairahdutti alas jotakin tuulitus-purjetta tai laivan-luukkuja myöden — oli taajaan tungettuina ihmisjoukkoja, jotka rupesivat keskinäiseen tuttavuuteen, jättivät toisensa hyvästi, puhuivat, nauroivat, itkivät, söivät ja joivat. Muutamat olivat jo asettuneet sille parin jalan avaralle tilalle, joka tuli heidän osaksensa; heidän pikkuinen taloutensa oli järjestetty ja heidän vähäiset lapsensa nostetut palleille taikka kääpiön-

kokoisille nojatuoleille; toiset eivät enää toivoneetkaan löytävänsä lepopaikkaa ja liikkuvat ympäri alakuloisina. Sylilapsista asti, joilla oli vaan viikko tai kaksi elämästä takanansa, kymäräselkäisiin vanhoihin miehiin ja naisiin, joilla näytti olevan vaan viikko tai kaksi elämästä edessään; peltomiehistä alkaen, jotka toden perään veivät myötänsä Englannin multaa saappaittensa alla, seppiin saakka, jotka ihossaan ottivat mukaansa näytteitä sen noesta ja savusta — näytti jokainen ikä ja elin-keino olevan sullottu kokoon välikannen kapealle alalle.

Kun loin silmäni ympäri tätä paikkaa, luulin näkeväni jonkun Emilyn muotoisen henkilön istuvan erään avonaisen portin luona, yksi Micawber'in lapsista vieressään; se herätti ensin huomiotani, kun toinen henkilö suudellen erosi siitä ja, levollisesti astuen hyörivän joukon lävitse, muistutti minua — Agnesista! Mutta suuressa liikkeessä ja hämmingissä ja omien ajatuksieni epävakaisuudessa katosi se jälleen näkyvistäni, ja minä tiesin vaan, että se aika oli läsnä, jolloin kaikki vieraat kehoitettaisiin lähtemään laivasta; että hoitajattareni itki arkulla vieressäni; ja että Mrs. Gummidge, jota joku nuorempi, alaspäin notkistunut nainen mustissa vaatteissa auttoi, ahkerasti järjesti Mr. Peggoty'n tavaraa.

"Onko teillä mitään viimeistä sanaa, Mas'r Davy?" kysyi hän. "Onko mitään unhottunut, ennenkuin eroamme?"

"Yksi asia!" lausuin minä. "Martha!" —

Hän koski sen nuoremman naisen olkapäätä, jota olen maininnut, ja Martha seiso i edessäni.

"Jumala siunatkoon teitä, te kunnan mies!" huudahdin minä. "Te otatte hänet mukaanne!"

Martha vastasi hänen puolestaan kyyneliin purskahtamalla. Minä en voinut sillä haavaa puhua mitään, minä likistin vaan hänen kättänsä, ja jos minä koskaan olen rakastanut ja kunnioittanut ketään miestä, rakastin ja kunnioitin tätä miestä kaikesta sydämestäni.

Laiva tyhjentyi pian vieraista. Kovin koetukseni oli vielä jälillä. Minä kerroin Mr. Peggotylle, mitä hänen jalo, täältä mennyt veljenpoikansa oli käskenyt minun sanoa hänelle eron-hetkellä. Se liikutti häntä syvästi. Mutta kun hän käski minun vastaukseksi lausua monta hellyyden ja kaipauksen sanaa noille kuuroille korville, liikutti hän minua vielä enemmän.

Aika oli tullut. Minä syleilin häntä, otin itkevän hoitajattareni kainalooni ja kiirehdin pois. Kannella jätin Mrs. Micawber raukan hyvästi. Silloinkin hän hajamielisesti katseli, heimolaisiansa nähdäkseen, ja hänen viimeiset sanansa minulle olivat, ettei hän koskaan jättäisi Mr. Micawber'ia.

Me menimme laivan-kyljestä alas veneesemme ja asetuimme vähän matkan päähän, että saisimme nähdä, kun laiva aloitti kulkuansa. Oli tyven, loistava päivänlasku. Laiva makasi meidän ja punertavan valon välissä, ja jokainen hoikka köysi ja raaka erotettiin selvästi hohteessa. En ole koskaan nähnyt mitään semmoista näkyä, samalla niin ihanaa, niin surullista ja niin toivokasta, kuin tämän komean laivan, kun se vielä makasi liikkumatonna ruskottavalla vedellä ja kaikki ihmiset sen kannella olivat tunkeneet partaalle ja hetken aikaa seisoivat siinä avopäisinä ja äänettöminä.

Hetken aikaa vaan äänettöminä. Kun purjeet pullistuivat tuulesta ja laiva rupesi liikkumaan, kohosi kaikista veneistä kolme kaikkuvaa hurraa-huutoa, joihin kannella oliat vastasivat ja joita sitten molemmin puolin kerrottiin ja uudestaan kerrottiin. Sydämeni purskahti itkuun, kun kuulin huudot ja näin heiluvat hatut ja nenäliinat — ja silloin minä eroitin Emilyn!

Silloin minä eroitin Emilyn, joka seiso i enonsa vieressä ja vapisi hänen olkapäänsä nojalla. Mr. Peggotty osoitti meitä kiihkeällä kädellä, ja silloin Emily näki meidät ja viittasi viimeistä hyvästijättöänsä minulle. Niin, Emily, ihana, surun sortama tyttö, nojau häneen koko haavoitetun sydämesi luottamuksella, sillä hän on nojaunut sinuun suuren rakkautensa koko voimalla!

Keskellä ruusuista valoa ja seisoen yhdessä erinänsä muista ylhäällä kannella, Emily nojautuen enonsa ja tämä pitäen kiinni hänestä, katosivat he juhlallisesti näkyvistämme. Yö oli laskeunut alas Kent'in kunnalle, kun sousivat meidät rantaan — laskeunut pimeänä minun ylitseni.

SEITSEMÄSKOLMATT A LUKU.

Pitkä, synkkä yö kokoutui nyt ympärilleni täynnänsä monen toivon, monen rakkaan muiston, monen erehdyksen, monen turhan surun ja kaipauksen haamuja.

Minä lähdin Englannista edes silloinkaan tietämättä, kuinka kova se isku oli, jota minun tuli kestää. Minä jätin kaikki, jotka olivat rakkaat minulle, ja lähdin pois siinä luulossa, että olin iskun kestänyt ja että kaikki oli ohitse. Niinkuin mies sotatanterella saa kuolinhaavan, vaan tuskin tietää, että hän on satutettu, niin en minäkään, kun jäin yksikseni harjaantumattoman sydämeni kanssa, likimainkaan aavistanut sitä haavaa, jota vastaan sydämeni täytyi taistella.

Tämä tieto ei kohdannut minua äkisti, vaan vähitellen ja askel askeleelta. Se yksinäisyyden tunne, jolla lähdin ulkomaalle, syveni ja kasvoi joka hetki. Ensiksi se oli raskas kadon ja surun tunne, jossa en voinut erottaa paljon muuta. Huomaamatta muuttui se toivottomaksi tiedoksi kaikista, mitä oli minulta mennyt — rakkaus, ystävyys, hellyys; kaikista, mitä oli rauennut — ensimmäinen luottamukseni, ensimmäinen mielitaipumukseni, koko elämäni ihana unelma; kaikista, mitä nyt oli jälellä — kolkko, tyhjä erämaa, joka katkeamatta ulottui laajalta ympärilleni synkkään taivaan-rantaan saakka.

Jos suruni oli itsekäs, en tietänyt, että se oli. Minä murehdin vaimo-lapsukaistani, joka niin nuorena temmattiin pois kukoistavasta mailmastaan. Minä murehdin nuoruuden ystäväni, joka olisi voinut saavuttaa tuhansien rakkauden ja ihmetyksen, niinkuin hän aikaa sitten oli saavuttanut minun. Minä murehdin sitä rakastavaa, särkynyttä sydäntä, joka oli saanut levon myrskyisessä meressä, ja noita maasta lähteneitä jäännöksiä siitä yksinkertaisesta kodista, jossa lapsena kuulin yö-tuulen puhaltavan.

Siitä karttuneesta raskasmielisyydestä, johon vaivuin, ei minulla viimein ollut mitään toivoakaan koskaan päästä. Minä kuljin paikasta paikkaan, kaikkialla kantaen taakkaani muassani. Minä tunsin nyt koko sen painon; ja minä näännyin sen alla ja sanoin sydämessäni, ettei se milloinkaan enää voisi keventyä.

Kun tämä epätoivo oli pahimmillansa, luulin, että kuolisin. Välisti ajattelin, että tahdoin kuolla kotona ja käänsin todella takaisin matkallani, että joutuisin sinne pian. Toisin aion lähdin yhä kauemmaksi pois kaupungista kaupunkiin, etsien, en tiedä mitä, ja koettaen jättää, en tiedä mitä, taakseni.

Minä en pysty seuraamaan yksittäin niitä kaikkia vaikeita surun vaiheita, joita koin. Semmoisia unelmia löytyy, joita voi vaan vaillinaisesti ja epämääräisesti kuvata; ja kun pakoitan itseäni katsomaan takaisin tähän elämäni jaksoon, tuntuu siltä, kuin muistuttaisin mieleeni semmoista unelmaa. Minä näen itseni uneksijan tavalla liikkuvan eteenpäin keskellä kaikkea sitä uutta, joka tarjousi minulle muukalaisissa kaupungeissa, palatseissa, tuomiokirkkoissa, temppeleissä, maalauksissa, linnoissa, hautaholveissa, eriskummallisissa kaduissa — historian ja fantasian vanhoissa olopaikoissa — kantaen tuskallista kuormaani joka paikassa ja tuskin huomaten esineitä, kun katoovat edestäni. Haluttomuus kaikkiin, paitsi kalvavaan suruuni, oli se yö, joka peitti harjaantumattoman sydämeni. Sallikaat minun katsoa ylös siitä — niinkuin, kiitos Jumalan! viimein tein — ja sen pitkästä, kolkosta, kurjasta unelmasta koittavan valon puoleen.

Monta kuukautta matkustin, tämä yhä pimenevä pilvi väikkyen mieleni ylitse. Eräät salaiset syyt, joitten vuoksi en tahtonut lähteä kotiin — semmoiset syyt, jotka silloin turhaan taistelivat minussa, selvempinä ilmestyäksensä — saivat minut jatkamaan pilgrimi-retkeäni. Välisti olin rauhattomasti muuttanut paikasta paikkaan mihinkään pysähtymättä; välisti olin viipynyt kauan yhdessä kohden. Minulla ei ollut mitään tarkoitusta, ei mitään kannattavaa sielua itsessäni, missä ikänänsä olin.

Minä olin Schweizissä. Minä olin tullut sinne Italiasta jotakin noita suuria Alpin-solia myöden ja olin sen jälkeen oppaani kanssa astuskellut tunturi-polkuja. Jos nämät kammottavat erämaat olivat vaikuttaneet sydämeeni, en ainakaan tietänyt siitä mitään. Minun mielestäni oli kyllä ylevyyttä ja ihmeellisyyttä hirveän korkeissa vuorissa ja äkki-jyrkissä syvänteissä, kohisevissa koskissa ja lumi- ja jääkentissä, mutta tähän saakka ne eivät olleet opettaneet minulle mitään muuta.

Eräänä iltana tulin ennen päivänlaskua johonkin laaksoon, jossa minun oli määrä levätä. Kun astuin alas siihen pitkin suikertelevaa polkua sillä vuorenvietoksella, josta näin sen kumottavan kaukaa alhaalta, luulen, että joku kauan aikaa poissa ollut kauneuden ja tyvenyyden tunto, joku laakson rauhasta syntynyt, lievittävä vaikutus heikosti virisi rinnassani. Minä muistan, että kerran seisahduin jonkunlaisella semmoisella surulla, joka ei ollut kokonaan masentava, ei aivan toivoton. Minä muistan melkein luulleeni, että joku muutos parempaan päin oli mahdollinen minussa.

Minä saavuin laaksoon, kun ilta-aurinko paisti niille kaukaisille lumi-harjanteille, jotka yli-ympäri sulkivat sitä niinkuin ikuiset pilvet. Ne vuoret, joitten rotkossa vähäinen kylä sijaitsi, olivat juureltaan muhkean viheriät; ja ylipuolella tätä hemeämpää kasvillisuutta kohosi tummia honkametsiä, jotka, niinkuin vaajat, halkaisivat talviset hanget ja suojelivat lavaneilta. Vielä korkeammalla näkyi rivittäin rousteisia rinteitä, harmaita kallioita, jää-iljanteita ja tasaisia pälvipaikkoja, jotka kaikki vähitellen yhtyivät ylinnä vallitsevaan lumeen. Sinne tänne vuorten vieremille tiplotettuina, jokainen pikku tipla

yksi koti, hämmötti yksinäisiä puisia huoneita, jotka tunturien korkeuden vuoksi näyttivät niin vähäisiltä, kuin tuskin olisivat kelvanneet leikkikaluiksi. Samanlaiselta näytti myöskin tiheästi rakennettu laakson kylä ja sen puinen silta, jonka alitse virta vierä jylseitten kallioin yli ja sitten pauhaten katosi metsään. Tyvenessä ilmassa kuului kaukainen laulu — paimenten ääniä — mutta kun joku heleä iltapilvi väikkyi vuoren kyljen keskikohdalla, olisin melkein ollut valmis luulemaan, että sävelet tulivat siitä eivätkä olleet mitään maallista laatua. Tässä levollisuudessa suuri luonto yht'äkkiä puhui minulle ja lievitti sydäntäni niin, että laskin väsyneen pääni ruohoon ja itkin, niinkuin en ollut itkenyt vielä siitä saakka, kuin Dora kuoli!

Minä olin hiukkaa ennen saanut kirjepaketin, joka odotti minua, ja olin lähtenyt ulos kylästä lukemaan sitä, sillä välin kuin illallistani valmistettiin. Oli muita kirjeitä, jotka olivat eksyneet tiellä, enkä minä ollut moneen aikaan saanut mitään. Paitsi pari, kolme riviä, joilla ilmoitin, että voin hyvin ja olin tullut semmoiseen ja semmoiseen paikkaan, ei minulla ollut ollut kylläksi miehuutta eikä voimaa kirjoittaa yhtäkään kirjettä, siitä kuin lähdin kotoa.

Paketti oli kädessäni. Minä avasin sen ja näin Agnesin käsi-alan.

Hän oli onnellinen ja hyödyllinen ja menestyi, niinkuin hän oli toivonut. Siinä kaikki, mitä hän itsestään minulle kertoi. Koko muu sisältö koski minua.

Hän ei antanut minulle mitään neuvoa; hän ei teroittanut mitään velvollisuutta minuun; hän sanoi vaan minulle omalla hartaalla tavallansa, mikä hänen luottamuksensa minuun oli. Hän tiesi (sanoi hän), että semmoinen luonto, kuin minun, kääntäisi kärsimisen hyväkseen. Hän tiesi, että koetus ja mielenliikutus ylentäisi ja voimistaisi sitä. Hän oli varma, että minä kaikkiin yrityksiini panisin enemmän lujuttua ja pyrkisin korkeammalle sen surun johdosta, jota olin kärsinyt. Hän, joka niin riemuitsi maineestani ja vartoi sen kasvamista, siksi kuin minua siunattaisiin, rakastettaisiin ja kunnioitettaisiin työni tähden, tiesi hyvin, että jatkaisin työtäni. Hän tiesi, että minun sydämessäni, niinkuin kaikissa suurissa ja hyvissä sydämissä, suru ei voinut muuttua heikkoudeksi, vaan varmaan oli voimaksi kääntyvä. Niinkuin lapsuuden aikojeni kärsimiset olivat suorittaneet osansa ja tehneet minut siksi, mikä olin, niin suuremmat onnettomuudet terästäisivät minua, että tulisin vielä paremmaksi, kuin olin; ja niinkuin ne olivat opettaneet minua, opettaisin minä muita. Hän uskoi minut Jumalan haltuun, joka oli ottanut viattoman lemmittyni rauhaansa, piti minua sisarellisessa rakkaudessaan aina hyvänä ja oli alati minun vieressäni, menin mihin menin, ylpeänä siitä, mitä olin tehnyt, mutta äärettömän paljon ylpeämpänä siitä, mitä minun oli suotu vielä tehdä.

Minä panin tämän kirjeen poveeni ja ajattelin, mimmoinen olin ollut tunti takaperin! Kun kuulin äänten sammuvan ja näin tyvenen iltapilven himmentyvän, laakson värien vaaleenevan ja kultaisen lumen vuorten huipuilla muuttuvan etäiseksi osaksi halevasta yö-taivaasta, vaan kuitenkin tunsin, että yö poistui mielestäni ja kaikki sen sumut suolituivat, en tietänyt miksi nimittää rakkauttani häntä kohtaan, joka tästä lähin oli kalliimpi minulle, kuin ikinä ennen.

Minä luin hänen kirjeensä moneen kertaan. Minä kirjoitin hänelle, ennenkuin menin levolle. Minä kerroin hänelle, että olin suuresti kaivannut hänen apuansa, että ilman häntä en ollut mitään enkä koskaan ollut ollut se, miksi hän ajatteli minua; mutta että hän innostutti minua rupeemaan siksi ja että aion koettaa.

Minä koetin. Vielä kolme kuukautta ja jo olisi vuosi kulunut suruni alusta. Minä päätin jättää kaikki päätökset sikseen, ennenkuin nämät kolme kuukautta olivat ohitse, ja ainoastaan koettaa. Koko tämän ajan oleskelin laaksossa ja sen lähiseuduilla.

Kun nämät kolme kuukautta olivat menneet, päätin jäädä pois kotoa vielä kauemmaksi aikaa; toistaiseksi asettua Schweiziin, joka oli käynyt rakkaaksi minulle tämän illan muiston kautta; tarttua jälleen kynään; työskennellä.

Minä turvasin nöyrästi Häneen, jonka puoleen Agnes oli neuvonut minua; minä etsin luontoa, jota ei koskaan turhaan etsitä; ja minä laskin rintaani sen inhimillisen hellyyden, jota viime aikoina olin väistänyt. Ei kestänyt kauan, ennenkuin minulla oli melkein yhtä monta ystävää laaksossa, kuin Yarmouth'issa; ja kun ennen talven tultua jätin sen, Geneve'en matkustaakseni, ja keväällä palasin, oli heidän sydämellisissä tervehdyksissään jonkunlainen kodillinen sointu, vaikk'ei niitä tuotu esiin englantilaisilla sanoilla.

Minä tein työtä myöhään, varhain, kärsivällisesti ja ahkerasti. Minä kirjoitin romanin, jonka aine yhtyi omaan kokemukseeni, ja lähetin sen Traddles'ille, joka toimitti, että se julkaistiin hyvin edullisilla ehdoilla; ja sanomat enentyvästä maineestani alkoivat ennättää korviini matkustavien kautta, joita sattumalta kohtasin. Vähäisen levon ja muutteen perästä rupesin taas vanhalla, utteralla tavallani kirjoittamaan uutta teosta, joka kokonaan veti huomioni puoleensa. Mitä enemmän edistyin aineeni suorittamisessa, sitä enemmän miellyin siihen ja koetin kaikin voimin toimittaa työtäni hyvin. Tämä oli

kolmas kirjailian tuotteeni. Se ei ollut vielä puoleksi valmis, kun eräänä jouto-aikana päätin palata kotiin.

Vaikka luin ja työskentelin hellittämättä, olin kauan aikaa totuttanut itseäni vahvaan ruumiin liikuntaan. Terveysteni, joka oli kovasti heikontunut, kun Englannista lähdin, oli suuresti varmistunut. Minä olin nähnyt paljon. Minä olin käynyt monessa maassa ja toivoakseni kartuttanut tiedon varojani.

Minä olen nyt johdattanut mieleeni kaikki, mitä katson tarpeelliseksi tässä puhua poissa-oloni ajasta — yhdellä poikkeuksella. Tätä poikkeusta en kuitenkaan ole tehnyt sillä aikeella, että salaisin mitään ajatustani, sillä, niinkuin toisessa paikassa olen sanonut, tämä kertomus on paperille pantu muistini. Olen vaan tahtonut jättää sieluni sisimmän ajatuksen koskematta aivan viimeiseksi. Minä ryhdyn siihen nyt.

Minä en voi niin täydellisesti tunkea oman sydämeni salaisuuteen, että tietäisin, milloin rupesin ajattelemaan, että olisi sopinut panna sen varhaisimmat ja valoisimmat toiveet Agnesiin. Minä en saata sanoa, millä suruni asteella siinä ensiksi syntyi se miete, että olin oikullisessa poikamaisuudessa heittänyt pois hänen rakkautensa aarteen. Minä luulen, että olin ehkä kuullut jonkun kuiskauksen tästä kaukaisesta ajatuksesta tuossa vanhassa, onnettomassa tunteessani, että olin kadottanut tai kaipasin jotakin, jota ei koskaan voinut toteuttaa. Mutta tämä ajatus heräsi mielessäni uutena nuhteena ja uutena katumuksena, kun olin jäänyt niin murheelliseksi ja yksinäiseksi mailmaan.

Jos siihen aikaan olisin ollut paljon Agnesin kanssa, olisin raskasmielisyyteni heikkoudessa ilmoittanut tunteeni. Tätä minä himmeästi pelkäsin, kun ensin tunsin, että minun täytyi olla Englantiin palaamatta. Minuun olisi sanomattomasti koskenut, jos olisin menettänyt vaan vähänkin hänen sisarellisesta rakkaudestaan; ja kuitenkin olisin tunteitani ilmoittamalla tuottanut meille semmoista hankaluutta, josta emme tähän asti olleet tietäneet mitään.

Minun oli mahdoton unhottaa, että se tunne, jolla hän nyt katseli minua, perustui minun omaan ehtooni ja käytökseeni, ja että minä, jos hän koskaan oli rakastanut minua toisenlaisella rakkaudella — ja välisti luulin, että semmoinen aika oli, jolloin hän ehkä oli tehnyt niin — olin heittänyt pois sen. Se ei ollut nyt minkään arvoinen asia, että, kun molemmat olimme vaan lapset, minä olin totuttanut itseäni ajattelemaan häntä semmoiseksi, joka oli kaukana tuolla puolen minun lapsellisia mielikuvituksiani. Minä olin toiselle tarjonnut hehkuvan hellyyteni; ja mitä olisin voinut tehdä, en ollut tehnyt; ja mitä Agnes oli minulle, siksi olin minä ja hänen oma, jalo sydämensä tehnyt hänet.

Sen muutoksen alussa, joka vähitellen tapahtui minussa, kun koetin tarkemmin ymmärtää itseäni ja ruveta paremmaksi ihmiseksi, loin jonkunlaisen epämääräisen koetus-ajan lävitse silmäni semmoiseen hetkeen, jona ehkä voisin toivoa peräyttäväni erehtyneen entisyyden ja päästä niin onnelliseksi, että menisin naimisiin hänen kanssaan. Mutta kun aika kului, hälväni tämä hämärä toivo ja katosi vihdoin kokonaan. Jos hän koskaan oli rakastanut minua, tuli minun pitää häntä vielä enemmän pyhänä, muistaen sitä luottamusta, jota olin pannut häneen, hänen tietoansa harhailevasta sydämestäni, sitä uhrausta, jonka hän varmaan oli tehnyt, ollaksensa ystävänäni ja sisarenani, ja sitä voittoa, jonka hän oli saanut. Jollei toiselta puolen hän milloinkaan ollut rakastanut minua, sopiko minun uskoa, että hän nyt rakastaisi minua?

Minä olin aina tuntenut oman heikkouteni hänen kestäväisyytensä ja mielenlujuutensa rinnalla, mutta nyt tunsin sen yhä enemmän. Vaikka minä olisin ollut mitä hyvänsä hänelle, taikka hän minulle, jos olisin kauan aikaa sitten ollut hänelle mahdollisempi, minä en ollut sitä nyt eikä hänkään ollut. Se aika oli mennyt. Minä olin antanut sen mennä ohitse, ja olin syystä kadottanut hänet.

Että nämät taistelot vaivasivat minua paljon, että ne täyttivät minut onnettomuudella ja omantunnon soimauksella, mutta että minua kuitenkin kannatti joku tunne, että minun tuli oikeuden ja kunnian nimessä häveten luovuttaa mielestäni se ajatus, että nyt, toiveeni rauettua, kääntyisin kalliin tytön puoleen, josta olin kevytmielisesti kääntynyt pois, kun nämät toiveeni olivat valoisat ja tuoreet — ja tämä miete ilmestyi sisinnä minussa joka kerta kuin ajattelin häntä — se on kaikki yhtä totta. Minä en ensinkään koettanut salata itseltäni, että rakastin häntä sydämestäni; mutta minä saatin itseni siihen vakuutukseen, että se nyt oli myöhäistä ja ettei kauan kestänyttä keskinäistä väliämme käynyt häiritseminen.

Minä olin paljon ja usein ajatellut, mitä Dora oli viitannut minulle ehkä tapahtuvaksi niinä vuosina, joita sallimus ei ollut määrännyt meille koetus-ajaksi; minä olin miettinyt, kuinka semmoiset asiat, jotka eivät koskaan tapahdu, usein vaikutuksissaan ovat yhtä todellisia meille, kuin ne, jotka tapahtuvat. Juuri ne vuodet, joista hän oli puhunut, olivat nyt käyneet todellisiksi parannuksessani, ja olisivat kerran, ehkä hiukan myöhemmin, siksi käyneet, vaikka olisimme eronneetkin aikaisimmassa lapsellisuudessamme. Minä koetin kääntää sitä väliä, joka olisi voinut olla minun ja Agnesin kesken, keinoksi, jonka avulla saatin paremmin kieltää itseni, ruveta enemmän luja-aikeiseksi, tarkemmin tuntea itseni, puutteeni ja erehdykseni. Kun mietin, että asia olisi voinut olla, tulin siihen vakuutukseen,

ettei se koskaan voisi olla.

Nämät ajatukset, niitten sekanaisuus ja ristiriitaisuus olivat mieleni vaihetteleva juoksu-hiekka lähtöni ajasta alkaen siksi, kuin kolme vuotta jälestäpäin palasin kotiin. Siitä, kuin siirtolaiset olivat purjehtineet pois, oli kolme vuotta kulunut, kun minä samaan päivänlaskun aikaan ja samassa paikassa seisoin sen paketti-aluksen kannella, joka toi minut kotiin, ja katselin sitä ruusuista vettä, jossa olin nähnyt heidän laivansa kuvan heijastelevan.

Kolme vuotta. Pitkät, kun ajatteli niitä kokonaisuudessaan, vaikka lyhyet ohitse vierieessään. Ja koti oli sangen kallis minulle, ja Agnes myöskin — mutta hän ei ollut minun — hän ei koskaan ollut oleva minun — hän ehkä olisi voinut olla, mutta tämä oli mennyt!

KAHDEKSASKOLMATTAA LUKU.

Takaisintulo.

Minä nousin maalle Londonissa eräänä talvisena syysiltana. Oli pimeä ja satoi, ja minä näin yhtenä minutina enemmän sumua ja lokaa, kuin mitä olin nähnyt kokonaisena vuonna. Minä kävelin tullihuoneesta Muistopatsaan luo, ennenkuin tapasin mitään vaunuja; ja vaikka itse rakennusten etupuolet, jotka katselivat paisuneita kadun-ojia, minusta tuntuivat vanhoilta ystäviltä, en voinut olla myöntämättä, että ne olivat kovasti likaisia ystäviä.

Minä olen usein huomannut — minä arvaan, että jokainen on — että lähtö pois tutusta paikasta näyttää olevan merkki, että muutoksia tapahtuu siinä. Kun katsoin ulos vaunujen akkunasta ja näin, että joku vanha rakennus Fishstreet Hill'illä, johon ei mikään maalari, salvumies eikä muurari sataan vuoteen ollut koskenut, minun poissa ollessani oli hajotettu sekä että läheinen katu, joka oli tullut kunnian-arvoiseksi pitkällisen taudillisuutensa ja kauneutensa tähden, oli kuivattu ja lavennettu, odotin puoleksi saavani nähdä, että St. Paul'in tuomiokirkkokin näyttäisi vanhemmalta.

Edeltäpäin tiesin, että muutamia muutoksia oli tapahtunut ystäväni oloissa. Tätini oli kauan aikaa sitten muuttanut takaisin Dover'iin ja Traddles oli heti minun lähdettyäni ruvennut saamaan vähän asian-ajajan tointa. Hänellä oli nyt virkahuoneensa Gray's Inn'issä, ja hän oli viimeisissä kirjeissänsä kertonut minulle, ettei hän nyt ollut ihan ilman toivoa pian päästä naimisiin kaikkein suloisimman tytön kanssa mailmassa.

He odottivat minua kotiin ennen joulua; mutta heillä ei ollut mitään aavistusta, että näin pian palaisin. Minä olin tahallani eksyttänyt heitä, että saisin huvin äkki-arvaamatta tulla heidän luoksensa. Vaan kuitenkin olin häijy kyllä tuntemaan jonkunlaista kylmyyttä ja pettymystä, kun ei kukaan toivottanut minua tervetulleeksi, vaan minun täytyi yksinään ja ääneti ajaa ratistaa pitkin sumuisia katuja.

Hyvin tunnetut puodit ja niitten iloinen valo paransivat kuitenkin jossakin määrässä asian; ja kun astuin maahan Gray's Inn'in kahvilan ovella, olin jälleen virkistynyt. Tämä paikka muistutti minua aluksi tuosta niin toisenlaisesta ajasta, jona olin poikennut asumaan Kultaiseen Ristiin, ja sai minut ajattelemaan niitä muutoksia, jotka olivat tapahtuneet sen jälkeen; mutta tämä oli luonnollista.

"Tiedättekö, missä päin Gray's Inn'issä Mr. Traddles asuu?" kysyin kyyppäriltä sillä aikaa kuin lämmittelin kahvihuoneen valkean edessä.

"Holborn Court'issa, Sir. Numero kaksi".

"Mr. Traddles'in nimi saa, luulen, yhä paremman maineen lakimiesten joukossa?" arvelin minä.

"Niin, Sir", vastasi kyyppäri, "arvattavasti, Sir; mutta minä en ainakaan tiedä siitä mitään".

Tämä kyyppäri, joka oli keski-ikäinen, vähäläntäinen mies, katsoi ympärilleen, saadaksensa apua eräältä arvokkaammalta kyyppäriltä — kookkaalta, mahtavalta, vanhalta mieheltä, jolla oli kaksinkertainen leuka, mustat housut ja sukat, ja joka tuli ulos jostakin suntionpenkin kaltaisesta paikasta kahvihuoneen päästä, jossa hän seurusteli kassalaatikon, adressikalenterin, lakimiesluettelon ja muitten kirjojen ja paperein kanssa.

"Mr. Traddles", lausui vähäläntäinen kyyppäri. "Numero kaksi Court'issa".

Mahtava kyyppäri viittasi hänet pois ja kääntyi juhlallisesti minun puoleeni.

"Minä kysyin", sanoin minä, "eikö Mr. Traddles, joka asuu numero kahdessa Court'issa, ole saanut yhä suurempaa mainetta lakimiesten joukossa?"

"Minä en ole koskaan kuullut hänen nimeänsä", vastasi kyyppäri paksulla, käheällä äänellä.

Minusta tuntui, kuin minun olisi tullut puolustaa Traddles'ia.

"Hän on kai nuori mies?" arveli mahtava kyyppäri, ankarasti kiinnittäen silmänsä minuun. "Kuinka kauan hän on asunut Gray's Inn'issä?"

"Ei muuta, kuin kolme vuotta", sanoin minä.

Kyyppäri, joka luultavasti oli elänyt neljäkymmentä vuotta suntionpenkissään, ei voinut jatkaa näin vähäpätöistä ainetta. Hän kysyi minulta, mitä tahdoin päivällisiksi.

Minä tunsin, että taas olin Englannissa, ja olin todella aivan alakuloinen Traddles'in puolesta. Hänelle ei näyttänyt löytyvän mitään toivoa. Minä käskin nöyrästi vähän kalaa ja paistia ja seisoin valkean edessä, miettien hänen maineettomuuttansa.

Kun seurasin pääkyyppäriä silmilläni, en voinut olla ajattelematta, että se puutarha, jossa hän vähitellen oli kasvanut siksi kukaksi, mikä hän oli, oli vaikea paikka, jos mieli yletä. Semmoinen vanhan-aikainen, kankea-niskainen, tukeva, juhlallinen, ijäkäs muoto sillä oli. Minä katselin ympäri huonetta, jonka sannoitettua lattiaa epäilemättä sannoitettiin aivan samalla tavalla, kun pääkyyppäri oli poikana — jos hän koskaan oli ollut poikana, joka ei näyttänyt todenmukaiselta; kiiltäviä pöytiä, joissa näin kuvani heijastelevan vanhan mahognyn sileistä syvänteistä; lamppuja, joita oli niistetty ja siivottu, ettei mitään vikaa huomannut; mukavia, viheriöitä, kirkkailla messinki-tangoilla varustettuja kartiineja, jotka sievästi verhosivat väli-seiniä; molempia isoja, iloisesti palavia hiili-valkeita; riviin asetettuja karaffeja, pullistuneita, niinkuin olisivat tietäneet, että löytyi kalliita, vanhoja portviinin tynnyreitä kellarissa; ja näytti siltä, kuin ei kumpaakaan, ei Englantia eikä lakitiedettä, olisi voinut helposti väkiryynnäköllä valloittaa. Minä menin ylös makuu-huoneeseeni märkiä vaatteitani muuttamaan, ja tämän vanhan paneliseinäisen huoneen avaruus (se oli ylipuolella sitä portinkäytävää, joka johdatti ravintolaan, muistan minä), nelitolppaisen sängyn tyven äärettömyys ja piirongin kukistumaton vakavuus, kaikki näyttivät yhtyvän ja synkästi rypistävän otsaansa Traddles'in taikka jokaisen samanlaisen uskaliaan nuorukaisen toiveille. Minä tulin jälleen alas päivällistäni syömään; ja myöskin aterian verkkainen mukavuus ja paikan säännöllinen hiljaisuus — sillä se oli tyhjä vierasta, koska tuota pitkää lakimiesten loma-aikaa vielä kesti — puhuivat sujuvasti Traddles'in rohkeudesta ja kuinka vähän hänen sopi toivoa vielä kahteen kymmeneen vuoteen saada elatustaan.

Minä en ollut nähnyt mitään tämmöistä siitä saakka, kuin lähdin ulkomaille, ja se kukisti kokonaan toiveeni ystäväni puolesta. Pääkyyppäri oli saanut kylläksi minusta. Hän ei lähestynyt minua enää, vaan tarjosi palvelustansa erälle vanhalle, pitkiin säärystimiin puetulle gentlemanille, jonka vastaanottamiseksi pintti [englantilainen mittaa noin 3 1/2 korttelia] erinomaista portviiniä näytti itse-altaan tulevan ulos kellarista, sillä hän ei antanut mitään käskyä. Toinen kyyppäri ilmoitti kuiskaten minulle, että tämä vanha gentlemani oli yksinäisyyteen paennut notarius, joka asui torin partaalla ja jolla oli kokonainen aarre-aitta, jonka hän luultiin testamentteeraavan pesiättärensä tyttärelle; samoin, että puheen mukaan hänellä oli kaapissansa hopeinen pöytäserviisi, joka oli kokonaan tummentunut makaamisesta, vaikk'ei mikään ihmis-silmä koskaan vielä ollut nähnyt muuta, kuin yhden lusikan ja yhden kahvelin hänen huoneissaan. Nyt pidin Traddles'ia aivan perikadon omana ja päätin itsekseni, ettei hänellä ollut mitään toivoa.

Koska kuitenkin hartaasti halusin nähdä rakasta, vanhaa toveria, suoritin päivälliseni semmoisella tavalla, joka ei ollenkaan ollut omainen koroittamaan minua pääkyyppäriin ajatuksissa, ja kiirehdin ulos takatietä. Numero kaksi Court'issa oli pian löydetty, ja koska ovipielen päällekirjoitus ilmoitti minulle, että Mr. Traddles asui jossakin huoneistossa ylimmäisessä kerroksessa, astuin portaita ylös. Rapistuneiksi ja vanhoiksi huomasin nämät portaat, ja jokaisen jakson päästä niitä valaisi nuija-pää lampun-sydän, joka teki kuolemaa vähäisessä, likaisessa lasivangitossa.

Kun kommin portaita ylös, luulin kuulevani hupaisen naurun, mutta ei minkään advokatin eikä lakimiehen, ei advokatin kirjurin eikä lakimiehen kirjurin naurua, vaan parin, kolmen iloisen tytön. Kun pysähdyin kuuntelemaan, pistin sattumalta jalkani johonkin reikään, jonka kunnianarvoisa Gray's Inn'in jäsenistö oli jättänyt tukkimatta, ja putosin kolisten alas, ja kun taas pääsin jaloilleni, oli kaikki hiljaa.

Hapuillen kuljin nyt varovammin loppupuolen matkaa, ja sydämeni sykki kovasti, kun näin ulkopuolisen oven, johon oli maalattu *Mr. Traddles*, avoinna. Minä koputin. Jommoinkin kahina seurasi sisäpuolella, mutta ei mitään muuta. Minä koputin sentähden uudestaan.

Vähäinen takkela poika, puoleksi juoksupoika, puoleksi kirjuri, joka oli kovasti hengästynyt, mutta katseli minua, niinkuin hän olisi ollut varma siitä, etten minä voisi laillisesti todistaa sitä, tuli näkyviin.

"Onko Mr. Traddles kotona?" lausuin minä.

"On, Sir, mutta hänellä on työtä".

"Minä pyytäisin saada tavata häntä".

Tuokion minua tarkasteltuaan päätti takkela poika päästää minut sisään, jonka vuoksi hän avasi ovea vähän avarammalta ja laski minut ensiksi pikkuiseen, kaapinkokoiseen eteiseen ja sitten vähäiseen arkihuoneeseen, jossa tapasin vanhan ystäväni, joka (häinkin hengästyneenä) istui pöydän ääressä paperiensa puoleen kallistuneena.

"Hyvä Jumala!" huudahti Traddles, ylös katsahtaen, "se on Copperfield!" ja syöksi minun syliini, johon minä lujasti suljin hänet.

"Kaikki hyvin, rakas Traddles'ini?"

"Kaikki hyvin, rakas, rakas Copperfieldini eikä muuta, kuin hyviä uutisia!"

Me itkimme ilosta molemmat.

"Rakas toverini", lausui Traddles, innossansa pörröttäen tukkaansa, joka oli kokonaan tarpeeton toimi, "rakkain Copperfield'ini, kauan kadoksissa ollut ja sydämellisesti tervetullut ystäväni, kuinka minua ilahuttaa nähdä sinua! Kuinka sinä olet ruskoittunut! Kuinka iloinen minä olen! Henkeni ja kunniani kautta, en ole koskaan ollut niin iloinen, rakas Copperfield'ini, en koskaan!"

Minun oli yhtä vaikea ilmoittaa tunteitani. Minä en ensiksi kyennyt puhumaan mitään.

"Rakas toverini!" lausui Traddles. "Ja tullut niin kuuluisaksi! Kunniakas Copperfield'ini! Hyvä Jumala, *milloin* tulit, *mistä* tulet, *mitä* olet toimittanut?"

Mitään vastausta kysymyksiinsä odottamatta kohensi Traddles, joka oli työntänyt minut nojatuoliin kaminin viereen, koko ajan valkeaa toisella kädellään ja nyki minua toisella kaulahuivistani siinä hurjassa luulossa, että se oli päällystakki. Hiilihangosta hellittämättä syleili hän minua uudestaan, ja minä syleilin häntä, siksi kuin molemmat nauraen ja silmiämme pyyhkien kävimme istumaan ja pudistimme kättä lieden ylitse.

"Kun ajattelee", sanoi Traddles, "että olit niin kotiin tulemallasi, kuin epäilemättä olit, rakas, vanha poikani, etkä ollut läsnä juhlamenoissa!"

"Missä juhlamenoissa, rakas Traddles?"

"Hyvä Jumala!" huudahti Traddles, avaten silmiänsä vanhalla tavallaan.
"Etkö ole saanut viimeistä kirjettäni?"

"En suinkaan, jos siinä puhuttiin juhlamenoista".

"No, rakas Copperfieldini", lausui Traddles, tokaisten tukkaansa pystyyn molemmilla käsillänsä, jotka hän sitten laski polvilleni, "minä olen naimisissa!"

"Naimisissa!" huudahdin minä iloisesti.

"Totta totisesti!" lausui Traddles — "kunnian-arvoisa Horace vihki minut — ja Sofian yhteen — alhaalla Devonshire'ssä. No, rakas poikani, hän on tuolla kartiinein takana! Katso tuonne!"

Kummastukseksi tuli kaikkein suloisin tyttö mailmassa samalla silmänräpäyksellä nauraen ja punehtuen esiin piilopaikastaan. Ja iloisempaa, armaampaa, viattomampaa, onnellisempaa, tyytyväisempää nuorta vaimoa ei ole koskaan mailmassa nähty, jota minun myöskin täytyi paikalla sanoa. Minä suutelin häntä, niinkuin vanha tuttava suutelisi, ja toivotin heille onnea kaikesta sydämestäni.

"Mikä hauska jälleen-yhtyminen tämä on!" sanoi Traddles. "Sinä olet niin erittäin ruskoittunut, rakas Copperfield! Voi, kuinka onnellinen minä olen!"

"Niin olen minäkin!" arvelin minä.

"Ja minä myöskin!" lausui punehtuva ja hymyilevä Sofia.

"Me olemme kaikki niin onnelliset, kuin mahdollista!" sanoi Traddles. "Työtökin ovat onnelliset. Voi

sentään, minä totta puhuen olin kokonaan unhottaa heidät!"

"Unhottaa?" kysyin minä.

"Tytöt", vastasi Traddles. "Sofian sisaret. He ovat meidän luonamme. He ovat tulleet Londonia katsomaan. Asia on se, että, kun — sinäkö se olit, joka kompastuit portaissa, Copperfield?"

"Minä se olin", sanoin minä nauraen.

"Hyvä, kun sinä kompastuit portaissa", lausui Traddles, "peuhasin tyttöjen kanssa. Totta puhuen me kävimme 'kissaa nurkassa'. Mutta koska tämmöinen ei oikein sovi Westminster Hall'issa ja kosk'ei se näyttäisi juuri ammatilliselta, jos joku neuvon-pyytäjä näkisi heidät, juoksivat he tiehensä. Ja par'aikaa he — kuuntelevat, sitä en epäile", arveli Traddles, katsellen toisen huoneen ovea.

"Minä olen pahoillani", sanoin minä, nauraen uudestaan, "että tulin häiritsemään".

"Sanani kautta", vastasi Traddles, suuresti iloiten, "jos olisit nähnyt heidän juoksevan pois ja, sinun koputettuasi, taas juoksevan takaisin noukkimaan pudonneita kampoja ja menettelevän mitä hullunkurisimmalla tavalla, et olisi sanonut niin. Lemmittyni, menetkö noutamaan tyttöjä?"

Sofia kiiruhti pois ja me kuulimme, että hän läheisessä huoneessa vastaan-otettiin kaikkuvalla naurulla.

"Oikein kuin soitettaisiin, eikö niin, rakas Copperfield?" arveli Traddles. "Sitä on erittäin hauska kuulla. Se kokonaan valaisee näitä vanhoja huoneita. Onnettomalle vanhalle pojalle, joka on elänyt kaiken aikansa yksinään, on se suorastaan suloista. Se on viehättävää. Tyttö raukoilta meni paljon hukkaan Sofian kanssa — joka, minä vakuutan sen sinulle, Copperfield, nyt on ja aina on ollut suloinen tyttö mailmassa! — ja se ilahuttaa minua sanomattomasti, kun havaitsen heidän olevan semmoisella hyvällä tuulella. Tyttö-seura on sangen hupainen asia, Copperfield. Se ei ole ammatillista, mutta se on hyvin hupaista".

Huomaten, että hänen äänensä hiukan vapisi, ja käsittäen, että hän sydämensä hyvydessä pelkäsi puheensa kautta tuottaneensa minulle jonkunlaista tuskaa, myönnyin siihen semmoisella hartaudella, joka ilmeisesti rauhoitti ja ilahutti häntä suuresti.

"Mutta lisäksi", lausui Traddles, "ovat kotilaitoksemmekin, totta puhuakseni, kokonaan epä-ammattillisia, rakas Copperfield. Yksin Sofiankin oleminen täällä on epä-ammattillinen. Mutta meillä ei ole mitään muuta asuntopaikkaa. Me olemme laskeneet ruuhella merille, mutta me olemme valmiit kestämään kaikkia. Ja Sofia on tavaton taloudenpitäjä! Sinä kummastelet, kun näet, kuinka hän sijoittaa näitä tyttöjä. Tuskin tiedän, kuinka se käy".

"Onko noita nuoria ladyjä montakin teillä?" kysyin minä.

"Vanhin, kaunotar, on täällä", vastasi Traddles matalalla, tuttavallisella äänellä — "Carolina ja Sarah on täällä — se, joka, niinkuin mainitsin sinulle, on jollakin tapaa kipeä selästään. Sanomattoman paljon parempana! Ja molemmat nuoremmat, joita Sofia kasvatti, ovat luonamme. Ja Louisa on täällä".

"Todella!" huudahdin minä.

"Niin", vastasi Traddles. "Nyt ei ole koko sarjassa — minä tarkoitan huonettemme sarjassa — kuin kolme, mutta Sofia on tyttöjä varten sovittanut kaikki mitä kummallisimmalla tavalla, ja he makaavat niin mukavasti, kuin mahdollista. Kolme tuossa huoneessa", sanoi Traddles, osoittaen sormellaan. "Kaksi tässä".

Minä en voinut olla ympärilleni katsomatta, nähdäkseni, mikä oltava jäi jälille Mr. ja Mrs. Traddles'ille. Traddles ymmärsi minut.

"Hyvä!" lausui Traddles, "me olemme valmiit kestämään kaikkia, niinkuin juuri nyt sanoin, ja viime viikolla kyhäsimme vuoteen tänne lattialle. Mutta katon alla löytyy vielä vähäinen huone — sangen sievä huone, kun kerran on päässyt ylös sinne — jonka Sofia itse minun tietämättäni on varustanut tapeteilla; ja se on tätä nykyä meidän huoneemme. Se on mainio pikkuinen mustalais-poikettava. Ja kuinka laajalle sieltä näkee".

"Ja sinä olet vihdoin naimisissa, rakas Traddles'ini!" sanoin minä.
"Kuinka se ilahuttaa minua!"

"Kiitoksia, rakas Copperfield", vastasi Traddles, kun vielä kerran pudistimme kättä. "Niin, minä olen niin onnellinen, kuin on mahdollista olla. Tuossa on vanha ystäväsi, näetkö", lausui Traddles, riemuisesti nyökäyttäen päätänsä kukkaruukulle ja alustalle. "Ja tuossa on pöytä marmori-laikkoineen!"

Kaikki muut huonekalut ovat yksinkertaisia ja käytöllisiä, niinkuin huomaat. Ja mitä hopea-serviisiin tulee, ei meillä, totta puhuen, ole edes sen vertaa, kuin tee-lusikka".

"Kaikki vielä ansaittavat!" lausuin minä iloisesti.

"Juuri niin", vastasi Traddles, "kaikki ansaittavat. Tietysti on meillä jotakin tee-lusikan tapaista, koska liikutamme teetämme. Mutta ne ovat Britannia-metallia".

"Hopea hohtaa sitä enemmän, kun se tulee", arvelin minä.

"Sitä juuri itsekin sanomme!" huudahti Traddles. "Näetkö, rakas Copperfield", ruveten taas puhumaan tuolla matalalla, tuttavallisella äänellä, "kun olin esitellyt todistukseni Doe dem. *Jipes* versus *Wigzell* jutussa, josta minulla oli paljon etua ammatissani, lähdin alas Devonshire'en ja pidin yksityisesti muutamia totisia keskusteluita kunnian-arvoisan Horace'n kanssa. Minä huomautin hänelle erittäin sitä asiaa, että Sofia — joka, vakuutan sinulle, Copperfield, on suloisin tyttö! —"

"Siitä olen varma!" arvelin minä.

"Hän on todella!" vastasi Traddles. "Mutta minä pelkään, että hairahdan aineestani. Mainitsinko kunnianarvoisaa Horace'a?"

"Sinä sanoit, että huomautit hänelle erittäin sitä asiaa —".

"Niin oikein! Sitä asiaa, että Sofia ja minä kauan aikaa olimme olleet kihloissa, ja että Sofia vanhempiensa luvalla oli enemmän, kuin tyytyväinen, tulemaan minulle, vaikka olisimmekin — lyhyeltä", sanoi Traddles vanhalla, suoralla hymyllänsä, "nykyisellä Britannia-metallin kannallamme. No niin. Sitten esittelin kunnian-arvoisalle Horace'lle — joka on mitä oivallisin pappi, Copperfield, ja jonka pitäisi olla piispa, taikka jolla ainakin pitäisi olla kylläksi tuloja, ettei hänen tarvitsisi elää niin tiukasti — että, jos voisin ansaita kaksi sataa ja viisikymmentä puntaa ensi vuonna ja varmaan toivoa seuraavana vuonna ansaitsevani yhtä paljon taikka vielä enemmän sekä lisäksi voisin yksinkertaisesti varustaa jonkun vähäisen asunnon, semmoisen, kuin tämän — silloin ja siinä tapauksessa saisimme Sofia ja minä mennä naimisiin. Minä uskalsin muistuttaa, että olimme kärsivällisesti odottaneet monta vuotta ja ettei sen asian, että Sofia oli erinomaisen hyödyllinen kotona, tulisi vaikuttaa hänen rakkaisiin vanhempiinsa niin, että he vastustaisivat hänen elämänsä turvaamista — ymmärrätkö?"

"Ei suinkaan sen tulisi", sanoin minä.

"Minua ilahuttaa, että sinä ajattelet niin, Copperfield", vastasi Traddles, "sillä ilman vähintäkään viittausta kunnianarvoisaan Horace'en luulen, että vanhemmat ja veljet ja niin edespäin välisti ovat jotenkin itsekkäät semmoisissa asioissa. Hyvä! Minä sanoin myöskin, että mielelläni tahdoin olla hyödyllinen perheelle ja että, jos edistyin mailmassa ja jotakin tapahtuisi hänelle — minä tarkoitan kunnian-arvoisalle Horace'lle —".

"Kyllä ymmärrän", lausuin minä.

"— Taikka Mrs. Crewler'ille — minä hartaasti soisin saavani ruveta tyttöjen isäksi. Hän vastasi aivan ihmeellisellä tavalla, joka erittäin miellytti tunteitani, ja otti suostuttaaksensa Mrs. Crewler'iä tähän tuumaan. Heillä oli kauhean paljon vastusta anopistani. Se nousi hänen jaloistaan hänen rintaansa ja sitten hänen päähänsä —".

"Mikä nousi?" kysyin minä.

"Hänen surunsa", vastasi Traddles totisella katseella. "Hänen tunteensa ylimalkain. Niinkuin toisessa tilaisuudessa mainitsin, hän on hyvin etevä nainen, mutta hän ei voi enää käyttää jäseniänsä. Mitä hyvänsä hänelle kiusausta tapahtuu, se asettuu tavallisesti hänen jalkoihinsa; mutta tässä tilaisuudessa nousi se hänen rintaansa ja sitten hänen päähänsä ja, lyhyeltä, tunki koko hänen ruumiinrakennukseensa mitä huolettavimmalla tavalla. Kuitenkin he väsymättömällä ja hellällä hoidolla saivat hänet toipumaan, ja me vihittiin, siitä oli eilen kuusi viikkoa. Sinä et voi aavistaa, mikä hirviö mielestäni olin, Copperfield, kun näin koko perheen joka taholla itkevän ja pyörtyvän! Mrs. Crewler ei voinut nähdä minua ennen kuin lähdimme — ei voinut antaa anteeksi minulle silloin — mutta hän on hyväluontoinen ihminen ja on jälestäpäin antanut minulle anteeksi. Juuri tänä aamuna tuli minulle hupainen kirje häneltä".

"Ja lyhyeltä, rakas ystäväni", sanoin minä, "sinä tunnet itsesi niin onnelliseksi, kuin ansaitset tuntea!"

"Oh! Nämät sanat lähtevät sinun ystävydestäsi!" nauroi Traddles. "Mutta tilaani sopii todella kadehtia. Minä teen kovasti työtä ja luen lakia väsymättä. Minä nousen kello viisi joka aamu eikä se haita minua ollenkaan. Minä pidän tytöt piilossa päivällä ja hauskuttelen heidän kanssansa iltaisin. Ja minä vakuutan sinulle, että oikein pahoittaa minua, että he lähtevät kotiin tiistaina eli päivää ennen

kuin Mikkelin työkausi alkaa. Mutta tässä", sanoi Traddles, keskeyttäen tuttavallista juttelemistaan ja ääneen puhuen, "ovat tytöt! Mr. Copperfield, Miss Crewler — Miss Sarah, Miss Louisa — Margaret ja Lucy!"

He näyttivät niin terveiltä ja kukoistavilta kuin ruusuviikko. Kaikki olivat sieviä, ja Miss Carolina oli erittäin kaunis; mutta Sofian kirkkaissa katseissa oli jotakin armasta, iloista ja kodikasta, joka voitti tämän kaiken ja vakuutti minulle, että ystäväni oli valinnut hyvin. Me istuimme kaikki valkean ympärillä sillä aikaa kuin takkela poika, joka, niinkuin nyt arvasin, oli papereita esiin vetäessään hengästynyt, taas korjasi pois ne ja asetti esiin tee-astiat. Tämän jälkeen lähti hän pois yöksi ja pamahutti kiinni ulkopuolisen oven perästään. Kun Mrs. Traddles, jonka emännän-silmistä täydellinen mielihyvä ja levollisuus säteili, oli valmistanut teen, paahti hän hiljaisesti leipää, istuen nurkassaan valkean vieressä.

Hän oli tavannut Agnesin, kertoi hän minulle tätä tehdessään. "Tom" oli häitten jälkeen vienyt hänet huviretkelle alas Kent'iin ja siellä oli hän nähnyt myöskin tätini, ja sekä tätini että Agnes voivat hyvin eikä kumpikaan heistä ollut puhunut mistään muusta, kuin minusta. "Tom" ei ollut hänen kullaksensa kertaakaan päästännyt minua ajatuksistansa koko sinä aikana, jona olin ollut poissa. "Tom" oli korkein tuomari kaikissa asioissa. "Tom" oli ilmeisesti hänen elämänsä epäjumala, jota ei mikään voinut järkyttää hänen kantakivellensä, johon hänen aina täytyi luottaa ja jota hänen aina täytyi kunnioittaa koko sydämensä uskollisuudella, mitä ikänensä tapahtui.

Se kunnioitus, jota sekä hän että Traddles osoittivat kaunottarelle, huvitti minua sangen paljon. Minä en luullakseni pitänyt sitä erittäin järkevänä, mutta se oli mielestäni hyvin hauskaa ja soveltui täydellisesti heidän luontoonsa. Jos Traddles koskaan hetkeäkään kaipasi noita tee-lusikoita, jotka olivat vielä ansaittavat, en epäile, että se tapahtui silloin, kuin hän tarjosi teetä kaunottarelle. Jos hänen lempeä puolisonsa olisi kyennyt ketään vastaan puollustamaan omaa ajatustansa, tiedän varmaan, että se olisi tapahtunut ainoastaan sen vuoksi, että hän oli kaunottaren sisar. Muutamia vähäisiä omapäisyyden ja oikullisuuden oireita, joita kaunottaressa huomasin, katsoivat Traddles ja hänen puolisonsa nähtävästi hänen esikois-oikeudekseen ja luonnolliseksi perinnöksensä. Jos hän olisi syntynyt kuningattareksi mehiläispesässä ja he työntekiöiksi, eivät he olisi alttiimmin taipuneet siihen.

Mutta heidän itse-unhotuksensa ihastutti minua. Heidän ylpeytensä näitten tyttöjen puolesta ja heidän myöntäväisyytensä kaikkiin näitten mielitekoihin oli mitä hupaisin pikku todistus heidän omasta arvostaan, minkä milloinkaan olisin tahtonut nähdä. Yhtä varmaan kuin Traddles'ia kerta tämän illan kuluessa puhuteltiin "Tom kullaksi" ja häntä pyydettiin tuomaan jotakin tänne taikka viemään jotakin sinne taikka ottamaan ylös jotakin taikka laskemaan alas jotakin taikka etsimään jotakin taikka noutamaan jotakin, yhtä varmaan se taikka tämä hänen kälyistään ainakin kaksitoista kertaa tunnissa puhutteli häntä siksi. Samoin he eivät saaneet mitään toimeen ilman Sofiatta. Minkä pääsivät hiukset irti eikä kukaan, paitsi Sofia, pystynyt panemaan niitä ylös. Mikä unhotti, kuinka joku erityinen nuotti kävi eikä kukaan, paitsi Sofia, voinut hyräillä tätä nuottia oikein. Mikä tahtoi muistaa jonkun paikan nimeä Devonshire'stä ja ainoastaan Sofia tiesi sen. Mikä tahtoi jotakin kotiin kirjoitetuksi, ja ainoastaan Sofiaa voitiin pyytää kirjoittamaan ennen seuraavan päivän aamiaista. Mille tuli silmipakko kutoessaan eikä kukaan muu, kuin Sofia, saattanut parantaa asiaa. He haltia-väkeä olivat, ja Sofia ja Traddles palvelioita. Kuinka monta lasta Sofia oli hoitanut aikoinansa, en voi mielessäni kuvailla, mutta hän näytti olevan kuuluisa siitä, että hän osasi jok'ikisen vähäisen laulun, mikä ikinä lapsille Englannin kielellä viritettiin; ja hän lauloi pyynnöstä niitä kymmenittäin perästyksin mitä raikkaimmalla pikku äänellä mailmassa (kukin sisarista käski hänen laulaa jonkun eri nuotin, ja kaunotar tavallisesti viimeiseksi), että minä olin kokonaan hurmaantunut. Paras kaikista oli se, että kaikin vaatimuksineen kaikki sisaret osoittivat suurta hellyyttä ja kunnioitusta sekä Sofialle että Traddles'ille. Minä olen varma, että, kun jätin hyvästi, ja Traddles tuli ulos seuraamaan minua kahvilaan, minusta tuntui, kuin en koskaan olisi nähnyt minkään semmoisen itsepintaisen pörröpään taikka minkä pään tahansa pyörivän semmoisessa suudelmien sateessa.

Ylimalkain se oli semmoinen näky, jota en voinut olla ilolla ajattelematta kauan aikaa sen jälkeen, kuin olin palannut ja toivottanut Traddles'ille hyvää yötä. Jos olisin nähnyt tuhansien ruusujen kukkivan jossakin ylikerroksessa tuossa kuihtuneessa Gray's Inn'issä, eivät ne olisi voineet valaista sitä puoleksikaan niin paljon. Kun ajattelin, että nämät Devonshire'n tytöt olivat keskellä kuivia lakimiesten kapinettien myyjiä ja asian-ajajien byroita, ja että teetä, paahdettua leipää ja lasten lauluja tarjottiin tuommoisessa karkeassa sandriakin ja pergamentin, punaisen langan, pölyisten öylättien, läkkipullojen, konsepti- ja vekselipaperien, protokollien, haastekirjeitten, selitysten ja kustannus-laskujen ilmanalassa — tuntui melkein yhtä hupaiselta ja haaveelliselta, kuin jos olisin uneksunut, että sultanin kuuluisa perhe oli päästetty asian-ajajain joukkoon ja muassaan Gray's Inn'in eteiseen tuonut puhuvan linnun, laulavan puun ja kultaisen veden. Tavalla taikka toisella huomasin, että olin jättänyt Traddles'in hyvästi yöksi ja palannut kahvilaan suuresti muuttuneena, mitä alakuloisuuteeni hänen puolestaan tuli. Minä rupesin ajattelemaan, että hän edistyisi kaikkien Englannin pääkyöppärien kiusallakin.

Minä asetin tuolin jonkun kahvi-huoneen valkean eteen, Traddles'ia joutilaisuudessaan ajatellakseni,

ja rupesin, hänen onneansa mietiskelyäni, vähitellen katsomaan hehkuvien hiilien kuvia ja sitä myöden kuin ne hajosivat ja muuttuivat muistelemaan elämäni etevimpiä vaiheita ja eron-tapauksia. Minä en ollut nähnyt mitään kivihiihi-valkeata siitä saakka kuin kolme vuotta takaperin jätin Englannin, vaikka kyllä olin katsellut monta puu-tulennosta, kun se raukesi harmaaksi tuhaksi ja yhtyi liedellä olevaan höyheniseen läjään, joka alakuloisuudessani soveliaasti esitteli minulle omia, kuolleita toiveitani.

Minä voin nyt ajatella entisyyttä vakaasti, mutta ei katkerasti, ja pystyin miettimään tulevaisuutta miehuullisesti. Kotia tämän sanan parhaassa merkityksessä minä en saattanut enää toivoa. Häntä, johon olisin voinut vuodattaa hellempää rakkautta, olin opettanut rupeamaan sisarekseni. Hän oli naimisiin menevä, ja toiset vaatisivat hänen hellyyttänsä itselleen, eikä hän siis koskaan saisi tietää mitään siitä rakkaudesta, joka oli ylennyt sydämestäni. Se oli oikein, että saisin rangaistusta ajattelemattomasta liitostani. Mitä niitin, sen olin kylvänyt.

Minä mietin par'aikaa, olinko todella kurittanut sydäntäni niin, että mielenlujuudella saatin kestää sitä ja Agnes'in kodissa levollisesti asettua siihen tilaan, johon hän levollisesti oli minun kodissani asettunut, kun havaitsin silmiäni kiintyneen eräisen muotoon, joka olisi voinut nousta valkeasta yhteydessään aikaisimpien muistojeni kanssa.

Pikku Mr. Chillip, lääkäri, jolle kaikkein ensimmäisessä luvussa tässä kertomuksessa jouduin kiitollisuuden velkaan hänen avustaan, istui ja luki jotakin sanomalehteä jonkun vastapäisen nurkan varjossa. Hän oli jotenkin vanha tähän aikaan; mutta koska hän oli lempeä, suopea, hiljainen pieni mies, oli hän kulunut niin vähän, että hän minusta tällä hetkellä näytti juuri semmoiselta, kuin hän varmaan näytti sillä kertaa, kuin hän istui vierashuoneessamme ja odotti mailmaan tuloani.

Mr. Chillip oli jättänyt Blunderstone'n kuusi tai seitsemän vuotta takaperin enkä minä ollut nähnyt häntä sen jälkeen. Hän istui siivosti ja luki sanomalehteänsä, vähäinen pää kallella ja lasillinen lämmintä sherry-toddyä vieressään. Hän oli niin erittäin sovinnollinen käytöksessään, että hän näytti pyytävän anteeksi itse sanomalehdeltäkin, että hän uskalsi lukea, sitä.

Minä astuin hänen luoksensa ja sanoin: "kuinka voitte, Mr. Chillip?"

Hän hämmästytti kovasti, kun outo näin odottamatta puhutteli häntä, ja vastasi hitaisella tavallansa: "minä kiitän teitä, Sir, te olette sangen hyvä. Kiitoksia, Sir. Minä toivon, että te voitte hyvin".

"Te ette muista minua?" sanoin minä.

"Kyllä, Sir", vastasi Mr. Chillip, leppeästi hymyillen ja pudistaen päätänsä minua tarkastellessaan, "minusta tuntuu, kuin kasvoissanne olisi jotakin tuttua, Sir; mutta nimeänne tavottelen turhaan".

"Ja kuitenkin tiesitte sen kauan aikaa, ennenkuin minä itse", vastasin minä.

"Tiesinkö todella, Sir?" lausui Mr. Chillip. "Onko mahdollista, että minun oli kunnia, Sir, olla avullisna, kun —?"

"On", sanoin minä.

"Herranen aika!" huudahti Mr. Chillip. "Mutta epäilemättä olette sen jälkeen suuresti muuttuneet, Sir?"

"Arvattavasti", vastasin minä.

"No, Sir", muistutti Mr. Chillip, "minä toivon, että annatte minulle anteeksi, jos minun täytyy pyytää teitä suosiollisesti sanomaan nimenne?"

Kun ilmoitin hänelle nimeni, tuli hän suorastaan liikutetuksi. Hän oikein pudisti kättäni, joka oli hurja menetys hänen puoleltaan, sillä hänen oli muutoin tapa vaan pistää haalea, pikkuinen kala-lastu tuuman pari esiin lanteestaan ja osoittaa mitä suurinta malttittomuutta, kun joku tarttui siihen. Nytkin vajotti hän kätensä takintaskuunsa heti kuin hän sai sen irti, ja hänen sydämensä näytti huojentuvan, kun hän palautti sen eheänä takaisin.

"Hyvä Jumala, Sir!" lausui Mr. Chillip, tutkistellen minua, pää kallellansa. "Tämä on siis Mr. Copperfield, onko se? Hyvä, Sir, minä luulen, että olisin tuntenut teidät, jos olisin juljennut katsella teitä tarkemmin. Te olette ulkomuodoltanne hyvin isä vainajanne kaltainen, Sir".

"Minulla ei ollut koskaan onnea nähdä isääni", huomaustin minä.

"Aivan totta, Sir", sanoi Mr. Chillip lohduttavalla äänellä. "Ja kaikissa tapauksissa kovin surettavaa! Mekin meidän paikkakunnassamme tiedämme maineenne, Sir", arveli Mr. Chillip, pitkänsä pudistaen jälleen vähäistä päätänsä. "Lienee jommoinenkin jännitys täällä, Sir", sanoi Mr. Chillip, naputtaen

otsaansa etusormellansa. "Se kysyy varmaan voimianne, Sir!"

"Missä tätä nykyä asutte?" kysyin hänen viereensä istuen.

"Minä asun muutamien penikulmien päässä Bury St. Edmunds'ista, Sir", vastasi Mr. Chillip. "Kun Mrs. Chillip isänsä testamentin kautta sai vähäisen omaisuuden sielläpäin, ostin viran-harjoitus-oikeuden siellä, jossa, niinkuin varmaan ilolla kuulette, menestyn varsin hyvin. Tyttäreni on nyt kasvanut aika ihmiseksi, Sir", arveli Mr. Chillip, pudistaen taas pikkuista päätänsä. "Menneellä viikkoa äiti laski alas kaksi poimua hänen hameestaan. Niin aika menee, Sir!"

Koska pikku mies, tätä mietettä lausuessaan, nosti nyt tyhjänä olevan lasinsa huulilleen, esittelin hänelle, että hän antaisi täyttää sen uudestaan ja joisi toisen lasin minun seurassani. "Hyvä, Sir", vastasi hän verkkaisella tavallansa, "siinä on enemmän, kuin mitä olen tottunut juomaan, mutta minä en voi kieltää itseltäni iloa haastella teidän kanssanne. Näyttää siltä kuin vasta eilis-päivänä minun olisi ollut kunnia hoitaa teitä tuhka-rupulissa. Te pääsitte siitä mainion hyvällä tavalla, Sir!"

Minä kiitin häntä tästä kohteliaisuudesta ja tilasin toddyn, joka pian tuotiin. "Aivan tavatonta yllisyyttä!" lausui Mr. Chillip, liikuttaen sitä, "mutta minä en voi vastustaa niin erinomaista tilaisuutta! Teillä ei ole mitään perhettä, Sir?"

Minä pudistin päätäni.

"Minun on tullut tietoihini, että joku aika sitten suuri suru on kohdannut teitä, Sir", arveli Mr. Chillip, "minä kuulin sen isäpuolenne sisarelta. Kovin luja-luontoinen nainen, Sir?"

"No niin", sanoin minä, "luja kyllä. Missä te hänet olette tavanneet, Mr. Chillip?"

"Ettekö tiedä, Sir", vastasi Mr. Chillip leppeimmällä hymyllänsä, "että isäpuolenne taas on naapurinani?"

"En", lausuin minä.

"Niin hän on, Sir!" arveli Mr. Chillip. "Nai nuoren lady'n sieltäpäin, jolla oli raukalla sangen sievä pikkuinen omaisuus. — Mutta tuo aivojen työ, Sir. Ettekö tunne, että se väsyttää teitä?" lausui Mr. Chillip, katsellen minua niinkuin ihmettelevä punakerttu.

Minä väistin tätä kysymystä ja palasin Murdstone'ihin. "Minä tiedän, että Mr. Murdstone meni uudestaan naimisiin. Oletteko te perheen lääkäri?" kysyin minä.

"En säännöllisesti. Minua on käsketty välisti tulemaan heidän luoksensa", vastasi hän. "Lujuuden organi Mr. Murdstone'ssa ja hänen siasaansa frenologisesti kovin kasvanut, Sir!"

Minä vastasin niin selvästi osoittavalla katseella, että Mr. Chillip siitä ja toddysta rohjentui, pudisti päätänsä useita kertoja ja huudahti mieltäväisesti: "voi minua! Me muistamme vanhoja aikoja, Mr. Copperfield!"

"Ja veli ja sisar jatkavat kaiketi vanhalla tavallaan?" sanoin minä.

"Niin, Sir", vastasi Mr. Chillip, "lääkäri, joka niin paljon liikkuu perheissä, ei saisi nähdä eikä kuulla muuta kuin ammattinsa asioita. Kuitenkin täytyy minun sanoa, että he ovat kovin ankarat, Sir, sekä mitä tähän että tulevaan elämään tulee".

"Ei tulevan elämän järjestämisessä heillä suurta väliä pidetä, uskallan väittää", vastasin minä; "mutta mitä he tässä toimittelevat?"

Mr. Chillip pudisti päätänsä, liikutti toddyansa ja maisteli sitä.

"Hän oli viehättävä nainen, Sir!" lausui hän vaikeroivalla tavalla.

"Nykyinen Mrs. Murdstone'ko?"

"Todellakin viehättävä nainen, Sir", arveli Mr. Chillip; "niin rakastettava, kuin suinkin mahdollista! Mrs. Chillip'in ajatus on, että hänen sydämensä kokonaan on sortunut hänen naimisensa jälkeen ja että hän on melkein mieletön murheesta. Ja naiset", muistutti Mr. Chillip pelokkaasti, "ovat mainiot huomaamaan, Sir".

"Hän oli kaiketi kukistettava, ja heidän inhottavan kaavansa mukaan taivutettava; Jumala häntä armahtakoon!" sanoin minä. "Kaikki on luultavasti jo suoritettu?"

"Niin, Sir, ensiksi oli ankaria riitoja, vakuutan teille", lausui Mr. Chillip, "mutta Mrs. Murdstone ei ole enää muuta kuin varjo. Katsottaisiinko sopimattomaksi, jos kahden kesken sanoisin teille, Sir, että sen jälkeen kuin Miss Murdstone tuli auttamaan, tämä ja veli yhdessä melkein ovat saattaneet hänet heikkopäiseksi".

Minä sanoin hänelle, että minun oli helppo uskoa sitä.

"Minä en epäile väittäissäni", lausui Mr. Chillip, vahvistaen itseänsä uudella toddyn siemauksella, "meidän kesken puhuen, Sir, että nykyisen Mrs. Murdstone'n äiti kuoli siitä. Taikka että tyrannius, ikävyys ja alinomaiset kiusat ovat tehneet Mrs. Murdstone'n melkein vähäjärkiseksi. Hän oli ennen avioliittoansa vilkas nuori nainen, Sir, mutta heidän kolkkoutensa ja tylyytensä teki lopun hänestä. He seuraavat häntä nyt enemmän vangin-vartioina, kuin puolisona ja kälynä. Juuri tätä arveli Mrs. Chillip minulle viime viikolla. Ja minä vakuutan teille, Sir, että naiset ovat hyvät huomaamaan. Mrs. Chillip itse on mainio huomaamaan!"

"Teeskeleekö Mr. Murdstone vielä synkällä tavallaan jumalisuutta? (minä häpeän käyttämästä tätä sanaa tämmöisessä yhteydessä)", kysyin minä.

"Te lausutte, Sir", sanoi Mr. Chillip, jonka silmäluomet kävivät aivan punaisiksi siitä oudosta juomasta, jota hän nautti, "yhden Mrs. Chillip'in terävimmistä arveluista. Mrs. Chillip", jatkoi hän tyvenimmällä ja verkkaisimmalla tavallansa, "oikein sähköytti minua, kun hän sanoi, että Mr. Murdstone asettaa ylös oman kuvansa ja nimittää sitä jumalalliseksi luonnoksi. Minut olisi saanut kaadetuksi kumoon, Sir, höyhenellä, vakuutan teille, kun Mrs. Chillip sanoi niin. Naiset ovat hyvät huomaamaan, Sir!"

"Sisällisen aavistuksen kautta", arvelin minä hänen suurimmaksi iloksensa.

"Minua ilahuttaa erinomaisesti, että joku puollustaa minun ajatustani, Sir", vastasi hän. "Se ei tapahdu usein, että tohdin lausua jotakin ajatusta muissa, kuin lääketieteen asioissa, vakuutan teille. Mr. Murdstone pitää välisti julkisia saarnoja, ja on sanottu — lyhyeltä, Sir, Mrs. Chillip sanoi — että mitä kamalammaksi tyranniksi hän viime aikoina on ruvennut, sitä ankarampi hän on opissaan".

"Minä luulen, että Mrs. Chillip on ihan oikeassa", sanoin minä.

"Mrs. Chillip menee niin pitkälle", jatkoi suuresti rohkaistuna tuo kaikkein suopein pikku mies, "että hän sanoo, että mitä semmoiset ihmiset väärin uskonnoksensa nimittävät, on vaan aukko, jonka kautta he purkaavat pahan sisunsa ja hävyttömyytensä. Ja tiedättekö, että minun täytyy tunnustaa, Sir", lisäsi hän, leppeästi kallistaen päätänsä, "etten minä Uudesta Testamentista löydä mitään puollustusta Mr. ja Miss Murdstone'ille?"

"En minäkään koskaan ole löytänyt", vastasin minä.

"Muutoin, Sir", lausui Mr. Chillip, "ei heitä yhtään rakasteta; ja koska he ovat hyvin kerkeät tuomitsemaan jokaista, joka ei rakasta heitä, turmioon, on todella paljon turmiollista menoa par'aikaa paikkakunnassamme! Kuitenkin, niinkuin Mrs. Chillip sanoo, Sir, kärsivät he alinomaista rangaistusta, sillä heidän täytyy kääntyä sisäänpäin ja ravita itseänsä omilla sydämillänsä, ja heidän omat sydämensä ovat kovin huono ravinto. Mutta puhutaan nyt, Sir, vähän teidän aivoistanne, jos annatte minulle anteeksi. Ettekö kiihdytä niitä liiaksi, Sir?"

Koska Mr. Chillip'in omat aivot olivat toddysta kiihtyneet, ei minun ollut vaikea kääntää hänen huomiotansa hänen omiin asioihinsa, joista hän seuraavan puolen tunnin puhui aivan leveästi, jutellen minulle muun muassa, että hän tällä kertaa oli Gray's Inn'in kahvilassa jollekulle hourupäisten hoitokunnalle antamassa ammatillista lausettansa erään sairaan tilasta, jolta liiallinen juominen oli vienyt järjen.

"Ja minä vakuutan teille, Sir", arveli hän, "että olen erittäin herkkä-hermoinen semmoisissa tiloissa. Minä en voisi kestää, että minua tiuskitaan, Sir. Se lannistaa kokonaan rohkeuteni. Tiedättekö, että meni iso aika, ennenkuin toinnuin tuon pelottavan lady'n käytöksen jälkeen samana yönä, jona te synnyitte, Mr. Copperfield?"

Minä kerroin hänelle, että varhain aamulla aioin lähteä tätini, mainitun yön lohikäärmeen luo, ja että tämä oli perin helläsydäminen ja oivallinen nainen, niinkuin Mr. Chillip varsin hyvin tietäisi, jos hän vaan tuntisi hänet paremmin. Yksistään se ajatus, että hän kerta vielä joutuisi näkemään tätiäni, näytti kauhistuttavan häntä. Hän vastasi vähäisellä, heikolla hymyllä: "onko hän semmoinen, Sir? Oikein totta?" ja käski melkein kohta kynttilää ja meni levolle, niinkuin hän ei olisi hyvissä turvissa missään muualla. Tosin hän ei hoiperrellut toddystansa, mutta minä luulisin, että hänen hiljainen pikku valtasuonensa sykähтели pari, kolme kertaa enemmän minutissa, kuin se oli sykähdellyt tuon tärkeän illan jälkeen, jolloin tätini niin pahasti pettyi ja tähtäsi lyödäksensä Mr. Chillip'iä hatullaan.

Aivan väsyneenä menin minäkin levolle sydän-yön aikaan; vietin seuraavan päivän Dover'in vaunuissa ja ilmestyin yhtäkkiä eheänä ja terveenä tätini vanhassa vierashuoneessa, jossa hän juuri joi teetä (hän käytti nyt aina silmälaseja) ja jossa hän, Mr. Dick ja rakas, vanha Peggotty, joka toimitti emännöitsiän virkaa, vastaan-ottivat minut avo-sylin ja ilon kyynelillä. Tätiäni huvitti suuresti, kun rupesimme puhumaan tyvenesti ja minä kerroin, kuinka olin tavannut Mr. Chillip'in ja kuinka tämä piti häntä niin kauheassa muistossa; ja sekä hän että Peggotty juttelivat paljon äiti vainajani toisesta puolisosta ja tuosta "murhaaja sisaresta" — jota, luullakseni, tätini ei ikinä olisi nimittänyt ristimä-nimellä, ei liika-nimellä eikä yleensä milläkään muulla tavalla, vaikka hän olisi saanut mitä rangaistusta tahansa.

YHDEKSÄSKOLMATTI LUKU.

Agnes.

Kun tätini ja minä jäimme kahden kesken, haastelimme myöhäiseen yöhön saakka. Kuinka siirtolaiset eivät koskaan kirjoittaneet kotiin muulla lailla, kuin iloisesti ja toivokkaasti; kuinka Mr. Micawber todella oli lähettänyt useita pieniä summia noitten "rahallisten sitoumusten" lunastamiseksi, joitten suhteen hän oli ollut niin tarkka, että niitten tuli olla kuin miehen ja miehen kesken; kuinka Janet, joka oli palannut tätini palvelukseen, kun tätini muutti takaisin Dover'iin, lopullisesti oli täyttänyt miespuolten kieltämisensä sillä, että hän oli mennyt naimisiin varallisen ravintolan-isännän kanssa; ja kuinka tätini itse viimeiseltä oli vahvistanut samaa suurta perus-aatetta sillä, että hän kaikin tavoin autti morsianta sekä päälliseksi kunnioitti häämenoja läsnä-olollansa; nämät olivat puheemme aineita, joita enemmän tai vähemmän tunsin niitten kirjeitten kautta, joita olin saanut. Vanhan tavan mukaan Mr. Dick'ia ei unhotettu pois. Tätini kertoi minulle, kuinka tämä lakkaamatta kopioitsi kaikkia kirjoituksia, joita hän sai käsiinsä, ja piti kuningas Kaarlo Ensimmäistä soveliaan matkan päässä tämän tekotyön kautta; kuinka yksi hänen elämänsä suurimmista iloista ja palkinnoista oli se, että Mr. Dick oli vapaa ja onnellinen eikä kitunut missäkään yksitoikkoisessa pakkopaikassa; ja kuinka (uudeksi, yleiseksi johtopäätökseksi lausuttuna) ei kukaan, paitsi hän, voinut täydellisesti tietää, mikä Mr. Dick oli.

"Ja milloin, Trot", kysyi tätini, taputtaen käteni selkää, kun vanhalla tavallamme istuimme valkean edessä; "milloin sinä menet Canterbury'yn?"

"Minä hankin hevosen itselleni ja ratsastan sinne huomispäivänä, jollette te, täti, tahdo seurata minua?"

"En!" sanoi tätini jyrkällä tavallansa. "Minä aion pysyä, missä olen".

"Siinä tapauksessa ratsastan sinne", arvelin minä. "Minä en olisi tänään malttanut pysähtymättä matkustaa Canterbury'n läpi, jos olisin lähtenyt jonkun muun luoksi, kuin teidän".

Hän oli hyvillään, mutta vastasi: "Trot, Trot; *minun* vanhat luuni olisivat kyllä kestäneet huomispäivään saakka!" ja taputti lempeästi kättäni jälleen, kun istuin ja miettiväisesti katselin valkeaan.

Miettiväisesti, sillä minä en saattanut taas olla täällä ja niin likellä Agnesia, ilman että ne surut, joita minulla oli ollut niin kauan, virisivät. Ne olivat ehkä lientyneitä suruja, jotka opettivat minulle, mitä en ollut joutunut oppimaan, kun nuoruuteni kokonaan oli edessäni, mutta suruja ne kuitenkin olivat. "Voi, Trot", olin kuulevinani tätini kerran vielä sanovan; ja minä ymmärsin hänet paremmin nyt. "Sokea, sokea, sokea!"

Me pysyimme molemmat ääneti tuokion aikaa. Kun nostin ylös silmäni, huomasin, että hän vakaasti tarkasteli minua. Hän oli ehkä seurannut ajatusteni juoksua, sillä minusta tuntui, kuin olisi ollut helppo seurata sitä nyt, vaikka se kyllä kerta oli ollut mutkikas.

"Sinä tapaat hänen isänsä harmaapäisenä miehenä"; arveli tätini, "vaikka kaikin päin parempana — ihan toisena ihmisenä. Etkä sinä enää huomaa, että hän mittaa kaikkia inhimillisiä asioita, iloja ja suruja, oman kurjan, pikkuisen tuumapuunsa mukaan. Luota minuun, lapseni, semmoiset asiat saavat kutistua sangen paljon, ennenkuin niitä käy sillä tapaa mittaaminen".

"Saavat todella", lausuin minä.

"Sinä tapaat Agnesin", jatkoi tätini, "niin hyvänä, niin kauniina, niin vakavana, niin itsensä-kieltävänä,

kuin hän aina on ollut. Jos tietäisin jotakin parempaa ylistyssanaa, Trot, antaisin sen hänelle".

Parempaa ylistys-sanaa hän ei voinut saada; enkä minä kovempaa nuhdetta. Voi, kuinka olinkaan eksynyt niin kauas!

"Jos hän kasvattaa niitä nuoria tyttöjä, jotka ovat hänen ympärillensä, itsensä kaltaisiksi", sanoi tätini siinä määrässä totisena, että hänen silmänsä täyttyivät kyynelistä, "tietää Jumala, että hän hyvin käyttää elämäänsä! Hyödyllisenä ja onnellisena, niinkuin hän sanoi tuona päivänä! Kuinka hän voisikaan olla muuta kuin hyödyllinen ja onnellinen".

"Onko Agnesilla mitään" — minä ajattelin ääneen pikemmin, kuin puhuin.

"No? Kuinka? Mitään mitä?" kysyi tätini terävästi.

"Mitään kosijaa", sanoin minä.

"Pari kymmentä", huudahti tätini jonkunlaisella suuttuneella ylpeydellä. "Hän olisi voinut kymmeniä kertoja mennä naimisiin, sinun poissa ollessasi, rakas poikani!"

"Epäilemättä", arvelin minä. "Epäilemättä. Mutta onko hänellä mitään kosijaa, joka on hänelle mahdollinen? Muista Agnesin olisi mahdoton huolia".

Tätini istui ja mietti vähän aikaa, käsi poskella. Pitkänsä nostaen silmiänsä minua kohden sanoi hän:

"Minä luulen, että hän rakastaa jotakuta, Trot".

"Ja on itse rakastettu?" kysyin minä.

"Trot", vastasi tätini vakavasti, "siitä en saata sanoa mitään. Minulla ei ole oikeutta kertoa sinulle edes näin paljon. Hän ei ole koskaan uskonut sitä minulle, mutta minua aavistaa".

Hän katseli niin tarkasti ja tuskallisesti minua (minä näin hänen vapisevankin), että ymmärsin nyt enemmän, kuin ennen, että hän oli huomannut viimeiset ajatukseni. Minä palautin mieleeni kaikki ne päätökset, joita olin tehnyt kaikkina näinä useina öinä ja päivinä ja kaikissa noissa sydämeni lukuisissa taisteloissa.

"Jos niin olisi laita", aloitin minä, "ja minä toivon, että niin on —"

"Minä en tiedä, että niin on", lausui tätini lyhyesti. "Minun luuloni eivät saa johdattaa sinua. Sinun täytyy pitää niitä salassa. Niissä ehkä ei ole perää. Minulla ei ole minkäänlaista oikeutta puhua".

"Jos niin olisi laita", toistin minä, "kertoo Agnes kyllä sen minulle aikansa. Sisar, jolle minä olen uskonut niin paljon, täti, ei liene vastahakoinen luottamaan minuun".

Tätini siirsi silmänsä pois minusta yhtä pitkäänsä, kuin hän oli kääntänyt ne minua kohden, ja varjosti niitä mieltäväisesti kädellensä. Tuosta hän laski toisen kätensä olkapäälleni; ja niin istuimme molemmat, entisyyttä katsellen ja sanaa puhumatta, siksi kuin erosimme yöksi.

Minä ratsastin varhain aamulla vanhojen koulupäivieni näkymölle. Minä en saata sanoa, että vielä olin oikein onnellinen siinä toivossa, että saisin voiton itsestäni; ei edes, vaikka ajattelin, että niin pian joutuisin näkemään hänen kasvonsa jälleen.

Ennen pitkää olin kulkenut nuot hyvin muistetut paikat ja tulin hiljaisille kaduille, joissa jokainen kivi oli kuin koulupojan kirja minulle. Minä lähdin jalkaisin vanhaa asuntoa päin, mutta käänsin takaisin, sillä sydämeni oli niin täynnä, etten voinut mennä sisään. Minä palasin, ja ohitse astuessani katsahtaen matalasta akkunasta siihen torni-huoneeseen, jossa ensin Uriah Heep'in ja jälestäpäin Mr. Micawber'in oli tapa istua, havaitsin, että se nyt oli vähäinen vierashuone ja ettei siinä enää ollut mitään byroota. Muutoin vakava, vanha rakennus oli, mitä puhtauteen ja siivoon tulee, aivan samanlainen, kuin se oli ollut, kun ensi kerran näin sen. Minä käskin sen uuden palvelus-neitsyen, joka laski minut sisään, sanoa Miss Wickfield'ille, että joku gentlemani, joka toi terveisiä hänelle eräältä ystävältä ulkomailta, oli siellä; ja minä neuvottiin noita yksivakaisia, vanhoja portaita ylös (kehoitettuna varomaan niitä astuimia, jotka tunsin niin hyvin) entisellään olevaan vierashuoneeseen. Ne kirjat, joita Agnes ja minä yhdessä olimme lukeneet, olivat hyllyillensä, ja se pulpetti, jonka vieressä olin niin monta iltaa harjoittanut läksyjäni, seisoi vielä saman vanhan pöydän kulmalla. Kaikki ne pienet muutokset, jotka Heep'iläisten kanssa olivat pujahtaneet sisään, olivat poistetut. Kaikki oli niinkuin ennen noina onnellisina aikoina.

Minä seisoin akkunan vieressä ja silmäilin rakennuksia toisella puolella vanhan-aikaista katua, muistaen, kuinka olin katsellut niitä sateisina iltoina, kun ensin tulin sinne; ja kuinka minun oli tapa ajatella niitä ihmisiä, jotka ilmestyivät akkunoissa, ja seurata niitä silmilläni portaita ylös ja alas, sillä

aikaa kuin naiset puukengillään kalistellen kulkivat kivityksellä ja unteloinen sade lankesi viistoon, juoksi ulos katon-kourusta ja tulvasi kadulle. Se tunne, jolla minun oli tapa katsoa kiertolaisia, kun ne vetisinä iltoina hämärässä tulivat kaupunkiin ja pyrkivät ohitse, pussi riippuen hartioilla kepin päässä, palasi elävästi mieleeni täynnänsä, niinkuin silloinkin, kostean maan, märkien lehtien ja ruusupensaitten hajua, jopa itse niitten tuulenpuuskain muistoakin, jotka olivat kohdanneet minua omalla vaivalloisella matkallani.

Paneloitun seinän pikku oven avaaminen pani minut säpsähtämään ja kääntymään. Hänen ihanat, levolliset silmänsä kohtasivat minun silmiäni, kun hän tuli minua vastaan. Hän pysähtyi ja laski kätensä rinnalleen, ja minä suljin hänet syliini.

"Agnes! kallis tyttöni! Minä olen tullut liian äkkiä".

"Ei, ei! Minä olen niin iloinen, kun saan nähdä sinut, Trotwood!"

"Rakas Agnes, mikä onni minulle, että saan nähdä sinut kerran taas!"

Minä painoin häntä sydäntäni vastaan ja vähän aikaa olimme molemmat ääneti. Ennen pitkää istuimme toinen toisemme vieressä, ja hänen enkelin-kasvonsa olivat käännetyt minua kohden sillä tervehdyksellä, josta olin vuosikausia nähnyt unta valveilla ollessani ja nukkuessani.

Hän oli niin todellinen, hän oli niin kaunis, hän oli niin hyvä — minä olin niin suuressa kiitollisuuden velassa hänelle, hän oli niin kallis minulle, etten saavuttanut mitään sanoja tunteisini. Minä koetin siunata häntä, koetin kiittää häntä, koetin kertoa hänelle (niinkuin usein olin tehnyt kirjeissäni), kuinka hän oli vaikuttanut minuun, mutta kaikki ponnistukseni olivat turhat. Rakkauteni ja iloni olivat äänettömät.

Omalla suloisella levollisuudellaan asetti hän kiihtymykseni; johdatti minut takaisin siihen aikaan, jolloin erosimme; puhui minulle Emilystä, jonka luona hän oli salaisesti monta kertaa käynyt; puhui minulle hellästi Doran haudasta. Jalon sydämensä hairahtamattomalla vaistolla kosketti hän muistoni säveliä niin vienosti ja sointuisasti, ettei yksikään särissyt minussa; minä kuuntelin surullista, kaukaista soittoa enkä tahtonut väistyä mistään, mitä se herätti. Kuinka olisinkaan tahtonut, kun yhteydessä niitten kaikkien kanssa oli hän itse, tuo kallis olento, elämäni hyvä enkeli?

"Entä sinä itse, Agnes", sanoin minä hetken perästä. "Kerro minulle jotakin itsestäsi. Sinä olet tuskin koskaan kertonut minulle omasta elämästäsi koko tämän ajan kuluessa!"

"Mitäpä minä kertoisin?" vastasi hän hohtavalla hymyllänsä. "Isä voi hyvin. Sinä näet meidät täällä rauhassa omassa kodissamme — huolemme ovat poistetut, kotimme on annettu meille takaisin — ja kun tiedät nämät, rakas Trotwood, tiedät kaikki".

"Kaikki, Agnes?" sanoin minä.

Hän katsahti minuun, ja jonkunlainen kummastus ilmestyi hänen kasvoissaan.

"Eikö mitään muuta, sisar?" kysyin minä.

Hänen kasvonsa, jotka vastikään olivat vaalenneet, punastuivat ja vaalenivat taas. Hän hymyili jonkunlaisella levollisella surullisuudella, niin minusta näytti, ja pudisti päätänsä.

Minä olin koettanut johdattaa häntä siihen, johon tätini oli viitannut; sillä vaikka tämän luottamuksen vastaanottaminen varmaan olisi haikea tuska minulle, tuli minun kurittaa sydäntäni ja suorittaa velvollisuuteni häntä kohtaan. Minä näin kuitenkin, että hän kävi levottomaksi, ja jätin asian sikseen.

"Sinulla on paljon työtä, rakas Agnes?"

"Koulussaniko?" sanoi hän, katsoen ylös taas koko kirkkaalla hymyllään.

"Niin. Siitä on paljon työtä, eikö niin?"

"Työ on niin hupainen", vastasi hän, "että tuskin olisin kylläksi kiitollinen, jos nimittäisin sitä siksi".

"Ei mikään hyvä asia ole vaikea sinulle", arvelin minä.

Hänen kasvonsa muoto vaihteli taas; ja minä näin kerran vielä saman surullisen hymyn, kun hän notkisti alas päätänsä.

"Sinä jätät kai tänne isää tapaamaan", lausui Agnes iloisesti, "ja vietät tämän päivän meidän kanssamme? Ehkä tahdot maata omassa huoneessasi? Me sanomme sitä aina sinun huoneeksesi".

Minä en voinut tehdä sitä, koska olin luvannut ratsastaa takaisin tätini luo yöksi, mutta päivän tahdoin ilolla viettää siellä.

"Minun täytyy nyt olla vankina vähäinen aika", lausui Agnes, "mutta täällä ovat vanhat kirjat, Trotwood, ja vanhat nuotit".

"Vanhat kukatkin ovat täällä", sanoin minä, katsoen ympärilleni; "taikka ne ovat ainakin samankaltaisia".

"Minusta on ollut hauska", vastasi Agnes hymyillen, "sinun poissa ollessasi pitää kaikki aivan samassa tilassa, kuin lapsuutemme aikana. Sillä me olimme hyvin onnelliset silloin, luulen minä".

"Jumala tietää, että olimme!" arvelin minä.

"Ja jokaisessa pikkuisessa kapineessa, joka on muistuttanut minua veljestäni", lausui Agnes, ja hänen sydämelliset silmänsä kääntyivät iloisesti minua kohden, "on ollut tervetullut seura minulle. Myöskin tämä", osoittaen pikkuista avainkoria, joka vielä riippui hänen vyötäisiltään, "näyttää kilistävän jonkunlaista vanhaa nuottia minulle!"

Hän hymyili taas ja meni ulos siitä ovesta, josta hän oli tullut.

Minun oli velvollisuus tunnollisella huolella vartioida tätä sisarellista rakkautta. Siinä oli kaikki, mitä oli säilynyt minulle, ja se oli aarre minulle. Jos kerran järkytin sen pyhän luottamuksen ja käytöksen perustuksia, joitten johdosta se annettiin minulle, oli se kadonnut, enkä minä voinut koskaan saada sitä takaisin. Minä asetin tämän vakaasti eteeni. Mitä enemmän rakastin häntä, sitä enemmän tuli minun aina muistaa se.

Minä kävelin pitkin katuja, ja kerran vielä nähtyäni vanhan vastustajani, teurastajan — hän oli nyt polisikonstapeli ja hänen sauvansa riippui puodissa — menin katsomaan sitä paikkaa, jossa olin tapellut hänen kanssaan; ja muistelin siellä Miss Shepherd'ia ja vanhinta Miss Larkins'ia ja kaikkia sen ajan lapsellisia taipumuksia, myötä- ja vastatunteita. Ei mikään näyttänyt jääneen jälille tästä ajasta, paitsi Agnes, mutta hän, tuo ainainen tähti korkealla ylitseni, oli vielä kirkkaampi ja korkeammalla ylitseni.

Kun palasin, oli Mr. Wickfield tullut kotiin jostakin puutarhasta, joka hänellä oli parin penikulman päässä kaupungista ja jossa hän nyt melkein joka päivä työskenteli. Minä tapasin hänet semmoisena, kuin tätini oli kuvannut. Me istuimme päivällisille ja meidän kanssa kymmenkunta pikkuisia tyttöjä, ja Mr. Wickfield näytti vaan olevan varjo siitä kauniista kuvasta, joka riippui seinällä.

Se levollisuus ja rauha, joka muistissani aina oli kuulunut tähän hiljaiseen paikkaan, vallitsi siinä taas. Aterioittuamme menimme, koskei Mr. Wickfield juonut mitään viiniä enkä minä halunnut sitä, ylikerrokseen, jossa Agnes ja hänen pikku hoidokkaansa lauloivat, soittivat ja tekivät työtä. Teen jälkeen lapset jättivät meidät ja me kolme istuimme yhdessä, puhuen menneistä ajoista.

"Minun osani niistä", lausui Mr. Wickfield, pudistaen harmaata päätänsä, "sisältää paljon katumuksen ainetta — syvän katumuksen ja syvän surun ainetta, Trotwood, sen tiedätte aivan hyvin. Mutta minä en tahtoisi peräyttää sitä, jos voisinkin".

Minun oli helppo uskoa sitä, kun katselin kasvoja hänen vieressään.

"Minä peräyttäisin samalla", jatkoi hän, "semmoisen kärsivällisyyden ja hartauden, semmoisen uskollisuuden, semmoisen lapsellisen rakkauden, jota en saa unhottaa, en! vaikkapa unhottaisin itseni".

"Minä ymmärrän teidät, Sir", sanoin minä hiljalleen. "Minä kunnioitan — olen aina kunnioittanut — tätä mielialaanne".

"Mutta ei kukaan tiedä, ette edes te", vastasi hän, "kuinka paljon hän on tehnyt, kuinka paljon hän on kärsinyt, kuinka kovasti hän on ponnistanut voimiansa. Kallis Agnesini!"

Agnes oli rukoilevaisesti pannut kätensä isän käsivarrelle, pysäyttäöksensä häntä, ja oli kovin, kovin vaalea.

"Hyvä, hyvä!" sanoi isä huoaten ja salasi, niinkuin huomasi, jonkun koetuksen, joka oli kohdannut Agnesia taikka vielä oli häntä kohtaava yhteydessä sen kanssa, mitä tätini oli kertonut minulle; "hyvä! Minä en ole koskaan kertonut teille, Trotwood, Agnesin äidistä. Onko kukaan muu?"

"Ei koskaan, Sir".

"Asiassa ei ole paljon kerrottavaa — vaikka siinä oli paljon kärsittäväää. Hän rupesi naimisiin minun kanssani vastoin isänsä tahtoa ja tämä hylkäsi hänet. Hän rukoili isältänsä anteeksi, ennenkuin Agnesini tuli tähän mailmaan. Isä oli kovin tyly mies, ja äiti oli kauan aikaa ollut kuollut. Isä karkoitti

tyttären luotansa ja särki hänen sydämensä".

Agnes nojautui hänen olkapäähänsä ja kiersi käsivartensa hänen kaniansa ympäri.

"Agnesin äidillä oli harras ja lempeä sydän", lausui Mr. Wickfield, "ja se pakahtui. Minä tiesin sen hellän luonnon aivan hyvin. Ei kukaan voinut tietää sitä paremmin, kuin minä. Hän rakasti minua suuresti, mutta ei ollut koskaan onnellinen. Tämä suru vaivasi häntä aina salaisesti; ja koska hänellä oli heikko terveys ja hän oli alakuloinen siihen aikaan, kuin isä viimeisen kerran hylkäsi hänet luotansa — sillä se ei ollut likimainkaan ensimmäinen kerta — riutui hän ja kuoli. Hän jätti minulle Agnesin kahden viikon vanhana — ja ne harmaat hiukset, jotka muistatte minulla olleen, kun ensin tulitte tänne".

Hän suuteli Agnesia poskelle.

"Minun rakkauteni kallista lastani kohtaan oli kivulloinen rakkaus, mutta mieleni oli silloin kokonaan sairaana. Minä en puhu sen enempää tästä. Minä en puhu itsestäni, Trotwood, vaan Agnesin äidistä ja Agnesista. Jos annan teille jotakin johtoa siihen, mitä nyt olen taikka ennen olen ollut, tiedän, että itse selvitätte sen. Mitä Agnes on, ei minun tarvitse sanoa. Minä olen aina hänen luonteessaan lukenut jotakin hänen äiti-vainajansa tapaista; ja sentähden juttelen sitä teille tänä iltana, kun taas istumme kolmen kesken semmoisten suurten muutosten perästä. Kaikki on nyt puhuttu".

Isän alas painunut pää ja tyttären enkelinkaltaiset kasvot ja lapsellinen kuuliaisuus saivat tämän kertomuksen kautta juhlallisemmän merkityksen, kuin mitä niillä koskaan ennen oli ollut. Jos olisin kaivannut jotakin, joka saatti tämän jälleen-yhtymisemme illan muistettavaksi, olisin tavannut sitä tässä.

Agnes nousi ennen pitkää isänsä vierestä, meni hiljalleen pianon luo ja soitti muutamia noista vanhoista nuoteista, joita olimme niin usein kuunnelleet tässä huoneessa.

"Onko sinun aikomus lähteä ulkomaille taas?" kysyi Agnes minulta, kun seisoin hänen vieressään.

"Mitä, sisareni, siihen sanot?"

"Minä toivon, ettet lähde".

"Siinä tapauksessa minulla ei ole mitään semmoista aikomusta, Agnes".

"Minä arvelen, ettei sinun tule lähteä, Trotwood, koska kysyt minulta", lausui hän leppeästi. "Sinun kasvava maineesi ja menestyksesi enentävät voimaasi tehdä hyvää; ja jos minä voisin tulla toimeen ilman veljeäni", silmät minuun kääntyneinä, "niin ehkä aika ei voisi!"

"Mikä minä olen, siksi sinä olet minut tehnyt, Agnes. Sinä tiedät sen itse parhaiten".

"*Minä* sinut tehnyt, Trotwood?"

"Niin! Agnes, rakas tyttöni!" sanoin minä kallistuen hänen puoleensa. "Kun tänään yhdyimme, koetin kertoa sinulle jotakin, joka on ollut mielessäni siitä asti, kuin Dora kuoli. Sinä muistat, kuinka tulit alas luokseni vähäiseen huoneeseemme — osoittaen taivaasen päin, Agnes?"

"Voi, Trotwood!" vastasi hän, ja hänen silmänsä täyttyivät kyynelistä. "Niin rakastavainen, niin luottavainen ja niin nuori! Saatanko koskaan unhottaa sitä?"

"Semmoinen kuin silloin olit, sisareni — usein jälestäpäin olen tuota ajatellut — olet aina ollut minulle. Aina olet osoittanut taivaasen päin, Agnes; aina johdattanut minua johonkin parempaan; aina kääntänyt huomiotani korkeampiin asioihin!"

Hän pudisti vaan päätänsä; hänen kyyneltensä takaa näin saman surullisen, tyvenen hymyn.

"Ja minä olen niin kiitollinen siitä, Agnes, semmoisessa velassa sinulle, etten tiedä mitään nimeä sydämeni taipumukselle. Minä tahtoisin, että sinä tiedät, enkä kuitenkaan itse tiedä, kuinka kertoa sitä sinulle, että kaiken elin-aikani aion katsoa ylös sinun puoleesi ja antaa sinun johdattaa itseäni, niinkuin olet johdattanut minua siitä pimeydestä, joka nyt on ohitse. Mitä hyvänsä tapahtunee, mitä liittoja hyvänsä sinä rakentanut, mitä muutoksia hyvänsä tulee välillemme, minä katson aina ylös sinun puoleesi ja rakastan sinua, niinkuin nyt rakastan ja aina olen rakastanut. Sinä pysyt aina lohdutuksenani ja turvanani, niinkuin tähänkin saakka. Siksi kuin kuolen, rakkain sisareni, näen sinun aina seisovan edessäni ja osoittavan taivaasen päin!"

Hän pani kätensä minun käteeni ja sanoi minulle, että hän oli ylpeä minusta ja siitä, mitä olin sanonut; vaikka minä ylistin häntä paljon enemmän, kuin hän ansaitsi. Sitten hän alkoi taas hiljalleen soittaa, mutta silmiänsä minusta mihinkään siirtämättä.

"Tiedätkö, että mitä tänä iltana olen kuullut, Agnes", sanoin minä, "näyttää kummallisella tavalla olevan osa siitä tunteesta, jolla katselin sinua, kun ensi kerran näin sinut — jolla istuin sinun vieressäsi ensimmäisinä koulupäivinä?"

"Sinä tiesit, ettei minulla ollut mitään äitiä", vastasi hän hymyillen, "ja tunsit hellyyttä minua kohtaan".

"Enemmän, kuin sitä, Agnes. Minä tiesin melkein kuin olisin tuntenut äskeisen kertomuksen, että jotakin selittämättömän lempeätä ja hiljaista ilmestyi koko olennessasi, jotakin, joka ehkä — olisi ollut surullista jossakussa muussa (niinkuin nyt ymmärrän, että se oli), mutta ei ollut sinussa".

Hän jatkoi hiljaista soitantoansa, yhä katsellen minua.

"Naurattaako sinua, että kuvailen semmoisia mielessäni, Agnes?"

"Ei!"

"Taikka jos sanon, että todella luulen silloin jo tunteneeni, kuinka uskollinen ystävä sinä olisit vaikeammassakin tilassa ja kuinka et koskaan lakkaisi semmoisena olemasta ennenkuin kuolemassa — nauruttaisiko semmoinen unelma sinua?"

"Oi, ei! Oi, ei!"

Tuokioksi peitti joku surullinen varjo hänen kasvonsa, mutta samalla, kuin säpsähdin sitä, oli se mennyt ja hän soitti taas ja katseli minua omituisella, tyvenellä hymyllänsä.

Kun ratsastin takaisin tuona yksinäisenä iltana ja tuuli seurasi minua, niinkuin levoton muisto, ajattelin tätä ja pelkäsin, ettei hän ollut onnellinen. *Minä* en ollut onnellinen; mutta tähän saakka olin uskollisesti pannut sinetin entisyyteen ja ajattellessani, kuinka hän osoitti ylöspäin, ajatellut, että hän osoitti siihen taivaasen päin minun ylitseni, jossa ehkä salatussa tulevaisuudessa vielä saisin rakastaa häntä semmoisella rakkaudella, jota ei maan päällä tunneta, ja kertoa hänelle, mikä taistelo oli ollut minussa, kun rakastin häntä täällä alhaalla.

KOLMASKYMMENES LUKU.

Minulle näytetään kaksi omituista katumuksen tekiää.

Ajaksi — ainakin siksi, kuin kirjani valmistuisi, johon vaadittiin monen kuukauden työ — jäin asumaan tätini luo Dover'iin; ja siellä jatkoin levollisesti työtäni, istuen samassa akkunassa, josta olin katsellut meren-ylistä kuuta, kun tämä katto ensin otti minut suojaansa.

Sen aikomukseni mukaan, että puhuisin omista teoksistani ainoastaan silloin, kuin niitten toimittaminen sattumalta yhdistyisi edistyvään kertomukseeni, en juttele taiteeni tuottamista pyrinnoista, iloista, suruista ja riemuista. Että hartaasti ja täydellä todenteolla antausin taiteeseni ja sitä varten jännitin kaikkia hengen voimiani, olen jo sanonut. Jos niillä kirjoilla, joita olen kirjoittanut, on joku arvo, täyttävät ne, mitä kertomuksestani puuttuu. Muutoin olen kirjoittanut huonolla menestyksellä ja lopusta ei kukaan pidä lukua.

Tuon tuostakin lähdin Londoniin upottaakseni itseäni sen elämän kuohuun taikka neuvotellakseni Traddles'in kanssa raha-asiaini johdosta. Hän oli poissa ollessani hoitanut niitä mitä selvimmällä järjellä, ja maallinen tilani oli hyvä. Koska maineeni alkoi tuottaa minulle suunnattoman paljon kirjeitä ihmisiltä, joita en ollenkaan tuntenut — etupäässä perin tyhjästä asioista ja erinomaisen vaikeat vastata — sovin Traddles'in kanssa, että nimeni maalattaisiin hänen ovellensa. Sinne sen piirikunnan hartaat postimiehet toivat vakottain kirjeitä minua varten, ja siellä minä loma-aikoina luin niitä, niinkuin palkaton sisäministeri.

Näitten kirjeitten joukossa tuli tuon tuostakin kohtelias ehdotus joltakulta noista lukuisista ulkopuolisista ukittajista, jotka aina väijyivät Commons'in ympärillä, että hän saisi harjoittaa tointansa minun nimessäni (jos suorittaisin mitä vielä tarvitsin, itse proktoriksi päästäkseni) ja maksaisi minulle jonkun prosentoin voitosta. Mutta minä epäsin nämät tarjomukset, koska jo tiesin, että löytyi kosolta semmoisia nimellisiä asian-ajajia, ja pidin Commons'ia kylläksi pahana ennestäänkin, ettei minun tarvinnut toimellani sitä pahemmaksi tehdä.

Kun nimeni puhkesi kukkaan Traddles'in ovella, olivat tytöt lähteneet kotiin ja takkela poika näytti koko päivän semmoiselta, kuin hän ei koskaan olisi kuullut mitään Sofiasta, joka istui suljettuna perähuoneessa ja työstänsä sai katsella alas nokiseen pikkuiseen puutarhaan ja siinä olevaan pumppuun. Mutta siellä minä aina tapasin hänet samana iloisena emäntänä ja siellä hän, kun ei mikään outo jalka tullut portaita ylös, hyräili Devonshire'n balladejansa, sävelillään taltuttaen takkelaa poikaa hänen virkahuoneessaan.

Minä kummastelin ensin, miksi niin usein tapasin Sofian kirjoittamasta johonkin kirjoitusvihkoon ja miksi hän aina minun tullessani sulki sen ja kiiruisasti pisti sen pöytälaatikkoon. Mutta salaisuus tuli pian ilmi. Eräänä päivänä otti Traddles (joka lumirännässä juuri oli tullut kotiin oikeudesta) paperin pulpetistansa ja kysyi minulta, mitä käsialasta arvelin.

"Oi, älä nyt, Tom!" huudahti Sofia, joka lämmitti hänen tohveleitansa valkean edessä.

"Miks'ei, ystäväni?" vastasi Tom iloisesti. "Mitä tästä kirjoituksesta sanot, Copperfield?"

"Se on erittäin lakimiehen kaltaista ja säännön-mukaista", sanoin minä.

"Minä en luullakseni koskaan ole nähnyt sen varmempaa käsi-alaa".

"Ei se vivahda ollenkaan naisen käsi-alaan?" lausui Traddles.

"Naisen!" toistin minä. "Tiili ja muurisavi ovat enemmän naisen käsi-alan kaltaisia!"

Traddles purskahti ihastuneesen nauruun ja ilmoitti minulle, että se oli Sofian käsi-alaa; että Sofia oli taannut ja vakuuttanut, että hän, Traddles, ennen pitkää tarvitsisi kirjuria kopioimista varten ja että hän tahtoi ruveta täksi kirjuriksi; että Sofia oli oppinut tämän käsi-alan jostakin mallista ja että hän osasi kirjoittaa — en muista, kuinka monta sivua tunnissa. Ujostellen kuunteli Sofia, kun kaikki nämät kerrottiin minulle, ja sanoi, että, kun "Tom" pääsisi tuomariksi, hän ei olisi niin valmis julistamaan sitä. Jota "Tom" kielsi, väittäen, että hän aina olisi yhtä ylpeä siitä, oli hän missä oloissa tahansa.

"Mikä perin hyvä ja viehättävä vaimo hän on, rakas Traddles'ini!" sanoin minä, kun Sofia oli hymyillen mennyt pois.

"Rakas Copperfield", vastasi Traddles, "hän on kaikissa suhteissa mitä suloisin tyttö! Se tapa, jolla hän hoitaa kaikki täällä, hänen säännöllisyytensä, hänen taitonsa koti-askareissa, hänen säästäväisyytensä, hänen rakkautensa hyvään järjestykseen, hänen iloisuutensa, Copperfield!"

"Sinulla on todella syytä ylistää häntä!" vastasin minä. "Sinä olet onnellinen toveri. Minä luulen, että teette itsenne ja toinen toisenne kahdeksi mitä onnellisimmaksi ihmiseksi mailmassa".

"Me *olemme* varmaan kaksi mitä onnellisinta ihmistä mailmassa", vastasi Traddles. "Minä myönnän sen kaikin päin. Kun näen Sofian nousevan ylös ja sytyttävän kynttilän näinä pimeinä aamuina, toimittavan päivän askareita, ilmaa katsomatta lähtevän torille, ennenkuin konttoristit tulevat Inn'iin, valmistavan mitä oivallisimpia pikku päivällisiä aivan yksinkertaisista aineksista, laittavan puddingeita ja pasteijoja, pitävän jokaista esinettä paikallansa, itse aina sievänä ja siistinä, valvovan iltaisin kanssani, vaikka kuinka myöhään tahansa, alati lempeänä ja kehoittavana, ja kaikki vaan minun tähteni, niin toisinaan tuskin uskon sitä todeksi, Copperfield!"

Hän piteli hellästi yksin niitä tohveleitakin, joita Sofia oli lämmittänyt, kun hän pisti jalkansa niihin ja nosti nämät iloisesti kaminin-ristikolle.

"Niin, toisinaan tuskin uskon sitä todeksi", lausui Traddles. "Entä huvituksemme! Voi sentään, ne eivät paljon maksa, mutta ne ovat aivan ihmeelliset! Kun iltaisin olemme kotona täällä ja suljemme ulkopuolisen oven ja vedämme akkunain eteen nämät kartiinit — jotka Sofia itse on ommellut — missäpä meidän olisi hauskeampi olla? Kun on kaunis ilma ja iltaisin lähdemme ulos kävelemään, tarjoavat kadut runsasta iloa meille. Me katselemme sisään juvelikauppiasten välkkyvistä puodin-akkunoista, ja minä näytän Sofialle, minkä noista timantti-silmäisistä käärmeistä, jotka makaavat kokoon kiertyneinä valkoisilla silkki-tyynyillä, minä antaisin hänelle, jos minulla olisi varoja; ja Sofia näyttää minulle, minkä noista kultakuorisista, hohtokivillä, aaltoviivoilla ja muilla semmoisilla koristetuista cylinderi-kelloista hän ostaisi minulle, jos *hänellä* olisi varoja; ja me valikoitsemme ne lusikat ja kahvelit, kala-lastat, voi-veitset ja sokuri-pihdit, joita molemmat kaikkein mieluisimmin tahtoisimme, jos meillä molemmilla olisi varoja, ja menemme pois, niinkuin todella olisimme saaneet ne! Sitten, kun kuljemme toreilla ja isoilla kaduilla ja näemme hyrättäväksi ilmoitetun rakennuksen, katsahdamme välisti siihen ja sanomme, kuinka *tuo* sopisi meille, jos minä pääsisin tuomariksi. Ja me jaamme sen: tuon huoneen meille, nuot huoneet tytöille ja niin edespäin, siksi kuin mielihyväksemme päätämme, että rakennus sopisi taikka ei sopisi, asianhaaran mukaan. Välisti menemme puolella hinnalla teateriin ja istumme parterilla — jo tämän haju vaan on mielestäni helppo, hintaan katsoen — ja siellä oikein ihastelemme näytelmää, jonka jokikistä sanaa Sofia uskoo ja niin minäkin.

Kotimatkallemme ostamme ehkä kappaleen jotakin hyvää lihapuodista taikka vähäisen hummerin kalakauppiaalta ja tuomme sen tänne ja syömme uhkean illallisen, jutellen siitä, mitä olemme nähneet. Ja näin, sen ymmärrät, Copperfield, me emme saattaisi tehdä, jos minä olisin Lord Kansleri!"

"Aina sinä jotakin hyvää ja hupaista tekisit, mikä ikänänsä olisit, rakas Traddles", ajattelin minä. "Asiasta toiseen", sanoin ääneen, "luultavasti sinä et enää piirtele mitään luurankoja?"

"Tosiaan", vastasi Traddles nauraen ja punehtuen, "en voi kokonaan kieltää, että piirtelen, rakas Copperfield. Sillä, kun tuonain istuin jossakin King's Bench'in penkkien takarivissä, kynä kädessäni, juolahti mieleeni, että koettaisin, oliko tämä taito vielä tallella minulla. Ja minä varon, että joku luuranko — peruki päässä — on pulpetin reunuksessa".

Kun olimme molemmat nauraneet sydämellisesti, sanoi lopuksi Traddles anteeksi-antavalla tavallansa, samalla kuin hän hymyillen katsoi valkeaan: "vanha Creakle!"

"Minulle tuli kirje tuolta vanhalta — konnalta", lausuin minä. Sillä minä en ollut koskaan niin haluton antamaan hänelle anteeksi sitä tapaa, jolla hän oli suominut Traddles'ia, kuin milloin näin Traddles'in itse olevan halullisen anteeksi antoon.

"Creakle'lta, koulumestariltako?" huudahti Traddles. "Ei suinkaan!"

"Niitten joukossa, joita kasvava maineeni ja menestykseni on vetänyt puoleeni", sanoin minä, kirjeitäni katsastellen, "ja jotka huomaavat, että he aina ovat olleet suuresti mieltyneet minuun, on juuri sama Creakle. Hän ei ole koulumestari enää, Traddles. Hän on luopunut siitä toimesta. Hän on Middlesex'in esivaltalaisia".

Minä luulin, että Traddles kummastelisi, kun hän kuuli tämän, mutta hän ei kummastellut ollenkaan.

"Kuinka sinä luulet, että hän joutui esivaltalaiseksi Middlesex'iin?" kysyin minä.

"Hyvä Jumala!" vastasi Traddles. "Tähän kysymykseen olisi kovin vaikea vastata. Kenties hän äänesti jotakuta taikka lainasi rahaa jollekulle taikka osti jotakin joltakulta taikka muutoin teki jotakin hyvää jollekulle taikka ajoi häpeällisiä asioita jollekulle, joka tunsu jonkun, joka sai maakunnan vallanpitäjän asettamaan häntä siihen virkaan".

"Virassa hän kaikissa tapauksissa on", arvelin minä. "Ja hän kirjoittaa minulle tässä, että häntä ilahuttaisi näyttää minulle ainoata oikeata vanginhoidon järjestelmää sen täydessä toimessa; ainoata kelpoista tapaa, jolla saa rikolliset vilpittömästi kääntymään ja pysyväisesti katumaan — joka, niinkuin tiedät, tapahtuu koppivankeuden kautta. Mitä tästä arvelet?"

"Järjestelmästäkö?" kysyi Traddles, totiselta näyttäen.

"Ei. Siitä, josko suostun kutsumukseen ja sinä seuraat minua?"

"Ei minusta kieltoa", lausui Traddles.

"Minä kirjoitan siis hänelle. Sinä muistat, arvaan minä, (siitä puhumatta, kuinka meitä kohdeltiin), kuinka tämä sama Creakle ajoi pois oman poikansa ja kuinka hän kiusasi vaimoansa ja tyttärensä?"

"Täydellisesti", arveli Traddles.

"Kuitenkin, jos tahdot lukea hänen kirjeensä, huomaa, että hän on mitä hellin ihminen vangeille, jotka ovat todistetut syylliseksi jok'ikiseen rikoskaaren pykälään", sanoin minä, "vaikka minun on mahdoton nähdä, että hänen hellyytensä ulottuu mihinkään muuhun luotujen olentojen luokkaan".

Traddles kohotti olkapäitänsä eikä kummastellut ensinkään. Minä en ollut odottanut, että hän kummastelisi, enkä kummastellut itse; muutoin olisin harvoin oppinut tuntemaan tämänkaltaisia käytöllisiä satiireja. Me sovimme ajasta, koska kävisimme siellä, ja minä kirjoitin siis Mr. Creakle'lle samana iltana.

Määrättyinä päivinä, — minä luulen, että se oli seuraavana päivänä, mutta vähät siitä — lähdimme, Traddles ja minä, siihen vankihuoneeseen, jossa Mr. Creakle vallitsi. Se oli kauhean iso ja tukeva rakennus, joka oli maksanut summattomat rahat. Kun lähestyimme porttia, en voinut olla ajattelematta, mikä hälinä olisi maassa syntynyt, jos joku sokeudessaan olisi esiteltyt, että puolella sillä rahalla, joka siihen oli pantu, perustettaisiin teolliskoulu nuorisolle taikka turvapaikka nuhteettomille vanhuksille.

Eräässä konttorissa, joka olisi voinut olla Babelin tornin ensi kerroksessa, niin tiveäksi se oli rakennettu, esiteltiin meitä vanhalle koulumestarillemme, joka oli siellä kahden, kolmen muun toimeliaan esivaltalaisen parissa sekä muutamien vierasten, joita nämät olivat tuoneet muassaan. Hän vastaan-otti minua, niinkuin semmoinen mies, joka oli muodostanut sydäntäni menneinä päivinä ja aina

hellästi rakastanut minua. Kun esittelin Traddles'ia, ilmoitti Mr. Creakle samalla tavalla, vaikka vähemmässä määrässä, että hän aina oli ollut Traddles'in johdattaja, filosofi ja ystävä. Meidän arvoisa opettajamme oli kovasti vanhentunut eikä suinkaan ulkomuodoltaan parantunut. Hänen kasvonsa olivat yhtä punaiset kuin ennen, hänen silmänsä yhtä pienet, mutta melkein syvemmällä hänen päässään. Hänen harvat, kostealta näyttävät, harmaat hiuksensa, jotka minä muistin hänellä olleen, olivat melkein kokonaan lähteneet; eivätkä nuot paksut suonet hänen paljaassa otsassaan olleet yhtään hauskemmat katsella. Vähäisen keskustelun jälkeen näitten gentlemanien välillä, josta keskustelusta minun olisi sopinut päättää, ettei mikään mailmassa ollut niin suuresti lukuun otettava, kuin vankien mukavuus, maksoi se mitä maksoikaan, sekä ettei maan päällä ollut mitään tehtävää ulkopuolella vankihuoneen ovia, aloitimme tarkastustamme. Koska oli juuri silloin päivällis-aika, menimme ensin siihen isoon kyökkiin, jossa jokaisen vangin päivälliset par'aikaa asetettiin erikseen (pistettäväksi hänelle hänen koppiinsa) erinomaisella säännöllisyydellä ja sääntillisyydellä. Minä sanoin syrjäpuoleen Traddles'ille, että kummastelin, johtuiko kenenkään mieleen, että oli silmin-nähtävä eroitus näillä runsailla, oivallisilla aterioidella ja niillä, joita, köyhistä puhumattakaan, sotamiehet, merimiehet, työmiehet, sanalla sanoen rehellinen, työtä tekevä kansan enemmistö voi hankkia itselleen, joista ei yksikään viidestä sadasta koskaan syönyt puoleksikaan niin hyvää päivällistä. Mutta minä sain kuulla, että järjestelmä eli "systemi" vaati uhkeata ravintoa, ja lyhyeltä, systemistä kerrallaan päästäkseni, huomasin, että tässä kohdassa ja kaikissa muissa systemi teki lopun kaikista epäilyksistä ja selitti kaikki epäkohdat. Ei kenelläkään näyttänyt olevan vähintäkään aavistusta, että löytyi muitakin systemejä paitsi juuri tätä, joista sopi ottaa vaaria.

Kun astuimme noita komeita käytäviä, kysyin Mr. Creakle'lta ja hänen ystävänsä, mitä pää-etuja luultiin olevan tästä kaikki-valtiaasta ja kaikki voittavasta systemistä. Edut sanottiin olevan siinä, että vangit asetettiin kokonaan erikseen toisistaan, niin ettei heistä kukaan tietänyt toisesta mitään, ja että ne johdatettiin terveelliseen mielentilaan, joka saatti oikeaan omantunnon vaivaan ja oikeaan katumukseen.

Kun rupesimme käymään yksityisten vankien luona heidän kopeissaan ja liikuimme niissä käytävissä, joissa kopit olivat, ja meille selitettiin, kuinka vangit menivät kirkkoon ja niin edespäin, tulin ajatelleeksi, että oli hyvin todenmukaista, että vangit tiesivät sangen paljon toisistaan ja että he olivat rakentaneet kokonaisen sievän yhteyden keskenänsä. Tämä on tähän aikaan, kuin nyt kirjoitan, luullakseni, todeksi näytetty; mutta koska olisi ollut sulaa herjausta systemiä vastaan, jos silloin olisin ilmoittanut semmoista epäilystä, odotin nyt hartaimmalla tavalla, saadakseni nähdä katumuksen harjoitusta.

Ja tässä minulla taas oli pahat epäilykset. Minä näin, että katumusta kaikkialla harjoitettiin melkein yhtä kaavanmukaisesti, kuin ulkopuolella laitosta olin nähnyt takit ja liivit leikatuiksi räätälien akkunoissa. Minä tapasin äärettömän paljon tunnustusta, joka sangen vähän vaihteli luontonsa puolesta, vaihteli sangen vähän itse sanojenkin puolesta (joka synnytti minussa paljon epäilystä). Minä tapasin hyvän joukon kettuja, jotka halveksivat kokonaisia metsäntäysiä saavuttamattomia pihlajanmarjoja, mutta minä en tavannut monta kettua, joita olisin tahtonut päästää edes niin likelle pihlajanmarjoja, että olisivat voineet saavuttaa niitä. Etupäässä huomasin, että ne, jotka kaikkein alttiimmin tunnustivat, olivat erittäin otollisia ja että heidän hyvä ajatuksensa omasta itsestänsä, heidän turhamielisyytensä, heidän puutteensa kiihdykkeistä ja heidän rakkautensa petokseen (joka monessa, niinkuin heidän elämänsä osoitti, ilmestyi melkein tavattomassa määrässä), että siis kaikki nämä synnyttivät näitä tunnustuksia, joihin he kaikki olivat suuresti mieltyneet.

Kuitenkin kuulin, edestakaisin kävellessämme, niin usein puhuttavan eräästä numero seitsemästäkolmatta, joka oli kaikkien suosikki ja oikein näytti olevan mallivanki, että päätin jättää arvosteluni, siksi kuin saisin nähdä Seitsemänkolmatta. Kahdeksankolmatta, ymmärsin minä, oli myöskin kirkas, etevä tähti, mutta se oli hänen onnettomuutensa, että hänen kunniansa hiukan himmeni Seitsemänkolmatta erinomaisesta loistosta. Minä kuulin niin paljon Seitsemästäkolmatta, hänen hurskaista kehoituksistaan jokaiselle läheiselleen ja niistä kauniista kirjeistä, joita hän lakkaamatta kirjoitti äidillensä (näytti siltä, kuin hän olisi luullut tämän olevan sangen huonolla tolalla), että minua kovin halutti saada nähdä häntä.

Minun täytyi kuitenkin malttaa mieltäni hetkeksi, koska Seitsemänkolmatta säästettiin loppuvaikutuksen enentämiseksi. Mutta viimein tulimme hänen koppinsa ovelle ja Mr. Creakle, joka katsahti sisään vähäisestä reiästä, ilmoitti suurimmalla ihastuksella, että vanki par'aikaa luki virsikirjaa.

Kohta syöksähti niin monta päätä esiin reiästä näkemään, kuinka numero Seitsemänkolmatta luki virsikirjaa, että kuusi, seitsemän päälletysten tukki aukon. Tämän haitan poistamiseksi ja antaaksensa meille tilaisuutta keskusteluun Seitsemänkolmatta kanssa koko hänen kirkkaudessaan, käski Mr. Creakle, että kopin ovi avattaisiin ja Seitsemänkolmatta kutsuttaisiin käytävään. Tämä tehtiin; ja kenen Traddles ja minä silloin ihmeeksemme saimme nähdä tässä kääntyneessä numero Seitsemässäkolmatta, kenen muun, kuin Uriah Heep'in!

Hän tunsii meidät heti ja sanoi ulos tullessaan — vanhalla tavallaan ruumistansa luikerruttaen —:

"Kuinka voitte, Mr. Copperfield? Kuinka voitte, Mr. Traddles?"

Tämä jälleen-tunteminen ihastutti koko seuraa. Minusta melkein näytti siltä, kuin kaikkien olisi pistänyt ihmeeksi, ettei hän ollut ylpeä, vaan piti väliä meillä.

"No, Seitsemänkolmatta", arveli Mr. Creakle, vienosuruksella ihmetyksellä. "Kuinka jaksatte tänä päivänä?"

"Minä olen hyvin nöyrä, Sir!" vastasi Uriah Heep.

"Niin te aina olette, Seitsemänkolmatta", lausui Mr. Creakle.

Tässä toinen gentlemani sydämellisellä hellyydellä kysyi: "onko teidän oikein hyvä olla?"

"On, minä kiitän teitä, Sir!" sanoi Uriah Heep, kysyjään katsoen. "Minun on paljon parempi olla täällä, kuin minun ikinä oli ulkopuolella tätä paikkaa. Minä näen nyt moninaisen mielettömyyteni, Sir. Tämä se on, joka tekee, että minun on niin hyvä olla".

Useat gentlemanit olivat kovasti liikutetut ja kolmas kysyjä, joka tunki esiin etumaiseen riviin, tiedusteli tunteikkaasti: "mimmoinen biffi-paisti mielestänne on?"

"Kiitoksia, Sir", vastasi Uriah, siihen uuteen kysyjään katsahtaen, josta ääni lähti, "se oli eilen sitkeämpää, kuin olisin suonut; mutta minun on velvollisuus tyytyä siihen. Minä olen tehnyt monta mielettömyyden työtä, gentlemanit", lausui Uriah ja katsoi ympärillensä, lempeästi hymyillen, "ja minun tulee nureksimatta kestää seurauksia".

Kun se mumina, joka oli syntynyt osittain ilosta Seitsemänkolmatta taivaallisesta mieli-alasta ja osittain suuttumuksesta ruoanhankkijaa vastaan, joka oli antanut hänelle syytä valitukseen (tästä Mr. Creakle kohta kirjoitti muistutuksen), oli asettunut, seisoi Seitsemänkolmatta keskellä meitä, niinkuin hän olisi tuntenut itsensä etevimmäksi ansion kappaleeksi jossakin kovasti ansiollisessa luonnon- ja taide-tuotteitten kokoelmassa. Että meidän, vastavihittyjen alokkaitten, ylitse kerrallaan runsaasti valoa vuodatettaisiin, annettiin käsky, että myöskin Kahdeksankolmatta laskettaisiin ulos.

Minä olin jo niin hämmästynyt, etten muuta kuin hiljaa kummeksin, kun Mr. Littimer astui esiin, lukien jotakin hyvää kirjaa!

"Kahdeksankolmatta", sanoi joku lasisilmäinen gentlemani, joka ei vielä ollut puhunut, "te valititte viime viikolla, hyvä toverini, chokladia. Kuinka sitten on laita ollut?"

"Kiitoksia, Sir", lausui Mr. Littimer, "kyllä se on ollut paremmin laitettu. Jos uskallan sanoa niin, Sir, minä en luule, että siihen käytetty maito on oikein puhdasta; mutta minä tiedän, Sir, että maitoa Londonissa kovasti vääristetään ja että on vaikea saada tätä ainetta alkuperäisessä tilassa".

Minusta näytti, kuin lasisilmäinen gentlemani olisi puollustanut Kahdeksankolmatta Mr. Creakle'n Seitsemänkolmatta vastaan, sillä kumpikin heistä tarttui oman miehensä käteen.

"Mimmoinen mielentilanne on, Kahdeksankolmatta?" sanoi lasisilmäinen kysyjä.

"Kiitoksia, Sir", vastasi Mr. Littimer. "Minä näen nyt moninaisen mielettömyyteni, Sir. Minua tuskastuttaa kovasti, kun ajattelen entisten kumppanieni syntejä, Sir, mutta minä toivon, että heille annetaan anteeksi".

"Oletteko itse aivan onnellinen?" lausui kysyjä, kehoitusta nykäyttäen.

"Minä olen suuressa kiitollisuuden velassa teille, Sir", vastasi Mr. Littimer. "Täydellisesti onnellinen".

"Eikö mikään asia enää vaivaa mieltänne?" sanoi kysyjä. "Jos niin on, mainitkaat se, Kahdeksankolmatta".

"Sir", arveli Mr. Littimer ylös katsomatta, "jolleivät silmäni ole pettäneet minua, on täällä läsnä eräs gentlemani, joka oli tuttu minun kanssani entisessä elämässäni. Ehkä tämän gentlemanin lienee hyvä tietää, Sir, että luulen entisten mielettömyyden töitteni kokonaan lähteneen siitä, että olen viettänyt ajattelematonta elämää nuorten miesten palveluksessa ja antanut heidän johdattaa itseäni kiusauksiin, joita minulla ei ollut voimaa vastustaa. Minä toivon, että tämä gentlemani vastaan-ottaa varoitukseni eikä paheksi rohkeuttani. Se on hänen hyväksensä. Minä huomaan omat entiset mielettömyyden työni, Minä toivon, että hän katuu koko sitä pahuutta ja syntiä, johon hän on ottanut osaa".

Minä huomasin, että useat geutlemanit varjostivat silmiänsä kädellään, niinkuin olisivat juuri tulleet kirkkoon.

"Tämä on teille kunniaksi, Kahdeksankolmatta", vastasi kysyjä. "Tätä olen teiltä odottanut. Onko teillä mitään muuta sanottavaa?"

"Sir", vastasi Mr. Littimer, nostaen hiukan ylös kulmakarvojaan, mutta ei silmiänsä, "oli eräs nuori nainen, joka joutui harhatielle ja jota minä koetin pelastaa, Sir, vaikka se ei onnistunut. Minä pyydän, että tämä gentlemani, jos se on hänen vlassaan ja hän tahtoo olla niin hyvä, ilmoittaa tälle nuorelle naiselle, että minä annan hänelle anteeksi hänen pahan käytöksensä minua kohtaan ja että minä kehoitan häntä katumaan".

"Minä en epäile, Kahdeksankolmatta", vastasi kysyjä, "että se gentlemani, jota tarkoitatte, hellästi tuntee — niinkuin meidän kaikkein täytyy tuntea — mitä olette niin soveliaasti sanoneet. Me emme pidätä teitä kauemmin".

"Minä kiitän teitä, Sir", lausui Mr. Littimer. "Gentlemanit, minä toivotan teille hyvää päivää ja suon, että myöskin te ja teidän perheenne näette pahuutenne ja teette parannuksen!"

Tällä puheella numero Kahdeksankolmatta peräytyi, kun hän ja Uriah ensin olivat katsahaneet toisiinsa, niinkuin he eivät olisi olleet aivan oudot toisillensa, vaan salaisessa yhteydessä keskenään; ja kun hänen ovensa suljettiin, mumisi koko parvi, että hän oli varsin kunnioitettava mies ja kaunis esimerkki.

"No, Seitsemänkolmatta", sanoi Mr. Creakle, astuen avoimeksi jääneelle näkymölle *oman* miehensä kanssa, "onko mitään, jota sopii tehdä teidän hyväksenne? Jos niin, mainitkaat se".

"Minä pyytäisin nöyrästi, Sir", vastasi Uriah, rytkyttäen pahansuopaa päätänsä, "saadakseni taas kirjoittaa äidilleni".

"Se kyllä myönnetään teille", lausui Mr. Creakle.

"Kiitoksia, Sir! Minä olen huolestunut äitini puolesta. Minä pelkään, ettei hän ole hyvässä turvassa".

Joku kysyi varomattomasti, minkä puolesta. Mutta suuttumuksella kuiskattiin kohta: "hiljaa!"

"Hyvässä turvassa hengellisesti, Sir", vastasi Uriah, luikerruttaen ruumistansa sitä paikkaa kohden, josta ääni tuli. "Minä soisin, että äitini tulisi minun tilaani. Minä en olisi koskaan joutunut nykyiseen tilaani, jollen olisi tullut tänne. Minä soisin, että äitini olisi tullut tänne. Olisi kaikille paras, jos he vangittaisiin ja tuotaisiin tänne".

Tämä puhe synnytti rajatonta mielihyvää — suurempaa mielihyvää, luulen minä, kuin mikään, mikä tähän saakka oli tapahtunut.

"Ennenkuin tulin tänne", lausui Uriah, varkain katsellen meitä, niinkuin hän olisi tahtonut hävittää koko ulkopuolisen mailman, johon me kuuluimme, jos hän olisi voinut, "olin antaunut mielettömyyden töihin, mutta nyt huomaanne. Ulkopuolella tätä paikkaa löytyy paljon syntiä. Paljon syntiä löytyy äidissäni. Ei löydy mitään muuta, kuin syntiä, kaikkialla — paitsi täällä".

"Te olette siis kokonaan muuttuneet?" sanoi Mr. Creakle.

"Niin olen, Jumalan kiitos, Sir!" huudahti tämä oivallinen katumuksen harjoittaja.

"Te ette lankeisi uudestaan, jos pääsisitte ulos?" kysyi joku muu.

"Voi, ei, Sir!"

"Hyvä!" lausui Mr. Creakle, "tämä on varsin tyydyttävää. Te olette puhutelleet Mr. Copperfieldia, Seitsemänkolmatta. Tahdotteko sanoa mitään lisäksi hänelle?"

"Te tunsitte minut kauan aikaa, ennenkuin tulin tänne ja muutuin, Mr. Copperfield", sanoi Uriah, minuun katsahtaen; ja konnamaisempaa katsetta en ole koskaan nähnyt, ei edes hänen kasvoissaan. "Te tunsitte minut silloin, kuin tosin riipuin mielettömyydessäni, mutta kuitenkin olin nöyrä niitten joukossa, jotka olivat rajut — te olitte itse rajut minua vastaan, Mr. Copperfield. Kerta löitte minua kasvoihin, niinkuin tiedätte".

Yleinen sääliminen. Useat vihaiset katseet kääntyivät minua kohden.

"Mutta minä annan teille anteeksi, Mr. Copperfield", lausui Uriah ja teki anteeksi-antavan luontonsa niin jumalattoman ja kammottavan vertauksen esineeksi, ettei sovi sitä kertoa. "Minä annan jokaiselle

anteeksi. Vihan pitäminen soveltuisi huonosti minulle. Minä annan kaikesta sydämestäni anteeksi teille ja toivon, että vastedes hillitsette himonne. Minä toivon, että Mr. W. katu ja Miss W. ja koko tuo syntinen joukko. Teitä on koetettu suruilla, ja minä toivon, että ne tekevät teidän hyvää; mutta olisi ollut parempi teille, jos olisitte tulleet tänne. Olisi ollut parempi Mr. W:ille ja myöskin Miss W:illo, jos he olisivat tulleet tänne. Parempaa ei voi toivottaa heille, Mr. Copperfield, ja teille kaikille, gentlemanit, kuin että te vangittaisiin ja tuotaisiin tänne. Kun ajattelen entisiä mielettömyyden töitäni ja nykyistä tilaani, olen varma, että se olisi paras teille. Minä surkuttelen kaikkia, joita ei tuoda tänne!"

Hän käärmeili takaisin koppiinsa, samalla kuin pikkuinen, moni-ääninen ylistys-virsi viritettiin ja sekä Traddles että minä tunsimme sydämemme suuresti huojentuneeksi, kun hän oli lukon takana.

Se oli omituinen seikka tässä katumuksen harjoituksessa, että minun teki suuresti mieli kysyä, mitä nämät molemmat miehet olivat tehneet, että he olivat siellä ollenkaan. Tämä näytti olevan viimeinen asia, josta heillä oli jotakin sanottavaa. Minä käännyin toiseen noista molemmista vartioista, jotka, niin päätin muutamista salaisista ilmoituksista heidän kasvoissaan, sangen hyvin tiesivät, mitä koko tämä meno maksoi.

"Tiedättekö", sanoin minä, kun astuimme pitkin käytävää, "mikä rikos oli numero Seitsemänkoltmatta viimeinen mielettömyyden työ?"

Vastaus oli, että se oli joku pankki-asia.

"Petos Englannin Pankkia vastaan?" kysyin minä.

"Niin, Sir. Petos, vääreennys ja salaliitto. Hän ja muutamat muut. Hän yllytti muita. Se oli viisaasti mietitty tuuma, joka tarkoitti suurta summaa. Tuomio: elinkaudeksi maasta pois. Seitsemänkoltmatta oli liukkain lintu parvessa ja oli juuri eheänä leikistä pääsemällänsä, mutta ei kokonaan. Pankin onnistui varistaa suolaa hänen hännällensä — mutta vaan hädin tuskin".

"Tunnetteko Kahdeksankoltmatta rikoksen?"

"Kahdeksankoltmatta", vastasi kertojani, puhuen erittäin matalalla äänellä ja katsoen taaksensa, kun astuimme käytävää myöden, varoaksensa, etteivät Creakle ja muut kuulisi hänen laskevan tämmöisiä laittomia puheita näistä saastuttamattomista; "Kahdeksankoltmatta (myöskin tuomittu maasta pois) sai jonkun palvelian-paikan ja varasti nuorelta isännältänsä kaksi sataa ja viisikymmentä puntaa rahassa ja kalliissa kaluissa iltaa ennen kuin heidän oli määrä lähteä ulkomaille. Minä muistan tämän asian erittäin siitä, että eräs kääpiö otti kiinni hänet".

"Eräs mikä?"

"Eräs pikkuinen nainen. Minä olen unhottanut hänen nimensä".

"Ei suinkaan Mowcher?"

"Se juuri! Hän oli välttänyt takaa-ajajat ja aikoi karata Amerikkaan varustettuna liinaperukilla, poskiparralla ja semmoisella täydellisellä valepuvulla, jonka vertaista ette elin-aikananne saa nähdä, kun tuo pikkuinen nainen, joka oli Southampton'issa, kohtasi hänet kadulla — heti tunsu hänet terävällä silmällänsä — juoksi hänen jalkojensa väliin, kaataaksensa häntä kumoon, ja piti kiinni hänestä, niinkuin julma kuolema".

"Oivallinen Miss Mowcher!" huudahdin minä.

"Niin olisitte sanoneet, jos, niinkuin minä, olisitte nähneet hänen seisovan tuolilla vieraitten miesten joukossa, kun varasta tutkittiin", sanoi ystäväni. "Varas oli lyönyt hänen kasvonsa verihaavoille ja kolhinut häntä mitä raaimmalla tavalla, kun tämä otti hänet kiinni, mutta nainen ei hellittänyt hänestä, ennenkuin hän oli lukon takana. Hän piti todella niin lujaan kiinni miehestä, että polisin täytyi viedä heidät molemmat yhdessä pois. Hän suoritti todistuksensa mitä reippaimmalla tavalla, ja tuomio-istuim kiitti häntä suuresti, ja hänelle huudettiin hurraata, siksi kuin hän pääsi asuntoonsa. Hän sanoi oikeuden edessä, että hän (sen johdosta, mitä hän varkaasta tiesi) olisi yksinään vanginnut tämän, vaikka se olisi ollut itse Simson. Ja totisesti luulen, että hän olisi niin tehnyt!"

Sama luulo oli minullakin, ja minä kunnioitin suuresti Miss Mowcher'ia siitä.

Me olimme nyt nähneet kaikki, mitä katsottavaa oli. Turha olisi ollut semmoiselle miehelle, kuin kunnian-arvoisalle Mr. Creakle'lle, selitellä, että Seitsemänkoltmatta ja Kahdeksankoltmatta olivat ihan muuttumattomat ja itsekaltaisensa; että mitä he nyt olivat, he aina olivat olleet; että ulkokullatut konnat ne juuri olivat omaiset tekemään semmoisia tunnustuksia semmoisessa paikassa; että he tiesivät niitten torihinnan, ainakin yhtä hyvin, kuin me, siinä suorassa edussa, joka heillä olisi siitä, kun he olivat maasta viedyt; sanalla sanoen, että se oli kokonaan mädännyt, ontelo, katselmaa tuskastuttava toimi. Me

jätimme heidät heidän systeminsä ja heidän omaan haltuunsa, ja menimme kummastellen kotiin.

"Kenties se on hyvä asia, Traddles", arvelin minä, "että heikolla keppihevoseella ratsastetaan kovasti, sillä sitä nopeammin se kuoliaaksi ratsastetaan".

"Minä toivon sitä", vastasi Traddles.

YHDESNELJÄTTÄ LUKU.

Valkeus loistaa tielleni.

Joulu lähestyi, ja minä olin ollut kotona kolmatta kuukautta. Minä olin usein nähnyt Agnesin. Vaikka yleisön ääni kovasti kehoitti minua ja vaikka tunteeni ja ponnistukseni sen johdosta olivat erittäin hartaat, kuulin aina hänen vähimmän ylistys-sanansa peräti toisella mielellä, kuin kenenkään muun.

Kumminkin kerran viikkoonsa ja välisti useammin ratsastin sinne ja vietin iltani siellä. Tavallisesti ratsastin takaisin yöllä; sillä tuo vanha, onneton tunne hiipi nyt aina ympärilläni — synkeimpänä joka kerta, kuin jätin hänet — ja minä olin mieluisammin ylhäällä ja ulkona, kuin liikuin entisyydessä väsyttävissä valvonnoissa tai surullisissa unelmissa. Minä kulutin pidemmän osan monesta kolkosta, murheellisesta yöstä näillä ratsas-retkillä, uudistaen, kulkiessani, noita ajatuksia, joissa olin askaroinnut pitkänä poissa-oloni aikana.

Taikka jos sanoisin, että kuuntelin noitten ajatusten kaikkua, lausuisin ehkä paremmin totuuden. Ne puhuttelivat minua kaukaa. Minä olin asettanut ne etäälle ja pysyin siinä paikassa, josta en mihinkään päässyt. Kun luin Agnesille, mitä kirjoitin; kun näin hänen kuuntelevat kasvonsa; viehätin häntä hymyihin tai kyyneliin; ja kuulin hänen sydämellisen äänensä niin vakavana puhuvan sen mielikuvituksen mailman varjokkaista tapauksista, jossa minä elin: ajattelin, mikä kohtaloni olisi voinut olla, mutta ajattelin vaan niin kuin, Doran naituani, olin ajatellut, mimmoisen olisin suonut vaimoni olevan.

Velvollisuuteni Agnesia kohtaan, joka rakasti minua semmoisella rakkaudella, jota minä itsekkäimmällä ja kurjimmalla tavalla ainaiseksi loukkaisin, jos häiritsin sitä; se kypsytynyt vakuutus minussa, että minun, joka olin syyppää omaan kohtalooni ja saanut, mitä niin kiihkeästi olin pyytänyt, ei sopinut nureksia, vaan ainoastaan kärsiä, sisälsi mitä tunsin ja mitä olin oppinut. Mutta minä rakastin häntä; ja nyt sain siitäkin jonkun lohdutuksen, että epämääräisesti ajattelin jotakin kaukaista aikaa, jona kenenkään moittimatta voisin tunnustaa sen; jona kaikki nämät olisivat ohitse; jona minun sopisi sanoa: "Agnes, niin oli, kun palasin kotiin; ja nyt olen vanha enkä ole sen jälkeen koskaan ollut rakastuneena!"

Agnesissa en kertaakaan huomannut mitään muutosta. Mimmainen hän aina oli ollut minua kohtaan, semmoinen hän yhä oli. Hän oli kokonaan sama.

Tätini ja minun välilläni oli kotiin-tulostani asti tässä kohden vallinnut jonkunlainen, vaikk'ei juuri pakko eli koetus karttaa tätä ainetta, kuitenkin salainen vakuutus, että molemmat ajattelimme sitä, vaikkemme muodostaneet ajatuksiamme sanoiksi. Kun vanhan tapamme mukaan iltaisin istuimme valkean edessä, jouduimme usein tämmöiseen tilaan niin luonnollisesti ja omatietoisesti, kuin jos olisimme suorastaan sanoja käyttäneet. Mutta me pysyimme taukoamatta ääneti. Minä luulin, että hän oli kumminkin osaksi lukenut ajatukseni tuona kotiin-tuloni iltana, ja että hän täydellisesti ymmärsi, miks'en selvemmin lausunut ajatuksiani.

Kun joulu nyt oli tullut eikä Agnes ollut uskonut minulle mitään uutta, alkoi eräs epäily, joka useita kertoja oli herännyt mielessäni — tokko hänellä olisi tieto sydämeni todellisesta tilasta ja tokko se pelko, että hän tuottaisi minulle tuskaa, pidätti häntä — kovasti rasittaa minua. Jos niin oli laita, oli uhraukseni joutava, selvin velvollisuuteni häntä kohtaan täyttämättä, ja minä tein alituisesti kurjalla tavalla, mitä olin kammonut tekemästä. Minä päätin saattaa tämän asian ihan selville, ja jos semmoinen aita oli meidän välillämme, kerrallaan ja lujalla kädellä hajottaa sen.

Oli — mikä pysyväinen syy minulla on muistaa sitä! — kylmä, tuima talvipäivä. Oli satanut lunta muutamia tunteja ennen ja lumi makasi, ei paksulta, mutta kovaksi jäätyneenä maassa. Merellä ulkopuolella akkunaani kävi viukka pohja-tuuli. Minä olin ajatellut, kuinka se kiiti noitten vuoristen lumi-kenttien ylitse Schweitzissä, joihin ei mikään inhimillinen jalka silloin päässyt; ja olin miettinyt,

kumpi oli kolkompi, nuot yksinäiset seudut vai autio valtameri.

"Lähdetkö ratsastamaan tänään, Trot?" lausui tätini, pistäen päätänsä ovesta sisään.

"Lähden", sanoin minä. "Minä aion Canterbury'yn. Sovelias päivä ratsastaa".

"Minä toivon, että hevosesi ajattelee samoin", lausui tätini, "mutta tätä nykyä se seisoo ulkopuolella porttia, pää ja korvat alaspäin, niinkuin se ajattelisi talliansa paremmaksi".

Tätini, sopii minun huomauttaa, salli hevoseni käydä kielletyllä alueella, mutta ei ollut yhtäkään leppynyt aaseille.

"Se virkistyy kyllä pian!" arvelin minä.

"Ratsastus tekee kaikissa tapauksissa isännän hyvää", muistutti tätini, katsellen papereita pöydällä. "Voi, lapseni, sinä vietät sangen monta tuntia täällä! Kirjoja lukiessani minä en koskaan ajatellut, mitä työtä niitten kirjoittaminen vaatii".

"Siinä on välisti työtä kylläksi, kun pitää lukea niitä", vastasin minä. "Mitä niitten kirjoittamiseen tulee, on silläkin oma viehätöksensä, täti".

"Tietysti!" sanoi tätini. "Kunnian-himo, halu kiitokseen ja myötätunteisuuteen ja paljon muuta, arvaan minä? Kas niin. Onnea matkalle!"

"Tiedättekö mitään muuta Agnesin mieltymyksestä?" kysyin minä, asettuen levollisesti hänen eteensä — hän oli taputtanut minua olkapäälle ja istunut tuolilleni.

Hän katsoi pikimmältä minua kasvoihin, ennenkuin hän vastasi:

"Minä luulen tietäväni, Trot".

"Oletteko saaneet mitään vahvistusta ajatuksiinne?" kysyin minä.

"Luulen saaneeni, Trot".

Hän katseli minua niin vakaasti jonkunlaisella epäilyksellä tai säällillä tai kahdenvaiheisuudella rakkautensa vuoksi, että minun täytyi lujasti päättää näyttää aivan iloiselta.

"Ja mikä vielä enempi on, Trot" — lausui tätini.

"No!"

"Minä luulen, että Agnes pian menee naimisiin".

"Jumala siunatkoon häntä!" sanoin minä iloisesti.

"Jumala siunatkoon häntä!" sanoi tätini, "ja hänen puolisoansa myöskin!"

Minä toistin tätini sanat, erosin hänestä, astuin nopeasti portaita alas, nousin hevoseni selkään ja ratsastin pois. Nyt oli suurempi syy, kuin ennen, tehdä, mitä olin päättänyt tehdä.

Kuinka hyvin minä muistan tämän talvisen ratsastuksen! Jäähileet, joita tuuli pyyhki pois ruohon lehdistä ja lennätti vasten kasvojani; hevoskavioiden lujan kopinan, joka kaikkui tanteresta; kovaksi kylmettyneet pelto-vaot; lumikinokset, jotka tuoksahtelivat vähän kalkkikuopassa, kun vihurit ahdistivat sitä; heinävaunujen höyryävät juhdat, jotka pysähtyivät mäellä huokaamaan ja sointuisasti pudistivat kellojansa; hieta-särkkien valjenneet vietokset ja notkot, jotka kuvautuivat tummaa taivasta vastaan, niinkuin olisivat olleet piirretyt suunnattoman suurelle liuskakivitalulle!

Minä tapasin Agnesin yksinään. Pikku tytöt olivat lähteneet omiin koteihinsa, ja hän istui yksinään valkean ääressä ja luki. Hän laski pois kirjansa, kun hän näki minun tulevan sisään, ja kun hän oli toivottanut minua tervetulleeksi, niinkuin tavallisesti, otti hän työkorinsa ja istui yhteen noista vanhan-aikaisista akkuna-loukoista.

Minä asetuin hänen viereensä akkunan-istuimelle, ja me puhuimme silloisesta työstäni, milloin se valmistuisi ja kuinka paljon olin edistynyt siitä kuin viimein kävin siellä. Agnes oli hyvin iloinen ja ennusti nauraen, että minä pian tulisin niin kuuluisaksi, ettei sopinut puhua minun kanssani semmoisissa aineissa.

"Minä käytän siis nykyistä aikaa hyväkseni", lausui Agnes, "ja puhun kanssasi, niin kauan kuin saan".

Kun katselin hänen kauniita kasvojansa, jotka tarkastivat ompelusta, nosti hän ylös lempeät, kirikkaat

silmänsä ja näki, että minä katselin häntä.

"Sinä olet niin ajatuksissasi tänä päivänä, Trotwood!"

"Kerronko sinulle, Agnes, minkä vuoksi. Minä tulin kertomaan sitä".

Hän pani ompeluksensa syrjäpuoleen, niinkuin hänen oli tapa, kun totisesti keskustelimme jotakin, ja kuunteli minua koko huomiollansa.

"Rakas Agnesini, epäiletkö, että olen todellinen ystävä?"

"En!" vastasi hän, kummastuneelta näyttäen.

"Epäiletkö, että olen, mitä aina olen ollut sinua kohtaan?"

"En!" vastasi hän, niinkuin ennen.

"Muistatko, että kotiin tultuani koetin kertoa sinulle, missä kiitollisuuden velassa olin sinulle ja kuinka hartaat tunteeni olivat sinua kohtaan?"

"Muistan kyllä", vastasi hän lempeästi, "sangen hyvin".

"Sinulla on joku salaisuus", sanoin minä. "Anna minun ottaa osaa siihen, Agnes".

Hän loi silmänsä maahan ja vapisi.

"Jollen olisi kuullutkaan sitä — kumma kyllä olen kuullut sen, vaikka muilta, kuin sinulta, Agnes — olisi tuskin mahdollista, etten tietäisi, että joku löytyy, jolle olet antanut rakkautesi aarteen. Älä sulje minua siitä, joka niin likeltä koskee onneasi! Jos voit luottaa minuun, niinkuin sanot voivasi ja niinkuin tiedän sinun voivan, salli minun olla ystäväsi, veljesi tässä asiassa, jos missäkään!"

Rukoilevalla, melkein moittivalla katseella nousi hän akkunasta ja kiirehtien huoneen poikki, niinkuin tietämättä mihin, pani kätensä kasvojensa eteen ja purskahti semmoisiin kyyneliin, jotka leikkasivat sisintä sydäntäni.

Vaan kuitenkin ne herättivät minussa jotakin, joka tuotti toivoa sydämelleni. Vaikk'en tietänyt miksi, yhtyivät nämät kyynleet tuohon tyvenen surulliseen hymyyn, joka oli niin kiintynyt muistiini, ja vavauttivat rintaani enemmän toivolla, kuin pelolla tai surulla.

"Agnes! Sisar! Rakkain ystäväni! Mitä olen tehnyt!"

"Anna minun mennä, Trotwood. Minä en voi hyvin. Minä en voi hallita itseäni. Minä puhun sinun kanssasi sitten — joku muu kerta. Minä kirjoitan sinulle. Älä puhuttele minua nyt. Älä! Älä!"

Minä koetin muistaa, mitä hän oli sanonut, kun olin puhutellut häntä tuona edellisenä iltana, kuinka hänen rakkautensa ei kaivannut vastarakkautta. Näytti olevan kokonainen mailma, jota minun tuli silmänräpäyksellä perin pohjin tutkia.

"Agnes, minä en voi nähdä sinua semmoisena ja ajatella, että minä olen ollut syypää siihen. Rakkain tyttöni, rakkaampi minulle, kuin mikään muu mailmassa, jos sinä olet onneton, anna minun ottaa osaa onnettomuuteesi. Jos kaipaat apua tai neuvoa, salli minun koettaa antaa niitä sinulle. Jos sinulla todella on joku taakka sydämelläsi, salli minun koettaa keventää sitä. Ketä varten minä elän nyt, Agnes, jollei sinua varten!"

"Voi, säästä minua! Minä en voi hallita itseäni! Joku muu kerta!" oli kaikki, mitä eroitin.

Oliko se itsekäs erehdys, joka viehätti minua? Taikka, kun minulla kerran oli joku toivon alku, ilmestyikö eteeni jotakin, jota en ollut rohjennut ajatella!

"Minun täytyy sanoa enemmän. Minä en voi antaa sinun erota itsestäni näin! Jumalan tähden, Agnes, älkäämme väärin ymmärtäkö toisiamme kaikkien näitten vuosien jälkeen ja kaikkien jälkeen, mitä on niitten kanssa tullut ja mennyt! Minun täytyy puhua suoraan. Jos pidät jotakin semmoista ajatusta, että minä voisin kadehtia sitä onnea, jonka mielit antaa pois — etten voisi jättää sinua rakkaammalle suojelialle, jonka itse olet valinnut — etten voisi etäältä olla tyytyväisenä todistajana iloosi — niin karkoita se, sillä minä en ansaitse sitä! Minä en ole kärsinyt aivan turhaan. Sinä et ole aivan turhaan opettanut minua. Minun tunteissani sinun suhteesi ei ole mitään itsekkäisyyttä".

Hän oli nyt tyven. Vähän ajan perästä käänsi hän vaaleat kasvonsa minua kohden ja sanoi matalalla äänellä, joka silloin tällöin sortui, mutta oli hyvin selvä:

"Minun täytyy sinun puhtaan ystävyytesi tähden minua kohtaan, Trotwood — jota en tosiaan epäile —

sanoa sinulle, että erehdyt. Muuta en voi tehdä. Jos välisti vuosien kuluessa olen tarvinnut apua ja neuvoa, olen saanut niitä. Jos välisti olen ollut onneton, on tämä tunne kadonnut. Jos minulla joskus on ollut joku taakka sydämelläni, on sitä huojennettu. Jos minulla on ollut joku salaisuus, ei se ole — mikään uusi eikä se ole — mitä sinä luulet. Minä en voi ilmoittaa sitä enkä jakaa sitä. Se on kauan aikaa ollut minun, ja sen täytyy jäädä minun omaksi".

"Agnes! Viivy! Silmänräpäys!"

Hän aikoi mennä pois, mutta minä pidätin häntä. Minä kiersin käsivarteni hänen ympärillensä. "Vuosien kuluessa!" "Ei se ole mikään uusi!" Uudet ajatukset ja toiveet riehuvat sydämessäni, ja koko elämäni näkö-ala muuttui.

"Rakas Agnes! jota minä kunnioitan niin paljon ja pidän niin suurella arvossa — jota niin sydämestäni rakastan! Kun tänään tulin tänne, luulin, ettei mikään voisi pakoittaa minua tähän tunnustukseen. Minä luulin, että voisin säilyttää sitä povessani koko elin-aikamme, siksi kuin olisimme vanhat. Mutta, Agnes, jos minulla todella on joku vasta syntynyt toivo saada nimittää sinua joksikin muuksi, kuin sisareksi, joksikin ihan toiseksi, kuin sisareksi! —"

Hänen kyynelensä juoksivat nopeasti, mutta nämät eivät olleet niinkuin ne, joita hän äsken oli vuodattanut, ja minä näin toivoni kirkastuvan niissä.

"Agnes! Ainainen johdattajani ja paras tukeni! Jos olisit muistanut enemmän itseäsi ja vähemmän minua, kun kasvoimme yhdessä täällä, luulen, ettei varomaton mielikuvitukseni koskaan olisi kääntynyt pois sinusta. Mutta sinä olit niin paljon parempi, kuin minä, niin tarpeellinen minulle jokaisessa lapsellisessa toiveessani ja pettymyksessäni, että sinun omistamisesi semmoisena, johon kaikissa asioissa sain luottaa ja turvata, muuttui toiseksi luonnoksi, sysäten syrjään sen ensimmäisen ja suuremman rakkauden, jolla nyt rakastan sinua!"

Yhä itkien, mutta ei surullisesti — iloisesti! Ja suljettuna syliini, niinkuin hän ei ollut koskaan ollut, niinkuin olin luullut, ettei hän koskaan tulisi olemaan!

"Kun rakastin Doraa; hellästi, Agnes, niinkuin; tiedät —".

"Niin!" lausui hän vakaasti. "Tämä tieto ilahuttaa minua!"

"Kun rakastin häntä — silloinkin olisi rakkauteni ollut vaillinainen ilman sinun myötätunteisuuttasi. Sinä et kieltänyt sitä, ja rakkauteni oli täydellinen. Ja kun kadotin hänet, Agnes, mikä olisin ollut ilman sinua!"

Lujemmin sylissäni, likempänä sydäntäni, vapiseva käsi olkapäälläni, suloiset silmät loistaen minua kohden kyynelten takaa!

"Minä matkustin pois, kallis Agnes, ja rakastin sinua. Minä viivyin poissa, ja rakastin sinua. Minä palasin kotiin, ja rakastin sinua!"

Ja nyt koetin kuvata hänelle sitä taisteloa, joka minulla oli ollut, ja sitä päätöstä, johon olin tullut. Minä koetin asettaa sydämeni hänen eteensä, rehellisesti ja täydellisesti. Minä koetin osoittaa hänelle, kuinka olin toivonut pääsneeni parempaan ymmärrykseen itsestäni ja hänestä; kuinka olin taipunut siihen, mitä tämä parempi tieto tuotti; ja kuinka vielä sinä päivänä olin tullut sinne, uskollisesti pysyen siinä. Jos hän rakasti minua niin (sanoin minä), että hän voisi valita minut puolisoikseen, tekisi hän niin, vaikk'en ansainnut sitä muulla lailla, kuin vilpittömän rakkauteni kautta häntä kohtaan ja niitten surujen kautta, joissa tämä rakkaus oli kypsytynyt olemaan, mitä se oli; ja tämä oli syy, jonka vuoksi nyt olin ilmoittanut sen. Ja voi, Agnes, sinunkin uskollisista silmistäsi katseli tällä hetkellä vaimo-lapsukaiseni henki minua, sanoen, että se oli oikein, ja saattaen minua sinun kauttasi mitä hellimmällä tavalla muistamaan sitä Kukkaa, joka oli lakastunut kukkiessaan!

"Minä olen niin onnellinen, Trotwood — sydämeni on niin täynnä — mutta on yksi asia, jonka minun täytyy sanoa".

"Mikä, lemmittyäni?"

Hän laski pehmeät kätensä olkapäälleni ja katseli tyvenesti kasvoihini.

"Tiedätkö nyt, mitä se on?"

"Minä en tohdi ajatella, mitä se on. Sano se minulle, armaani".

"Minä olen rakastanut sinua koko elin-aikani!"

* * * * *

Oi, me olimme onnelliset, me olimme onnelliset! Me emme itkeneet niitä koetuksia (hänen olivat olleet paljon raskaammat, kuin minun), joitten kautta olimme joutuneet onnellisiksi, vaan ihastuksesta siitä, että olimme onnelliset ja ettei meitä koskaan enää eroitettaisi!

Me kävelimme sinä talvisena iltana kaduilla yhdessä, ja kylmä ilma näytti ottavan osaa siihen autuaasen rauhaan, joka vallitsi meissä. Varhaiset tähdet alkoivat loistaa meidän astuessamme ja, katsellen niitä, kiitimme Jumalaa, joka oli johdattanut meidät tähän rauhaan.

Me seisoimme yhdessä samassa vanhan-aikaisessa akkunassa illalla kuun paistaessa; Agnes oli nostanut silmänsä ylös sitä kohden; minä seurasin hänen katsettansa. Monta penikulmaa maantietä avautui silloin henkeni silmän eteen ja pyrkivän eteenpäin näin tällä tiellä ryysyisen, matkasta väsyneen pojan, hyljätyin ja laiminlyödyn, joka oli omakseen nimittävä sen sydämen, joka nyt sykki minun sydäntäni vastaan.

Oli melkein päivällis-aika seuraavana päivänä, kun tulimme tätini luo. Peggotty sanoi hänen olevan ylhäällä lukuhuoneessani, jota hän, ylpeänä tästä toimesta, aina piti valmiina ja järjestyksessä minua varten. Me tapasimme hänet valkean edestä istumasta, lasisilmät päässä.

"Hyvä Jumala!" lausui tätini, tirkistellen pimeään läpi, "kuka se on, jonka tuot muassasi?"

"Agnes", sanoin minä.

Koska olimme päättäneet, ettemme ensiksi ilmoittaisi mitään, hämmentyi tätini kovasti. Hän loi toivokkaan katseen minuun, kun sanoin: Agnes; mutta nähdessään, että minulla oli tavallinen muotoni, otti hän epätoivossa pois silmälasinsa ja hivutti nenäänsä niillä.

Hän tervehti kuitenkin Agnesia sydämellisesti, ja ennen pitkää istuimme päivällispöydässä valaistussa vierashuoneessa. Tätini pani kolme kertaa silmälasinsa päähänsä, uudestaan minua katsellakseen, mutta otti ne yhtä usein taas pettyneenä pois ja hivutti nenäänsä niillä, suuresti peloittaen Mr. Dick'iä, joka tiesi, että tämä oli paha merkki.

"Asiasta toiseen, täti", sanoin minä päivällisten jälkeen. "Minä olen puhunut Agnesin kanssa siitä, mitä kerroitte minulle".

"Siinä tapauksessa, Trot", lausui täti! punehtuen, "teit väärin ja petit puheesi".

"Te ette suutu, täti, toivon minä? Minä olen varma, ettette suutu, kun kuulette, ettei Agnes ole toivottomasti rakastunut".

"Joutavia!" lausui tätini.

Koska tätini näytti olevan närkästynyt, katsoin parhaaksi tehdä siitä lopun. Minä vein Agnesin käsivarresta tätini tuolin taa, ja me kallistuimme molemmat alas hänen ylitsensä. Tätini löi kätensä yhteen, katsahti meihin silmälasiansa lävitse ja sai heti hysterisen kohtauksen, ensimmäisen ja ainoan kerran koko sen ajan kuluessa, jona olin tuntenut hänet.

Kohtaus tuotti ylös Peggotyin. Samalla silmänräpäyksellä, kuin tätini tointui, karkasi hän Peggottyta vastaan ja, nimittäen häntä typeräksi, vanhaksi olenoksi, syleili häntä voimansa takaa. Sitten syleili hän Mr. Dick'iä (joka oli kovasti hyvillensä siitä, mutta suuresti hämmästynyt); ja tämän jälkeen kertoi heille, miksi. Sitten olimme kaikki iloisina yhdessä.

Minun oli mahdoton saada selkoa, oliko tätini viimeisessä lyhyessä keskustelussaan minun kansani harjoittanut jotakin hurskasta petosta vai oliko hän todella erehtynyt mielentilani suhteen. Siinä oli yltäkyllin, sanoi hän, että hän oli kertonut minulle, että Agnes menisi naimisiin ja että minä nyt tiesin paremmin, kuin kukaan muu, kuinka totta se oli.

* * * * *

Me olimme naimisissa ennen kahden viikon kuluttua. Traddles ja Sofia ja tohtori ja Mrs. Strong olivat ainoat vieraat hiljaisissa häissämme. He olivat iloa täynnänsä, kun erosimme heistä ja yhdessä lähdimme kotiin. Syliini suljettuna pidin kaikkien niitten jalojen harrastusten lähteen, mitä minulla milloinkaan oli ollut, koko olentoni keskustan, elämäni piirin, oman vaimoni, jota rakastin semmoisella rakkaudella, joka oli kalliolle perustettu!

"Rakkain puoliso!" lausui Agnes. "Nyt kun saan nimittää sinua tällä nimellä, on minulla yksi asia kerrottavana sinulle".

"Sano se minulle, lemmittyäni".

"Se on yhteydessä sen yön kanssa, jona Dora kuoli. Hän lähetti sinut noutamaan minua".

"Hän teki niin".

"Hän sanoi minulle, että hän jätti minulle jotakin. Voitko arvata, mitä se oli?"

Minä luulin, että voin. Minä vedin sitä vaimoa, joka niin kauan oli rakastanut minua, likemmäksi itseäni.

"Hän sanoi minulle, että hän viimeisen kerran pyysi minulta jotakin ja viimeisen kerran jätti jotakin minun toimitettavakseni".

"Ja se oli —".

"Että ainoastaan minä täyttäisin tämän tyhjän paikan".

Ja Agnes nojasi päätänsä rintaani vastaan ja itki, ja minä itkin hänen kanssansa, vaikka molemmat olimme niin onnelliset.

KAHDESNELJÄTTÄ LUKU.

Eräs vieras.

Mitä olen aikonut tähän kirjoittaa, se on nyt melkein päättynyt; mutta vielä on yksi huomattava tapaus, jossa muistini usein ilolla viiptyy ja jonka puutteessa yksi sää siinä verkossa, jonka olen kutonut, jäisi auki.

Maineeni ja varallisuuteni oli enentynyt, perheellinen iloni oli täydellinen, minä olin ollut naimisissa kymmenen onnellista vuotta. Agnes ja minä istuimme eräänä kevätiltana valkean vieressä talossamme Londonissa, ja kolme lapsistamme leikitteli huoneessa, kun minulle ilmoitettiin, että joku vieras tahtoi tavata minua.

Häneltä oli kysytty, tuliko hän asioissa, vaan hän oli vastannut: ei; hän oli tullut saadaksensa iloa nähdä minua, ja oli kulkenut pitkän matkan. Hän oli vanha mies, sanoi palveliani, ja oli ulkomuodoltaan kuin farmeri.

Koska tämä kuului salamyhkäiseltä lasten korvissa ja paitsi sitä vivahti erään mieli-sadun alkuun, jota Agnesin oli tapa kertoa heille häijystä, vanhasta, vaippaan puetusta feestä, joka vihasi kaikkia ihmisiä, synnytti se heissä jonkunlaista levottomuutta. Toinen pojistamme pani päänsä äitinsä syliin, että hän olisi ulkopuolella vaaraa, ja pikku Agnes (vanhin lapsemme) jätti nukkensa tuolille edustamaan itseään ja pisti vähäisen kelta-tukkaisen päänsä esiin akkunain-kartiinein välistä, nähdäksensä, mitä ensinnä tapahtui.

"Käskekäät hänen astua sisään tänne!" sanoin minä.

Pianpa ilmestyi roteva, harmaa-päinen, vanha mies, joka pysähtyi pimeään ovikäytävään, ennenkuin hän astui huoneeseen. Hänen muodostaan viehättyneenä oli pikku Agnes juossut tuomaan häntä sisään enkä minä ollut vielä selvästi nähnyt hänen kasvojansa, kun vaimoni hypähti ylös ja huusi minulle iloisella ja liikutetulla äänellä, että se oli Mr. Peggotty!

Se *oli* Mr. Peggotty. Nyt iäkäs mies, mutta vanhuudessakin verevä, hilpeä ja tukeva. Kun ensimmäinen mielenliikutuksemme oli ohitse ja hän istui valkean edessä, lapset polvillansa ja valkean hohde loistaen hänen kasvoihinsa, näytti hän niin voimakkaalta ja vankalta ja samalla niin kauniilta vanhukselta, kuin ikinä olen nähnyt.

"Mas'r Davy", lausui hän. Ja tuo vanha nimi tuolla vanhalla nuotilla kohtasi niin luonnollisena korvaani! "Mas'r Davy, onpa se iloinen hetki, kun näkee teidät kerran vielä oman uskollisen vaimonne kanssa!"

"Iloinen hetki todella, vanha ystävä!" huudahdin minä.

"Ja nämät sievät pikkuiset tässä", sanoi Mr. Peggotty. "Ne ovat kuin kukat katsella! No, Mas'r Davy, te ette olleet pidempi, kuin vähin näistä, kun ensi kerran näin teidät! Ei Em'lykään ollut isompi, ja poika

parkamme oli vaan poika silloin!"

"Aika on muuttanut minut enemmän, kuin se on muuttanut teidät sen jälkeen", lausui minä. "Mutta annetaan nyt näitten pikku veitikkain mennä maata, ja koska ei mikään huone Englannissa, paitsi tämä, saa vastaan-ottaa teitä, sanokaat minulle, mihin lähetän noutamaan kalujanne (onko tuo vanha, musta laukku, joka on käynyt niin pitkät matkat, niitten joukossa), ja sitten juomme lasillisen Yarmouth'in groggia ja kerromme mitä näinä kymmenenä vuonna on tapahtunut!"

"Oletteko yksinänne?" kysyi Agnes.

"Olen, Ma'am", vastasi hän, suudellen vaimoni kättä. "Aivan yksinäni".

Me asetimme hänet istumaan väliimme emmekä tietäneet, kuinka toivottaa häntä kyllin tervetulleeksi, ja kun rupesin kuuntelemaan hänen vanhaa, tuttua ääntänsä, olisin voinut luulla, että hän yhä jatkoi pitkää matkaansa, lemmittyä sisarentytärtänsä etsiessään.

"On koko joukko vettä", lausui Mr. Peggotty, "kun tulee valtameren poikki viipymään vaan muutamia viikkoja. Mutta vesi (erittäin kuin se on suolaista) tuntuu niin luonnolliselta minusta; ja ystävät ovat rakkaat, ja minä olen täällä".

"Palaatteko niin pian takaisin tämän monen tuhannen penikulman pitkän matkan?" kysyi Agnes.

"Palaan, Ma'am", hän vastasi. "Minä lupasin sen Em'lylle, ennenkuin lähdin. Te näette, etten käy nuoremaksi vuotten karttuessa, ja jollen nyt olisi lähtenyt liikkeelle, on varsin luultavaa, etten olisi koskaan lähtenyt. Ja on aina ollut mielessäni, että minun *täytyi* tulla katsomaan Mas'r Davya ja teidän omaa suloista, kukoistavaa itseänne onnellisissa naimisissanne, ennenkuin kävin liian vanhaksi".

Hän katseli meitä, niinkuin hän ei olisi milläkään lailla voinut kylläksi tyydyttää silmiänsä. Agnes lykkäsi nauraen takaisin muutamia hairahtuneita kiharoita hänen harmaista hiuksistaan, että hän näkisi meidät paremmin.

"Ja kertokaat nyt meille kaikki, mitä koskee vaiheisinne".

"Se on, Mas'r Davy", vastasi hän, "pian kerrottu. Me emme ole erinomaisesti menestyneet, mutta kuitenkin tulleet toimeen. Me olemme aina päässeet eteenpäin. Me olemme työskennelleet, niinkuin meidän tulee tehdä, ja kukaties koimme vähän kovaa aluksi taikka niin, mutta aina olemme päässeet eteenpäin. Osittain lampaan-hoidolla, osittain karjan-hoidolla ja milloin milläkin, tulemme niin hyvin toimeen, kuin tulla voi. Siunaus on kohdannut meitä", lausui Mr. Peggotty, hurskaasti notkistaen päätänsä, "emmekä ole kuin vaurastuneet. Se on: aikaa voittain. Jollei eilen, niin tänään. Jollei tänään, niin huomenna".

"Entä Em'ly?" sanoimme, Agnes ja minä, yhtä haavaa.

"Em'ly oli", lausui hän, "kun olitte eronneet hänestä, Ma'am — enkä ole kertaakaan kuullut hänen teltan-seinän takana, erämaahan tultuamme, iltaisin lausuvan rukouksiensa, teidän nimeänne kuulematta — ja kun hän ja minä emme enää nähneet Mas'r Davya tuossa loistavassa päivänlaskussa — ensiksi niin alakuloinen, että, jos hän silloin olisi tietänyt, mitä Mas'r Davy niin ystävällisesti ja ajattelevaisesti salasi meiltä, se on minun ajatukseni, että hän olisi kokonaan menehtynyt. Mutta laivassa oli köyhää väkeä, jotka sairastivat, ja *niistä* hän piti huolta; ja siellä oli lapsia seurassamme, ja *niistäkin* hän piti huolta; ja sillä tapaa joutui hän työhön ja sai tilaisuutta tehdä hyvää, ja tämä autti häntä".

"Milloin hän ensin kuuli siitä?" kysyin minä.

"Minä salasin asian häneltä melkein kokonaisen vuoden siitä, kuin sain kuulla sen", lausui Mr. Peggotty. "Me asuimme silloin jossakin yksinäisessä paikassa, mutta mitä ihanimpien puitten keskellä, jossa ruusut peittivät majamme kattoon saakka. Sinne tuli eräänä päivänä, kun olin ulkona maata viljelemässä, eräs matkustaja omasta Norfolk'istamme tai Suffolk'istamme Englannista (en oikein muista, kummasta), ja me otimme tietysti hänet vastaan, annoimme hänelle syötävää ja juotavaa ja pidimme häntä tervetulleena. Kaikki teemme niin joka paikassa siirtomaassamme. Hän oli tuonut vanhan sanomalehden muassaan ja jonkun muun painetun kertomuksen myrskystä. Tällä tapaa sai Em'ly tietää sen. Kun illalla palasin, näin, että hän tiesi sen".

Häh alensi ääntänsä, näitä sanoja lausuaan, ja tuo vakavuus, jonka niin hyvin muistin, levisi hänen kasvoilleensa.

"Tekikö se suuren muutoksen hänessä?" kysyimme.

"Teki, pitkäksi aikaa", sanoi Mr. Peggotty, päätänsä pudistaen, "kenties nykyhetkeen saakka. Mutta

minä luulen, että yksinäisyys on tehnyt hänen hyvää. Ja lisäksi hänellä oli paljon hoidettavaa, niinkuin siipikarjaa ja semmoista, ja hän hoiti niitä ja tointui. Olisi hauska tietää, Mas'r Davy", sanoi hän miettiväisesti, "tuntisitteko Em'lyä, jos nyt saisitte nähdä hänet!"

"Onko hän niin muuttunut?" kysyin minä.

"En tiedä. Minä näen hänet joka päivä enkä voi huomata; mutta toisinaan näyttää minusta siltä. Hoikkaläntäinen vartalo", lausui Mr. Peggotty, valkeaan katsellen, "jotenkin riutunut; lempeät, surulliset, siniset silmät; hienot kasvot; sievä, vähän alaspäin kallistunut pää; lauhkea ääni ja hiljainen, melkein arka käytös. Tämä on Em'ly!"

Me katselimme ääneti häntä, tuossa kun hän istui ja tuijotti valkeaan.

"Muutamat luulevat", sanoi hän, "että hän on ollut onneton rakkaudessaan; toiset, että hänen naimisensa estettiin kuoleman kautta. Ei kukaan tiedä, kuinka asian laita on. Hän olisi monta kertaa päässyt hyviin naimisiin, 'mutta, eno', sanoo hän minulle, 'se on ijäksi mennyt'. Hän on iloinen minun parissani; ujo muitten läsnä ollessa; käy mielellään, vaikka kuinka kauas, opettamaan jotakin lasta taikka hoitamaan sairasta taikka auttamaan jotakin nuorta tyttöä hään-hankkeissa (ja usein on hän näin auttanut, vaikk'ei hän koskaan ole ollut missään häissä); rakastaa hellästi enoansa; on kärsivällinen; nuoret ja vanhat ovat mieltyneet häneen; kaikki, joita suru rasittaa, etsivät häntä. Tämä on Em'ly!"

Hän pyyhkäisi kasvojaan kädellensä ja katsoi puoleksi tukehutetulla huokauksella ylös valkeasta.

"Onko Martha vielä teidän luonanne?" kysyin minä.

"Martha", vastasi hän, "joutui naimisiin, Mas'r Davy, jo toisena vuonna. Eräs nuori mies, jonkun farmin palkkalainen, poikkosi meille, markinoille matkatessaan isäntänsä vankkureilla — runsaan viiden sadan penikulman matka edestakaisin — kosi häntä (vaimoväkeä on kovin harvassa siellä), ruvetaksensa asumaan hänen kanssansa metsämaassa jossakin. Martha pyysi, että minä ilmoittaisin tälle nuorelle miehelle hänen oikeat vaiheensa. Minä tein niin. He menivät naimisiin ja asuvat muutaman sadan penikulman matkan päässä kaikista muista äänistä, paitsi omista ja laulavien lintujen".

"Entä Mrs. Gummidge?" muistutin minä.

Nytpä koskin hauskaan aineeseen, sillä Mr. Peggotty purskahti yht'äkkiä kaikkuvaan nauruun ja hieroi käsiänsä ylös ja alas lanteisinsa, niinkuin hänen oli tapa tehdä, kun hän iloitsi tuossa vanhassa, jo aikaa hävinneessä veneessä.

"Uskoisitteko sitä!" lausui hän. "No. Olipa semmoinenkin, joka kosi *häntä!* Jollei eräs laivan kokki, joka aikoi ruveta uutis-asukkaaksi, Mas'r Davy, kosinut Mrs. Gummidge'ä, tahdon tulla lestyksi — ja se on totinen tosi!"

Minä en ollut koskaan nähnyt Agnesin nauravan niin. Tämä Mr. Peggoty'n äkillinen ihastus tuntui hänestä niin hupaiselta, ettei hän voinut herjetä nauramasta; ja mitä enemmän hän nauroi, sitä enemmän hän houkutteli minua nauramaan, ja sitä suuremmaksi Mr. Peggoty'n ilo kävi, ja sitä enemmän hän hieroi lanteitansa.

"Ja mitä Mrs. Gummidge sanoi?" kysyin minä, kun naurun puuskaus oli mennyt ohitse.

"Jos tahdotte uskoa minua", vastasi Mr. Peggotty, "Mrs. Gummidge ei sanonut: 'kiitoksia, minä olen kovasti kiitollinen teille, mutta en mene tällä ijällä säätyäni muuttamaan', vaan iski lähellä olevaan sankoon ja kolhi sillä laivankokkia päähän, siksi kuin tämä huusi apua ja minä syöksähdin sisään ja pelastin hänet".

Mr. Peggotty purskahti uuteen naurun hekotukseen, johon Agnes ja minä hänen kanssansa yhdyimme.

"Mutta se minun täytyy sanoa tuon hyvän olennon puolesta", jatkoi hän, pyyhkien kasvojansa, kun olimme aivan hengästyneet. "Hän on ollut kaikki, mitä hän lupasi olla, ja enemmän. Hän on mitä nöyryn, uskollisin ja avuliain vaimo, Mas'r Davy, mikä milloinkaan on elänyt. Minä en ole koskaan huomannut, että hän olisi hetkeäkään ollut yksinäinen ja hyljätty, ei edes, kun siirtomaa oli kokonaan outo meille emmekä me tunteneet ketään ihmistä siellä. Eikä hän ole kertaakaan ajatellut tuota vanhaa siitä saakka kuin hän jätti Englannin, vakuutan teille!"

"Ja nyt Mr. Micawber'ia muistaaksemme", arvelin minä. "Hän on lunastanut kaikki sitoumuksensa täällä — Traddles'inikin vekselin, niinkuin muistat, rakas Agnes — ja sentähden sopii meidän päättää, että hän menestyy hyvin. Mutta mitkä ovat viimeiset uutiset hänestä?"

Hymyillen pisti Mr. Peggotty kätensä povitaskuunsa ja otti siitä kokoon taitetun paperikäärn, josta hän suurella huolella veti esiin vähäisen, oudolta näyttävän sanomalehden.

"Teidän tulee ymmärtää, Mas'r Davy", lausui hän, "että nyt olemme jättäneet erämaan, koska olemme koonneet vähän itsellemme, ja muuttaneet suorastaan Port Middlebay Harbour'iin, jossa on mitä me sanomme kaupungiksi".

"Mr. Micawber oli erämaassa likellä teitä?" kysyin minä.

"Oli kuin olikin", sanoi Mr. Peggotty, "ja teki työtä kuin mies. Minä en koskaan pyydä saada parempaa gentlemania työtä tekemään. Minä olen nähnyt hänen kaljun päänsä hikoilevan päivänpaisteessa, Mas'r Davy, niin että melkein luulin sen sulavan. Ja nyt hän on sovintotuomari".

"Sovintotuomari, kuinka?" sanoin minä.

Mr. Peggotty osoitti sormellansa erästä kirjoitusta sanomalehdessä, jonka nimi oli "Port Middlebay Times", ja minä luin ääneen, niinkuin seuraa:

"Julkiset päivälliset etevälle kanssa-siirtolaisellemme ja kaupunkilaisellemme *Wilkins Micawber'ille, Esquire'lle*, Port Middlebay piirikunnan sovintotuomarille, pidettiin eilen tšekäläisen Hotellin suuressa salissa, joka oli tukehuttavan täynnä väkeä. On laskettu, että vähintäänkin seitsemän viidettä henkilöä aterioitsi yht'aikaa, paitsi käytävässä ja portaissa kokoontuneita. Kaikki, mitä Port Middlebay'ssa löytyi kaunista, ylhäistä ja valittua, tulvaili kunnioittamaan niin arvon ansainnutta, niin suuri-lahjaista ja niin yleisesti rakastettua miestä. Tohtori Mell (siirtomaan Salem House koulusta Port Middlebay'ssa) piti isännyyttä, ja hänen oikealla puolellaan istui etevä vieras. Kun pöytäliina oli riisuttu ja *Non nobis* laulettu (se suoritettiin oivallisella tavalla eikä meidän ollut vaikea eroittaa tuon lahjallisen amatöörin *Wilkins Micawber'in, Esquire'n, Juniorin*, kellonkaltaista ääntä), juotiin järjestänsä tavalliset alamaiset ja isänmaalliset maljat, jotka vastaan-otettiin ihastuksella. Syvä-tunteisessa puheessa esitteli sitten tohtori Mell 'etevän vieraamme, kaupunkimme kaunistuksen' maljaa. Jospa hän ei koskaan jättäisi meitä, paitsi omaa asemaansa koroittaakseen ja jospa hänen menestyksensä meidän parissamme olisi semmoinen, että hänen olisi mahdoton omaa asemaansa korottaa! Niitä hurraahuutoja, joilla tämä malja vastaanotettiin, ei voi kuvata. Uudestaan, yhä uudestaan ne nousivat ja laskivat, niinkuin valtameren aallot. Vihdoin kaikki vaiken, ja *Wilkins Micawber, Esquire*, astui esiin vastataksensa. Kaukana olkoon meistä, että me painolaitoksemme apukeinojen nykyisessä verraten vaillinaisessa tilassa koettaisimme seurata etevän kaupunkilaisemme sievän ja komean puheen luontevasti juoksevia lause-jaksoja! Olkoon siinä kyllä, että muistutamme, että se oli täydellinen kaunopuheliaisuuden mestariteos, ja että ne paikat, joissa hän erityisemmin kuvasi omaa onnellista elämän-rataansa sen lähteeseen asti ja varoitti nuorempia kuulioitansa semmoisten rahallisten sitoumusten kareista, joita he eivät pystyneet lunastamaan, saattivat kyynelen miehuullisimpaankin läsnä olevaan silmään. Muut maljat esitettiin *tohtori Mell'ille; Mrs. Micawber'ille* (joka sulokkaasti kumarsi kiitoksensa syrjäovesta, jossa kokonainen tähti-sarja kaunottaria oli kohonnut tuoleille samalla todistamaan ja koristamaan tätä miellyttävää kohtausta); *Mrs. Ridger Begs'ille* (entiselle Miss Micawber'ille); *Mrs. Mell'ille; Wilkins Micawber'ille, Esquire'lle, Juniorille* (joka herätti seuran sydämellistä naurua, kun hän leikillisesti muistutti, ettei hän voinut kiittää puheella, vaan, jos sallivat, tahtoi laululla tehdä sen); *Mrs. Micawber'in heimolle* (joka, sitä ei tarvitse huomauttaa, on hyvin tunnettu emämaassa) &c. &c. &c. Juhlamojen jälkeen pöydät katosivat niinkuin taika-voiman kautta ja tanssi alkoi. Niitten *Terpsichoren* palveliain joukossa, jotka huvittelivat, siksi kuin Sol kehoitti lähtemään, huomattiin erittäin Wilkins Micawber, Esquire, Junior ja tuo armas ja hienosti sivistynyt Miss Helena, tohtori Mell'in neljäs tytär".

Minä katselin uudestaan tohtori Mell'm nimeä, iloisena, että näissä onnellisemmissä oloissa olin tuntenut Mr. Mell'in, tuon ennen niin sorretun apu-opettajan Middlesex'in esivaltalaiseni luona, kun Mr. Peggotty, osoittaen toista paikkaa sanomalehdessä, johdatti silmäni omaan nimeeni, ja minä luin näin:

"DAVID COPPERFIELD'ILLE, ESQUIRE'LLE",

"Eteväälle Kirjailialle".

"Rakas Sir!"

"Vuosia on kulunut siitä, kuin minun oli tilaisuus omin silmin katsella niitä kasvonjuonteita, jotka melkoinen osa sivistyneestä mailmasta nyt mielikuvituksessaan hyvin tuntee".

"Mutta, rakas Sir, vaikka (asianhaarojen kautta, joihin en ole voinut mitään) olen erotettu personallisesta yhteydestä nuoruuteni ystävän ja kumppanin kanssa, olen aina huomannut hänen korkean lentonsa. Enkä minä ole estetty,

"Vaikk' aallot hurjat välillämme kuohuu" (Burns),

ottamasta osaa niihin hengellisiin juhla-aterioihin, joita hän on levittänyt eteemme".

"Sentähden en voi sallia, että eräs henkilö, jota me kumpikin kunnioitamme ja arvossa pidämme, lähtee täältä, käyttämättä, rakas Sir, tätä julkista tilaisuutta kiittää teitä omasta puolestani, ja minä rohkenen lisätä, kaikkien Port Middlebay'n asukkaitten puolesta siitä nautinnosta, jonka olette meille hankkineet".

"Jatkakaat, rakas Sir! Te ette ole tuntematon täällä, teitä ei pidetä vähässä arvossa. Vaikka 'kaukaisina', emme ole 'ystävättömiä', 'raskasmielisiä' eikä (minun sopii lisätä) 'tylsä'. Jatkakaat, rakas Sir, kotkanlentoanne! Port Middlebay'n asukkaat ainakin uskaltanevat katsella sitä ihastuksella, mielihalulla, opiksensa!"

"Niitten silmien joukossa, jotka tältä puolelta maanpalloa nostetaan teitä kohden, on aina löytyvä, niin kauan kuin siinä on valo ja elämä,

se
silmä,
jota
omaa
Wilkins Micawber,
Sovintotuomari".

Minä näin, kun katselin sanomalehden muuta sisältöä, että Mr. Micawber oli ahkera ja arvossa pidetty kirjeenvaihtaja tässä sanomalehdessä. Samassa numerossa oli häneltä toinenkin kirje, joka koski jotakin siltaa; oli joku ilmoitus, että kokoelma samanlaisia hänen kirjottamiensa kirjeitä ennen pitkää julkaistaisiin sievässä siteessä "melkoisilla lisäyksillä"; ja, jollen peräti erehdy, oli pääkirjoituskin hänen kädestään lähtenyt.

Me puhuimme paljon Mr. Micawber'ista monena muuna iltana, sillä aikaa kuin Mr. Peggotty viipyi meillä. Hän asui meillä koko sen ajan — muistaakseni kuukauden verran — jona hän oleskeli täällä, ja hänen sisarensa ja tätini tulivat Londoniin tapaamaan häntä. Agnes ja minä erosimme hänestä laivan kannella, kun hän lähti, emmekä koskaan enää eroa hänestä maan päällä.

Mutta, ennenkuin hän lähti, kävi hän minun kanssani Yarmouth'issa katsomassa pientä hautapatsasta, jonka olin Ham'in muistoksi kirkkotarhaan pystyttänyt. Sillä välin kuin minä hänen pyynnöstään kopioitsin hänelle tuota yksinkertaista hautakirjoitusta, näin hänen notkistuvan maahan ja poimivan vihkon ruohoja haudalta ja vähän multaa.

"Em'lylle", sanoi hän, kun hän pani sen poveensa. "Minä lupasin, Mas'r Davy".

KOLMASNELJÄTTÄ LUKU.

Viimeinen takaisinkatsaus.

Ja tähän kirjoitettu elämäkertomukseni loppuu. Minä katson taaksepäin kerran vielä — viimeisen kerran — ennenkuin päätän nämät lehdet.

Minä näen itseni Agnesin vieressä kulkevan pitkin elämän tietä. Minä näen lapsemme ja ystävämme ympärillämme ja kulkiessani kuulen monta ääntä, jotka eivät ole arvottomia minulle.

Mitkä kasvot ilmestyvät selvimpinä eteeni tästä vierivästä joukosta? Katso, nämät; kaikki kääntyen minuun päin, kun asetan tämän kysymyksen ajatuksilleni!

Tässä on tätini, vielä väkevämmät lasisilmät päässä, vanha nainen yhdeksännellä kymmenellä; hän on yhä suora ja astuu reippaasti kuusi penikulmaa yhtä mittaa talvisella säällä.

Hänen ainaisena seuralaisenaan tulee tässä Peggotty, hyvä, vanha hoitajattareni, samaten silmälasit päässä; tottunut iltaisin ompelemaan hyvin likellä lamppua, mutta hän ei asetu koskaan työtä tekemään, jollei hänellä ole vahakynttilän palanen, kyynärä-mitta vähäisessä huoneessa ja ompelurasia, jonka kanteen St. Paul'in kirkko on maalattu.

Peggotyn posket ja käsivarret, jotka lapsuuteni päivinä olivat niin lujat ja punaiset, että kummastelin,

mikseivät linnut nokkineet häntä omenain sijasta, ovat nyt rytistyneet, ja hänen silmänsä, joitten oli tapa pimittää koko ympäristönsä hänen kasvoissaan, ovat heikommat (vaikka ne yhä loistavat); mutta hänen karkea etusormensa, jota minä ennen vertasin muskotti-riipimeen, on pysynyt ihan samanlaisena, ja kun näen nuorimman lapseni, tätini luota hänen luoksensa lyllertäessään, tavoittavan sitä, muistan vähäistä vierashuonettamme tuolla kotona, kun tuskin osasin käydä. Tätini vanha, petetty toivo on nyt toteutunut. Hän on todellisen, elävän Betsey Trotwood'in risti-äiti; ja Dora (lähin järjestyksessä) sanoo, että hän liiaksi hemmottelee tätä.

Peggotyn plakkarissa on jotakin kookasta. Se on itse krokotiili-kirja, joka nyt on jotenkin ränstyneessä tilassa, sillä useat lehdet ovat revityt ja kiinni neulotut; mutta Peggotty näyttää sitä lapsille, niinkuin kallista relikkiä. Minusta on sangen kummallista, kun näen omien lapsen-kasvojeni katsahtavan itseäni kohden krokotiili-kertomuksista, ja minä näin muistutetaan vanhasta tuttavastani Sheffield'in Brooks'ista.

Poikieni parissa näen tämän kesän lupa-aikana vanhan miehen, joka tekee äärettömän suuria paperileijoja ja katselee niitä, kun ne ovat ilmassa, semmoisella ilolla, jota on mahdoton kuvata. Hän tervehtii minua ihastuksella ja kuiskaa minulle monella pään-nyykkäyksellä ja viittauksella: "Trotwood, teitä ilahuttaa varmaan kuulla, että päätän memorialin, kun minulla ei ole mitään muuta tehtävää, ja että tätinne on kaikkein ihmeellisin nainen mailmassa. Sir!"

Kuka tämä kymärtynyt lady on, joka tukee itseänsä sauvalla ja jonka kasvoista näen muutamia jälkiä vanhasta ylpeydestä ja kauneudesta, jotka voimattomasti taistelevat vaikeroivaa, tylsää, äreätä heikkomielisyyttä vastaan? Hän on jossakin puutarhassa, ja hänen vieressänsä seisoo tukea, mustanverevä, riutunut nainen, jonka huulella on valkoinen arpi. Sallikaat minun kuulla, mitä he sanovat.

"Rosa, minä olen unhottanut tuon gentlemanin nimen".

Rosa kallistuu hänen puoleensa ja huutaa hänelle:

"Mr. Copperfield".

"Minua ilahuttaa nähdä teitä, Sir. Minä näen surulla, että olette murhe-vaatteissa. Minä toivon, että aika lohduttaa teitä!"

Hänen maltiton seuralaisensa moittii häntä, sanoo hänelle, etten minä ole murhe-vaatteissa, käskee hänen katsoa uudestaan, koettaa elähyttää häntä.

"Te olette nähneet poikani, Sir", arvelee vanhempi lady. "Oletteko sopineet?"

Kiinteästi minua katsellen panee hän kätensä otsallensa ja voihkii. Yhtäkkiä hän kauhealla äänellä huutaa: "Rosa, tulkaat luokseni. Hän on kuollut!" Rosa laskee polvilleen hänen jalkojensa eteen, vuorotellen hyväillen häntä ja toruen häntä; milloin kiivaasti kertoen hänelle: "minä rakastin häntä enemmän, kuin te koskaan!" — milloin viihdyttäen häntä nukuksiin povellansa, niinkuin kipeätä lasta. Näin minä jätän heidät; näin aina tapaan heidät, näin he viettävät aikansa vuodesta vuoteen.

Mikä laiva tuossa tulee purjehtien kotiin Indiasta, ja mikä englantilainen lady tämä on, joka on naitu murisevalle, skotlantilaiselle iso-korvaiselle Croesukselle? Lieneekö tämä Julia Mills?

Se on todella Julia Mills, tyytymättömänä ja hienona. Musta-ihoinen mies tuo hänelle kortit ja kirjeet kultaisella tarjottimella, ja vasken-karvainen, valkea-vaatteinen nainen, jolla on kirjava huivi pään ympäri, asettaa hänen murkinansa pukiaishuoneeseen. Mutta Julia ei pidä tätä nykyä mitään päiväkirjaa, ei koskaan laula Rakkauden ruumiinvirttä, riitelee lakkaamatta vanhan skotlantilaisen Croesuksensa kanssa, joka on jonkunlainen keltainen, parkitulla nahalla varustettu karhu. Julia on kurkkuja myöden rahassa eikä puhu eikä ajattele mitään muuta. Minä pidin hänestä enemmän, kun hän oli Saharan erämaassa.

Taikka kukaties tämä on Saharan erämaa! Sillä vaikka Julialla on komea kartano ja mahtava seura ja uhkeat ateriat joka päivä, en näe mitään vihannutta hänen ympärillensä; ei mitään, josta milloinkaan tulisi hedelmää tai kukkaa. Mitä Julia sanoo "seuraksi", sen näen; siinä on joukossa Mr. Jack Maldon. Patentti-paikastansa pilkkaa hän sitä kättä, joka antoi tämän paikan hänelle, ja puhuu minulle tohtorista niinkuin jostakin "kummallisesta muinaisajan jäännöksestä". Mutta jos, Julia, seuraksi nimitetään tuommoisia tyhjöpäisiä gentlemaneja ja ladyjä, ja jos tämän seuran kasvatus ei ole mitään muuta, kuin tunnustettu välinpitämättömyys kaiken sen suhteen, mikä edistää tai pidättää ihmiskuntaa, luulen, että olemme eksyneet tuohon samaan Saharan erämaahan ja että olisi paras, jos pyrkisimme siitä pois.

Ja katso, tohtori, ainainen hyvä ystävämme, työskentelee sanakirjassaan (jossakin paikassa D:ssä) ja on onnellinen kodissaan vaimonsa kanssa. Tuossa on Vanha soturikin, melkoisesti masentuneella

ryhdillä eikä likimäärinkään niin voimallinen, kuin entisinä päivinä!

Tuonnempana tapaan vanhan ystäväni Traddles'in työnsä ääressä virkahuoneessansa Temple'ssä. Hänen kasvoissaan kuvautuu toimeliaisuus, ja hiukset (mistä ne eivät ole lähteneet) ovat lakimiehen perukin alituisesta hivutuksesta vielä kapinallisemmat, kuin koskaan. Paksut paperikimput peittävät hänen pöytänsä; ja minä sanon, ympärilleni katsoessani:

"Jos Sofia nyt olisi kirjuri, Traddles, olisi hänellä yltäkyllin tekemistä".

"Älä muuta sano, rakas Copperfield! Mutta mainiot nuo Holborn Court'in päivät olivat! Eivätkö olleet?"

"Kun Sofia sanoi sinulle, että sinä pääsisit tuomariksi? Mutta *silloin* se ei ollut puheen-aineena kaupungissa!"

"Kaikissa tapauksissa", sanoo Traddles, "jos koskaan pääsen" —.

"No, tiedäthän, että pääset".

"Hyvä, rakas Copperfield, kun olen siksi päässyt, kerron tuon puhtaaksikirjoitus-jutun, niinkuin lupasin".

Me lähdemme pois käsitysten. Minä aion perhe-päivällisille Traddles'in luo. On Sofian syntymäpäivä; ja matkallamme puhuu Traddles, kuinka hyvä onni hänellä on ollut.

"Minä olen todella, rakas Copperfield, saattanut tehdä kaikki, mitä etupäässä halusin tehdä. Nyt on kunnian-arvoisa Horace päässyt omaan pitäjään, josta lähtee neljä sataa ja viisikymmentä puntaa vuoteensa; molemmat poikamme saavat mitä parasta kasvatusta ja ovat etevät ahkeruudestaan ja kunnostaan koulussa; kolme tytöistä on sangen hyvissä naimisissa; kolme asuu vielä meillä, kolme hoitaa kunnian-arvoisan Horace'n taloutta Mrs. Crewler'in kuoleman jälkeen; ja kaikki ovat onnelliset".

"Paitsi" — säistän minä.

"Paitsi kaunotar", sanoo Traddles. "Niin. Se oli aivan onnetonta, että hän joutui naimisiin tuommoisen kulkiaimen kanssa. Mutta hänessä oli jotakin reipasta ja komeata, joka viehätti tytön. Kuitenkin olemme nyt tuoneet kaunottaren hyvään turvaan luoksemme ja saaneet eron miehestä, ja meidän tulee nyt virkistyttää häntä jälleen".

Traddles'in asunto on — taikka se olisi helposti voinut olla — yksi niistä samoista asunnoista, joita hänen ja Sofian oli tapa ilta-kävelyillänsä jaella itselleen. Se on iso rakennus, mutta Traddles pitää paperinsa pukiaishuoneessaan ja saappaansa paperiensa joukossa; ja hän ja Sofia ovat asettuneet ahtaasen ylikerrokseen, jättäen parhaat makuuhuoneet kaunottarelle ja tytöille. Ei mitään huonetta liikene, sillä siitä taikka tästä syystä on täällä aina tytöistä useampi, kuin pystyn lukemaan. Tässä, kun astumme sisään, on heitä joukko, jotka juoksevat oven luo ja käyvät Traddles'iin käsiksi, suudellaksensa häntä siksi kuin hän on aivan hengästyneenä. Tässä on kaunotar raukka, ainaseksi tänne asettuneena; hän on leski ja hänellä on pikkuinen tyttö; tässä, päivällisillä Sofian syntymäpäivänä, ovat nuo kolme naitua tyttöä ja heidän kolme puolisoansa ja yhden puolison veli ja toisen puolison serkku ja kolmannen puolison sisar, joka näyttää minusta olevan kihloissa serkun kanssa. Traddles, aivan sama, yksinkertainen, teeskentelemätön toveri, kuin hän aina oli, istuu kuin patriarkka ison pöydän alipäässä; ja toisesta päästä Sofia katselee häntä semmoisen hupaisen alan ylitse, joka ei, totta puhuen, välky Britannia-metallista.

Ja nyt, kun päätän työni, hilliten haluani jatkaa, katoavat nämät kasvot. Mutta yhdet kasvot, jotka loistavat puoleeni, niinkuin taivaallinen valkeus, jossa näen kaikki muut esineet, on kaikkien heidän ylitsensä ja kaikkien tuolla puolen. Ja nämät kasvot jäävät.

Minä käännän päätäni ja näen ne ihanan levollisina vieressäni. Lamppuni palaa himmeästi, sillä minä olen kirjoittanut myöhäiseen yöhön, mutta tämä kallis olento, jota paitsi minä en olisi mitään, valvoo kanssani.

Oi Agnes, oi sieluni, jospa sinun kasvosi näin olisivat vieressäni, kun päätän elämäni; jospa minä, kun todellisuus sulaa pois ympäriltäni, niinkuin ne varjot, jotka nyt lasken luotani, yhä näkisin sinun näin olevan luonani ja osoittavan taivaasen päin!

Loppu.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by

U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR

NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it

takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.